ULUSLARARASI

IX. ULUDAĞ Uluslararası İlişkiler Kongresi

"Dünya Politikasında Kriz ve Değişim"

23-24 EKİM 2017

ucir.uludag.edu.tr

T.C. BURSA VALİLİĞİ

ULUSLARARASI

IX. ULUDAĞ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER KONFERANSI

-DÜNYA POLİTİKASINDA KRİZ VE DEĞİŞİM-

(23-24 EKİM 2017 Bursa / Türkiye)

EDİTÖRLER

Prof. Dr. Tayyar ARI – Doç. Dr. Çiğdem AYDIN KOYUNCU

2017

Bursa, Aralık 2017

Uluslararası IX. Uludağ Uluslararası İlişkiler Kongresi
-Dünya Politikasında Kriz ve Değişim-
(23-24 Ekim 2017 Bursa / Türkiye)

Editörler
Prof. Dr. Tayyar ARI
Uludağ Üniversitesi İİBF
Uluslararası İlişkiler Bölümü Başkanı

Doç. Dr. Çiğdem AYDIN KOYUNCU
Uludağ Üniversitesi İİBF
Uluslararası İlişkiler Bölümü

Sayfa Tasarımı : Nurhan BULMUŞ

1. Baskı, Aralık 2017, xxxix + 557 sh.

© DORA Basım-Yayın Dağıtım Ltd. Şti. 2017
Basım-Yayın Dağıtım Ltd. Şti
Tel : +90 (224) 221 38 39
+90 (224) 225 37 46
Fax : +90 (224) 220 36 73
Altıparmak Mah. Bozkurt Cad.
Avdan Apt. 10/1 Osmangazi / BURSA
dorayayinevi@gmail.com
info@dorayayincilik.com.tr
www.dorakitap.com
www.dorayayincilik.com.tr

ISBN: 978-975-2447-59-2

Her hakkı saklıdır. Bu kitabın tamamı veya bir kısmı 5846 sayılı yasanın hükümlerine göre **DORA Basım-Yayın Dağıtım Ltd. Şti.**'nin önceden iznini almaksızın elektronik, mekanik, fotokopi veya herhangi bir sistemle basılamaz, çoğaltılamaz ve bilgisayar ortamında tutulamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

Bu kitapta yer alan tüm yazıların etik, dil, bilim ve hukuki açıdan sorumluluğu yazarlarına aittir.

ULUSLARARASI

IX. ULUDAĞ ULUSLARARASI İLİŞKİLER KONGRESİ

-DÜNYA POLİTİKASINDA KRİZ VE DEĞİŞİM-

(23-24 EKİM 2017 Bursa / Türkiye)

EDİTÖRLER

Prof. Dr. Tayyar ARI – Doç. Dr. Çiğdem AYDIN KOYUNCU

2017

INTERNATIONAL IX. ULUDAĞ

CONGRESS ON INTERNATIONAL RELATIONS

-CRISIS AND CHANGE IN WORLD POLITICS-

(23-24 OCTOBER 2017 Bursa / Türkiye)

EDITORS

Prof. Dr. Tayyar ARI – Assoc. Prof. Dr. Çiğdem AYDIN KOYUNCU

2017

DÜZENLEME KURULU

Prof. Dr. Tayyar ARI
Prof. Dr. Kamuran REÇBER
Prof. Dr. Göksel İŞYAR
Prof. Dr. Muzaffer Ercan YILMAZ
Prof. Dr. Barış ÖZDAL
Doç. Dr. Ferhat PİRİNÇÇİ
Doç. Dr. Kemal ATAMAN
Doç. Dr. Sezgin KAYA
Doç. Dr. Çiğdem AYDIN KOYUNCU
Yrd. Doç. Dr. Mehmet ÇELENK
Arş. Gör. Dr. Mehmet H. M. BEKTAŞ
Arş. Gör. Murat JANE
Arş. Gör. Özge Gökçen TERZİ
Arş. Gör. Tunç DEMİRTAŞ
Arş. Gör. Samet YILMAZ
Arş. Gör. Büşra ÖĞÜTÇÜ
Arş. Gör. Talip ALAN
Arş. Gör. Yusuf YILDIRIM
Arş. Gör. Hüseyin Faruk ŞİMŞEK

BİLİM KURULU (alfabetik sıra ile)

Atilla ERALP, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara
Birol AKGÜN, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Ankara
Fırat PURTAŞ, Gazi Üniversitesi, Ankara
Fuat KEYMAN, Sabancı Üniversitesi, İstanbul
Ghadir NASRİ, Tarbiat Moaalem University, Tahran, Iran
Gökhan ÖZKAN, Bursa Teknik Üniversitesi, Bursa
Haldun YALÇINKAYA, TOBB ETU Üniversitesi, Ankara
Irına CHUDOSKA, Üsküp Fon Üniversitesi, Makedonya
Hasan KÖNİ, Kültür Üniversitesi, İstanbul
Kemal İNAT, Sakarya Üniversitesi, Sakarya
Khurram QADIR, Quaid-i-Azam University, Islamabad, Pakistan
Mehmet GENÇ, Işık Üniversitesi, İstanbul
Mehmet ŞAHİN, Gazi Üniversitesi, Ankara
Mehran KAMRAVA, Georgetown University, Doha, Katar
Meliha ALTUNIŞIK, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara
Mesut ÖZCAN, Dışişleri Bakanlığı, Ankara
Meşti İSMAİLOV, Bakü Devlet Üniversitesi, Azerbaycan
Mousa SHTEIWI, University of Jordan, Ürdün
Murat YEŞİLTAŞ, Sakarya Üniversitesi, Sakarya
Mustafa AYDIN, Kadir Has Üniversitesi, İstanbul
Mustafa KİBAROĞLU, MEF Üniversiesi, İstanbul
Nasser YASEEN, American University of Beirut, Lübnan
Nuri YURDUSEV, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara
R. Kutay KARACA, İstanbul Gelişim Üniversitesi, İstanbul
Rayan AL AMEEN, American University of Beirut, Lübnan
Sevinç RUİNTAN, Bakü Devlet Üniversitesi, Azerbaycan
Sibel TURAN, Trakya Üniversitesi, Edirne
Şule KUT, Okan Üniversitesi, İstanbul
Türel YILMAZ, Gazi Üniversitesi, Ankara
Waleed HAZBUN, American University of Beirut, Lübnan
Zeynep YÜCEL, Bandırma 17 Eylül Üniversitesi, Balıkesir

SUNUŞ

Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü olarak, 23-24 Ekim 2017 ***tarihlerinde "Dünya Politikasında Kriz ve Değişim"*** ana başlığı altında uluslararası nitelikteki IX. Uludağ Uluslararası İlişkiler Kongresi'ni düzenlemenin büyük gururunu yaşamaktayız.

Üniversitemiz Mete Cengiz Kültür Merkezi'nde bu sene 7.'sini düzenlediğimiz Kongremize 200'ye yakın yerli ve yabancı biliminsanı başvuruda bulunmuştur. Düzenleme kurulunda yer alan 7 farklı ülkeden Hocalarımızın yaptığı değerlendirmeler sonucunda, 10 yabancı, 130 Türk biliminsanının başvuruları kabul edilmiştir. Kabul edilen çalışmaların yarıya yakını yabancı dildedir.

Kongrede sunumu yapılan bildiriler ile uluslararası sistemde yaşanan politik, ekonomik ve sosyal güncel gelişmelerin farklı yönleri incelenmiş ve tartışmaya açılmıştır. Katılımcılara daha önceden duyurulduğu üzere Kongre sırasında sunulan bildirilerin tam metinlerinin büyük bir kısmı, yazarları tarafından gönderilmiştir. Tam metni gönderilen bildiriler, Kongre Bilim ve Düzenleme Kurulu'nca özete ve yazım kurallarına uygunluk açısından incelenerek bu kitapta yayımlanmıştır. Kitapta yer alan yazıların tüm etik, dil, bilim ve hukuki açıdan sorumluluğu ise yazarlarına aittir.

Kongre sırasında sözlü sunumu yapılmayan bildiriler değerlendirilmeye alınmamış, 25 Kasım 2017 tarihine kadar gönderilmeyen bildirilere ise maalesef Kongre kitabında yer verilmemiştir.

Uluslararası nitelikteki Kongreye katılarak katkı veren tüm akademisyenlere, etkinliğin düzenlenmesinde emeği geçen Uludağ Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyelerine ve yardımcılarına; Uludağ Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Topluluğu'na ve sponsorlarımıza ayrı ayrı teşekkür ederiz.

X. Uludağ Uluslararası İlişkiler Kongresi'nde görüşmek üzere…

Editörler

Prof. Dr. Tayyar ARI - Doç. Dr. Çiğdem AYDIN KOYUNCU

PRESENTATION

As the Department of International Relations, School of Economics and Administrative Sciences of Uludağ University, we feel great pride in organizing International IX. International Uludağ Congress on International Relations under the main theme of ***"Crisis and Change in World Politics"*** on 23-24 October, 2017.

Nearly 200 Turkish and foreign scholars applied to our IX. Congress held at Mete Cengiz Convention Center this year. Papers sent by 10 foreign and 130 Turkish scholars were accepted after a review process performed by the scholars from 7 different countries in the Organizing Committee. About half of the papers presented during the event were in English.

Current political, economic and social developments in international system have been analyzed from different perspectives and discussed in detail through the presentations given by the participants. As previously announced to the participants, most of full texts of the presentations were sent to the Organizing Committee by the authors. The full texts of the papers have been reviewed by the Scientific Advisory Board for their compliance of rules of summary and grammar and published in congress proceedings. The authors assume full ethical, linguistic, scientific, and legal responsibility for their published papers.

It is important to note that the Scientific Advisory Board did not take the papers, which were not presented orally during the event, into evaluation. Unfortunately, the papers submitted after the deadline date of 25 November 2017 were not published in the proceedings.

We would like to extend sincere thanks to all scholars participated in the event, to Uludağ University Faculty Members and Research Assistants of the Department of International Relations, Uludağ University International Relations Student Club, and to our sponsors who contributed to the organization of the congress.

We hope to see you at X. Uludağ Congress on International Relations.

Editors

Prof. Dr. Tayyar ARI, Ph.D.-Assoc. Prof. Dr. Çiğdem AYDIN KOYUNCU

İÇİNDEKİLER

TÜRKİYE-ABD İLİŞKİLERİNDE KIRILMA NOKTALARI VE BÖLGEYE YANSIMALARI 3
Prof. Dr. Tayyar ARI

AN ANALYSIS OF TURKEY'S NEGOTIATION POSITIONS ON ITS MAJOR INTERNATIONAL ENERGY PROJECTS AND THE RISKS OF THE UKRANIAN AND SYRIAN CRISES FOR TURKEY'S ENERGY DIPLOMACY 5
Prof. Dr. Oktay F. TANRISEVER

A CASE OF ADJUSTMENT TO A POST-WESTERN WORLD? EUROPEAN UNION AND THE SOUTHERN MEDITERRANEAN AFTER THE ARAB UPRISINGS.....7
Assist. Prof. Dr. Zerrin TORUN

CONTRIBUTIVE EFFECTS OF EMERGING OF ISIS ON RUSSIAN FOREIGN POLICY IN MIDDLE EAST.....8
Doğuş SÖNMEZ

THE ROLE OF EDUCATIONAL INSTITUTIONS IN PROMOTING THE VALUES OF PEACE AND TOLERANCE IN THE GULF REGION *"STUDY CASE "PRINCE NAYF BIN ABDUL AZIZ CENTER FOR PEACE AND TOLERANCE"* 26
Dr. Muamar SALAMEH

AFTER COLD WAR NUCLEAR PROLIFERATION EMERGING ESCALATION THREAT OF NORTH KOREA CRISIS IN THE PACIFIC REGION.....28
Prof. Dr. Mesut Hakkı CAŞIN

TURKEY'S GLOBAL GOVERNANCE STRATEGIES AT THE UN COMPARED TO THE BRICS (2008-2014): CLARIFYING MOTIVATIONS-CONTRIBUTION NEXUS.....30
Associate Prof. Dr. Emel PARLAR DAL -Res. Assist. Ali Murat KURŞUN

SHIFTING PRIORS: NON-STATE ACTORS OVERARCHING STATE AGENCIES IN GLOBAL DIPLOMACY?.....31
Associate Professor Gürol BABA

THE 2016-2017 SUCCESSION CRISIS IN THE GAMBIA: AN ANALYSIS OF THE ECONOMIC COMMUNITY OF WEST AFRICAN STATES (ECOWAS) AND DEMOCRACY PROMOTION IN THE GAMBIA.....47
Associate Prof. Dr. Kieran E. UCHEHARA

RUSYA-ÇİN İLİŞKİLERİ: YAKINLAŞMANIN ÖNÜNDEKİ İMKÂNLAR VE SINIRLILIKLAR.....49
Eray ALIM - Doç. Dr. Fuat AKSU

PASIFIKTE BÜYÜK OYUN: KUZEY KORE KRIZININ ÇÖZÜMÜNDE RUSYA'NIN TUTUMU.....80
Yrd. Doç. Dr. Halit HAMZAOĞLU

DÜNYA SAVAŞI NEDEN ÇIKAR? AMPİRİK ULUSLARARASI İLİŞKİLER TEORİSİ AÇISINDAN DÜNYA SAVAŞI.....82
Yrd. Doç. Dr. Öner AKGÜL

ABD'NİN LATİN AMERİKA POLİTİKASI ÇERÇEVESİNDE VENEZÜELLA'DAKİ SON GELİŞMELER 84
Arş. Gör. Büşra ÖĞÜTÇÜ

SURİYE KRİZİ VE GÜNEY KAFKASYA 86
Öğr. Gör. Araz ASLANLI

SURİYE MESELESİNDE RUSYA'NIN "KÜRT KARTI" 87
Dr. Nazim CAFEROV (CAFERSOY)

IRAK-SURİYE EKSENİNDE ABD'NİN KÜRT POLİTİKASI 89
Arş. Gör. Hüseyin Faruk ŞİMŞEK

KRİZ VE DEĞİŞİM ZAMANLARINDA TÜRKİYE'NİN GÜVENLİK KAVRAMSALLAŞTIRMASINI ANLAMAK: GÜVENLİKSİZLİKTEN GÜVENLİKLEŞTİRMEYE TÜRKİYE'NİN SURİYE POLİTİKASI.....90
Arş. Gör. Okan GÜLBAK

HOLLANDA DEVLETİ'NİN TÜRKİYE CUMHURİYETI DEVLETİ BAKANININ YURT DIŞI GEZİSİ VEYA ZİYARETİNE MÜDAHALESİNİN ULUSLARARASI HUKUK AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ.....93
Prof. Dr. Kamuran REÇBER

TÜRK YABANCILAR VE ULUSLARARASI KORUMA KANUNU'NUN KRİZ ZAMANINDA UYGULANMASI VE İLGİLİ TARTIŞMALAR 94
Doç. Dr. Halil ERDEMİR - Prof. Dr. Hatice P. ERDEMİR

AB'NİN ARAKAN KRİZİYLE İLGİLİ POLİTİKALARININ ANALİZİ.....96
Doç. Dr. Halil ERDEMİR - Prof. Dr. Hatice P. ERDEMİR - E. Sümeyra ERDEMİR

GÖÇ VE GÜVENLİK BAĞLANTISI: AVRUPA BİRLİĞİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRME 98
Yrd. Doç. Dr. Zeynep YÜCEL

TÜRK-ALMAN İLİŞKİLERİ: TARİHSEL DOSTLUKTAN KÜRESEL DÜŞMANLIĞA MI? 99
Yrd. Doç. Dr. Hakan ÖZKAN 99

UZUN MENZİLLİ SINIR AŞAN HAVA KİRLİLİĞİ SÖZLEŞMESİ VE PROTOKOLLERİ: TÜRKİYE'NİN DURUŞU VE UYGULAMALARI 101
Prof. Dr. Gökhan ORHAN 101

ORMANCILIK ALANINDAKİ ULUSLARARASI GELİŞMELERİN TÜRKİYE ORMANCILIK POLİTİKALARINA ETKİLERİ 102
Prof. Dr. Erdoğan ATMIŞ

TEHLİKELİ ATIKLARIN SINIRLARÖTESİ TAŞINIMININ VE BERTARAFININ KONTROLÜNE İLİŞKİN BASEL SÖZLEŞMESİ 103
Yrd. Doç. Dr. Yasemin KAYA

ULUSLARARASI ÇEVRE REJİMLERİ: OLUŞTURULMALARI, İŞLEYİŞLERİ VE ÖZELLİKLERİ 105
Doç. Dr. Semra Cerit MAZLUM - Yrd. Doç. Dr. Yasemin KAYA
Prof. Dr. Gökhan ORHAN

THE CONTAGION OF THE SYRIAN CIVIL WAR INTO TURKEY UNDER THE IMPACT OF ISIS AND YPG CASES: CONDITIONING FACTORS AND DIFFUSION MECHANISMS 108
Associate Prof. Dr. Emel PARLAR DAL

NEOCLASSICAL REALISM AND ISRAEL'S SECURITY POLICY IN A SHIFTING REGIONAL ORDER IN THE MIDDLE EAST 109
Assist. Prof. Philipp O. AMOUR

REGIONAL POWER SOCIALIZATION IN THE MIDDLE EASTERN INTERNATIONAL SOCIETY: A COMPARATIVE PERSPECTIVE ON TURKEY AND IRAN 110
Res. Assist. Ali Murat KURŞUN

THE ROLE OF MULTILATERAL COOPERATION ON NIGERIA'S WAR ON TERROR 111
Zainul Abideen JIBRIL

SOUTHERN GAS CORRIDOR PROJECT: STILL HAVE A FUTURE? 113
Dr. Sıla Turaç BAYKARA

I AM ABLE TO DETER, THEREFORE I AM: DETERRENCE AND TURKEY 114
Dr. Hakan MEHMETÇİK

"HYDRO-PEACE" AT HOME, "HYDRO-PEACE" ABROAD: EXAMINING TURKEY'S RECENT WATER INITIATIVES IN ITS FOREIGN RELATIONS 115
Dr. Ahmet CONKER

SURİYE KRİZİ EKSENİNDE 2017 YILINDAKİ ABD POLİTİKALARI VE TÜRK DIŞ POLİTİKASI ÜZERİNDEKİ SOMUT ETKİLERİ 117
Prof. Dr. Ömer Göksel İŞYAR

ÇİN'İN ORTADOĞU'DA ARTAN NÜFUZUNUN BÖLGEYE ETKİLERİ 119
Doç. Dr. Barış DOSTER

YEREL-ULUSLARARASI KRİZ DÜZLEMİNDE SURİYE KRİZİNİN DÖNÜŞÜMÜ* 120
Doç. Dr. Fuat AKSU - Arş. Gör. Mehmet Turan ÇAĞLAR

SURİYE İÇ SAVAŞI'NDA TÜRKMENLER 151
Yrd. Doç. Dr. Yusuf Ziya BÖLÜKBAŞI

1957 TÜRKİYE - SURİYE KRİZİ İLE BUGÜN DEVAM EDEN KRİZİN KARŞILAŞTIRILMASI 153
Uğur MATİÇ

DIŞ POLİTİKADA DEĞİŞİM, DÖNÜŞÜM VE SÜREKLİLİK: ANALİTİK BİR YÖNTEM DENEMESİ 173
Prof. Dr. Şaban Halis ÇALIŞ - Arş. Gör. Kısmet METKİN

TÜRKİYE'NİN DIŞ POLİTİKASI'NIN KURAMSAL ÇERÇEVESİNİ ÜÇ-TARZ-I SİYASET BAĞLAMINDA OKUMAK 175
Yrd. Doç. Dr. Kemal ÇİFTÇİ

ULUSLARARASI SİSTEME ENTEGRASYON BAĞLAMINDA TÜRKİYE'NİN YÜKSELEN GÜÇ KONUMUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ 176
Arş. Gör. Hülya KINIK - Yrd. Doç. Dr. Özgür TÜFEKÇİ

TÜRKİYE'NİN KOMŞU BÖLGELERE YÖNELİK DIŞ POLİTİKASINDA SÖYLEM VE EYLEMLER: KARŞILAŞTIRMALI BİR İNCELEME 178
Arş. Gör. Dr. İsmail Erkam SULA

AVRUPA BİRLİĞİ'NE YÖNELİK ORTA VE KUZEY AFRİKA KAYNAKLI DÜZENSİZ GÖÇLERİN ANALİZİ.....180
Prof. Dr. Barış ÖZDAL

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN GÖÇ POLİTİKALARINDA KOLEKTİF EYLEM OLUŞTURAMAMASININ ANALİZİ.....181
Yrd. Doç. Dr. Fatma Zeynep ÖZKURT

ULUSLARARASI GÖÇ VE SINIRLARIN KORUNMASI: TÜRKİYE ÖRNEĞİ 182
Yrd. Doç. Dr. Meral BALCI - Yrd. Doç. Dr. Arzu AL

ROMA'NIN YAHUDİ POLİTİKASI VE 132-135 YILLARI ARASINDA KUDÜS'TE VUKU BULAN YAHUDİ İSYANIYLA BAŞA ÇIKMASI.....184
Prof. Dr. Hatice P. ERDEMİR - Doç. Dr. Halil ERDEMİR

ARAP BAHARINDA GÖZDEN UZAK DEVRİMSİZ DEĞİŞİM: FAS'IN 2011 ANAYASASI 186
Yrd. Doç. Dr. Ahmet Hüsrev ÇELİK - Hüseyin ÖZTÜRK

POTANSİYEL ÖTESİ GÜVENLİK ARAYIŞLARI İLE YERLEŞİK GÜVENSİZLİK ARASINDA KATAR DIŞ POLİTİKASI.....188
Arş. Gör. Tunahan YILDIZ - Arş. Gör. Metin YÜCEKAYA

TÜRKİYE-MISIR İLİŞKİLERİNDE EKONOMİK DİNAMİKLERİN ETKİSİ 190
Dr. Fatma SARIASLAN

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ÜYELİĞİNDEN ÇEKİLME HUSUSUNUN ULUSLARARASI HUKUK AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ.....192
Arş. Gör. Dr. Mehmet Halil Mustafa BEKTAŞ

KORUMA SORUMLULUĞU: RETORİKTEN REGRESYONA.....193
Arş. Gör. Semra AKSU

DEMOKRASİ VE İNSAN HAKLARI AÇISINDAN AKILLI YAPTIRIMLAR NE KADAR AKILLI?.....194
Adem ÖZER

BÖLGESEL KRİZLERDE BİRLEŞMİŞ MİLLETLER: UKRAYNA ÖRNEĞİ.....215
Dr. Aslıhan ANLAR

AMERİKAN MÜSTESNALIK ALGISININ TEO-POLİTİK ARKA PLANI.....217
Doç. Dr. Kemal ATAMAN

TRUMP'IN AMERİKASI: BİRLİK VE DERİN AYRILIKLAR.....218
Yrd. Doç. Dr. Nuri KORKMAZ

BUSH VE OBAMA DOKTRİNLERİNİN MUKAYESELİ ANALİZİ IŞIĞINDA: ABD DIŞ POLİTİKASINDA BİR TRUMP DOKTRİNİNDEN SÖZ EDİLEBİLİR Mİ?.....219
Yrd. Doç. Dr. Gökhan EŞEL

AMERİKAN DIŞ POLİTİKASINA TEORİK BİR YAKLAŞIM: DONALD TRUMP POPÜLİZMİNİ ANLAMAK.....221
Yrd. Doç. Dr. Filiz ÇOBAN ORAN - Murad GAFLANOV

DİSİPLİNLER-ARASI BİR ALAN OLARAK TERÖRİZM ÇALIŞMALARINA TEOLOJİNİN MEVCUT VE OLASI KATKILARI.....224
Yrd. Doç. Dr. Sezgin KAYA

ASİMETRİK TEHDİTLER BAĞLAMINDA ULUS-DEVLETİN GÜVENLİĞİ.....226
Yrd. Doç. Dr. Doğan Şafak POLAT

ULUSLARARASI TERÖRİZM MAHKEMESİNİN KURULMASININ HUKUKSAL AÇIDAN İŞLEVSELLİĞİ.....243
Yrd. Doç. Dr. Sadullah ÖZEL

SÖMÜRGECİLİK GELENEĞİNİN XXI. YÜZYILA YANSIMASI: "TERÖRE KARŞI SAVAŞ" DOKTRİNİ.....245
Arş. Gör. Tuğba SARIKAYA GÜLER

YENİ TERÖRİZM, ULUSLARARASI TERÖRİZMİN DÖNÜŞÜMÜ VE ULUSLARARASI SİSTEMLE ETKİLEŞİMİ.....246
Arş. Gör. Onur AĞKAYA

TÜRKİYE'NİN RUSYA VE AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİNDE 248
TÜRK AKIMI VE TANAP PROJELERİ 248
Yrd. Doç. Dr. Arzu AL - Uğur GÜL

NATO'NUN AKDENİZ VE KUZEYDOĞU AFRİKA'YA YÖNELİK 250
YAKLAŞIMI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME 250
Yrd.Doç.Dr. Arif BAĞBAŞLIOĞLU

DOĞU AKDENİZ'İN BATISINDA MEB ANLAŞMAZLIKLARININ BÖLGE
DEVLETLERİNİN POLİTİKALARINA ETKİLERİ 269
Arş. Gör. Fadime AYCA CEYLAN

GÜNEY AKIM'DAN TÜRK AKIMI'NA: RUS GAZININ AVRUPA'YA TRANSFERİNDE
TÜRKİYE'NİN ROLÜ.....270
Mevlüt AKÇAPA

TÜRKİYE'DE KADININ SİYASETTE TEMSİLİ: MECLİS ÇALIŞMALARININ
DEĞERLENDİRİLMESİ.....272
Yrd. Doç. Dr. Alper Tolga BULUT - Arş. Gör. Emel İLTER

TÜRKİYE'DE POSTMODERN DÖNEMDE İSLAMİ FEMİNİZMİN YÜKSELİŞİ.....273
Öğr. Gör. Sevil SEZGİN

DİPLOMATİK AKTÖRLERİN KRİZ İLETİŞİMİ YÖNETİMİ ALANI OLARAK SOSYAL
MEDYANIN İNCELENMESİ: ABD - RUSYA DİPLOMAT KRİZİ ÖRNEĞİ.....275
Dr. Ceren BALEL

ULUSLARARASI SİSTEMDEKİ DEĞİŞİMLERİN
KIBRIS SORUNUNA ETKİSİ 278
Prof. Dr. Kamer KASIM

ARAÇSALCI YAKLAŞIM PERSPEKTİFİNDEN YUGOSLAVYA'NIN DAĞILMASI
SÜRECİ 296
Prof. Dr. Hüseyin EMİROĞLU - Arş. Gör. Tuğba SARIKAYA GÜLER

KUZEY KIBRIS'TA TÜRKİYE'NİN AZALAN İMAJI 298
Yrd. Doç. Dr. İsmail ŞAHİN

BATI BALKANLAR'DA BÜYÜK GÜÇLERİN REKABETİ VE GÜNCEL GELİŞMELER 299
Yrd. Doç. Dr. Kader ÖZLEM

TÜRKİYE - AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİNDE GÜMRÜK BİRLİĞİ POLİTİKALARININ
***"RETROSPEKTİF-PROSPEKTİF"* BOYUTLARI 302**
Prof. Dr. C. Uğur ÖZGÖKER - Güney Ferhat BATI

KRİZ VE DEĞİŞİM BAĞLAMINDA TÜRKİYE – AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ 303
Doç. Dr. H. Burç AKA

BREXIT'İN AVRUPA BİRLİĞİ-TÜRKİYE İLİŞKİLERİNE ETKİLERİ.....304
Yrd. Doç. Dr. İlhan ARAS - Dr. Altuğ GÜNAR

TÜRK BASININDA GERİ KABUL ANLAŞMASINA YÜKLENEN KAVRAMSAL İMGELER: HÜRRİYET GAZETESİ ÖRNEĞİ.....321
Arş. Gör. Ayşegül BOSTAN

POST-COLD WAR GEOPOLITICS, GEO-ECONOMICS AND GEO-CULTURE IN EURASIA.....323
Dr. Javed ZAFAR

FIFTY YEARS OF ASEAN: CHANGES AND CONTINUITIES FROM A CONSTRUCTIVIST PERSPECTIVE.....325
Res. Assist. Dr. Hatice ÇELİK

TERRITORIAL DESIGN OF EMPIRES: SOFT TERRITORIALITIES.....326
Res. Assist. Samet YILMAZ

RUSSIA'S SOFT POWER STRATEGY: THE "RUSSIAN WORLD" 327
Assist. Prof. Dr. Mehmet Zeki GÜNAY

DEMOKRASİ-EKONOMİ İKİLEMİ: DİEM25-NUİT DEBOUT ÖRNEKLERİNDE AVRUPA'DA NEOLİBERALİZM KARŞITLIĞI 329
Yrd. Doç. Dr. Yavuz YILDIRIM

YÜKSELEN DONÖR KAVRAMI VE YÜKSELEN DONÖRLERİN KALKINMA YARDIMLARININ MOTİVASYONLARI 331
Arş. Gör. Ceren URCAN

YÜKSELEN BİR EKONOMİ DİPLOMASİSİ ENSTRÜMANI OLARAK EGEMEN VARLIK FONLARI: TÜRKİYE VARLIK FONU UYGULAMASI.....333
Dr. Emre SAYGIN - Dr. Tahsin YAMAK

ULUSLARARASI BARIŞA BİR ENGEL OLARAK TERÖR RANTI.....336
Yrd. Doç. Dr. Hanefi YAZICI

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NİN SİBER KAPASİTESİNDE ROL OYNAYAN KURUMSAL YAPILANMALARIN ANALİZİ.....337
Dr. Ali Burak DARICILI

HUKUKİ BAĞLAMDA SİBER GÜVENLİK 353
Öğr. Gör. Betül ÇATAL

SİBER SAVAŞ HUKUKU VE HACKER'LARIN HEDEF ALINMASI.....355
Arş. Gör. Gökhan ALBAYRAK

INTERNATIONAL CONFLICT RESOLUTION THROUGH MEDIATION 357
Prof. Dr. Muzaffer Ercan YILMAZ

COLLECTİVE IDENTITY-CONFLICT RELATIONS IN WORLD POLITICS.....377
Associate Prof. Dr. Yaşar SARI

UNITED NATIONS AND HUMAN RIGHTS NORMS: A CRITICAL PERSPECTIVE ON INTERNATIONAL LEGITIMACY.....379
Assist. Prof. Dr. Gonca OĞUZ GÖK

ANALYSING TERRORISM POTENTIAL THREATS IN ASIA-PACIFIC: THE STUDY CASE OF ISIS' POTENTIAL THREATS IN INDONESIA.....380
Noor Fahmi PRAMUJI (Candidate Of Master Of Arts (Ma))

ARE BOUNDARIES REALLY EUROPEAN? A COMPARATIVE ANALYSIS OF EU-TURKEY STATEMENT'S FIRST YEARS 382
Res. Assist. Itır ALADAG GORENTAS, Ph.D.

MIGRATION AND POPULISM: THE CASE OF POLAND.....383
Assist. Prof. Dr. Gül CEYLAN TOK

RIGHT-WING POPULISM AND RELIGIOUS DIFFERENCE AS A FAULT LINE IN THE EU: THE CASE OF GERMANY'S AFD AND THE MUSLIMS.....384
Res. Assist. Fatmanur KAÇAR

MIGRATION THROUGH SOCIETAL SECURITY: SYRIAN REFUGEE CRISIS AND ITS IMPACT ON TURKISH SOCIETY.....385
Res. Assist. Derya ÖZVERİ, Ph.D. Candidate

PROTECTING WOMEN'S HUMAN RIGHTS IN TIMES OF CRISIS: A DISCUSSION ON SYRIAN REFUGEES IN TURKEY.....386
Assist. Prof. Dr. Ayşegül GÖKALP KUTLU

THE EU IN TIMES OF CRISES: GLOBAL AND REGIONAL PERSPECTIVES 389
Assist. Prof. Dr. N. Nevra ESENTURK

CREATION OF THE BULGARIAN-GREEK BORDER REGION IN THE POST-WORLD WAR I PERIOD: SOLID BORDERS AND COMPREHENSIVE BOUNDARIES 390
Assist. Prof. Dr. Nuri KORKMAZ

EUROPEAN RHAPSODY 391
Res. Assist. Ayşegül BOSTAN

MODERNLEŞME TEORİSİ BAĞLAMINDA İRAN DEVRİMİ.....393
Ahmet ÇIRAKOĞLU - Yrd. Doç. Dr. Hüdayi SAYIN

IKBY REFERANDUM SÜRECİNDE İRAN - TÜRKİYE İLİŞKİLERİ: FIRSATLAR VE RİSKLER **408**
Hazar VURAL JANE - Arş. Gör. Murat JANE

İRAN-TÜRKİYE İŞBİRLİĞİNDE ABD ROLÜNÜN NEO GRAMSCİYEN ÇÖZÜMLEMESİ **409**
Arş. Gör. Hatice Hande ORHON ÖZDAĞ

DETERMINANTS OF THE SUPPORT FOR IMMIGRANT ENFRANCHISEMENT IN WESTERN COUNTRIES **412**
Assist. Prof. Dr. Alper Tolga BULUT - Res. Assist. Emel İLTER

NORDIC SECURITY COMMUNITY: WHAT IS IT, WHERE DOES IT COME FROM? **413**
Dr. Hakan MEHMETÇİK

THE EXTERNALIZATION OF MIGRATION MANAGEMENT AND DECONSTRUCTION OF EUROPEANNESS BEYOND THE EU BORDERS **414**
Res. Assist. Ebru DALĞAKIRAN

DEVLET ŞİDDETİ VE ETKİLERİ: RAKHİNE ÖRNEĞİ **416**
Prof.Dr. Sibel TURAN - Armağan ÖRKİ *416*

GÜVENLİĞİN DEĞİŞEN GÜNDEMİ OLARAK TOPLUMSAL GÜVENLİK **434**
Taha BARAN - Prof. Dr. Elçin MACAR

"ÇÖZÜLEMEYEN/İNATÇI ÇATIŞMA" KAVRAMI ÇERÇEVESİNDE ÖRNEK OLAYLARDA ÇATIŞMA SÜREKLİLİĞİNİN İNCELENMESİ **436**
Doç. Dr. Ebru ÇOBAN ÖZTÜRK

BARIŞ SÜRECİNDE ÜÇÜNCÜ TARAF OLARAK ULUSLARARASI SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ ROLÜ: FİLİPİNLER ÖRNEĞİ **437**
Görkem TANRIVERDİ

RADİKAL DİNİ TERÖR GRUPLARI İLE MÜCADELEDE BENİMSENMESİ GEREKEN YENİ STRATEJİ **459**
Ertan EFEGİL

ORTADOĞU BÖLGESİNDE 'BLOKLAR' VE TÜRKİYE: YENİ BİR BLOĞA DOĞRU MU? **476**
Yrd. Doç. Dr. Mustafa YETİM - Doç. Dr. Ramazan ERDAĞ

KÜRESEL SİSTEM BAĞLAMINDA ARAP BAHARI: ÜTOPİK BİR BEKLENTİDEN DİSTOPİK BİR GERÇEKLİĞE GEÇİŞİN ANALİZİ **477**
Yrd. Doç. Dr. Murat SİLİNİR

SURİYE İÇ SAVAŞI'NIN LÜBNAN ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ **478**
Arş. Gör. Ayşe Selcan ÖZDEMİRCİ

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN SINIRLARINA DAYANAN MÜLTECİ KRİZİ VE YÖNETİMİ **481**
Yrd. Doç. Dr. Muzaffer AKDOĞAN

AVRUPA BİRLİĞİ GÖÇ POLİTİKALARI VE SURİYE MÜLTECİ KRİZİNİN TÜRKİYE-AB İLİŞKİLERİNE YANSIMALARI **482**
Yrd. Doç. Dr. Sedef EYLEMER - Nagihan SÖYLEMEZ *482*

NORMATİF BİR PARADOKS OLARAK AVRUPA BİRLİĞİ VE GÖÇ KRİZİ **484**
Arş. Gör. Kübra ÖZTÜRK - Arş. Gör. Fatmanur KAÇAR

KRİZ DÖNEMİNDE AVRUPA BİRLİĞİ'NİN ENERJİ GÜVENLİĞİ: FIRSATLAR VE TEHDİTLER **485**
Dr. Ülviyye AYDIN

ARAP BAHARI VE İSLAM DÜNYASININ GELECEĞİ **503**
Yrd. Doç. Dr. Mehmet ÇELENK

İRAN'IN ARTAN BÖLGESEL ETKİNLİĞİ VE YAŞANAN KRİZLER ÖZELİNDEKİ UYGULAMALARI **504**
Yrd. Doç. Dr. Göktürk TÜYSÜZOĞLU

İRAN'IN KUZEY IRAK POLİTİKASI: RİSK VE TEHDİTLER **505**
Yrd. Doç. Dr. İsmail SARI

İRAN'DA TÜRK DIŞ POLİTİKASININ ALGISI: BALAYINDAN VEKÂLET SAVAŞINA (2003-2016) **507**
Sayyad Sadri ALIBABALU - Muhammad Yaseen NASEEM

ORTADOĞU'DA KONVANSİYONEL SİLAHLANMADA ARAP BAHARI FAKTÖRÜ **510**
Doç. Dr. Ferhat PİRİNÇÇİ

TRUMP'IN İSLAM VE MÜSLÜMAN DÜNYA ÜZERİNE SÖYLEMLERİ: BİR GÜVENLİKLEŞTİRME ANALİZİ **512**
Arş. Gör. Özge Gökçen TERZİ

2003-2014 YILLARI ARASI IRAK'TA SİYASİ İKTİDAR ARAYIŞLARI **513**
Arş. Gör. Tunç DEMİRTAŞ

AVRUPALI TÜRKLERİN SİYASÎ PERSPEKTİFLERİ: ALMANYA ÖRNEĞİNDE BİR ANALİZ **515**
Prof. Dr. Muzaffer DARTAN - Yrd. Doç. Dr. Emirhan GÖRAL

AVRUPA AŞIRI SAĞININ SÖYLEMİNDE TÜRKİYE: TÜRKİYE'NİN AB ÜYELİK SÜRECİNİN HEGEMONYAYA KARŞI KULLANIMI **542**
Doç. Dr. Ali BALCI - Yrd. Doç. Dr. Filiz CİCİOĞLU

AVRUPA'DA SAĞ SİYASİ PARTİLERİN ARTAN ÖTEKİ RETORİĞİNE DAİR BİR İNCELEME **543**
Arş. Gör. Merve Suna ÖZEL ÖZCAN - Arş. Gör. Emine ERDEN KAYA

ORTA ASYA'DA YÜKSELEN RADİKALİZM ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME **545**
Prof. Dr. Mehmet YÜCE

THUCYDİDES TUZAĞI VE AMERİKAN – ÇİN İLİŞKİLERİ **547**
Yrd. Doç. Dr. A. İnci SÖKMEN ALACA

ŞİO'NUN GENİŞLEMESİ: İKİ GÖRÜŞÜN DEĞERLENDİRİLMESİ **549**
Yrd. Doç. Dr. Vügar İMANBEYLİ

SOĞUK SAVAŞ SONRASI DÖNEMDE TÜRKİYE-ÇİN İLİŞKİLERİ **550**
Arş. Gör. Yusuf YILDIRIM

ULUSLARARASI NÜKLEER TEHDİT ALGISI: KUZEY KORE ÖRNEĞİ **552**
Prof. Dr. Sibel TURAN - Öğr. Gör. Hulusi Ekber KAYA *552*

ÇİFTE STANDARTLAR POLİTİKASI: BÜYÜK DEVLETLERİN VE ULUSLARARASI ÖRGÜTLERİN GÜNEY KAFKASYA POLİTİKALARINDA ÇİFTE STANDARTLAR YAKLAŞIMI **553**
Doç. Dr. Sevinç RUİNTAN

RUSYA FEDERASYONU-UKRAYNA ÇATIŞMASININ NEO-AVRASYACILIK ÇERÇEVESİNDE ANALİZİ **555**
Öğr. Gör. Dr. Selim KURT

KIRIM SAVAŞI SONRASI RUS ÇARLIĞI'NIN KAFKASYA HÂKİMİYETİNİN ANALİZİ **557**
Arş. Gör. Murat JANE

ULUDAĞ

IX. ULUDAĞ ULUSLARARASI İLİŞKİLER KONGRESİ

PROGRAM

23 EKİM 2017 / PAZARTESİ
1. GÜN

09: 00 - 09:30 Kayıt
09:30 - 10:00 Açılış & Protokol Konuşmaları
10:00 – 10:30 Açılış Oturumu

(BÜYÜK SALON:
PİYADE KURMAY YARBAY İLKER ÇELİKCAN SALONU)
Prof. Dr. Tayyar ARI
Türkiye-ABD İlişkilerinde Kırılma Noktaları ve Bölgeye Yansımaları

10:30-10:45 Kahve Arası

10:45-12:30 1. OTURUMLAR

PANEL 1
(BÜYÜK SALON:
PİYADE KURMAY YARBAY İLKER ÇELİKCAN SALONU)

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Tayyar ARI

An Analysis of Turkey's Negotiation Positions on Its Major International Energy Projects and the Risks of the Ukranian and Syrian Crises for Turkey's Energy Diplomacy
Prof. Dr. Oktay TANRISEVER, Middle East Technical University

A Case of Adjustment to a post-Western World? European Union and the Southern Mediterranean after the Arab Uprisings
Assist. Prof. Dr. Zerrin TORUN, Middle East Technical University

Contributive Effects of Emerging of ISIS on Russian Foreign Policy in the Middle East
Res. Assist. Doğuş SÖNMEZ, İstanbul Arel University

The Role of Educational Institutions in Promoting the Values of Peace And Tolerance in the Gulf Region "Study case "Prince Nayf Bin Abdul Aziz Center for Peace and Tolerance"
Dr. Muamar SALAMEH, Prince Mohammad Bin Fahd University

PANEL 2
(SİNEMA SALONU: ÖZEL HAREKAT POLİS MEMURU İLYAS KAYGUSUZ SALONU)

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Mesut Hakkı CAŞIN

After Cold War Nuclear Proliferation Emerging Escalation Threat of North Korea Crisis in the Pacific Region
Prof. Dr. Mesut Hakkı CAŞIN, Istinye University

Turkey's Global Governance Strategies at the UN Compared to the BRICS (2008-2014): Clarifying Motivations-Contribution Nexus
Associate Prof. Dr. Emel PARLAR DAL, Marmara University

Res. Asist. Ali Murat KURŞUN, Marmara University
Shifting Priors: Non-state Actors Overarching State Agencies in Global Diplomacy
Associate Prof. Dr. Gürol BABA, Social Sciences University of Ankara

The 2016-2017 Succession Crisis in the Gambia: An Analysis of the Economic Community of West African States (ECOWAS) and Democracy Promotion in the Gambia
Associate Prof. Dr. Kieran E. UCHEHARA, Hasan Kalyoncu University

PANEL 3
(SEMİNER 1: JANDARMA ER BAHADIR AYDIN SEMİNER SALONU)

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Ö. Göksel İŞYAR

Rusya-Çin İlişkileri: Yakınlaşmanın Önündeki İmkanlar ve Sınırlılıklar
Doç. Dr. Fuat AKSU, Yıldız Teknik Üniversitesi
Eray ALIM, Yıldız Teknik Üniversitesi

Pasifikte Büyük Oyun: Kuzey Kore Krizinin Çözümünde Rusya'nın Tutumu
Yrd. Doç. Dr. Halit HAMZAOĞLU, Kafkas Üniversitesi

Dünya Savaşı Neden Çıkar? Ampirik Uluslararası İlişkiler Teorisi Açısından Dünya Savaşı
Yrd. Doç. Dr. Öner AKGÜL, Ahi Evran Üniversitesi

ABD'nin Latin Amerika Politikası Çerçevesinde Venezüella'daki Son Gelişmeler
Arş. Gör. Büşra ÖĞÜTÇÜ, Uludağ Üniversitesi

PANEL 4
(SEMİNER 2)

Oturum Başkanı: Doç. Dr. Barış DOSTER

Suriye Krizi ve Güney Kafkasya
Öğr. Gör. Araz ASLANLI, Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi

Suriye Meselesinde Rusya'nın "Kürt Kartı
Dr. Nazim CAFEROV, Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi

Irak-Suriye Ekseninde ABD'nin Kürt Politikası
Arş. Gör. Hüseyin Faruk ŞİMŞEK, Uludağ Üniversitesi

Kriz ve Değişim Zamanlarında Türkiye'nin Güvenlik Kavramsallaştırmasını Anlamak: Güvenliksizlikten Güvenlikleştirmeye Türkiye'nin Suriye Politikası
Arş. Gör. Okan GÜLBAK, İstanbul Ticaret Üniversitesi

12:30-13:45 ÖĞLE YEMEĞİ

14:00 – 15:15 2. OTURUMLAR

PANEL 5
(BÜYÜK SALON: PİYADE KURMAY YARBAY İLKER ÇELİKCAN SALONU)

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Kamuran REÇBER

Hollanda Devleti'nin Türkiye Cumhuriyeti Devleti Bakanının Yurt Dışı Gezisi veya Ziyaretine Müdahalesinin Uluslararası Hukuk Açısından Değerlendirilmesi
Prof. Dr. Kamuran REÇBER, Uludağ Üniversitesi

Türk Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun Kriz Zamanında Uygulanması ve İlgili Tartışmalar
Doç. Dr. Halil ERDEMİR, Manisa Celal Bayar Üniversitesi
Prof. Dr. Hatice P. ERDEMİR, Manisa Celal Bayar Üniversitesi

AB'nin Arakan Kriziyle İlgili Politikalarının Analizi
Doç. Dr. Halil ERDEMİR, Manisa Celal Bayar Üniversitesi
Prof. Dr. Hatice P. ERDEMİR, Manisa Celal Bayar Üniversitesi
E. Sümeyra ERDEMİR, Anadolu Üniversitesi

Göç ve Güvenlik Bağlantısı: Avrupa Birliği Açısından Değerlendirme
Yrd. Doç. Dr. Zeynep YÜCEL, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi

Türk-Alman İlişkileri: Tarihsel Dostluktan Küresel Düşmanlığa mı?
Yrd. Doç. Dr. Hakan ÖZKAN, Karabük Üniversitesi

PANEL 6
(SİNEMA SALONU: ÖZEL HAREKAT POLİS MEMURU İLYAS KAYGUSUZ SALONU)

ÇEVRE PANELİ

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Gökhan ORHAN

Uzun Menzilli Sınır Aşan Hava Kirliliği Sözleşmesi ve Protokolleri: Türkiye'nin Duruşu ve Uygulamaları
Prof. Dr. Gökhan ORHAN, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi

Ormancılık Alanındaki Uluslararası Gelişmelerin Türkiye Ormancılık Politikalarına Etkileri
Prof. Dr. Erdoğan ATMIŞ, Bartın Üniversitesi

Tehlikeli Atıkların Sınırlarötesi Taşınımının ve Bertarafının Kontrolüne İlişkin Basel Sözleşmesi
Yrd. Doç. Dr. Yasemin KAYA, Uludağ Üniversitesi

Uluslararası Çevre Rejimleri: Oluşturulmaları, İşleyişleri ve Özellikleri
Doç. Dr. Semra CERİT MAZLUM, Marmara Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Yasemin KAYA, Uludağ Üniversitesi
Prof. Dr. Gökhan ORHAN, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi

PANEL 7
(SEMİNER 1: JANDARMA ER BAHADIR AYDIN SEMİNER SALONU)

Oturum Başkanı: Doç. Dr. Emel PARLAR DAL

The Contagion of the Syrian Civil War into Turkey Under the Impact of ISIS and YPG Cases: Conditioning Factors and Diffusion Mechanisms
Associate Prof. Dr. Emel PARLAR DAL, Marmara University

Neoclassical Realism And Israel's Security Policy in A Shifting Regional Order in the Middle East
Assist. Prof. Dr. Philipp O. AMOUR, Sakarya University

Regional Power Socialization in the Middle Eastern International Society: A Comparative Perspective on Turkey and Iran
Res. Asist. Ali Murat KURŞUN, Marmara University

The Role of Multilateral Cooperation on Nigeria's War on Terror
Zainul Abideen JIBRIL, Uludag University

PANEL 8
(SEMİNER 2)

Oturum Başkanı: Doç. Dr. Ferhat PİRİNÇÇİ

Southern Gas Corridor Project: Still Have A Future?
Dr. Sıla Turaç BAYKARA, İzmir Institute of Technology

I am able to Deter, Therefore I am: Deterrence and Turkey
Dr. Hakan MEHMETÇİK, Marmara University

"Hydro-peace" at Home, "Hydro-peace" Abroad: Examining Turkey's Recent Water Initiatives in its Foreign Relations
Dr. Ahmet CONKER, Yildiz Technical University

15:15-15:30 Kahve Arası

15:30 – 16:45 3. OTURUMLAR

PANEL 9
(BÜYÜK SALON: PİYADE KURMAY YARBAY İLKER ÇELİKCAN SALONU)

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Ö. Göksel İŞYAR

Suriye Krizi Ekseninde 2017 Yılındaki ABD Politikaları ve Türk Dış Politikası Üzerindeki Somut Etkileri
Prof. Dr. Ömer Göksel İŞYAR, Uludağ Üniversitesi

Çin'in Ortadoğu'da Artan Nüfuzunun Bölgeye Etkileri
Doç. Dr. Barış DOSTER, Marmara Üniversitesi

Yerel-Uluslararası Kriz Düzleminde Suriye Krizinin Dönüşümü
Doç. Dr. Fuat AKSU, Yıldız Teknik Üniversitesi
Arş. Gör. Mehmet Turan ÇAĞLAR, FMV Işık Üniversitesi

Suriye İç Savaşı'nda Türkmenler
Yrd. Doç. Dr. Yusuf Ziya BÖLÜKBAŞI, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi

Türkiye'nin 1957 Suriye Krizi ile 2010'larda Suriye ile Yaşadığı Gerilimin Karşılaştırılması
Arş. Gör. Uğur MATİÇ, İstanbul Üniversitesi

PANEL 10
(SİNEMA SALONU: ÖZEL HAREKAT POLİS MEMURU İLYAS KAYGUSUZ SALONU)

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Tayyar ARI

Dış Politikada Değişim, Dönüşüm ve Süreklilik: Analitik Bir Yöntem Denemesi
Prof. Dr. Şaban Halis ÇALIŞ, Selçuk Üniversitesi
Arş. Gör. Kısmet METKİN, Selçuk Üniversitesi

Türkiye'nin Dış Politikası'nın Kuramsal Çerçevesini Üç-Tarz-ı Siyaset Bağlamında Okumak
Yrd. Doç. Dr. Kemal ÇİFTÇİ, Giresun Üniversitesi

Uluslararası Sisteme Entegrasyon Bağlamında Türkiye'nin Yükselen Güç Konumunun Değerlendirilmesi
Arş. Gör. Hülya KINIK, Karadeniz Teknik Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Özgür TÜFEKÇİ, Karadeniz Teknik Üniversitesi

Türkiye'nin Komşu Bölgelere Yönelik Dış Politikasında Söylem ve Eylemler: Karşılaştırmalı Bir İnceleme
Arş. Gör. Dr. İsmail Erkam SULA, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

PANEL 11
(SEMİNER 1: JANDARMA ER BAHADIR AYDIN SEMİNER SALONU)

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Barış ÖZDAL

Avrupa Birliği'ne Yönelik Orta ve Kuzey Afrika Kaynaklı Düzensiz Göçlerin Analizi
Prof. Dr. Barış ÖZDAL, Uludağ Üniversitesi

Avrupa Birliği'nin Göç Politikalarında Kolektif Eylem Oluşturamamasının Analizi
Yrd. Doç. Dr. Fatma Zeynep ÖZKURT, Nişantaşı Üniversitesi

Uluslararası Göç ve Sınırların Korunması: Türkiye Örneği
Yrd. Doç. Dr. Meral BALCI, Marmara Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Arzu AL, Marmara Üniversitesi

PANEL 12
(SEMİNER 2)

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Hatice P. ERDEMİR

Roma'nın Yahudi Politikası ve 132-135 Yılları Arasında Kudüs'te Vuku Bulan Yahudi İsyanıyla Başa Çıkması
Prof. Dr. Hatice P. ERDEMİR, Manisa Celal Bayar Üniversitesi
Doç. Dr. Halil ERDEMİR, Manisa Celal Bayar Üniversitesi

Arap Baharında Gözden Uzak Devrimsiz Değişim: Fas'ın 2011 Anayasası
Yrd. Doç. Dr. Ahmet Hüsrev ÇELİK, Düzce Üniversitesi
Hüseyin ÖZTÜRK, Marmara Üniversitesi

Potansiyel Ötesi Güvenlik Arayışları ile Yerleşik Güvensizlik Arasında Katar Dış Politikası
Arş. Gör. Tunahan YILDIZ, Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Arş. Gör. Metin YÜCEKAYA, Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Türkiye-Mısır İlişkilerinde Ekonomik Dinamiklerin Etkisi
Dr. Fatma SARIASLAN

PANEL 13
(REKTÖRLÜK D)

Oturum Başkanı: Arş. Gör. Dr. Mehmet Halil Mustafa BEKTAŞ

Birleşmiş Milletler Üyeliğinden Çekilme Hususunun Uluslararası Hukuk Açısından Değerlendirilmesi
Arş. Gör. Dr. Mehmet Halil Mustafa BEKTAŞ, Uludağ Üniversitesi

Koruma Sorumluluğu: Retorikten Regresyona
Arş. Gör. Semra AKSU, Gazi Üniversitesi

Demokrasi ve İnsan Hakları Açısından Akıllı Yaptırımlar Ne Kadar Akıllı?
Arş. Gör. Adem ÖZER, Gazi Üniversitesi

Bölgesel Krizlerde Birleşmiş Milletler: Ukrayna Örneği
Dr. Aslıhan ANLAR, Kocaeli Üniversitesi

16:45-17:00 Kahve Arası

17:00 – 18:15	4. OTURUMLAR

PANEL 14
(BÜYÜK SALON: PİYADE KURMAY YARBAY İLKER ÇELİKCAN SALONU)

Oturum Başkanı: Doç. Dr. Kemal ATAMAN

Amerikan Müstesnalık Algısının Teo-Politik Arka Planı
Doç. Dr. Kemal ATAMAN, Uludağ Üniversitesi

Trump'ın Amerikası: Birlik ve Derin Ayrılıklar
Yrd. Doç. Dr. Nuri KORKMAZ, Bursa Teknik Üniversitesi

Bush ve Obama Doktrinlerinin Mukayeseli Analizi Işığında: ABD Dış Politikasında Bir Trump Doktrininden Söz Edilebilir Mi?
Yrd. Doç. Dr. Gökhan EŞEL, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

Amerikan Dış Politikasına Teorik Bir Yaklaşım: Donald Trump Popülizmini Anlamak
Yrd. Doç. Dr. Filiz ÇOBAN ORAN, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Murad GAFLANOV, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

PANEL 15
(SİNEMA SALONU: ÖZEL HAREKAT POLİS MEMURU İLYAS KAYGUSUZ SALONU)

Oturum Başkanı: Yrd. Doç. Dr. Sezgin KAYA

Disiplinler-Arası Bir Alan Olarak Terörizm Çalışmalarına Teolojinin Mevcut ve Olası Katkıları
Yrd. Doç. Dr. Sezgin KAYA, Uludağ Üniversitesi

Asimetrik Tehditler Bağlamında Ulus-Devletin Güvenliği
Yrd. Doç. Dr. Doğan Şafak POLAT, İstanbul AREL Üniversitesi

Uluslararası Terörizm Mahkemesinin Kurulmasının Hukuksal Açıdan İşlevselliği
Yrd. Doç. Dr. Sadullah ÖZEL, Batman Üniversitesi

Sömürgecilik Geleneğinin XXI. Yüzyıla Yansıması: "Teröre Karşı Savaş" Doktrini
Arş. Gör. Tuğba SARIKAYA GÜLER, Kırıkkale Üniversitesi

Yeni Terörizm, Uluslararası Terörizmin Dönüşümü ve Uluslararası Sistemle Etkileşimi
Arş. Gör. Onur AĞKAYA, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi

PANEL 16
(SEMİNER 1: JANDARMA ER BAHADIR AYDIN SEMİNER SALONU)

Oturum Başkanı: Yrd. Doç. Dr. Zeynep YÜCEL

Türkiye'nin Rusya ve Avrupa Birliği İlişkilerinde Türk Akımı ve TANAP Projeleri
Yrd. Doç. Dr. Arzu AL, Marmara Üniversitesi
Uğur GÜL, Marmara Üniversitesi

NATO'nun Akdeniz ve Kuzeydoğu Afrika'ya Yönelik Yaklaşımı Üzerine Bir Değerlendirme
Yrd. Doç. Dr. Arif BAĞBAŞLIOĞLU, Ahi Evran Üniversitesi

Doğu Akdeniz'in Batısında MEB Anlaşmazlıklarının Bölge Devletlerinin Politikalarına Etkileri
Arş. Gör. Fadime AYCA CEYLAN, Avrasya Üniversitesi

Güney Akım'dan Türk Akımı'na: Rus Gazının Avrupa'ya Transferinde Türkiye'nin Rolü
Mevlüt AKÇAPA, Uludağ Üniversitesi

PANEL 17
(SEMİNER 2)

Oturum Başkanı: Yrd. Doç. Dr. Çiğdem AYDIN KOYUNCU

Türkiye'de Kadının Siyasette Temsili: Meclis Çalışmalarının Değerlendirilmesi
Yrd. Doç. Dr. Alper Tolga BULUT, Karadeniz Teknik Üniversitesi
Arş. Gör. Emel İLTER, Karadeniz Teknik Üniversitesi

Türkiye'de Postmodern Dönemde İslami Feminizmin Yükselişi
Öğr. Gör. Sevil SEZGİN, Avrasya Üniversitesi

Diplomatik Aktörlerin Kriz İletişimi Yönetimi Alanı Olarak Sosyal Medyanın İncelenmesi: ABD - Rusya Diplomat Krizi Örneği
Dr. Ceren BALEL,

24 EKİM 2017 / SALI
2. GÜN

10:00-11:15 5. OTURUMLAR

PANEL 18
(BÜYÜK SALON: PİYADE KURMAY YARBAY İLKER ÇELİKCAN SALONU)

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Tayyar ARI

Uluslararası Sistemdeki Değişimlerin Kıbrıs Sorununa Etkisi
Prof. Dr. Kamer KASIM, Abant İzzet Baysal Üniversitesi

Araçsalcı Yaklaşım Perspektifinden Yugoslavya'nın Dağılması Süreci
Prof. Dr. Hüseyin EMİROĞLU, Kırıkkale Üniversitesi
Arş. Gör. Tuğba SARIKAYA GÜLER, Kırıkkale Üniversitesi

Kuzey Kıbrıs'ta Türkiye'nin Azalan İmajı
Yrd. Doç. Dr. İsmail ŞAHİN, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi

Batı Balkanlar'da Büyük Güçlerin Rekabeti ve Güncel Gelişmeler
Yrd. Doç. Dr. Kader ÖZLEM, Trakya Üniversitesi

PANEL 19
(SİNEMA SALONU: ÖZEL HAREKAT POLİS MEMURU İLYAS KAYGUSUZ SALONU)

ORSAM PANELİ

Oturum Başkanı: Doç. Dr. Şaban KARDAŞ

Türk Dış Politikasının Dinamikleri
Doç. Dr. Şaban KARDAŞ, TOBB ETÜ, ORSAM Başkanı

Rumiyah Dergisindeki Söylemleriyle DAEŞ Terör Örgütü
Sertaç Canalp KORKMAZ, ORSAM

Sosyal İnternet ve Twitter'da Türkçe Konuşan DAEŞ Destekçileri
Bedi ÇELİK, ORSAM

PANEL 20
(SEMİNER 1: JANDARMA ER BAHADIR AYDIN SEMİNER SALONU)

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Kamuran REÇBER

Türkiye - Avrupa Birliği İlişkilerinde Gümrük Birliği Politikalarının "Retrospektif-Prospektif" Boyutları
Prof. Dr. C. Uğur ÖZGÖKER, İstanbul Arel Üniversitesi
Güney Ferhat BATI, İstanbul Arel Üniversitesi

Kriz ve Değişim Bağlamında Türkiye – Avrupa Birliği İlişkileri
Doç. Dr. H. Burç AKA, Namık Kemal Üniversitesi

Brexit'in Avrupa Birliği-Türkiye İlişkilerine Etkileri
Yrd. Doç. Dr. İlhan ARAS, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
Dr. Altuğ GÜNAR

Türk Basınında Geri Kabul Anlaşmasına Yüklenen Kavramsal İmgeler: Hürriyet Gazetesi Örneği
Arş. Gör. Ayşegül BOSTAN, Çankırı Karatekin Üniversitesi

PANEL 21
(SEMİNER 2)

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Ö. Göksel İŞYAR

Post-Cold War Geopolitics, Geo-Economics and Geo-Culture in Eurasia
Dr. Javed ZAFAR, Centre for Study and Research, Hyderabad

Fifty Years of ASEAN: Changes and Continuities from a Constructivist Perspective
Res. Assist. Dr. Hatice ÇELİK, Kırıkkale University

Territorial Design of Empires: Soft Territorialities
Res. Assist. Samet YILMAZ, Uludağ University

Russia's Soft Power Strategy: The "Russian World"
Assist. Prof. Dr. Mehmet Zeki GÜNAY, Altınbaş University

PANEL 22
(REKTÖRLÜK A: JANDARMA UZMAN ONBAŞI SİNAN YAYLI SALONU)

Oturum Başkanı: Yrd. Doç. Dr. Yavuz YILDIRIM

Demokrasi-Ekonomi İkilemi: Diem25-Nuit Debout Örneklerinde Avrupa'da Neo-liberalizm Karşıtlığı
Yrd. Doç. Dr. Yavuz YILDIRIM, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Yükselen Donör Kavramı ve Yükselen Donörlerin Kalkınma Yardımlarının Motivasyonları
Arş. Gör. Ceren URCAN, Gazi Üniversitesi

Yükselen Bir Ekonomi Diplomasisi Enstrümanı Olarak Egemen Varlık Fonları: Türkiye Varlık Fonu Uygulaması
Dr. Emre SAYGIN, Bağımsız Araştırmacı
Dr. Tahsin YAMAK, Bağımsız Araştırmacı

PANEL 23
(REKTÖRLÜK D)

Oturum Başkanı: Yrd. Doç. Dr. Hanefi YAZICI

Uluslararası Barışa Bir Engel Olarak Terör Rantı
Yrd. Doç. Dr. Hanefi YAZICI, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi

Amerika Birleşik Devletleri'nin Siber Kapasitesinde Rol Oynayan Kurumsal Yapılanmaların Analizi
Dr. Ali Burak DARICILI

Hukuki Bağlamda Siber Güvenlik
Öğr. Gör. Betül ÇATAL, Selçuk Üniversitesi

Siber Savaş Hukuku ve Hacker'ların Hedef Alınması
Arş. Gör. Gökhan ALBAYRAK, Gazi Üniversitesi

11:15-11:30 Kahve Arası

11:30 - 12:45	6. OTURUMLAR

PANEL 24
(BÜYÜK SALON: PİYADE KURMAY YARBAY İLKER ÇELİKCAN SALONU)

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Muzaffer Ercan YILMAZ

International Conflict Resolution through Mediation
Prof. Dr. Muzaffer Ercan YILMAZ, Uludag University

Collective Identity-Conflict Relations in World Politics
Associate Prof. Dr. Yaşar SARI, Abant Izzet Baysal University

United Nations and Human Rights Norms: A Critical Perspective on International Legitimacy
Assist. Prof. Dr. Gonca OĞUZ GÖK, Marmara University

Analysing Terrorism Potential Threats in Asia-Pacific: The Study Case of ISIS' Potential Threats in Indonesia
Noor Fahmi PRAMUJİ, Uludag University

PANEL 25
(SİNEMA SALONU: ÖZEL HAREKAT POLİS MEMURU İLYAS KAYGUSUZ SALONU)

Humanitarian Crisis in Between Political Rhetoric, Institutional Bounds and Social Reflections

Oturum Başkanı: Assist. Prof. Dr. Gül CEYLAN TOK

Are Boundaries Really European? A Comparatıive Analysis uf EU-Turkey Statement's First Years
Res. Assist. Itır ALADAĞ GÖRENTAŞ-PhD, Kocaeli University

Migration and Populism: The Case of Poland
Assist. Prof. Dr. Gül CEYLAN TOK, Kocaeli University

Right-Wing Populism And Religious Difference As A Fault Line in the EU: The Case of Germany's AFD And the Muslims
Res. Assist. Fatmanur KAÇAR, Marmara University

Migration Through Societal Security: Syrian Refugee Crisis and its Impact on Turkish Society
Res. Assist. Derya ÖZVERİ, Kocaeli University

Protecting Women's Human Rights in Times of Crisis: A Discussion on Syrian Refugees in Turkey
Assist. Prof. Dr. Ayşegül GÖKALP KUTLU, Kocaeli University

PANEL 26
(SEMİNER 1: JANDARMA ER BAHADIR AYDIN SEMİNER SALONU)

ORSAM PANELİ

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Harun ÖZTÜRKLER

Türkiye-İran-Irak Ekonomik İlişkileri
Prof. Dr. Harun ÖZTÜRKLER, Kırıkkale Üniversitesi-ORSAM

Suriye İç Savaşı'nın Değişen Doğası Çerçevesinde Türkiye'nin Suriye Politikası
Oytun ORHAN, ORSAM

IŞİD Sonrası Irak'ta Yeni Dinamikler
Bilgay DUMAN, ORSAM

PANEL 27
(SEMİNER 2)

Oturum Başkanı: Assist. Prof. Dr. N. Nevra ESENTÜRK

The EU in Times of Crises: Global and Regional Perspectives
Assist. Prof. Dr. N. Nevra ESENTÜRK, Yalova University

Creation of the Bulgarian-Greek Border Region in the Post-World War I Period: Solid Borders and Comprehensive Boundaries
Assist. Prof. Dr. Nuri KORKMAZ, Bursa Technical University

European Rhapsody
Res. Assist. Ayşegül BOSTAN, Çankırı Karatekin University

PANEL 28
(REKTÖRLÜK A: JANDARMA UZMAN ONBAŞI SİNAN YAYLI SALONU)

Oturum Başkanı: Yrd. Doç. Dr. Hüdayi SAYIN

Modernleşme Teorisi Bağlamında İran Devrimi
Ahmet ÇIRAKOĞLU, İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Hüdayi SAYIN, İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi

IKBY Referandum Sürecinde İran - Türkiye İlişkileri: Fırsatlar ve Riskler
Hazar VURAL JANE, Yıldız Teknik Üniversitesi
Arş. Gör. Murat JANE, Uludağ Üniversitesi

İran-Türkiye İşbirliğinde ABD Rolünün Neo Gramsciyen Çözümlemesi
Arş. Gör. Hatice Hande ORHON ÖZDAĞ, Beykent Üniversitesi

PANEL 29
(REKTÖRLÜK D)

Oturum Başkanı: Yrd. Doç. Dr. Alper Tolga BULUT

Determinants of the Support for Immigrant Enfranchisement in Western Countries
Assist. Prof. Dr. Alper Tolga BULUT, Karadeniz Technical University
Res. Assist. Emel İLTER, Karadeniz Technical University

Nordic Security Community: What is it, Where does it come from?
Dr. Hakan MEHMETÇİK, Marmara University

The Externalization of Migration Management and Deconstruction of Europeanness beyond the EU Borders
Res. Assist. Ebru DALĞAKIRAN, Marmara University

12:45-13:45 ÖĞLE YEMEĞİ

14:00 – 15:15 7. OTURUMLAR

PANEL 30
(BÜYÜK SALON: PİYADE KURMAY YARBAY İLKER ÇELİKCAN SALONU)

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Sibel TURAN

Devlet Şiddeti ve Etkileri: Rakhine Örneği
Prof. Dr. Sibel TURAN, Trakya Üniversitesi
Armağan ÖRKİ, Trakya Üniversitesi

Güvenliğin Değişen Gündemi Olarak Toplumsal Güvenlik
Taha BARAN, Yıldız Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Elçin MACAR, Yıldız Teknik Üniversitesi

"Çözülemeyen/İnatçı Çatışma" Kavramı Çerçevesinde Örnek Olaylarda Çatışma Sürekliliğinin İncelenmesi
Doç. Dr. Ebru ÇOBAN ÖZTÜRK, Çankaya Üniversitesi

Barış Sürecinde Üçüncü Taraf Olarak STK'ların Rolü: Filipinler Örneği
Arş. Gör. Görkem TANRIVERDİ, Doğuş Üniversitesi

PANEL 31
(SİNEMA SALONU: ÖZEL HAREKAT POLİS MEMURU İLYAS KAYGUSUZ SALONU)

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Ertan EFEGİL

Radikal Dini Terör Grupları ile Mücadelede Benimsenmesi Gereken Yeni Strateji
Prof. Dr. Ertan EFEGİL, Sakarya Üniversitesi

Ortadoğu Bölgesinde 'Bloklar' ve Türkiye: Yeni Bir Bloğa Doğru Mu?
Yrd. Doç. Dr. Mustafa YETİM, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Doç. Dr. Ramazan ERDAĞ, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

Küresel Sistem Bağlamında Arap Baharı: Ütopik Bir Beklentiden Distopik Bir Gerçekliğe Geçişin Analizi
Yrd. Doç. Dr. Murat SİLİNİR, Batman Üniversitesi

Suriye İç Savaşı'nın Lübnan Üzerindeki Etkileri
Arş. Gör. Ayşe Selcan ÖZDEMİRCİ, Sakarya Üniversitesi

PANEL 32
(SEMİNER 1: JANDARMA ER BAHADIR AYDIN SEMİNER SALONU)

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Hüseyin EMİROĞLU

Avrupa Birliği'nin Sınırlarına Dayanan Mülteci Krizi ve Yönetimi
Yrd. Doç. Dr. Muzaffer AKDOĞAN, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi

Avrupa Birliği Göç Politikaları ve Suriye Mülteci Krizinin Türkiye-AB İlişkilerine Yansımaları
Yrd. Doç. Dr. Sedef EYLEMER, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi
Nagihan SÖYLEMEZ, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi

Normatif Bir Paradoks Olarak Avrupa Birliği ve Göç Krizi
Arş. Gör. Kübra ÖZTÜRK, Marmara Üniversitesi
Arş. Gör. Fatmanur KAÇAR, Marmara Üniversitesi

Kriz Döneminde Avrupa Birliği'nin Enerji Güvenliği: Fırsatlar ve Tehditler
Dr. Ülviyye AYDIN, Manisa Celal Bayar Üniversitesi

PANEL 33
(SEMİNER 2)

Oturum Başkanı: Yrd. Doç. Dr. Mehmet ÇELENK

Arap Baharı ve İslam Dünyasının Geleceği
Yrd. Doç. Dr. Mehmet ÇELENK, Uludağ Üniversitesi

İran'ın Artan Bölgesel Etkinliği ve Yaşanan Krizler Özelindeki Uygulamaları
Yrd. Doç. Dr. Göktürk TÜYSÜZOĞLU, Giresun Üniversitesi

İran'ın Kuzey Irak Politikası: Risk ve Tehditler
Yrd. Doç. Dr. İsmail SARI, Bursa Teknik Üniversitesi

İran'da Türk Dış Politikasının Algısı: Balayından Vekâlet Savaşına (2003-2016)
Sayyad Sadri ALİBABALU, Sakarya Üniversitesi
Muhammad Yaseen NASEEM, Sakarya Üniversitesi

PANEL 34
(REKTÖRLÜK A: JANDARMA UZMAN ONBAŞI SİNAN YAYLI SALONU)

Oturum Başkanı: Doç. Dr. Ferhat PİRİNÇÇİ

Ortadoğu'da Konvansiyonel Silahlanmada Arap Baharı Faktörü
Doç. Dr. Ferhat PİRİNÇÇİ, Uludağ Üniversitesi

Trump'ın İslam ve Müslüman Dünya Üzerine Söylemleri: Güvenlikleştirme Perspektifinden Bir Analiz
Arş. Gör. Özge Gökçen TERZİ, Uludağ Üniversitesi

2003-2014 Yılları Arası Irak'ta Siyasi İktidar Arayışları
Arş. Gör. Tunç DEMİRTAŞ, Uludağ Üniversitesi

15:15-15:30 Kahve Arası

15:30 – 16:45 8. OTURUMLAR

PANEL 35
(BÜYÜK SALON: PİYADE KURMAY YARBAY İLKER ÇELİKCAN SALONU)

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Muzaffer DARTAN

Avrupalı Türklerin Siyasî Perspektifleri: Almanya Örneğinde Bir Analiz
Prof. Dr. Muzaffer DARTAN, Marmara Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Emirhan GÖRAL, Marmara Üniversitesi

Avrupa Aşırı Sağının Söyleminde Türkiye: Türkiye'nin AB Üyelik Sürecinin Hegemonyaya Karşı Kullanımı
Doç. Dr. Ali BALCI, Sakarya Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Filiz CİCİOĞLU, Sakarya Üniversitesi

Avrupa'da Sağ Siyasi Partilerin Artan Öteki Retoriğine Dair Bir İnceleme
Arş. Gör. Merve Suna ÖZEL ÖZCAN, Kırıkkale Üniversitesi
Arş. Gör. Emine ERDEN KAYA, Gazi Üniversitesi

PANEL 36
(SİNEMA SALONU: ÖZEL HAREKAT POLİS MEMURU İLYAS KAYGUSUZ SALONU)

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Mehmet YÜCE

Orta Asya'da Yükselen Radikalizm Üzerine Bir Değerlendirme
Prof. Dr. Mehmet YÜCE, Uludağ Üniversitesi

Thucydides Tuzağı ve Amerikan –Çin İlişkileri
Yrd. Doç. Dr. A. İnci SÖKMEN ALACA, İstanbul Arel Üniversitesi

ŞİO'nun Genişlemesi: İki Görüşün Değerlendirilmesi
Yrd. Doç. Dr. Vügar İMANBEYLİ, İstanbul Şehir Üniversitesi

Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Türkiye-Çin İlişkileri
Arş. Gör. Yusuf YILDIRIM, Uludağ Üniversitesi

PANEL 37
(SEMİNER 1: JANDARMA ER BAHADIR AYDIN SEMİNER SALONU)

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Sibel TURAN

Uluslararası Nükleer Tehdit Algısı: Kuzey Kore Örneği
Prof. Dr. Sibel TURAN, Trakya Üniversitesi
Öğr. Gör. Hulusi Ekber KAYA, Trakya Üniversitesi

Çifte Standartlar Politikası: Büyük Devletlerin ve Uluslararası Örgütlerin Güney Kafkasya Politikalarında Çifte Standartlar Yaklaşımı
Doç. Dr. Sevinç RUİNTAN, Bakü Devlet Üniversitesi

Rusya Federasyonu-Ukrayna Çatışmasının Neo-Avrasyacılık Çerçevesinde Analizi
Öğr. Dr. Selim KURT, Giresun Üniversitesi

Kırım Savaşı Sonrası Rus Çarlığı'nın Kafkasya Hâkimiyetinin Analizi
Arş. Gör. Murat JANE, Uludağ Üniversitesi

TAM METİNLER

FULL TEXTS

23 Ekim 2017 / PAZARTESİ

1. GÜN

09:30 - 10:00 Açılış & Protokol Konuşmaları

10:00 – 10:30 Açılış Oturumu

(Büyük Salon: Piyade Kurmay Yarbay İlker Çelikcan Salonu)

Prof. Dr. Tayyar ARI

Türkiye-ABD İlişkilerinde Kırılma Noktaları ve Bölgeye Yansımaları

TÜRKİYE-ABD İLİŞKİLERİNDE KIRILMA NOKTALARI VE BÖLGEYE YANSIMALARI

Prof. Dr. Tayyar ARI

(Uludağ Üniv., İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü)

Türkiye ve ABD, iki NATO müttefiki olmalarına rağmen, aralarındaki ilişkiler inişli çıkışlı bir seyir izlemiştir. Buna rağmen Soğuk Savaş döneminin güvenlik gereksinimi gibi nedenlerle taraflar daha sıkı bir dayanışmaya ihtiyaç duysa da 2000 sonrasında iki ülke arasındaki kriz alanlarında belirgin bir artış olmuştur. Sistemdeki değişimin Türkiye'ye daha bağımsız hareket etme fırsatı vermesiyle beraber Soğuk Savaş döneminde Türkiye açısından daha katlanılabilir olan ilişkilerin yerini daha bağımsız hareket etme isteği almıştır. Türkiye yeni duruma uygun bir dış politika takip ederek daha çok taraflı ve dengeli bir dış politikaya odaklanmak istemiş ve geleneksel müttefiklerinin yanında Rusya ve Çin gibi diğer küresel güçlerle ve Orta Doğu ve İslam ülkeleriyle, ayrıca Orta Asya, Kafkasya ve Balkanlardaki yakın komşularıyla daha doğrudan ve derinlikli bir ilişki kurmaya yönelmiştir. Bütün bu bağımsız politika takip etme isteği Batılı müttefikleri tarafından kuşkuyla karşılanmıştır.

Türkiye'nin son dönemde Suriye politikasındaki ayrışmayı ve Türkiye'ye ragmen Amerikan hükümetinin PYD'ye destek vermesini ve Kuzey Irak'ın bağımsızlık arayışına üstü örtülü desteğini ve son olarak vize krizini, çıkarlardaki farklılaşmayla ve Türkiye'nin Soğuk Savaş sonrası artan kapasitesiyle ve azalan güvenlik gereksinimiyle ortaya çıkan yeni rol arayışıyla birlikte değerlendirmek gerekir. Bu çalışmada bunun bölgesel ve küresel yansımaları daha geniş çerçevede ele alınacak ve Türkiye-ABD ilişkilerinin geleceği tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kuzey Irak, NATO, Suriye Krizi, Türkiye-ABD İlişkileri, ABD Dış Politikası, Türk Dış Politikası, Trump.

Panel 1
10:45-12:30
(Büyük Salon: Piyade Kurmay Yarbay İlker ÇELİKCAN Salonu)
Oturum Başkanı: Prof. Dr. Tayyar ARI

An Analysis of Turkey's Negotiation Positions on Its Major International Energy Projects and the Risks of the Ukranian and Syrian Crises for Turkey's Energy Diplomacy

Prof. Dr. Oktay TANRISEVER, Middle East Technical University

A Case of Adjustment to a post-Western World? European Union and the Southern Mediterranean after the Arab Uprisings

Assist. Prof. Dr. Zerrin TORUN, Middle East Technical University

Contributive Effects of Emerging of ISIS on Russian Foreign Policy in the Middle East

Res. Assist. Doğuş SÖNMEZ, İstanbul Arel University

The Role of Educational Institutions in Promoting the Values of Peace And Tolerance in the Gulf Region "Study case "Prince Nayf Bin Abdul Aziz Center for Peace and Tolerance"

Dr. Muamar SALAMEH, Prince Mohammad Bin Fahd University

AN ANALYSIS OF TURKEY'S NEGOTIATION POSITIONS ON ITS MAJOR INTERNATIONAL ENERGY PROJECTS AND THE RISKS OF THE UKRANIAN AND SYRIAN CRISES FOR TURKEY'S ENERGY DIPLOMACY

Prof. Dr. Oktay F. TANRISEVER
(Middle East Technical University (METU))

This conference paper seeks to analyze Turkey's negotiation positions on its major international energy projects in its immediate neighbourhood. In doing so, the paper also intends to identify the risks of the Ukranian and Syrian crises for the realization of Turkey's energy diplomacy objective of becoming an energy hub for the export of the Eurasian and Middle Eastern energy resources to the European countries. Turkey's ongoing and planned international energy projects are mainly located in the Black Sea, Caspain Sea and the Eastern Mediterrenean Sea regions. The ongoing projects include Turkish Stream Natural Gas Pipeline project and the Trans-Anatolian Natural Gas Pipeline (TANAP) project. In addition, a planned natural gas pipeline between the Eastern Mediterenean Sea region and the European Union member countries seems to be another promising natural gas project for Turkey.

Contrary to the views of some experts in international relations who argue that the Ukranian and Syrian crises increased the importance of Turkey for the energy producing countries of Russia, Azerbaijan and Israel as well as the energy consuming European Union member countries, the paper argues that these crises seem to have weakened Turkey's negotiation power on its major international energy projects in its immediate neighbourhood considerably. The analysis of Turkey's negotiation positions on its major international energy projects before and after the outbreak of these crises demonstrates that the deterioriation of regional security environment has also narrowed the margins of Turkey's zone of possible agreement with the European Union which has a declining capacity to shape the developments in its Eastern and Southern neighbourhood due to the internal problems related to the Euro crisis, Brexit as well as the independence referandums in the secessionist regions. Consequently, these dynamics are very likely not only to diminish Turkey's negotiation power but also to create significant delays in the realization of Turkey's ongoing and planned international energy projects in the Black Sea, Caspain Sea and the Eastern Mediterrenean Sea regions in the foreseable future.

The conference paper, initially, explores the key elements Turkey's self-declared strategy of becoming an energy hub for the export of the Eurasian and Middle Eastern energy resources to the European countries. Afterwards, the conference paper will analyze the assumptions and expectations behind Turkey's negotiation positions on its major international energy projects in its immediate neighbourhood. Next, the conference paper provides the geopolitical risk assessment of the Ukrainian crisis for Turkey's negotiation positions on the ongoing projects of Turkish Stream Natural Gas Pipeline and the Trans-Anatolian Natural Gas Pipeline (TANAP). This will be followed by the geopolitical risk assessment of the Syrian crisis for Turkey's negotiation position on the planned natural gas pipeline between the Eastern Mediterenean Sea region and the European Union member countries. The conference paper concludes with a discussion on the prospects for the realization of Turkey's energy diplomacy objective of becoming a regional energy hub in the foreseeable future.

Keywords: Negotiation, Energy Diplomacy, Turkey's International Energy Projects, the Syrian Conflict, the Ukrainian Conflict.

A CASE OF ADJUSTMENT TO A POST-WESTERN WORLD? EUROPEAN UNION AND THE SOUTHERN MEDITERRANEAN AFTER THE ARAB UPRISINGS

Assist. Prof. Dr. Zerrin TORUN

(Middle East Technical University, Department of International Relations)

European Union's policies towards the southern Mediterranean has attracted a great deal of attention especially after the Arab uprisings. Scholars analysed whether the EU has offered a new perspective to the southern Mediterranean in response to the massive changes the region has been undergoing since 2010. However, in comparison with the initial period, which has been called as Arab Spring, there are relatively few studies analysing the more recent changes the EU introduced to its policy towards the region. This article aims at focusing on the EU policy towards the southern Mediterranean in light of the adjustment of European Neighbourhood Policy in 2015. It argues that the EU has gone back to square one. In other words, it has reverted to its traditional position of prioritizing stability over democratization. This may be seen as a rational response to the turmoil the region is currently in. It may also be seen as part of the general downscaling of EU ambitions given the EU's internal problems and the transition to a post-Western international order. Thus, the adjustment in the EU policy towards the region can be seen as a harbinger of the EU move to an actor without normative pretensions.

Key Words: European Union, European Neighbourhood Policy, Mediterranean, Arab Uprisings, EU Global Strategy.

CONTRIBUTIVE EFFECTS OF EMERGING OF ISIS ON RUSSIAN FOREIGN POLICY IN MIDDLE EAST

Doğuş SÖNMEZ*

Abstract

During the Putin's last term, the concentration of Russia's political attention on Crimea and Donbass decreases its ability to engage with Syria and Iran. However, evolving civil war in Syria is still the most important issue in Middle East for Russia, because Putin sees this issue as validating his anti-revolutionary stance. Lastly, emerging of ISIS changes the situation in the Middle East. Russia has serious reasons to worry about the rise of Islamic extremism, because many people in North Caucasus have joined and are continuing to join the rank of ISIS.

However, according to the author's opinion, despite this dangerous situation which has been created by ISIS, Russia has benefitted from this chaos and found a wide room for maneuver in the Middle East. Therefore, the argument of this article is that Russia has benefitted from this chaos and has utilized the emergence of ISIS in order to become main player and play maker in the Middle East according to offensive realist theory.

This paper will be composed of six parts. In the first part, the chaotic situation in the Middle East and emergence of ISIS will be briefly mentioned and the framework and the content of this paper will be explained. In the second part, general framework about Russian Foreign Policy during the Putin's term will be clarified. In the third part, theoretical background of this article as Offensive Realism will be analyzed. In the fourth part, specifically Russian Foreign Policy towards Syria, Iraq and Iran in between 2000 and 2015 will be scrutinized. In the fifth part, the impacts of emergence of ISIS towards Russia will be explained. In the final part, findings of this paper will be pointed out and Russia's usage of emergence of ISIS as a foreign policy tool in the Middle East will be summarized.

Keywords: Russian Foreign Policy, Vladimir Putin, Middle East, ISIS, Offensive Realism.

* Research Assistant, Istanbul Arel University, Department of International Relations. The author could be reached at dogussonmez@arel.edu.tr or sonmezdogus@gmail.com

IŞİD'İN ORTAYA ÇIKIŞININ RUSYA'NIN ORTADOĞU'DAKİ DIŞ POLİTİKASINA ETKİLERİ

Özet

Putin'in son döneminde, Rusya'nın dış politika odağının Kırım ve Donbass olması, onun, Suriye ve İran konularındaki etkisini azaltır. Ama Rusya için Ortadoğu bölgesindeki en önemli olay hala Suriye'de giderek etkisini artıran iç savaştır, çünkü Putin, bu olayı, kendi devrim karşıtı duruşunu doğrulayan bir olay olarak görüyordu. Son olarak da IŞİD'in bölgede ortaya çıkması, bölgedeki dinamikleri değiştirir. Kuzey Kafkasya'daki birçok insanın IŞİD'in saflarına katılmış ya da katılıyor olmasından dolayı Rusya'nın bölgedeki radikal ekstremizmin yükselişinden endişe edecek birçok sebebi var.

Bununla birlikte, yazarın görüşüne göre, IŞİD'in yol açtığı tehlikeli duruma rağmen, Rusya bu kaostan faydalanmayı bildi ve Ortadoğu'da geniş bir manevra alanı elde etti. Bu yüzden de bu makalenin argümanı; saldırgan realist teoriye göre, Rusya'nın bu kaostan faydalandığı ve Ortadoğu'da başat aktör ve oyun kurucu olabilmek için IŞİD'in ortaya çıkışını kullandığıdır.

Bu makale 6 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, Ortadoğu'daki kaotik durumdan ve IŞİD'in ortaya çıkışından kısaca bahsedilecektir ve makalenin çerçevesi ve içeriği açıklanacaktır. İkinci bölümde, Putin dönemi Rus dış politikasının genel çerçevesine açıklık getirilecektir. Üçüncü bölümde, makalenin teorik arkaplanı olan saldırgan realizm analiz edilecektir. Dördüncü bölümde, 2000 ile 2015 tarihleri arasındaki Rus dış politikasının Suriye, Irak ve İran'a karşı olan tutumu dikkatle incelenecektir. Beşinci bölümde, IŞİD'in ortaya çıkışının Rusya'ya etkileri açıklanacaktır. Son bölümde ise bu makalenin bulguları vurgulanacak ve Ortadoğu'da, Rusya'nın, IŞİD'in ortaya çıkışını nasıl bir dış politika aracı olarak kullandığı özetlenecektir.

Anahtar Kelimeler: Rus Dış Politikası, Vladimir Putin, Ortadoğu, IŞİD, Saldırgan Realizm

Introduction

During the beginning of Putin's term, the most important element which determined the Russian Foreign Policy was Russia's weak economic structure.[1] According to Deniz, the goals of Russian Foreign Policy at that time can be

[1] Taşkın Deniz, "A Leader From the Power From the Ashes of the USSR: Vladimir Putin and Russian Politics," *Turkish Studies* 9:2 (2014): 567.

indicated as "being a superpower, creating a multinational world order rather than the unipolar world order under the hegemony of United States, being the most effective power in Eurasia, strengthening the political and economic relations with Europe and fighting against international terrorism".[2] Therefore, in order to achieve these goals, Russia had to have a strong economy. Also with reference to Erenler, Russian Foreign Policy escaped risks and fluctuations, so it implemented –cautious- wait and see policy towards international changes. This makes Russian Foreign Policy responsive rather than revolutionary at that time, Russia reacted issues after they shaped the international order.[3] Because of this responsive stance, Russian leaders and diplomats were careful towards more revisionist Middle Eastern states to not damage Russian interests or Russian relations with other states.[4]

According to Erenler, Middle East is a significant region in terms of its rich oil sources, its strategic location at the crossroads of Afro-Eurasia and in the heart of Rimland theory. Any state which has this region or makes strategic alliances with countries in this region can defend its own interests; also can harm the interests of other states.[5]

Russia has had long-standing relationship with Middle Eastern countries since 18th century. During 18th century, Russia had contacted with Middle Eastern countries through Ottoman Empire and Iran.[6] At the present time, Middle East means for Russia as "destabilization, turmoil and extremism."[7] In reference to Erenler, Russian Foreign Policy in Middle East is pragmatic and realist during the Putin's terms. For Russia, Middle East is an area where Russia's policies will harm to interests of rival states, reduce the power of those rival states and develop the disadvantageous position of Russian territories. [8] Therefore, Russian policy makers think realistically and according to them, Middle East is a perfect place to produce some policies against United States to prevent its policies or to gain more influence than United States.[9] Also according to Dannreuther, Middle East is a dangerous region in terms of destabilization, especially

---

2 Deniz, "A Leader," 568.

3 Muharrem Erenler, "Russia's Arab Spring Policy," *Bilge Strateji* 4:6 (2012): 181.

4 Roland Dannreuther, "Russia and the Middle East: A Cold War Paradigm?," *Europe-Asia Studies* 64:3 (2012): 555.

5 Muharrem Erenler, "Russia's Arab Spring Policy," *Bilge Strateji* 4:6 (2012): 168.

6 Erenler, "Russia's Arab Spring Policy," 169.

7 Pavel K. Baev, "Russia's Counter-Revolutionary Stance toward the Arab Spring," *Insight Turkey* 13:3 (2011): 11.

8 Muharrem Erenler, "Russia's Arab Spring Policy," *Bilge Strateji* 4:6 (2012): 172.

9 Roland Dannreuther, "Russia and the Middle East: A Cold War Paradigm?," *Europe-Asia Studies* 64:3 (2012): 545.

internal destabilization for Russia regarding its Muslim population. Radicalization of Muslim population can cause serious problems in North Caucasus for Russia.[10] North Caucasus is a very problematic region for Russia because of the Chechen issue especially, but apart from that, region of North Caucasus is prone to radical extremism or terrorization. Middle East is first gate from the perspective of Moscow to protect North Caucasus from radical terrorization.[11] Thus, Russia wanted to make contact with Iran and Syria to prevent radical terrorism or to prevent harming it to Russia with the motto of "the enemy of my enemy is my friend"[12] realistically.

At the beginning of Putin's term, the goals of Russian Foreign Policy in terms of Middle East were improving relations with Iran, improving economic and energy relations with Turkey despite some political and military problems, taking on the mediator role on Iraq crisis and Arab-Israeli dispute.[13] Apart from these, with reference to Dannreuther, Putin wants to regain its great power status through economic developments, so Russia maintains value-free and geo-economic stance towards politically and economically isolated Middle Eastern countries, this isolation is a chance for Russian business to operate profitably without Western competition. Therefore we can say that Russian Foreign Policy on Middle East during first Putin's term is developing economic relations with isolated Middle Eastern countries as well as not deteriorating economic relations with more moderate pro-Western states.[14]

After the 9/11 attacks, Russia leaned towards the United States' intervention to Afghanistan within the context of struggle against terrorism in return to its intervention to Chechnya, but when Russia understood that its policies negatively affected Iran, Iraq and other Middle Eastern countries, it implemented policies against United States, because Putin cared about Russian economic relations with Middle Eastern countries.[15] For example Russia signed an agreement with Iran regarding building six nuclear reactors in 2002, while signed an

---

10 Dannreuther, "Russia," 544.

11 Dannreuther, "Russia," 545.

12 Kimberly Marten, "Informal Political Networks and Putin's Foreign Policy the Examples of Iran and Syria," *Problems of Post-Communism* 62:2 (2015): 78.

13 Semra Genç, "Putin Döneminde Rusya'nın Ortadoğu Politikası ve Yeni Avrasyacılık," *Akademik Araştırmalar Dergisi* 37 (2008): 9.

14 Roland Dannreuther, "Russia and the Middle East: A Cold War Paradigm?," *Europe-Asia Studies* 64:3 (2012): 550.

15 Buket Önal and Dilara Mehmetoğlu, "Putin Rusya'sının Orta Doğu Politikasında Suriye'nin Yeri ve Önemi," *Türk Dünyası Araştırmaları* 211 (2014): 84-85.

oil agreements with Gaddafi's Libya and Saddam's Iraq. These agreements reduced American influence in region and boosted Russian economy.[16]

After Putin's first term, Medvedev's term started in 2008. During this term, Arab uprisings started to occur in Tunisia and according to Erenler, Russian Foreign Policy during Arab uprisings was reluctant to intervene/interfere, he explained this policy as Russia's keeping out of the Middle East in return for US' keeping out of the Caucasus and Central Asia.[17]

After Medvedev's term, second Putin's term started in 2012, and this term is still continuing. During this term, Russia annexed Crimea and intervened into Eastern Ukraine. According to Baev, the concentration of Russia's political attention on Crimea and Donbass decreases its ability to engage with Syria and Iran.[18] However, evolving civil war in Syria is still the most important issue in Middle East for Russia, because Putin sees this issue as validating his anti-revolutionary stance.[19] Lastly, emerging of ISIS changes the situation in Middle East. Russia has serious reasons to worry about the rise of Islamic extremism, because many people in North Caucasus have joined the rank of ISIS[20] as I mentioned before.

After this brief historical background and some goals and methods of Russian Foreign Policy, I will briefly mention about theoretical background of this article which is offensive realism and specifically mention about the Russian Foreign Policy in Syria, Iraq and Iran from the beginning of Putin's first term (2000) to 2015 and impacts of emergence of ISIS on Russian Foreign Policy in Syria, Iraq and Iran. At the end of this paper, I will prove via some examples that the rising of ISIS in Middle East contributes Russian Foreign Policy in there.

Theoretical Background: Offensive Realism

There are three fundamental realist theories in the discipline of International Relations. First one is the Classical Realist Theory which was improved by the theoreticians who lived during the 20. Century; second one is the Struc-

16 Muharrem Erenler, "Russia's Arab Spring Policy," *Bilge Strateji* 4:6 (2012): 173.
17 Erenler, "Russia's Arab Spring Policy," 184.
18 Pavel K. Baev, "Russia as Opportunist or Spoiler in the Middle East?," *The International Spectator* 50:2 (2015): 9.
19 Baev, "Russia," 12.
20 Baev, "Russia," 13.

tural Realist Theory or Neo – Realist Theory which was developed by Kenneth Waltz and lastly, third one is the Neo – Classical Realist Theory.[21]

Classical realism mentions about the drive for power, to dominate and evil nature of human being. The behaviors of states are the reflections of the power seeker and bad human nature and these behaviors of states are time independent and place independent, so they are universal and they are valid for every state.[22]

Structural realism also agrees with classical realism regarding the power seeker attitude of states, but according to it, states are power seekers or they are in a struggle for power, not because of the human nature, but because of the anarchical structure of international system and relative distribution of power in this system. Also there are two types of structural realism which are defensive and offensive realism and in this article; the theory of offensive realism is used as a theoretical background.[23]

Neo – classical realism says that the behaviors of the states can change depending on different time wise and terrestrial conditions. The anarchic international system is crucial in order to determine the attitudes of the states, but it is not the only factor to do this. Perceptions of the state leaders, state – society relationships and the motivation of states are significant factors by analyzing and understanding the behaviors of the states.[24] Therefore, it can be said that neo – classical realism merges the classical realism and neo – realism in a sort of way.

Regarding the offensive realism which is the theoretical background of this article, there are 5 main features of it which are that firstly, the international system is anarchical and great powers are the main actors in world politics. Secondly, all states secretly possess some offensive military capability and they can harm each other. Thirdly, states can never be certain regarding the intentions of each other. Fourthly, survival is the primary goal for great powers. And lastly, states are rational actors.[25] The great powers make a cost – benefit analysis by following their power policies and when there are good opportunities and bene-

---

[21] James E. Dougherty and Robert L. Pfaltzgraff, *Contending Theories of International Relation: A Comprehensive Survey* (London: Longman, 2001), 63.

[22] Tim Dunne and Brian C. Schmidt, "Realism." In *The Globalization of World Politics,* ed. John Baylis, Steve Smith and Patricia Owens (New York: Oxford University Press, 2011), 89-90.

[23] Dunne and Schmidt, "Realism," 91-92.

[24] Dunne and Schmidt, "Realism," 92

[25] Tayyar Arı, *Uluslararası İlişkiler Teorileri* (Bursa: MKM Yayınları, 2013), 170.

fits are much more than costs for these opportunities, the states try to increase their power. In this international system, of course wars and conflicts are indispensible among the states which are continuously trying to increase their power. Also, the main goal of the states is maximum power accumulation in terms of offensive realism. The states are prone to accumulate power in order to provide their security in an anarchical international system. [26] So, for our case, in order to provide its security and gain more power, Russia use the opportunity of emergence of ISIS in the region and intervene into the Middle East.

The states have to have more power than other states in order to protect themselves from their attacks. The anarchical international order causes this kind of state behavior. Accordingly, the main aim of states is becoming global or regional hegemon in the system.[27] And for our case in my opinion, Russia wants to become regional hegemon in the Middle East; it wants to control the issues in the region. Accordingly, with reference to Mearsheimer, if the state believes that it is the only hegemon and there is no state that can threat its security, this state stops to follow power politics. However, the states can never be certain regarding the intentions of each other.[28]

Russian Foreign Policy in Syria, Iraq and Iran in Between 2000 and 2015

Russian Foreign Policy in Syria

Syria is an irreplaceable country in terms of Russian Foreign Policy in Middle East, because Syria is like a bridge that links Mediterranean and Arab world and the Russian naval base in Tartus is the only departure gate in Mediterranean for Russia.[29] According to Erenler, Syria plays a key role in Russian Foreign Policy on Middle East not only due to the longest standing Russian ally in the region or a Russian naval base in Tartus, but also because it is the sole foothold for Russia in Middle East.[30]

Because of its geographical location, Syria is significant country for energy transit.[31] Also, this geographical location has symbolic importance. With

---

[26] Arı, Uluslararası İlişkiler Teorileri, 170.
[27] Arı, Uluslararası İlişkiler Teorileri, 171.
[28] Arı, Uluslararası İlişkiler Teorileri, 171.
[29] Buket Önal and Dilara Mehmetoğlu, "Putin Rusya'sının Orta Doğu Politikasında Suriye'nin Yeri ve Önemi," Türk Dünyası Araştırmaları 211 (2014): 91.
[30] Muharrem Erenler, "Russia's Arab Spring Policy," Bilge Strateji 4:6 (2012): 177.
[31] Roy Allison, "Russia and Syria: Explaining Alignment with a Regime in Crisis," *International Affairs* 89: 4 (2013): 807.

reference to Allison, Russian naval base in Tartus is important not only practically, but also symbolically. It symbolizes Russian geopolitical influence and geostrategic reach, and if Russia loses this base it will cause to the loss of Russian influence in the Mediterranean Sea.[32]

Economically, Putin wants to increase Russian prestige regarding global arms seller and he wants to create an image that Russia is a reliable arms supplier. In this context, he says "the advancement of civilized and mutually beneficial military-technical partnership is an important instrument of promotion of foreign political interests."[33] Also Syria is significant actor for Russia in terms of being a superpower or competing with United States in the region or the world. For example supporting Syria gives Kremlin potential strategic options in Middle East peace process to counter United States[34], or it gives a right to speak about international affairs, so it keeps Russia in the game. In addition to that, according to Allison, some people claimed that Russian Orthodox Church affects Putin to protect Syrian Orthodox Christians from Islamist factions.[35]

In spring 2003, Putin supported Syria with a speech: "Even if there are people who do not like the regime in this country, it should not be changed under pressure from outside."[36] In my opinion, Putin clearly wants that United States should not intervene to Syria for any reason. In 2005, Tatneft, a Russian oil company, had an agreement to explore and develop new oil and gas deposits in Syria.[37] According to some analysts, until 2006, Soviet and Russian military academies trained 10.000 Syrian officers.[38] After the Russian military intervention in Georgia in 2008, Syria was the second country to express public support for Russia.[39] Also aftermath of the conflict in Georgia in 2008, President Assad of Syria visited Moscow and said that Syria will welcome Russian missile systems on Syrian territory as a strategic response to the events in Georgia and United States missile defenses in Eastern Europe.[40] In 2009, Stroytransgaz started a project for a large-processing plant near Homs.[41]

---

32 Allison, "Russia," 807.
33 Allison, "Russia," 805.
34 Allison, "Russia," 808.
35 Allison, "Russia," 804.
36 Allison, "Russia," 803.
37 Allison, "Russia," 807.
38 Allison, "Russia," 802.
39 Allison, "Russia," 803.
40 Roland Dannreuther, "Russia and the Middle East: A Cold War Paradigm?," *Europe-Asia Studies* 64:3 (2012): 555.
41 Roy Allison, "Russia and Syria: Explaining Alignment with a Regime in Crisis," *International Affairs* 89:4 (2013): 807.

Apart from the features (geography, economy, etc.) of Syria, today, this country is important for Russia because of civil war in there. Putin perceives Syria as "the latest battleground in a global, multi-decade struggle between secular states and Sunni Islamism."[42] As usual, Russia supports pro-Assad or pro-government forces against opposition forces in Syria; preserving Syrian government is Russia's essential goal in this civil war. According to Allison, Russian analysts estimate that overthrowing Assad "would not lead to the end of the civil war, but only the beginning of its next phase." Therefore in both ways-with Assad or not- conflict will continue.[43] If Assad has gone, there would be chaos in Syria and this chaos will spread to Northern Caucasus, it will cause radical terrorist networks and insurgency in there.[44] If Assad has gone, relations between Russia and Syria would deteriorate and this will produce big problems for Russian economy, so Russian material interests will be damaged.[45] If Assad has gone, it would be bad for Russia's, especially Putin's, prestige; because Putin promised to world that he was Assad's patron and he can control Assad's behavior. For example if Assad do not obey the rules of IAEA or resolutions of UN, Putin, as a parent of Assad, will be guilty.[46] Also with respect to some Russian analysts, if Syrian state collapses, there will be chaos in Syria and this chaos will cause regional threats in Iraq, Lebanon, Jordan, etc. and this means 'eventual redrawing of the entire map of the Middle East'.[47]

At the same time, Moscow thinks that current Syrian leadership is not a precondition for stabilization of Syria, the Syrian people matters. According to Mikhail Margelov, "Leaders come and go, politicians come and go, social systems come and go, but for Russia, there remains a single reliable and trusted friend: the Syrian people."[48] In my opinion, this speech includes a little bit of populism, so Moscow wants to take support of Syrian public; because if Russia could dominate the region, public support would be crucial for them.

In January 2013, Lavrov made a statement and he claimed that "there were several tens of thousands of these citizens and an evacuation plan had been

---

42 Allison, "Russia," 813.
43 Allison, "Russia," 812.
44 Allison, "Russia," 796.
45 Allison, "Russia," 805.
46 Kimberly Marten, "Informal Political Networks and Putin's Foreign Policy the Examples of Iran and Syria," *Problems of Post-Communism* 62:2 (2015): 81.
47 Roy Allison, "Russia and Syria: Explaining Alignment with a Regime in Crisis," *International Affairs* 89:4 (2013): 813.
48 Muharrem Erenler, "Russia's Arab Spring Policy," *Bilge Strateji* 4:6 (2012): 179.

drawn up."[49] As far as I understand from the statements of Russian officials is that Syrian people are more important than Assad or Syrian government and in my opinion to show this importance is real, Moscow makes contact with Assad's archenemies in the region. According to Matthews, Putin spoke with the major Sunni leaders in the Gulf States and Jordan; he hosted Saudi Arabia's foreign minister and defense minister in Moscow.[50]

According to Baev, Moscow takes a counter-revolutionary stance.[51] So, Moscow supports Assad to stay in power, and does not want any governmental change in Syria, because it thinks that any governmental change will cause problems, especially with Russia. In terms of ending civil war, Russia wants firstly to be provided armistice and then be established provisional government and Putin said that in order to provide permanent peace, whole relevant states should use constitutional ways.[52] Moscow remained strict towards the UN Chapter VII intervention, does not want that kind of intervention like in the example of Libya; also it does not want to implement sanctions against Syria, Russia thinks that we –whole relevant states- can end this civil war without sanctions. [53] Also when Arab League decided to implement some sanctions against Syria, Russia harshly criticized them and refused to follow mainstream Arab opinion.[54] To prevent sanctions or intervention, Russia started to implement some policies called as Putin's Surprise Plan which includes putting Syrian chemical weapons under international control, sending UN representatives into Syria to monitor, collecting and destroying the weapons under international auspices and joining of Syria to international Chemical Weapons Convention.[55]

In terms of some satellite images, Russia is conducting military-transport flights into Syria, constructing an air base with an air traffic control station and mobile housing units for Russian troops near the coastal city of Latakia to support Assad's government.[56] Two Russian transport planes are taking some

---

49 Roy Allison, "Russia and Syria: Explaining Alignment with a Regime in Crisis," *International Affairs* 89:4 (2013): 804.

50 Owen Matthews, "Putin's Bloody Logic in Syria," *Newsweek*, December 4, 2015, 40.

51 Pavel K. Baev, "Russia's Counter-Revolutionary Stance toward the Arab Spring," *Insight Turkey* 13:3 (2011): 11.

52 Buket Önal and Dilara Mehmetoğlu, "Putin Rusyası'nın Orta Doğu Politikasında Suriye'nin Yeri ve Önemi," *Türk Dünyası Araştırmaları* 211 (2014): 92.

53 Roy Allison, "Russia and Syria: Explaining Alignment with a Regime in Crisis," *International Affairs* 89:4 (2013): 798.

54 Allison, "Russia," 799.

55 Kimberly Marten, "Informal Political Networks and Putin's Foreign Policy the Examples of Iran and Syria," *Problems of Post-Communism* 62:2 (2015): 81.

56 Arthur Herman, "Pax Putinica," *National Review*, October 5, 2015, 22.

equipment into Latakia since September 8, 2015, and also Russia is supporting Assad regime by supplying Syrian government with helicopters, arms and a Pantsir-S1 aircraft missile system.[57] With reference to Marten, Russian military advisors who are in naval base in Tartus stayed on the ground to help Syrian defense officials for coordinating some air operations and conducting other weapons systems.[58]

The Russian Foreign Policy towards Syrian civil war includes of course some risks. Supporting Assad's mainly Alawite army as well as its Shiite allies Putin risks escalating Sunni passions at home.[59] These Sunni passions belong to people in Northern Caucasus. Implementing these kinds of policies -supporting Assad's mainly Alawite army as well as its Shiite allies- can cause some problems in Northern Caucasus[60] and Putin can make matters worse while trying to be helpful. Also this high-profile policy and strong support for the Assad government can give rise to have conflicts with European Union and United States.[61]

However, Russia does not implement these kinds of risky policies without making a cost-benefit analysis, in my opinion, so there should be some benefits of implementing risky policies for Russia. According to Matthews, the main aim of these risky policies is to re-create the Soviet Union's pivotal role in the region.[62] Also with reference to Herman, Putin will continue to use this crisis and Russia's growing naval facility at Tartus to establish huge foreign military presence outside his country.[63] And by using Russia's presence in Syria, Putin will show his strength to the Middle East and to Europe and turn the balance of power in region to his favor.[64]

Russian Foreign Policy in Iraq

During much of the 1990s and up to the 2003 Iraq War, Russia was trying to create and preserve privileged relationship with Saddam Husein's Iraq, once

---

57 Owen Matthews, "Putin's New Front," *Newsweek*, October 2, 2015, 19.

58 Kimberly Marten, "Informal Political Networks and Putin's Foreign Policy the Examples of Iran and Syria," *Problems of Post-Communism* 62:2 (2015): 77-78.

59 Marc Bennetts, "Putin's War at Home," *Newsweek*, November 6, 2015, 16.

60 Roy Allison, "Russia and Syria: Explaining Alignment with a Regime in Crisis," *International Affairs* 89:4 (2013): 814.

61 Muharrem Erenler, "Russia's Arab Spring Policy," *Bilge Strateji* 4:6 (2012): 178.

62 Owen Matthews, "Putin's New Front," *Newsweek*, October 2, 2015, 20.

63 Arthur Herman, "Pax Putinica," *National Review*, October 5, 2015, 22.

64 Herman, "Pax," 23.

the sanctions against Iraq was abolished. Russia provided preferential access for Russian business interests, especially in the area of oil and gas exploration and production.[65] After 9/11, despite United States' reactions, Russian Foreign Policy tried to preserve its connection with Iraqi administration and Iraqi opposition.[66] Although United States defined Iraq as a state in axis of evil, Russia opposed any United States' intervention in Iraq and implemented this kind of policies. The reason why Russia opposed to United States in Iraq issue was that Iraq was very important country in Middle East for Russia regarding oil and gas exploration and production.[67]

Before the United States occupation in 2003, according to Freedman, there were 3 main Russian policies regarding Iraq. Firstly, Russia loaned more than $8 billion to Iraq and wanted to regain it. Secondly, Russia wanted to carry out its business goals in terms of oil and gas. Thirdly, Russia wanted to secure a partial or full lifting of sanctions, so Russian firms could start to invest in Iraq.[68]

After United States occupation to Iraq in 2003, Russia condemned this occupation as a 'political mistake'.[69] Before the war, Russia has already opposed to this occupation, because it thought that occupation would negatively affect the Russian-Iraqi relationship, especially economic relationship, at the end, it affected relationship between them negatively. Under these circumstances, Russia adopted dual strategy: Firstly, it called United Nations Security Council to prevent the war and secondly, it tried to prolong the crisis as long as possible for extra income to Russian economy.[70] To gain extra income and prolong the war, Russia secretly sold military equipment to Iraq such as night vision goggles, anti-tank missiles, etc.[71] Also with reference to Freedman, there was one more domestic goal in Russian Foreign Policy towards Iraq: By taking

---

65 Roland Dannreuther, "Russia and the Middle East: A Cold War Paradigm?," *Europe-Asia Studies* 64:3 (2012): 550.

66 Semra Genç, "Putin Döneminde Rusya'nın Ortadoğu Politikası ve Yeni Avrasyacılık," *Akademik Araştırmalar Dergisi* 37 (2008): 12.

67 Buket Önal and Dilara Mehmetoğlu, "Putin Rusyası'nın Orta Doğu Politikasında Suriye'nin Yeri ve Önemi," *Türk Dünyası Araştırmaları* 211 (2014): 86.

68 Robert O. Freedman, "Russian Policy Toward the Middle East under Putin: The Impact of 9/11 and The War in Iraq," *Alternatives* 2:2 (2003): 69.

69 Roland Dannreuther, "Russia and the Middle East: A Cold War Paradigm?," *Europe-Asia Studies* 64:3 (2012): 548.

70 Robert O. Freedman, "Russian Policy Toward the Middle East under Putin: The Impact of 9/11 and The War in Iraq," *Alternatives* 2:2 (2003): 70.

71 Freedman, "Russian Policy," 71.

a strong anti-war position, Putin tried to overthrow opposition communists and helping his own United Russia Party.[72]

Currently, Iraq is still very important state for Russia in Middle East, because Iraq has a source with huge potential regarding oil and gas exploration and production and Russian energy companies have major interests in several projects in Iraq.[73]

Russian Foreign Policy in Iran

Iran is seen as a proxy for advancing Russian aims in its strategic relationship with the United States or as an important neighbor, regional power and energy-sector competitor; for these reasons, Russia should have good relations with Iran.[74] According to Tellal, Russian Foreign Policy towards Iran always depends on 'win-win principle': if Russia can protect Iran from any attack, it makes friends in Middle East; if Russia cannot protect Iran from any attack, there is outbreak of war and this war increases oil prices, it is again beneficial for Russian interests.[75]

At the beginning of 2000s, Russia and Iran improved good relationship and reciprocal visits occurred.[76] For example, Iran understood Russia's anxiety of territorial integrity in Chechnya and kept its distance with fundamentalist groups in Central Asia; it collaborates with Russia in Tajik civil war; it implemented common policies with Russia regarding energy interests; it was in the same alliance with Russia against United States; in return for these policies, Russia supported the nuclear facilities of Iran.[77] Russia was primary source for Iran to buy weapons including supersonic jets, tanks and submarines and Moscow was building a nuclear reactor at Bushehr. [78] With reference to Freedman, there were some problems between Russia and Iran in terms of close relation-

---

72 Freedman, "Russian Policy," 73.

73 Pavel K. Baev, "Russia as Opportunist or Spoiler in the Middle East?," *The International Spectator* 50:2 (2015): 18.

74 Kimberly Marten, "Informal Political Networks and Putin's Foreign Policy the Examples of Iran and Syria," *Problems of Post-Communism* 62:2 (2015): 78.

75 Erel Tellal, "Zümrüdüanka: Rusya Federasyonu'nun Dış Politikası," *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 65:3 (2010): 228.

76 Semra Genç, "Putin Döneminde Rusya'nın Ortadoğu Politikası ve Yeni Avrasyacılık," *Akademik Araştırmalar Dergisi* 37 (2008): 10.

77 Buket Önal and Dilara Mehmetoğlu, "Putin Rusyası'nın Orta Doğu Politikasında Suriye'nin Yeri ve Önemi," *Türk Dünyası Araştırmaları* 211 (2014): 87.

78 Robert O. Freedman, "Russian Policy Toward the Middle East under Putin: The Impact of 9/11 and The War in Iraq," *Alternatives* 2:2 (2003): 75.

ship between Russia and Azerbaijan, sharing of Caspian Sea regarding oil production.[79] Also Russia's separate agreements with Kazakhstan and Azerbaijan in 2004 which ignored Iran's declared position deteriorated the relations between Russia and Iran.[80]

After Russian approval voting of United Nations resolutions in 2006, 2007 and 2010, relationship between Russia and Iran worsened. Actually, according to Dannreuther, Russia did not want nuclear Iran and also for Russia, Iran's isolation eliminates a potentially, significant energy-producing competitor.[81]

Currently, avoiding any serious violations of the sanctions regime, Moscow is trying to play the role of Iran's best friend by making various deals that have decreased the incentives for Tehran to accept strict international control over its nuclear program.[82]

Impacts of Isis on Russian Foreign Policy in Middle East Regarding Syria, Iraq and Iran

ISIS is "the Sunni jihadi group gained strength during Syria's civil war and now holds significant territory in the country as part of its self-declared caliphate."[83] So, ISIS emerged from the chaos or destabilized situation in Middle East, specifically Syria, and it became suddenly a 'great power' in Middle East dynamics. According to Simon and Stevenson, the ongoing conflict in Syria is empowering ISIS, accelerating the propagation of its extremist ideology and contributing reaching its dream called as border-busting caliphate.[84] ISIS is also important for Russia, because of its 'domestic' interests. According to Putin, 5000 to 7000 people from Russia and other former Soviet states, many of them Chechens, are fighting for ISIS in Syria.[85] And Alexander Malashenko, an expert on Islam at the Carnegie Moscow Center think tank, predicted that al-

---

79 Freedman, "Russian Policy," 76.

80 Roland Dannreuther, "Russia and the Middle East: A Cold War Paradigm?," *Europe-Asia Studies* 64:3 (2012): 556.

81 Dannreuther, "Russia," 556.

82 Pavel K. Baev, "Russia as Opportunist or Spoiler in the Middle East?," *The International Spectator* 50:2 (2015): 15.

83 Joe Klein, "As Chaos Grows in Syria, Iran Could be a Surprising American Ally," *TIME*, October 19, 2015, 37.

84 Steven Simon and Jonathan Stevenson, "The End of Pax Americana," *Foreign Affairs* 94:6 (2015): 8.

85 Marc Bennetts, "Putin's War at Home," *Newsweek*, November 6, 2015, 16.

most 500.000 Muslims in Russia can indeed sympathize with ISIS.[86] As we understand from the news, Russia is fighting against ISIS. With reference to Matthews, Russian air force increased the frequency of its airstrikes on ISIS's positions in Syria to over 120 sorties a day and also began using long-range Tu-95 strategic bombers; these attacks destroyed at least 500 trucks carrying smuggled oil which is ISIS's financial lifeblood.[87]

In terms of Russian Foreign Policy in Syria, ISIS is contributing these policies, in my opinion, ISIS strengthens Russia's hand. Allison thought that Russian officials justify their positions in Syrian civil war as a protector of international and regional order, Syrian state or world from threat of radical networks or radical terrorism.[88] As indicated in Klein's article, Moscow started to launch airstrikes on September 30, and it mostly targeted opposition forces in Syria rather than ISIS.[89] Also according to United States, Russian forces in Syria mainly assaulted to the 'moderate' opposition to Assad, while they were targeting ISIS.[90] As I mentioned before, the threat of ISIS especially in Syria contributes Russian Foreign Policy. Moscow takes sides with Assad as a protector or as a parent for him to support Syrian government, but the main issue in here in my opinion, this threat or this conflict keeps Russia in game, so keeps Russia in Middle East and it gives an opportunity to Russia to become great power or regional hegemon by using Middle East.

Putin calls for a new international coalition against international terrorism and extremism and humanitarian campaign to end of refugee crisis under the leadership of himself, not under the leadership of Washington or Brussels.[91] Also Putin wants to put Russia at the center of non-US led regional coalition against ISIS and by using this leadership, he tries to break isolation of Russia after annexation of Crimea and intervention in Ukraine, and he wants to make Russia as a respected state once again.[92] Again, by using threat of ISIS in Middle East, Putin tries to put across to world that Russia is a great power and other countries should treat it like a great power.

---

86 Bennetts, "Putin's War," 16.

87 Owen Matthews, "Putin's Bloody Logic in Syria," *Newsweek*, December 4, 2015, 36.

88 Roy Allison, "Russia and Syria: Explaining Alignment with a Regime in Crisis," *International Affairs* 89:4 (2013): 809.

89 Joe Klein, "As Chaos Grows in Syria, Iran Could be a Surprising American Ally," *TIME*, October 19, 2015, 36.

90 Marc Bennetts, "Putin's War at Home," *Newsweek*, November, 6, 2015, 18.

91 Arthur Herman, "Pax Putinica," *National Review*, October 5, 2015, 22-23.

92 Owen Matthews, "Putin's New Front," *Newsweek*, October 2, 2015, 20.

According to Matthews, Russian intervention in Syria has had already three dramatic impacts. Firstly, this intervention or 'support' stopped the withdrawal of Syrian army and gave Assad an incredible morale and military boost. Secondly, Moscow's insistent press in diplomatic arena created a draft peace plan that includes armistice between pro-Assad forces and opposition forces. Thirdly, Putin's intervention into Syria generated a massive retaliation in the form of the bomb attack by ISIS on a Russian passenger plane that killed 224 people.[93] In my opinion, Putin took a lot of risks to strengthen Russia or to become great power or regional hegemon, but also in the short term, we can say that he started to achieve his objectives.

In terms of Russian Foreign Policy in Iraq, the reaction of Moscow against rising of ISIS was quick regarding Iraq. Russia sent heavy weapons including helicopters to Iraqi government forces.[94] As we see in this article, Russia has economic relationship with Iraq and before the rising of ISIS, Syrian civil war and the Arab uprisings, the relationship between Russia and Iraq started to deteriorate because of Russian partnership with Kazakhstan and Azerbaijan in Caspian Sea. However, threat of ISIS is contributing Russian Foreign Policy in Middle East, once again. Because of this threat, Moscow sent military equipment to Iraq. These kinds of aids can rehabilitate the relationship between Moscow and Iraq and this rehabilitation can help for Russia to carry out its aims-being superpower and being respected member of world community, again.

In terms of Russian Foreign Policy in Iran, according to some people, Moscow's foremost aim in the region is to legitimize Iran, integrate it into the international system and create a balance between Sunni Gulf States and Iran to prevent active or proxy warfare among them.[95] Regarding this aim, threat of ISIS is contributing Russian Foreign Policy in Middle East, once again. Iran is important actor for Russia in terms of both in Middle East and Central Asia. Having good relations with Iran can help for Russia to carry out its aims-being superpower and being respected member of world community, again. ISIS is in here integrative power for Russia and Iran, although they have some clashing interests. This threat can both integrate Iran into international system and can make Russia super power in its rivalry with US.

---

93 Owen Matthews, "Putin's Bloody Logic in Syria," *Newsweek*, December 4, 2015, 36.

94 Pavel K. Baev, "Russia as Opportunist or Spoiler in the Middle East?," *The International Spectator* 50: 2 (2015): 13.

95 Bill Powell, "How Putin Wins in Syria," *Newsweek*, October 16, 2015, 15.

Conclusion

From the beginning of Putin's first term to today, we can say that Russian Foreign Policy in Middle East depends on the aim of being superpower through providing of economic recovery and having good relations with regional states. When we look at the examples of relations between Russia and Syria, Russia and Iraq and Russia and Iran, there are ups and downs in these relations after the 9/11, the Iraqi occupation in 2003, and the Arab uprisings-specifically after the Syrian civil war.

However, emerging of ISIS completely has changed the conditions in Middle East. It has affected relations between Russia and Syria, Russia and Iraq and Russia and Iran. Also emerging of ISIS has influenced Russian Foreign Policy in Middle East. In the lights of the examples in my article, we can say that emerging of ISIS has contributive effects on Russian Foreign Policy in Middle East.

Emerging of ISIS is a negative condition for whole world, because ISIS is a terrorist organization, but it does not mean that any country can benefit from this existence. As we see in this article Russian Foreign Policy is benefiting from this existence or some aspects of this existence are easing the implementation of Russian Foreign Policy in Middle East.

To conclude, Russia has benefitted from this crisis and has utilized the emergence of ISIS in order to become main player and play maker in the Middle East. Also it can be said that with reference to offensive realism, by using this crisis and so by intervening into the countries in the region, Russia is trying to accumulate power as far as it can in order to become the regional hegemon in the Middle East.

Bibliography

Allison, Roy. "Russia and Syria: Explaining Alignment with a Regime in Crisis." *International Affairs* 89:4 (2013): 795-823.

Arı, Tayyar. *Uluslararası İlişkiler Teorileri.* Bursa: MKM Yayınları, 2013.

Baev, Pavel K. "Russia's Counter –Revolutionary Stance toward the Arab Spring." *Insight Turkey* 13:3 (2011): 11-19.

Baev, Pavel K. "Russia as Opportunist or Spoiler in the Middle East?." *The International Spectator* 50:2 (2015): 8-21.

Bennetts, Marc. "Putin's War at Home." *Newsweek,* November 6, 2015.

Dannreuther, Roland. "Russia and the Middle East: A Cold War Paradigm?." *Europe-Asia Studies* 64:3 (2012): 543-560.

Deniz, Taşkın. "A Leader from the Power from the Ashes of the USSR: Vladimir Putin and Russian Politics." *Turkish Studies* 9:2 (2014): 559-575.

Dunne, Tim, and Brian C. Schmidt, "Realism." In *The Globalization of World Politics*, edited by John Baylis, Steve Smith and Patricia Owens, 86-99. New York: Oxford University Press, 2011.

Erenler, Muharrem. "Russia's Arab Spring Policy." *Bilge Strateji* 4:6 (2012): 167-191.

Freedman, Robert O. "Russian Policy toward the Middle East under Putin: the Impact of 9/11 and the War in Iraq." *Alternatives* 2:2 (2003): 66-97.

Gafarli, Orkhan. "Russian Foreign Policy in Light of Changing Balances in the Middle East." *Turkish Policy Quarterly* 10:4 (2012): 141-149.

Genç, Semra. "Putin Döneminde Rusya'nın Ortadoğu Politikası ve Yeni Avrasyacılık." *Akademik Araştırmalar Dergisi* 37 (2008): 1-19.

Herman, Arthur. "Pax Putinica." *National Review*, October 5, 2015.

Klein, Joe. "As Chaos Grows in Syria, Iran Could be Surprising American Ally." *TIME*, October 19, 2015.

Marten, Kimberly. "Informal Political Networks and Putin's Foreign Policy the Examples of Iran and Syria." *Problems of Post-Communism* 62 (2015): 71-87.

Matthews, Owen. "Putin's New Front." *Newsweek*, October 2, 2015.

Matthews, Owen. "Putin's Bloody Logic in Syria." *Newsweek*, December 4, 2015.

Önal, Buket, and Dilara Mehmetoğlu. "Putin Rusyası'nın Orta Doğu Politikasında Suriye'nin Yeri ve Önemi." *Türk Dünyası Araştırmaları* 211 (2014): 79-98.

Powell, Bill. "How Putin Wins in Syria." *Newsweek*, October 16, 2015.

Simon, Steven, and Jonathan Stevenson. "The End of Pax Americana." *Foreign Affairs* 94:6 (2015): 2-10.

Tellal, Erel. "Zümrüdüanka: Rusya Federasyonu'nun Dış Politikası." *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 65:3 (2010): 189-236.

Trofino, Steffany, and Alexandr Nemets. "Russia: Tipping the Balance in the Middle East." *Journal of Slavic Military Studies* 22 (2009): 367-382.

THE ROLE OF EDUCATIONAL INSTITUTIONS IN PROMOTING THE VALUES OF PEACE AND TOLERANCE IN THE GULF REGION *"STUDY CASE "PRINCE NAYF BIN ABDUL AZIZ CENTER FOR PEACE AND TOLERANCE"*

Dr. Muamar SALAMEH

(Prince Mohammad Bin Fahd University, Law Department)

The phenomenon of radicalism cannot be reduced or eliminated it by Security means only, all individuals and institutions in the country should be involved in confronting this phenomenon; the role of educational institutions should be at the forefront to face this phenomenon.

It emerged in recent years many of the centers and institutions dealing with the issue of tolerance and moderation and the promotion of dialogue, as well as the spread in the media and official discourse repeating the terminology which enhances the values of citizenship. But in fact, we see that most of these businesses did not live up to the desired level and did not develop a serious mechanism to promote these values in society. The Arab Gulf region, like other Arab states have suffered in recent years from the phenomenon of radicalism.

To reduce the spread of this phenomenon, it is the responsibility of states and civil society institutions to do hard work in order to eradicate this phenomenon before it spread.

"Prince Nayf bin Abdul Aziz Center for Peace and Tolerance" has been established recently at the Prince Mohammad bin Fahd university, Where it is considered as one of the few centers in the Gulf region, concerned in peace and tolerance studies, and it will be shedding light on this center through the role which is hoped to promote the values of peace and tolerance on the domestic, regional and international level.

How to take advantage of the experience and expertise of the centers and institutions in the Arab and foreign countries to be effective and a real role for this center to achieve the desired goals.

Keywords: Center, Peace, Tolerance, Saudi Arabia.

Panel 2
10:45-12:30
(Sinema Salonu: Özel Harekat Polis Memuru İlyas KAYGUSUZ Salonu)
Oturum Başkanı: Prof. Dr. Mesut Hakkı CAŞIN

After Cold War Nuclear Proliferation Emerging Escalation Threat of North Korea Crisis in the Pacific Region

Prof. Dr. Mesut Hakkı CAŞIN, Istinye University

Turkey's Global Governance Strategies at the UN Compared to the BRICS (2008-2014): Clarifying Motivations-Contribution Nexus

Associate Prof. Dr. Emel PARLAR DAL, Marmara University
Res. Asist. Ali Murat KURŞUN, Marmara University

Shifting Priors: Non-state Actors Overarching State Agencies in Global Diplomacy

Associate Prof. Dr. Gürol BABA, Social Sciences University of Ankara

The 2016-2017 Succession Crisis in the Gambia: An Analysis of the Economic Community of West African States (ECOWAS) and Democracy Promotion in the Gambia

Associate Prof. Dr. Kieran E. UCHEHARA, Hasan Kalyoncu University

AFTER COLD WAR NUCLEAR PROLIFERATION EMERGING ESCALATION THREAT OF NORTH KOREA CRISIS IN THE PACIFIC REGION

Prof. Dr. Mesut Hakkı CAŞIN
(Istinye University)

Although the Cold War came to an end without an open warfare between the members of the NATO and the Warsaw Pact, the nuclear security and proliferation issues continue to be on the front cover of the global agenda. There are 3 basic elements identifying the paradigm transformation on nuclear security: The first is North Korea's nuclear proliferation crisis raising concerns at the Pacific region. US Secretary of State Tillerson explained that military option remains on the table. Pentagon has deployed an aircraft carrier to the Korean Peninsula that includes missile defense systems. Nevertheless, the North Korea crisis would seem to spark an unusually dangerous tension in Pacific Region actors turn to pull together conflict mode is high. This *The second* is that, in spite of states' legally binding promises to keep nuclear materials secure, illicit nuclear smuggling and nuclear terrorism threats rose to worldwide transboundary structures. Major unlawful criminal acts and breach of nuclear physical security will most likely occur in the form of suicide attacks, sabotages, and cyber-attacks on nuclear plants, which will bear highly serious safety risks, endangering public health. Third, of course, is the usage of nuclear energy for peaceful purposes which are the reality of many modern and developed societies. Indeed, these states are building 60 new reactor plants under the so called "Nuclear Renaissance" to develop nuclear energy on global level. Initially, international common security mechanisms have served as critical steps in contribution to improve nuclear security, particularly to reduce the risk of the thievery of nuclear and radioactive materials, technology and expertise from the USSR. International law also regulated the states' responsibility measures which improved in the past four decades. Finally, it could be argued that to have effective, sustainable solution against new nuclear physical threats, we need to achieve worldwide cooperation, build confidence dialogues that would have all states working together on risk management; raising the awareness of decision makers have on their international law responsibilities. Thus, this paper's aim is to academically search the ways of globally improving the security of nuclear weapons and to discuss a road map for peaceful solution ways by comparing the best

practices of nuclear material protection worldwide while benefitting from IAEA's extensive capabilities.

Key Words: Nuclear Proliferation, Balance of Power, NATO, Nuclear Deterrence, North Korea, Nuclear Terrorism, IAEA.

TURKEY'S GLOBAL GOVERNANCE STRATEGIES AT THE UN COMPARED TO THE BRICS (2008-2014): CLARIFYING MOTIVATIONS-CONTRIBUTION NEXUS

Associate Prof. Dr. Emel PARLAR DAL
(Marmara University, Department of International Relations)

Res. Assist. Ali Murat KURŞUN
(Marmara University, Department of International Relations)

This study attempts to analyse Turkey's contribution to the UN system in comparison with those of the BRICS countries between 2008 and 2014 on three levels: personnel, financial, ideational. Employing an integrated methodology of global governance contribution index (GGCI) and statistical analysis of complementary raw data, this study empirically reveals the degree to which Turkey was able to transfer its capabilities into effective contribution to the UN system on three levels. Drawing on the findings of its quantitative analysis, this paper further qualitatively assesses the reasons behind the gap between Turkey's global governance motivations and its contribution to the UN system. In doing so, this study, first, deals with the main motivational drivers of its activism in global governance in the 2000s. After unpacking its integrated methodology, the second part of this study quantitatively compares Turkey's contribution to the UN system in comparison the BRICS. The third part of this study delves into the main trends and deficiencies in Turkey's contribution to the UN system. Finally, this study concludes that Turkey, albeit its high motivations for activism in global governance, has not performed well in transferring its capacities into contribution to the UN system, particularly on financial and personnel levels.

Keywords: Turkish Foreign Policy, BRICS, Rising Powers, United Nations, Global Governance Contribution.

SHIFTING PRIORS: NON-STATE ACTORS OVERARCHING STATE AGENCIES IN GLOBAL DIPLOMACY?

Associate Professor Gürol BABA*

Abstract

Since 2000s global diplomacy has undergone serious changes. The term did not only take in new *prénoms* i.e. economic, trade, energy, public, health, cyber, coercive, science, corporate, cultural; but also took several actors, multi-stakeholder hybrid organizations, on board. Literature names this cumulatively changed diplomacy as polylateral and multistakeholder. Literature also claims that actor-oriented changes converted the general application of diplomacy from an official system of representation with a body of rules and practices of communication to the management of relations between states and "other actors". In such conversion, non-state actors could become more prominent and even overarch state agencies particularly in some global diplomacy realms, i.e. trade, health, human rights and environment, where national boundaries and interests could amalgamate. In such realms non-state actors carry out less national more global representation, which affects the very nature of diplomacy representing, promoting and protecting national interests of individual states. This paper argues that although there's a vast variety of non-state actors, (e.g. companies, humanitarian agencies, NGOs, universities, religious groups, sub-state units like cities and local governments), they have several common *modus operandi* to overarch national state representatives. One of these ways is to mobilize public effort to examine an issue from different points of view before national governments take an action by providing a comprehensive understanding of common future problems related to the issue at stake and by building recognition of shared commitments addressing these problems. Non-state actors also create a complex and multilayered network, which combines several layers of governance elements. Via bringing these layers together, mostly in unofficial forum-based discussions, they create a stronger potential than state agencies to enclose divergent interests for more comprehensive and fruitful outcomes. In this vein this paper claims that with the overarching of non-state actors, diplomacy is

* Associate Professor, Department of International Relations, Faculty of Political Science, Social Sciences University of Ankara, gurol.baba@asbu.edu.tr

becoming less-official via rasping nation states' individual interests in several global diplomacy realms.

Key words: Diplomacy, polylateralism, multi stakeholder, non-state actors, international governance.

ÖNCELİKLİLERDE DEĞİŞİM: DEVLET-DIŞI AKTÖRLER GLOBAL DİPLOMASİDE DEVLETLERİN ÖNÜNE GEÇEBİLİR Mİ?

Özet

2000'li yıllardan bu yana küresel diplomasi ciddi değişimlere uğramıştır. Terim önüne sadece, ekonomik, ticari, siber, zorlayıcı, bilimsel, tüzel, kültürel gibi bir takım sıfatlar almamış aynı zamanda çok paydaşlı hibrit örgütleri de bünyesinde toplamaya başlamıştır. Literatür diplomasideki bu değişiklikleri çok yanlı (polylateral) veya çok paydaşlı (multi stakeholder) şeklinde isimlendirmektedir. Literatür ayrıca diplomasideki bu aktör temelli değişimi diplomasinin temel uygulamalarını da değiştirdiğini ve terimin artık temsil niteliğinden uzaklaşarak devletler ve diğer aktörler arasındaki iletişim kuralları ve pratiklerinin idaresi haline geldiğinin altını çizmeye başlamıştır. Bu dönüşümde devlet dışı aktörlerin diplomasinin belli sahalarında devletlerin temsilcilerinin önüne geçebilecekleri söz konusudur. Söz konusu sahalardan öncelikli olanlar ticaret, sağlık, insan hakları ve çevredir. Bu sahalarda ulusal çıkarların birbirine karışması devlet dışı aktörlere daha geniş bir manevra ve etki sahası sunmaktadır. Yine bu sahalarda devlet dışı aktörler daha az ulusal daha fazla küresel temsil gerçekleştirmektedirler. Bu şekilde diplomasinin sadece devletlerin bireysel ve ulusal çıkarlarını temsil etme, geliştirme ve koruma önceliğine sahip olmadığının altı çizilmektedir. Bu çalışmanın vurgusu devlet dışı aktörler her ne kadar çok sayıda ve farklı niteliklerde olsalar da (örneğin; şirketler, insani yardım kuruluşları, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler, dini gruplar, şehirler ve yerel yönetimler gibi devlet altı aktörler) global diplomasi düzeyinde bir takım ortak davranış kalıplarına sahip olduklarıdır. Bu davranış kalıpları devlet dışı aktörlere devlet temsilcilerinin önüne geçme potansiyeli sunmaktadır. Bu kalıplardan en başlıcası, kamu oyunu harekete geçirerek ulusal hükümetler politikalarını yürürlüğe koymadan konunun farklı perspektiflerden incelenmesini ve gerekirse yeniden değerlendirilmesini sağlayabilmektir. Bu şekilde, devlet dışı aktörler konunun ileride oluşturabileceği sorunlara karşılık ortak bir anlayış geliştirebilirler. Devlet dışı aktörler ayrıca farklı düzey ve türlerdeki yönetişim unsurlarını biraraya getirerek kompleks ve çok katmanlı bir network meydana getirebilirler. Bu farklı katmanlar arasındaki tartışmaların esnek ve forum temelli platformlarda ya-

pılmasını sağlayabilirler. Böylece devlet unsurlarının göz ardı edebilecekleri kamu oyuna dair hassasiyetleri de içeren daha kapsamlı ve yararlı diplomatik çıktılar ortaya koyabilirler. Bu bağlamda çalışma, devlet dışı aktörlerin devlet temsilcilerinden daha etkin diplomatik aktörler olabilme potansiyeli anlamında diplomasinin eskisine nazaran pek çok alanda daha az resmi bir niteliğe dönüştüğünün altını çizmektedir.

Anahtar kelimeler: Diplomasi, çok yanlılık, çok paydaşlılık, devlet dışı aktörler, uluslararası yönetişim.

Introduction

Diplomacy, which has deeper practical roots than today's understanding of international relations (IR), has been in constant change since ancient times. In general terms it can be defined as a method and behavior/action for interaction (communication), which could also cover negotiation –consensus and compromise operating within a legitimate international order.[1]

The terms in this definition are familiar to any IR scholar but almost none of them stayed the same in the development of diplomacy. [2] Historically, the

---

[1] Quite a rich literature has been accumulated on diplomacy some of which are: Adam Watson, Diplomacy: The Dialogue Between States, (London : Eyre Methuen, 1982); Paul Gordon Lauren (ed), Diplomacy : new approaches in history, theory, and policy, (New York : Free Press, c1979); Jean-Robert Leguey-Feilleux; Global governance diplomacy : the critical role of diplomacy in addressing global problems, (Maryland : Rowman & Littlefield, 2017); Henry Kissinger, Diplomacy, (New York : Simon & Schuster, c1994); Corneliu Bjola and Markus Kornprobst, Understanding international diplomacy: theory, practice and ethics, (London : Routledge, 2013); Kenneth W. Thompson, Traditions and values in politics and diplomacy : theory and practice, (Baton Rouge : Louisiana State University Press, c1992); Keith Hamilton and Richard Langhorne, The Practice of Diplomacy: Its Evolution, Theory, and Administration, (New York : Routledge, c1995); Musa Wang, Yong Bao, Diplomacy: Theory and Practice in Islam, (Kuala Lumpur, Malaysia : IIUM Press, International Islamic University, Malaysia, 2009); G.R. Berridge, Maurice Keens-Soper, and T.G. Otte (ed), Diplomatic theory from Machiavelli to Kissinger, (New York : Palgrave, 2001); Geoff Berridge, Diplomacy : theory and practice, (London : Prentice Hall/Harvester Wheatsheaf, 1995)

[2] The literature on the changes of diplomacy is growing rapidly. Some of the formidable sources are: Corneliu Bjola, Marcus Holmes, Digital Diplomacy: Theory and Practice, (New York: Routledge, 2015); Gordon S. Smith, Reinventing diplomacy: a virtual necessity, (Washington, DC : U.S. Institute of Peace, 2000); Hiro Katsumata, "Why is ASEAN Diplomacy Changing? From "Non-Interference" to "Open and Frank Discussions" ", *Asian Survey, Berkeley*, 44/2, (Mar/Apr 2004); Brian Hocking, "Catalytic Diplomacy: Beyond 'Newness' and 'Decline' ". *Innovation in Diplomatic Practice. Studies in Diplomacy*. Melissen J. (ed),

change in diplomacy could be categorized under three broad headings: Bilateral: from the residential diplomacy of the 15th century to the classical European diplomacy of Westphalia system; Multilateral: from 19th century Great Power Conference platforms, the Concert of Europe to the 20th Century, the global institutions with assemblies and councils; and Post-Multilateral: polylateral and/or multi stakeholder diplomacy. In these categories the changes occurred in

(London: Palgrave Macmillan, 1999); Angel Hsu, Andrew S. Moffat, Amy J. Weinfurter, Jason D. Schwartz, "Towards a new climate diplomacy", *Nature Climate Change*, 5/6, 2015; JianWang, "Managing national reputation and international relations in the global era: Public diplomacy revisited", *Public Relations Review*, 32/2, 2006; Raymond Saner, Lichia Yiu, "International Economic Diplomacy: Mutations in Post-Modern Times", Netherlands Institute of International Relations 'Clingendael', 2006; Said Saddiki, "Diplomacy in a changing world", *Alternatives: Turkish Journal of International Relations*, 5/4, 2006; Yoel Cohen, "Media Diplomacy: The Foreign Office in the Mass Communications Age", *International Journal*, 04, 1988; James P Muldoon, Multilateral Diplomacy and the United Nations Today, (Boulder, Colo.: Westview Press, 1999); James Notter and Louise Diamond, Building peace and transforming conflict: Multi-track diplomacy in practice, (Washington, D.C. : Institute for Multi-Track Diplomacy, c1996); Ronald Peter Barston, Modern Diplomacy, (New York : Pearson, 2012); Boutros Boutros-Ghali, Preventive Diplomacy, Peacemaking and Peace-keeping, New York : United Nations, - United Nations Department of Public Information, 1992); Gregory Henderson, Public Diplomacy and Political Change, (New York : Praeger, 1973); Fiona McGillivray and Allan C. Stam, "Political Institutions, Coercive Diplomacy, and the Duration of Economic Sanctions", *The Journal of Conflict Resolution*, 48/2, 2004 ; Lawrence E. Susskind and Saleem H. Ali, Environmental Diplomacy: Negotiating More Effective Global Agreements, (New York : Oxford University Press, 1994); Anne E. Sartori, Deterrence by Diplomacy, (Princeton, N.J. : Princeton University Press, c2005); Richard Elliot Benedick, "The diplomacy of climate change Lessons from the Montreal Ozone protocol", *Energy Policy*, 19/2, 1991; Kishan S. Rana, 21st-Century Diplomacy: A Practitioner's Guide, (New York : Continuum International Pub. Group, 2011); Andrew F. Cooper, Jorge Heine, and Ramesh Thakur, The Oxford handbook of modern diplomacy, (Oxford : Oxford University Press, 2013); Paul Sharp, "Obama, Clinton and the Diplomacy of Change", *The Hague Journal of Diplomacy*, 6/3-4, 2011; Jamie F. Metzl, "Network Diplomacy", *Georgetown Journal of International Affairs*, 2/1, 2001; Andrew F. Cooper, Brian Hocking, William Maley (ed), Global Governance and Diplomacy, Worlds Apart?, (New York: Palgrave Macmillan, 2008); Shaun Riordan, The New Diplomacy, (Cambridge : Polity Press ; Malden, MA : Blackwell, 2003); Katharina P. Coleman, "Locating norm diplomacy: Venue change in international norm negotiations", *European Journal of International Relations*, 19/1, 2013; Jan Melissen, Innovation in Diplomatic Practice, (New York : St. Martin's Press, 1999); Pauline Kerr and Geoffrey Wiseman, Diplomacy in a Globalizing World Theories and Practices, (New York : Oxford University Press, USA, c2013.); Stephen Woolcock, Nicholas Bayne, The New Economic Diplomacy: Decision-Making and Negotiation in International Economic Relations, (Burlington, VT : Ashgate, c2003); Ilona Kickbusch, Gaudenz Silberschmidt and Paulo Buss, "Global health diplomacy: the need for new perspectives, strategic approaches and skills in global health", *Bulletin of the World Health Organization*, 85/3, 2007 ; Abba Eban, The New Diplomacy: International Affairs in The Modern Age, (London : Weidenfeld And Nicolson, 1983)

methods, actors, behavior/action and platforms of negotiation. This paper focuses on the actor-oriented changes, particularly examining polylateral and multi stakeholder diplomacies and the increased role of non-state actors.

Non-state actors in polylateral or multi stakeholder diplomacy are non-governmental Organisations (NGOs) as being non-profit voluntary citizen's groups; Multinational corporations (MNCs) as being profit-oriented business organisations operating for profit in three or more countries; think-tanks and universities, epistemic communities or policy networks, as the groups of experts sharing views on the cause-and-effect of a phenomenon; trade union organisations, national or international level; international media organisations; i.e. CNN and Al Jazeera; religious groups such as the Roman Catholic Church; Transnational Diaspora communities, i.e. Irish and Jewish; local, national, internationally operating political parties; violent non-state actors such as armed groups, pirates, criminal organisations, and terrorist organisations, such as Al Qaida ; and nationally and internationally prominent private individuals, i.e. George Soros together with former political leaders.[3]

Yet this classification is not particularly sufficient when the changes in global diplomacy come to the fore. Hill[4] re-categorized and named these actors regarding their relevance to diplomacy as non-governmental transnational actors. These actors are 'private groups or in even individuals who, while they require physical facilities inside states, do not need governments in order to conduct international relations'. They only require governmental space but no governmental material/non-material support.

This paper aims to describe polylateral and multi stakeholder diplomatic interactions, by focusing on the above listed non-state actors. With this it argues that these actors, i.e. non-governmental transnational actors, have a good potential to overarch state actors' influence in international diplomatic outcomes.

Polylateral Diplomacy

Polylateralism emphasizes that without mutual recognition as equally sovereign entities, at least one non-state entity could systematically conduct relations between official/state entities. These relations could cover reporting,

---

[3] Geoffrey Wiseman, "Polylateralism" and New Modes of Global Dialogue, 1999, www.unngls.org/.../polylateralsim_and_new_%20modes_of_global_dialogue.pdf (e.t. 10.11.2017); Barston, Modern Diplomacy; Christopher Hill, The Changing Politics of Foreign Policy, (New York: Palgrave Macmillan, 2003)

[4] Hill, The Changing Politics of Foreign Policy, 189, 195

communication, negotiation, and representation. [5] Polyateral diplomacy is different from bilateral or multilateral by adding an additional layer to the practice. It emphasizes institutional adjustments that states need to make for adapting to a framework, which enables them to have a systematic relationship with non-state actors.[6]

A good example of the polylateral diplomatic practice is in European Union, since public, business and labor interests collide. [7] In this collision, European diplomats engage with NGOs, firms and other sub-state actors in a polylateral manner. Platforms for these interactions are usually global conferences and forums, which give these actors a flexible and to a certain extent unofficial modes of actions. Two significant examples in this sense are the 1997 Ottawa convention banning anti-personnel landmines and the 1998 Rome Treaty establishing the International Criminal Court.[8]

Polylateral diplomacy has been occurring mostly in "low politics" issues, i.e. environmental protection, trade and human rights. In these domains, NGOs' and private entities' representative roles are undeniable for achieving public opinion's support for the success of national policies. NGOs and private interest groups could also diversify the levels of negotiation rather only state-to-state agencies single layer negotiation patterns.

Although polylateral diplomacy has an obvious practical value its conceptual framework still needs improvement. First major problem is the definition issues of non-state actors. Florini emphasizes transnational civil society including NGOs and similar groups that are 'not governments or profit seeking private entities' but working across national borders in various forms.[9] Yet profit oriented entities do/could take roles in diplomatic intercourse. The literature on polylateralism is not that clear when it comes to this amalgamation of profit and non-profit entities.

---

5 For details see: Geoffrey Wiseman, "Polylateralism' and New Modes of Global Dialogue", *Diplomacy, Vol. III*, Christer Jönsson and Richard Langhorne (ed), (London: Sage, 2004)

6 Wiseman, Polylateralism" and New Modes of Global Dialogue, 42

7 Christer Jönsson and Martin Hall, Essence of Diplomacy, (New York: Palgrave MacMillan, 2005), 157-163

8 Yolanda Kemp Spies, Meeting the Challenges of Developing World Diplomacy in the 21st Century: An Assessment of Perspectives on Contemporary Diplomatic Training, (Pretoria: University of Pretoria, 2005), 160

9 For details see: Ann M. Florini (ed.), The Third Force: The Rise of Transnational Civil Society, (Washington DC: Carnegie Endowment for International Peace, 2000).

What's clearer in the literature is that transnational and polylateral do not refer the same thing. Polylateral requires a motivation for the engagers to act diplomatically regarding their representation, communication, negotiation and posture. Transnational only explains the type of interaction the actors get into.

Another clear aspect of polylateralism is its historical background, which is relatively recent. With the end of the Cold War, interactions between various levels of political and business entities became widened and deepened. Development of second track diplomacy, operating outside of formal governmental system and virtual diplomacy, transnationally operating among various representational entities via Internet were the products of this era. States became to share their roles in diplomacy with non-state. Non-state here could be replaceable with transnational civil society.

In this change, states, particularly democracies, showed adaptability. They involved divergent civil society groups into their policy making even if some of which are critical of the government. The adaptability did not occur in every segment of national policies but mostly in low politics.[10] Yet high politics are not completely discarded either. The Comprehensive Test Ban Treaty case and the 1995 Nuclear Non-Proliferation Treaty Extension Conference are two good examples of how non-state activists played a considerable role. [11] Polylateral diplomacy also occurred in regional conflicts, i.e. in Mozambique[12] and norm building in security dialogues of Asia-Pacific region.[13]

Polylateral diplomacy practices are still ad hoc. There is no international convention, i.e. Vienna Convention on Diplomatic Relations, covering polylateral interactions. Yet polylateralism underlines the increasing significance of non-govermental transnational actors in global diplomacy. A more detailed, perhaps an updated analysis of these actors' in state-non-state diplomatic interactions is multi stakeholder.

---

[10] For details see: Michele M. Betsill and Elisabeth Corell (ed), NGO diplomacy : the influence of nongovernmental organizations in international environmental negotiations, (Cambridge, Mass. : MIT Press, 2008)

[11] Rebecca Johnson, "Rethinking the NPT's Role in Security," *International Affairs*, 86/2, 2010

[12] Andrea Bartoli, "Mediating Peace in Mozambique: The Role of the Community of St'Egidio," *Herding Cats: Multiparty Mediation in a Complex World*, Chester A. Crocker, Fen Osler Hampson, and Pamela Aall (ed), (Washington DC: United States Institute of Peace Press, 1999)

[13] Shankari Sundararaman, "Research Institutes as Diplomatic Actors", *Global Governance and Diplomacy, Worlds Apart?*, Andrew F. Cooper, Brian Hocking, William Maley (ed), (New York: Palgrave Macmillan, 2008), p. 130.

Multi Stakeholder Diplomacy

Hocking used this term for emphasizing that non-state actors are not only consumers but also producers of diplomatic outcomes. [14] This explanation focuses on the compatibilities of state and non-state actors for dealing with complex policy agendas. In this sense, multi stakeholder diplomacy deals deeper with how, under what terms and platforms state-non-state interactions occur and to what extent such complementarity takes place.

Multi stakeholder diplomacy is not a rival to Westphalian diplomacy on the contrary they walk hand in hand. Official diplomats, in multi stakeholder, work as mediators and brokers.[15] In this interaction state agencies and representatives might have a higher position of influence but they do not have a monopoly over the issues being negotiated.

Multi stakeholder diplomacy aims to create policy networks for building communication and trust among various levels and types of representatives. Policy networks bring a variety of actors with shared interests and enable them to exchange their resources via cooperation to achieve those interests. [16] With the catalyst effect of globalization the incorporation of public and private sectors[17] and their speed of interaction eased the formation of such networks. Incorporation of private sector to diplomatic outcomes also lowered the barriers for sharing information, which enables achieving resolutions quicker.

Similar to polylateral, multi stakeholder diplomacy also faces the issue of the lack of well-developed rules. Dodds argued that 'a clearer definition of the role and responsibility of governments, as well as of stakeholders, and an agreement on the modes of interaction' is required for a more effective operation of multi stakeholder processes.[18]

---

[14] For details see: Brian Hocking, "Multistakeholder Diplomacy: Forms, Functions, and Frustrations", *Multistakeholder Diplomacy: Challenges and Opportunities*, Jovan Kurbalija and Valentin Katrandjiev (ed.), (Malta and Switzerland: DiploFoundation, 2006).

[15] Brian Hocking, "Multistakeholder Diplomacy, 19.

[16] Diane Stone and Helen E S Nesadurai, Networks, second track diplomacy and regional cooperation: the role of Southeast Asian think tanks, (Toronto: Paper presented to 38th International Studies Convention, 1997).

[17] Wolfgang H. Reinecke, Global public policy: governing without government?, (Washington, DC: Brookings, 2000)

[18] Felix Dodds, "The context: multistakeholder processes and global governance", *Multistakeholder processes for governance and sustainability:beyond deadlock and conflict*, M. Hemmati (ed), (London: Earthscan, 2000), 37

The problem here is developing a consensus on the rules related to sovereignty. Non-state actors are internationally recognized sovereigns, which makes them less worried about confidentiality in diplomatic negotiations. A good example was the EU DG Trade Civil Society Dialogue, in which, the same issue made it 'difficult for the creation of consultation spaces where the actors feel comfortable and, sometimes, frustrations and misunderstandings arise'.[19] These show that the practical and legal/conceptual frameworks of multi stakeholder diplomatic relations do not totally coincide.

If multi stakeholder diplomacy is still not hassle-free then what keeps non-state actors "indispensible" in certain realms of global diplomacy.

Shifting Priors: Could Non-State Actors Overarch?

The increasing activity of non-governmental transnational actors, which is shortly named above as non-state actors, is pretty obvious in global diplomacy. Even if not every realm of Westphalian diplomacy wholeheartedly welcomes non-state actors with deepening and widening of interdependencies of markets and states together with increasingly complex post-modern environment posing various confrontations[20], non-state actors do not have problems to find diplomatic slots to fit themselves in. This makes them an asset, contributor and even a requirement in the application of such realms.

One of these realms is development, which used to be merely states' policy domain. In the development field non-state actors carry out mainly monitoring work. They examine and evaluate government agencies' and their partners' performances for accountability and transparency. With their networks, they could mobilize their public opinion, which could be a serious disturbance in many democracies. This makes them valuable for "the ruled" being affected by these performances.

Non-state actors could also be considerable contributors in the application of development policies. Although they are not "sovereign equals" of state agencies, non-state actors utilize international platforms to cooperate with governments. World Bank and United Nations Development Programme are two main examples.

---

19 Mikel I. Muguruza, Civil society and trade diplomacy in the "global age." The European case: trade policy dialogue between civil society and the European Commission, Document for the Fourth Meeting of the Trade and Integration Network, Inter-American Development Bank, Washington DC, September 2002, 13.

20 Raymond Saner, "Development Diplomacy by non-State Actors: An Emerging form of Multi stakeholder diplomacy", *Multistakeholder Diplomacy: Challenges and Opportunities*, Jovan Kurbalija and Valentin Katrandjiev (ed.), (Malta and Switzerland: DiploFoundation, 2006).

What makes non-state actors such significant contributors in development realm was a result of the changes tracing back to the late 1980s. Firstly, since late 1980s the awareness on environment, human and animal rights increased drastically, which brought non-state actors into the domestic policy scene as the representatives of "the ruled". With this representative role, they put pressure on government agencies and their private partners regarding misconduct or negative impacts of development policies. A good example is the Framework Convention on Tobacco Control[21], negotiated by World Health Organisation member states, which limits business options of transnational tobacco companies. The Network for Accountability of the Tobacco Transnationals challenged the governments and triggered the WHO into action to forge this Framework.

Their effectiveness is boosted with the development in information technologies. Their extensive use of information technology and mobilizing international public opinion via lobbying activities enabled non-state actors to carve out a bigger diplomatic space. They are involved in multilateral negotiations and also carrying out technical cooperation projects in developing economies together with crisis management. They also provide policy recommendations to influence international governance bodies. [22] Their transnational expertise in economic development issues/policies as well as their ease in communication makes their contribution in development diplomacy undeniable.

UN activities are good examples of transnational non-state actors' contribution to global governance/diplomacy. The UN admits this contribution by giving consultative statues to more than 2500 non-state actors in ECOSOC.[23] Yet, their contribution more heavily takes place in UN world conferences and parallel meetings, i.e. the World Conference on Women, the Millennium Forum parallel to the Millennium Summit, the UN Conference on the Illicit Trade in Small Arms and Light Weapons, and the UN Conference on Financing for Development. [24] Global Compact is another important platform bringing transnational non-state actors particularly in business sphere to 'align strategies and

[21] WHO Framework Convention On Tobacco Control http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/42811/1/9241591013.pdf (e.t. 18 December 2017)

[22] For details see: Saner, Development Diplomacy by non-State Actors, 98-99

[23] Marina Ottaway, Corporatism goes global, 2001, www.carnegieendowment.org/publications/index.cfm?fa=print&id=845 (e.t. 18 December 2017); United Nations, 2005, The UN and civil society, www.un.org/issues/civilsociety/index.asp (e.t. 18 December 2017).

[24] James A. Paul, NGOs and global policy-making, 2000, www.globalpolicy.org/ngos/analysis/anal00.htm (e.t. 18 December 2017).

operations with universal principles on human rights, labour, environment and anti-corruption and take actions that advance societal goals'.[25]

In terms of trade, non-state actors are quite active in the World Trade Organization (WTO), G8 and other regional trade organizations. In 1996, WTO General Council clarified the framework for relations with non-state actors by adopting a set of guidelines, which 'recognizes the role NGOs can play to increase the awareness of the public in respect of WTO activities'.[26] Non-state actors could attend Ministerial Conferences and maintain day-to-day contact with WTO Secretariat. With 1998, WTO Secretariat provides regular briefings for non-state actors. G8, on the other hand, organized Environment Ministers Meeting in Banff in cooperation with non-state actors.[27] Another example is the Free Trade Area of the Americas' (FTAA) Committee of Government Representatives on the Participation of Civil Society, which serves as a link with non-state actors and receives their contributions for consideration.[28] FTAA also created advisory bodies, has been organizing public events and meetings with civil society. EU's Cotonou Agreement in 2000 provides another clear example of legal recognition and continuous cooperation between state and non-state actors on all levels of dialogue and negotiation. [29] The agreement underlines the significance of the non-state actors' contribution in development, poverty reduction, trade and political matters. EU's European Environmental and Health Committee also underlines the importance of non-state actor contribution to environmental and health related issues. [30]

---

25 United Nations Global Compact, https://www.unglobalcompact.org/what-is-gc, (e.t. 18 December 2017).

26 WTO's Relations with Non-Governmental Organizations/Civil Society, https://www.wto.org/english/forums_e/ngo_e/intro_e.htm, (e.t. 18 December 2017).

27 Banff Ministerial Statement on the World Summit on Sustainable Development, Banff, Canada, 14 April, 2002, http://www.g8.utoronto.ca/environment/020415.html, (e.t. 18 December 2017).

28 FTAA - Committee of Government Representatives on the Participation of Civil Society, Released by the Bureau of Economic and Business Affairs, U.S. Department of State, 9 November 2000, https://1997-2001.state.gov/issues/economic/ftaa/0599_ftaa_exec.html, (e.t. 18 December 2017).

29 The Cotonou Agreement, and multiannual financial framework 2014-20, http://www.europarl.europa.eu/intcoop/acp/03_01/pdf/mn3012634_en.pdf, (e.t. 18 December 2017).

30 European Environment and Health Committee, http://www.euro.who.int/en/health-topics/environment-and-health/pages/european-environment-and-health-process-ehp/governance/european-environment-and-health-committee, (e.t. 18 December 2017).

All these examples and practices highlight some common tasks and objectives of transnational non-state actors in multi stakeholder diplomacy, which gives them a serious potential to overarch state actors. Some of the most formidable ones [31] are: influencing political, economic and social policies to create and develop the conditions for bettering off the conditions of their audience and members; working with rule-making international bodies to amplify their voice; creating flexible discussion and negotiation platforms for reducing potential conflicts among state actors, utilize multiple international media channels and fora to boost the significance of diplomatic outcomes that they are contributing into.

Conclusion

Particularly with the 1990s with the increase in interdependence between state and non-state actors, the latter became more visible in global diplomacy. With the increase in transnational capabilities in representation, negotiation and providing policy feeds new terms happened to be discussed in diplomacy literature as polylateral and multi stakeholder. Although these terms both emphasize the increase of non-state actors' role and influence in global diplomacy, the former explains the type of interactions that non-state actors carry out with government agencies and the latter focuses on under what terms and platforms state-non-state interactions occur and to what extent they complement each other.

In both polylateral and multi stakeholder diplomacies the rules of engagement are still developing. There is no comprehensively covering Convention state-non-state interaction. Due to the sovereignty and confidentiality issues the expectations of state and non-state actors do not collide all the time.

What is more obvious and clearer in multi stakeholder diplomacy is the practical examples in various realms of global diplomacy, particularly in trade, environmental and human rights fields. The legally recognized status and contributions of transnational non-state actors in the UN, the EU, G8, WTO and several other international and regional organizations show that they have a developing potential to overarch government agencies. Their fields of expertise, ease in their communication, developing negotiation skills, flexibility in decision making and providing policy feeds keep transnational non-state actors not only as serious assets but almost requirements for today's complex global diplomatic agendas.

[31] See also: Raymond Saner, Development Diplomacy by non-State Actors, 101-102

Bibliography

Banff Ministerial Statement on the World Summit on Sustainable Development, Banff, Canada, 14 April, 2002, http://www.g8.utoronto.ca/environment/020415.html, (e.t. 18 December 2017).

Barston, Ronald Peter. Modern Diplomacy, New York: Pearson, 2012

Bartoli, Andrea. "Mediating Peace in Mozambique: The Role of the Community of St'Egidio," *Herding Cats: Multiparty Mediation in a Complex World*, Chester A. Crocker, Fen Osler Hampson, and Pamela Aall (ed), Washington DC: United States Institute of Peace Press, 1999

Benedick, Richard Elliot. "The diplomacy of climate change Lessons from the Montreal Ozone protocol", *Energy Policy*, 19/2, 1991

Berridge Geoff, Keens-Soper, Maurice, and Otte, T.G. (ed), Diplomatic theory from Machiavelli to Kissinger, New York: Palgrave, 2001

Berridge Geoff. Diplomacy: theory and practice, (London: Prentice Hall/Harvester Wheatsheaf, 1995

Betsill, Michele M. and Corell, Elisabeth (ed). NGO diplomacy: the influence of nongovernmental organizations in international environmental negotiations, Cambridge, Mass.: MIT Press, 2008

Bjola, Corneliu and Kornprobst, Markus. Understanding international diplomacy: theory, practice and ethics, London: Routledge, 2013

Bjola, Corneliu, and Holmes, Marcus. Digital Diplomacy: Theory and Practice, New York: Routledge, 2015

Boutros-Ghali, Boutros. Preventive Diplomacy, Peacemaking and Peace-keeping, New York: United Nations, - United Nations Department of Public Information, 1992

Cohen, Yoel. "Media Diplomacy: The Foreign Office in the Mass Communications Age", *International Journal*, 04, 1988

Coleman, Katharina P. "Locating norm diplomacy: Venue change in international norm negotiations", *European Journal of International Relations*, 19/1, 2013

Cooper, Andrew F., Heine, Jorge and Thakur, Ramesh. The Oxford handbook of modern diplomacy, Oxford: Oxford University Press, 2013

Cooper, Andrew F., Hocking, Brian and Maley, William (ed). Global Governance and Diplomacy, Worlds Apart?, New York: Palgrave Macmillan, 2008

Dodds, Felix. "The context: multistakeholder processes and global governance", *Multistakeholder processes for governance and sustainability: beyond deadlock and conflict*, M. Hemmati (ed), London: Earthscan, 2000

Eban, Abba. The New Diplomacy: International Affairs in The Modern Age, London: Weidenfeld And Nicolson, 1983

European Environment and Health Committee, http://www.euro.who.int/en/health-topics/environment-and-health/pages/european-environment-and-health-process-

ehp/governance/european-environment-and-health-committee, (e.t. 18 December 2017).

Florini, Ann M. (ed). The Third Force: The Rise of Transnational Civil Society, Washington DC: Carnegie Endowment for International Peace, 2000

FTAA - Committee of Government Representatives on the Participation of Civil Society, Released by the Bureau of Economic and Business Affairs, U.S. Department of State, 9 November 2000, https://1997-2001.state.gov/issues/economic/ftaa/0599_ftaa_exec.html, (e.t. 18 December 2017).

Hamilton, Keith and Langhorne, Richard. The Practice of Diplomacy: Its Evolution, Theory, and Administration, New York: Routledge, c1995

Henderson, Gregory. Public Diplomacy and Political Change, New York: Praeger, 1973

Hill, Christopher. The Changing Politics of Foreign Policy, New York: Palgrave Macmillan, 2003

Hocking, Brian. "Catalytic Diplomacy: Beyond 'Newness' and 'Decline' ". *Innovation in Diplomatic Practice. Studies in Diplomacy*. Melissen J. (ed), London: Palgrave Macmillan, 1999

Hocking, Brian. "Multistakeholder Diplomacy: Forms, Functions, and Frustrations", *Multi-stakeholder Diplomacy: Challenges and Opportunities*, Jovan Kurbalija and Valentin Katrandjiev (ed.), Malta and Switzerland: DiploFoundation, 2006

Hsu, Angel and Moffat, Andrew S. et.al. "Towards a new climate diplomacy", *Nature Climate Change*, 5/6, 2015

Johnson, Rebecca. "Rethinking the NPT's Role in Security," *International Affairs*, 86/2, 2010

Jönsson, Christer and Hall, Martin. Essence of Diplomacy, New York: Palgrave MacMillan, 2005

Katsumata, Hiro. "Why is ASEAN Diplomacy Changing? From "Non-Interference" to "Open and Frank Discussions" , *Asian Survey*, Berkeley, 44/2, (Mar/Apr 2004)

Kenneth W. Thompson, Traditions and values in politics and diplomacy: theory and practice, Baton Rouge: Louisiana State University Press, c1992

Kerr, Pauline and Wiseman, Geoffrey. Diplomacy in a Globalizing World Theories and Practices, New York: Oxford University Press, USA, c2013

Kickbusch, Ilona, Silberschmidt, Gaudenz and Buss, Paulo. "Global health diplomacy: the need for new perspectives, strategic approaches and skills in global health", *Bulletin of the World Health Organization*, 85/3, 2007

Kissinger, Henry. Diplomacy, New York: Simon & Schuster, c1994

Lauren, Paul Gordon (ed). Diplomacy: new approaches in history, theory, and policy, New York: Free Press, c1979

Leguey-Feilleux, Jean-Robert. Global governance diplomacy: the critical role of diplomacy in addressing global problems, Maryland: Rowman & Littlefield, 2017

Marina Ottaway, Corporatism goes global, 2001, www.carnegieendowment.org/ publications/index.cfm?fa=print&id=845 (e.t. 18 December 2017)

McGillivray, Fiona and Stam, Allan C. "Political Institutions, Coercive Diplomacy, and the Duration of Economic Sanctions", *The Journal of Conflict Resolution*, 48/2, 2004

Melissen, Jan. Innovation in Diplomatic Practice, New York St. Martin's Press, 1999

Metzl, Jamie F. "Network Diplomacy", *Georgetown Journal of International Affairs*, 2/1, 2001

Muguruza, Mikel I. Civil society and trade diplomacy in the "global age." The European case: trade policy dialogue between civil society and the European Commission, Document for the Fourth Meeting of the Trade and Integration Network, Inter-American Development Bank, Washington DC, September 2002

Muldoon, James P. Multilateral Diplomacy and the United Nations Today, Boulder, Colo.: Westview Press, 1999

Notter, James and Diamond, Louise. Building peace and transforming conflict: Multi-track diplomacy in practice, Washington, D.C.: Institute for Multi-Track Diplomacy, c1996

Paul, James A. NGOs and global policy-making, 2000, www.globalpolicy.org/ngos/analysis/anal00.htm (e.t. 18 December 2017).

Rana, Kishan S. 21st-Century Diplomacy: A Practitioner's Guide, New York: Continuum International Pub. Group, 2011

Reinecke, Wolfgang H. Global public policy: governing without government?, Washington, DC: Brookings, 2000

Riordan, Shaun. The New Diplomacy, Cambridge: Polity Press ; Malden, MA : Blackwell, 2003

Saddiki, Said. "Diplomacy in a changing world", *Alternatives: Turkish Journal of International Relations*, 5/4, 2006

Saner, Raymond "Development Diplomacy by non-State Actors: An Emerging form of Multi stakeholder diplomacy", *Multistakeholder Diplomacy: Challenges and Opportunities*, Jovan Kurbalija and Valentin Katrandjiev (ed.), Malta and Switzerland: DiploFoundation, 2006

Saner, Raymond and Yiu, Lichia. "International Economic Diplomacy: Mutations in Post-Modern Times", Netherlands Institute of International Relations 'Clingendael', 2006

Sartori, Anne E. Deterrence by Diplomacy, Princeton, N.J.: Princeton University Press, c2005

Sharp, Paul. "Obama, Clinton and the Diplomacy of Change", *The Hague Journal of Diplomacy*, 6/3-4, 2011

Smith, Gordon S. Reinventing diplomacy: a virtual necessity, Washington, DC: U.S. Institute of Peace, 2000

Spies, Yolanda Kemp. Meeting the Challenges of Developing World Diplomacy in the 21st Century: An Assessment of Perspectives on Contemporary Diplomatic Training, Pretoria: University of Pretoria, 2005

Stone, Diane and Nesadurai, Helen. Networks, second track diplomacy and regional cooperation: the role of Southeast Asian think tanks, Toronto: Paper presented to 38th International Studies Convention, 1997

Sundararaman, Shankari. "Research Institutes as Diplomatic Actors", Global Governance and Diplomacy, *Worlds Apart?*, Andrew F. Cooper, Brian Hocking, William Maley (ed), New York: Palgrave Macmillan, 2008

Susskind, Lawrence E. and Ali, Saleem H. Environmental Diplomacy: Negotiating More Effective Global Agreements, New York: Oxford University Press, 1994

The Cotonou Agreement, and multiannual financial framework 2014-20, http://www.europarl.europa.eu/intcoop/acp/03_01/pdf/mn3012634_en.pdf, (e.t. 18 December 2017)

United Nations Global Compact, https://www.unglobalcompact.org/what-is-gc, (e.t. 18 December 2017)

United Nations, 2005, The UN and civil society, www.un.org/issues/civilsociety/index.asp (e.t. 18 December 2017)

Wang, Jian. "Managing national reputation and international relations in the global era: Public diplomacy revisited", *Public Relations Review*, 32/2, 2006

Wang, Musa and Bao, Yong. Diplomacy: Theory and Practice in Islam, Kuala Lumpur, Malaysia: IIUM Press, International Islamic University, Malaysia, 2009

Watson, Adam. Diplomacy: The Dialogue Between States, London: Eyre Methuen, 1982

WHO Framework Convention On Tobacco Control http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/42811/1/9241591013.pdf (e.t. 18 December 2017)

Wiseman, Geoffrey. "Polylateralism' and New Modes of Global Dialogue", *Diplomacy, Vol. III*, Christer Jönsson and Richard Langhorne (ed), London: Sage, 2004

Wiseman, Geoffrey. "Polylateralism" and New Modes of Global Dialogue, 1999, www.unngls.org/.../polylateralsim_and_new_%20modes_of_global_dialogue.pdf (e.t. 10.11.2017)

Woolcock, Stephen and Bayne, Nicholas. The New Economic Diplomacy: Decision-Making and Negotiation in International Economic Relations, Burlington, VT: Ashgate, c2003

WTO's Relations with Non-Governmental Organizations/Civil Society, https://www.wto.org/english/forums_e/ngo_e/intro_e.htm, (e.t. 18 December 2017).

THE 2016-2017 SUCCESSION CRISIS IN THE GAMBIA: AN ANALYSIS OF THE ECONOMIC COMMUNITY OF WEST AFRICAN STATES (ECOWAS) AND DEMOCRACY PROMOTION IN THE GAMBIA

Associate Prof. Dr. Kieran E. UCHEHARA

(Hasan Kalyoncu University, Department of Political Science and International Relations)

The politics of succession in post-independence West Africa, has left much to be desired and, by extension, has affected the quality of democracy and human security in the sub-region. However, following the widespread of conflicts and instabilities in the sub-region in the 1990s and early 2000s, the leaders came to the realisation that economic prosperity cannot be achieved in the absence of peace and security. This paper briefly assesses the succession crisis in the Gambia in 2016-2017, the smallest mainland country in Africa which is sorrounded on all sides by Senegal. It also discusses how Jammeh was forced to step down and replaced by Adama Barrow as the Gambia's third president in 2017. The aim of this paper, is to analyse the Economic Community of West African States (ECOWAS) intervention in the succession crisis in the Gambia. The major objective of this paper, is to demonstrate how a strong sub-regional organisation could consolidate democracy, peace and stability in the Gambia. It concludes that the ECOWAS was successful in its intervention in the succession crisis in the Gambia because of the supports from the international community, its respect for the international law, and it shares democratic values and norms.

Keywords: Africa, West Africa, Democracy, Elections, Succession.

Panel 3
10:45-12:30
(Seminer 1: Jandarma Er Bahadır AYDIN Seminer Salonu)
Oturum Başkanı: Prof. Dr. Göksel İŞYAR

Rusya-Çin İlişkileri: Yakınlaşmanın Önündeki İmkanlar ve Sınırlılıklar

Doç. Dr. Fuat AKSU, Yıldız Teknik Üniversitesi
Eray ALIM, Yıldız Teknik Üniversitesi

Pasifikte Büyük Oyun: Kuzey Kore Krizinin Çözümünde Rusya'nın Tutumu

Yrd. Doç. Dr. Halit HAMZAOĞLU, Kafkas Üniversitesi

Dünya Savaşı Neden Çıkar? Ampirik Uluslararası İlişkiler Teorisi Açısından Dünya Savaşı

Yrd. Doç. Dr. Öner AKGÜL, Ahi Evran Üniversitesi

ABD'nin Latin Amerika Politikası Çerçevesinde Venezüella'daki Son Gelişmeler

Arş. Gör. Büşra ÖĞÜTÇÜ, Uludağ Üniversitesi

RUSYA-ÇİN İLİŞKİLERİ: YAKINLAŞMANIN ÖNÜNDEKİ İMKÂNLAR VE SINIRLILIKLAR

Eray ALIM[*] *- Doç. Dr. Fuat AKSU*[**]

Özet

Rusya-Çin ilişkileri son birkaç on yıl içinde olumlu bir seyir izlemiştir. İki taraf arasında 1969 senesinde yaşanan sınır çatışmaları sonucunda Çin'in Sovyet bloğundan kopup ABD ile yakınlaşmasıyla kötüleşen ilişkiler, 1989'da Gorbaçov'un Pekin'e yaptığı ziyaretle tekrardan normalleşme yoluna girmişti. Yeltsin'in 1992'de Çin'i "dost ülke" olarak tanımlaması ve 1996'da "Rusya-Çin Stratejik Ortaklığının" deklare edilmesi ise, taraflar arasındaki ilişkilerin Soğuk Savaş sonrasındaki olumlu bir mecrada ilerlediğini gösteren önemli işaretlerdi. Müteakiben 2001 tarihinde imzalanan "Dostluk ve İşbirliği Anlaşması" tarafların tek kutuplu dünya düzenine karşıt duruşlarını müşterek şekilde ortaya koydukları önemli bir irade beyanıydı. Bu adımları atarak Rusya ve Çin'in asıl amaçladığı ABD liderliğindeki Batı hegemonyasına karşı ortak bir itiraz seslendirmek olmuştu. Nitekim taraflar, egemenlik hakkının ihlali olarak gördükleri Batı menşeli liberal müdahalecilik, insan hakları promosyonu ve demokrasi yayma girişimlerine dönük müşterek itirazlara sahiptir. Bu çerçevede taraflar, Batı hegemonyasının aşılıp, çok kutuplu bir dünya düzeninin hâkim kılmaya çalışmaktadırlar. Böylece, farklı güç merkezlerinden oluşan ve her bir büyük gücün kendi bölgesine hâkim olduğu bir düzen hedeflenmektedir. Bu hedef çerçevesinde Rusya ve Çin'in, birbirlerinin nüfuz alanına saygı duydukları ve yakın coğrafyalarında yaşadıkları krizlerde birbirlerine zımni destek sunduklarına dair işaretler mevcuttur. Örneğin Çin, Rusya'nın Gürcistan ve Ukrayna müdahaleleri sırasında Batı'ya kıyasla Rusya'ya dönük müsamahalı bir politika izlemiş; Rusya ise Güney Çin Denizi'ndeki sorunların uluslararasılaştırılmaması yönünde Çin'in muhataplarına çağrıda bulunmuştur. Verilen bu arka plan ışığında bu çalışmada, Rusya-Çin ilişkilerinin Soğuk Savaş sonrasındaki seyri incelenmiştir. Bu bağlamda Rusya-Çin ilişkilerinin daha güçlü bir boyut kazanmasının önündeki imkân ve kısıtların neler olduğu sorusu irdelenmiştir. İki ülke arasında Soğuk Savaş sonrası başlayan ve Ukrayna krizi sonrası daha güçlü bir şekilde görülen yakınlaşmanın dünya siyasi dengelerinde kalıcı bir değişim

[*] Yıldız Teknik Üniversitesi - Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü Doktora Öğrencisi, erayalim@hotmail.com

[**] Doç. Dr.; Yıldız Teknik Üniversitesi, faksu@yildiz.edu.tr

yaratma potansiyeli dikkate alındığında örneğin, iki ülkenin Batı hegemonyasına karşı bir ittifak içine girme olasılığı incelenmeye değerdir. Bu sorulara cevap aranırken, Saldırgan Realizm'in büyük güç siyasetine ilişkin ortaya koyduğu aksiyomlar (anarşi, saldırgan askeri güç, rasyonalite, niyetlerin bilinemezliği) kullanılmıştır. Bu teorik yaklaşım baz alınarak, büyük güçlerin ortak hareket etmesini mümkün kılan ya da sınırlayan etkenlerin neler olduğu ve bu etkenlerin Rusya-Çin ilişkisine dair nasıl bir tabloya işaret ettiği tartışılmıştır. Böylece, Rusya-Çin yakınlaşmasının dünya siyasi dinamiklerine ne şekilde etki edebileceği ve kalıcı bir değişim yaratma potansiyeli incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çin, Rusya, ABD, Batı Hegemonyası, Saldırgan Realizm.

RUSSIA-CHINA RELATIONS: FACILITATING AND INHIBITING FACTORS FOR CONVERGENCE

Abstract

Russia-China relations in recent decades indicate a positive trend. During the Cold War, the 1969 border conflict between two sides had led China to break off with the Soviet camp and restore diplomatic ties with the US. Tense atmosphere lasted until Gorbachev's Pekin visit in 1989, which marked a new beginning in bilateral relations. After the Cold War, Yeltsin's characterization of China as a "friendly state" in 1992 and the declaration of "Russia-China Strategic Partnership" in 1996 were notable steps for further improvement. The year 2001 marked another landmark in bilateral relations, thanks to the signing of the "Sino-Russian Friendship Treaty" through which the two sides revealed their common stance against U.S-led Western hegemonic order. This order causes uneasiness for China and Russia, not least because of its embodiment of practices like liberal interventionism and human rights and democracy promotion. For them, such practices are a breach of sovereignty which results from Western hegemonic order. Hence, the two actors converge on the common goal of eliminating Western-centrism and accomplishing the transition into a multipolar world. In this respect, they envision a world order in which multiple power centers exist and each great power dominates its own region. This agreed upon principle is manifest in certain gestures. For example, they tend to respect each other's sphere of influence and provide tacit support when its counterpart faces a regional crisis. Compared to the West, China acted in a tolerant manner toward Russia during the latter's interventions against Georgia and Ukraine. And Russia, in line with China's position, called upon involved parties not to inter-

nationalize problems in the South China Sea. Against this background, this work will attempt to trace the development of Russia-China relations in the Post-Cold War period. The main question to answer is: what are facilitating and inhibiting factors for stronger Russia-China relations? While addressing this issue, this work will produce an assessment as to whether the ongoing rapprochement since the end of the Cold War has the potential to create lasting change in world politics (i.e. a formal alliance). In achieving these goals, Offensive Realist theory's axioms on great power politics (anarchy, offensive military capability, rationality, unknowable intentions) will provide the necessary guide. Based on this theoretical approach, it is the intention of this work to offer an insight into the prospects and limitations for great powers to align their policies in the context of Russia-China relations.

Key Words: China, Russia, USA, Western Hegemony, Offensive Realism.

1. Giriş

Rusya-Çin ilişkileri, uluslararası siyasetin önemli başlıklarından birini teşkil etmektedir. Soğuk Savaş'ın bitişinden itibaren genel görünümü olumlu bir tablo ortaya koyan Rusya-Çin ilişkilerinde, iki devletin Batı hegemonyasına karşı hissettikleri rahatsızlık ve buna istinaden çok kutuplu bir dünyayı mümkün kılma arzuları, tarafları ortak noktada buluşturan en önemli etkendir.

Bununla birlikte, bu iki aktörün ilişkilerini müttefik olacak noktaya kadar ilerletmelerinin önünde önemli engeller de bulunmaktadır. Bu engeller, dünya siyasetine (özellikle Batı'ya) bakışlarındaki farklılıklar, çıkar odaklı siyaset anlayışı ve güvensizlik faktöründen kaynaklanmaktadır. Bu hususları irdeleme amacıyla, askeri güç kullanımı, askeri güç dengesi, ekonomi eksenli konular, Batı'yla ilişkiler, Asya-Pasifik ve Orta-Asya'daki dinamikler çerçevesinde tarafların nasıl bakış açılarına sahip olduklarının anlaşılması gerekmektedir.

Bu çalışmada, Rusya-Çin ilişkilerinin Soğuk Savaş sonrasındaki seyri incelenecektir. Sorgulanacak olan temel husus ise Rusya-Çin ilişkilerinin daha güçlü bir boyut kazanmasının önündeki imkânlar ve sınırlılıkların neler olduğudur. Bu sorudan hareketle, iki ülke arasında Soğuk Savaş sonrası başlayan ve Ukrayna krizi sonrası daha güçlü bir şekilde görülen yakınlaşmanın dünya siyasi dengelerinde kalıcı bir değişim yaratma potansiyeli açısından ne anlama geldiği irdelenecektir. Bu bağlamda iki ülkenin Batı hegemonyasına karşı işbirliğini geliştirmelerinin ne kadar olası olduğu, bu minvalde önemli bir sorudur. Bu gibi sorulara cevap aranırken, Saldırgan Realizm'in büyük güç siyasetine ilişkin

ortaya koyduğu aksiyomlar (anarşi, saldırgan askeri güç, rasyonalite, niyetlerin bilinemezliği) yol gösterici olacaktır. Bu teorik yaklaşım baz alınarak, büyük güçlerin ortak hareket etmesini mümkün kılan ya da sınırlayan etkenlerin neler olduğu ve bu etkenlerin Rusya-Çin ilişkisine dair nasıl bir tabloya işaret ettiği açıklanacaktır. Böylece, Rusya-Çin yakınlaşmasının dünya siyasi dinamiklerine ne şekilde etki edebileceği ve kalıcı bir değişim yaratma potansiyeli incelenebilecektir.

Yapısalcı Realizm'in bir varyantı olan Saldırgan Realist teori dünya siyasetini büyük güçler arasındaki ilişkiye odaklanarak ele almaktadır. Bu teori, Waltz'un geliştirdiği Yapısalcı Realizm'in temel yaklaşımını benimseyerek, anarşik uluslararası sistemde devletlerin kapasiteleriyle birbirlerinden ayrıştıklarını ve bu ayrışma sonucunda büyük güç statüsüne haiz belirli aktörlerin ortaya çıktığını vurgulamaktadır. Büyük güçlerin kimlerden mütevellit olduğunun tespiti için Saldırgan Realizm'in öncü ismi Mearsheimer şu şekilde bir kavramsallaştırma ortaya koymaktadır: büyük güçler, sistemdeki en güçlü devlete karşı ciddi bir konvansiyonel askeri mücadele verebilme kapasitesine sahip devletlerdir.[1] Ek olarak, konvansiyonel askeri gücün nükleer silahlarla desteklenmesi gereklidir.[2] Askeri kapasite başat güç kaynağı olsa da, ekonomik zenginlik, teknolojik gelişmişlik, demografik unsurlar, bir devletin güç kaynaklarını belirleyen diğer unsurlardır.[3] Bu parametreler ışığında ABD'nin mevcut konjonktürde en güçlü devlet olduğu ve rakiplerinin ise diğer büyük güçler olarak Çin ve Rusya'dan oluştuğu görülmektedir.[4]

Saldırgan Realizm'e göre, büyük güçlerin güvenlik eksenli kaygılarını gidermeleri için başarmaları gereken temel hedef kendi bölgelerinde hegemonik güç olmaktır. Teoriye göre, okyanusların varlığı nedeniyle bütün dünyayı kapsayacak şekilde hegemonya tesis etmenin mümkün olmaması nedeniyle, büyük güçler için temel hedef bölgesel hegemonik bir güç olmaktır.[5] Bölgesel hegemonya hedefi gerçekleştiği takdirde, büyük güçler rakip devletlerin/ittifak sistemlerinin yakın coğrafyalarında kendilerine tehdit teşkil etmelerini engelleme noktasında önemli bir eşiği geçmiş olurlar.

---

1 John J. Mearsheimer, *The Tragedy of Great Power Politics,* (New York: W. W Norton & Company, 2014), 5.

2 Mearsheimer, *The Tragedy of Great Power Politics,* 5

3 John J. Mearsheimer, "Structural Realism", "Structural Realism", *International Relations Theories: Discipline and Diversity,* Milja Kurki et.al (eds), (Oxford: Oxford University Press, 2010), 78.

4 John J. Mearsheimer et.al, "Conversations in International Relations: Interview with John J. Mearsheimer (Part I)", *International Relations,* 20/1, (2006): 113.

5 Mearsheimer, *The Tragedy of Great Power Politics,* 41.

Büyük güçler arasındaki ilişki açıklanırken ise, Waltz'cu Yapısalcı Realizm'in temel iki varsayımı olan *"anarşi"* ve *"hayatta kalma"*ya (survival), Mearsheimer tarafından üç adet aksiyom eklenmektedir: büyük güçler rasyonel davranan aktörlerdir; bütün büyük güçler saldırgan (ofansif) askeri kapasiteye sahiptirler; aktörler birbirlerinin niyetlerinden hiçbir zaman emin olamazlar.[6] Teorinin aksiyomları bir arada değerlendirildiğinde; saldırgan (ofansif) askeri kapasiteye sahip aktörlerin niyetlerinin bilinmezliği, rasyonel davranan büyük güçlerin en kötü senaryoya karşı hazır olmaları gerektiğine işaret eder.[7]

Teoriye göre, anarşik sistemde devletler rakiplerine karşı nispi olarak ne kadar güçlü hale gelirlerse, güvenliklerine dönük tehditlerle karşılaşma ihtimalleri bir o kadar azalır.[8] Teorinin merceğinden bakıldığında, gelecekte ortaya çıkabilecek risklere karşı devletler güçlerini azami düzeyde tutmak zorundadırlar. Bu bağlamda, muhatap aktörlerin niyetlerinin bilinmesinin mümkün olmadığını ya da niyetlerin ileride değişmeyeceğinin garantisinin olmadığını vurgulanarak, devletlerin stratejik hesaplarını, geleceğe dair hissedilen belirsizlik faktörünü dikkate alarak yapmaları gerektiğinin altını çizilmektedir. Rakip güçlerin ilerleyen zamanda nasıl davranacaklarının kestirilemeyeceği için güvenliğin sağlanması noktasında nispi olarak ne kadar güç unsuruna sahip olunması gerektiği de bilinemez.[9] Burada altı çizilen nokta, aktörlerin her zaman muhtelif gelişmelere karşı hazır olmaların gerektiğidir. Mearsheimer'ın belirttiği gibi, "zamana ve mekâna bağlı olarak korku seviyesi değişse de, bu seviye hiçbir zaman önemsiz denebilecek derecelere ulaşmaz."[10]

2. Soğuk Savaş Ardılı Dönemde Rusya-Çin İlişkileri

Soğuk Savaş sonrasının dünyasında Rusya-Çin ilişkileri gözle görülür yakınlaşma adımlarını içinde barındırmıştır. Soğuk Savaş zamanında Rusya-Çin ilişkilerinin 1969'da yaşanan sınır çatışması nedeniyle bozulması sonrasında, Gorbaçov'un 1989'da Pekin'e yaptığı ziyaret, Soğuk Savaş sonrasına da olumlu yansıması olacak şekilde önemli bir yakınlaşma adımı olmuştu. Soğuk Savaş sonrası döneme girildiğindeyse, 1992 yılında Yeltsin'in Çin'i "dost ülke" olarak nitelemesi ve 1996'da taraflar arasında "Stratejik Ortaklık" adlı bir bildirinin imzalanması yeni dünya konjonktüründe atılan önemli yakınlaşma adımlarıy-

---

6 Mearsheimer, *The Tragedy of Great Power Politics*, 30-32.
7 Mearsheimer, *The Tragedy of Great Power Politics*, 45.
8 Mearsheimer, *The Tragedy of Great Power Politics*, 3.
9 Mearsheimer, *The Tragedy of Great Power Politics*, 34-35.
10 John J. Mearsheimer, "The False Promise of International Institutions", *International Security*, 19/3, (1994), 11

dı.[11] 1997 senesinde ise *"Çok Kutuplu Dünya ve Yeni Bir Uluslararası Düzeninin Kurulması"* başlıklı deklarasyonun yayınlaması ilişkileri geliştiren bir diğer önemli girişimdi.[12] 2001 senesinde imzalanan "Dostluk ve İşbirliği Anlaşması" ise tarafların tek kutuplu dünya düzenine karşıt duruşlarını bir kez daha ortaya koydukları ve de Kore Savaşı'ndan beri ilk defa kapsamlı bir anlaşmaya imza atmaları çerçevesinde önemli bir milattı.[13] Bu kapsamlı anlaşma, tarafların birbirlerinin toprak bütünlüklerine saygı gösterecekleri, birbirlerine karşı güç kullanma ya da ekonomik tehdit kartına başvurmayacakları ve nükleer silah doğrultmayacakları gibi önemli güven arttırıcı maddeler içermişti.[14]

Yaşanan bu yakınlaşma süreci, ilk olarak 1996 senesinde Şangay Beşlisi olarak kurulan daha sonra 2001 senesinde Şangay İşbirliği Örgütü'ne (ŞİÖ) dönüşen kurumsal bir çatı altında da pekiştirilmişti. Şangay inisiyatifi çerçevesinde, sınıra yakın alanlarda asker sayısını azaltmak, teröre ve ayrılıkçılığa karşı ortak mücadele etmek konusunda olumlu sonuçların altı çizilip, bölgesel ve uluslararası barışa önemli katılar sunulduğu ifade edilmişti.[15] Ayrıca ŞİÖ, Rusya ve Çin'in müşterek rahatsızlıklarını paylaştıkları bir platform işlevi de görmüştü. Örneğin taraflar, ABD'nin Afganistan harekâtı nedeniyle Orta Asya'da uzamakta olan askeri mevcudiyetinden duydukları rahatsızlığı ve bunun bir takvime bağlanması gerektiğini ŞİÖ vasıtasıyla muhatabına iletmişlerdi.[16] 1998'de başbakanlık görevini devralan Primakov'un, Hindistan, Çin ve Rusya'dan mütevellit bir "stratejik üçgen" oluşturma çabası çerçevesinde "RIC" oluşumunun hayata geçmesi ve müteakiben Rusya'nın inisiyatifiyle Brezilya'nın da eklemlenmesi ile bu oluşum BRIC'e (ve son eklenen Güney Afrika'yla BRICS'e) dönüşmesi ise bir diğer önemli yakınlaşma hamlesi olmuştu.[17]

---

11 Jeffrey Mankoff, *Russian Foreign Policy: The Return of Great Power Politics* (Plymouth: Rowman & Littlefield Publishers, Inc, 2009), 201.

12 "Russian-Chinese Joint Declaration on a Multipolar World and the Establishment of a New International Order, Adopted in Moscow on 23 April 1997", 20 Mayıs 1997, http://www.un.org/documents/ga/docs/52/plenary/a52-153.htm, (e.t. 18.08.2017); Mankoff, *Russian Foreign Policy*, 201.

13 Mankoff, *Russian Foreign Policy*, 204.

14 "Treaty of Good-Neighborliness and Friendly Cooperation Between the People's Republic of China and the Russian Federation", 24 Temmuz 2001, http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjdt_665385/2649_665393/t15771.shtml, (e.t. 13.08.2017).

15 "Declaration of the Establishment of the Shanghai Cooperation Organization", 15 Haziran 2001, http://eng.sectsco.org/load/193054/, (e.t. 23.09.2017).

16 "Declaration by the Heads of the Member States of the Shanghai Cooperation Organization", 5 Temmuz 2005, http://eng.sectsco.org/load/197543/, (e.t. 23.09.2017).

17 Asem Nauşabay Hekimoğlu, *Rusya'nın Dış Politikası I: ABD, AB, Çin, Hindistan, Orta Asya* (Ankara: Vadi Yayınları, 2007), 237; Dmitri Trenin, "Russia's Asia Strategy: Bolstering the Eagle's Eastern Wing" (The Institut Français Des Relations Internationales: Russie Nei Visions, Haziran 2016), 6.

2.1. Yakınlaşma Adımları

Bu arka plan dahilinde, Rusya-Çin ilişkilerinin Soğuk Savaş sonrasında olumlu bir seyir izlediği ifade edilmelidir. Soğuk Savaş döneminde yaşanan sorunların, Soğuk Savaş sonrasının dünyasında geride bırakılması noktasında taraflar önemli güven arttırıcı adımlar atıp, ilişkilerini düzeltme yolunda ilerlemişlerdir.

Özellikle Ukrayna krizini takip eden süreçte, yakınlaşma adımlarının daha da sıklaştığı görülmektedir. Bu adımlar, askeri ve ekonomik alanlarda ilişkileri derinleştirecek nitelikte gelişmeler olarak ortaya çıkmıştır. Örneğin Rusya'nın, daha önce satmaktan imtina ettiği S-400 hava savunma sistemlerini ve SU-35 savaş uçaklarını Çin'e tedarik etmeyi kabul etmesi bu konjonktürde yaşanmıştır. İlaveten, iki ülke arasında Haziran 2013'te Rosneft ve Çin Ulusal Petrol Şirketi arasında imzalanan 270 miyar dolarlık bir petrol anlaşması imzalanmıştır.[18] Mayıs 2014'te ise, 400 milyar dolarlık bir doğal gaz anlaşması Gazprom ve Çin Ulusal Petrol Şirketi arasında imzalanmıştır.[19] Ayrıca, Moskova-Kazan tren yolu inşaatında ve Rusya'nın Pasifik'teki liman inşaatlarında Çin iştiraki kabul edilmiş ve Kuzey Deniz Yolunun geliştirilmesinde hayata geçecek projelerde Çin'in de yer almasına olumlu karşılık verilmiştir.[20] Temmuz 2017'de en son imzalanan LNG, nükleer enerji, ulaşım ve havacılık alanlarındaki anlaşmalarla, iki ülke arasında ekonomik yakınlaşma bağlamında önemli adımlar atılmış ve Çin, Rusya'daki altyapı projelerinde önemli bir aktör haline gelmiştir.[21]

Bununla birlikte Rusya, geleneksel olarak Güney Çin Denizi'ndeki sorunlara ilişkin tarafsızlık politikasını, kısmi de olsa, bölge ülkelerinin Çin'le yakın denizlerde yaşadıkları sorunları uluslararasılaştırmamaları gerektiğini vurgulayarak, Çin'e yakın duracak şekilde revize etmiştir.[22] Diğer taraftan, Ukrayna krizi nedeniyle Japonya'nın kendisine dönük uygulanan yaptırımlara iştirak

---

18 Courtney Weaver ve Neil Buckley, "Russia and China Agree $270bn Oil Deal", *Financial Times*, 21 Haziran 2013.

19 Alec Luhn ve Terry Macalister, "Russia Signs 30-Year Deal Worth $400bn to Deliver Gas to China", *The Guardian*, 21 Mayıs 2104.

20 Dmitri Trenin, "From Greater Europe to Greater Asia? The Sino-Russian Entente, (*Carnegie Moscow Center*, Nisan 2015), 11; "China Eyes Russia's Northern Sea Route as Safest Maritime Path to Europe", *Suptnik*, 30 Mayıs 2017, https://sputniknews.com/business/201705301054137213-china-russia-northern-sea-route-cooperation/, (e.t. 27.10.2017).

21 "Press Statements Following Russian-Chinese Talks", 4 Temmuz 2017, http://en.kremlin.ru/events/president/news/54979, (e.t. 17.092017).

22 Bin Yu, "Russia-China Relations: H-Bomb Plus THAAD Equals Sino-Russian Alliance?", *Comparative Connections*, 18/1, (2016), 138-139.

etmesi sonrası Rusya Çin'le birlikte, Japonya ve Çin arasında ihtilafın bulunduğu Doğu Çin Denizi'nde ortak tatbikatlar düzenlemiştir.[23] Ayrıca, Ukrayna krizinden sonra Baltıklarda Rusya-Çin tatbikatı düzenlenmiş ve bu tatbikat NATO tarafından yakından izlenmiştir.[24] Ek olarak, Mayıs 2015'te taraflar ilke defa Akdeniz'de ortak bir deniz tatbikatı düzenleyerek askeri yakınlaşmalarını bir adım öteye götürmüşlerdir.[25]

Bütün bu gelişmeler, Ocak 2017'de Çin Devlet Başkanı Şi Cinpin'nin belirttiği gibi, iki ülke arasındaki ilişkilerin şu ana kadar en iyi döneminde olduğu kanaatini doğurmuş ve Şi Cinpin tarafından uluslararası ortam nasıl olursa olsun 'Stratejik Ortaklık' olarak tanımlanan ilişkileri derinleştirme noktasında herhangi bir tereddüdün bulunmadığını ifade etmiştir.[26]

2.2. Temel Yakınlaşma Unsuru: Batı Hegemonyasına Karşı Çok Kutuplu Dünya Savunusu

Rusya-Çin ilişkileri genel bir uluslararası bağlamda değerlendirildiğinde, tarafları bir araya getiren temel etkenin, Batı hegemonyasının aşılıp çok kutuplu, daha eşitlikçi ve demokratik bir dünyayı mümkün kılma hedefi olduğu ifade edilmelidir. Bu, tarafları aynı düzlemde buluşturan başlıca ilkesel faktördür. Buna istinaden, devletler arası ilişkilerde Batı müdahaleciliğine karşı devlet egemenliği kavramını savunmak ve BM ve BMGK'nin otoritesini tartışmaya açmamak, tarafların müşterek hassasiyetleri olmuştur.[27] Müdahaleci politikalara karşıt yaklaşım, 2001 tarihli Dostluk ve İşbirliği Anlaşması'nda yer bulmuş ve Batı hegemonyasına karşı, uluslararası ilkeler ve normlar üzerinden şekillenen ve uluslararası hukukun referans alındığı adil bir dünya savunusu ortaya konulmuştur.[28] Bu bağlamda, 11 Eylül saldırılarından kısa süre önce imzalanmış olan bu anlaşma, ABD'nin Irak işgali operasyonuna bir "erken cevap" teşkil etmiştir.

---

23 Dmitri Trenin, "The Ukraine Crisis and the Resumption of Great-Power Rivalry", (*Carnegie Moscow Center*, Haziran 2014), 21.

24 "China in Baltic Navy Drill with Russia, *BBC News*, 21 Temmuz 2017, http://www.bbc.com/news/world-europe-40682442, (e.t. 03.11.2017).

25 Jonathan Marcus, "China-Russia Drills in Med Show Shifting Strategies", *BBC News*, 11 Mayıs 2015, http://www.bbc.com/news/world-asia-china-32686956, (e.t. 30.09.2017).

26 "Full text: China's Policies on Asia-Pacific Security Cooperation", 11 Ocak 2017, http://english.gov.cn/archive/white_paper/2017/01/11/content_281475539078636.htm, (e.t. 17.09.2017).

27 Thomas S. Wilkins, "Russo–Chinese Strategic Partnership: A New Form of Security Cooperation?", *Contemporary Security Policy*, 29/2 (2008), 369.

28 "Treaty of Good-Neighborliness and Friendly Cooperation Between the People's Republic of China and the Russian Federation".

Hem Çin hem de Rusya, Irak Savaşı'nı Kosova harekâtının bir diğer örneği olarak görmüş ve Putin, çok kutuplu dünya düzeninin hayata geçmesi durumunda ABD'nin Irak işgali gibi eylemlerinin artık mümkün olmayacağını belirtmiştir.[29] Bu çerçevede her iki ülkenin de, Batı'nın liberal müdahalecilik ve demokrasi yayma girişimleri olarak tanımlanabilecek ve belirli örneklerde rejim değişikliği ile sonuçlanan girişimlerine dönük müşterek itirazları söz konusudur. Suriye kriziyle ilgili olarak, Esad rejiminin uygulamalarına dönük BMGK'ya getirilen önerilere, aynı istikamette (hayır yönünde) oy kullanmaları bu bağlamda önemli bir örnektir.

Müdahaleci politikalara karşıt yaklaşım, Batı hegemonyasının geride bırakıldığı ve farklı güç merkezlerinin var olduğu bir dünyanın daha adil ve eşitlikçi olacağı ve böylece devletlerin egemenlik haklarının çiğnenemeyeceğine dair kanaatle ilişkili şekilde ortaya konmaktadır. Rusya Dışişleri Bakanı Lavrov 53. Münih Güvenlik Konferansı'nda Batı'nın küresel vizyonunu belirli elit ülkelerin çıkarlarına uygun, *"önceden programlanmış"* bir proje olarak nitelendirip, bu sistemin sonsuza dek sürmeyeceğini vurgulamıştır. Lavrov'a göre, artık yeni bir seçim zamanı gelmiştir ve kendisi bu seçim sonucunda yeni bir *"Batı-Sonrası Dünya Düzeni"*nin ortaya çıkacağını ifade etmektedir. Daha adil bir dünyayı mümkün kılacağı vurgulanan bu düzende, her ülkenin uluslararası hukuk kuralları dahilinde kendi egemenlik haklarını kullanabileceği ve ulusal çıkarlarını gözetirken muhataplarının kültürel ve tarihsel kimliğine saygı duyacağı bir ilişkiler bütünü öngörülmektedir.[30] Lavrov'un, Batı merkezli dünya düzenin artık geride kalmakta olduğuna dair vurgusu Rusya kadar, Çin'in de benimsediği bir yaklaşım olup, tarafların bu yöndeki ortak vizyonları üyesi oldukları BRICS nezdinde temsil edilmektedir. Kuruluşundan itibaren BRICS üyeleri, müşterek olarak, uluslararası hukuk, eşitlik ilkesi ve çok kutuplu ve demokratik bir dünya düzeni temalarına vurgu yapmışlar ve küresel sorunların çözümünde Batı'nın tek taraflı uygulamalarının değil, çok taraflı diplomasi ve BM ilkelerinin belirleyici olması gerektiğini seslendirmişlerdir.[31] BRICS nezdindeki ortaklıkla beraber, yukarıda zikredildiği gibi, iki ülke tarafından 1997'de yayınlanan deklarasyonda da çok kutuplu bir dünyanın gerekliliği müşterek şekilde ifade edilmiştir.

---

[29] Susan Turner, "Russia, China and A Multipolar World Order: The Danger in the Undefined", *Asian Perspective*, 33/1 (2009), 166.

[30] Sergey Lavrov, "Foreign Minister Sergey Lavrov's Address and Answers to Questions at the 53rd Munich Security Conference", 18 Şubat 2017, http://www.mid.ru/en/foreign_policy/news/-/asset_publisher/cKNonkJE02Bw/content/id/2648249, (e.t. 20.09.2017).

[31] Cedric de Coning, "BRICS and Coexistence", *The BRICS and Coexistence: An Alternative Vision of World Order*, Cedric de Coning et.al (London: Routledge, 2015), 26-29, 31-35.

İki ülkenin Batı hegemonyasının aşılıp, dünyada farklı güç merkezlerinden mütevellit bir uluslararası yapının oluşmasına dönük hedefleri, tarafları bir araya getiren en temel etkendir. Bu tablo çerçevesinde Çin, Asya'nın tarihsel anlamdaki başat gücü olarak bölgesinde (ve artan gücüne koşut olarak dünya genelinde) konumunu sabitlemeye, Rusya ise Avrasya'daki baskın güç ve küresel büyük güç denkleminde de temel aktörlerden biri olarak pozisyonunu netleştirmeye çalışmaktadır.[32] Lo'ya göre Moskova'nın amacı yeni bir düzen kurmaktansa, eski düzeni hayata geçirmektir ve bunun anlamı, 1815'teki Avrupa Uyumu düzeninin tekrardan geçerli kılınmasıdır. ABD'nin Batı dünyasının liderli olduğu, Hindistan'ın Güneydoğu Asya, Brezilya'nın Güney Amerika, Çin'in ise Asya-Pasifik'te hakim güç olduğu bu siyasi denklemde, Rusya'nın eski Sovyet coğrafyasının baskın aktörü olarak kalacağı öngörülmektedir.[33] 1990'lardan beri Çin ve Rusya'nın müşterek olarak çok kutuplu dünya düzenini yaptıkları vurgu bu tahayyülü mümkün kılmak içindir. Bu çerçevede, Çin Asya-Pasifik'te, Rusya ise AB coğrafyası ile Çin arasındaki orta alanda Avrasya'da büyük güçler olarak pozisyonlarını netleştirmeye çalışmaktadırlar.

Bu tartışmanın ışığında, iki büyük gücün, Batı hegemonyasını geride bırakmak, kendilerinin müstakil birer güç merkezi olmasını sağlamak ve çok kutuplu bir dünyayı mümkün kılmak konularında benzer bir dış politika hedefine sahip oldukları ifade edilmelidir. "Batı Sonrası Düzen"i mümkün kılmak için birbirlerine duydukları ihtiyaç ise, pragmatik bir yakınlaşmayı kaçınılmaz kılmaktadır. Diğer taraftan iki ülke arasında 1990'ların başından itibaren gözlemlenen yakınlaşmaya rağmen, Rusya-Çin ilişkilerinin Batı'yı (daha özelinde ABD'yi) dengelemek gibi bir boyut içerdiğinden bahsetmek mümkün değildir. Keza, tarafların birbirleri ile güvenlik eksenli bir ittifak içine girmeleri de söz konusu olmamıştır.[34] Bu bağlamda tarafların ilişkilerini, benimsemiş oldukları "Stratejik Ortaklık" konseptinin ötesine taşımadıkları gözlenmektedir. Çin Savunma Bakanlığı sözcüsü, NATO'ya benzer bir oluşumun Çin ve Rusya arasında hayata geçirilme ihtimaliyle ilgili sorulan bir soruya cevaben belirttiği gibi: 'Çin-Rusya ilişkileri ittifak harici bir mahiyete sahip olup, hiçbir üçüncü aktörü hedeflememekte ve Çin'in askeri bloklara karşıt duruşu çerçevesinde Rusya ile

[32] Trenin, "From Greater Europe to Greater Asia?", 10.

[33] Bobo Lo, *Russia and the New World Disorder,* (Washington, DC: Brookings Institution Press, 2015), 44.

[34] Stephen G. Brooks et.al, *World Out of Balance: International Relations and Challenge of American Primacy* (Princeton: Princeton University Press, 2008), 72-73.

olan ilişkiler *"kapsamlı stratejik koordinasyon"* düzleminde gerçekleşmektedir.'[35]

Fakat, Rusya-Çin ilişkilerinin ittifak mahiyetine sahip olmamasının, yalnız dış politika tercihiyle sınırlı olmayarak, iki aktörün dünya siyasetine bakışlarında önemli farklılıklar nedeniyle gerçekleşemeyeceği, bu çalışma kapsamında iddia edilmektedir. Taraflar arasındaki ilişkilerde çıkar odaklı dış politika mülahazasının önemli bir etken olduğu ve güvensizlik faktörünün ise ikili ilişkilerin önündeki en önemli engel olarak yer aldığı ortaya konulacak olan diğer önemli savlardır. Bu noktalar, ikili ilişkilerle ilgili olumlu etkileşimlerin dışında bir diğer boyutun varlığına işaret etmektedir. Bu noktalar, tarafların bakış açısı üzerinden irdelenerek açıklığa kavuşturulacaktır.

3. Rusya-Çin İlişkilerinde Yakınlaşmanın Kısıtları

Yukarıda belli başlı özellikleriyle vurgulanmış olan Rusya-Çin yakınlaşması aynı süreçte bir karşıtlığı da içinde barındırmaktadır. Tarafların hemen her konuda aynı doğrultuda çıkarları olsa da siyasa ve pratikte zaman zaman karşı karşıya geldikleri de görülür. Bu durum her iki ülkenin bulundukları jeopolitik konum özelinde bölgesel/küresel meydan okumalarının da karşılaşmış olduğu güçlükleri anlamlandırmak açısından kimi veriler üretmektedir. Kendileriyle meydan okuma/rekabet içerisinde olduğunu düşündükleri ABD karşısında ortak girişimlere destek olsalar da Rusya-Çin ilişkilerindeki ayrılışan noktalara, çıkar odaklı bakış açısına ve güvensizlik boyutuna bakmak tarafların ilişkilerin bütününü nasıl anlamlandırmış olduklarını görmek açısından da çarpıcıdır.

3.1. Çin'in Rusya'ya Bakışını Kısıtlayan Faktörler

Bir bütün olarak bakıldığında Çin'in hegemonik mücadele ekseninde Rusya ile ilişkilerini askeri, siyasi ve ekonomik ilişkilerdeki etkileşimler bağlamında değerlendirdiği söylenebilir. Bu durum özellikle Rusya'nın izlemiş olduğu dış politikanın Çin tarafından nasıl algılanmakta olduğunu gösterdiği için ilerleyen süreçte Çin'in Rusya ile ilişkilerini pekiştirme konusundaki tereddütlerini de yansıtmaktadır. Bu açıdan bakıldığında her iki ülkenin izlemiş oldukları siyasaların özü kadar, bu siyasaları gerçekleştirirken yararlanmış oldukları araç ve yöntemler bağlamında da bir farklılaşmanın olduğu söylenebilir.

---

[35] "Foreign Ministry Spokesperson Hua Chunying's Regular Press Conference on November 27, 2014", 27 Kasım 2014, http://mm.china-embassy.org/eng/fyrth/t1215099.htm, (e.t. 12.10.2017).

3.1.1. Askeri güç kullanımı

Rusya-Çin ilişkilerinde tarafların dış politika uygulamalarında askeri güç kullanımına ilişkin yaklaşımları önemli bir farklılığa işaret etmektedir. En son hadise olarak Rusya'nın Ukrayna'ya dönük eylemlerinde Çin'in tutumu, Batı'ya kıyasla, daha müsamahalı olmuş ve Çin, krize yol açan temel etkenin Batı'nın eski Sovyet cumhuriyetlerine dönük müdahaleci politikaları olduğunu belirtmiştir.[36] Bu bağlamda Çin, BMGK nezdinde, Kırım referandumunun gayrimeşru olduğunun tescillenmesi ve MH7 Malezya uçağı hadisesi sonrası uluslararası ceza davası açılması yönünde talep eden teklifler sırasında oylamada yer almayarak, Rusya karşıtı cepheye katılmamıştır. Kriz sonrası Çin yetkililerin yaptıkları açıklamalarda, Ukrayna'nın içişlerine karışılmaması ve bağımsızlığına, egemenliğine ve toprak bütünlüğüne saygı duyulması hususlarına yaptıkları vurgu, Çin'in Rusya'nın eylemlerini tasdik etmediğini de göstermiştir.[37]

Bunun temel nedeni, kendi ülkesi içinde ayrılıkçılığı bir tehdit olarak gören Çin'in, Rusya'nın Ukrayna'daki (özellikle Kırım bağlamında) Rus nüfusu koruma gerekçesinden hareketle askeri müdahalede bulunmasını, ayrılıkçılığı teşvik edecek bir gelişme olarak değerlendirmesidir. Ukrayna krizindeki tutumuna paralel şekilde Çin, 2008 Gürcistan krizi sonrasında, Güney Osetya ve Abhazya'yı bağımsız devletler olarak tanımamıştır. Bu bağlamda, Çin'in Rusya'nın askeri müdahalelerinde açıktan muhatabının yanında yer almaması, Rusya'nın eylemlerinin kendi 'tek devlet' politikasına tezatlık teşkil etmesindendir. Genel bir açıdan bakıldığında; Rusya, Gürcistan ve Ukrayna krizlerinde askeri güç kullanmak suretiyle komşularının toprak bütünlüğünü bozabileceğini göstermişken, Çin ise Tibet ve Sincan gibi bölgelerdeki ayrılıkçılık riskinin varlığı ışığında Rusya'nın bu tarz eylemlerinden belirli tedirginlikler duymuştur.[38] Çin kendi egemenliği altında gördüğü toprakları (Tayvan örneğinde olduğu gibi) geri kazanmaya çalışırken, Rusya ise, komşularının toprak bütünlüğünü uluslararası anlaşmalarla kabul etmesine rağmen (Ukrayna ile imzaladığı 1997 Dostluk ve İşbirliği Anlaşması ve 2003 tarihli sınır anlaşmalarında görülebileceği gibi), bu duruma aykırı davranabileceğini göstermiştir.[39]

---

36 Sergey Oznobishchev, "Beijing's Quest for Stability in its Neighborhood: China's Relations with Russia in Central Asia", *Asian Security*, 13/1, (2017): 48.

37 Dmitry V. Kuznetsov, "China and the Ukrainian Crisis: From 'Neutrality' to 'Support' for Russia", *China Report (Sage Publications)*, 52/2, (2016), 98; Jeanne L. Wilson, "The Eurasian Economic Union and China's Silk Road: Implications for the Russian–Chinese Relationship", *European Politics and Society*, 17/1 (2016), 125.

38 Bernard D. Cole, *China's Quest for Great Power: Ships, Oil, and Foreign Policy*, (Maryland: Naval Institute Press, 2016), 168, 196.

39 Turner, "Russia, China and A Multipolar World Order", 181-182.

Bu tartışmadan, Çin'in askeri güç kullanımına başvurmaktan imtina eden bir ülke olduğu anlamı çıkmamalıdır. Özellikle Güney Çin Denizi'nde yaşadığı sorunları Çin'in, gerektiğinde askeri güç kullanmak suretiyle çözme yoluna gidebileceği yadsınmamalıdır. Çin, 1962'de Hindistan, 1969'da SSCB ve 1979'da Vietnam'la yaptığı savaşlarda askeri güç kullanmaktan sakınmayacağını göstermiştir. Çin'in askeri güç kullanımıyla ilgili temel rahatsızlığı, etnik, dinsel ya da mezhepsel aidiyetler üzerinden icra edilen müdahalelerin, kendi ülkesi içindeki ayrılıkçılık/aşırılıkçılık sorunlarını tetikleyebilme riskiyle alakalıdır. Bu bağlamda Çin, Rusya'nın toprakları dışındaki Rus etnik unsurları koruma gerekçesinden hareketle icra ettiği askeri eylemlerden tedirginlik duymakta olup, Rusya'nın müdahaleci politikasını tasvip etmemesi ayrılıkçılık konusundaki hassasiyetiyle ilişkilidir.

3.1.2. Batı'ya/ABD'ye Bakış

Tarafların politikalarındaki temel bir diğer fark Batı ile olan ilişkilerinin mahiyetinden kaynaklanmaktadır. Ekonomi odaklı bakıldığında, milli gelirinin yaklaşık % 43'ünü enerji satışı üzerinden sağlayan ve enerji bağımlısı, statik bir ekonomik yapıya sahip Rusya'dan farklı olarak, dünyanın önemli bir üretim merkezi haline gelen ve çok yönlü ihracat modelini benimseyerek uluslararası kapitalist düzene güçlü bir şekilde entegre olan Çin'in, Batı ile jeopolitik bir kriz yaşamak istememesi taraflar arasında bir diğer önemli farka işaret etmekledir.[40] Çin, hızlı ekonomik yükselişinde Batı merkezli küreselleşme sürecinin önemli bir etken olduğunu bilerek, düzen karşıtı bir aktör olarak mütalaa edilmesine yol açacak gerginlikler içine girmek istememekte ve temel politikasını değişen dünya koşulları bağlamında, kendisinin uluslararası sistemde yükselen statüsünün tanınması üzerine kurmaktadır.[41]

Bu çerçevede, Çin'in ABD ile olan ilişkilerindeki rekabete dayalı boyuta rağmen, muhatabı ile ilişkilerini olumlu bir zeminde devam ettirme eğilimine sahip olduğu da vurgulanmalıdır. Nitekim Çin için ABD 400 milyar dolarla en büyük ihracat pazarı iken, Rusya'ya yapılan ihracat ise bu rakamın ancak onda birine tekabül etmekte ve Çin'in ihracat gerçekleştirdiği ülkeler arasında Rusya ancak onuncu sırada yer almaktadır.[42] İlaveten, Rusya-Çin askeri yakınlaşması

---

[40] "US Energy Information Administration-Country Analysis Brief_Russia", https://www.eia.gov/beta/international/analysis_includes/countries_long/Russia/russia.pdf, 10, (e.t. 16.10.2017).

[41] Bobo Lo et.al, "A Wary Embrace: What the China-Russia Relationship Means for the World", *The Brookings Institution*, 9 Mayıs 2017, https://www.brookings.edu/wp-content/ uploads/2017/05/20170509_china_russia_transcript1.pdf, 3, (e.t. 15.09.2017).

[42] "China's Top Trading Partners", 2 Ekim 2017, http://www.worldstopexports.com/chinas-top-import-partners/, (e.t. 11.101.2017).

düzeyinde olmasa da, son dönemde ABD-Çin arasında da askeri alanda güven arttırıcı adımlar atılmıştır. 2009 senesinde hayata geçirilen ve her sene yenilenen *Stratejik ve Ekonomik Diyalog* adlı inisiyatif çerçevesinde bulunan *Stratejik Güvenlik Diyaloğu*, tarafların askeri ilişkilerini yüksek düzeyde askeri ve sivil temsilcilerle tanzim ettikleri bir platform işlevi görmeye başlayan önemli bir güven arttırıcı girişim olmuştur.[43] Bu konjonktürde iki ordu arasındaki askeri temasların sıklaşmasıyla beraber, 2014 senesinde gözlemci olarak, 2016 senesinde ise direkt katılımcı olarak Çin, ABD'nin de yer aldığı *Cobra Gold* tatbikatlarına katılmış ve ayrıca RIMPAC (Rim of the Pacific) adlı tatbikatlara da iştirak etmiştir.[44] Temmuz 2015'te Çin ve ABD askeri temsilcilerinin iki tarafın genelkurmay başkanlarının hazır bulundukları bir ortamda, taraflar arasında askeri alanda koordinasyonu sağlama amaçlı bir diyalog mekanizması kurulmasını öngören anlaşmayı imzalamalarının da etkisiyle, iki ordunun faaliyette bulundukları ortak alanlarda güven arttırıcı adımları güçlendirmek istedikleri ifade edilmelidir.[45]

Bu çerçevede Çin, Rusya'nın (Ukrayna krizi sonrası görüldüğü gibi) Batı ile dönemsel olarak yaşadığı gerginliklerden azade şekilde, Batı ile olan ilişkilerini sürdürmektedir. Çin'in, ABD'yle ilişkilerini tanzim ederken benimsediği siyasi söylemin, Rusya'ya olan yaklaşımından ciddi bir fark ortaya koymadığına bakılarak da, bu durum müşahede edilebilir. Jintao ve Obama'nın başkan oldukları zaman yapılan görüşmelerde, ülkelerinin birbirleri olan ilişkilerini *"ortaklık", "karşılıklı saygı", "ortak çıkarlar", "ortak tehditlere karşı işbirliği"* gibi temalara atıfla açıklamaları bu duruma birer örnektir.[46] Benzer şekilde Trump ve Şi Cinpin görüşmelerinde *"stratejik güven", "ikili işbirliği", "birbirlerinin öncelikli çıkarlarına saygı"* temalarının altı çizilmektedir.[47] Her ne kadar olumlu niyet beyanları ilişkilerin rekabete dayalı boyutunu gidermek için yeterli olmasa da, aşağıda detayları verileceği gibi, rekabet unsuru, Rusya-Çin ilişkileri için de geçerlidir. Bu bağlamda, Çin-Rusya arasındaki ayrıcalıklı ortaklık nos-

---

43 Charles Freeman et.al, "The U.S.-China Strategic and Economic Dialogue", Center for Strategic and International Studies, 9 Mayıs, 2011, https://www.csis.org/analysis/us-china-strategic-and-economic-dialogue, (e.t. 20.09.2017); Phillip C. Saunders et.al, "US–China Military Relations: Competition and Cooperation", *Journal of Strategic Studies*, 39/5-6 (2016), 667.

44 Saunders et.al, "US–China Military Relations", 667, 676-677.

45 Sergey Oznobishchev, "Russia and China: Expectations, Illusions, and Reality", *Asian Journal of Comparative Politics*, 2/1, (2016), 46; Li Xiaokun et.al, "China, US Sign Agreement to Boost Army Cooperation", *China Daily*, 16 Haziran 2015, http://www.chinadaily.com.cn/world/2015-06/15/content_21001723.htm, (e.t. 02.11.2017).

46 Oznobishchev, "Russia and China: Expectations", 45.

47 "Xi, Trump Meet on Ties, Hot-Spot Issues on G20 Sidelines", *Xinhuanet*, 9 Temmuz 2017, http://news.xinhuanet.com/english/2017-07/09/c_136428753.htm, (e.t. 12.10.2017).

yonunun altı çizilmesine karşın, Çin'in Batı ile ilişkilerini kendi dış politikasındaki bağımsız çizgisine uygun olarak, Rusya'nın Batı ile yaşadığı sorunlarından azade şekilde yürüttüğü vurgulanmalıdır.

3.1.3. Ekonomi Eksenli Konular

Rusya-Çin ilişkilerindeki yakınlaşmanın ciddi sınırlılıklara tabi olduğunu görme noktasında ekonomi eksenli konular önemli bir başlık teşkil etmektedir. Bu noktayla ilgili; Çin'in güçlü olduğu ekonomi kartından, Ukrayna krizi sonrası azami derecede istifade etmesi, Rusya ile olan ilişiklerinde dikkat çekici bir husustur. Ukrayna krizini takip eden süreçte taraflar arasında enerji anlaşmaları imzalanması, Çin'in Rusya'dan avantajlı fiyatlar elde etmesi, Rusya'da önceden mümkün olmayan önemli altyapı yatırım olanaklarına kavuşması Rusya'nın Ukrayna krizi sonrası Batı'nın yaptırımları karşısında zor bir süreçten geçmekte olduğu bir zamanda, muhatabının zayıflığından istifade etmesiyle gerçekleşmiştir.[48]

Rusya, Ukrayna krizi sonrası Çin'e Sibirya'daki hidrokarbon kaynaklarını daha yüksek miktarda satabilme, Londra ve New York yerine Şangay ve Hong Kong'dan Rus şirketlerinin sermaye ihtiyacını karşılama ve Rusya'daki altyapı yatırımlarına Çinli yatırımcıları çekerek ihtiyaç duyulan sermaye girişini sağlamak amacını gütmüştür.[49] Çin ise muhatabının zor durumdan azami ölçüde yararlanarak Rusya'ya dönük politikasını seçicilikle ele almıştır. Örneğin, iki ülke arasında Mayıs 2014'te Rusya'nın Doğu Sibirya bölgesinden Çin'e doğal gaz tedariki etmesi çerçevesinde varılan anlaşmaya ilaveten Rusya, Ukrayna krizi nedeniyle Batı ile ilişkileri kötüleşmekteyken, Batı Sibirya'daki Yamal bölgesinden Batı'ya tedarik ettiği doğal gazı Çin'e tedarik etmeyi teklif etmişse de, doğal gaz tüketimini LNG ve diğer yöntemlerle çeşitlendiren Çin'den istediği olumlu cevabı alamamıştır.[50] Ayrıca, her ne kadar iki ülke Mayıs 2014'te 400 milyar dolar tutarında bir doğal gaz anlaşmasına imza atmışlarsa da, Çin'in Rusya'nın ilk teklifini reddetmesi sonucu görüşmeler uzamış ve nihai olarak anlaşma sağlanmışsa da gazın birim fiyatı kamuoyu ile paylaşılmamıştır.[51] Fa-

---

48 Stephen Blank et.al, "Uneasy Triangle: China, Russia, and the United States in the New Global Order" (*Center on Global Interests*, Ekim 2015), 14; Pavel K. Baev et.al, "Can Russia Keep its Special Ties with Vietnam While Moving Closer and Closer to China?", *International Area Studies Review*, 18/3 (2015), 318.

49 Alexander Gabuev, "Friends with Benefits? Russian-Chinese Relations After the Ukraine Crisis", (*Carnegie Moscow Center*, Haziran 2016), 3.

50 Gabuev, "Friends with Benefits?", 12-13; Pavel K. Baev, "Russia's Pivot to China Goes Astray: The Impact on the Asia-Pacific Security Architecture", *Contemporary Security Policy*, 37/1 (2016), 99-100.

51 Sarah Lain, "The Significance of the China-Russia Gas Deal", *The Diplomat*, 24 Mayıs 2014.

kat, Rusya'nın ilk teklifini reddeden Çin, Avrupa'ya tedarik ettiği gaz fiyatını baz alarak kendisine teklif sunan Rusya'nın Ukrayna krizinin etkisiyle ekonomik açıdan zorlandığı bir dönemde, Türkmenistan'dan daha düşük fiyattan aldığı gazın fiyatının üzerinde bir rakamı kabul etmeyeceğini muhatabına ileterek, güçlü pozisyonundan yararlanmış ve tahminlere göre bin metreküplük gazda yaklaşık olarak 30 dolarlık indirim elde etmiştir.[52]

Bu tartışmayla ilgili altı çizilmesi bir diğer husus, Doğu Sibirya projesi çerçevesinde Çin'in, Rusya'nın bu bölgede inşa edeceği doğal gaz üretim tesisleri ve Rusya tarafındaki boru hattı projesi için vaat ettiği 25 milyar dolarlık ön ödemeyi hayata geçirmemesi ve böylece Rusya'nın, Ukrayna krizi nedeniyle Batı'nın finansal kurumlarına ulaşamadığı bir ortamda, Çin'deki yatırım bankalarından, ülkenin yükselen kredi riskinin dezavantajıyla, borçlanmak durumunda kalmasıdır.[53] Diğer taraftan, Gazprom'un Çin bankalarından iki milyar dolarlık kredi elde etmesi mümkün olmuşsa da, Rus şirketlerin daha geniş çaplı kredi arayışları, Çin'in önde gelen bankalarının Batı'nın yaptırımlarına iştirak etmeleri ya da yüksek riskle Rus şirketlerine borç vermektense daha istikrarlı ABD ve Avrupa pazarlarındaki şirketlere kredi tedarik etmeyi tercih etmeleri nedeniyle sonuçsuz kalmıştır.[54] Son olarak, Rusya'ya istediği krediyi sağlamak konusunda Çin'in, doğal gaz sevkiyatı için gerekli altyapı unsurlarının inşaatında Çin şirketlerinin de yer almasını talep etmesi, Rusya tarafından kabul edilemez bulunmuştur.[55]

Çin'in Rosnet bünyesindeki Vankorneft'in % 10'luk hissesini alması ve ayrıca Novatek'in Yamal'daki LNG projesinde, en son İpek Yolu Fonu'nun temin ettiği hisseyle birlikte, % 30'luk pay sahibi olması, Rusya içindeki ekonomik faaliyetlerindeki önemli başlıklardır.[56] Çin'in sadece on sekiz aylık zaman diliminde Rus enerji şirketlerine 14 milyar dolarlık yatırım yaptığı ve gelinen nokta itibariyle Rusya'nın en büyük petrol, petro-kimya ve altın şirketlerin-

---

52 Jane Nakano et.al, "The West Siberia Gas Supply Deal on the Horizon for Russia and China: Is a Friend in Need a Friend Indeed?", (*Center for Strategic and International Studies,* 24 Kasım 2014); William Wan et.al, "China, Russia Sign $400 Billion Gas Deal", *The Washington Post*, 21 Mayıs 2014.

53 Baev, "Russia's Pivot to China Goes Astray", 100; Nakano et.al, "The West Siberia Gas Supply Deal on the Horizon for Russia and China."

54 Alexander Gabuev, "A Pivot to Nowhere: The Realities of Russia's Asia Policy", (*Carnegie Moscow Center,* 22 Nisan 2016).

55 Gabuev, "Friends with Benefits?", 11-12.

56 Nakano et.al, "The West Siberia Gas Supply Deal on the Horizon for Russia and China"; Samuel Charap et.al, "Russia and China: A New Model of Great-Power Relations", *Survival,* 59/1 (2017), 29.

de hisse sahibi olduğu bir tablo söz konusudur.[57] Ukrayna krizi sonrası Rusya ve Çin arasındaki ekonomik ve enerji alanındaki ilişkilerde Çin lehine değişen güç dengesinin anlaşılması için 2002'de Rusya-Belarus petrol ve doğalgaz şirketi Slavneft'in, Çin Ulusal Petrol Şirketi'nin daha yüksek teklif vermesine rağmen, Kremlin'in açık müdahalesiyle bu şirkete satışının gerçekleşmemesi ve BP'nin de hissedar olduğu bir konsorsiyuma satılması hususu hatırlanmalıdır.[58] 2014'ten sonra Rusya içinde Çin'in artan ekonomik faaliyetleri, Rusya'nın Çin'e bağımlı hale gelmekten duyduğu kaygılara istinaden benimsediği mesafeli politikada önemli bir değişikliğe gittiğini göstermektedir.[59]

Çin lehine değişen ekonomik güç dengesinin en net tezahürü, Rusya'nın doğal gazını Çin'e ihraç etme gereksiniminin Çin'in ithal etme gereksiniminden daha fazla olmasıdır.[60] Ayrıca, vurgulanması gereken bir diğer nokta, Çin'in Rusya'ya kredi ve doğrudan yatırım alanlarında gösterdiği ilginin 2014 sonrasında ciddi manada azalmasıdır. Özellikle yüksek teknoloji pazarlarına odaklanan Çin'in enerji ve hammadde odaklı Rus pazarına daha fazla yatırım yapmasının, ancak Rus varlıklarının fiyatlarının daha da düşmesi ile mümkün olacağı ifade edilmelidir.[61] Gelinen nokta itibariyle, önceden Rusya'ya dönük doğrudan yatırım konusunda önüne engel çıkarılan Çin'in, artık kendisinin Rusya'daki yatırım olanaklarına dönük seçici davranacak noktaya geldiği görülmektedir.

3.2. Rusya'nın Çin'e Bakışını Kısıtlayan Faktörler

Benzer şekilde Rusya'nın da Çin ile bir yandan işbirliği alanlarını kurgularken diğer yandan Çin'e her konuda geniş bir inisiyatif alanı bırakmak istemediği kolaylıkla söylenebilir. Dolayısıyla taraflar arasında her ne kadar bir karmaşık ve çok katmanlı siyasa ortaklığı olsa da bu süreçteki kontrollerini kaybetmek istemedikleri görülmektedir. Bu bağlamda Rusya'nın Çin'e yönelik kaygılarında/kısıtlarında siyasi ve askeri olanlar ön plana çıkmış olsa da özellikle dış ticaret açısından Rusya'nın seçenekleri ve kapasitesi dikkate alındığında Pazar kaybı yaşamama konusunda duyarlılığı göz önünde bulundurulmalıdır.

---

57 Henry Foy, "Russia Turns to New Friends from China and the Middle East", *Financial Times*, 11 Ekim 207.

58 Mankoff, *Russian Foreign Policy*, 209-210; Blank et.al, "Uneasy Triangle", 12.

59 Paul Benjamin Richardson, "Geopolitical Visions, Globalisation, and the Remaking of Russia's Eurasian Borders", *Journal of Borderlands Studies*, 32/1, (2017), 10.

60 Çin'in Rusya'ya enerji alanındaki bağımlılığını azaltan etkenlerle ilgili olarak, kaya gazına yaptığı yatırım, Türkmenistan'ı temel tedarikçilerinden biri olarak hazır tutması, Çin-Myanmar boru hattının daha yoğun kullanması, ABD'den LNG ithal etmesi gibi alternatif enerji tedarik yollarının altı çizilmelidir. Charap et.al, "Russia and China", 31-32.

61 Charap et.al, "Russia and China", 29-30.

3.2.1. Asya-Pasifik'teki Dinamikler

Rusya açısından, ikili ilişkilerde kendi aleyhine değişen dinamikler, Çin ile arasındaki güç dengesine azami önem atfetmesini zaruri kılmaktadır. Rusya'nın Çin'le ihtilaf yaşayan Hindistan ve Vietnam'la yakın askeri ilişki içinde olması, bu bağlamda önemli bir göstergedir. Örneğin, Vietnam'ın Rusya'dan tedarik ettiği savaş uçakları ve denizaltılar, Güney Çin Denizi'nde Çin'le yaşadığı ihtilaflarda askeri gücünü caydırıcı bir unsur olarak devam ettirmesini sağlamayan önemli unsurlardır.[62] Rusya, Vietnam'a gelişmiş silah sistemleri satarken, Hindistan'ın da temel silah tedarikçilerinden biri olması, nükleer alanda da işbirliği yürütmesi ve Güney Çin Denizi'nde enerji kaynaklarıyla ilgili Vietnam'la Rus şirketlerinin enerji anlaşmaları imzalaması, Rusya'nın Güney Doğu Asya'da Çin haricindeki aktörlerle de yakın ilişki içinde olduğunu gösteren örnek hadiselerdir.[63] Çin'in Vietnam'la yakın ilişki geliştirmekte olan Rusya'ya dönük telkinleri, Rusya'nın Vietnam'a enerji ve silah tedarik etmekten ve Cam Ranh üssünün kullanmaktan vazgeçirmeye yetmemiştir.[64] Diğer taraftan, uzun zamandır yakın ilişki içinde olduğu Vietnam'ın, AEB ile Ekim 2016'da yürürlüğe giren Serbest Ticaret Anlaşması imzalamasını sağlayan Rusya, yakınlaşmayı daha da derinleştirecek bir adım atmıştır.[65]

Rusya, bir taraftan Çin'le olan ilişkilerini *"derin", "güvene dayalı", "stratejik işbirliği"* gibi sıfat ve kavramlarla tanımlarken, diğer taraftan Hindistan ve Vietnam'la olan ilişkilerini *"stratejik ortaklık"* olarak tarif edip, Çin'in ihtilaf yaşadığı komşularıyla ilişkilerini yakın tutmaktadır.[66] Bu bağlamda Rusya, 2008 sonrası Avrasya'nın genelinin artık bir mücadele alanı olduğu sonucuna varırken, bu kanaat ekseninde ABD ve Çin arasında jeopolitik dengeleyici güç işleviyle kendisini sınırlamayarak, ilişkilerini birçok ülkenin temel enerji,

---

62 Stephen Blank, "Russia and Vietnam Team Up to Balance China", The National Interest, 7 Nisan 2014, http://nationalinterest.org/commentary/russia-vietnam-team-balance-china-10195 (e.t. 04.11.2017).

63 Lo, *Russia and the New World Disorder*, 140-143; Michael S. Chase et.al, "Russia-China Relations: Assessing Common Ground and Strategic Fault Lines", (*The National Bureau of Asian Research*, NBR Special Report 66, Temmuz 2017), 11-12; Jeffrey Mankoff, "The Wary Chinese-Russian Partnership", *The New York Times*, 11 Temmuz 2013.

64 Marcel De Haas, "Russian–Chinese Security Relations: Moscow's Threat from the East? (*Netherlands Institute of International Relations Clingendael*, Mart 2013), 15; Blank, "Russia and Vietnam Team Up to Balance China".

65 Catherine Putz, "Eurasian Economic Union's First External FTA to Come into Force", *The Diplomat*, 21 Eylül 2016.

66 Sergey Oznobishchev, "Pragmatic Realism", *Japanese and Russian Politics: Polar Opposites or Something in Common?*, Takashi Inoguchi (ed), (New York: Palgrave Macmillan, 2015), 193.

silah ve nükleer teknoloji tedarikçisi olmak suretiyle derinleştirme yolunda ilerlemiştir.[67]

Rusya'nın Çin'e dönük hissettiği kaygılar, Batı'dan ve özellikle ABD ve Asya-Pasifik'teki müttefiklerinden, mahiyeti itibariyle, çok farklı değildir. Ekonomik olarak güçlenmekten olan Çin'in askeri gücünü de attırmasına koşut olarak nasıl bir istikamet izleyeceği, Rusya tarafından da cevabı aranan bir sorudur. Rusya, güvenlik eksenli politikasında Çin'le olan ilişkisini ihtiyatla ele almaktadır. Örneğin Ukrayna krizinin öncesindeki süreçte, TU-22M adlı süpersonik bombardıman uçağı ve SU-35 savaş uçaklarının Çin'e satılması veto edilmiş ve ayrıca belirli füze sistemlerinin (TOR-M/SA-5) ortak üretim teklifi reddedilmiştir.[68] Belirli silahların Vietnam ve Hindistan'a bile satılmasına onay verilirken Çin'e satılmaması Çin tarafında belirli eleştirilere neden olmuşsa da, Rusya'nın bu yöndeki politikasında Çin'den gelebilecek tehditlere karşı duyulan kaygı önemli bir rol oynamıştır.[69] Ayrıca, silah sistemlerinin Hindistan'la ortak üretimi konusunda da Çin'e kıyasla daha derin ilişkiler geliştirilmesi ve nükleer teknoloji alanında yakın ilişki kurulması, Rusya'nın Çin'i dizginleme noktasında Hindistan'ı bir denge unsuru olarak gördüğü kanaatini ortaya çıkarmıştır.[70]

Bu tartışma bağlamında netleştirilmesi gereken önemli bir husus, Rusya'nın Çin'e satmaktan imtina ettiği S-400 gibi sistemleri 2014 senesinde varılan anlaşmayla muhatabına niçin satmayı kabul etmiş olabileceğidir. Yakın zamanda Rusya'nın Çin açısından cazip bir tedarikçi olmasını sağlayan temel ürünler, S-400 hava savunma sistemleri, SU-35 savaş uçakları ve AL-3F savaş uçağı motorları olup, bu ürünlerin satışıyla ilgili Rusya ve Çin arasında sekiz milyar dolarlık anlaşmalar imzalanmıştır.[71] Her ne kadar Rusya'nın bu sistemleri Çin gibi potansiyel bir rakibe satması belirli soru işaretlerine neden olmuşsa da, S-400'lerin diğer Rus silahları gibi kopyalanmasının zor ya da çok uzun zaman alacak olması ve Rusya'nın birkaç yıl içinde S-500 hava savunma sistemlerinin ve T-50 (SU-57) savaş uçaklarının üretimini gerçekleştirecek olma-

---

67 Lo, *Russia and the New World Disorder*, 140-141.

68 Jing-Dong Yuan, "Sino-Russian Defense Ties: The View from Beijing". The Future of China-Russia Relations, James Bellacqua (ed.), (Kentucky: The University Press of Kentucky, 2010), 217.

69 Yuan, "Sino-Russian Defense Ties", 217.

70 Brooks et.al, *World Out of Balance*, 76.

71 Sergey Denisentsev, "Russia in the Global Arms Market: Stagnation in a Changing Market Landscape", (*Center for Stategic and International Studies*, Ağustos 2017), 18.

sının, Rusya'nın bu satışa onay vermesinde ve elde edeceği geliri kaybetmek istememesinde etkili olduğu vurgulanmaktadır.[72]

3.2.2. Orta Asya'daki Dinamikler

Rekabete dayalı ilişkinin emareleri Orta Asya bağlamında da görülmektedir. ŞİÖ çatısı altındaki ilişkilere bakıldığında; bu örgüt vasıtasıyla, Batı'nın "Renkli Devrimler"i destekleyen politikasına ve ABD'nin 11 Eylül sonrası Orta Asya'daki askeri varlığına dönük müşterek itirazlar seslendirilmişse de, resmin diğer yüzü, Rusya'nın Çin'e dönük taşıdığı kaygılara işaret etmektedir. Rusya ŞİÖ'nün, güç dengesinin Çin'in lehine değişmesine imkan tanıyacağı yeni görevler edinmesine karşı çıkmış, kendi lideri olduğu AEB'nin etkinliğini sekteye uğratabilecek hamlelere karşı olmuş ve ayrıca ŞİÖ'nün niceliksel olarak genişlemesini destekleyerek Çin'in örgüt içinde nispi gücünün azalmasını sağlamaya çalışmıştır.[73] Örneğin, ŞİÖ çatısı altında serbest ticaret alanı, kalkınma bankası ve krizle mücadele fonu oluşturma girişimleri, Çin'in Orta Asya'daki nüfuzunu artırabileceği kaygısı nedeniyle Rusya tarafından engellenmiştir.[74] Çin'in ŞİÖ çatısı altında serbest ticaret alanı oluşturma girişimlerine olumsuz yaklaşan Rusya, bu tekliflere karşılık önce Avrasya Ekonomi Topluluğu'nu daha sonra ise AEB'yi güçlendirerek karşılık vermiştir.[75] AEB özelinde ifade edilirse; bu kuruluşun öncü adımı olan Gümrük Birliği rejiminin oluşturulmasından itibaren Rusya, kurmak istediği bölgesel birlikle Batı kadar Çin'i de dengelemeyi amaçlamıştır.[76] Rusya'nın AEB'ye katılmaları amacıyla Tacikistan ve Kırgızistan'a dönük baskıları, Orta Asya'da uzun vadede potansiyel rakibi olan Çin'e karşı kendi nüfuzunu güçlendirme amaçlı icra edilmiştir.[77] Çin'in İpek Yolu projesine Rusya'nın yapıcı bir tavır almasında ise, Orta Asya'da Kolektif Güvenlik An-

---

72 Vassily Kashin, "Selling S-400s to China: A New Front in the Cold War?" (*Carnegie Moscow Center,* 24 Nisan 2015); Charles Clover, "Russia Resumes Advanced Weapons Sales to China", *Financial Times*, 3 Kasım 2016.

73 Alexander Cooley, "Whose Rules, Whose Sphere? Russian Governance and Influence in Post-Soviet States", (*Carnegie Endowment,* Task Force White Paper, 30 Haziran 2017).

74 Alexander Gabuev, "Crouching Bear, Hidden Dragon: "One Belt One Road" and Chinese-Russian Jostling for Power in Central Asia", *Journal of Contemporary East Asia Studies*, 5/2 (2016), 67; Cooley, "Whose Rules, Whose Sphere?"; Alexander Cooley, "Cooperation Gets Shanghaied", *Foreign Affairs*, 14 Aralık 2009.

75 Alexander Gabuev, "Taming the Dragon: How Can Russia Benefit from China's Financial Ambitions in the SCO?", Russia in Global Affairs, s. 1 (2015), http://eng.globalaffairs.ru/number/Taming-the-Dragon-17372, (e.t. 12.09.2017).

76 Shumylo-Tapiola, "The Eurasian Customs Union: Friend or Foe of the EU", (The Carnegie Papers, Ekim 2012), 5-6; Igor Torbakov, "Managing Imperial Peripheries: Russia and China in Central Asia", *The New Great Game: China and South and Central Asia in the Era of Reform,* Thomas Fingar (ed), (Stanford: Stanford University Press, 2016), 254.

77 Lo, *Russia and the New World Disorder,* 149.

laşması Örgütü'nün varlığı ışığında kendisinin temel güvenlik aktörü olması ve AEB çerçevesinde Çin'le yatırım eksenli kurulacak ilişkilerin tanziminde kendisinin de söz sahibi olacak olmasının verdiği güvenceler önemli etkenler olmuştur.[78]

Diğer taraftan, Orta Asya'daki temel güvenlik aktörü olan Rusya için, Çin'in bu bölgedeki artan ekonomik gücüne ilaveten güvenlik eksenli konularda da rol oynama ihtimali bir tedirginlik kaynağıdır. Mart 2016'da Çin Genelkurmay Başkanı Fang Fenghui'nin Tacikistan ve Afganistan'a yaptığı ziyarette bu iki ülkeyle askeri ilişkilerin geliştirilmesi ve Çin, Afganistan, Tacikistan ve Pakistan arasında terörizmle mücadele amaçlı bir bölgesel ittifak kurulması amacıyla yürüttüğü görüşmeler Rusya tarafında kaygıyla karşılanmıştır.[79] Çin'in Pakistan'da asker konuşlandırmasını ve Tacikistan İçişleri Bakanlığı ve Çin Savunma Bakanlığı'nın Duşanbe'de bir anti-terörizm merkezi oluşturmasını öngören bu girişime dönük Rusya, Tacikistan'la, hâlihazırda bu ülkede bulunan askerleriyle sınırlı kalmayarak, merkez birliklerden de askerlerin katılımıyla, beklenmedik ölçüde geniş bir tatbikat düzenlemiş ve Çin'in güvenlik eksenli bu girişimine karşı kendi hamlesini ortaya koymuştur.[80]

3.2.3. Askeri Güç Dengesi

Rusya-Çin ilişkilerindeki askeri güç dengesi Rusya tarafından önemle ele alınan bir diğer konudur. Rusya'nın mevcut konjonktürdeki askeri-stratejik dengedeki konumu, batısında NATO güneyinde ise Çin'in kendisinden daha geniş konvansiyonel kapasiteye sahip olduğu bir tablo ortaya koymaktadır.[81] Bu durum karşısında Rusya, kendisine yönelebilecek konvansiyonel bir saldırıya karşı, muhataplarına nükleer silahla karşılık verecek misilleme seçeneğini masada tutmaktadır.[82] Rusya'nın nükleer silahlarına verdiği önem 1997'de yayınlanan askeri doktrinden itibaren güçlü bir şekilde ifade edilmiştir. 1997 doktrininde Rusya'nın *"varlığını ortadan kaldıracak bir tehdide"* karşı nükleer silahları kullanan ilk taraf olacağı vurgulanmışken, 2000'de yayınlanan doktrinde bu eşik daha da aşağı çekilmiş ve *"geniş çaplı konvansiyonel bir saldırı durumunda"* dahi Rusya'nın nükleer silahlara başvuracağı ifade edilmiştir.[83] 2004 yılın-

---

78 Gabuev, "Friends with Benefits?", 26.

79 Joshua Kucera, "China Proposes New Central Asian Military Alliance", 21 Mart 2016, http://www.eurasianet.org/node/77896, (e.t. 17.11.2017); Bin, "Russia-China Relations", 140.

80 Bin, "Russia-China Relations", 140-141.

81 Dmitri Trenin, "True Partners? How Russia and China See Each Other" (*Center for European Reform*, Şubat 2012), 5.

82 Trenin, "True Partners?", 5.

83 "Russia's Military Doctrine", 21 Nisan 2000, https://www.armscontrol.org/act/2000_05/dc3ma00, (e.t. 04.05.2017).

da yayınlanan son askeri doktrinde ise, Rusya veya müttefiklerinin nükleer, daha başka kitle imha silahları ya da konvansiyonel silahlarla bir saldırıya uğraması durumunda, kendisinin nükleer silahların kullanım hakkını elinde bulundurduğu vurgulanmıştır.[84] Rusya'nın nükleer silahların kendisi için önemini muhataplarına hatırlatarak verdiği mesaj, ABD'ye (ve daha geniş bağlamda Batı'ya) açıktan iletilirken, Çin'e ise ima yoluyla aktarılmaktadır.[85]

Ayrıca Çin'e dönük askeri anlamda hazır olunması gerektiği son yıllarda uygulanan askeri tatbikatlarda da görülmüştür. Rusya 2014 senesinde Uzak Doğu bölgesinde, *Vostok 2014* adlı, 155 bin asker, dört binin üzerinde zırhlı araç, 632 uçak ve 84 geminin kullanıldığı büyük bir askeri tatbikat düzenlemiştir.[86] Batı ile ilişkilerinin Ukrayna krizi nedeniyle kötüleştiği bu konjonktürde Rusya, Çin'le içinde bulunduğu yakınlaşma sürecine rağmen, güneyindeki büyük komşusuna karşı her türlü senaryoya karşı hazır olunması gerekliliğinden hareketle bu tatbikatı icra etmiştir.[87] *Vostok 2014* sırasında, komuta-kontrol, farklı unsurlar arasında koordinasyon, stratejik mobilite, lojistik alanlarında uygulanan testler ve konvansiyonel ve nükleer silahların kullanımını öngören kapsamlı hazırlık çerçevesinde, Rusya'nın bu bölgede bu denli bir harekât gerçekleştirmesi ancak Çin ölçeğinde bir devletten duyduğu kaygıyla açıklanmaktadır.[88] Aynı durum Vostok 2010 için de söz konusu olmuştur. Rusya'nın Çin sınırına yakın Chita and Khabarovsk şehirlerinde uyguladığı hava ve kara tatbikatlarının, Çin haricinde herhangi bir başka ülkenin Rusya'ya bu bölgeden penetre etmesinin mümkün olmaması ışığında, Çin'e dönük olası hazırlıklar kapsamında gerçekleştirildiğini ortaya koymuştur.[89]

Ayrıca, Rusya'nın hissettiği kaygıların mevcut konjonktürde de devam ettiği, Çin'le olan sınır bölgesinde konuşlandırdığı füze sistemlerine bakılarak da anlaşılabilir. Rusya, Soğuk Savaş'tan farklı olarak Japonya'ya yakın mesafede füze birliği konuşlandırmamaktayken, Çin sınırındaki Yahudi Özer Oblastı ve Primorsky Krai'de iki adet İskender Füze Birliği bulundurarak, güneyindeki komşusuna (ve de olası gelişmelere karşı Kore Yarımadası'na) dönük nükleer

---

84 "Military Doctrine of the Russian Federation", https://www.offiziere.ch/wp-content/uploads-001/2015/08/Russia-s-2014-Military-Doctrine.pdf, (e.t. 09.10.2017).

85 Trenin, "True Partners?", 13.

86 "Defence Minister's Report on the Vostok 2014 Military Exercises", 23 Eylül 2014, http://en.kremlin.ru/events/president/news/46663, (e.t. 26.09.2017).

87 Roger McDermott, "Vostok 2014 and Russia's Hypothetical Enemies (Part One)", *Eurasia Daily Monitor*, 11/167, 23 Eylül 2014.

88 McDermott, "Vostok 2014 and Russia's Hypothetical Enemies (Part One)."

89 Jacob Kipp, "Russia's Nuclear Posture and the Threat That Dare not Speak Its Name", *Russian Nuclear Weapons: Past, Present and Future*, Stephen J. Blank (ed), (Strategic Studies Institute Book, Kasım 2011), 489; Oznobishchev, "Russia and China", 47.

başlık taşıyabilen İskender-M Balistik Füze sistemlerini hâlihazırda hazır tutmaktadır.[90] Çin'in dünyadaki en büyük beş nükleer güçten biri olması ve askeri gücü, nükleer kapasitesi ve askeri doktrini ile ilgili resmi bilgi vermemesi, Rusya'nın kaygılarını besleyen önemli etkenlerdir.[91] Çin'in uzun vadeli niyetlerinden ve askeri gücünü hangi amaçla tahkim etmekte olduğundan emin olamayan Moskova, Batı ile yürüttüğü nükleer silahların azaltılmasına dönük görüşmelerde, bir noktadan sonra daha fazla indirime gitmeyeceğini aktarmış ve ayrıca Çin'in de sürece dahil edilmesi gerektiğini ifade etmiştir.[92]

4. Değerlendirme: Teorik Çerçevede İlişkilerin Analizi

Çin ve Rusya'nın Soğuk Savaş sonrası ilişkilerinde ciddi yakınlaşma adımları gözlenmiş ve bu duruma istinaden taraflar, ilişkilerini Stratejik Ortaklık olarak tanımladıkları bir kapsamda ele almışlardır. Diğer taraftan ilişkileri ciddi manada sınırlayan bir başka boyutun olduğu da ifade edilmelidir. Bu iki büyük güç, Batı hegemonyasına karşı olmak ve çok kutuplu dünya düzenini savunmak hususlarında ortak bir noktada buluşsalar da, gözlemlenen yakınlık, ilişkilerde Batı'ya karşı bir ittifak oluşturma ve uluslararası sistemde kalıcı bir değişime yol açma potansiyelinden uzak bir görüntüdedir. Bu durumun ortaya çıkmasında, çıkar odaklı siyaset, dünya siyasetine (özellikle Batı ile olan ilişkiler çerçevesinde) bakış açıklarındaki farklılıklar ve güvensizlik unsuru temel etkenler olarak ortaya çıkmaktadır.

Saldırgan Realist teorinin işaret ettiği gibi, büyük güçler arasındaki ilişki her zaman bir belirsizlik çerçevesinde tecelli etmekte olup, ittifaklar kurulsa dahi, bunlar geçici yakınlaşma adımlarıdır ve ayrıca bugünün dost ülkesi yarının düşmanı olabilmektedir.[93] Bu teorik lensten bakıldığında, Bobo Lo'nun Rusya-Çin ilişkilerini "uygunluk ekseni" olarak tarif etmesinden de anlaşılabileceği gibi, taraflar arasındaki etkileşimler taktiksel, işlevsel ve fırsatçı bir mahiyete sahiptir.[94] Fakat özellikle Rusya açısından Çin'le olan ilişkilerde hissedilen güvenlik eksenli kaygılar, daha derin bir güvensizliğe işaret etmektedir.

Rusya açısından bakıldığında; bu ülke, kendi aleyhine değişen güç dengesinin yarattığı dezavantajı, Çin'in bölgesinde hegemonik bir güç olmasıyla daha yoğun hissedeceği kaygısını duymaktadır.[95] Rusya'nın stratejik önem at-

---

90 Guy Plopsky, "Why Is Russia Aiming Missiles at China?", *The Diplomat*, 12 Temmuz 2017.

91 Oznobishchev, "Russia and China", 47; Oznobishchev, "Pragmatic Realism", 194.

92 Lo, *Russia and the New World Disorder*, 149.

93 Mearsheimer, *The Tragedy of Great Power Politics*, 33.

94 Bobo Lo, *Axis of Convenience: Moscow, Beijing, and the New Geopolitics*, (Washington, DC: Brookings Institution Press, 2008), 3.

95 Lo, *Axis of Convenience*, 119.

fettiği bölgeler eski Sovyet coğrafyası, Orta Doğu ve Arktik olsa da, Asya-Pasifik'te de herhangi bir gücün hegemonik bir aktör olmasını istememekte ve bu durum ABD kadar Çin'e dönük olarak da geçerli olmaktadır.[96] Bu politikayla ilişkili olarak Rusya, yukarıda açıklandığı gibi, bölgenin iki önemli ülkesi olan Hindistan ve Vietnam'la yakın ilişkilerini, özellikle askeri alanda, sürdürmektedir. Ayrıca Rusya, Orta Asya'daki siyasi, askeri ve ekonomik anlamda pozisyonunu zayıflatacak hamlelere karşı Çin'e dönük olarak müteyakkız davranmaktadır. Bu bağlamda, Çin'in ekonomik faaliyetlerine ek olarak askeri olarak da bu bölgede rol oynama girişimlerine Rusya'nın kendi hamleleriyle mukabelede bulunması, muhatabını dengeleme noktasında atılmış adımlardır.

Rusya'nın Çin'le ekonomik ilişkilerini güçlendirmek ve Batı'ya karşı yakın ilişki içinde olmak istemesine rağmen, nükleer silah envanterini ve konvansiyonel birliklerini her türlü gelişmeye karşı hazır tutması, ilerleyen zamanla birlikte muhatabının kendisine dönük politikasının nasıl bir seyir izleyeceğini kestirememesindendir. Saldırgan Realizm'in lensinden bakıldığında, belirsizliğin hakim olduğu anarşik bir sistemde devletler önlerindeki muhtemel gelişmelerle ilgili en kötü senaryoyu baz alarak hazırlık yapmak zorundadırlar.[97] Bu, büyük güçlerin muhataplarıyla aralarındaki güç dengesinin kendilerinin aleyhine bozulmasına izin vermemeleri gerektiğinin ifadesidir. Bu çerçevede, Çin'in 1990'lardan itibaren askeri gücünü arttırma yönünde attığı adımlar, ABD için olduğu gibi, Rusya için de bir tedirginlik kaynağıdır. Bu bağlamda, Rusya'nın özellikle nükleer silah üstünlüğünün ve toprak derinliğinin, askeri-stratejik denklemde kendisine önemli avantaj sağladığı vurgulanmalıdır. Rusya'nın elindeki stratejik derinlik sayesinde Çin'in Rusya'nın nüfus merkezlerini hedef alması mümkün görünmemekteyken, Rusya'nın, özellikle nükleer silah üstünlüğü sayesinde, Çin'in önemli şehirlerine ve stratejik altyapı unsurlarına çok daha büyük zarar verecek potansiyeli bulunmaktadır.[98] Bu, Rusya için önemli bir caydırıcı güç teşkil etmektedir.

Rusya'nın Çin'e dönük caydırıcı gücünü korumasının gerekli olduğu eski Sibirya Bölgesi komutanı Korgeneral Vladimir Chirkin tarafından şu şekilde ifade edilmiştir: "*Bizim bu bölgede askeri varlığımızı korumamız şart, çünkü sınırın öte tarafında Çin'in beş adet ordusu bulunmaktadır. […] Çin'le olan iyi ilişkilerimize rağmen, ordumuz şunu iyi bilir ki, iyi ilişkiler yalnızca güçlü olduğunuz zaman geçerlidir. Bu, konvansiyonel ve nükleer gücünüzle, muhatabınızın*

96 Lo, "A Wary Embrace", 6.
97 Mearsheimer, *The Tragedy of Great Power Politics*, 45.
98 Lo, *Russia and the New World Disorder*, 76.

size karşı sessiz kalmasını sağlamanızı gerektirmektedir."[99] Bu bağlamda, Sibirya ve Uzak Doğu bölgesinde demografik ve ekonomik açıdan Çin lehine değişen dengeler, Çin'in askeri bir tehdit olarak da ortaya çıkması durumunda, Rusya açısından nükleer silahların sağladığı caydırıcılığı hayati önemde kılmaktadır.[100]

Bu durum, Rusya açısından Çin'le olan ilişkilerin güvenlik rekabetine dayalı bir boyut içerdiğini göstermektedir. Nitekim geleneksel büyük güç politikasında da bu boyut temel motiflerden biridir. Mearsheimer'a göre güvenlik rekabeti aktörlerin birbirlerinden duydukları kaygının derecesine bağlı olarak hissedilmekte olup, kaygı duyan devlet kendi güvenliğini attıracak politikalar izleyerek bunu gidermeye çalışır.[101] Bu bağlamda, Saldırgan Realizm'in güvenlik rekabetinin elimine edilemeyeceği bir sistemde, gelecekte yaşanabilecek her türlü muhtelif gelişmeye karşı hazır olunmasına dair ortaya koyduğu davranış biçimine uygun olarak Rusya, hem konvansiyonel hem de nükleer silah gücünü Çin'e karşı caydırıcı bir unsur olarak elinde bulundurmaktadır. Bu bağlamda Rusya Çin'le olan ilişkisinde, güvenlik eksenli çıkarlarını göz önüne alarak, hem Orta Asya hem Uzak Doğu bölgesinde askeri-stratejik dengedeki konumuna azami önem atfeden büyük güç davranışını sergilemektedir.

Çin'in Rusya ile kurduğu ilişki ise, kendi çıkarlarını maksimize etmesine imkân tanıyacak bir düzlemde gerçekleşmektedir. Örneğin Ukrayna krizinin askeri bir mahiyet kazanması Çin liderliğinde olumsuz intibalara neden olmuştur. Bu hususla ilgili vurgulanması gereken önemli bir nokta ise; Çin'in Rusya'nın Ukrayna krizi nedeniyle yaşadığı ekonomik sorunların, irrasyonel ve sorumsuzca bir politika nedeniyle yaşandığını düşünmesidir.[102] Çin açısından Rusya'nın Ukrayna (ve ayrıca 2015'te Türkiye) ile yaşadığı krizler ani patlama anları olarak mütalaa edilmiş ve Rusya'nın öngörülmez davranışlarda bulunabileceği düşünülmüştür.[103] Kriz anlarında Rusya'nın Batı ile bir gerginlik içine girmesi ise, Çin açısından kendisini, iki muhatap arasında bir seçim yapmaya zorlayabilecek bir risk olarak değerlendirilmiştir.[104] Diğer taraftan Çin, her ne kadar Rusya'nın eylemlerini irrasyonel bulsa da, muhatabının Ukrayna krizi sonrası zor durumundan azami derecede istifade ederek, Batı'nın yaptırımlarıyla elinin zayıf olduğu bir zamanda ekonomik olarak Rusya'da önemli yatırım ola-

---

99 "Russia Strengthens the Border with China," Argumenty Nedeli, March 4-10, 2010'dan aktaran Kipp, "Russia's Nuclear Posture", 467.

100 Kipp, "Russia's Nuclear Posture and the Threat That Dare not Speak Its Name", 468

101 Mearsheimer, *The Tragedy of Great Power Politics*, 42-43.

102 Gabuev, "Friends with Benefits?", 9.

103 Gabuev, "Friends with Benefits?", 9.

104 Gabuev, "Friends with Benefits?", 9.

nakları elde edip, avantajlı enerji anlaşmaları imzalanmıştır. Daha da önemlisi ise, Rusya'yı rahatlatacak kredi ve yatırım imkânlarını istenen ölçüde muhatabına tedarik etmeyerek, kendi çıkarlarını önceleyerek hareket etmiştir.

Saldırgan Realizm'in merceğinden bakıldığında, *"tek başına olunan"* (self-help) bir sistemde hareket eden hiçbir devlet, muhataplarının çıkarlarını kendi çıkarlarının önüne koyacak şekilde hareket etmez.[105] Aynı zamanda, büyük güçler rasyonel davranan aktörler olarak, izledikleri politikanın kendi güvenlik eksenli çıkarlarını nasıl etkileyeceğini dikkate alarak davranırlar.[106] Teorinin varsayımları, anarşik sistemin, devletleri muhataplarına karşı nispi güçlerini arttırmaya sevk ettiğini söylemektedir.[107] Devletlerin kendi çıkarlarını öncelemesi beklendik bir durumdur; bu bağlamda Çin'in Batı'ya karşı bir diğer büyük güç olan Rusya'yı Ukrayna krizi sonrası içinden geçmekte olduğu zor zamanda ekonomik olarak desteklemekten kaçınmıştır. Rusya'nın ihtiyaç duyduğu diplomatik desteği sunmaktan uzak bir görüntü ortaya koyması, Batı'ya dönük sergiledikleri müşterek duruşun gerçek manada bir yakınlaşmaya tekabül etmekten uzak olunduğunu göstermektedir. Çin, büyük güçlerin kendi bencil çıkarlarını ön plana alarak davrandıklarını doğrular nitelikte bir politika izlemekte olup, bu husus Rusya'ya dönük yaklaşımında da temel belirleyici faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Nitekim Rusya'nın ciddi bir finansal kriz yaşaması durumunda Çin'in Rusya'nın yardımına geleceğine dair ne Pekin ne de Moskova tarafında bir inanç söz konusudur. Aksine özellikle Moskova nezdinde Pekin'in temel motivasyonunun kendi çıkarlarını korumak olacağı şeklinde bir inanç bulunmaktadır.[108]

Bu bağlamda, Çin'in Rusya ile olan ilişkilerinin özünü kendi stratejik çıkarlarının nasıl etkilendiği hususu belirlemektedir. Rusya'nın Batı ile olan sorunlarının kendi çıkarlarını etkilemesine izin vermeyen Çin, muhatabıyla olan ilişkilerini, yukarıda Lo'ya atıfla zikredildiği gibi, taktiksel, işlevsel ve fırsatçı bir çerçevede ele almaktadır. Teorinin varsayımları üzerinden bakıldığında Çin'in dış politika hamleleri ve özellikle Rusya ile olan ilişkileri uluslararası sistemde nispi gücünün nasıl etkilendiği dikkate alınarak icra edilmektedir. ABD'nin küresel hegemonik tasavvuruna karşı Çin ve Rusya müşterek itirazlara sahip olsalar da, Çin; ABD ve Rusya'ya dönük siyasi, ekonomik ve askeri alanda izlediği politikaları, herhangi bir tarafa angaje olmadan yürüterek ve taraflarla olan ilişkilerini, çıkarlarının konjonktürel olarak neyi gerektirdiğine bakarak

---

105 Mearsheimer, *The Tragedy of Great Power Politics*, 33.
106 Mearsheimer, *The Tragedy of Great Power Politics*, 31.
107 Mearsheimer, *The Tragedy of Great Power Politics*, 34-36.
108 Blank et.al, "Uneasy Triangle", 14. Ayrıca bkz: Stephen Blank, "Russia's Reservations About China's Silk Road", Eurasia Daily Monitor, 14/67, 17 Mayıs 2017.

belirlemektedir. Bu yaklaşım, Rusya ile çok kutuplu bir dünyayı mümkün kılmak için, ABD ile ise ekonomik kalkınmasını kesintisiz sürdürmek için yakın ilişki içinde olma gerekliliğine istinaden benimsenmektedir. Sonuç olarak, Çin'in izlediği dış politika, Rusya ve ABD ile eşit mesafede kalmak ve hiçbir ülkeyle ayrıcalıklı ortak olmamak üzerine kuruludur.[109]

Kaynakça

Baev, Pavel K. "Russia's Pivot to China Goes Astray: The Impact on the Asia-Pacific Security Architecture", *Contemporary Security Policy*, 37/1 (2016): 89-110

Baev, Pavel K. ve Stein Tønnesson. "Can Russia Keep its Special Ties with Vietnam While Moving Closer and Closer to China?", *International Area Studies Review*, 18/3, (2015): 312-325.

Bin, Yu. "Russia-China Relations: H-Bomb Plus THAAD Equals Sino-Russian Alliance?", *Comparative Connections*, 18/1, (2016): 133-144.

Blank, Stephen, Alexander Lukin ve Gilbert Rozman. "Uneasy Triangle: China, Russia, and the United States in the New Global Order", *Center on Global Interests*, Ekim, 2015.

_____. "Russia and Vietnam Team Up to Balance China", *The National Interest*, 7 Nisan 2014, http://nationalinterest.org/commentary/russia-vietnam-team-balance-china-10195 (e.t. 04.11.2017).

_____. "Russia's Reservations About China's Silk Road", *Eurasia Daily Monitor*, 14/67, 17 Mayıs 2017.

Brooks, Stephen G. ve William C. Wohlforth. *World Out of Balance: International Relations and Challenge of American Primacy*, Princeton: Princeton University Press, 2008.

Charap, Samuel, John Drennan ve Pierre Noël. "Russia and China: A New Model of Great-Power Relations", *Survival*, 59/1, (2017): 25-42.

Chase, Michael S. ve diğ. "Russia-China Relations: Assessing Common Ground and Strategic Fault Lines", *The National Bureau of Asian Research*, NBR Special Report 66, Temmuz, 2017.

"China Eyes Russia's Northern Sea Route as Safest Maritime Path to Europe", *Suptnik*, 30 Mayıs 2017, https://sputniknews.com/business/201705301054137213-china-russia-northern-sea-route-cooperation/, (e.t. 27.10.2017).

"China in Baltic Navy Drill with Russia, *BBC News*, 21 Temmuz 2017, http://www.bbc.com/news/world-europe-40682442, (e.t. 03.11.2017).

"China's Top Trading Partners", 2 Ekim 2017, http://www.worldstopexports.com/chinas-top-import-partners/, (e.t. 11.10.2017).

[109] Molkov, "They Refused from the "Cannonade" in Washington", Rossijskaja Gazeta, 16 Haziran 2015'de aktaran Oznobishchev, "Russia and China", 46.

Clover, Charles. "Russia Resumes Advanced Weapons Sales to China", *Financial Times*, 3 Kasım 2016.

Cole, Bernard D. *China's Quest for Great Power: Ships, Oil, and Foreign Policy*, Maryland: Naval Institute Press, 2016.

Cooley, Alexander. "Cooperation Gets Shanghaied", *Foreign Affairs*, 14 Aralık 2009.

_____. "Whose Rules, Whose Sphere? Russian Governance and Influence in Post-Soviet States", *Carnegie Endowment,* Task Force White Paper, 30 Haziran 2017.

De Coning, Cedric. "BRICS and Coexistence", *The BRICS and Coexistence: An Alternative Vision of World Order*, Cedric de Coning, Thomas Mandrup ve Liselotte Odgaard (eds), 25-48, London: Routledge, 2015.

De Haas, Marcel. "Russian–Chinese Security Relations: Moscow's Threat from the East?, *Netherlands Institute of International Relations Clingendael*, Mart, 2013.

"Declaration by the Heads of the Member States of the Shaghai Coopeation Organization", 5 Temmuz 2005, http://eng.sectsco.org/load/197543/, (e.t. 23.09.2017).

"Declaration of the Establishment of the Shanghai Cooperation Organization", 15 Haziran 2001, http://eng.sectsco.org/load/193054/, (e.t. 23.09.2017).

"Defence Minister's Report on the Vostok 2014 Military Exercises". 23 Eylül 2014, http://en.kremlin.ru/events/president/news/46663, (e.t. 26.09.2017).

Denisentsev, Sergey. "Russia in the Global Arms Market: Stagnation in a Changing Market Landscape", *Center for Stategic and International Studies*, Ağustos 2017.

"Foreign Ministry Spokesperson Hua Chunying's Regular Press Conference on November 27, 2014", 27 Kasım 2014, http://mm.china-embassy.org/eng/fyrth/t1215099.htm, (e.t. 12.10.2017).

Foy, Henry, "Russia Turns to New Friends from China and the Middle East", *Financial Times*, 11 Ekim 2017.

Freeman, Charles ve Bonnie S. Glaser. "The U.S.-China Strategic and Economic Dialogue", *Center for Strategic and International Studies*, 9 Mayıs, 2011, https://www.csis.org/analysis/us-china-strategic-and-economic-dialogue, (e.t. 20.09.2017).

"Full text: China's Policies on Asia-Pacific Security Cooperation", 11 Ocak 2017, http://english.gov.cn/archive/white_paper/2017/01/11/content_281475539078636.htm, (e.t. 17.09.2017).

Gabuev, Alexander. "A Pivot to Nowhere: The Realities of Russia's Asia Policy", *Carnegie Moscow Center*, 22 Nisan 2016, http://carnegie.ru/commentary/63408, (e.t. 01.11.2017).

_____. "Crouching Bear, Hidden Dragon: "One Belt One Road" and Chinese-Russian Jostling for Power in Central Asia", *Journal of Contemporary East Asia Studies*, 5/2, (2016): 61-78.

_____. "Friends with Benefits? Russian-Chinese Relations After the Ukraine Crisis", *Carnegie Moscow Center*, 29 Haziran 2016.

_____. "Taming the Dragon: How Can Russia Benefit from China's Financial Ambitions in the SCO?", *Russia in Global Affairs*, 19 Mart 2015, http://eng.globalaffairs.ru/number/Taming-the-Dragon-17372, (e.t. 12.09.2017).

Hekimoğlu, Asem Nauşabay. *Rusya'nın Dış Politikası I: ABD, AB, Çin, Hindistan, Orta Asya*, Ankara: Vadi Yayınları, 2007.

Kashin, Vassily. "Selling S-400s to China: A New Front in the Cold War?", *Carnegie Moscow Center*, 24 Nisan 2015.

Kipp, Jacob. "Russia's Nuclear Posture and the Threat That Dare not Speak Its Name", *Russian Nuclear Weapons: Past, Present and Future*, Stephen J. Blank (ed), 459-503, Strategic Studies Institute Book, Kasım 2011.

Kucera, Joshua. "China Proposes New Central Asian Military Alliance", 21 Mart 2016, http://www.eurasianet.org/node/77896, (e.t. 17.11.2017).

Kuznetsov, Dmitry V. "China and the Ukrainian Crisis: From 'Neutrality' to 'Support' for Russia", *China Report (Sage Publications)*, 52/2, (2016): 92-111.

Lain, Sarah. "The Significance of the China-Russia Gas Deal", *The Diplomat*, 24 Mayıs 2014.

Lavrov, Sergey. "Foreign Minister Sergey Lavrov's Address and Answers to Questions at the 53rd Munich Security Conference", 18 Şubat 2017, http://www.mid.ru/en/foreign_policy/news/-/asset_publisher/cKNonkJE02Bw/content/id/2648249, (e.t. 20.09.2017).

Lo, Bobo. *Axis of Convenience: Moscow, Beijing, and the New Geopolitics*, Washington, DC: Brookings Institution Press, 2008.

_____. *Russia and the New World Disorder*, Washington, DC: Brookings Institution Press, 2015.

Lo, Bobo, Philippe Le Corre, David Gordon, Yun Sun ve Thomas Wright. "A Wary Embrace: What the China-Russia Relationship Means for the World", *The Brookings Institution*, 9 Mayıs 2017, https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2017/05/20170509_china_russia_transcript1.pdf, (e.t. 15.09.2017).

Luhn, Alec ve Terry Macalister. "Russia Signs 30-Year Deal Worth $400bn to Deliver Gas to China", *The Guardian*, 21 Mayıs 2104.

Mankoff, Jeffrey. *Russian Foreign Policy: The Return of Great Power Politics*, Plymouth: Rowman & Littlefield Publishers, Inc, 2009.

_____. "The Wary Chinese-Russian Partnership", *The New York Times*, 11 Temmuz 2013.

Marcus, Jonathan. "China-Russia Drills in Med Show Shifting Strategies", *BBC News*, 11 Mayıs 2015, http://www.bbc.com/news/world-asia-china-32686956, (e.t. 30.09.2017).

McDermott, Roger. "Vostok 2014 and Russia's Hypothetical Enemies (Part One)", *Eurasia Daily Monitor*, 11/167, 23 Eylül 2014.

Mearsheimer, John J. "Structural Realism", *International Relations Theories: Discipline and Diversity*, Milja Kurki, Steve Smith ve Tim Dunne (eds), 77-94, Oxford: Oxford University Press, 2010.

_______. "The False Promise of International Institutions". *International Security*, 19/3, (1994): 5-49.

_____. *The Tragedy of Great Power Politics*, New York: W. W Norton & Company, 2014.

Mearsheimer, John J., Ken Booth, Nicholas J. Wheeler ve Michael Williams. "Conversations in International Relations: Interview with John J. Mearsheimer (Part I)", *International Relations*, 20/1, (2006): 105-123.

Nakano, Jane, Edward C. Chow. "The West Siberia Gas Supply Deal on the Horizon for Russia and China: Is a Friend in Need a Friend Indeed?", *Center for Strategic and International Studies*, 24 Kasım 2014, https://www.csis.org/analysis/west-siberia-gas-supply-deal-horizon-russia-and-china-friend-need-friend-indeed, (e.t. 29.10.2017).

"Military Doctrine of the Russian Federation". https://www.offiziere.ch/wp-content/uploads-001/2015/08/Russia-s-2014-Military-Doctrine.pdf, (e.t. 09.10.2017).

Oznobishchev, Sergey. "Beijing's Quest for Stability in its Neighborhood: China's Relations with Russia in Central Asia", *Asian Security*, 13/1, (2017): 41-58.

_____. "Pragmatic Realism", *Japanese and Russian Politics: Polar Opposites or Something in Common?*, Takashi Inoguchi (ed), 185-206, New York: Palgrave Macmillan, 2015.

_____. "Russia and China: Expectations, Illusions, and Reality", *Asian Journal of Comparative Politics*, 2/1, (2016): 40-54.

Plopsky, Guy. "Why Is Russia Aiming Missiles at China?", *The Diplomat*, 12 Temmuz 2017.

"Press Statements Following Russian-Chinese Talks", 4 Temmuz 2017, http://en.kremlin.ru/events/president/news/54979, (e.t. 17.092017).

Putz, Catherine. "Eurasian Economic Union's First External FTA to Come into Force", *The Diplomat*, 21 Eylül 2016.

Richardson, Paul Benjamin. "Geopolitical Visions, Globalisation, and the Remaking of Russia's Eurasian Borders", *Journal of Borderlands Studies*, 32/1, (2017): 7-21.

"Russia's Military Doctrine". 21 Nisan 2000, https://www.armscontrol.org/act/2000_05/dc3ma00, (e.t. 04.05.2017).

"Russian-Chinese Joint Declaration on a Multipolar World and the Establishment of a New International Order, Adopted in Moscow on 23 April 1997", 20 Mayıs 1997, http://www.un.org/documents/ga/docs/52/plenary/a52-153.htm, (e.t. 18.08.2017).

Saunders, Phillip C. ve Julia G. Bowie. "US–China Military Relations: Competition and Cooperation", *Journal of Strategic Studies*, 39/5-6, (2016): 662-684.

Shumylo-Tapiola, Olga. "The Eurasian Customs Union: Friend or Foe of the EU", The Carnegie Papers, Ekim 2012.

Torbakov, Igor, "Managing Imperial Peripheries: Russia and China in Central Asia", *The New Great Game: China and South and Central Asia in the Era of Reform*, Thomas Fingar (ed), 240-272, Stanford: Stanford University Press, 2016.

"Treaty of Good-Neighborliness and Friendly Cooperation Between the People's Republic of China and the Russian Federation", 24 Temmuz 2001,

http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjdt_665385/2649_665393/t15771.shtml, (e.t. 13.08.2017).

Trenin, Dmitri. "From Greater Europe to Greater Asia? The Sino-Russian Entente", *Carnegie Moscow Center*, Nisan 2015.

_____. "Russia's Asia Strategy: Bolstering the Eagle's Eastern Wing", The Institut Français Des Relations Internationales: Russie Nei Visions, Haziran 2016.

_____. "The Ukraine Crisis and the Resumption of Great-Power Rivalry", Carnegie Moscow Center, Haziran 2014.

_____. "True Partners? How Russia and China See Each Other", *Center for European Reform*, Şubat 2012.

Turner, Susan. "Russia, China and A Multipolar World Order: The Danger in the Undefined", *Asian Perspective*, 33/1, (2009): 159-184.

"US Energy Information Administration-Country Analysis Brief_Russia". https://www.eia.gov/beta/international/analysis_includes/countries_long/Russia/russia.pdf, (e.t. 16.10.2017).

Wan, William, Abigail Hauslohner. "China, Russia Sign $400 Billion Gas Deal", *The Washington Post*, 21 Mayıs 2014.

Weaver, Courtney ve Neil Buckley. "Russia and China Agree $270bn Oil Deal", *Financial Times*, 21 Haziran 2013.

Wilkins, Thomas S. "Russo–Chinese Strategic Partnership: A New Form of Security Cooperation?", *Contemporary Security Policy*, 29/2 (2008): 358-383.

Wilson, Jeanne L. "The Eurasian Economic Union and China's Silk Road: Implications for the Russian–Chinese Relationship", *European Politics and Society*, 17/1 (2016): 113-132.

"Xi, Trump Meet on Ties, Hot-Spot Issues on G20 Sidelines", *Xinhuanet*, 9 Temmuz 2017, http://news.xinhuanet.com/english/2017-07/09/c_136428753.htm, (e.t. 12.10.2017).

Xiaokun, Li ve Chen Weihua. "China, US Sign Agreement to Boost Army Cooperation", *China Daily*, 16 Haziran 2015, http://www.chinadaily.com.cn/world/2015-06/15/content_21001723.htm, (e.t. 02.11.2017).

Yuan, Jing-Dong. "Sino-Russian Defense Ties: The View from Beijing". *The Future of China-Russia Relations*, James Bellacqua (ed.), 203-229, Kentucky: The University Press of Kentucky, 2010.

PASIFIKTE BÜYÜK OYUN: KUZEY KORE KRIZININ ÇÖZÜMÜNDE RUSYA'NIN TUTUMU

Yrd. Doç. Dr. Halit HAMZAOĞLU

(Kafkas Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü)

Donald Trump'un seçim zaferinden sonra ABD dış politikasının temel gündem maddesi Asya – Pasifikteki jeopolitik durum etrafında şekillenmeye başlamıştır. Pasifikteki jeopolitik atmosferin barometresini, özellikle son dönemde, sorundan krize dönüşen Kuzey Kore meselesi belirledi. Kuzey Kore'nin stratejik tehdide dönüşmemesi bağlamında bölge ülkelerinin birçoğu açık bir pozisyon almışlardır. Fakat krizin çözümlenmesi perspektifinden bakıldığında anahtarın kimin elinde olduğu sorunsalı önem taşımaktadır. Birçok siyasi analistin görüşü anahtarın Çin'in elinde olduğu yönündedir. Bu görüş doğru olmakla birlikte krizin çözümü konusunda yedek anahtarın bir başka önemli Pasifik aktörü Rusya'nın pozisyonuna bağlı mevcudiyet gösterdiğini söylemek mümkündür.

Krizin çözümlenmesi veya en azından büyümemesi açısından kritik bir pozisyonda olan Pekin yönetimi birçok temel parametreye ve yapıcı enstrümana sahiptir. Uluslararası ilişkilerin yeni büyük oyuncusu Çin, yakın çevresindeki sorun ve krizleri bir başka büyük güce devretmek arzusu taşımayacaktır. Bu nedenle inisiyatifi elinde tutarak uluslararası güç dengesinde pozisyon elde etmiş olacaktır. Pekin'in Kuzey Kore krizine bakış açısı tipik bir büyük güç olma eğilimini ortaya koymaktadır.

Mamafih, Çin dış politika yapıcıları özellikle Rusya'nın söz konusu krize dâhil olmasını istemektedirler. Pekin yönetimi Kremlin'in Pasifikteki sorunlara pozitif katkı sağlayacağını öngörmektedir. Pekin yönetimi, ABD ve en önemlisi Japonya'yı dengeleme stratejisi yönünde Kremlin'in desteğine ihtiyaç duymaktadır. Rusya yeni oluşan çok kutuplu uluslararası ilişkiler sistemi çerçevesinde Çin'in tutumuna destek vermekte ve Pasifikte "Önce Çin" projeksiyonunu geliştirmektedir. Bu bakımdan Rusya ve Çin'in dayanışma içerisinde olması reel politik dinamikler ve yeni uluslararası ilişkiler gerçeği olgusundan değerlendirilmelidir.

ABD'nin dış politika davranışları detaylı incelendiğinde "yapay sorunlar oluşturma taktiğini" inşa etme "potansiyeli" de göz önünde bulundurulmalıdır. Bu bağlamda Kuzey Kore krizinin ABD dış politika açısından "bir fırsat analizi okuması" yapma durumu da çalışmanın ana konularındandır. ABD'de Kissinger

ve Mearsheimer'in başını çektiği dış politika elitleri yakın ve orta vadede Çin'in yayılmacı bir strateji izleyeceğini ve bu nedenle önceliğin Pekin'i çevreleme ve dengeleme politikalarına verilmesini önermektedirler. Pasifik merkezli yeni uluslararası ilişkilerin ön plana çıkacağı tahmin edilmekte ve "Trump Doktrinin" de bu istikamette dizayn edilmesi gereksiniminden bahsedilmektedir.

Çalışmamızın temel problematiğini Rusya'nın Kuzey Kore krizini nasıl ve hangi jeostratejik metotlar çerçevesinde okuduğu teşkil etmektedir. Çalışmamızın bir başka önemli problematiği ise Pasifikteki üç ana aktörün - Çin, ABD ve Rusya'nın - Kuzey Kore krizine dair projeksiyonlarını araştırmaktır. Üzerinde durulan bir başka husus ise söz konusu krizin realist uluslararası ilişkiler teorisi perspektifinden analiz edilmesidir. Bu bakımdan çalışmamızın teorik altyapısını uluslararası ilişkilerin realist yaklaşımı ve reel politik paradigması oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: ABD'nin Dış Politika Davranışları, Çin Dış Politikası, Kuzey Kore Krizi, Pasifik Bölgesi, Rusya'nın Pasifik Stratejisi.

DÜNYA SAVAŞI NEDEN ÇIKAR? AMPİRİK ULUSLARARASI İLİŞKİLER TEORİSİ AÇISINDAN DÜNYA SAVAŞI*

Yrd. Doç. Dr. Öner AKGÜL

(Ahi Evran Üniv., İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü)

Dünya tarihinin belirli dönemlerinde uluslararası sistem, devletlerin ikili ve çok taraflı uyuşmazlıklarıyla dönüşüm sürecine girmiştir. Yaşanan binlerce askerileşmiş uluslararası uyuşmazlıklardan bazıları, iki taraflı ya da bölgesel bir yakın savaş ihtimali yaratıp sonlanırken, bazıları da büyük bir savaşa doğru evrilmiştir. Uluslararası sistemin güç konsantrasyonundaki ve ittifak yapılarındaki değişimler, sistemin kutuplaşma biçimini de etkilemiştir. Sistemin kutuplaşma seviyesine bağlı olarak ikili ya da çok taraflı ilişkilerle oluşan belirli durumların/olayların savaşa dönüşmesiyle dünya ciddi biçimde değişim süreci geçirmektedir. Uluslararası sistem hiyerarşisinde köklü değişimler yaratan bu süreçlerin başında "*dünya savaşı"* olarak adlandırılan vakalar gelmektedir.

Ampirik uluslararası ilişkiler teorisinde bu savaş türünün, birçok değişkenin eş zamanlı olarak birbirleriyle olan etkileşimiyle meydana geldiği ortaya konulmaktadır. Sistemdeki devletlerin toplam nüfuslarının artışı, kentli ve kent dışı nüfusta değişimler, askeri personel sayıları, askeri harcama miktarındaki ani yükselişler, yıllık kömür ve çelik tüketiminde meydana gelen değişimler, toplam enerji üretim ve tüketim miktarları gibi kapasiteyi artıran değişkenlerin her biri toplu halde değerlendirildiğinde, sistemin değişimini de gözlemlemek mümkün olabilmektedir. Dolayısıyla dünyanın hâlihazırdaki durumunu tespit ederek geleceğe dönük bir analiz yapmak da mümkün olabilmektedir. Bunun yanı sıra silahlanma yarışlarını ve güvenlik ikilemlerini modelleyen ampirik teori, bir krizin devletlerarası savaşa doğru nasıl ilerlediğini ortaya koymaktadır. Tüm bunlara ek olarak, uluslararası ittifak sistemlerinin, müzmin krizlerin, özellikle toprağa dayalı uyuşmazlıkların önce ikili, çok taraflı ve sonra bölgesel ve küresel bir savaşa nasıl evrilebildiği yine yayılma (contagion) etkisi ile açıklamaktadır. Uluslararası sistemin en tepesinde yer alan devlet ile uluslararası rekabet halinde olan alt katman devletlerin, yukarıda belirtilen değişkenler aracılığı ile kapasitesinin artmasıyla, yakın savaş durumuna nasıl geçildiği yine ampirik uluslararası ilişkiler teorisinin önemli bir bulgusudur.

Uluslararası sistemin belirli aralıklarla yoğun bir krize ve sonrasında "*dünya savaşı*"na yönelmesini 'döngü' kavramı ile açıklayan bu alan, özellikle nicel yöntemlerle uluslararası sistemin dönüşümünü açıklamaktadır. Organski,

Modelski, Thompson, Gilpin, Kontratieff, Sorokin ve Doran gibi yazarlar çeşitli farklılıklarla bu döngüleri açıklamaktadırlar. Bu yazarların nicel analizlere dayalı bulguları, uluslararası sistemin kriz eşiklerini ortaya koyarak aslında günümüzü aydınlatan bilgileri bize sunmaktadır.

Bu bağlamda çalışmada, ana akım uluslararası ilişkiler teorilerinin dışında, ampirik uluslararası ilişkiler teorisinin "*dünya savaşı*"nın nasıl meydana geldiğine ilişkin bulguları tartışılarak, günümüz açısından nicel verilere dayalı bir analiz yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Dünya Savaşı, Döngüler, Ampirik Uluslararası İlişkiler Teorisi, Uluslararası Sistem, Kriz.

ABD'NİN LATİN AMERİKA POLİTİKASI ÇERÇEVESİNDE VENEZÜELLA'DAKİ SON GELİŞMELER

Arş. Gör. Büşra ÖĞÜTÇÜ

(Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fak., Uluslararası İlişkiler Bölümü)

Latin Amerika, Amerika kıtasının keşfedilişinden beri bulundurduğu zenginliklerle dikkat çekmiştir. Bölgede önce İspanyol ve Portekiz egemenliği daha sonra Amerika Birleşik Devletleri'nin bağımsız bir devlet olarak ortaya çıkmasından sonra ise A.B.D. nüfuzu devam etmiştir. Bu etkinliğe 2000'li yıllarda karşı çıkışlar olsa da A.B.D. nüfuzunun sona erdiği söylenemez. Elbette bölgenin A.B.D.' ye yakınlığı A.B.D.' nin bölgeye özel ilgi göstermesine neden olmuştur. Bu noktada Monroe Doktrini ile başlayan süreç göz önüne alındığında A.B.D. Monroe Doktrini ile bölgede başka bir gücün bölgede hakimiyetine karşı çıkmış daha sonraki süreçte de bu karşı çıkışı devam ettirmiştir. Soğuk Savaş döneminde bölgenin komünizmin etkisinden korunması yönünde devam eden A.B.D. politikaları Soğuk Savaş sonrası dönemde de bölge ülkeleriyle yakın ilişkileri sürdürmek ve etkisini devam ettirmek yönünde olmuştur. Tüm bu süreç göz önüne alındığında A.B.D.'nin bölgeye bakışının güvenlik temelli olduğu görülmektedir.

Bölgede Venezüela ise A.B.D. açısından önemli bir devlettir. A.B.D.'nin bu ilgisinde Venezüela'daki petrol rezervi de önemli bir faktör olmuştur. Venezüela A.B.D. ilişkileri Punto Fijo hükümetleri döneminde iyi şekilde seyrederken Hugo Chavez'in iktidara gelişi ilişkilerin seyrini değiştirmiştir. Bu noktadan sonra Venezüela –ABD ilişkileri farklı bir boyutta seyretmiştir. Bundan sonra Venezüela Küba ile bölgede ABD'ye karşı çıkışın merkezi olmuştur. A.B.D.'nin Venezüela ile ilişkileri 2013 yılında Hugo Chavez'in ölümü ile yerine gelen Nicolas Maduro döneminde de sorunlu olmuştur. A.B.D 2017 yılında başlayan protestolarda muhalefetin tarafında yer almış, hükümete yönelik yaptırımlar uygulamıştır. İlk olarak Başkan D. Trump tarafından askeri seçeneğin de değerlendirildiği açıklansa da daha sonra Beyaz Saray'dan askeri seçeneğin değerlendirilmeyeceği açıklanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Venezüela, Latin Amerika, ABD, Chavez, Obama.

Panel 4
10:45-12:30
(Seminer 2)
Oturum Başkanı: Doç. Dr. Barış DOSTER

Suriye Krizi ve Güney Kafkasya

Öğr. Gör. Araz ASLANLI, Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi

Suriye Meselesinde Rusya'nın "Kürt Kartı

Dr. Nazim CAFEROV, Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi

Irak-Suriye Ekseninde ABD'nin Kürt Politikası

Arş. Gör. Hüseyin Faruk ŞİMŞEK, Uludağ Üniversitesi

Kriz ve Değişim Zamanlarında Türkiye'nin Güvenlik Kavramsallaştırmasını Anlamak: Güvenlik-sizlikten Güvenlikleştirmeye Türkiye'nin Suriye Politikası

Arş. Gör. Okan GÜLBAK, İstanbul Ticaret Üniversitesi

SURİYE KRİZİ VE GÜNEY KAFKASYA

Öğr. Gör. Araz ASLANLI

(Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi (UNEC), Türk Dünyası İşletme Fakültesi İktisat ve İşletme Bölümü)

Daha çok yıllardır birikmiş sorunlarından kaynaklansa da özellikle "Arap Baharı" olarak nitelendirilen süreçteki hızlı gelişmeler dolayısıyla ortaya çıkan ve bölge dışı güçlerin Orta Doğu`ya yönelik planları dolayısıyla tırmandırılan "Suriye krizi" uluslararası ilişkiler sisteminin en önemli konusu olmayı sürdürmektedir. Suriye krizi bu çerçevede Güney Kafkasya'yı da yakından etkilemektedir. Suriye krizinin Güney Kafkasya bölgesine etkisi öncelikle bu bölgenin krizle yakından ilgili olan üç ülkeyle çevrili olmasından kaynaklanmaktadır. Güney Kafkasya`yı çevreleyen Türkiye, İran ve Rusya özellikle mevcut aşamada Suriye krizi açısından sadece ilgili değil, aynı zamanda en etkili ülkelerden üçü olarak nitelendirilebilir.

Öte yandan Suriye krizi çerçevesinde yaşanan iç savaş ve krizin doğurduğu sonuçlar da Güney Kafkasya ülkelerini etkilemektedir. Burada kastedilen bir yandan Suriye iç savaşının taraflarına Güney Kafkasya`dan katılımlar, diğer yandan ise iç savaş dolayısıyla Suriye`yi terk edenlerin bir kısmının Güney Kafkasya`ya yerleşmesidir.

Bu çalışmada Suriye krizinin hem genel anlamda Güney Kafkasya'ya etkisi, hem de ayrı ayrılıkta Güney Kafkasya cumhuriyetlerine etkisi üzerinde durulacaktır. Bu çerçevede özellikle Güney Kafkasya cumhuriyetlerinin dış politikalarında Suriye krizinin yeri değerlendirilecektir. Suriye krizinin bölge devletleri tarafından algılanması, onların dış politikasına etkisi, Azerbaycan BM Güvenlik Konseyi üyesiyken Suriye krizine ilişkin tutumu, krizin Karabağ sorununa etkisi, Suriye'deki iç savaşın Güney Kafkasya ülkeleri için oluşturduğu güvenlik riski ve benzer hususlar analiz edilecektir. Güney Kafkasya ülkeleri içerisinde Suriye kriziyle en yakından ilgili olan Azerbaycan olduğu için çalışmanın büyük bir kısmı Azerbaycan'ı kapsayacaktır.

Sonuç kısmında ise Suriye krizinin Güney Kafkasya ülkeleri üzerinde etkisi ve Güney Kafkasya ülkelerinin Suriye krizinde oynadıkları rol genel olarak değerlendirilecektir.

Çalışma için hem konu üzerine yazılmış makalelerden, hem de her üç ülkenin Suriye krizine ilişkin resmi söylemlerini içeren belge ve açıklamalardan yararlanılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Suriye Krizi, Azerbaycan, Ermenistan, Gürcistan.

SURİYE MESELESİNDE RUSYA'NIN "KÜRT KARTI"

Dr. Nazim CAFEROV (CAFERSOY)
(Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi, Türk Dünyası İşletme Fakultesi)

Bu bildiride Rusya`nın Suriye krizi sürecindeki Kürt politikası 4 temel bölümde değerlendirecektir.

Birinci bölümde özet olarak Rusya`nın tarihsel Ortadoğu politikası değerlendirilecek ve günümüzde bu politikanın oluşumunda Arap Bahar'ının etkisi anlatılacaktır. Bu bölümde Rusya`nın Arap Bahar'ına başta ihtiyatlı yaklaştığı, ancak özellikle Libya müdahalesi sonrasında Arap Baharının uzun vadede kendi dış ve iç stratejik çıkarlarına zarar vereceği anlayışı hakım olduğu savunulacaktır.

Bildirinin ikinci bölümünde Suriye krizinde Rusya genel tutumu değerlendirilecektir. Bu bölümde Rusya`nın Suriye'ye ilişkin geleneksel yaklaşımı ve Akdeniz hassasiyeti değerlendirilecektir. Bu noktada Suriye krizinin Rusya tarafından bölgede mevzilerini tahkim ederek hem küresel, hem de bölgesel dengeler bağlamında konumunu güçlendirme süreci olduğu tezi savunulacaktır.

Bildirinin üçüncü bölümünde Rusya yönetimin özelde Suriye, genelde ise Ortadoğu'da etkinliğini artırma çabalarında Kurt kartına verdiği önem değerlendirilecektir. Bu noktada Kremlin yönetimin Kürt kartına verdiği önemin küresel, bölgesel ve ikili ilişkilerden kaynaklandığı savunulmaktadır. Bildiride bahsedilen küresel, bölgesel ve ikili ilişkiler değişik örnekler üzerinden açıklanacaktır. Küresel boyutta, Putin`le toparlanan Rusya önemli bir küresel mücadele alanı olarak gördüğü Ortadoğu'da "Kürt faktörünü" önemli bir etkinlik unsuru olarak görmektedir. Bölgesel boyutta, Rusya Kürt unsurunun Ortadoğu'nun bölgenin geleceğinde Türkiye, İran, Mısır ve İsrail'den sonra 5. bölgesel faktöre dönüşmek üzere olduğu kanaati ağırlık kazanmıştır. Türkiye ile yaşanan gerginlik de Rusya'ya Kürt etkeninin Ankara üzerinde baskı unsuru olarak kullanmaya müsait zemin hazırlamıştır. Rus-Türk ilişkilerindeki krizin atlatılmasından sonra da Moskova'nın bu konuya ilgisi devam etmektedir. İkili boyuta bu durum, Rusya'nın Kürtler konusunda ciddi tarihi birikime ve ilişkilere sahip olması ile açıklanabilir. Rusya 18. yüzyıldan itibaren Kürt faktörüne özel bir ilgi göstermiş, 20. yüzyıl zarfında ise "Sovyet Kürdistanı", Mahabad Cumhuriyeti ve PKK benzeri projelerin esas destekçisi olmuştur. Soğuk Savaş sonrasında Rusya'nın bölgeye ilgisinin azalması ve Türkiye ile iyi ilişkiler bu süreci kesintiye uğratsa

da yukarıda belirtiğimiz küresel ve bölgesel dinamikler Kremlin yönetimin geleneksel Kürt yaklaşımını tekrar canlandırmıştır.

Bildirinin dördüncü bölümünde ise Moskova'nın Kürt kartına bu ilgisinin taktik mi, stratejik mi olduğu tartışılacaktır. Bu noktada Rusya'nın Kürt kartına ilişkin yaklaşımı Rusya –ABD, Rusya-AB, Rusya-İran, Rusya-Türkiye ve Rusya-Suriye ilişkileri de göz önünde bulundurularak değerlendirilecektir.

IRAK-SURİYE EKSENİNDE ABD'NİN KÜRT POLİTİKASI

Arş. Gör. Hüseyin Faruk ŞİMŞEK
(Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü)

ABD 1991 yılına kadar Kürt hareketine dönük izlediği politikasını büyük oranda bölge devletleri ile olan ilişkilerine ve bölgedeki müttefiklerinin hassasiyetlerine göre şekillendirmiştir. Bölge devletlerinden biri ile ilişkisinin bozulduğu veya dolaylı yoldan siyasetini etkilemek istediği dönemlerde ABD o ülkedeki Kürt hareketine destek vermiş, hatta Kürtleri ayaklanmaları için teşvik etmiş, ilişkisinin düzeldiği veya bu desteğin kendi müttefiklerinin tepkisini çekmeye başladığı dönemlerde ise verdiği desteği kesmiştir. 1991 sonrasında ise ABD, Kürt hareketinin Irak'ın kuzeyinde de-facto özerk bir yapı kurmasını ve Irak müdahalesinden korunaklı bir şekilde kendisini geliştirmesini sağlamış, 2003 sonrasında ise hem askeri hem de siyasi olarak Kürt hareketini destekleyerek Irak'ın federal yapısı içerisinde özerk bir Kürt bölgesi kurulmasını sağlamıştır. ABD'nin kendi özerk yapılarını kurmalarını sağladığı Kuzey Irak'taki Kürt yönetiminin uzun vadeli bölgesel çatışma ve sorunlara yol açabilecek bağımsızlık taleplerine karşı takındığı tutum ve Kuzey Irak yönetiminin bağımsızlığa dönük attığı adımlara olan tedrici desteği de ABD'nin Kürt politikasının önemli sacayaklarından birini oluşturmaktadır. Ayrıca, Suriye iç savaşının ikinci yılından itibaren ABD, Türkiye'yi de karşısına alarak PKK'nın Suriye uzantısı olan PYD'ye siyasi ve askeri destek vermiştir. ABD'nin IŞİD'e karşı mücadele gerekçesiyle verdiği destek, bu örgütün 2017 yılında ağır silahlarla teçhiz edilmesi ile bölgedeki güç denklemini bozabilecek ve uzun vadeli çatışmalara yol açabilecek boyutlara ulaşmıştır. Bu da hem Türkiye'nin hem de genel olarak bütün bölgenin güvenliğini tehdit etmektedir. ABD'nin Suriye ve Irak'ta izlediği politikalar birlikte değerlendirildiğinde ABD'nin bölgesel güçler ve müttefikleri ile olan ilişkisi ile tamamen bağımlı olmayan ve Kürtlere olabildiğince bağımsız alan sağlayacak yeni bir Kürt politikası ürettiğini ve bu politikayı adım adım uygulamaya çalıştığı gözlemlenmektedir. Bu çalışmada ABD'nin Suriye ve Irak'ta izlediği Kürt politikası geçmişte izlenen politikalar ve mezkûr ülkelerdeki özellikle Suriye iç savaşından sonraki gelişmeler ışığında analiz edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Irak, ABD, Suriye, Kuzey Irak, PYD-PKK.

KRİZ VE DEĞİŞİM ZAMANLARINDA TÜRKİYE'NİN GÜVENLİK KAVRAMSALLAŞTIRMASINI ANLAMAK: GÜVENLİKSİZLİKTEN GÜVENLİKLEŞTİRMEYE TÜRKİYE'NİN SURİYE POLİTİKASI

Arş. Gör. Okan GÜLBAK

(İstanbul Ticaret Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü)

Suriye, 1990'lı yılların sonuna dek Türkiye tarafından yaşamsal bir tehdit olarak algılanmış, ikili ilişkiler Soğuk Savaş dönemi boyunca ve sonrasında sınırlı bir güvenlik çerçevesinde süregelmiştir.

2000'li yılların başlarından itibaren, özellikle AK Parti Hükümeti iktidara gelmesiyle birlikte Türkiye'nin Suriye'ye karşı uygulamakta olduğu politikasında büyük bir değişim gözlemlenmeye başlamıştır. Türkiye, bir yandan Suriye ile ilişkilerini geliştirirken; diğer yandan bu ilişkileri sınırlı bir güvenlik çerçevesinden çıkararak diplomatik, ekonomik ve sosyal alanları da kapsayan çok boyutlu bir duruma getirmiştir. Öyle ki Türk Dış Politikası söyleminde, Suriye'nin Türkiye'ye ile "Ortak kadere, ortak geçmişe ve ortak geleceğe sahip olduğu" ve "iki ülkenin bu ortak kadere hizmet edecek tek bir diplomatik misyonu" olduğu vurguları yapılırken; iki ülke arasındaki "ortak paydaşlık" durumunu pekiştirmek adına vize muafiyeti anlaşmasının yapılması da ilişkilerin zirvesini gözler önüne sermektedir. Bu durum 2000'li yıllar boyunca olumlu bir havada seyreden iki ülke arasındaki ilişkilerin artık normale döndüğünü, Suriye'nin artık Türkiye için bir ulusal güvenlik tehdidi olarak algılanmadığını ve bunun da güvenlik-sizleştirme durumunun zirvesi olarak da görüle bilineceğini ortaya koymaktadır.

Ancak 2011 ve sonrasında başlayan bölgesel kriz ve değişim atmosferi, tüm Ortadoğu bölgesi gibi ve Suriye'yi de etkisi altına almıştır. Türkiye'nin 2000'li yılların ortalarından itibaren uygulamakta olduğu Suriye politikasını yeniden bir dönüşüm sürecine sokmuş; çok boyutlu Suriye politikası yeniden sınırlı bir güvenlik çerçevesine evirilmiştir. Örneğin, Suriye'deki ayaklanmaların bir iç savaş olarak kalmayıp Türkiye'nin sınır güvenliğine tehdit oluşturmaya başlaması, "Suriye'deki gelişmelere Türkiye'nin kayıtsız kalamayacağı", "Suriye'nin Türkiye için bir ulusal güvenlik meselesi olduğu" hatta "Esad'ın eli kanlı bir diktatör olup, kendi halkını katlettiği ve Türkiye'nin buna kayıtsız kalamayacağı" söz eylemleriyle, Türkiye'nin ikili ilişkilerini tekrardan güvenlikleştirme boyutuna taşıdığı göze çarpmaktadır.

Bu durumda Türkiye'nin değişen Suriye politikasının yalnızca güvenlik-sizleştirme ve güvenlikleştirme kavramlarının önemli bir örneği mi olduğu, yoksa bu politikanın yalnızca dünya ve bölge politikasında kriz ve değişim atmosferinin beraberinde getirdiği tehdit algılamalarının sonucunda mı ortaya çıktığı tartışmaya açıktır. Bu çalışma güvenlik-sizleştirme ve güvenlikleştirme kavramlarını ve bu kavramsal çerçevenin temel unsurlarını ele alarak söz konusu soruya geçerli bir yanıt aramaktadır.

Anahtar Kelimeler: Güvenlik-Sizleştirme, Güvenlikleştirme, Güvenlik Kavramsallaştırması, Siyasi Elitler, Söylem.

Panel 5
14:00 – 15:15
(Büyük Salon: Piyade Kurmay Yarbay İlker ÇELİKCAN Salonu)
Oturum Başkanı: Prof. Dr. Kamuran REÇBER

Hollanda Devleti'nin Türkiye Cumhuriyeti Devleti Bakanının Yurt Dışı Gezisi veya Ziyaretine Müdahalesinin Uluslararası Hukuk Açısından Değerlendirilmesi

Prof. Dr. Kamuran REÇBER, Uludağ Üniversitesi

Türk Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun Kriz Zamanında Uygulanması ve İlgili Tartışmalar

Doç. Dr. Halil ERDEMİR, Manisa Celal Bayar Üniversitesi

Prof. Dr. Hatice P. ERDEMİR, Manisa Celal Bayar Üniversitesi

AB'nin Arakan Kriziyle İlgili Politikalarının Analizi

Doç. Dr. Halil ERDEMİR, Manisa Celal Bayar Üniversitesi

Prof. Dr. Hatice P. ERDEMİR, Manisa Celal Bayar Üniversitesi

E. Sümeyra ERDEMİR, Anadolu Üniversitesi

Göç ve Güvenlik Bağlantısı: Avrupa Birliği Açısından Değerlendirme

Yrd. Doç. Dr. Zeynep YÜCEL, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi

Türk-Alman İlişkileri: Tarihsel Dostluktan Küresel Düşmanlığa mı?

Yrd. Doç. Dr. Hakan ÖZKAN, Karabük Üniversitesi

HOLLANDA DEVLETİ'NİN TÜRKİYE CUMHURİYETI DEVLETİ BAKANININ YURT DIŞI GEZİSİ VEYA ZİYARETİNE MÜDAHALESİNİN ULUSLARARASI HUKUK AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Prof. Dr. Kamuran REÇBER

(Uludağ Üniv., İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü)

Devletler arasındaki ilişkileri düzenleyen uluslararası hukuk (özellikle kamu boyutu) kurallarının etkinliği, bu devletlerin bahsi geçen kurallara uymalarıyla doğrudan ilintilidir. Eğer devletler, uluslararası hukuk normlarına mümkün olduğunca uyumlu diyebileceğimiz eylemler yaparlarsa ve işlemler tesis ederlerse uluslararası hukuk kuralları da yüksek düzeyde etkin olur. Uluslararası hukuk sisteminde, spesifik nitelikte sadece uluslararası hukuk kurallarını oluşturma yetkisine sahip bir birimin veya organın olmayışı nedeniyle yasal düzenlemeler, genel anlamda bir yandan uluslararası hukuk kişilerinin tutum ve davranışlarından doğan teamül kurallarıyla, diğer yandan bu kişilerin kendi aralarında yaptıkları çeşitli uluslararası işlemlerle (andlaşma, anlaşma, sözleşme, protokol vb.) gerçekleşmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti de uluslararası hukuk kişisi olarak uluslararası hukuk sisteminde çeşitli eylemler yapmakta ve duruma göre işlemler gerçekleştirmektedir. Ancak, Türkiye Cumhuriyeti Devleti, uluslararası hukuk sistemi içerisinde kimi zaman haksız ve/veya işlemlere maruz kalabilmekte ve kendisine yönelik de bazı devlet(ler) aynı iddialarda bulunabilmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin özellikle 2017 yılının başından itibaren haksız olduğu iddia edilen eylemlere maruz kalmıştır. Bunlar, Aile Sosyal Politikalar Bakanı'nın Hollanda'da konsolosluğumuza gidişinin engellenmesi, Dışişleri Bakanı'nın Almanya'daki programının iptal edilmesi ve Avusturya'da yine bir Bakanın program düzenleme isteminin reddedilmesidir. Bu çalışmada bahsettiğimiz eylemlerden sadece birini yani Hollanda Devleti'nin Aile ve Sosyal Sosyal Politikalar Bakanı'nın Hollanda'daki konsolosluk ziyaretinin engellenmesi olgusunu uluslararası hukuk normlarıyla uyumlu olup olmadığı irdelenmeye çalışılacaktır. Ayrıca, çalışmanın son kısmında Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin haklılığı tespit edilebildiği takdirde hakkını arama anlamında başvurabileceği yol ve yöntemler aktarılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Andlaşma, Diplomasi Hukuku, Hollanda-Türkiye Krizi, Konsolosluk Hukuku, Diplomatik Ziyaret.

TÜRK YABANCILAR VE ULUSLARARASI KORUMA KANUNU'NUN KRİZ ZAMANINDA UYGULANMASI VE İLGİLİ TARTIŞMALAR

Doç. Dr. Halil ERDEMİR
(Manisa Celal Bayar Üniversitesi, UBYO, Uluslararası İlişkiler)

Prof. Dr. Hatice P. ERDEMİR
(Manisa Celal Bayar Üniversitesi, FEF, Tarih Bölümü)

Türkiye coğrafî konumu doğu-batı kuzey-güney geçişlerinin kesiştiği, zengin ve fakir bölgelerin birleştiği stratejik bir mekândır. Türkiye bu konumuna ilaveten komşu bölge ve gerilerinin yerel ve uluslararası çatışmalarından etkilenen insanların siyasî ve ekonomik sebeplerle göçüne maruz kalmaktadır. Mütemadiyen göç alan Türkiye'nin yabancılarla ilgili 2013 tarih ve 6458 Sayılı "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu" bulunmaktadır. Bu kanunla bağlantılı olarak Resmî Gazete'de 17 Mart 2016 gün ve 29656 sayı ile kanunun yönetmeliği yayınlanmıştır. Yönetmelik toplam 163 Maddeyi 5 temel kısım içinde pek çok alt bölümle açıklamaktadır. Türkiye sınırından içeri girmiş bütün insanların tâbi olduğu/olması gerektiği bu kanunun uygulanması meselesi Türkiye'de iç siyasî yapıların ve mensuplarının dışarıda da özellikle Avrupa'nın müspet yahut menfî yorumlarına temel teşkil etmektedir. Yönetmelik dikkatli bir şekilde incelendiğinde Batı ülkelerindeki uygulamalardan pek de farklı olmayan kural ve kaideleri içermektedir.

6458 Sayılı Kanunun uygulanışı ve Ak Parti Hükümetlerinin politik yaklaşımları neticesinde Türkiye geçiş güzergahından göçmen merkezine dönüşmüştür. Türkiye'yi iktisadî, içtimaî ve siyasî etkileyen 3 milyon civarındaki göçmenin kısa ve uzun vadeli insanî ihtiyaçlarının karşılanması millî ve milletlerarası bir meseledir. Türkiye'deki yabancılar meselesi Türkiye'nin içinde tartışıldığı gibi dışında da gündem oluşturan uluslararası bir meseledir. Göçmenlerin Türkiye'de kalanları/kalmayı düşünenlerin yanı sıra Avrupa'ya geçmek isteyenlerin sayısı hiç de az değildir.

Göçmenler/yabancılar Türkiye'de ve Avrupa'da hükümetler ile muhalefetler arasında bir siyaset yapım aracı olarak kullanılmaktadır. Göçmenlerden istifade eden uluslararası organ ve insan kaçakçılığı yapan şebekeler, terör örgütleri ve ucuz iş gücü kaynağı gören işverenler de bulunmaktadır.

Bu çalışmada, Türkiye'nin 6458 Sayılı "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu" ve ilgili yönetmeliğinin Türkiye'deki uygulanması incelenecektir. İncelemeye temel olan yabancılar ve göçmenlerle ilgili iç ve dış siyasî gelişmeler tartışılacak, gelişim ve değişimlerin uygulanmasında realist, idealist ve/veya liberalist teorik politikaların nasıl ve ne şekilde pratiğe yansıdığı tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Yabancılar Kanunu, Sığınmacı, Göçmen, Dış Politika.

AB'NİN ARAKAN KRİZİYLE İLGİLİ POLİTİKALARININ ANALİZİ

Doç. Dr. Halil ERDEMİR
(Manisa Celal Bayar Üniversitesi, UBYO, Uluslararası İlişkiler)

Prof. Dr. Hatice P. ERDEMİR
(Manisa Celal Bayar Üniversitesi, FEF, Tarih Bölümü)

E. Sümeyra ERDEMİR
(Anadolu Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğrencisi)

Dünya üzerinde mütemadiyen yerel ve uluslararası mahiyette krizler çıkmaktadır. Uluslar ve ulusların oluşturduğu kuruluşlar herhangi bir krizi müspet yahut menfî olarak değerlendirmekte ve buna göre politika üretmektedir Politikaların arkasında ırkî, dinî, içtimaî, iktisadî ve siyasî saik olabilmektedir. Etkisi yerelden uluslararası mahiyete dönüşmüş Suriyeli göçmenlerle Myanmar'daki Arakanlıların Bangladeş'e sığınma çabalarına AB'nin politikası ve uygulamaları farklı gerçekleşebilmektedir. AB'den Arakanlılar meselesiyle ilgili açıklama ve beyanatlarda Myanmar ve Bangladeş ile bazı bağlantılara geçildiği, yardımlar yapıldığı yahut yapılacağı bildirilmektedir. AB Myanmar'daki krize paralel olarak dünyanın diğer bölgeleri ve ülkelerinde halen devam etmekte olan krizlerle de ilgili beyanatlar yapmıştır. Ancak AB'nin beyanatları akabindeki gelişmeler bir krizden diğerine tavır, hareket ve politikaların uygulamasında farklılıklar göstermektedir. Suriye'deki gelişmeler ve Suriyeli sığınmacılarla ilgili Avrupa Birliği'nin takındığı tavır ve politikalar ile Myanmar'daki soykırım ve sürgüne göster(e)mediği ilginin görünen ve görünmeyen sebep ve sonuçları olmalıdır. Avrupa Birliği'nin politikaları altında Suriye'deki ticarî güzergahlar, stratejik limanların bulunması, İsrail sınırı ile Filistin'e yakınlığı, sığınmacı akımına doğrudan maruz kalma ile ırkî ve dinî hassasiyetler gibi hususlar olduğu görünmektedir. Suriyeli sığınmacılara ve Suriye meselesine bakışı doğrudan etkileyen bu hususların varlığı Arakhanlıların durumlarının Avrupa Birliği'ni Suriyeliler gibi etkilememesi tutum ve tavırdaki farklılığı ortaya çıkarmış olması mümkündür. Avrupa Birliği'nin siyasî açıklamaları ile pratikleri arasında bazen ikilemler gözlemlenmektedir. Bu ikilem esasen uluslararası oluşturulmuş bir kurumun üyelerinin görünürdeki söylemleriyle pratikteki uygulamalarının örtüşmeyerek farklı davrandıklarını ortaya koyabilmektedir. Bu durum AB'nin insanî bir kriz karşısında kendinden görmediği ırkî ve dinî yapılar ile kendini etkileyen bir kriz karşısındaki aynı ve/veya farklı hassasiyet-

lerinin incelenmesi AB'nin bir müessese olarak kişilik ve kimliğini göstermesi bakımından önemlidir. Kurum olarak AB ve üyelerinin Arakhanlılarla ilgili tavır ve politikaları Suriyelilere uyguladıklarından farklı görünmektedir. Aynı hassasiyetin Avrupa Birliği'ne komşu olan Doğu Avrupa ve Kuzey Afrika'daki gelişmelere yahut Afrika'nın farklı ülkelerindeki Hıristiyan toplulukların sorunlarıyla ilgili tutum ve davranışlarının incelenmesi AB'nin uluslararası insanî bir konuda ne derece eşit ve hakkaniyetle politikalar üretip uygulayıp uygulamadığının görülmesine yardımcı olacaktır. AB ve üyelerinin medeniyet ve anlayışlarının pratiklerinde, herhangi bir insanî kriz karşısındaki tutum ve davranışların anlaşılmasının incelenecek olduğu bu çalışmada AB yetkili kurum ve kişilerinin açıklama ve uygulamaları incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Arakhan, Terör, Göç, AB Dış Politikası, Medeniyet.

GÖÇ VE GÜVENLİK BAĞLANTISI: AVRUPA BİRLİĞİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRME

Yrd. Doç. Dr. Zeynep YÜCEL

(Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü)

Arap ayaklanmalarının ardından Avrupa Birliği (AB), göç akınlarını kontrol etme ihtiyacından kaynaklanan yönetim ve insanî ikilemlerle karşı karşıya kalmıştır. Göç yönetimine ilişkin AB yaklaşımına odaklanıldığında, güvenlik ve göç arasındaki karmaşık bağımlılığı yakın zamanda güçlendiren bazı politikaların ve söylemsel uygulamaların ön plana çıktığı görülmektedir. Bunun yanı sıra süreç içerisinde, Avrupa ülkelerinde politika yapımında göç sorununun güvenlikleştirilmesine neden olan bazı tetikleyicilerin varlığından da bahsedilebilir. Geçiş sürecindeki ya da huzursuzluk içindeki bölge ülkeleri, göç, devlet sınırları ve güvenlik arasındaki ilişkiyi ön plana çıkarmıştır.

Arap ayaklanmalarının ardından göç hareketlerine ilişkin AB'nin yaklaşımına odaklanarak, Avrupa-Akdeniz bölgesindeki mevcut göç-güvenlik ağının incelenmesi gerekmektedir. Burada amaçlanan AB'nin göç ve mülteci politikalarını kapsamlı bir şekilde analiz etmek değil daha ziyade, Arap ayaklanmalarının ardından AB'nin göçle ilgili krizlere verdiği yanıtın güvenlikleştirilmesi veya güvenlik yönelimli bir çerçevede nasıl geliştirildiğinin üzerinde durmaktır. Çalışma şu şekilde ilerleyecektir. Birinci kısımda, AB ve AB üyesi devletlerin göçmen baskılarını gidermek ve önlem almak için benimsedikleri iç ve dış politika araçları ele alınacaktır. İkinci kısımda göçün, ulusal güvenliğe ve toplumsal bütünleşmeye karşı bir tehdit olarak nitelendirildiği yerleşik bazı yaygın politika ve sosyokültürel söylemlerin açıklanmasına gidilecektir. Son olarak, ileride ortaya çıkabilecek "yerinden edilme" krizlerinin AB'ye ne tür zorluklar getirebileceği üzerinde durularak, insanî güvenlik paradigmasının "hak"lara dayalı bir politikaya katkıda bulunup bulunulamayacağı irdelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Göç, Güvenlik, Güvenlikleştirme, Avrupa Birliği, Tehdit Algısı

TÜRK-ALMAN İLİŞKİLERİ: TARIHSEL DOSTLUKTAN KÜRESEL DÜŞMANLIĞA MI?

Yrd. Doç. Dr. Hakan ÖZKAN
(Karabük Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü)

Türk-Alman ilişkileri siyasi gerçeklik ışığında değerlendirilecek olursa, Osmanlı İmparatorluğu ve Prusya döneminden beri dostça bir yapıya sahip olduğu söylenebilir. 1959 yılında Türkiye'nin AET'ye üyelik başvurusunun Almanya tarafından desteklendiği altın zamanları ve Türk işçilerinin Almanya ekonomisi üzerindeki olumlu etkileri dikkate alınmalıdır. Ancak, soğuk savaşın sona ermesiyle birlikte ilişkilerde bir değişiklik olmuştur. Yeniden birleşmeyle birlikte, Almanya en büyük hayalini gerçekleştirmiş ve Avrupa'nın lideri olmayı başarmıştır. Diğer taraftan, Türkiye de Türki Cumhuriyetlerin, Balkanlardaki ve Karadeniz'deki devletlerin bağımsızlığına kavuşmasıyla bölgede lider aktör konumuna gelmiştir. İki devletin Doğu, Bloğunun geri kalanındaki çıkarlarının kısmen birbirine ters düşmesi nedeniyle, ilişkilerde gerilimler yaşanmıştır.

Bundan başka, Almanya Türkiye'nin üyeliğe alınmasıyla birlikte güç dengesinin Türkiye lehine değişeceğinden endişe duymuştur. Bu şekilde Helmut Kohl, Türkiye'yi AB'den uzak tutmak için elinden geleni yapmıştır. Türk-Alman ilişkileri bir "soğuk "döneme girmeye başlayınca, Almanya Gerhard Schröder hükümetinde Türkiye politikasında hafif değişiklikler yapmıştır. Ancak bu gelişmeler, Türkiye'nin Erdoğan hükümetiyle birlikte AB'ye yaklaşım çabalarının Angela Merkel tarafından "imtiyazlı ortaklık "önerisinin öne sürülmesiyle birlikte gerilemiştir. 2008-2010 yıllarındaki küresel ekonomik kriz ve Avrupa krizinden sonra, Almanya hassas bir duruma düşünce ve Türk ekonomisi ve siyaseti son yıllarda önemli ilerlemeler kaydedince, ilişkilerde gerilimleri yumuşatan bir denge sağlanmıştır. Ancak Türk-Alman ilişkilerinde kriz dönemi 15 Temmuz FETÖ'nün Terörist Saldırısı sonrası Almanya'nın ve Avrupa Birliği'nin bu durumu kınamamasıyla beraber tekrar başlamıştır. Bunun yanında Türkiye'nin yanında yer alan Almanya kökenli Türk vatandaşlarına Almanya Devleti faşist muamelesi yaparak dışlamıştır. Bu çalışmada, Doğu Bloğunun çöküşünden ve özellikle 15 Temmuz sonrası Türk-Alman ilişkilerinde "gerilim dönemi" analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Almanya, AB, Merkel, İmtiyazlı Ortaklık.

Panel 6
14:00 – 15:15
(Sinema Salonu: Özel Harekat Polis Memuru İlyas KAYGUSUZ Salonu)
Çevre Paneli
Oturum Başkanı: Prof. Dr. Gökhan ORHAN

Uzun Menzilli Sınır Aşan Hava Kirliliği Sözleşmesi ve Protokolleri: Türkiye'nin Duruşu ve Uygulamaları

Prof. Dr. Gökhan ORHAN, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi

Ormancılık Alanındaki Uluslararası Gelişmelerin Türkiye Ormancılık Politikalarına Etkileri

Prof. Dr. Erdoğan ATMIŞ, Bartın Üniversitesi

Tehlikeli Atıkların Sınırlarötesi Taşınımının ve Bertarafının Kontrolüne İlişkin Basel Sözleşmesi

Yrd. Doç. Dr. Yasemin KAYA, Uludağ Üniversitesi

Uluslararası Çevre Rejimleri: Oluşturulmaları, İşleyişleri ve Özellikleri

Doç. Dr. Semra CERİT MAZLUM, Marmara Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Yasemin KAYA, Uludağ Üniversitesi

Prof. Dr. Gökhan ORHAN, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi

UZUN MENZİLLİ SINIR AŞAN HAVA KİRLİLİĞİ SÖZLEŞMESİ VE PROTOKOLLERİ: TÜRKİYE'NİN DURUŞU VE UYGULAMALARI

Prof. Dr. Gökhan ORHAN

(Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü)

Sınır aşan hava kirliliğinin önlenmesi için uluslararası alandaki çabalarının sonucu olarak ortaya çıkan Uzun Menzilli Sınırlar Ötesi Hava Kirliliği Sözleşmesi (UMSHAK) ve protokolleri uluslararası çevre rejimlerinin öncülerinden biridir. Bu alanda bağlayıcılığı olan ilk sözleşme olan UMSHAK bilimsel alanda işbirliği ve müzakere aracılığıyla bölgenin çevre sorunlarının çözümünü hedefleyen, bu amaçla soğuk savaş döneminin rakip taraflarını bir araya getiren ve yükselen çevreci muhalefetin etkisiyle önemli başarılar gösteren bir rejimdir. Başlangıçta zayıf bir sözleşme olarak görülen UMSHAK zaman içinde yürürlüğe giren protokolleriyle güçlenmiş ve uygulama anlamında başarılı çevre rejimi örneklerinden biri olarak açtığı yolda diğer çevre rejimlerin gelişmesine ve sorunlar karşısında yeni rejimler kurulması sürecine önayak olmuştur. Öncelikle asit yağmurlarına neden olan sınır aşan azot oksitler ve kükürt dioksit salımlarına odaklanan rejim zaman içinde ilgi alanlarını çeşitlendirerek uçucu organik bileşikler, ağır metaller, kalıcı organik kirleticiler, yer seviyesi ozon kirliliği ve ötrifikasyon konularını da kapsamına alarak salımların azaltılması sürecine önemli katkılar vermiştir. Sözleşmeye ve sözleşmenin birinci protokolüne taraf olan Türkiye, daha sonra imzalanan protokollere taraf olmamış ve kendini bağlayıcı herhangi bir çabanın içinde olmamıştır. Bu süreçte, hava kirliliğiyle mücadele alanında yasal ve kurumsal çerçevesini oluşturan Türkiye envanter hazırlama ve bilgi verme yükümlülüklerini yerine getirmeye başlamış olup, kapsamlı bir izleme sistemi oluşturulması için önemli adımlar atmıştır. AB ile bütünleşme sürecinin parçası olarak çevre mevzuatını uyumlaştıran Türkiye, hava kirliliği sınır değerlerinin yüksekliği ve uzun geçiş süreleri açısından uygulama sorunları yaşamaktadır. Kirlilik sorunlarını kalkınma çabalarına kıyasla ikincil konumda gören kalkınmacı söylem bu alandaki çabaları tam üyelik perspektifiyle zamana yaysa da hava kalitesiyle ilgili sorunlar artmakta ve bu nedenle UMSHAK ve protokolleri tekrardan gündeme alınması gereken ve diğer kamu politikası alanlarına entegre edilmesi gereken konular arasında yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Hava Kirliliği, Asit Yağmurları, UMSHAK, Türkiye, Çevre Politikası.

ORMANCILIK ALANINDAKİ ULUSLARARASI GELİŞMELERİN TÜRKIYE ORMANCILIK POLITIKALARINA ETKILERI

Prof. Dr. Erdoğan ATMIŞ

(Bartın Üniversitesi, Orman Fakültesi, Orman Mühendisliği Bölümü)

1987'de yayımlanan "Ortak Geleceğimiz Raporu" ve 1992'de yapılan "BM Çevre ve Kalkınma Konferansı" çevre sorunlarının küresel önemine değinmelerinin yanı sıra, orman azalmasının çevre sorunlarının çok önemli bir parçası olduğunu da gündeme getirmiştir. Ormanların küresel iklim değişikliği ve su kıtlığının önlenmesinde ve biyolojik çeşitliliğin korunmasındaki önemi, orman kaynakları yönetiminin, yeni bir anlayışla ve uluslararası eşgüdüm halinde yapılması gerektiğini ortaya çıkarmıştır. Bunun için dünya genelinde 149 ülkeyi kapsayan 9 bölgesel ormancılık girişim ve süreci oluşturulmuştur. Bu girişim ve süreçlerde ormanların küresel düzeyde sürdürülebilir şekilde yönetimi için ortak politikalar oluşturulmaya çalışılmaktadır. Türkiye bu süreçlerden Pan-Avrupa ve Yakın Doğu sürecinin üyesidir.

Türkiye, üyesi olduğu bölgesel süreçlerde takip etmekte olduğu ormancılık alanındaki yeni kavram ve yaklaşımları kendi politikaları içine katmaya çalışmaktadır. Bu kapsamda 2014-2018 yıllarını kapsayan "Onuncu Kalkınma Planı" çerçevesinde hazırlanan Ormancılık Özel İhtisas Komisyonu Raporu "Sürdürülebilir Orman Yönetimi" başlığını taşımaktadır. Bu raporda Türkiye'nin taraf olduğu ormancılıkla ilgili 11 uluslararası sözleşme ve 7 farklı sürece değinilmiştir. 2007 yılında BM Genel Kurulunda kabul edilen "Yasal Bağlayıcı Olmayan Ormancılık Sözleşmesi" de bu belgeler arasında yer almaktadır. Tüm bu belgeler ışığında ormancılık alanındaki uluslararası gelişmelerin Türkiye ormancılığına etkisi ve yansımalarının değerlendirildiği bu çalışmada, Türkiye'de son yıllarda aşırı üretim, madencilik, turizm vb. ormancılık dışı amaçlı tahsisler nedeniyle orman ekosistemleri üzerinde oluşan tahripler ele alınmıştır ve buna neden olan politikalar sorgulanmıştır.

Çalışma sonucunda; ülkemiz ormanlarındaki bozulmayı önlemek için ormanlara ekonomi veya kalkınmanın ana gelir kaynağı olarak bakmak yerine, ormanların ekolojik yapısını güçlendirecek, toplumsal yararını öne çıkaracak çalışmalara ağırlık verilmesi gerektiği, bunun için de uluslararası gelişmeler sonucu imzalanan sözleşmelere uygun olarak düzenlenmiş ormancılık politikalarına ve yönetim yapısına gereksinim olduğu görüşüne varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Gündem 21, Orman Prensipleri, Ormansızlaşma, Ortak Geleceğimiz Raporu, Sürdürülebilir Orman Yönetimi.

TEHLİKELİ ATIKLARIN SINIRLARÖTESİ TAŞINIMININ VE BERTARAFININ KONTROLÜNE İLİŞKİN BASEL SÖZLEŞMESİ

Yrd. Doç. Dr. Yasemin KAYA

(Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü)

Tehlikeli atıkların gelişmiş ülkelerden, gelişmekte olan ülkelere transferi 1970'lerden bu yana uluslararası toplumun gündeminde olan bir sorundur. *Toksik ticaret* ya da *toksik sömürgecilik* gibi kavramlarla ifade edilen bu sorun, gelişmiş ülkelerin, gelişmekte olan ülkelerin ekosistemleri ile insan ve toplum sağlığı üzerinde yarattığı baskının yeni bir boyutu olarak düşünülebilir. Atık ticareti, çevresel adalete ilişkin kaygıların en fazla tezahür ettiği alanlardan biridir. Zira bu ticaret, gelişmiş ülkeleri, kendi üretmiş oldukları atıkların yaratacağı tehlikelerden korurken, gelişmekte olan ülkelerin sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama haklarına zarar vermektedir.

Tehlikeli ve diğer atıkların yönetimine ilişkin küresel çapta en kapsamlı düzenleme olan "Tehlikeli Atıkların Sınırlarötesi Taşınımının ve Bertarafının Kontrolüne İlişkin Basel Sözleşmesi", 22 Mart 1989 yılında benimsenmiş ve 1992 yılında yürürlüğe girmiştir. 183 ülkenin taraf olduğu Sözleşme, tehlikeli ve diğer atıkların üretimi, yönetimi, sınır ötesi hareketi ve bertarafından kaynaklanacak zararlı etkilere karşı insan sağlığı ve çevreyi korumayı amaçlamaktadır. Bu amacın gerçekleştirilmesine yönelik olarak Basel Sözleşmesi'nin faaliyet alanı, dört başlık çerçevesinde ele alınabilir. Bunlar; tehlikeli atık üretiminin azaltılması, tehlikeli atıkların çevreyle uyumlu yönetiminin desteklenmesi, tehlikeli atıkların mümkün olduğu ölçüde üretildiği yere en yakın mesafede bertarafının sağlanması ve tehlikeli atıkların sınır ötesi hareketinin denetlenmesi ve azaltılmasıdır.

Basel sözleşmesi atıkların sınır ötesi hareketini düzenleme ve atıkların çevresel açıdan güvenli yönetimini ve bertarafını sağlama konularında kapsamlı ve dinamik bir rejim oluşturmaktadır. Ancak Basel Sözleşmesinin oluşturulmasına temel teşkil eden asıl sorun atıkların gelişmiş ülkelerden gelişmekte olan ülkelere transferini önlemek olduğundan başlangıçta ağırlıklı olarak bu soruna ilişkin meselelerin ele alındığı ve sözleşme metinin de bu sorun bağlamında şekillendiği söylenebilir. Bununla birlikte yaklaşık 25 yılı bulan yürürlülük süresi boyunca yeni sorun alanları ve yeni kaygılar bağlamında Sözleşme bünyesinde önemli değişme ve gelişmeler yaşanmıştır. Çalışmada söz konusu süreç

incelenecek ayrıca mevcut mevzuat ve uygulamalar üzerinden Türkiye'nin Basel Sözleşmesi'ne uyumuna ilişkin bir değerlendirme yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Basel Sözleşmesi, Atık Ticareti, Tehlikeli Atıklar, Atık Yönetimi, Çevresel Adalet.

ULUSLARARASI ÇEVRE REJİMLERİ: OLUŞTURULMALARI, İŞLEYİŞLERİ VE ÖZELLİKLERİ

Doç. Dr. Semra Cerit MAZLUM
(Marmara Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi)

Yrd. Doç. Dr. Yasemin KAYA
(Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü)

Prof. Dr. Gökhan ORHAN
(Bandırma On Yedi Eylül Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü)

Devletlerin ortak sorunlara kurumsallaşmış bir işbirliği yoluyla cevap vermesini ifade eden rejimler, özellikle devletler arası karşılıklı bağımlılığın bulunduğu, buna karşın küresel ölçekte bir yönetim boşluğunun olduğu alanlarda oluşturulmaktadır. Söz konusu alanlardaki merkezi otorite boşluğunun yarattığı anarşik yapının üstesinden gelmek ve devletler arasında karşılıklı bağımlılıktan kaynaklanabilecek problem ve çatışmalarla mücadele etmek üzere devletlerin faaliyetlerini düzenlemek ve koordine etmek rejimlerin asli işlevini oluşturmaktadır. Çevre ise küresel niteliği gereği devletler arasında karşılıklı bağımlılığın yüksek olduğu bir alandır. Ayrıca ortak alanların korunması konusunda küresel ölçekte etkin bir yönetimin varlığından bahsetmek de son derece güçtür. Çevre sorunlarının sınır aşan etkileri ve küresel niteliği, devletlerin tek taraflı eylemleri yoluyla bu sorunlara etkili şekilde cevap verebilmesini olanaksız kılmaktadır. Bu tip sorunlarla mücadele küresel bir çabayı gerektirmektedir. Çevre rejimleri de çevre sorunlarının çözümünde kurala dayalı işbirliği modelleri geliştirerek, süreçteki belirsizlikleri giderme ve böylece ortak eylem problemini aşma konusunda önemli bir işlevselliğe sahiptir.

Uluslararası çevre rejimleri, çevre sorunlarındaki artışa paralel olarak giderek önem kazanmakta ve güçlenmektedir. Özellikle 1972 Stockholm konferansından bu yana çok sayıda uluslararası çevre anlaşması imzalanmış ve bu yolla atmosferin, türlerin, doğanın ve doğal kaynakların korunmasına ve kirliliğin önlenmesine ilişkin çok sayıda rejim tesis edilmiştir. Ancak çevresel alanda işbirliği sağlamak ve bu yolla ortak davranış kuralları geliştiren, belirlenen amaç doğrultusunda devletlerin eylemlerini düzenleyen ve sınırlandıran bir rejim oluşturup devamlılığını sağlamak kolay bir iş değildir. Uluslararası ilişki-

ler disiplini içinde devletler arasında işbirliğinin mümkün olup olmadığı ya da hangi şartlar altında mümkün olacağına ve rejimlerin inşasında hangi faktörlerin belirleyici olduğuna dair teorik tartışmalar süregelmektedir. Ancak çevre rejimlerinin inşasını ve işleyişini devlet merkezli geleneksek teorik çerçeveler ya da klasik diplomatik süreçler yoluyla açıklamayabilmek çok mümkün değildir. Çevre rejimleri karmaşık ve çok boyutlu bir bağlam içinde inşa edilmekte ve işlemektedir. Çevre rejimlerinin inşası hem devletler arasında işbirliğini engelleyen güçlerin hem de devletleri işbirliğine teşvik eden ya da mecbur bırakan güçlerin etkisinin görüldüğü diyalektik bir süreçtir. Çevre rejimlerinin inşasında ve işleyişinde hangi faktör/faktörlerin belirleyici olduğu; ele alınan sorunun niteliğine, katılımcıların sayısına ve şartlarına bağlı olarak değişmektedir. Çalışma, çevre rejimlerinin inşasında ve işleyişlerinde etkili olan dinamikleri ortaya koymayı ve bu rejimlerin özgün karakterini değerlendirmeyi amaçlamaktır.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Rejimler, Çevre Sorunları, Çevre Rejimleri, Uluslararası İşbirliği, Çok Taraflı Çevre Anlaşmaları.

Panel 7
14:00 – 15:15
(Seminer 1: Jandarma Er Bahadır AYDIN Seminer Salonu)
Oturum Başkanı: Doç. Dr. Emel PARLAR DAL

The Contagion of the Syrian Civil War into Turkey Under the Impact of ISIS and YPG Cases: Conditioning Factors and Diffusion Mechanisms

Associate Prof. Dr. Emel PARLAR DAL, Marmara University

Neoclassical Realism And Israel's Security Policy in A Shifting Regional Order in the Middle East

Assist. Prof. Dr. Philipp O. AMOUR, Sakarya University

Regional Power Socialization in the Middle Eastern International Society: A Comparative Perspective on Turkey and Iran

Res. Asist. Ali Murat KURŞUN, Marmara University

The Role of Multilateral Cooperation on Nigeria's War on Terror

Zainul Abideen JIBRIL, Uludag University

THE CONTAGION OF THE SYRIAN CIVIL WAR INTO TURKEY UNDER THE IMPACT OF ISIS AND YPG CASES: CONDITIONING FACTORS AND DIFFUSION MECHANISMS

Associate Prof. Dr. Emel PARLAR DAL

(Marmara University, Department of International Relations)

This article explores under which conditioning factors and by which diffusion mechanisms has the Syrian civil war has spread to Turkey between 2011 and 2016 via ISIS and the YPG. . In doing so, the rise and transformation of violent non-state actors (VNSAs) in the realm of the Syrian Civil war will not be addressed as a stand-alone trend but will rather analyze their changing role in and impact on the Syrian civil war in light of *the conditioning factors* and *diffusion mechanisms* of this conflict. In the first part of the article, the background of the diffusion of the Syrian civil war will be discussed using four mass-level conditioning factors: *structural, political, economic-social and cultural/perceptional*. In the second part, the conflict's *direct diffusion mechanisms* with the help of the analytical tools of *bad neighborhood(s), interaction opportunities and ties* and *conflict characteristics*. and *indirect diffusion mechanisms* such as *new tactics or strategies, new ideas and delegitimization of previous approaches, revised expectations about the likely behavior of key outside actors, and revised expectations about the chances of success* will be used to investigate their various effects on Turkey via ISIS and YPG.

Key Words: Syrian Civil War, Diffusion of Conflicts, Violent Non State Actors, ISIS, YPG.

NEOCLASSICAL REALISM AND ISRAEL'S SECURITY POLICY IN A SHIFTING REGIONAL ORDER IN THE MIDDLE EAST

Assist. Prof. Philipp O. AMOUR

(Sakarya University, Middle East Institute, Department of International Relations)

This article attempts to shine light on Israel's security policy in the Middle East sine 2010 from a neoclassical realist perspective. Following the research design of neoclassical realism (NCR), the article addresses two major questions: what and why structural constraints and prospects caused Israel to consider and calculate its foreign and security policy; and how and what factors reason the political leadership to favorite what policy approach over other policy alternatives? The present article examines how, over time, structural prospects overweighed structural constraints. On the unit-level, the ideological beliefs and rationale of the (right-wing) political leadership as well as their historical awareness of Israel's-Arab relation have contributed, above all, to Israel's policy success in this period.

Keywords: Neoclassical Realism, Security Policy, Middle East, Arab, Spring, Arab Awakening.

REGIONAL POWER SOCIALIZATION IN THE MIDDLE EASTERN INTERNATIONAL SOCIETY: A COMPARATIVE PERSPECTIVE ON TURKEY AND IRAN

Res. Assist. Ali Murat KURŞUN

(Marmara University, Department of International Relations)

The overall framework of this study seeks to make a comparative analysis of Turkey's and Iran's vanguard regional actorness in their socialization trajectory in the Middle Eastern regional international society. In doing so, this study probes Turkey's and Iran's regional socialization processes with a view towards five primary institutions – borrowed from the English School - of the Middle Eastern regional international society. It will do so by zeroing in on five cases: the Sunni-Shia Divide as balance of power, Human Rights Regime as international law, the Iraq War as war, the Nuclear Deal as diplomacy, and the Syrian Crisis as great power management. Thus, this study addresses the following question: How did Turkey and Iran become socialized in the Middle Eastern regional international society within the chosen cases, each representing a primary institution of Middle Eastern regional international society, and what converging and diverging trends can be deduced from their experience in order to understand socialization in regional international societies? This study applies a combined methodological approach comprising historical and qualitative analysis from a comparative perspective and appeals to interpretation of archival sources, official documents, statements, speeches, and elite interviews in order to trace the process of regional socialization.

Keywords: English School, International Society, Regionalism, Turkey and the Middle East, Iran and the Middle East.

THE ROLE OF MULTILATERAL COOPERATION ON NIGERIA'S WAR ON TERROR

Zainul Abideen JIBRIL

Uludag University, Department of International Relations

Since 2009, the activities of Boko Haram terrorist organization seem to have been dissipated. However, the terrorist organization regrouped and reappeared in 2010 under a new leadership. Since the appearance of the new leadership, attacks have intensified in frequency and intensity thus, creating security problem for Nigeria and its neighbors (i.e. Niger, Chad and Cameroon). From the north-eastern part of Nigeria, the terror of Boko Haram gradually spread to other parts of the country. The group has also expanded beyond the Nigerian border to Cameroon, Chad and Niger republic, thus making the terrorist organization transnational. Given the threat this terrorist organization poses to Nigeria and its immediate neighbors, Nigeria responded by seeking both bilateral and multilateral cooperation with likeminded countries in order to eradicate the heinous activities of Boko Haram, in which thousands of people especially women and children were kidnapped, killed and many others displaced. From the multilateral framework, the Multinational Joint Task Force (MNJTF) was reenergized. Its mandate was widened to effectively combat this security threat. The MNJTF has succeeded in recapturing most of the areas controlled by Boko Haram. It has also freed thousands of captives. However, persistence of the insurgents raised a critical question on the capacity of the joint task force to totally bring an end to insurgency in the region. This paper examines the role of this anti-terror cooperation in terms of resource and troops mobilization, intelligence gathering and joint strategy.

Key Words: Nigeria, Boko Haram, Anti-Terror, Multilateral Cooperation, Multinational Joint Task Force.

Panel 8
14:00 – 15:15
(Seminer 2)
Oturum Başkanı: Doç. Dr. Ferhat PİRİNÇÇİ

Southern Gas Corridor Project: Still Have A Future?

Dr. Sıla Turaç BAYKARA, İzmir Institute of Technology

I am able to Deter, Therefore I am: Deterrence and Turkey

Dr. Hakan MEHMETÇİK, Marmara University

"Hydro-peace" at Home, "Hydro-peace" Abroad: Examining Turkey's Recent Water Initiatives in its Foreign Relations

Dr. Ahmet CONKER, Yildiz Technical University

SOUTHERN GAS CORRIDOR PROJECT: STILL HAVE A FUTURE?

Dr. Sıla Turaç BAYKARA
(İzmir Institute of Technology, Department of International Relations)

The Southern Gas Corridor (SGC) is a project composed of several pipeline routes to bring the Caspian gas to the European Union (EU) by bypassing Russia in order to diversify the EU's natural gas supplies and reduce the dependency on Russia. Currently, the EU imports approximately 30% of its overall gas demand from Russia. The SGC is aimed to include Azerbaijan, Turkmenistan and potentially Iran in the project to meet the EU's gas import demand via pipelines or liquefied natural gas (LNG) terminals. Therefore, Russia could not use its energy power as a weapon against the EU anymore. However, circumstances are changing dramatically since the initial creation of the SGC. First of all, Azerbaijan still is the only supplier of the SGC via the Trans-Anatolian Natural Gas Pipeline (TANAP) and the Trans-Adriatic Pipeline (TAP). The problem here is that this volume would cover mostly 2% of the EU's gas need although the initial plan was to cover 10- 15% of overall gas need of the EU. Second, even if the SGC reaches to transport the planned capacity of gas, the EU 2050 Energy Roadmap estimates that the EU's gas demand decrease gradually according to current scenarios. Third, decrease in LNG Technology cost could divert the SGC suppliers to LNG export. Therefore, investing in LNG is currently more desirable for the EU in its diversification efforts along with renewable sources. Finally, the SGC is a project of fossil fuel companies and it means that those companies will shape energy policy decisions of the EU. Therefore, the EU will continue to depend on hydrocarbons that clash with the climate strategies of the EU if it continues to give huge support to the SGC project.

Key Words: EU, Russia, Energy Policy, Southern Gas Corridor, LNG.

I AM ABLE TO DETER, THEREFORE I AM: DETERRENCE AND TURKEY

Dr. Hakan MEHMETÇİK

(Marmara University, Department of International Relations)

Deterrence is one of the key concepts of the International Relations both in theory and practice. Even though it is one of the most studied and best applied concept when it comes to great powers, it is widely subordinated and understudied when it comes to secondary powers, and it is up to a surprising degree almost neglected by academia in Turkish contexts, in which deterrence is thought to be part of security problem against non-state actors, in particular PKK. Especially as Turkey's regional security environment becomes increasingly more complex and volatile over the years, there are many emerging questions marks over Turkish deterrence capacity and strategies. In this sense, Turkey and its deterrence capacity including the NATO's extended deterrence, the US conditional deterrence, missile defense has to be analyzed. This paper explores deterrence posture and strategies in a broader Turkish context.

Key words: Deterrence, Extended Deterrence, Theory of Deterrence and Assurance, Turkey, Middle East.

"HYDRO-PEACE" AT HOME, "HYDRO-PEACE" ABROAD: EXAMINING TURKEY'S RECENT WATER INITIATIVES IN ITS FOREIGN RELATIONS

Dr. Ahmet CONKER

(Yildiz Technical University, Faculty of Economic and Administrative Sciences, Department of Political Science and International Relations)

Turkey is fully engaged in its "hydraulic mission" very extensively developing a great deal of hydraulic development projects throughout its territory. While sustaining food and energy security are important aims that the government seeks to realize via these projects, establishing domestic peace and stability is another important factor that needs to be taken into consideration in understanding Turkey's "hydraulic mission". A great deal of academic studies has already been conducted to highlight these aspects of Turkey's "hydraulic mission". In addition to these domestic factors, the recent water initiatives conducted by the government show that hydraulic development projects do not only serve domestic needs, but they are also considered as strategic tools to enhance Turkey's foreign relations and to increase Turkey's regional and global influence. However, while great deal of academic studies has already been conducted to understand the domestic aspects of Turkey's "hydraulic mission", few studies have captured international aspects of Turkey's "hydraulic mission". This paper seeks to cover this gap in the literature. This study argues that the water initiatives conducted by the Turkish government durıng noughties and onwards show that, Turkey does not only consider hydraulic development projects as a strategic tool for its domestic peace and stability, it also considers hydraulic development as a tool to improve its relations with other states and to enhance its regional and global influence. The paper identifies three recent water initiatives, namely the Friendship Dam, which was planned to be built with Syria in the Orontes River but halted due to the Syrian civil war; the Peace Water Project, which transfers water from Turkey to Cyprus and completed ın 2015; and the recent water initiatives conducted by the Turkish Cooperation and Coordination Agency (TIKA) around the world, as major water initiatives enabling Turkey to increase its regional and global influence.

Keywords: Hydraulic Mission, Water, Turkey, Security, Peace.

Panel 9
15:30 – 16:45
(Büyük Salon: Piyade Kurmay Yarbay İlker ÇELİKCAN Salonu)
Oturum Başkanı: Prof. Dr. Ö. Göksel İŞYAR

Suriye Krizi Ekseninde 2017 Yılındaki ABD Politikaları ve Türk Dış Politikası Üzerindeki Somut Etkileri

Prof. Dr. Ömer Göksel İŞYAR, Uludağ Üniversitesi

Çin'in Ortadoğu'da Artan Nüfuzunun Bölgeye Etkileri

Doç. Dr. Barış DOSTER, Marmara Üniversitesi

Yerel-Uluslararası Kriz Düzleminde Suriye Krizinin Dönüşümü

Doç. Dr. Fuat AKSU, Yıldız Teknik Üniversitesi

Arş. Gör. Mehmet Turan ÇAĞLAR, FMV Işık Üniversitesi

Suriye İç Savaşı'nda Türkmenler

Yrd. Doç. Dr. Yusuf Ziya BÖLÜKBAŞI, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi

Türkiye'nin 1957 Suriye Krizi ile 2010'larda Suriye ile Yaşadığı Gerilimin Karşılaştırılması

Arş. Gör. Uğur MATİÇ, İstanbul Üniversitesi

SURİYE KRİZİ EKSENİNDE 2017 YILINDAKI ABD POLİTİKALARI VE TÜRK DIŞ POLITIKASI ÜZERINDEKI SOMUT ETKILERI

Prof. Dr. Ömer Göksel İŞYAR

(Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü)

Başkan Trump'ın 20 Ocak 2017 tarihinde yemin ederek göreve başlamasından sonra Suriye krizinde yaşanan gelişmelerin ilki; Amerikalı yetkililerin ortaya koydukları '*güvenli bölgeler planı*' oldu. Bu plan, Suriye politikasını o sırada daha tam anlamıyla netleştirememiş olan Trump yönetiminin politikalarını somutlaştırmada (Türkiye olarak) ona yardımcı olma gayretleriyle birleşince, tartışılabilir ve üzerinde pazarlık edilebilir hale geldi. Ancak bu hususta ABD'deki derin güçler de devreye girdiler ve devletteki devamlılık ilkesi gereğince Obama yönetiminin Suriye planlarını yeniden güncel hale getirdiler. Dolayısıyla Türkiye de, güncellenmiş bu plana tepki göstererek, Astana sürecine giderek daha fazla ağırlık verdi. Ancak Astana sürecinden bir anlamda kendi isteğiyle dışlanan ABD, Türkiye'nin söz konusu tercihinden hiç hoşnut olmadı. Bu aşamada Suriye'de gerçekleşen yeni bir kimyasal saldırı girişimiyle Türkiye, Atlantik cephesinin saflarına geri çekilmeye ve İran'a karşı pozisyon alma doğrultusunda provoke edilmeye çalışıldı. Türkiye bu provokasyonlardan kısmen de olsa etkilendi ancak ABD'nin PYD'yi kullanma istencinde herhangi bir azalma olmadığı da bir kez daha test edilmiş oldu. Rusya'yla yakınlaşma seçeneği ise, bu aşamada adeta dış politikamızın bir çıpası haline dönüştürülmeye çalışıldı. Türkiye cephesi yönünden, tek taraflı olarak bazı güvenlik artırıcı stratejik adımlar da atıldı. Karaçok, Sincar ve Afrin'e yönelik operasyonları bu çerçevede ele alabiliriz. Türkiye'nin, Rusya ve İran'la birlikte (*Troika* çerçevesinde) formüle ettikleri '*çatışmasızlık bölgeleri*' planı da hayata geçirildi. ABD ise, öncelikle Rakka ve güneydeki El Tanf'ta, sonrasında ise, Deyrizor istikametinde olmak üzere, PYD/YPG'ye ve Ürdün merkezli ÖSO'ya dayanarak IŞİD/DAEŞ'i ve dolaylı olarak da Suriye güçlerini bölgeden temizleme ve onların yerine de, kuzey bölgelerinden başlamak üzere, PYD-DSM'nin (Demokratik Suriye Meclisi) otoritesinin tesis edilmesini destekledi. PYD, federalizm istikametine doğru yönlendirildi. Türkiye'de ise bu aşamada İncirlik Üssü'nün kullanımı hakkında bazı tartışmalara/sorgulamalara girişilse bile, ABD ile doğrudan doğruya karşı karşıya gelinmemesi için hassasiyet gösterildi. ABD, şüphesiz ki, Suriye krizi bağlamında bilhassa Türkiye-İran ilişkilerinin gelişmesinden hiç hoşnut değildi. Bu noktada IŞİD ve PKK'nın gizli bir ortaklıkla İran'da bazı

terör eylemlerini tetiklemeye çalıştıklarına da şahit olundu. Türkiye-İran ilişkilerinin bu şekilde bozulacağı düşünülse de, söz konusu beklentiler gerçekleşmedi. Türkiye ve İran, işbirliğini her şeye rağmen ayakta tuttular. Tam o sırada ise, IKBY lideri Mesut Barzani 25 Eylül günü bir 'bağımsızlık referandumu' yapacaklarını açıklayınca, Türkiye ve İran'ın bölgeye ilişkin ortak endişeleri (tehdit algılamaları) daha da somutlaştı ve bu şartlar altında iki ülke birbirleriyle daha fazla yakınlaşmayı tercih ettiler. Bir taraftan Afrin gerginliği sürmekle birlikte, İdlib'deki gelişmeler de, Türk-Amerikan ilişkilerine olumsuz etki etti. İdlib'de güçlenen radikal gruplar (El Kaide) ve genel olarak IŞİD'in Suriye ve Irak'taki rolü hakkında, iki devlet arasında, o zamana kadar görülmeyen türden sert karşılıklı suçlamaların yapıldığı da gözlemlendi. Türkiye yine de her şeye rağmen Suriye'deki gelişmeler karşısında sessizliğini ve soğukkanlılığını korurken, Suriye'nin toprak bütünlüğünü savunmayı da ihmal etmedi.

Anahtar Kelimeler: Türk Dış Politikası, Suriye Krizi, Amerikan Dış Politikası, PYD, IŞİD.

ÇİN'İN ORTADOĞU'DA ARTAN NÜFUZUNUN BÖLGEYE ETKİLERİ

Doç. Dr. Barış DOSTER
(Marmara Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü)

Çin, Avrasya'nın yükselen gücü, dünyanın en kalabalık ülkesi ve ikinci büyük ekonomisi olarak, hem dünya siyasetinde, hem de Ortadoğu'da etkisini artırmaktadır. Büyük ekonomik gücünün, yatırım ve yardım kapasitesinin yanında, yumuşak güç unsurlarını da devreye sokmaktadır. İran'la olan yakın ilişkisi, Suriye meselesinde kritik anlarda aldığı tutum, Türkiye'yle gelişen ilişkileri, İsrail'le olan yakınlaşması dikkat çekicidir. Ayrıca Körfez ülkeleriyle de ilişkilerini geliştirmektedir. Bu durum ekonomik, politik, diplomatik ilişkilere yansımaktadır. Ortadoğu siyaseti konuşulduğunda, Çin'in daha fazla hesaba katılması gerektiği görülmektedir.

Çin'in, Şanghay İşbirliği Örgütü'ndeki başat konumu, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 5 daimi üyesinden biri oluşu, BRICS ülkeleri arasında bulunması, öncülük ettiği Bir Kuşak Bir Yol (Yeni İpek Yolu Projesi) ile birlikte düşünüldüğünde, Ortadoğu ülkeleri için, giderek daha cazip bir müttefik olmasını sağlamaktadır. Özellikle de bölge ülkelerinin ABD kaynaklı bölünme tehdidiyle mücadele etmeleri, sınırların ve rejimlerin zorla değiştirilmesine karşı olan Çin'in, bu ülkelerle yakınlaşmasını da hızlandırmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çin, Avrasya, Ortadoğu, İşbirliği, Rekabet.

YEREL-ULUSLARARASI KRİZ DÜZLEMİNDE SURİYE KRİZİNİN DÖNÜŞÜMÜ*

*Doç. Dr. Fuat AKSU***
*Arş. Gör. Mehmet Turan ÇAĞLAR****

Özet

2010 yılının sonunda Ortadoğu'da başlayan Arap Baharı, 2011 yılında bölgedeki birçok devleti farklı boyutlarda etkilemiş ve bölge önemli bir döneme şahit olmuştur. Arap Baharı çerçevesinde üzerinde dikkatlerin yoğunlaştığı ülkelerden biri de 2011 yılının Mart ayından itibaren Suriye olmuştur. Mart 2011'de Deraa'da başlayan protesto gösterileri, kısa zamanda ülke içinde şiddet sarmalı yaratmış ve ülke geneline yayılmıştır. Suriye'deki krizin ülke geneline yayılması ve şiddetin artması, Suriye dışındaki aktörlerin Suriye krizine çeşitli yollarla müdahil olmasına sebep olmuştur. Suriye'deki şiddetin kaynağını Suriye yönetiminin siyasaları olarak gören aktörler, Suriye'deki gelişmelere müdahil olduğundaysa Suriye ile bu aktörler arasında ulusal düzlemde [ikili] krizler meydana gelmiştir. Fakat, Suriye krizi yerel ve ulusal düzlemlerle sınırlı kalmamış, bölgedeki devletlerin, silahlı veya silahsız devlet dışı aktörlerin ve bölgesel uluslararası örgütlerin müdahil olması sonrası bölgeselleşmiştir. IŞİD veya Hizbullah gibi Suriye dışından Suriye'deki çatışmalara müdahil olan silahlı devlet dışı aktörler, Suriye krizinin yatay ve dikey anlamda daha da tırmanmasına sebep olmuştur. Türkiye ve İran örneklerinde olduğu gibi bölgesel devletler, Suriye krizinin çözümü konusunda karşı karşıya gelmiş ve Arap Birliği gibi bölgesel uluslararası örgütlerse Suriye krizini sınırlandıramamış veya sonlandıramamıştır. Suriye krizinin bölgesel düzleme yayılmasının da etkisiyle zaman içerisinde uluslararası aktörler, Suriye krizi bağlamında daha aktif rol oynamaya başlamış, fakat uluslararası aktörlerin Suriye krizinin çözümü konusunda farklı yaklaşımlar sergilemeleri, krizin çözümünü engellemiştir. Krizin çözümü açısından Rusya ve ABD gibi uluslararası güçler doğrudan Suriye'de yer almaya başlasa dahi bu aktörlerin Suriye krizindeki öncelikleri birbirleriyle çatışmıştır. Ayrıca uluslararası aktörlerin farklı yaklaşımları BM'yi Suriye krizinde etkisiz hale getirmiş, bu ortamda da uluslararası aktörler kendi inisiyatifleriyle Suriye krizini çözmeye çalışmıştır. Fakat bu inisiyatifler istenilen sonucu

* Bu makale TUBİTAK 1001 Projesi (Proje No: 112K172) desteğiyle üretilmiştir.
** Doç. Dr.; Yıldız Teknik Üniversitesi, faksu@yildiz.edu.tr
*** Arş. Gör.; FMV Işık Üniversitesi, turan.caglar@isikun.edu.tr

verememiş ve hatta Suriye krizinin uluslararası düzleme evrilmesinde rol oynamıştır. Bütün bu gelişmeler sonucunda 2011'den günümüze Suriye krizi; yerel, ulusal, bölgesel ve uluslararası düzlemlerde yaşanan çok katmanlı (diatopik) bir kriz haline dönüşmüştür. Bu dönüşüm henüz sonlanmış olmadığı gibi düzeyler arası girift bir etkileşim sergilemektedir. Bu bağlamda çalışmanın temel sorusu; yerelde başlayan Suriye krizinin zamanla hangi tür değişkenlerin etkisiyle, neden ve nasıl ulusal, bölgesel ve uluslararası düzlemlere evrildiğidir.

Anahtar Kelimeler: Suriye, Suriye Krizi, Uluslararası Kriz, Bölgesel Kriz, Arap Baharı.

TRANSFORMATION OF SYRIA CRISIS IN NATIONAL-INTERNATIONAL CRISIS LEVEL

Abstract

The Arab Spring, which started in the Middle East at the end of 2010, affected many states in the Middle East in 2011 and became an important turning point for the region. One of the countries most affected by the Arab Spring has been Syria since March 2011. In a short time after the first protests in Deraa in March 2011, violent clashes broke out between the parties and spread throughout the country. The spread and increase of violence in Syria resulted in the intervention of foreign actors in the Syria crisis in various ways. However, foreign intervention into the developments in Syria created new (bilateral) crises at the national level between Syria and intervened actors who saw the source of crisis as the policies of the Syrian administration. Moreover, the Syria crisis could not be limited at local and national levels. After the active involvement of states, armed non-state actors and regional international organizations of the region, the Syria crisis regionalized. The armed non-states actors' involvement in clashes in Syria like ISIL and Hezbollah intensified the clashes and resulted in vertical and horizontal escalation of Syria crisis. Regional states like Turkey and Iran witnessed important tensions due to Syria and regional international organizations like the Arab League could not end or limit the crisis. Over time, international actors began to play a more active role in the context of the Syria crisis, but the international actors' different approaches about the resolution of the crisis have hampered the possible resolution. Even the international powers such as Russia and the United States started to take part directly in Syria in terms of the solution of the crisis, but the priorities of these actors conflicted with each other. In addition, international actors' different approaches disabled the UN, so international actors have tried to solve the Syria crisis with their own

international initiatives. However, these initiatives could not give the desired result and even played a role in the internationalization of the Syria crisis.

As a result of all these developments, the Syria crisis from 2011 to the present turned into a multi-layered (diatopic) crisis, taking place at local, national, regional and international levels. Moreover, this transformation is not finished yet and complex interaction between the different levels still continues. The basic question of research in this context is that how and why the Syria crisis started at the local level and transformed into the national, regional and international levels and which variables affected this transformation.

Key Words: Syria, Syria Crisis, International Crisis, Regional Crisis, Arab Spring.

1. Giriş

Mart 2011'de barışçıl gösterilerle Suriye'de başlayan Arap Baharı, kısa süre içerisinde ülke geneline yayılan şiddet sarmalına sebep olmuş ve 2011'den günümüze geçen sürede taraflar arasındaki çatışmalar, şiddetini koruyarak devam etmiştir. Suriye yerelinde barışçıl gösteriler ile başlayan Suriye krizinin kısa zamanda şiddet içerecek şekilde ülke geneline yayılmasıysa farklı faktörler ve aktörlerden etkilenmiştir.[1] Genellikle krizin taraflarının birbirleriyle uzlaşmaz taleplere sahip olmaları ve krizin çözümünde şiddeti ön plana çıkarmaları, Suriye krizinin sonlandırılması önündeki en önemli engeller olmuştur. 2011 yılında kabaca Suriye yönetimi ile Suriye muhalefeti arasında başlayan çatışmalara zaman içerisinde YPG ve IŞİD gibi farklı taleplerde bulunan Suriye yerelinde etkin yeni aktörler dahil olmuş ve yeni aktörlerin dahil olması sonucunda yerelde iki taraflı bir krize yeni taraflar eklenmiştir. Suriye yerelindeki çatışmaların şiddetlenmesi sadece yerel krizin derinleşmesine sebep olmamış, krizin Suriye dışına doğru da yayılmasını getirmiştir. Ülke içerisindeki şiddetle bağlantılı olarak Suriye dışındaki birçok aktör, başta Suriye yönetimi olmak üzere Suriye'deki şiddetin kaynağı olarak gördüğü aktörlere müdahalede bulunmaya

[1] Uluslararası ilişkilerde kriz literatürüne ilişkin olarak oldukça fazla eser yer almaktadır. Charles Hermann, Michael Brecher, Alexander George gibi birçok akademisyen krizlerde yönetim ve karar alma süreçlerinin nasıl işlemekte olduğuna dair tartışmalar çerçevesinde literatüre katkıda bulunmuşlardır. Bu çalışmada dış politika krizleri ve uluslararası krizler ayrımından hareketle siyasal karar alıcının krizleri nasıl tanımlamış olduğuna dair çerçeve Türk Dış Politikası Kriz İncelemeleri Araştırma Grubu'nun çalışmalarından yararlanılarak kullanılmaktadır. Ayrıntılar için bkz.; Fuat Aksu, *Türk Dış Politikasında Karar Alma ve Kriz Yönetimi Süreç Analizi,* İstanbul: Dış Politika ve Kriz İncelemeleri Yay., 2017.; www.tdpkrizleri.org

başlamış, fakat bu müdahaleler, Suriye krizinin ulusal düzleme sıçramasına sebep olmuştur. Ayrıca Suriye yerelindeki çatışmalar, zamanla komşularını etkilemeye başlamış ve çatışmaların yayılma etkisi Suriye'ye komşu ülkelerle Suriye'de çatışmaların aktif aktörleri arasında da krizlere sebep olmuştur. Bütün bu gelişmelerden Suriye'nin Türkiye, Irak ve İsrail ile ilişkileri doğrudan etkilenirken bölge dışı aktörler bağlamında Suriye'deki gelişmeler üzerinden Türkiye ile Rusya arasında da askerileşme riski taşıyan yeni dış politika krizleri meydana gelmiştir.[2]

Suriye dışındaki aktörlerin krizi sonlandırma adına Suriye'deki gelişmelere karşı devreye soktuğu siyasalar, Suriye krizini ulusal düzlemde de sona erdirememiş ve hatta Suriye krizinin bölgesel ve uluslararası düzlemlere evrilmesine sebep olmuştur.[3] Zaman içerisinde Suriye'deki gelişmeler bağlamında Suriye krizinin kaynağına ve çözümüne farklı yaklaşım sergileyen bölgesel aktörler, karşı karşıya gelmeye ve gerilimler yaşamaya başlamış, ve bu gerilimler, Suriye krizinin bölgesel düzlemde daha fazla hissedilmesine yol açmıştır. Ayrıca Arap Birliği gibi bölgesel örgütlerin Suriye krizinin çözümü bağlamında daha aktif rol oynamaları, krizi sonlandırmaktan daha çok, bu örgütün üyeleri arasında yeni gerilimlere sebep olmuştur. Suriye krizinin yerel ve ulusal düzlemleriyle ilişkili olarak Suriye'den bölgeye doğru oluşan yoğun göç dalgaları da hem komşu ülkeler için siyasi, ekonomik, askeri, insani açılardan çeşitli tehditler doğurmuş hem de krizin bölgeselleşme ivmesini arttırmıştır. Böylece süreç içerisinde uluslararası aktörlerin Suriye'deki gelişmelere daha fazla müdahil olması Suriye krizinin yerel, ulusal ve bölgesel düzlemlerde sonlandırılmasını sağlayamadığı gibi krizin uluslararasılaşma eğilimlerini güçlendirmiştir.

Uluslararası düzlemde de tıpkı bölgesel düzlemde olduğu gibi Suriye krizinin kaynağı ve çözümü konusunda farklı yaklaşımlar meydana gelmiş ve bu farklı yaklaşımlar, hem BM ve BMGK'nın Suriye krizi bağlamında pasif kalmasına hem de uluslararası aktörler arasında kutuplaşmalara sebep olmuştur. Ayrıca Suriye'deki çatışmalarda kimyasal silahların kullanımı iddiaları, IŞİD'in Suriye'deki hakimiyet alanını genişletmesi, bölgesel Kürt hareketinin ayrılıkçı çabalarının güç kazanması gibi krizle bağlantılı yeni gelişmeler, uluslararası aktörlerin Suriye'de daha fazla rol almalarına sebep olmuştur. Bütün bu gelişmeler ışığında 2014 yılında ABD ve 2015 yılında Rusya, aktif olarak Suri-

---

2 Michael Brecher'ın dış politika krizi ayrımı için bkz.; Michael Brecher, *Crises in World Politics*. Oxford: Pergamon Press. 1993.

3 Krizlerin sınıflandırılmasına ilişkin ayrıntılar için bkz.; Aksu, *Türk Dış Politikasında Karar Alma…;* ayrıca bkz.; "Kriz Analizi Kavram-Terim Anahtar Tablosu", http://tfpcrises.org/kriz-analizi/dis-politika-kriz-analiz-tablolari/itemlist/category/55-kriz-analizi-kavram-terim-anahtar-tablosu

ye'deki çatışmaların tarafları haline gelmiştir. ABD ve Rusya'nın Suriye'deki aktif rolleri hem Suriye krizinin uluslararasılaşma eğilimlerini hızlandırmış hem de bu aktörlerin yerel, ulusal ve bölgesel aktörlerle Suriye üzerinden gerilimler yaşamalarına sebep olmuştur.

Kısaca özetlemek gerekirse Suriye krizinin başladığı 2011 yılından günümüze geçen süre zarfında kriz; yerel, ulusal, bölgesel ve uluslararası düzlemlerde yaşanan karmaşık ve çok katmanlı bir kriz haline dönüşmüştür. Bu dönüşümde her düzlemde ön plana farklı faktörler ve aktörler çıkmıştır. Bu şartlar altında Suriye krizinin dönüşümü ve bu dönüşümde rol oynayan faktörleri incelemek ilgi çekici hale gelmiştir. Çalışma boyunca Suriye krizinin farklı düzlemleri arasındaki ilişkilerin nasıl incelenebileceği, krizin dönüşümde ön plana çıkan faktörlerin neler ve rol oynayan aktörlerin kimler oldukları sorularına cevap aranacaktır. Bu temel soruya verilecek olası cevaplarla Suriye krizinin neden sınırlandırılamadığı ve yayılma eğilimi gösterdiği irdelenecektir. Yukarıda bahsedilen sorulara cevap aramak için çalışmanın Yves Lacoste'un farklı coğrafi alanlar arasındaki ilişkiyi göstermek için kullandığı diatop modellemesi ve Suriye krizinin yerel, ulusal, bölgesel ve uluslararası düzlemlerinin her birinde ön plana çıkan faktörler ve rol oynayan aktörler gösterilmeye çalışılacaktır. Bu yolla, Suriye krizinin tüm düzlemlerinde en çok ön plana çıkan faktörler, tetikleyiciler ve aktörler görülebilecektir. Diatopik bir inceleme krizlerin yatay-dikey tırmanması ve tetiklenmelerinin anlaşılabilmesi bakımından da kriz yönetim süreçlerinin analizinde açıklayıcı bir çerçeve sunabilir.

Kriz analizi açısından bakıldığında yerel bir krizin tetiklenmesi ile başlayan kriz yönetim süreci aslında Suriye özelinde siyasal karar alıcının krize yüklemiş olduğu anlamla ve krizi yönetirken yararlanacağı araçlarla ilintili olduğu kadar farklı bağımsız değişkenlerin [kriz anında uluslararası sistemin, bölgesel alt sistemin yapısal özellikleri, gündemi] de etkisi altında şekillenmiştir.[4] Bu durum dış politika analizinde iç-dış tartışmasıyla ilinti olarak da ele alınabilir. Bir devletin kendi ulusal egemenlik alanında karşılaşmış olduğu bir kamusal sorunu yine kendi görev, yetki ve sorumluluklarının meşru çerçevesi içerisinde

[4] Neoklasik Realizm'in dış politika kararlarının oluşumuna ilişkin olarak dillendirmiş olduğu değişkenler tartışması çerçevesinde bakıldığında Suriye'deki uyuşmazlık/çatışma sürecinin krizleşmesi ve bölgesel bir savaşa dönüşme riskini içinde barındırması hem bağımsız değişken olarak uluslararası sistemin özelliklerinden hem de müdahil değişken olarak krizin tarafı olan her bir ülkedeki ulusal/yapısal özelliklerden, materyal güç kapasitelerinden, bu ülkelerin siyasal karar alıcılarının operasyonel kodlarından büyük ölçüde etkilenmektedir. Neoklasik Realizmin temel argümanları için bkz.; Gideon Rose, "Review: Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy", *World Politics,* Vol. 51, (October 1998), s.144-172; Steven E. Lobell and Norrin M. Ripsman and Jeffrey W. Taliaferro (der.), *Neoclassical Realism, the State and Foreign Policy,* New York, Cambridge University Press, 2009

çözümleyebileceği kabul edilse de özellikle insan haklarının ihlali gibi somut gerekçelerle bir devletin ihlal sayılabilecek uygulamaları uluslararası sistemde diğer otonom aktörlerin ilgi alanları içerisine girebilmektedir. Başlangıçta ahlaki ve ilkesel bir duruş gibi görünse de özellikle kırılgan, karmaşık ve çatışmacı ilişkilere sahip Ortadoğu özelinde bu tür gelişmeler hasım devletlerin birbirlerine yönelik baskı ve etki siyasalarının uygulamaya sokulmasına da vesile olabilmektedir. Bu çalışmada kriz yönetimi açısından üçüncü aktör müdahilliğinin krizlerin yatay-dikey tırmanmasına ve/ya seyrinde değişikliğe neden olabileceği savı tartışmaya açılmaktadır. Böylece Suriye krizi özelinde yerelden uluslararasına bir krizin yatay ve dikey tırmanmasında kriz sürecine müdahil [devlet ve devlet dışı] aktörlerin kriz yönetim sürecine etkisi analiz edilecektir.

2. Kuramsal Çerçeve

Farklı düzlemlerde yaşanan Suriye krizi, Yves Lacoste'un diatop modellemesine benzemektedir. Lacoste'a göre mekânların farklı analiz düzeyleri vardır ve her düzeyde bir iktidar mücadelesi yaşanmaktadır.[5] Her farklı mekânsal düzeyde yaşanan iktidar mücadelesi ise birbirlerini etkilemektedir. Bu yüzden de mekân; farklı büyüklük gruplarına göre tasnif edilmeli ve aktörler, bu mekânsal büyüklükler üzerinden incelenmelidir. Böylece yerel bir çatışmanın, küresel çaptaki "güç ve etki rekabeti" analiz edilebilir ve ayrıca büyük güçlerin, kendilerinden çok uzak coğrafyalara neden müdahil oldukları anlamlandırılabilir.[6] Ayrıca farklı analiz düzeyleri birlikte dikkate alındığında, birbirlerine çok uzak askeri ve siyasi güçler arasındaki ittifaklar da anlaşılabilir.[7] Farklı mekânsal düzeyler arasındaki ilişkiyi anlamlandırmaya çalışan Lacoste, mekânsal büyüklükler temelinde altı büyüklük grubu tasnif etmektedir. Birinci büyüklük grubunda büyük mekânlar belirtilirken ayrıca etki alanı küresel olan aktörler de bu grubun bir parçasıdır. Altıncı büyüklük grubuna doğru gittikçe küçülen mekânsal birim için altıncı coğrafi grup, en küçük analiz düzeyini ve yüzlü metrelerle ölçülen coğrafi alanları simgeler.[8] Lacoste'un farklı mekânsal büyüklükler üzerinden oluşturduğu modellemeyle uluslararası ilişkiler açısından farklı analiz düzeyleri olarak karşımıza çıkan yerel, ulusal, bölgesel ve uluslararası düzlemler arasındaki ilişkiler açığa çıkarabilir.

---

5 Yves Lacoste, *Büyük Oyunu Anlamak: Jeopolitik: Bugünün Uzun Tarihi*, çev. İsmet Akça (İstanbul: NTV Yayınları, 2007), 12.

6 Lacoste, *Büyük Oyunu Anlamak*, 9.

7 Lacoste, *Büyük Oyunu Anlamak*, 12.

8 Lacoste, *Büyük Oyunu Anlamak*, 16.

Lacoste'un diatop modellemesi üzerinden Suriye krizi analiz edildiğinde, Suriye'de Deraa'da başlayan gösterilerin ve şiddetin zaman içerisinde diğer analiz düzeylerini etkilediği ve diğer mekânsal düzlemdeki aktörlerin müdahil olması sonrası ise Suriye yerelinin de diğer mekânsal düzlemlerden etkilendiği bir durum ortaya çıkmaktadır. Bir başka ifadeyle, Suriye krizinde en büyük mekânsal büyüklük grubu ile en küçük mekânsal büyüklük grubu doğrudan ilişkilidir ve birbirlerini etkilemektedir. Bunun sonucunda da yerel, ulusal, bölgesel ve uluslararası düzlemler, Suriye krizinde birbirleriyle doğrudan ilişkilidir ve her bir iktidar mücadelesi diğerini etkilemektedir. Bu yüzden herhangi bir seviyede yaşanan bir gelişme diğer seviyeleri doğrudan etkilemekte ve Suriye'deki gelişmeler karmaşık bir hal almaktadır. Ayrıca bu tip karmaşık bir ilişkide yereldeki aktörle uluslararasındaki aktör arasında etkileşim ortaya çıkmakta ve bu etkileşim, Suriye'deki karmaşık ve değişken işbirlikçi ve çatışmacı ilişkilerin temelini oluşturmaktadır. Bir başka ifadeyle, Suriye krizi bağlamında yerel bir aktör Suriye krizinin uluslararası düzlemi açısından önemli bir aktör haline gelebilmekte veya tam tersi bir şekilde uluslararası bir aktör, Suriye yerelini doğrudan etkileyebilmektedir. Bu yüzden 2011'den günümüze Suriye krizinin yerel, ulusal, bölgesel ve uluslararası düzlemlerinin hepsini etkileyebilen farklı kapasitelere sahip aktörler ön plana çıkmaktadır.

3. Yerel Düzlemde Suriye Krizi: Krizin Ortaya Çıkması ve Derinleşmesi

Arap Baharı çerçevesinde ortaya çıkan toplumsal huzursuzluklar Suriye'de kendini 2011'in Mart ayından itibaren hissettirmeye başlamıştır. 15 Mart tarihinde Şam ve Halep şehirlerinde demokrasi ve siyasi tutukluların serbest bırakılması talepleriyle gösterilerde bulunan yaklaşık 35 göstericinin gözaltına alınması ve sonraki günlerde göz altıların protesto edilmesi Suriye'deki gösterilerin ve toplumsal huzursuzluğun başlangıcı olmuştur.[9] 18 Mart tarihinde ise 15 Mart günü gerçekleşen göz altıları protesto amacıyla Şam, Halep, Deraa, Kamışlı, Humus, Arfin, Rakka, Banyas ve Deir ez-Zor'da gösteriler meydana gelmiş ve bu gösterilerde "demokratik reformların yapılması" ve "hapishanedeki siyasi suçluların serbest bırakılması" talep edilmiştir.[10] Deraa'daki gösteriler sırasında ise 4 göstericinin öldürülmesi, Suriye'deki Arap Baharı'nın dönüm

[9] "Middle East Unrest: Syria Arrests Damascus Protesters", *BBC,* 16 Mart 2011, http://www.bbc.com/news/world-middle-east-12757394 (13 Kasım 2016).

[10] Nebi Miş, "Suriye 2011", *Ortadoğu Yıllığı 2011*, ed. Kemal İnat, Muhittin Ataman, Fuat Aydın, Bilal Yıldırım, (İstanbul: Açılım Kitap, 2013), 263.

noktalarından birini oluşturmuştur.[11] Suriye krizi bağlamında ortaya çıkan bu ilk şiddet, krizin ilk tetikleyicisi olmuş ve bu tarihten sonra hem kitlesel gösteriler hem de bu gösterilerin şiddet yoluyla bastırılmaya çalışılması, Suriye krizinin yerel boyuttaki en yaygın görünümü hale gelmiştir.

Suriye güvenlik güçlerinin gösterilere şiddet yoluyla cevap vermesi ilerleyen gün ve aylarda Suriye'nin birçok yerinde görülen yaygın bir yöntem haline gelmiş ve bunun sonucunda Deraa'daki olaylar kısa zaman içerisinde Suriye'nin diğer kentlerine sıçramıştır. Örneğin, Nisan ayı içerisinde yönetim karşıtı gösteriler; Lazkiye, Humus, Banyas,[12] Duma,[13] İzraa ve Şam'da[14] da ortaya çıkmış ve göstericilere ateş açılması sonrasında çok sayıda ölüm meydana gelmiştir. Haziran ve Temmuz ayında ise operasyonlar Humus'ta yoğunlaşmış ve bu dönemde Humus'ta yaşananlar, Suriye dışındaki aktörlerin tepkisine sebep olmuştur. İlerleyen aylarda Suriye yönetiminin askeri operasyonları hemen hemen Suriye'deki bütün şehirlere yayılmış ve bu operasyonlar, yerel krizin daha da derinleşmesine sebep olmuştur.

Fakat Suriye'deki yerel krizin derinleşmesinde sadece Suriye yönetiminin uyguladığı şiddet etkili olmamıştır. Suriye'de olayların başlamasının hemen ardından Suriyeli muhalif gruplar da şiddet kullanmaya başlamıştır. Örneğin 2011'in Mart ayının sonunda, Suriye'deki krizin yerel düzlemde henüz başladığı bir dönemde Suriye resmi haber ajansı SANA, silahlı grupların Humus kentinde bir kişiyi öldürdüğünü duyurmuştur.[15] İlerleyen gün ve aylarda muhaliflerin uyguladıkları şiddet daha görünür olmuş, 8 Mayıs tarihinde 10 güvenlik görevlisi silahlı muhalifler tarafından Humus'ta öldürülmüş, 6 Haziran 2011 tarihinde 120 güvenlik görevlisinin Cisr eş-Şuğur'da öldürülmesiyle[16] ülkedeki şiddet sarmalı daha da artmıştır. Radikal grupların Suriye'de aktif olmasıyla birlikte zaman içerisinde muhalif grupların uyguladıkları şiddet daha da görünür

---

[11] "Suriye'de Cenaze Protestoya Döndü", *Milliyet,* 19 Mart 2011, http://www.milliyet.com.tr/suriye-de-cenaze-protestoya-dondu/dunya/dunyadetay/20.03.2011/1366540/default.htm (10 Kasım 2016).

[12] "Cronology: Syria", *The Middle East Journal,* c. 65, s. 3 (Yaz, 2011), 493.

[13] "Suriye'de Yine Kan Aktı", *Milliyet,* 1 Nisan 2011, http://www.milliyet.com.tr/suriye-de-yine-kan-akti/dunya/dunyadetay/01.04.2011/1372078/default.htm (17 Kasım 2016).

[14] "Sniper'lar Cenaze Törenlerini Taradı", 24 Nisan 2011, http://www.milliyet.com.tr/sniper-lar-cenaze-torenlerini-taradi/dunya/dunyadetay/24.04.2011/1381705/default.htm (19 Kasım 2016).

[15] "Suriye'de Subay Kulübü'ne Silahlı Baskın: 1 Ölü", *Milliyet,* 26 Mart 2011, http://www.milliyet.com.tr/suriye-de-subay-kulubu-ne-silahli-baskin-1-olu/dunya/dunyadetay/26.03.2011/1369367/default.htm (22 Kasım 2016).

[16] Fehim Taştekin, *Suriye: Yıkıl Git, Diren Kal*, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2015), 86-87.

hale gelmiştir. Tarafların birbirlerine karşı uyguladıkları şiddet, ülke içerisinde şiddet sarmalına ve taraflar arasında yıpratma savaşına[17] dönüşmüştür.

Yereldeki krizin derinleşmesinde Suriye yönetimi ile muhalefet arasında ortaya çıkan yoğun şiddet önemli bir oynasa da zaman içerisinde yerel gelişmelere yeni taleplerle müdahil olan aktörler, krizin yerelde çözülmesini daha da zorlaştırmıştır. Bu bağlamda 2012 yılından itibaren YPG ve 2014 yılından itibaren IŞİD, Suriye yönetimi ve Suriyeli muhalif gruplardan farklı taleplerle Suriye yerelinde etkin olmaya başlamış ve bu aktörler, Suriye'deki krizin üçüncü tarafları haline gelmiştir. YPG ve IŞİD'in Suriye muhalefeti ve Suriye yönetimine ek olarak Suriye yerelindeki çatışmalarda yer almaya başlaması sonrası bu farklı dört büyük aktör, birbirleriyle çatışmaya başlamış ve yeni çatışma alanları yerel krizin çözülmesini daha da zorlaştırmıştır.

Bu çözümsüzlüğün ve diatopik evrilmenin bir diğer önemli sebebi Suriye dışındaki aktörlerin Suriye'deki çatışmalarda aktif rol oynaması olmuştur. IŞİD'in yanında bölgedeki başka silahlı devlet dışı aktörler, milisler ve gönüllü savaşçılar da zaman içerisinde Suriye'deki çatışmalarda aktif rol almaya başlamıştır. Bu bağlamda zaman içerisinde Lübnan Hizbullahı ve İran öncülüğündeki Afgan ve Iraklı Şii milisler, Suriye yönetimine destek olma amacıyla Suriye yerelindeki çatışmalarda yer alırken diğer taraftan bir çok ülkeden yabancı savaşçılar, IŞİD veya Suriyeli muhalif grupların safında savaşmak için Suriye'ye akın etmiştir. Suriye dışından farklı aktörlerin Suriye'deki çatışmalarda yer almasıysa bir yandan yereldeki çatışmaları şiddetlendirirken diğer yandan krizin bölgeselleşme ve uluslararasılaşma eğilimlerini arttırmıştır.

Suriye yerelindeki krizi daha da karmaşık ve çözülmesi zor bir hale getiren bir başka özellikse farklı gruplar arasında ortaya çıkan değişken ilişkiler olmuştur. Özellikle muhalif grup olarak tanımlanan ve ortak hedefleri Suriye'deki yönetimin "devrilmesi" olan gruplar arasındaki fikir ayrılıkları, çatışmalar ve anlaşmazlıklar, Suriye muhalefetinin bölünmesine ve güçsüzleşmesine sebep olmuş ve muhalefetin bölünmesi yerel boyuttaki çatışmaları doğrudan etkilemiştir. Silahlı grupların bölünmesi, 2013 yılından itibaren daha görünür hale gelmiştir. Örneğin, Nisan 2013'te "Suriye İslami Kurtuluş Cephesi", Nusra Cephesi'nden, El Nusra'nın El Kaide ile olan ilişkisini duyurması üzerine ayrıldığını,[18] Eylül 2013 tarihinde "Kafkasya ve Levant Mücahidleri", IŞİD'ten ay-

[17] Carsten Wieland, *Syria: A Decade of Lost Chances,* (Seattle: Cune Press, 2012), 18.

[18] Alptekin Dursunoğlu and İsa Eren, *Suriye'de Vekalet Savaşı*, (İstanbul: Önsöz Yayıncılık, 2014), 764.

rıldıklarını[19] ve aynı ay içerisinde Nusra Cephesi, Yüksek Askeri Şura'nın içinde bulunan 3 örgüt ve Tevhid Tugayı gibi grupların bulunduğu 11 örgüt, SUK'un otoritesini reddedip, şeriat hukuku kapsamında yeni bir çatı örgüt organize edeceklerini duyurmuştur.[20] Yukarıda bazı örnekleri verilen gruplar arasındaki gerilimlerin gösterdiği üzere, gruplar arasındaki değişen ilişkiler, yerel çatışmalara yeni boyutlar kazandırmış ve ayakta kalabilen güçlü gruplar diğer aktörlere karşı kendilerine hakimiyet alanları oluşturmaya çalışmıştır. Suriye'de savaşkan aktör sayısının çoğalmasıysa bir yandan yereldeki çatışmalara yeni taraflar kazandırmış, diğer yandan da krizin yerelde çözümünü daha da zorlaştırmıştır.

Silahlı devlet dışı aktörlerin yanı sıra devletler de zamanla Suriye'deki çatışmalarda aktif rol oynamaya başlamış ve bu devletlerin rolü, Suriye krizinin dönüşümüne etki etmiştir. Devletlerin Suriye'deki aktif rolleri bağlamında İran'ın Suriye'ye doğrudan sağladığı askeri destek yerel çatışmaların seyrini değiştirirken ABD ve Rusya'nın yerel çatışmalarda aktif rol oynamaya başlaması, Suriye'deki yerel gelişmeleri uluslararası düzlemde daha görünür hale getirmiştir. 2014 yılında IŞİD'in artan etkinliği ile doğrudan ilişkili olarak ABD, "terörle mücadele" çerçevesinde Suriye'deki yerel çatışmaların tarafı haline gelmiş ve hava saldırılarıyla Suriye'deki IŞİD hedeflerine doğrudan askeri müdahalede bulunmuştur.[21] ABD'nin IŞİD'le mücadele çerçevesinde askeri müdahalesiyse Suriye'deki yerel çatışmaları ve taraflar arasındaki ilişkileri doğrudan etkilemiştir. 2015 yılındaysa bir diğer uluslararası aktör olan Rusya, "terörle mücadele" çerçevesinde Suriye'deki çatışmalarda aktif rol oynamaya başlamış ve Rusya'nın doğrudan müdahalesi hem yerel çatışmaları etkilemiş hem de Suriye krizinin uluslararasılaşma eğilimlerini kuvvetlendirmiştir.[22] Rus kuvvetleri, 2015'in Kasım ve Aralık aylarında hava saldırılarını sürdürmüş ve Lazkiye'ye bağlı Türkmen Dağı bölgesine, İdlib'e, Halep şehir merkezine, Halep'in sınır kasabası Azez'e ve Şam'ın Guta bölgesine çok sayıda hava saldırısı gerçekleştiriştir. Bu askeri faaliyetler sadece yerel çatışmaların gidişatını değiştirmemiş, aynı zamanda Türkiye ile Rusya arasında olduğu gibi farklı aktörler arasında yeni gerilimlere de sebep olmuştur.[23] Kısaca ABD ve Rusya'nın Suri-

---

19 "Caucasus Islamists in Syria Split with Qaeda-Linked Rebels", *Reuters,* 4 Eylül 2013, http://www.reuters.com/article/us-syria-crisis-caucasus-idUSBRE9830XX20130904 (22 Mart 2017).

20 "Chronology: Syria", *The Middle East Journal,* c. 68, s. 1 (Kış, 2014), 147.

21 Nebi Miş ve Ömer Behram Özdemir, "Suriye 2014", *Ortadoğu Yıllığı 2014*, ed. Kemal İnat ve Muhittin Ataman, (İstanbul: Açılım Kitap, 2015), 184.

22 Ömer Behram Özdemir, "Suriye 2015", *Ortadoğu Yıllığı 2015,* ed. Kemal İnat ve Muhittin Ataman (İstanbul: Açılım Kitap, 2016), 200.

23 Özdemir, "Suriye 2015," 201-202.

ye'deki çatışmalarda aktif rol oynaması krizin yerel düzlemini doğrudan etkilemenin yanı sıra ulusal, bölgesel ve uluslararası düzlemleri de doğrudan etkilemiştir.

Ülke içerisindeki artan şiddet, yerel çatışmalara taraf olan aktörlerin zaman içerisinde artması, bölgesel devlet ve silahlı devlet dışı aktörlerin aktif rol oynaması ve son olarak uluslararası güçlerin Suriye'deki çatışmalarda rol almaya başlaması krizin dönüşümünde rol oynamıştır. Bu etkenlerin doğrudan veya dolaylı etkisiyle yerel krizin taraflarının hakimiyet alanları oluşmaya ve belirginleşmeye başlamıştır. Süreç içerisinde Suriye yönetiminin ülkenin bir kısmında kontrolünü kaybetmesiyle birlikte diğer aktörler *de facto* hakimiyet alanları oluşturabilmiştir. Bu durum yerelde mekân-iktidar çatışmasının ilginç bir yansıması olmuştur. Şehir merkezlerinin kontrolünü ele geçirmek ve/ya korumak için silahlı güçler arasında karşılıklı meydan okumalar ve müttefiklik ilişkileri gözlenmiştir. Bu süreçte IŞİD gibi radikal aktörlerin hakimiyet alanlarına sahip olmaları, uluslararası aktörlerin Suriye'ye müdahalelerini doğrudan etkilemiştir. Özellikle 2012 yılından itibaren belirginleşmeye başlayan aktörlerin hakimiyet alanları, günümüze kadar devam etmektedir ve bu alanlar için ortaya çıkan çatışmalar, Suriye krizinin diğer düzlemlerini de doğrudan etkilemektedir. Suriye'nin merkezinde ve şehir merkezlerinin bir çoğunda Suriye yönetiminin hakimiyeti varken Suriyeli muhalifler, Suriye'nin kuzeyi, kuzeybatısı, batısı ve doğusunda hakimiyet mücadelesinde bulunmuştur. Hakimiyet alanına sahip diğer aktörlerden YPG, Suriye'nin kuzeyinde etkinken, IŞİD ise Suriye'nin kuzeyinde ve doğusunda hakimiyet sağlamıştır. Bütün bu süreç sonunda tek bir Suriye'den bahsetmek imkânsız hale gelmiş ve Suriye'nin geleceği yerel hakimiyet alanları üzerinden okunmaya başlanmıştır. YPG ile Türkiye, IŞİD ile ABD, Suriyeli muhalifler ile Rusya gibi Suriye yereline hakim aktörlerle Suriye dışındaki aktörler arasındaki çatışmacı ilişkilerse Suriye krizinin yerel düzlemini ulusal, bölgesel ve uluslararası düzlemlerle doğrudan ilişkilendirmiştir.

4. Ulusal Düzlemde Suriye Krizi

Ulusal düzlemde Suriye krizinin ilk tetikleyicilerinden biri Suriye'deki çatışmaların uzun zamana yayılması ve ülke içindeki şiddetin artması sonrası Suriye dışındaki ulusal, bölgesel ve uluslararası aktörlerin, Suriye'deki gelişmelere müdahil olmaya başlaması olmuştur. Fakat bu müdahaleler, krizin yayılma eğilimlerini kuvvetlendirmiştir. Suriye'deki krizin kaynağını Suriye yönetimi olarak gören aktörler öncelikle Suriye yönetiminden şiddeti durdurma ve reform sürecini başlatma taleplerinde bulunmuştur. Suriye dışındaki aktörlerin Suriye yönetiminden şiddeti durdurma ve reformları hayata geçirme çağrılarının yanıt-

sız kalması sonrası bu aktörler, kısa zaman içerisinde Suriye Cumhurbaşkanı ve Suriye yönetimine iktidardan çekilme çağrılarında bulunmuş ve bu çağrılar sonrası taraflar arası gerilim daha da görünür hale gelmiştir. İktidardan çekilme talebi doğrultusunda Mayıs 2011'de ABD Başkanı *"ya demokratik dönüşümün öncüsü ol ya da iktidardan çekil"* açıklamasında bulunmuş, Haziran ayında Fransa, Beşar Esad'ın ülkeyi yönetmek için meşruiyetini kaybettiğini belirtmiştir.[24] Ağustos ayındaysa Almanya, İngiltere ve Fransa devlet başkanları, yaptıkları ortak açıklamada Cumhurbaşkanı Esad'ın meşruiyetini kaybettiğini ve iktidardan çekilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.[25] Ayrıca ilerleyen aylarda Türkiye Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, dönemin ABD Başkanı Obama'nın Beşar Esad ile ilgili *"demokratik dönüşüme öncülük et veya iktidardan çekil"* yönündeki açıklamalarına katıldıklarını belirtirmiştir.[26] Bölgesel ve uluslararası aktörlerin Suriye yönetiminden iktidardan çekilme talepleri ve bu taleplerin yerine getirilmemesi ise Suriye krizinin bölgeselleşme ve uluslararasılaşma eğilimlerini pekiştirmiştir.

Suriye yönetimi tarafından iktidardan çekilme talepleri yerine getirilmeyen aktörler, Suriye yönetimine karşı somut adımlar atarak taleplerini kabul ettirmeye çalışmış fakat bu yöntem de krizi sonlandırmaktan daha çok tırmandırmıştır. Çok sayıda devletin, Suriye yönetimine karşı diplomatik ve ekonomik ambargo uygulaması Suriye krizinin dönüşümünü hızlandırırken Türkiye-Suriye örneğinde olduğu gibi yeni dış politika krizlerini de tetiklemiştir. Suriye'ye karşı yaptırımlar bağlamında AB, Suriye'de artan şiddetle ilişkili olarak 2011 yılında petrol ve petrol ürünleri alım-satımına yönelik ambargo kararı almış,[27] Eylül 2011'de uyguladığı ambargonun kapsamını genişletmiş ve ayrıca Suriye yönetimiyle yakın ilişkilere sahip Suriyeli şirketlere yaptırım kararı almıştır.[28] Süreç içinde AB'nin Suriye'ye karşı yaptırımları genişleyerek devam etmiştir. ABD de Suriye yönetimine karşı kısa zaman içerisinde bireysel yaptırımları uygulamaya başlamış ve Nisan ayının sonunda Suriye yönetiminin önemli isim-

---

24 Miş, "Suriye 2011," 285.

25 "Syria: David Cameron, Nicolas Sarkozy And Angela Merkel Statement on President Assad", *Huffington Post,* 18 Ağustos 2011, http://www.huffingtonpost.co.uk/2011/08/18/syria-david-cameron-nicol_n_930298.html (8 Ocak 2017).

26 "Davutoğlu: Obama'nın Çağrısına Katılıyoruz", *Milliyet,* 25 Mayıs 2011, http://www.milliyet.com.tr/davutoglu-obama-nin-cagrisina-katiliyoruz/siyaset/siyasetdetay/20.05.2011/1392753/default.htm (24 Kasım 2016).

27 Miş, "Suriye 2011," 284.

28 Justyna Pawlak, "EU Sanctions Target Mobile Phone Syriatel", *Reuters,* 24 Eylül 2011, http://www.reuters.com/article/us-syria-eu-sanctions-idUSTRE78N1DY20110924 (22 Ocak 2017).

lerinden Mahir Esad, Ali Memluk ve Atıf Necip'e yaptırım kararı almış,[29] Mayıs ayında bu listeyi daha da genişleterek yeni isimlere karşı yaptırım uygulamıştır.[30] Ayrıca ABD, Suriye yönetiminin muhaliflere karşı tutumunun değişmemesi halinde daha sert uluslararası tedbirlerin alınacağını duyurmuş,[31] Ağustos ayında yaptırım uyguladığı kişilerin listesini genişletmiştir.[32] Suriye'nin AB ve ABD'ye karşı tepkileri genellikle sözlü olurken Türkiye gibi aktörlerin yaptırım kararlarına daha somut tepkiler geliştirmiş ve karşılıklı yaptırımlar, taraflar arasındaki krizleri daha da derinleştirmiştir.

Türkiye-Suriye krizinde yaptırımlar açısından ilk somut adım Türkiye'den 22 Eylül 2011 tarihinde gelmiş ve Türkiye, Suriye'ye askeri malzeme taşıyan uçaklara hava sahasını kapatma kararı almıştır.[33] Türkiye'nin 30 Kasım 2011'de Suriye'ye karşı uygulanacak 9 maddelik yaptırım paketiyse Türkiye'nin Suriye'ye karşı attığı en ciddi adımlardan birini oluşturmuş ve iki ülke arasındaki gerilimi daha da tırmandırmıştır. Türkiye ilerleyen aylarda yeni yaptırımlar devreye sokarak Suriye yönetimine taleplerini kabul ettirmeye çalışmış ancak bu yaptırımlar, Suriye tarafından tepkiyle karşılanmış ve Suriye de Türkiye'ye karşı yeni yaptırımları devreye sokmuştur.[34] Suriye'nin Türkiye'ye karşı devreye soktuğu karşı yaptırımlarsa taraflar arasındaki gerilimi daha da arttırmıştır.

Suriye krizinin ulusal düzlemlere [dış politika krizlerine] evrilmesine sebep olan ve Suriye ile diğer devletler arasında gerilimi arttıran bir diğer önemli gelişme Suriye krizinin kaynağını Suriye yönetiminin siyasaları olarak gören devletlerle Suriye muhalefetinin artan ilişkileri olmuştur. Taraflar arasında artan işbirliği başta Suriye olmak üzere İran ve Rusya gibi bazı devletlerin tepkilerine sebep olurken aynı zamanda Suriye muhalefetini ulusal düzlemde etkin bir aktör haline getirmiştir. Örneğin, Suriye'deki krizin ilk aylarında ABD ve Fransa'nın

---

29 Taştekin, *Suriye: Yıkıl Git, Diren Kal,* 101.

30 "AB'den Esad'a Yaptırım Yolda", *Milliyet,* 7 Mayıs 2011, http://www.milliyet.com.tr/ab-den-esad-a-yaptirim-yolda/dunya/dunyadetay/07.05.2011/1387111/default.htm (29 Kasım 2016).

31 "ABD'den Suriye'ye Uyarı", *Milliyet,* 7 Mayıs 2011, http://www.milliyet.com.tr/abd-den-suriye-ye-uyari/dunya/dunyadetay/07.05.2011/1387294/default.htm (29 Kasım 2016).

32 US Department of the Treasury, "Treasury Sanctions Prominent Syrian Businessman", 4 Ağustos 2011, https://www.treasury.gov/press-center/press-releases/Pages/tg1269.aspx (12 Ocak 2017).

33 Gencer Özcan, "If the Crisis is What We Make of It: Turkey and the Uprising in Syria", *Analyzing Foreign Policy in Turkey,* ed. Fuat Aksu and Helin Sarı Ertem (UK, Cambrdige Scholars Publishing, 2017), 183.

34 Özden Zeynep Oktav, "The Syrian Uprising and the Iran-Turkey-Syria Quasi Alliance", *Turkey-Syria Relations: Between Enmity and Amity,* ed. Raymond Hinnebush and Özlem Tur (England, Ashgate Publishing Limited, 2013), 199.

Suriye büyükelçilerinin izinsiz bir şekilde Hama'daki muhaliflerle görüşmesi Suriye yönetimi tarafından tepkiyle karşılanmış ve Suriye Dışişleri Bakanlığı, yapılan ziyaretleri, ABD ve Fransa'nın Suriye'nin içişlerini müdahalesinin açık kanıtları ve göstericilere sağlanan dış desteğin göstergesi olduğunu belirtmiştir.[35] Ayrıca 17 Ekim 2011 tarihinde dönemin Türkiye Dışişleri Bakanı Davutoğlu'nun SUK üyeleriyle görüşmesinin ve SUK ile ilk resmi temasını kurmasının[36] ve Fransa'nın Ekim 2011'de SUK ile temasa geçeceğini duyurmasının ardından Suriye Dışişleri Bakanı Velid Muallim, "gayri meşru" muhalefet konseyini tanıyan aktörlere karşı en sert önlemlerin alınacağını duyurmuştur.[37] Devletlerin ve diğer aktörlerin SUK gibi muhalif gruplarla görüşmesi, resmi temaslarda bulunması ve başta SUK olmak üzere bu grupları Suriye'nin temsilcileri olarak göstermeleri ise hem Suriyeli muhalifleri ulusal [muteber] bir aktör haline getirmiş hem de Suriye ile diğer devletler arasındaki ilişkilere zarar vermiştir.

Suriye krizinin ulusal düzleme evrilmesindeki bir diğer önemli tetikleyici Suriye'de yaşanan çatışmaların komşularını etkilemesi olmuştur. Çatışmaların yayılma potansiyeli sonrası Türkiye ve İsrail gibi Suriye'nin bazı komşularının askeri önlemleri daha görünür hale gelmiştir. Suriye'deki yerel çatışmaların ve şiddetin doğrudan etkilediği aktörlerin başında Türkiye gelmektedir. Türkiye'de Suriye kaynaklı patlama ve şiddet olaylarının çıkması hem Türkiye'yi Suriye krizinin bir parçası haline getirmiş hem de Türkiye'nin başta Suriye olmak üzere çok sayıda aktörle kriz yaşamasına sebep olmuştur. Suriye kaynaklı gelişmelerin Türkiye'yi doğrudan etkilemesinin ve Türkiye'yi Suriye krizine daha fazla müdahil olmasının ilk örnekleri 2013 yılının ilk aylarında ortaya çıkmıştır. Türkiye, Şubat 2013'te Cilvegözü sınır kapısında, Mayıs 2013'te ise Reyhanlı'da yaşanan bombalı saldırılarından Suriye yönetimini sorumlu tutmuştur.[38] Türkiye'de gerçekleşen iki bombalı saldırı ve Türkiye'nin bu saldırılardan Suriye'yi sorumlu tutması, zaten kriz yaşayan Türkiye ile Suriye'nin tekrar karşı karşıya gelmesine sebep olmuştur. Taraflar arasındaki kriz, sadece Suriye'deki çatışmaların yayılmasından kaynaklanmamış, taraflar arasında belirli dönemlerde önemli askeri krizler meydana gelmiştir.

---

35 "Syria Summons U.S. and French Envoys Over Hama Visit", *Reuters,* 10 Temmuz 2011, http://www.reuters.com/article/us-syria-ambassadors-idUSTRE7691GO20110710 (25 Ocak 2017).

36 Dursunoğlu ve Eren, *Suriye'de Vekalet Savaşı,* 661.

37 "France Set to Establish Relations with Syrian Oppositon", *Sputnik,* 10 Ekim 2011, https://sputniknews.com/world/20111010167530866/ (23 Ocak 2017).

38 Laçin İdil Öztığ, "Border Security in Turkish Foregin Policy Crises", *Analyzing Foregin Policy in Turkey,* ed. Fuat Aksu and Helin Sarı Ertem (UK, Cambrdige Scholars Publishing, 2017), 172.

2012 yılında Türkiye'ye ait RF-4 uçağının Suriye sınırında düş[ürül]mesi,[39] Eylül 2013'te Türkiye'nin değiştirdiği angajman kuralları çerçevesinde Suriye'ye ait bir helikopteri sınır güvenliğini ihlal ettiği gerekçesiyle vurması ve Mart 2014'te Türkiye'nin Suriye askeri uçağını düşürmesi[40] gibi örneklerin gösterdiği üzere belirli dönemlerde taraflar birbirlerine doğrudan askeri araçlarla tepki göstermiş ve bu tepkiler taraflar arasındaki dış politika krizini daha da tırmandırmıştır.

Suriye'nin sınır bölgelerindeki çatışmalardan ve yerelde hakimiyet mücadelelerinden etkilenen ülkelerden bir diğeri de İsrail olmuştur. 2012 yılı içerisinde Suriye'den Golan Tepeleri'ne "*kimin tarafından yapıldığı belli olmayan topçu ateşi*" meydana gelmesi sonrası İsrail, Suriye'deki topçu bataryalarına tank ateşinde bulunmuş,[41] Mayıs 2013 tarihlerinde Şam'da bulunan gelişmiş füze stoklarına İran'dan Hizbullah'a gönderiliyor gerekçesiyle hava saldırıları düzenlemiş ve Mart 2014'te Golan Tepeleri'nin İsrail sınırları içerisinde yaşanan bombalı saldırılar sonrasında İsrail savaş uçakları Suriye'deki askeri alanlara saldırmıştır.[42] İlerleyen dönemlerde İsrail'in Suriye'ye yönelik hava saldırıları devam etmiş ve bu saldırılar, hem İsrail ile Suriye arasındaki gerginliği tırmandırmış hem de İsrail Suriye'deki İran ve Hizbullah hedeflerine saldırıldığı için Suriye krizinin bölgeselleşme eğilimlerini arttırmıştır.

Suriye içerisindeki gelişmelerden doğrudan etkilenen Suriye'nin bir diğer komşusu da Lübnan olmuştur. Her ne kadar Lübnan, Türkiye kadar Suriye krizine müdahil olmamaya ve Türkiye ve İsrail kadar askeri yöntemleri devreye sokmamaya çalışsa da özellikle Suriye'nin Lübnan sınırında alan hakimiyeti için yaşanan çatışmalar doğrudan Lübnan'a etki etmiştir. 2014 yılında IŞİD, Lübnan sınırını geçip Lübnan'ın Suriye sınırındaki Arsel bölgesinde Lübnan güvenlik güçleriyle 5 gün çatışmış, bu süre zarfında 19 Lübnanlı güvenlik mensubunu rehin almış ve bu askerlerden ikisini infaz etmiştir.[43] Kısacası Suriye'deki çatışma ortamı doğrudan komşularını etkilemiş, bu komşular, Suri-

---

39 Christopher Phillips, "Turkey's Syria Problem," *Public Policy Research,* c. 19, no. 2 (2012): 138.

40 Taştekin, *Suriye: Yıkıl Git, Diren Kal*, 468.

41 "Chronology: Syria", *The Middle East Journal,* c. 67, s. 2 (İlkbahar, 2013), 293-294.

42 Ruth Eglash ve Liz Sly, "Israeli Warplanes Strike Syrian Military Positions in Golan Heights", *The Washington Post,* 19 Mart 2014, https://www.washingtonpost.com/world/middle_east/israeli-warplanes-strike-syrian-military-positions-in-golan-heights/2014/03/19/d3ff8de4-0604-4492-b352-34bd1ee957f9_story.html?utm_term=.40839a514120 (23 Mart 2017).

43 "IS Group 'Kills Second Lebanese Captive'", *Al Jazeera,* 8 Eylül 2014, http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2014/09/islamic-state-beheading-lebanese-soldier-20149621136150647.html (26 Mart 2017).

ye'deki krize müdahil olsun veya olmasın Suriye krizinin doğrudan tarafları haline gelmiştir. Fakat İsrail ve Türkiye örneğinde olduğu gibi Suriye'nin komşularının Suriye'ye doğrudan müdahaleleri, Suriye ile bu devletler arasındaki krizleri daha da derinleştirmiştir.

Ulusal düzlemde sadece Suriye ile İsrail ve Suriye ile Türkiye önemli askeri krizler yaşamamış, Suriye üzerinden Rusya ile Türkiye de önemli bir askeri kriz yaşamıştır. 2015 yılından itibaren Suriye'de askeri varlığını hissettiren Rusya'nın Türkiye sınırında askeri faaliyetlerini arttırması iki ülke askeri unsurlarının kimi zaman karşı karşıya gelmesine neden olmuştur. Eylül 2015'te başlayan Rus Hava saldırılarının hem Türkiye'nin ılımlı muhalefet olarak tanımladığı hedeflere hem de İdlib ve Lazkiye gibi Türkiye sınırına yakın bölgelere gerçekleşmesi, Rusya'nın operasyonları sırasında Rus jetlerinin Türk hava sahasını ihlal etmesi, Türk jetlerine tehlikeli biçimde yaklaşması ve uçaksavar sistemlerinin Türk jetlerine kitlenmesi gibi yaşanan gelişmeler taraflar arasındaki gerilimi arttırmıştır.[44] Taraflar arasındaki kriz en üst noktasına 24 Kasım 2015 tarihinde ulaşmış, bu tarihte SU-24 tipi bir Rus uçağı Türkiye hava sahasını ihlal ettiği sırada daha önce ilan edilmiş angajman kuralları gereği Türk F-16 jetleri tarafından düşürülmüştür.[45] Yaşanan olay sonrası iki ülke arasındaki ilişkiler gerilmiş ve Suriye krizi bu kez Türkiye ile Rusya Federasyonu arasında yeni bir kriz doğurmuştur.

5. Bölgesel Düzlemde Suriye Krizi

Suriye'de çatışan aktörlerin hakimiyet alanlarına sahip olma isteğiyle de doğrudan ilgili olarak zaman içerisinde bölgedeki devletler ve silahlı devlet dışı aktörler, Suriye'deki çatışmalarda aktif rol almaya başlamış, bölgesel aktörlerin çatışmaların tarafı haline gelmesiyse Suriye krizini bölgeselleştirmiştir. Suriye'deki çatışmalarda aktif rol alan bölgesel aktörlerin başında Hizbullah gelmektedir. Hizbullah lideri Hasan Nasrallah, Nisan 2013'te ilk kez Suriye yönetimine doğrudan destek verdiğini açıklamış,[46] bu tarihten sonra Hizbullah'ın Suriye'deki varlığı her geçen gün artmış ve özellikle güney Suriye'deki çatışmaların temel aktörü haline gelmiştir. Hizbullah gibi Suriye dışından Suriye'deki çatışmalara dahil olan bir diğer önemli silahlı devlet dışı aktör IŞİD olmuştur. 2014 yılında Suriye'de daha görünür hale gelen IŞİD, kısa zaman içerisinde Suriye'deki hakimiyet alanını geliştirmiş ve Suriye'deki çatışmaların

---

44 Taştekin, *Suriye: Yıkıl Git, Diren Kal*, 468.
45 Özcan, "If the Crisis is What We Make of It: Turkey and the Uprising in Syria," 187.
46 Taştekin, *Suriye: Yıkıl Git, Diren Kal*, 238.

en önemli aktörlerinden biri haline gelmiştir. Ayrıca İran'ın Suriye'deki çatışmalarda aktif olarak yer alması sonrası İran'ın koordine ettiği Afgan ve Iraklı Şii milisler de Suriye'deki çatışmalarda daha görünür hale gelmiş, diğer taraftan bölgedeki bir çok ülkeden yabancı savaşçılar, Suriye'ye Suriye yönetimine karşı savaşmak için gitmiştir. İran'ın, IŞİD ve Hizbullah gibi bölgede etkin silahlı devlet dışı aktörlerin ve Suriye'ye savaşmak için gelen yabancı savaşçıların Suriye'deki varlıkları hem yereldeki çatışmaları doğrudan etkilemiş hem de Suriye krizini karmaşıklaştırmıştır.

Diğer yandan, Suriye'deki yerel gelişmelerle bağlantılı olarak Kürt veya Filistinli gruplarda olduğu gibi ulusüstü hareketler giderek görünür hale gelmiştir. Suriye'deki Kürt gruplarla Suriye dışındaki [Irak ve Türkiye gibi ülkelerdeki] Kürt gruplar arasındaki ilişkiler, Suriye'deki krizin nitelik değiştirmesine yol açarken zamanla bu sürece Suriye'nin komşularının müdahil olmalarına sebep olmuştur. Örneğin Temmuz 2012'de Suriye'deki Kürt gruplardan PYD (Demokratik Birlik Partisi) ile Kürt Ulusal Konseyi (KUK) arasındaki sorunların Irak Kürt Bölgesel Yönetimi (IKYB) başkanı Mesut Barzani'nin girişimleri sonucunda ortadan kaldırılmasıyla Suriye'deki Kürt gruplar ortak hareket etme kararı almıştır.[47] Kararın alınmasında Suriye dışındaki bir aktör olan IKYB gibi bir aktörün etkili olması ve alınan kararların Türkiye gibi diğer aktörlerde yarattığı rahatsızlık, Suriyeli Kürt grupların yereldeki krizin yanı sıra ulusal ve bölgesel krizlerin tarafı haline geldiğini göstermiştir. Benzer bir durum Suriye'deki Filistinli mülteciler ve Hamas gibi Filistinli gruplar açısından da söz konusudur. Filistinli grupların zamanla Suriye'deki çatışmaların tarafı haline gelmesi, Suriye krizinin bölgeselleşme eğilimlerini kuvvetlendirmiştir. Özellikle 2012 yılından itibaren Filistinli gruplar hem şiddete daha fazla maruz kalmaya başlamış hem de şiddetin tarafı haline gelmiştir. 2012 yılında Suriye'deki Filistinli kamplarında Suriye yönetimi[48] ve Suriyeli muhaliflerden kaynaklanan şiddet olayları artmış, Filistinli gruplar arasında çatışmalar meydana gelmiş[49] ve hatta 2015 yılında IŞİD ile Filistinli gruplar arasında çatışmalar yaşanmıştır.[50] Farklı Filistinli grupların yerel çatışmaların tarafı haline gelmesinin yanı sıra önde gelen Filistinli grup Hamas, Suriye'deki şiddetin kaynağını Suriye yönetimi olarak görmüş ve Şubat 2012'de Suriye'deki ofisini kapatarak, Katar'a taşımıştır. Ha-

---

47 Taştekin, *Suriye: Yıkıl Git, Diren Kal*, 202.

48 "Chronology: Syria", *The Middle East Journal,* c. 67, s. 1 (Kış, 2013), 125.

49 Mariam Karouny, "Syrian Rebels Take Control of Damascus Palestinian Camp", *Reuters,* 17 Aralık 2012, http://www.reuters.com/article/us-syria-crisis-idUSBRE8AJ1FK20121217 (20 Mart 2017).

50 Taştekin, *Suriye: Yıkıl Git, Diren Kal*, 414.

mas'ın bu kararına Suriye tepki göstermiş ve Suriye yönetimi ile Hamas arasındaki ilişkiler gerilmiştir.[51]

Bu süreçte Suriye Krizi'nin kaynağına ve çözümüne farklı öncelikler çerçevesinde yaklaşan bölgedeki devletlerin karşı karşıya gelmeleri bir tür kutuplaşmaya da neden olmuştur. İran özellikle bölgede Suriye krizinin kaynağını Suriye yönetiminin siyasaları olarak gören aktörlere eleştiriler getirmiş, Türkiye'nin Suriye politikasını, provokatif olarak tanımlamış[52] ve hatta Türkiye'nin Suriye'deki kriz doğrultusunda Katar'dan büyük miktarlarda para aldığını iddia etmiştir.[53] Türkiye'nin yanı sıra Suriyeli muhaliflerin bölgedeki en büyük destekçileri olan Suudi Arabistan ve Katar da İran tarafından eleştirilmiş ve Suriye krizi üzerinden meydana gelen karşılıklı suçlamalar, Suriye krizini etkilemiştir.

Bölgesel düzlemde İran, Suriye yönetiminin en büyük destekçisi olurken, Türkiye, Suudi Arabistan ve Katar çeşitli araçlarla Suriye muhalefetini desteklemiştir. İran, Türkiye, Suudi Arabistan ve Katar'ın Suriye'deki çatışmaların aktif taraflarına sağladıkları doğrudan desteklerse krizin derinleşmesine, bölgeselleşmesine, bölgesel düzlemde kutuplaşmaya katkıda bulunmuştur. Örneğin 2013 yılında Suriye Dışişleri Bakanı Yardımcısı, İran'ın Suriye'ye 500 milyon dolarlık yardım yaptığını ifade etmiş,[54] ayrıca Mayıs 2013'te Suriye'ye 3.6 milyar dolarlık kredi sağlayan İran, 8 Nisan 2014 tarihinde Suriye'ye 30 bin ton yiyecek yardımında bulunmuştur.[55] Diğer taraftan Katar, 2012'de Ulusal Devrim İnisiyatifi (UDİ) adıyla toplantı düzenlemiş ve bu toplantıyla Suriye muhalefeti adına önemli bir yapılanma olan "Suriye Muhalefet ve Devrim Güçler Ulusal Koalisyonu"(SMDK) isimli örgütün kurulmasına yardımcı olmuş, Türkiye ÖSO ile SUK arasında arabuluculuk yaparak Mart 2012'de iki grubun silahlı ve siyasi kanatlarını birleştirmelerinde önemli rol oynamış,[56] Suudi Arabistan ise 2015'te konferans organize ederek muhalif grupları tek bir çatı altında toplamaya çalışmıştır.[57] Aralık 2015'te Türkiye ile görüşen Suudi Arabistan'ın,

---

51 "Chronology: Syria", *The Middle East Journal,* c. 67, s. 1 (Kış, 2013), 125.

52 "İran'dan Türkiye'ye Suriye Uyarısı", *NTV,* 19 Eylül 2011, http://www.ntv.com.tr/dunya/irandan-turkiyeye-suriye-uyarisi,QzONSSN3GkWuH5nlcvGBkA (8 Ocak 2017).

53 "'Suriye'ye Karşı Katar, Türkiye'ye Para Veriyor'", *Milliyet,* 1 Şubat 2012, http://www.milliyet.com.tr/-suriye-ye-karsi-katar-turkiye-ye-para-veriyor-/dunya/dunyadetay/01.02.2012/1496418/default.htm (27 Şubat 2017).

54 Miş ve Özdemir, "Suriye 2014", *Ortadoğu Yıllığı 2014,* ed. Kemal İnat ve Muhittin Ataman (İstanbul: Açılım Kitap, 2015), 187.

55 "Chronology: Syria", *The Middle East Journal,* c. 68, s. 3 (Yaz, 2014): 459.

56 Dursunoğlu ve Eren, *Suriye'de Vekalet Savaşı,* 885.

57 "Riyad'da Suriyeli Muhalifleri 'Birleştirme' Zirvesi", *Al Jazeera Türk,* 8 Aralık 2015, http://www.aljazeera.com.tr/haber/riyadda-suriyeli-muhalifleri-birlestirme-zirvesi (14 Mart 2017).

Türkiye ile Suudi Arabistan'ın muhalifleri birleştirmek için çalışmaya devam edeceklerini duyurmasıysa Suriye muhalefetine siyasi ve askeri destek konusunda ortaya çıkan bölgesel işbirliğinin en açık örneklerinden birini oluşturmuştur.[58]

Bölgesel düzlemde Suriye krizini görünür kılan bir diğer önemli gelişme, bölgesel uluslararası örgütlerin Suriye krizine dahil olmaları fakat krize çözüm olamamaları olmuştur. Örneğin, Arap Birliği'nin Suriye krizinde daha aktif rol oynaması sonrası bölgesel diplomatik ve ekonomik adımlar daha görünür hale gelmiştir. Suriye'deki şiddetin devam etmesi sonucunda Kasım 2011'de Arap Birliği, Suriye'nin üyeliğini askıya alma kararı almış ve bu karar sonrası hem Suriye ile Arap Birliği arasındaki ilişkiler hem de karara karşı çıkan Lübnan, Yemen ve Irak gibi üye ülkelerle Arap Birliği arasındaki ilişkiler kötüleşmiştir. 2012 yılındaysa bir başka bölgesel uluslararası aktör olan İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT), Suriye yönetiminin uyguladığı şiddetin devam etmesi sonucunda Suriye'nin İİT üyeliği askıya almış, bu karar da Suriye krizinin bölgesel düzlemini etkilemiştir.[59] Ayrıca bölgesel uluslararası örgütlerin zaman içerisinde Suriye muhalefetini Suriye'nin temsilcisi olarak görmesiyse bölgesel gerilimi daha da arttırmıştır. Örneğin, 2012'de İİT, SMDK'yı "Suriye halkının resmi temsilcisi" olarak tanımış,[60] Arap Birliği, 2013'te Suriye'nin sandalyesini SUK'a teklif etmiş ve üye ülkelerin Suriyeli muhaliflere askeri yardımında bulunma konusunda serbest olduklarını duyurmuştur.[61]

Bu bağlamda Suriye krizinin yerel, ulusal ve uluslararası düzlemleriyle de doğrudan ilişkili olarak, Suriye'den ülke dışına oluşan göç tüm bölge ülkeleri ve özellikle Avrupa Birliği ülkeleri açısından ciddi kaygılara yol açmıştır. Suriye'deki yerel çatışmaların etkisiyle Suriye'den başta komşu ülkelere doğru yoğun göç dalgaları oluşmuş ve çok sayıda Suriyeli mültecinin bölgeye yayılması, Suriyeli mülteciler konusunu bölgesel düzlemde önemli bir konu haline getirmiştir. Çatışmaların bölgesine ve şiddetine bağlı olarak, Suriye'den başta komşu ülkelere olmak üzere bir çok ülkeye çok sayıda kişi sığınmaya başlamıştır. Suriye'deki çatışmaların yarattığı göç dalgasının başında etkilenen ülkelerse Türki-

---

58 "Jubeir: Saudi Arabia And Turkey Are Committed to Unify the Moderate Syrian Opposition", *El Dorar Al Shamia*, 29 Aralık 2015, http://en.eldorar.com/node/1076 (14 Mart 2017).

59 "Suriye'nin İİT'ye Üyeliği Askıya Alındı", *Habertürk,* 17 Ağustos 2012, http://www.haberturk.com/dunya/haber/768488-suriyenin-iitye-uyeligi-askiya-alindi (21 Şubat 2017).

60 "Arab League Recognizes Syria's New Opposition Bloc", *Al Arabiya,* 12 Kasım 2012, https://english.alarabiya.net/articles/2012/11/12/249215.html (23 Şubat 2017).

61 "Arab League Offers Syria Seat to Opposition", *Al Jazeera,* 7 Mart 2013, http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2013/03/201336162346497842.html (21 Mart 2017).

ye, Lübnan ve Ürdün olmuştur. Suriye'deki yerel şiddet ve çatışmalarla ilişkili olarak örneğin Haziran 2011'de Cisr eş-Şuğur'dan Türkiye'ye,[62] Mart 2012'de Kuseyr'den Lübnan'a,[63] 2013 yılında Halep'ten Türkiye'ye Kalamun'dan Lübnan'a,[64] 2014 yılında Kuzey Suriye ve Halep'ten Türkiye'ye[65] ve 2015 yılında Tel Abyad'dan Türkiye'ye[66] yoğun göç dalgaları meydana gelmiş ve bu göç dalgaları, hem adı geçen ülkeler adına önemli bir sorun olmuş hem de bölgesel düzlemde Suriye krizinin etkileri daha derinden hissedilmiştir. Büyük göç dalgalarının da etkisiyle 2015'in Temmuz ayına gelindiğinde Suriye'nin dışına kaçan mülteci sayısının 4 milyonu aştığı, bu mültecilerin 1.8 milyonunun Türkiye'de 1.2 milyonun Lübnan'da ve 630.000'nin Ürdün'de bulunduğu belirtilmiştir.[67]

Çok sayıda Suriyeli mültecinin ortaya çıkması Suriye'nin komşularını uluslararası platformlarda harekete geçirmiş ve bu ülkelerin Suriyeli mülteciler konusunu uluslararası düzleme taşıması, Suriyeli mülteciler konusunu Suriye'nin uluslararası düzlemdeki krizinin bir parçası haline getirmiştir. Suriyeli mülteciler konusuyla ilgili "topraklarında Suriyeli mülteci barındıran komşu ülkelerin" işbirliğini arttırma amacıyla bir seri "Suriye'ye Komşu Ülkeler Dışişleri Bakanları Toplantısı" düzenlenmiş ve bu toplantılarda uluslararası toplumdan Suriyeli mültecilere ev sahipliği yapan ülkelere verilen desteğin arttırılması ve koruma talep eden Suriyeliler için diğer ülkelerin de sınırlarını açık tutması talep edilmiştir.[68] Fakat Suriye'nin komşu ülkelerinin bu talepleri istenilen ölçüde karşılanmadığı için Suriyeli mülteciler konusu ulusal ve bölgesel düzlemlerde önemini korumaya devam etmiştir.

---

62 Özcan, "If the Crisis is What We Make of It: Turkey and the Uprising in Syria," 193.

63 "Chronology: Syria", *The Middle East Journal,* c. 66, s. 3 (Yaz, 2012), 529.

64 "Bomb Blast on Syrian Army Base Kills at Least 31 Troops", *Al Jazeera,* 17 Kasım 2013, http://america.aljazeera.com/articles/2013/11/17/fierce-syria-clashessparkexodustolebanon.html (22 Mart 2017).

65 Miş ve Özdemir, "Suriye 2014," 183.

66 Hikmet Durgun, "Tel Abyad'dan Akçakale'ye Mülteci Akını", *BBC Türkçe,*2 Haziran 2015, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/06/150602_akcakale (14 Mart 2017).

67 "Chronology: Syria", *The Middle East Journal,* c. 69, s. 4 (Sonbahar, 2015), 619-620.

68 Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, "Suriyeli Sığınmacılara Evsahipliği Yapan Başlıca Ülkelerin Bakanları Arasında Koordinasyon Toplantısında Kabul Edilen Urfa Deklarasyonu", 17 Ocak 2014, http://www.mfa.gov.tr/suriyeli-siginmacilara-evsahipligi-yapan-baslica-ulkelerin-bakanlari-arasinda--koordinasyon-toplantisinda-kabul-edilen-urfa-dekl.tr.mfa (9 Mart 2017).

Uluslararası Düzlemde Suriye Krizi

Suriye krizine müdahil olan uluslararası aktörlerin krize ilişkin görüşlerini uzlaştırmak için yoğun bir diplomatik çaba harcandığı söylenebilir. ABD, AB ve üye ülkeleri gibi uluslararası aktörler, Suriye krizinin kaynağını Suriye yönetiminin siyasaları olarak görmüş ve krizin çözümünde Suriye yönetiminin değişmesini ön plana çıkarmıştır. Diğer taraftan Rusya ve Çin gibi uluslararası aktörlerse Suriye krizinin her düzlemde tırmanmasında muhalif grupların da uyguladıkları şiddete dikkat çekmiş ve Suriye'ye dışarıdan yapılacak müdahalelerin krizi sonlandırmaktan daha çok tırmandıracağını savunmuştur. BM Güvenlik Konseyi'nde veto yetkisi olan bu uluslararası aktörlerin krize farklı yaklaşımlarıysa BM'nin etkisiz kalmasına sebep olmuş ve zaman içerisinde taraflar, Suriye krizinin çözümsüzlüğünden dolayı birbirlerini suçlamaya başlamıştır.

Uluslararası aktörlerin Suriye krizi bağlamında kutuplaştığı somut olarak BM Güvenlik Konseyi'nde veto yetkisi olan uluslararası aktörlerin yaklaşımlarında görülmektedir. ABD, Fransa ve İngiltere, BM Güvenlik Konseyi'nde Suriye krizine karşı tedbirler geliştirilmesini önermiş fakat bu öneriler, Çin ve Rusya tarafından veto edilmiştir. Örneğin Ekim 2011'de, Şubat 2012'de ve Mayıs 2014'te Çin ve Rusya, BM Güvenlik Konseyi'ne Suriye krizi bağlamında getirilen önerileri, Suriye'deki şiddetten sadece Suriye yönetiminin sorumlu tutulamayacağı[69] ve Suriye'de rejimi değiştirmeye yönelik olduğu[70] gerçekleriyle reddetmiştir. Ayrıca Suriye krizinin ilk aylarından itibaren Çin, hangi devlet olursa olsun iç siyasete karışmanın yanlış ve sakıncalı olduğunu savunurken, Rusya ise Suriye'ye yönelik herhangi bir BM yaptırımına destek vermeyeceğini açıklamıştır.[71] Fakat Rusya ve Çin'in BMGK'da veto haklarını kullanması, ABD ve Fransa gibi uluslararası aktörlerin tepkisine sebep olmuş ve taraflar arasındaki gerilim artmıştır.

Suriye krizini uluslararası düzlemde görünür kılan bir diğer gelişme, Suriye muhalefeti ile uluslararası aktörler arasında ortaya çıkan ilişkiler olmuştur. Bu ilişkiler, bir taraftan Suriye yönetimi ve Çin ve Rusya gibi aktörlerin tepkisini çekerken diğer taraftan Suriye muhalefetini uluslararası düzlemde önemli bir aktör haline getirmiştir. Uluslararası aktörlerin Suriye muhalefeti ile ilişkilerinin Suriye'deki krizin dönüşümüne etkisini gösteren ilk örneklerden biri

---

69 Neil MacFarquhar, "U.N. Tentatively Backs a Plan for Syria", *The New York Times,* 2 Şubat 2012, http://www.nytimes.com/2012/02/03/world/middleeast/diplomats-at-united-nations-work-on-revisions-to-syria-resolution.html (4 Şubat 2017).

70 "Suriye'yle İlgili Kritik Tasarıya Çifte Veto Geldi", *Hürriyet,* 2 Şubat 2012, http://www.hurriyet.com.tr/suriyeyle-ilgili-kritik-tasariya-cifte-veto-geldi-19846758 (27 Şubat 2017).

71 Miş, "Suriye 2011," 286.

Temmuz 2011'de Fransa ve ABD'nin Suriye büyükelçilerinin Hama'da Suriyeli muhalifleri ziyaretiyle olmuş, taraflar arasındaki bu görüşmeyse Suriye yönetimi tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Fransa ve ABD gibi uluslararası aktörlerin Suriye muhalefetine desteği sadece sözlü ve diplomatik boyutta kalmamış, krizin ilerleyen senelerinde muhalif gruplara bu aktörler tarafından çeşitli yardımlar yapılmıştır. Fakat zaman içerisinde uluslararası aktörlerin muhalif gruplara yardım konusunda temkinli davranması, muhalif grupların uluslararası aktörlere tepki göstermesine sebep olmuş[72] ve uluslararası aktörlerle muhalif gruplar arasındaki değişen ilişkiler, Suriye krizinin bütün düzlemlerini doğrudan etkilemiştir.

Suriye krizinin uluslararası düzlemini etkileyen bir diğer önemli faktör, 2013 yılından itibaren uluslararası aktörlerin Suriye'de kimyasal silahların kullanıldığı yönündeki iddiaları olmuştur. Özellikle Ağustos 2013'te muhaliflerin kontrolündeki Doğu Guta'ya gerçekleşen kimyasal silah saldırısı sonrası binden fazla kişinin ölmesi Suriye krizini uluslararası düzlemde daha görünür hale getirmiş ve uluslararası aktörler arasında yeni bir gerilim alanı doğurmuştur. Doğu Guta'da yaşananlardan sonra ABD, yapılan saldırılardan Suriye yönetimini sorumlu tutmuş[73] ve Suriye'de kimyasal silah kullanımını kendileri için "kırmızı çizgi" olarak tanımlaması ABD'nin Suriye'ye askeri müdahalede bulunacağı yönündeki yorumları arttırmıştır.[74] Rusya ise kimyasal silah kullanımı konusunda ABD'nin Suriye yönetimini suçladığı raporunu saçmalık olarak tanımlamış ve ABD'nin daha sağlam kanıtlar bulması gerektiğini açıklamıştır.[75] Taraflar arasındaki anlaşmazlıkların arttığı bir dönemde ABD Senatosu Dış İlişkiler Komisyonu'nun Eylül 2013'de askeri operasyonu öngören tasarıyı onaylamasıyla ABD'nin Suriye'ye askeri müdahale seçeneği daha yüksek sesle konuşulmaya başlanmıştır.[76] Başta ABD olmak üzere uluslararası aktörler, Suriye'ye askeri müdahale seçeneklerini tartıştıkları bir dönemde Rusya'nın arabuluculu-

---

72 Dursunoğlu ve Eren, *Suriye'de Vekalet Savaşı*, 758-759.

73 The White House, "Government Assessment of the Syrian Government's Use of Chemical Weapons on August 21, 2013", *Office of the Press Secretary,* 30 Ağustos 2013, https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2013/08/30/government-assessment-syrian-government-s-use-chemical-weapons-august-21 (2 Mart 2017).

74 Nebi Miş ve Ömer Behram Özdemir, "Suriye 2013", *Ortadoğu Yıllığı 2013,* ed. Kemal İnat ve Muhittin Ataman, (İstanbul: Açılım Kitap, 2015): 198-199.

75 "ABD Müdahalede Kararlı", *Al Jazeera Türk,* 31 Ağustos 2013, http://www.aljazeera.com.tr/haber/abd-mudahalede-kararli (2 Mart 2017).

76 Anne Gearan, Ed O'Keefe ve William Branigin, "Senate Committee Approves Resolution Authorizing U.S. Strike on Syria", *The Washington Post,* 4 Eylül 2013, https://www.washingtonpost.com/world/national-security/officials-press-lawmakers-to-approve-syria-strike-obama-invokes-congresss-credibility/2013/09/04/4c93a858-155c-11e3-804b-d3a1a3a18f2c_story.html?utm_term=.119a7d82a896 (2 Mart 2017).

ğu ile Suriye elinde bulundurduğu kimyasal silahları imha etmeyi kabul etmiştir. Suriye'nin kimyasal silah konusunda BM ile işbirliğine açık olması, 2013 yılında Suriye'ye karşı askeri bir müdahaleyi engellemiştir. Suriye'deki kimyasal silahların imha edilmesine rağmen ilerleyen yıllarda Suriye yönetimi ve muhalif gruplar, Suriye'de kimyasal silah kullanıldığına dair birbirlerini suçlamıştır. Kimyasal silahlar bağlamında en önemli kırılmalardan biri 2017 yılında yaşanmıştır. Nisan 2017'de muhaliflerin kontrolü altındaki İdlib'e yapılan hava saldırıları sırasında Suriye'nin kimyasal silah kullandığı iddia edilmiş ve bu iddialar sonrası ABD, Suriye yönetimi tarafından İdlib'e hava saldırılarında Suriye tarafından kullanılan hava üssüne füze saldırılarında bulunarak, Suriye'deki krizin başladığı tarihten itibaren ilk kez Suriye yönetimine karşı askeri tepkide bulunmuştur.

2014 yılından itibaren IŞİD'in Suriye'de etkinliğini ve hızlı bir şekilde alan hakimiyetini arttırması uluslararası müdahale tartışmalarını gündeme yeniden taşımıştır. IŞİD'in Suriye'de hakimiyet alanını geliştirmesinin yanında Batı ülkelerinin vatandaşlarını Irak ve Suriye'de infaz etmesi ve Batılı ülkelerde düzenledikleri intihar eylemleri, uluslararası aktörlerin doğrudan Suriye'ye askeri yollarla müdahalelerde bulunmasına sebep olmuştur. Örneğin 19 Ağustos 2014'te IŞİD'in, Suriye'de ABD'li bir gazeteciyi infaz etmesi sonrası[77] ABD, Eylül 2014'te IŞİD'in Suriye'deki mevzilerine saldırılarda bulunmuş, Fransa'ysa IŞİD'in Fransa'daki saldırıları sonrası ABD öncülüğündeki uluslararası koalisyonda yer alarak Suriye'deki IŞİD hedeflerine saldırılarda bulunmaya başlamıştır. Ayrıca Eylül 2014'te NATO toplantısının ana gündemi IŞİD olması[78] ve ardından Suudi Arabistan'da IŞİD özelinde "terörle mücadele" gündemini ele alan geniş katılımlı bir toplantı gerçekleşmesi, IŞİD bağlamında Suriye krizinin uluslararasılaşma eğilimlerini kuvvetlendirmiştir.[79] Bu gelişmelerin ardından 22 Eylül 2014'te ABD, Suudi Arabistan, Ürdün, Bahreyn, Katar ve Birleşik Arap Emirlikleri'nden oluşan koalisyon, Suriye'deki IŞİD hedeflerine karşı ilk kez hava saldırısı düzenlemiştir.[80] Türkiye'nin 2015 yılında koalisyona

---

77 Rukmini Callimachi, "Militant Group Says It Killed American Journalist in Syria", *The New York Times,* 19 Ağustos 2014, https://www.nytimes.com/2014/08/20/world/middleeast/isis-james-foley-syria-execution.html (26 Mart 2017).

78 Andrew Sparrow, "Nato Summit: Obama Outlines Isis Strategy", *The Guardian,* 5 Eylül 2014, https://www.theguardian.com/politics/blog/live/2014/sep/05/nato-summit-in-wales-politics-live-blog (9 Mart 2017).

79 Miş ve Özdemir, "Suriye 2014", *Ortadoğu Yıllığı 2014,* ed. Kemal İnat ve Muhittin Ataman (İstanbul: Açılım Kitap, 2015), 181.

80 "Islamic State Crisis: New Air Strikes in Syria And Iraq", *BBC,* 24 Eylül 2014, http://www.bbc.com/news/world-middle-east-29341111 (26 Mart 2017).

katılması[81] gibi zaman içerisinde çok sayıda bölgesel ve uluslararası aktör, bu koalisyona katılmış ve hatta Suriye konusunda gerilim yaşayan Rusya ve ABD, IŞİD'le mücadele konusunda işbirliklerini arttırmış ve 15 Temmuz 2016'da ABD, Nusra ve IŞİD'e karşı mücadelede Rusya ile faaliyetlerini koordine edeceklerini açıklamıştır.[82] Bu bağlamda Suriye krizinin nitelik değiştirdiği söylenebilir. Krizin başlangıcında uluslararası aktörlerin hedefinde Beşar Esad Yönetimi varken ilerleyen süreçte IŞİD gibi uluslararası terör örgütleri hedefe oturtulmuştur.

Tıpkı ABD ve Fransa gibi uluslararası aktörlerin Suriye'deki gelişmelere doğrudan askeri yöntemlerle müdahalede bulunması ile beraber anılması gereken önemli gelişme, Rusya'nın Suriye'deki çatışmalarda aktif olarak yer alması olmuştur. Ekim 2015'ten itibaren Rusya, Suriye'deki çatışmalarda doğrudan yer almaya başlamış, hava saldırıları düzenlemiş ve hatta 2015 sonunda Suriye'deki hedeflere savaş gemilerinden seyir füzeleri ile saldırılarda bulunmuştur.[83] İlerleyen aylarda Rus askeri varlığı değişen ölçülerde Suriye'de yer almaya devam etmiş, 2016 yılında Halep'in geri alınması için başlatılan operasyon sonrası Suriye'deki Rus askeri varlığı daha da artmıştır.[84] Rusya'nın Suriye'de aktif olarak yer almasıyla birlikte yerel düzlemde Rusya ile muhalif gruplar, ulusal düzlemde Rusya ile Türkiye ve uluslararası düzlemde ABD ile Rusya arasında önemli gerilimler meydana gelmiştir. Bir başka ifadeyle, Rusya'nın Suriye'de aktif olarak yer almaya başlamasıyla birlikte Suriye krizinin bütün düzlemleri doğrudan etkilenmiştir.

Bu süreçte Suriye'deki çatışmalar dolayısıyla ülkeyi terk etmek zorunda kalan Suriyelilerin yaratmış olduğu düzensiz göç/mülteciler konusunda da ortak çabaların yaşama geçirilmesine odaklanılmıştır. Suriye'deki yerel çatışmaların doğrudan etkilediği Suriyeli mültecilerin başta AB olmak üzere bölge dışına çıkmaları sonrası mülteci konusu uluslararası bir boyut kazanmaya başlamıştır. Fakat 2013'te BM'nin Suriye'ye 6.5 milyar dolarlık insani yardımda bulunma kararı alması[85] veya 2016'da 60'tan fazla ülke tarafından İngiltere'de "Suriye'ye ve Bölgeye Destek" konferansı düzenlenmesi ve bu ülkelerin, 9 milyar

---

81 Marwa Daoudy, "The Structure-Identity Nexus: Syria and Turkey's Collapse (2011)", *Cambridge Review of International Affairs,* c. 29, No. 3, (2016): 1092.

82 "Chronology: Syria", *The Middle East Journal,* c. 71, s. 1 (Kış, 2017), 135.

83 Taştekin, *Suriye: Yıkıl Git, Diren Kal,* 467.

84 Andrew Osborn, "Russia to Build Permanent Syrian Naval Base, Eyes Other Outposts", *Reuters,* 10 Ekim 2016, http://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-syria-russia-tartus-idUSKCN12A0W6 (31 Mart 2017).

85 "Syria Crisis: UN Launches Record $6.5bn Aid Appeal", *BBC,* 16 Aralık 2013, http://www.bbc.com/news/world-middle-east-25398012 (22 Mart 2017).

dolar civarında yardımda bulunma sözü vermeleri[86] gibi sınırlı girişimler, Suriyeli mülteciler sorununu çözmeye yetmemiş ve Suriyeli mülteciler konusu uluslararası düzlemde farklı aktörler arasında önemli bir konu olmaya devam etmiştir.

Diğer yandan Suriye krizinin esaslı bir çözüme ulaştırılması için ortaya çıkan uluslararası inisiyatiflerin krizi çözmekten daha çok farklı düzlemlerden farklı aktörler arasında gerilimlere neden olduğu da söylenebilir. Örneğin 2012 yılından itibaren "Suriye'nin Dostları Toplantıları" organize edilmiş ve bu toplantılarda katılımcılar, genellikle Suriye muhalefetine destek ve meşruiyet sağlarken Suriye'deki krizin kaynağını Suriye yönetiminin siyasaları olarak görmüştür. Fakat "Suriye'nin Dostları Toplantıları", Suriye gibi ulusal, İran gibi bölgesel ve Rusya gibi uluslararası aktörlerin tepkisine sebep olmuş ve bu tepkiler, Suriye krizinin dönüşümüne etki etmiştir. Benzer bir şekilde Cenevre Konferansları bağlamında da aktörler arasında gerilimler ortaya çıkmış ve özellikle muhalif gruplar arasında bu konferanslarda önemli anlaşmazlıklar ortaya çıkmıştır. Bu tip anlaşmazlıklarsa Suriye krizinin bütün düzlemlerini etkilemiştir.

Sonuç

2011 yılında Arap Baharı çerçevesinde Suriye'de başlayan kriz ve çatışmalar, altı yılı aşkın bir süredir devam etmektedir. Yerel gösteriler ve çatışmalarla başlayan kriz, zaman içerisinde ülke geneline yayılmış ve ülke içerisinde meydana gelen şiddet sarmalı, Suriye krizinin en belirgin özelliklerinden biri olmuştur. Suriye içerisindeki şiddetin ve çatışmaların sonlanmaması ve hatta tırmanarak devam etmesi, Suriye dışındaki aktörlerin Suriye'ye müdahale gerekçesine dönüşmüştür. Fakat bu müdahaleler, Suriye krizini daha da tırmandırmıştır. Suriye dışındaki aktörlerin Suriye'ye müdahil olması Türkiye ve Suriye arasında olduğu gibi farklı aktörler arasında dış politika krizlerine yol açmış ve Suriye krizini diatopik düzlemlerde daha da görünür hale getirmiştir. Ayrıca, Suriye dışındaki aktörlerin Suriye'deki krize müdahil olmaları, Suriye krizinin bölgeselleşme ve uluslararasılaşma eğilimlerini arttırmıştır. Öyle ki Suriye krizinin kaynağına ve çözümüne dair farklı yaklaşımları olan bölgesel ve uluslararası aktörler, zaman içerisinde karşı karşıya gelmiş ve taraflar arasındaki gerilim, Suriye krizi üzerinden bölgesel ve uluslararası kutuplaşmalara sebep olmuştur.

[86] "Syria Civil War: Donors Pledge Billions in Vital Aid", *BBC,* 4 Şubat 2016, http://www.bbc.com/news/world-middle-east-35488674 (29 Mart 2017).

Suriye içindeki çatışmaların başta Suriye'nin komşuları olmak üzere bölgeye yayılma eğilimiyse farklı devletler açısından yeni tehditler ve riskler doğurmuştur. Özellikle yerel veya bölgesel silahlı devlet dışı aktörlerin Suriye'de alan hakimiyeti kazanmaları sonrası bölgedeki devletlerle silahlı devlet dışı aktörler arasında gerilimler ve çatışmalar meydana gelmiş, bu tip çatışmalarsa Suriye krizinin bölgeselleşme eğilimlerini arttırmıştır. Ayrıca yereldeki şiddet ve çatışmalarla doğrudan ilişkili olarak yoğun kitlesel göç dalgası ortaya çıkmıştır. Suriyeli sığınmacılar konusu hem çok sayıda sığınmacıya ev sahipliği yapan ülkeler için hem de bölgesel ve uluslararası aktörler için önemli bir konu haline dönüşmüştür. Bu durum bazı ülkeler/aktörler açısından göç olgusunun araçsallaştırılmasını da beraberinde getirmiştir.

Suriye krizinin dönüşümde rol oynayan bir diğer önemli faktör, bölgesel ve uluslararası aktörlerin doğrudan Suriye'deki çatışmalarda yer almaya başlaması olmuştur. IŞİD ve Hizbullah gibi bölgesel devlet dışı aktörlerin Suriye'deki çatışmalarda yer almasının ötesinde zaman içerisinde İran'ın da Suriye'de aktif olarak yer alması ve Türkiye, Suudi Arabistan ve Katar gibi devletlerin Suriye muhalefetine doğrudan siyasi ve askeri destek sağlaması, krizin bölgeselleşme eğilimlerini daha da kuvvetlendirmiştir. 2014 yılında ABD ve uluslararası koalisyonunun IŞİD'e karşı Suriye'de operasyonlara başlaması ve 2015 yılında Rusya'nın Suriye yönetiminin yanında çatışmalarda yer almasıysa Suriye krizini uluslararası düzlemin doğrudan parçası haline getirmiştir. Ayrıca Suriye'de kimyasal silah kullanımı 2012 yılından itibaren önemli bir uluslararası konu haline dönüşmüş ve hatta 2013 yılında kimyasal silah kullanımından dolayı ABD'nin Suriye'ye askeri yollardan müdahalede bulunma olasılığı artmıştır. Rusya'nın arabuluculuğuyla ABD, askeri müdahaleden vazgeçse dahi Suriye'de kimyasal silah kullanımı ilerleyen senelerde de uluslararası düzlemin önemli bir konusu olmaya devam etmiştir. Ayrıca, bölgesel ve uluslararası kutuplaşmanın doğrudan sonucu olarak uluslararası örgütler de Suriye krizinin çözümü konusunda etkisiz kalmış ve Suriye krizi her düzlemde farklı yaklaşım sergileyen çeşitli aktörler arasındaki etki ve güç mücadelesine dönmüştür.

Özetlemek gerekirse 2011 yılında başlayan Suriye krizi, yerel, ulusal, bölgesel ve uluslararası düzlemlerde devam etmekte ve her bir düzlem, diğer düzlemleri etkilemekte veya diğer düzlemlerden etkilenmektedir. Ayrıca, bütün bu düzlemlerde ön plana çıkan aktörler için Suriye krizi farklı anlamlara gelmektedir. 2011 yılında Suriye yönetimi ve Suriye muhalefeti arasında ortaya çıkan krize zamanla yerel ve bölgesel silahlı devlet dışı aktörler müdahil olmuş, bölgedeki devletler Suriye krizi üzerinden karşı karşıya gelmiş ve uluslararası aktörler, Suriye krizine farklı yaklaşımları sebebiyle önemli gerilimler yaşamıştır. Bölgesel veya küresel uluslararası örgütlerse krizin çözümü konusunda giri-

şimlerde bulunsa da bu girişimler istenilen sonuçları getirmemiştir. Zaman içerisinde Suriye'de kimyasal silah kullanımı ve IŞİD'le mücadele gibi Suriye'deki gelişmelerle doğrudan ilişkili çok sayıda uluslararası gelişme meydana gelmiş ve bu gelişmeler, Suriye krizinin çözümünü daha da zorlaştırmıştır. Yaşanan bütün bu gelişmeler sonucunda Suriye krizi; yerel, ulusal, bölgesel ve uluslararası düzlemlerde devam eden silahlı devlet dışı aktörlerin, bölge içinden ve dışından devletlerin ve uluslararası örgütlerin yer aldığı, IŞİD'le mücadele, Suriyeli mülteciler konusu ve kimyasal silah kullanımı gibi çok sayıda özel sorunu meydana getiren uzun süreye yayılmış ve yoğun şiddet içeren bir kriz haline dönüşmüştür. Bir başka ifadeyle, Suriye krizi, Yves Lacoste'un dediği gibi farklı coğrafi düzlemlerde farklı etki kapasitesine sahip aktörler arasında güç ve iktidar mücadelesi haline dönüşmüştür.

Kaynakça

Aksu, Fuat. *Türk Dış Politikasında Karar Alma ve Kriz Yönetimi Süreç Analizi,* İstanbul: Dış Politika ve Kriz İncelemeleri Yay., 2017.

Brecher, Michael. *Crises in World Politics.* Oxford: Pergamon Press. 1993.

Callimachi, Rukmini. "Militant Group Says It Killed American Journalist in Syria." *The New York Times.* 19 Ağustos 2014. https://www.nytimes.com/2014/08/20/world/middleeast/isis-james-foley-syria-execution.html (26 Mart 2017).

Daoudy, Marwa. "The Structure-Identity Nexus: Syria and Turkey's Collapse (2011)." *Cambridge Review of International Affairs* c. 29, No. 3, (2016): 1074-1096.

Durgun, Hikmet. "Tel Abyad'dan Akçakale'ye Mülteci Akını." *BBC Türkçe.* 2 Haziran 2015. http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/06/150602_akcakale (14 Mart 2017).

Dursunoğlu, Alptekin, ve İsa Eren. *Suriye'de Vekalet Savaşı*. İstanbul: Önsöz Yayıncılık, 2014.

Eglash, Ruth ve Liz Sly. "Israeli Warplanes Strike Syrian Military Positions in Golan Heights." *The Washington Post.* 19 Mart 2014. https://www.washingtonpost.com/world/middle_east/israeli-warplanes-strike-syrian-military-positions-in-golan-heights/2014/03/19/d3ff8de4-0604-4492-b352-34bd1ee957f9_story.html?utm_term=.40839a514120 (23 Mart 2017).

Gearan, Anne, Ed O'Keefe ve William Branigin. "Senate Committee Approves Resolution Authorizing U.S. Strike on Syria." *The Washington Post.* 4 Eylül 2013. https://www.washingtonpost.com/world/national-security/officials-press-lawmakers-to-approve-syria-strike-obama-invokes-congresss-credibility/2013/09/04/4c93a858-155c-11e3-804b-d3a1a3a18f2c_story.html?utm_term=.119a7d82a896 (2 Mart 2017).

Karouny, Mariam. "Syrian Rebels Take Control of Damascus Palestinian Camp." *Reuters.* 17 Aralık 2012, http://www.reuters.com/article/us-syria-crisis-idUSBRE8AJ1FK20121217 (20 Mart 2017).

Lacoste, Yves. *Büyük Oyunu Anlamak: Jeopolitik: Bugünün Uzun Tarihi*. çev. İsmet Akça. İstanbul: NTV Yayınları, 2007.

Lobell, Steven E. and Norrin M. Ripsman and Jeffrey W. Taliaferro (der.), *Neoclassical Realism, the State and Foreign Policy*, New York, Cambridge University Press, 2009

MacFarquhar, Neil. "U.N. Tentatively Backs a Plan for Syria." *The New York Times.* 2 Şubat 2012. http://www.nytimes.com/2012/02/03/world/middleeast/diplomats-at-united-nations-work-on-revisions-to-syria-resolution.html (4 Şubat 2017).

Miş, Nebi ve Ömer Behram Özdemir. "Suriye 2014." *Ortadoğu Yıllığı 2014*, ed. Kemal İnat ve Muhittin Ataman, 169-194. İstanbul: Açılım Kitap, 2015.

Miş, Nebi. "Suriye 2011." *Ortadoğu Yıllığı 2011,* ed. Kemal İnat, Muhittin Ataman, Fuat Aydın, Bilal Yıldırım, 257-300. İstanbul: Açılım Kitap, 2013.

Miş. Nebi ve Ömer Behram Özdemir. "Suriye 2013." *Ortadoğu Yıllığı 2013*, ed. Kemal İnat ve Muhittin Ataman, 195-220. İstanbul: Açılım Kitap, 2015.

Oktav, Özden Zeynep. "The Syrian Uprising and the Iran-Turkey-Syria Quasi Alliance." *Turkey-Syria Relations: Between Enmity and Amity*, ed. Raymond Hinnebush ve Özlem Tur, 194-203. England, Ashgate Publishing Limited, 2013.

Osborn, Andrew. "Russia to Build Permanent Syrian Naval Base, Eyes Other Outposts." *Reuters.* 10 Ekim 2016. http://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-syria-russia-tartus-idUSKCN12A0W6 (31 Mart 2017).

Özcan, Gencer. "If the Crisis is What We Make of It: Turkey and the Uprising in Syria." *Analyzing Foreign Policy in Turkey*, ed. Fuat Aksu and Helin Sarı Ertem, 178-198. UK, Cambrdige Scholars Publishing, 2017.

Özdemir, Ömer Behram. "Suriye 2015." *Ortadoğu Yıllığı 2015,* ed. Kemal İnat ve Muhittin Ataman, 195-210. İstanbul: Açılım Kitap, 2016.

Öztığ, Laçin İdil. "Border Security in Turkish Foregin Policy Crises." *Analyzing Foregin Policy in Turkey*, ed. Fuat Aksu and Helin Sarı Ertem, 158-177. UK, Cambrdige Scholars Publishing, 2017.

Pawlak, Justyna. "EU Sanctions Target Mobile Phone Syriatel." *Reuters*, 24 Eylül 2011. http://www.reuters.com/article/us-syria-eu-sanctions-idUSTRE78N1DY20110924 (22 Ocak 2017).

Phillips, Christopher. "Turkey's Syria Problem," *Public Policy Research,* c. 19, no. 2 (2012): 138.

Rose, Gideon. "Review: Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy", *World Politics*, Vol. 51, (October 1998), s.144-172

Sparrow, Andrew. "Nato Summit: Obama Outlines Isis Strategy". *The Guardian.* 5 Eylül 2014. https://www.theguardian.com/politics/blog/live/2014/sep/05/nato-summit-in-wales-politics-live-blog (9 Mart 2017).

Taştekin, Fehim. *Suriye: Yıkıl Git, Diren Kal*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2015.

Wieland, Carsten. *Syria: A Decade of Lost Chances*. Seattle: Cune Press, 2012.

"AB'den Esad'a Yaptırım Yolda." *Milliyet.* 7 Mayıs 2011. http://www.milliyet.com.tr/ab-den-esad-a-yaptirim-yolda/dunya/dunyadetay/07.05.2011/1387111/default.htm (29 Kasım 2016).

"ABD Müdahalede Kararlı." *Al Jazeera Türk.* 31 Ağustos 2013. http://www.aljazeera.com.tr/haber/abd-mudahalede-kararli (2 Mart 2017).

"ABD'den Suriye'ye Uyarı." *Milliyet.* 7 Mayıs 2011. http://www.milliyet.com.tr/abd-den-suriye-ye-uyari/dunya/dunyadetay/07.05.2011/1387294/default.htm (29 Kasım 2016).

"Arab League Offers Syria Seat to Opposition." *Al Jazeera.* 7 Mart 2013. http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2013/03/201336162346497842.html (21 Mart 2017).

"Arab League Recognizes Syria's New Opposition Bloc." *Al Arabiya.* 12 Kasım 2012. https://english.alarabiya.net/articles/2012/11/12/249215.html (23 Şubat 2017).

"Bomb Blast on Syrian Army Base Kills at Least 31 Troops". *Al Jazeera.* 17 Kasım 2013. http://america.aljazeera.com/articles/2013/11/17/fierce-syria-clashessparkexodustolebanon.html (22 Mart 2017).

"Caucasus Islamists in Syria Split with Qaeda-Linked Rebels". *Reuters.* 4 Eylül 2013. http://www.reuters.com/article/us-syria-crisis-caucasus-idUSBRE9830XX20130904 (22 Mart 2017).

"Chronology: Syria." *The Middle East Journal* c. 65, s. 3 (Yaz, 2011): 492-494.

"Chronology: Syria." *The Middle East Journal* c. 66, s. 3 (Yaz, 2012): 527-531.

"Chronology: Syria." *The Middle East Journal* c. 67, s. 1 (Kış, 2013): 122-126.

"Chronology: Syria." *The Middle East Journal* c. 67, s. 2 (İlkbahar, 2013): 292-295.

"Chronology: Syria." *The Middle East Journal* c. 68, s. 1 (Kış, 2014): 144-147.

"Chronology: Syria." *The Middle East Journal* c. 68, s. 3 (Yaz, 2014): 458-459.

"Chronology: Syria." *The Middle East Journal* c. 69, s. 4 (Sonbahar, 2015): 618-620.

"Chronology: Syria." *The Middle East Journal* c. 71, s. 1 (Kış, 2017): 135-139.

"Davutoğlu: Obama'nın Çağrısına Katılıyoruz." *Milliyet.* 25 Mayıs 2011. http://www.milliyet.com.tr/davutoglu-obama-nin-cagrisina-katiliyoruz/siyaset/siyasetdetay/20.05.2011/1392753/default.htm (24 Kasım 2016).

"France Set to Establish Relations with Syrian Oppositon." *Sputnik.* 10 Ekim 2011. https://sputniknews.com/world/20111010167530866/ (23 Ocak 2017).

"IS Group 'Kills Second Lebanese Captive'." *Al Jazeera.* 8 Eylül 2014. http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2014/09/islamic-state-beheading-lebanese-soldier-20149621136150647.html (26 Mart 2017).

"Islamic State Crisis: New Air Strikes in Syria And Iraq." *BBC,* 24 Eylül 2014. http://www.bbc.com/news/world-middle-east-29341111 (26 Mart 2017).

"İran'dan Türkiye'ye Suriye Uyarısı." *NTV.* 19 Eylül 2011. http://www.ntv.com.tr/dunya/irandan-turkiyeye-suriye-uyarisi,QzONSSN3GkWuH5nlcvGBkA (8 Ocak 2017).

"Jubeir: Saudi Arabia And Turkey Are Committed to Unify the Moderate Syrian Opposition." *El Dorar Al Shamia*. 29 Aralık 2015. http://en.eldorar.com/node/1076 (14 Mart 2017).

"Kriz Analizi Kavram-Terim Anahtar Tablosu", http://tfpcrises.org/kriz-analizi/dis-politika-kriz-analiz-tablolari/itemlist/category/55-kriz-analizi-kavram-terim-anahtar-tablosu

"Middle East Unrest: Syria Arrests Damascus Protesters." *BBC.* 16 Mart 2011. http://www.bbc.com/news/world-middle-east-12757394 (13 Kasım 2016).

"Riyad'da Suriyeli Muhalifleri 'Birleştirme' Zirvesi". *Al Jazeera Türk.* 8 Aralık 2015. http://www.aljazeera.com.tr/haber/riyadda-suriyeli-muhalifleri-birlestirme-zirvesi (14 Mart 2017).

"Snıper'lar Cenaze Törenlerini Taradı." *Milliyet.* 24 Nisan 2011. http://www.milliyet.com.tr/sniper-lar-cenaze-torenlerini-taradi/dunya/dunyadetay/24.04.2011/1381705/default.htm (19 Kasım 2016).

"Suriye'de Cenaze Protestoya Döndü." *Milliyet.* 19 Mart 2011. http://www.milliyet.com.tr/suriye-de-cenaze-protestoya-dondu/dunya/dunyadetay/20.03.2011/1366540/default.htm (10 Kasım 2016).

"Suriye'ye Karşı Katar, Türkiye'ye Para Veriyor." *Milliyet.* 1 Şubat 2012. http://www.milliyet.com.tr/-suriye-ye-karsi-katar-turkiye-ye-para-veriyor-/dunya/dunyadetay/01.02.2012/1496418/default.htm (27 Şubat 2017).

"Suriye'de Subay Kulübü'ne Silahlı Baskın: 1 Ölü." *Milliyet.* 26 Mart 2011. http://www.milliyet.com.tr/suriye-de-subay-kulubu-ne-silahli-baskin-1-olu/dunya/dunyadetay/26.03.2011/1369367/default.htm (22 Kasım 2016).

"Suriye'de Yine Kan Aktı." *Milliyet.* 1 Nisan 2011. http://www.milliyet.com.tr/suriye-de-yine-kan-akti/dunya/dunyadetay/01.04.2011/1372078/default.htm (17 Kasım 2016).

"Suriye'nin İİT'ye Üyeliği Askıya Alındı." *Habertürk.* 17 Ağustos 2012. http://www.haberturk.com/dunya/haber/768488-suriyenin-iitye-uyeligi-askiya-alindi (21 Şubat 2017).

"Suriye'yle İlgili Kritik Tasarıya Çifte Veto Geldi." *Hürriyet.* 2 Şubat 2012. http://www.hurriyet.com.tr/suriyeyle-ilgili-kritik-tasariya-cifte-veto-geldi-19846758 (27 Şubat 2017).

"Syria Civil War: Donors Pledge Billions in Vital Aid." *BBC.* 4 Şubat 2016. http://www.bbc.com/news/world-middle-east-35488674 (29 Mart 2017).

"Syria Crisis: UN Launches Record $6.5bn Aid Appeal." *BBC.* 16 Aralık 2013. http://www.bbc.com/news/world-middle-east-25398012 (22 Mart 2017).

"Syria Summons U.S. and French Envoys Over Hama Visit." *Reuters.* 10 Temmuz 2011. http://www.reuters.com/article/us-syria-ambassadors-idUSTRE7691GO20110710 (25 Ocak 2017).

"Syria: David Cameron, Nicolas Sarkozy and Angela Merkel Statement on President As-sad." *Huffington Post.* 18 Ağustos 2011. http://www.huffingtonpost.co.uk/2011/08/18/syria-david-cameron-nicol_n_930298.html (8 Ocak 2017).

The White House. "Government Assessment of the Syrian Government's Use of Chemical Weapons on August 21, 2013." *Office of the Press Secretary.* 30 Ağustos 2013. https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2013/08/30/government-assessment-syrian-government-s-use-chemical-weapons-august-21 (2 Mart 2017).

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. "Suriyeli Sığınmacılara Evsahipliği Yapan Başlıca Ülkelerin Bakanları Arasında Koordinasyon Toplantısında Kabul Edilen Urfa Deklarasyonu." 17 Ocak 2014. http://www.mfa.gov.tr/suriyeli-siginmacilara-evsahipligi-yapan-baslica-ulkelerin-bakanlari-arasinda--koordinasyon-toplantisinda-kabul-edilen-urfa-dekl.tr.mfa (9 Mart 2017).

US Department of the Treasury. "Treasury Sanctions Prominent Syrian Businessman." 4 Ağustos 2011. https://www.treasury.gov/press-center/press-releases/Pages/tg1269.aspx (12 Ocak 2017).

SURİYE İÇ SAVAŞI'NDA TÜRKMENLER

Yrd. Doç. Dr. Yusuf Ziya BÖLÜKBAŞI
(Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü)

Tunus'ta bir Arap gencin kendisini yakmasıyla başlayan ve Arap Baharı olarak isimlendirilen süreç, başladığı andan günümüze kadar Ortadoğu'da çatışmalardan insani dramlara, ekonomiden toplumsal yaşama, bölgesel ve küresel güçler arasındaki ilişkilerden bölgenin siyasi haritasının yeniden şekillenmesine kadar birçok alanda değişim ve dönüşümlere neden olmuştur. Bu süreçle birlikte, bölgede demokratik rejimlerin kurulması ve liberal demokratik anayasal yönetimlerin oluşması düşünülmesine karşın alt kimliklerin güç kazanarak etnik ve mezhebi bölünmelerin yaşandığı bir dönem yaşanmaktadır. Bunun en bariz örneğini Suriye'de yaşanan iç savaş ve bölünmeler oluşturmaktadır. Günümüzde Suriye'de mezhep ve etnisite temelli çatışmaların Arap, Kürt, Türkmen, Sünni ve Nusayri kimlikleri politikaların şekillenmesinde temel hareket noktası haline getirdiği görülmektedir. Bu kimliklerden biri, Türkiye Türkleri ile soybağına sahip olan Türkmenlerdir.

Türkmenler, 9. ve 10. yüzyıllarda Orta Asya'dan Suriye topraklarına gelerek bölgeyi Anadolu'dan önce Türkleştiren, daha sonra bir kısmı Anadolu'ya gelerek sırasıyla Selçuklu ve Osmanlı İmparatorluklarını kuran Türk gruplarından en büyüğü ve önemlisidir. Osmanlı İmparatorluğu yıkıldıktan sonra, ilk olarak Fransız mandası altında daha sonrada bir Arap devleti olan Suriye devleti sınırları içinde yaşamışlardır. Bu dönemde çeşitli baskılar altında yaşayan Türkmenler, Panarabizm politikaları çerçevesinde asimile edilmeye ve ötekileştirilmeye çalışılmışlardır. 2011 Yılında Suriye'de çatışmaların görünmeye başlamasıyla birlikte Türkmenler için yeni ve daha çetin bir döneme girilmiştir. Türkmenler, savaşın ilk gününden itibaren çatışma sahasında yer almışlardır.

Türk kimlikleri sebebiyle Suriye rejimi tarafından hedef haline getirilen ve bu nedenle Rejimin, Şii milislerin ve Rusya'nın saldırılarına uğrayan Türkmenler, süreç içinde terör örgütleri DAEŞ ve YPG tarafından da yok edilmek istenmiştir. Suriye iç savaşında çatışan grupların önemli bir bölümüyle karşı karşıya kalan Türkmenler aynı zamanda çeşitli içsel sorunlar nedeniyle de zor durumda bulunmaktadır. Suriye'de çatışmalar başladığında bu duruma hazırlıksız yakalanan Türkmenler, süreç içinde Türkiye'nin yardımlarıyla teşkilatlanmalarına rağmen geç kalmışlardır. Bunun yanında Arap ve Kürtlere oranla daha az bir nüfusa sahip olmalarının yanında coğrafi olarak birkaç bölge haricinde

dağınık olmaları olumsuz bir etken olarak ifade edilebilir. Ayrıca güçlü bir siyasi liderliğe sahip olmayan Türkmenler, kendi içlerinde aşiretçilik ve bölgecilik gibi sorunlarla uğraşmaktadır. Türkiye haricinde uluslararası herhangi bir desteği olmayan Türkmenler, ılımlı Suriye muhalefeti içinde Arap milliyetçili ile uğraşmak zorunda kalmaktadır. Fırat Kalkanı Operasyonu ile son dönemde bir nebze rahatlamalarına karşın, Halep'in Rejim tarafından işgal edilmesi ve son günlerde İdlip'e yapılması düşünülen karşı operasyon Türkmenleri daha zor durumda bırakması muhtemel görülmektedir. Türkmenler, Arap ve Kürt milliyetçilikleri ile mücadele etmenin yanında mevcut sorunları ivedilikle çözmeleri gerekmektedir. Türkiye ise soydaşlarının yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olduğunu görmeli, Suriye politikasını biçimlendirirken Türkmen unsurunu hesaba katmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Suriye Türkmenleri, Etnisite, Etnik Çatışma, Arap Baharı, Türkiye.

1957 TÜRKİYE - SURİYE KRİZİ İLE BUGÜN DEVAM EDEN KRİZİN KARŞILAŞTIRILMASI

Uğur MATİÇ[*]

Özet

2011 yılından beri Suriye'de yaşananlar ve Türkiye ile Suriye arasındaki gerilim ile 1957 yılında yaşanan krizin aralarındaki bazı benzerlikler, tarihin tekerrür mü ettiği sorusunu sordurtacak niteliktedir. Ancak 2015 yılında Türkiye'nin Suriye sınırında Rus uçağını düşürmesi hadisesi ve bundan sonraki süreçte yaşanan gelişmeler, benzerliklerin olduğu noktalarda aynı zamanda büyük farklılıklar olduğunu da göstermiştir. Bu çalışma 1957 krizi ile bugün devam etmekte olan krizin aralarında ne gibi benzerlikler ve farklılıklar olduğunu kısaca ortaya koymayı amaçlamaktadır.

COMPARISON OF THE 1957 TURKEY - SYRIA CRISIS WITH THE ONGOING CRISIS

Abstract

Some similarities between the ongoing Syria crisis since 2011, also the tension between Turkey and Syria, and the crisis that took place in 1957 are suggesting the question that history repeats itself. However, in the year 2015, Turkey's dropping the Russian plane on the Syrian border and the subsequent developments have also shown that there are big differences at the same points where there are similarities. This study intends to briefly describe the similarities and differences between the 1957 crisis and the ongoing crisis.

Giriş

1954'ten itibaren Bağdat Paktı temelinde Ortadoğu'da Batı eksenli bir politika izleyen Türkiye'nin bu politikalarına karşı bölgede reaksiyon gösteren devletlerin başında Mısır gelmekteydi. Onunla birlikte Bağdat Paktı aleyhinde çalışan ve 1939'dan beri Hatay meselesini kendisine dert edinmiş olan Suriye

[*] İstanbul Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde Araştırma Görevlisi, email: ugurmatic@gmail.com

de Türkiye üzerinden Batı karşıtı bir tavır geliştirmiştir. Suriye, Sovyetler Birliği'nin bölgeye yönelik politikalarına karşı Türkiye gibi bir tutum benimsemiyor, aksine ilişkilerini geliştirmekte ve askeri ve ekonomik Sovyet yardımlarını almakta da bir sakınca görmüyordu. Bu durum Türkiye'yi, Sovyetler Birliği'nin Ortadoğu'da etkili olması ve sınır komşusunun bir Sovyet peyki haline gelmesi ihtimali nedeniyle oldukça kaygılandırmaktaydı.

1956 yılında yaşanan Süveyş Krizi ile birlikte İngiltere'nin bölgedeki etkinliğinin gittikçe azalmasının bir tezahürü olarak Ortadoğu bölgesi ardı ardına krizlere sahne olmuştur. Bu süreçte Türkiye'nin temel endişesi bölgede doğan güç boşluğundan Sovyetler Birliği'nin yararlanmasıydı. 1957 yılına kadar Sovyetler Birliği'nin Suriye'ye yardımları dolaylı yollardan olurken, bu yılın Ağustos ayında Sovyetler Birliği ile Suriye arasında bir askeri yardım anlaşmasının gerçekleşmesinden sonra Türkiye'nin Suriye sınırlarına asker yığması bu krizin başlangıç noktasını oluşturmuştur. Zira Sovyet teknisyen ve subayları Suriye'de varlık göstermeye başlaması ve mali yardımların yanı sıra askeri yardımlarla Suriye'nin adeta bir silah deposu haline getirildiği iddiaları Türkiye'nin endişesini ayyuka çıkarmıştır. Ancak bu kriz, iki sınır komşusu devlet arasında kalmamış, Türkiye Sovyetler Birliği tarafından tehdit edilmiş ve bu durum uluslararası ortamda ciddi bir gerilime sebep olmuştur. Suudi Arabistan'ın ikili görüşmelerle bu krizin çözülmesi yolundaki girişimleri, BM genel kurulunda Endonezya'nın arabuluculuk girişimleri gibi gelişmelerin ardından, 29 Ekim 1957'de Kruşçev'in Türk büyükelçiliğindeki resepsiyona katılarak verdiği mesajlarla bu kriz bir anda son bulmuştur.

1. 1957 Suriye Krizi

1957'deki Türkiye ile Suriye ile yaşanan krizin geçmişine bakılacak olursa Hatay meselesine kadar gitmek mümkündür. Zira Hatay'ın Türkiye sınırlarına dâhil edilmesinden sonra Suriye'nin Türkiye ile ilgili en olumlu hareketlerinde bile bir tedirginlik, bir suçlama hali mevcuttur. Bununla birlikte 1957'de patlak veren ve nihayetinde Suriye'nin Mısır ile birleşerek Birleşik Arap Cumhuriyeti'nin (BAC) kurulmasına gidecek sürecin başlangıcı olarak görülen krizin de altyapısı 1955'ten itibaren oluşmaya başlamıştır. Menderes'in Iraklı yöneticilerle Bağdat Paktı'nın kurulması için yaptığı görüşmelerinden sonra Suriye'yi ziyareti sırasında kalabalık halk kitlesi tarafından protesto edilmesi ve sonrasında ortaya çıkan nümayişler[1], en başından Türkiye'nin Batı yanlısı ittifa-

[1] "Suriye'de Nümayişler", **Milliyet**, 14 Ocak 1955. İsmail Soysal'a göre bu nümayişler Mısır ajanları tarafından organize edilmiş, Suudi Arabistan tarafından da maddi olarak desteklenmiştir. Bkz. İsmail Soysal, **1955 Bağdat Paktı**, Ankara, TTK Basımevi, 1991, s. 204-207

ka çekmek için Suriye üzerinde yapacağı hareketlerin boşa çıkacağının bir göstergesi olmuştur.

Bağdat Paktına karşı Nâsır'ın söylemlerinin Arap dünyası içinde en tesirli olduğu ülke Suriye'dir. 1955 Mart'ında Mısır'ın Batı karşıtı söylemleri ve Sovyetler Birliği ile yakınlaşma ihtimali ve Mısır ile Suriye arasında bir karşı pakt girişiminin gündeme gelmesi karşısında Menderes, Suriyeli liderlerin 'akıllarını başlarına almaları' gerektiğini söylemiştir.[2] Bunun üzerine Suriye yumuşak ifadeler kullanmıştır. Suriye'nin Ankara büyükelçisi El Cezayirli'nin Fuat Köprülü'ye tevdi ettiği Dışişleri Bakanı Hâlid El Âzım'ın notası iyi niyet mesajları içerse de, aynı Âzım, birkaç gün önce Fransız gazetelerine Türkiye aleyhtarı söylemlerde bulunmuş, Türk-Irak Paktı'nın bir fiyasko olduğunu söylemiştir.[3] Köprülüye verilen notada ise bunlardan bahsedilmiyordu.[4] Menderes büyükelçiyi çağırarak samimiyetten uzak olarak değerlendirdiği notayı iade etmiştir.[5] Söz konusu nota iadesi 1955 Mart'ından itibaren Türkiye ile Suriye arasındaki ikili ilişkilerde gerilimin arttığının göstergesi olmuştur. Türkiye Irak ile kurduğu pakta çekmek amacıyla Suriye'ye ilgi göstermeye başlamıştı, zira o zamanki Suriye hükümetinin pakta katılma ihtimali olabilirdi. Ancak bu hükümet devrilmiş ve Nâsır'a yakın olan başka bir hükümet kurulmuştu.[6] Dolayısıyla bundan sonra Suriye'nin Bağdat Paktı'na katılması değil, pakt karşıtı kampanyalara katılmaması için çalışmak daha makuldü.

Aynı zaman diliminde Suriye'nin Türk hava sahasını ihlal etmesi üzerine yine sert bir nota verilmiş, Suriye hükümeti ise asıl Türkiye'nin ihlal yaptığını iddia eden bir cevap vermiştir.[7] Mısır'ın bir saldırı halinde Suriye'yi sonuna kadar müdafaa edeceğini söyleyen Nâsır ise, Türkiye'nin Suriye'yle uğraşmak yerine Sovyetler Birliği'ne bakmasını söylemiştir. Türkiye'nin Suriye sınırına asker sevk etmesi bu süreçte başlamıştır.[8] Suriye'nin bu gelişmeler yaşanırken her fırsatta Hatay meselesini de gündeme getirerek sorun çıkaran devlet pozisyonuna geçmesi karşısında, Türkiye'de de Halep ve çevresinde yaşayanların büyük kısmının Türkmen olduğu, bu bölgenin Türk zirai faaliyetlerinin hinterlandı olup sınırın ötesinde kaldığı söylemleriyle cevap verilmekteydi.[9]

---

2 "Türkiye'nin Sert İhtarı", **Akis**, Sayı: 45, 19 Mart 1955, s. 17
3 "Bir nota Hadisesi", **Akis**, Sayı: 46, 26 Mart 1955, s. 4
4 A.y.
5 "Suriye'nin Cevabi notasını İade Ettik", **Milliyet**, 21 Mart 1955
6 "Orta Doğu'da Kıvılcım", **Akis**, Sayı: 47, 2 Nisan 1955, s. 6
7 "İki Tarafta Kalın Laflar", **Akis**, Sayı: 47, 2 Nisan 1955, s. 6
8 A.y.
9 Aziz Uras, "Suriye Sabrımızı Tüketiyor", **Akis**, Sayı: 47, 2 Nisan 1955, s. 17

1956 yılında Türkiye, ABD ve İngiltere'ye Sovyetler Birliği'nin Suriye üzerindeki emellerinin gittikçe belirginleştiğini ve Türk hava sahasının Sovyet askeri uçakları tarafından ihlal edildiğini belirten bir nota vermiştir.[10] Buna göre Süveyş Krizi sırasında Sovyetler Birliği Mısır'a hava desteği verirken, Suriye'ye de dolaylı yoldan yaptığı yardımlarla ülkeyi adeta bir askeri üsse çevirmişti. Aralık ayına gelindiğinde Suriye'de 70 milyon dolar değerinde Rus silahının bulunduğu[11] iddia edilmekteydi. Bu süreçte İngiliz ajanslarından gelen haberler Sovyetler Birliği'nin Suriye'ye ağır silahlar göndererek yığınak yaptığını gösterirken, Amerikan ajanslarından gelen haberler ise sadece hafif silahlar verildiği doğrultusunda olmuştur.[12] Amerikan Dışişleri Bakanı Dulles, Suriye'nin Ortadoğu için tehlike teşkil etmediğini söylemekteydi. Türk gazeteleri ise bu konuda daha çok İngiliz ve Fransız mahreçli haberlere yer veriyordu. Akis dergisine göre Avrupalı devletler ve Sovyetler Birliği, Türkiye üzerinde etkili olabilmek için propaganda yapmaktaydı: "Dulles'ın açıklaması, Suriye balonunun bir taraftan Rusya, bir taraftan İngiltere ve Fransa tarafından şişirildiğini gösteriyordu."[13] Keza Sovyet yayınları da Suriye'yi her an bir saldırıya maruz kalacakmış gibi gösteriyordu.[14]

Süveyş bunalımı sürecinde Arap dünyasında liderlik rolü üstlenmeye çalışan Irak, Suriye içinde rejim karşıtlarını destekleyerek Suriye üzerindeki tazyiklerini artırmıştı.[15] İngiltere ve Fransa ise Suriye'nin Irak'a ve Türkiye'ye saldırı hazırlığında olduğunu ve bunun için de Sovyetler Birliği'nden çok sayıda taarruz silahı aldığı gibi haberler yaparak bu konuyu körüklüyorlardı.[16] Suriye'yi gezen Amerikalı gazeteciler ise herhangi bir ağır Rus silahına rastlamadıklarını belirtiyorlardı. Nitekim Suriyeli liderler de, eğer Batı elini uzatmazsa son çare olarak Rus yardımlarını alacaklarını söylüyorlardı.[17] NY Times'ın haberine göre de Sovyetler Birliği'nin Suriye'ye yaptığı askeri yardımlarla ilgili haberler mübalağalıydı. Suriye'de milletçi olmakla birlikte Komünizme düşman bir hükümet vardı. Habere göre ABD'li bir diplomat: "Suriye Rus yardımını istemektedir. Fakat kendisini bir tehlikeden kurtarmak için belinden bir ip ile Amerika'ya bağlanmayı daha çok istemektedir"[18] diyordu.

---

10 Behçet Kemal Yeşilbursa, "Demokrat Parti Dönemi Türkiye'nin Ortadoğu Politikası 1950-1960", **History Studies**, Ortadoğu Özel Sayısı, 2010, ss. 67-98, s. 84

11 "Fırtına'dan Sonra", **Akis**, Sayı: 132, 17 Kasım 1956, s. 11-14

12 "Suriye Balonu", **Akis**, Sayı: 135, 8 Aralık 1956, s. 14-15

13 A.y.

14 "Rusya'nın Propagandası", **Akis**, Sayı: 135, 8 Aralık 1956, ss.15-16

15 "Sönen Balonlar", **Akis**, Sayı: 137, 22 Aralık 1956, s. 18

16 "Londra ve Paris'in Tahriki", **Akis**, Sayı: 135, 8 Aralık 1956, ss.15-16

17 "Sönen Balonlar", **Akis**…

18 "Bulanık Denizde Kaptanlar", **Akis**, Sayı: 136, 15 Aralık 1956, s. 12-13

Esasında İngiltere ve Fransa, Süveyş müdahalesini meşrulaştırmak için Suriye'ye yapılan Sovyet yardımını kullanarak başta ABD olmak üzere Batılı müttefiklerini yanlarına çekmeye çalışırken, bölgedeki politikalarını Soğuk Savaş zeminine oturtarak da kendilerine destek aramaktaydı. Halkla arasındaki bağlar kopma noktasına gelen Nuri Sait de Irak'ta durumu düzeltmek için Komünizm karşıtlığından yararlanmak istiyordu. Bu arada İngiltere Irak'a silah yardımı yapmaya devam ederken, Türkiye'nin de müttefiki Nuri Sait'e karşı girişilecek bir hükümet darbesini önlemek üzere sınırda askeri birliklerinin bulunduğu yönünde haberler söz konusuydu.[19] Bu iddialar hükümet tarafından kati bir şekilde tekzip edilse de, Türkiye'de İngiltere ve Fransa'nın yaydığı şayiaların yarattığı tedirginlik giderek artmıştır.

1957 Ocak ayında Suriye'de darbe girişiminde bulunacakları iddiasıyla tutuklananların yargılandığı mahkemedeki ithamnamede, Şükrü el Kuvvetli ve Albay Saraç'ın katledileceği, yeni hükümetin derhal İngiltere, Fransa, Irak ve Türkiye tarafından tanınacağı iddia ediliyordu. Kurulacak olan hükümet Kıbrıs'taki İngiliz ve Fransız kuvvetlerini imdada çağıracaktı. İddiaya göre Irak darbeyi finanse etmek için 5 milyon Dinar vermişti.[20] Batı yanlıları bu gibi gerekçelerle Suriye'de hızla tasfiye edilmiştir.[21] Suriye'de Nâsır yanlısı iktidar işbaşına geldiğinde, mecliste Nâsır aleyhtarları da vardı. Ancak dışarıda gezen subaylar ve halk kitlelerinin büyük çoğunluğu yine Nâsır yanlısıydı. Aslında 1957 yılına gelindiğinde Irak dâhil bütün Arap ülkelerinde Nâsır yanlıları, iktidarda olmasa bile ordu, bürokrasi ve sokakta hâkim durumdaydı.[22] Nâsır'ın öncülük ettiği Arap milliyetçiliği de aslında Batı sömürgeciliğine karşı bir aksülamel olarak bölgede gittikçe yükselmekteydi.

1957 Ağustos'unda Suriye Savunma Bakanı Hâlid El Âzım başkanlığında Moskova'ya giden bir heyet, Sovyetler Birliği'nden mali ve teknik yardım alınması konusunda anlaşmaya varmıştır. Resmi olarak askeri yardımların adı geçmese de, ziyareti yapanın Savunma Bakanı olması, görüşülen muhatapların da Rus askeri yetkilileri olması ve görüşmeler neticesinde sözlü olarak yapılan açıklamalarda Suriye'nin askeri potansiyelinin arttığının söylenmesi bu konuda bir adım atıldığını ibraz ediyordu.[23] Şam Radyosu, "Bağımsız Arap siyasetine karşı kurulan bir komplonun ortaya çıktığını"[24] söylüyordu. Bu sefer Suriye'de

---

19 A.y.

20 "Bir Rüya Daha", **Akis**, Sayı: 139, 5 Ocak 1957, s. 13-14

21 A.y.

22 "Amerika'nın Hudutları", **Akis**, Sayı: 140, 12 Ocak 1957, s. 11-15

23 "Suriye: Rusya'nın Kucağında", **Akis**, Sayı: 171, 17 Ağustos 1957, s. 22-23

24 Ömer Kürkçüoğlu, **Türkiye'nin Arap Orta Doğu'suna Karşı Politikası**, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Sevinç Matbaası, 1972, s. 103

Amerikalı diplomatlar sınırdışı edilmekteydi. Bunun ardından verilen haberde ise, Sovyetler Birliği'nin Suriye'deki büyükelçisinin Başbakan Sabri El Assali ile görüşmesine yer veriliyordu. Büyükelçi, "Rusya'nın her türlü komploya karşı 'kardeş Suriye'yi korumaya teminat verdiğini" açıklıyordu.[25] Batıya yakın olduğu düşünülen subaylar görevlerinden uzaklaştırılırken, Sovyet yanlısı olarak tanınanlar onların yerine getiriliyordu.[26]

Türkiye Suriye konusundaki endişelerinde yalnız değildi. Ürdün'de Kral Hüseyin'e karşı bazı subaylar, Mısır-Suriye ekseninde bir Ürdün düşüncesiyle darbe girişiminde bulunmuşlardı.[27] Ağustos sonunda Ürdün Kralı Hüseyin, Irak Kralı Faysal ve Veliaht Prens Abdülillah İstanbul'a gelerek, ABD'nin Ortadoğu işlerinden sorumlu Dışişleri Bakan yardımcısı Loy Henderson'un da bulunduğu Şale köşkü toplantılarına katılmışlardır.[28] Ancak Suudi Arabistan Kralı aracılığıyla 25 Eylül'de Ürdün-Suriye arası yumuşama gerçekleşirken, Suriye'ye yapılacak bir saldırının Arap dünyasına yapılmış olacağı şeklinde beyanlarda bulunulmuştur.[29] Bu şekilde Türkiye bir anda Arap dünyasına dışarıdan müdahale eden bir devlet pozisyonuna düşmüştür. Suriye Devlet Başkanı Şükrü el Kuvvetli Kral Suud'a, "Türkiye'yi nereye kadar gideceğini yalnız Allah'ın bileceği bir faciadan vazgeçirmek için harcadığınız gayretleri memnuniyetle karşıladık…"[30] demiştir. Suud'un bundan sonraki Beyrut ziyaretinde ise Suriye ve Türkiye'ye arabuluculuk teklif edilmiştir. Türkiye bu teklifi kabul ederken, Suriye ise önce kabul ettiğini açıklamasına rağmen daha sonra kabul etmediğini belirtmiştir. Bunda Mısır'ın etkisi olduğu, Mısır gazetelerinin konuyla ilgili haberlerde Suud'dan 'Amerikan ajanı' olarak bahsetmelerinden anlaşılmaktadır.[31]

ABD, bölgeden İngiltere'nin çekilmesiyle doğan boşluğu Sovyetler Birliği'nin kapatmasını önlemeyi amaçlarken, Sovyetler Birliği ise Suriye'de gittik-

---

25 "Tehlikeli Alâkalar", **Akis**, Sayı: 172, 24 Ağustos 1957, s. 23-24

26 A.y.

27 Kürkçüoğlu, a.g.e., s. 102-103

28 Bu toplantıların içeriği hakkında resmi bir tebliği yayınlanmamıştır. Henderson ile Menderes arasındaki görüşmede Türk-Rus iktisadi ilişkilerindeki gelişmeler ve Kıbrıs konusunun görüşüldüğü söylenmekte ancak kafaları en çok meşgul eden konunun Suriye olduğu bilinmekteydi. Basına da bilgi sızmamakla birlikte, Suriye'nin sınır komşularının İstanbul'da toplanması, bu toplantıların konusu hakkında bir fikir vermektedir. Ayrıca bkz. Ayşegül Sever, **Soğuk Savaş Kuşatmasında Türkiye, Batı ve Orta Doğu 1945-1958**, İstanbul, Boyut Kitapları, 1997, s. 188

29 Mehmet Gönlübol v.d., **Olaylarla Türk Dış Politikası 1919-1990**, Genişletilmiş 3. Baskı, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yay., Sevinç Matbaası, 1974, s. 318

30 A.e., s. 319-320

31 Kürkçüoğlu, a.g.e., s. 109

çe daha etkili olmaktaydı. Amerikan gazetelerine göre Komünist peyki haline gelen Suriye iyi bir dersi hak ediyordu. Ancak bu durumun ifade ediliş biçimi tuhaftı. Zira ABD ya da Batılı devletlerin değil, Türkiye'nin Suriye'de bir Komünist devletin teessüsüne müsaade etmeyeceğini ifade eden söylemlere yer veriliyordu.[32] Amerikan basınındaki bazı yazılarda da "Türk ordusu için 40000 kişilik Suriye ordusu küçük bir lokma…"[33] olarak ifade ediliyordu. Henderson, ABD'nin Ortadoğu siyasetinde bir yenilik olmadığını söylerken, Altıncı Filo ise Akdeniz'de toplanıyordu. Henderson aynı günlerde Ankara'da Menderes ile tekrar görüşmüştü. Bu trafik İngiliz basınında ABD'nin 'bekle ve gör politikası' izlediği, Menderes'in ise Sovyetler Birliği'nin Boğazlardan silah geçirerek Ortadoğu'ya göndermesini savaş pahasına bile olsa önlemek düşüncesinde olduğu şeklinde yorumlamaktaydı.[34] Henderson da ABD'ye döndüğünde, Suriye'de durumun oldukça kritik olduğunu, "özgür dünyanın güvenliği için tehdit olan bu gelişmeler karşısında bir an önce harekete geçilmesi gerektiğini"[35] söylemekteydi.

Mısır, Suriye ve Sovyetler Birliği'nde Şale Köşkü görüşmeleri, "Suriye'yi içten yıkamadılar, şimdi komşularıyla bunu deneyecekler"[36] mealindeki söylentilerle yorumlanmıştır. Nitekim toplantılardan sonra ABD, Eylül başında Suriye'ye komşu devletlere silah gönderileceğini açıklamıştır.[37] Dışişleri Bakanı ise Sovyetler Birliği'nin Suriye'ye silah yardımı yapmasının endişe verici olduğunu, ancak ABD'nin Suriye'ye karşı herhangi bir askeri harekât planı olmadığı söylemiştir.[38] Suriye'ye bir askeri müdahale söz konusu olacaksa bu bizzat ABD ve İngiltere eliyle olmamalıydı. Böyle bir ihtimal Sovyetler Birliği ve Mısır'ın tepkilerini çekeceği gibi Arap ülkelerinde de ters etki uyandırırdı. Bu durumda Irak aktif rol üstlenmeliydi. Irak'ın Suriye'ye müdahale edebilmesi içinse diğer komşu ülkelerin Suriye sınırlarına asker yığması gerekmekteydi. Böylece Suriye güçlerini yaymak zorunda kalacak ve Irak kolayca Suriye'ye girebilecekti.[39] Bu durum, Türkiye'nin Suriye sınırına yaklaşık 37.000 kişilik takviye silahlı kuvvet yığmasını açıklamaktadır.[40] Bu hareket karşısında Sovyetler Birliği ve Suriye'den Türkiye'ye yönelik sert tepkiler gelmiştir. Eylül'de

---

32 "Umulmayan Misafir", **Akis**, Sayı: 173, 31 Ağustos 1957, s. 9-10
33 "Amerika Ne Yapacak?", **Akis**, Sayı: 173, 31 Ağustos 1957, s. 16-17
34 "Umulmayan Misafir", **Akis**, Sayı: 173, 31 Ağustos 1957, s. 9-10
35 George Kirk, "The Syrian Crisis of 1957 - Fact and Fiction", **International Affairs**, Sayı: 36, 1960, ss. 58-61
36 Kürkçüoğlu, a.g.e., s. 104
37 Sever, a.g.e., s. 190
38 Avcıoğlu, "Orta Doğu'daki Fırtına", **Akis**, Sayı: 173, 31 Ağustos 1957, s. 15
39 Sever, a.g.e., s. 187-188
40 Gönlübol v.d., a.g.e., s. 313

BM Genel Kurulunda Suriye, Türkiye'nin Şam'a baskı yapmak için sınıra asker yığdığını iddia etse de Türkiye bunu yalanlamıştır.[41] Bu süreçte Türkiye'nin Sovyetler Birliği ile iktisadi ve ticari ilişkilerinin geliştirilmesine değinen Suriye Cumhurbaşkanı Şükrü el Kuvvetli ise, Suriye için Komünist bloğa kaydığı gibi iddialara gündeme getirilirken neden Türkiye ile ilgili böyle bir iddiadan bahsedilmediğini[42] söyleyerek, ülkesinin aslında Komünizme meyletmediğini savunmuştur.

10 Eylül'de Sovyet Başbakanı Bulganin'in Ankara'ya gönderdiği notada, Suriye sınırına asker yığıldığı, Suriye'ye saldırmak amaçlı Amerikan silahlarının gönderildiği hakkında raporların bulunduğu söyleniyordu, "Ortadoğu'da barışın korunmasıyla hiçbir ilgisi bulunmayan dış çevrelere uyduğu takdirde Türkiye kendi başına büyük felaketler açacaktır."[43] Bulganin'e göre ABD Suriye hükümetini devirmek istiyordu ve Türkiye'nin buna alet olarak sınıra asker yığması karşısında Sovyetler Birliği sessiz kalamazdı. Nitekim Altıncı Filoya karşı Rus savaş gemileri de Akdeniz'de dolaşıyordu.[44] Yani Sovyetler Birliği bölgede artık bilfiil mevcuttu ve yokmuş gibi davranmak anlamsızdı. Menderes'in cevabında, Sovyetler Birliği'nin Suriye adına hareket ederek ve Suriye meselesini bahane ederek Türkiye üzerinde 1945'teki gibi bir baskı mı uygulamaya çalıştığını soruluyor, söz konusu dönemde olduğu gibi bir güvenlik endişesi uyandırıldığı belirtiyordu.[45] Başbakan, Suriye'nin bir silah deposu haline getirilmesini eleştirirken, Tük Savunma Bakanlığı da, sınırdaki askeri manevraların önceden belirlenen NATO manevralarından ibaret olduğunu açıklayarak, Sovyetler Birliği'nin Türkiye'yi değil NATO'yu muhatap almak durumunda olduğu mesajını vermekteydi.[46]

Öte yandan Dulles, bu hadiselerin endişe duyulacak meseleler olmadığını, Suriye'ye karşı anlayışlı olunması gerektiğini söylüyordu. Bu fikir değişikliğinde Arap Birliği'nin Suriye'ye karşı silahlı bir harekete girişilmesine razı olmadığını göstermesi etkili olmuştur. Hatta Suudi Arabistan temsilcisi BM'de, herhangi bir saldırı karşısında Suriye'nin yanında olacaklarını belirtmiştir.[47] Bir aydan kısa bir zaman diliminde Batı yanlısı Arap rejimlerinin söylemleri dahi tersine dönmüştü. Menderes Eylül sonunda Suriye'nin silah ithal ederek komşularını tehdit edici bir durum yarattığını söylerken, Ürdün, Lübnan, Suudi Ara-

---

41 A.e., s. 314
42 "Suriye: Endişeli Günler", **Akis**, Sayı: 173, 31 Ağustos 1957, s. 16-17
43 Kürkçüoğlu, a.g.e., s. 104-105
44 "Rusya'dan İkaz", **Akis**, Sayı: 176, 21 Eylül 1957, s. 16
45 Kürkçüoğlu, a.g.e., s. 106
46 "Rusya'dan İkaz", **Akis**…
47 "Fırtınanın Sonu", **Akis**, Sayı: 176, 21 Eylül 1957, s. 16

bistan ve Irak'tan gelen sesler, artık Suriye'nin yanında duran bir yaklaşım sergiliyordu.[48]

20 Eylül'de BM Genel Kurulunda Dulles, Türkiye'nin tehdit altında olduğunu söylerken, Sovyet temsilci Gromiko ise bölgenin savaşa sürüklenmesi karşısında Sovyetler Birliği'nin sessiz kalamayacağını söylemiştir. Nitekim aynı gün Sovyet savaş gemileri Lazkiye limanını ziyaret etmiştir.[49] 1957 Ekim'inde Moskova'daki Doğu Almanya sefaretinde verilen ziyafette konuşan Kruşçev, Türkiye'nin Suriye sınırına asker yığmasını eleştirirken bir savaş halinde Türkiye'nin aklının başına geleceğini söyleyerek tehditkâr bir dil kullanmıştır. Menderes'in buna karşılık açıklamasında ise Sovyet silahlarıyla tehlikeli hale gelen Suriye'nin sadece Türkiye değil, komşu Arap ülkeleri için de tehdit oluşturduğu vurgulanmıştır.[50] Ancak Arap ülkeleri bu yönde bir tavır almıyordu. Irak bile, petrolünü Türkiye'den değil, önceki yıl petrol boru hatlarını patlatan Suriye'den geçirmeyi savunuyordu.[51] Burada Batı temelli Bağdat Paktı işbirliğine karşı Arap Birliği düşüncesinin daha baskın çıktığı görülmektedir.

ABD'nin teşvikiyle Türkiye'nin Suriye sınırına asker yığarak hata yaptığını, kuzey sınırını boş bırakarak Sovyet tehdidine daha açık hale geldiğini ifade eden 9 Ekim tarihli NY Times röportajındaki sözleriyle Kruşçev Türkiye'yi tehdit etmiş, Sovyetler Birliği'nin Türkiye'ye coğrafi olarak daha yakın olduğunu, dolayısıyla bir savaşın patlak vermesi durumunda ABD'nin müttefikinin yardımına koşmakta gecikebileceğini ifade etmiştir.[52] Bundan bir gün sonra ABD Dışişleri Bakanlığının yayınladığı bildiride Dulles, Kruşçev'in NATO'yu hafife almaması gerektiğini belirtmiş, 16 Ekim'deki bir basın açıklamasında da herhangi bir Sovyet saldırısı karşısında ABD'nin bu saldırıyı karşılıksız bırakmayacağını ve hatta savunma ile de sınırlı kalınmayabileceğini söylemiştir. Bu açıklamadan iki gün sonra, 18 Ekim'de de Altıncı Filo İzmir'e gelerek Türkiye'yi ziyaret etmiştir.[53] Aslında Kruşçev'in açıklamasından takriben bir hafta sonra bu ziyaretin gerçekleşmesi Kruşçev'in sözlerini haklı çıkarır niteliktedir.

Suriye de, 9 Ekim tarihli notasında Türkiye'nin sınırda asker yığmaktan vazgeçmesini istemiş, aynı süreçte BM Genel Sekreterine şikâyette bulunurken Türkiye'nin sınırı ve hava sahasını ihlal ettiğini, Suriye üzerinde uçaklarını uçurup köylüleri vurduğunu iddia etmiştir. Türkiye ise sınırdaki hareketlerin

---

48 "Görüş Ayrılıkları", **Akis**, Sayı: 177, 28 Eylül 1957, s. 9
49 Kürkçüoğlu, a.g.e., s. 107
50 "Endişe Duyan Araplar!", **Akis**, Sayı: 180, 19 Ekim 1957, s. 19
51 "Çözülmesi Güç Muamma", **Akis**, Sayı: 180, 19 Ekim 1957, s. 19
52 Kürkçüoğlu, a.g.e., s. 107
53 A.e., s. 108

sadece savunma tedbirleri olduğunu söyleyerek bu ithamları reddetmiştir.[54] Türkiye'nin 17 Ekim'deki Sovyetler Birliği'ne yönelik cevabi notasında da söz konusu iddialar reddedilmiş, iki ülke arasında çıkan gerginliğin sebebinin Sovyetler Birliği'nin politikaları olduğu belirtilmiştir.[55]

16 Ekim'de Suriye konuyu tekrar BM Genel Kuruluna taşımıştır. Sovyetler Birliği Suriye'nin iddialarını desteklemekteydi. BM görüşmelerinde Sovyet Dışişleri Bakanı Gromiko bir savaşa ramak kaldığını ifade ediyordu. Türk basını ise bu süreçte içerideki seçime odaklanmıştır. Bununla birlikte 500 tank ve 50 bin askerin Suriye sınırında bekletildiği haberleri söz konusudur.[56] Gromiko'nun iddiasına göre 27 Ekim seçiminden sonra Türkiye hücuma geçecek, Suriye'den kaçan unsurlardan oluşan bir 'sürgünde hükümet' kurularak Türkiye'nin askeri desteğiyle Suriye'de başa getirilecekti. Kruşçev, Henderson'un ziyaretinin Türkiye'yi Suriye'ye saldırmaya ikna etmek amaçlı olduğunu söylüyordu. İngiliz delegesi ise, Sovyetler Birliği'nin bir savaş atmosferi yaratarak Türkiye'deki seçimin öncesinde hükümeti saldırgan konumuna sokarak zor durumda bırakmayı ve aslında Arap ülkeleri nezdinde kendi konumunu sağlamlaştırmayı amaçladığını belirtmekteydi.[57] ABD ise savaş çıkarmak için değil barışı sağlamak için Henderson'un gönderildiğini savunuyordu. Bununla birlikte Suriye'nin Sovyetler Birliği ile anlaşmasından sonra Amerikan ve Yunan askerî uzmanları Türkiye'nin en ufak bir harekette hücuma geçeceği kanaatine varmış ve Türkiye'yi soğukkanlılığa davet etmişlerdir.[58] Suriye'nin faaliyetlerine karşılık Türkiye de konunun BM Genel Kurulunda görüşülmesini istemiş, böylece hem kaçamak hareket etmediğini hem de konunun diplomasi yoluyla çözülmesi konusundaki istekliliğini göstermek istemiştir.

Barış girişimine karşılık Cidde'ye giderek Kral Suud'la görüşen Devlet Bakanı Zorlu, Türkiye'nin Suriye konusunda hüsnüniyet sahibi olduğunu ve herhangi bir taarruzun söz konusu olmadığını söylemiştir.[59] Türkiye barışçı görünen bir girişime karşılık verirken, Suriye ise Suudi Arabistan'ın teklifini geri çevirmekteydi. BM'de Suriye temsilcisi Salah Bittar ise ısrarla Türkiye'ye karşı Genel Kurulun bir karar almasını savunuyordu. Türk delege Seyfettin Esin ise bu konuya direkt cevap vermekten çekiniyordu. Ona göre Türkiye Suudi Arabistan'ın teklifini kabul etmişti, o halde bu konu sonraya bırakılmalıydı.

---

54 Gönlübol v.d., a.g.e., s. 316
55 Kürkçüoğlu, a.g.e., s. 106
56 "Hac Yolunda", **Akis**, Sayı: 181, 26 Ekim 1957, s. 8-10
57 Kürkçüoğlu, a.g.e., s. 109-110
58 Hac Yolunda"…
59 A.y.

Amerikan delegesi de bu teklifi beğenmiş, meselenin tehirini istemiştir. Suriye delegesi ise böyle bir arabuluculuğun mevcut olmadığını söylüyordu.[60]

Kruşçev, Batılı sosyalist partilere yolladığı mesajda Türkiye'nin Arap ülkelerini tekrar yönetimi altına almak emelinde olduğunu çıkacak bir savaşın, mevzi savaşı olarak kalmayacağını ve kısa zamanda bütün dünyaya sirayet edeceğini söylemiştir.[61] Ona göre, ABD, İngiltere, Fransa ve Sovyetler Birliği bir masa etrafında toplanarak barışçıl yollarla Ortadoğu sorununu çözmeli ve bölgeye silah satışını durdurmalıydı. Kruşçev'in bu hareketi, ABD'nin Sovyetler Birliği'ni bölge işlerinden uzak tutma çabasını yenmeye çalışmak olarak yorumlanmıştır.[62] Süveyş kriziyle birlikte Batı bloğu içindeki çatlak bariz hale gelmişti ve bu durum Sovyetler Birliği'nin işini kolaylaştırmaktaydı.[63] ABD ve İngiltere liderleri arasındaki görüşmede bu durum konuşulmuş, Doğu-Batı ilişkileri ve NATO çerçevesinde Türkiye üzerindeki Rus tehdidi görüşülürken, Türkiye'ye bir saldırı durumunda NATO üyelerinin harekete geçeceği bildirilmiştir.[64]

1957 Ekim sonunda Suriye sınırından gelen silah seslerini Türk haber kaynakları 27 Ekim seçimleriyle ilgili karşıt görüşlü parti mensuplarının bir anlaşmazlığı olarak yansıtırken, yabancı ajanslar ise Türk ve Suriyeli kuvvetlerin arasında geçen kısa süreli bir çarpışma olarak haberleştirmişti.[65] Suriye hükümetinin yayınladığı tebliğde 30 kadar tam teçhizatlı Türk askeri hududu geçerek bir köye girmiş, burada yaşanan çatışmanın ardından bir Suriyeliyi kaçırarak geri dönmüşlerdi.[66] Suriye, daha önce de bu gibi iddialarda bulunuyor, BM Genel Kurulunda sık sık Türkiye'nin sınır ihlali yaptığını şikâyet ediyordu. Bu yüzden Suriye'den gelen bu yeni şikâyet ciddiyetle karşılanmayabilirdi. Nitekim BM Genel Kurulu oturumunda Selim Sarper bu iddiaları reddederken, bir ülkenin kendi sınırları içinde her türlü güvenlik tedbiri almaya hakkı olduğunu söylüyordu.[67] Bununla birlikte sınır bölgesinde yeni bir tatbikata hazırlanılmaktaydı. Bu süreçte gerçekleşecek olan Red Epock tatbikatı da NATO çerçevesinde, İngiliz Hava Kuvvetlerinin ve Amerikan Altıncı Filosunun katılacağı ve Atom taarruzu denemelerinin yapılacağı, Türkiye'nin Güney ve Batısında yapılacak bir tatbikattı.[68] NATO Güney Avrupa Karargâhından bu tatbikat duyurul-

---

60 Yeşilbursa, a.y., s. 87
61 "Orta Doğu: Cepheler Alınıyor!", **Akis**, Sayı: 181, 26 Ekim 1957, s. 19-20
62 "İşin İçyüzü", **Akis**, Sayı: 181, 26 Ekim 1957, s. 19-20
63 "Anlaşamaz Batılılar", **Akis**, Sayı: 181, 26 Ekim 1957, s. 19-20
64 "Siyasi Çarpışma", **Akis**, Sayı: 182, 2 Kasım 1957, s. 19-20
65 "Orta Doğu: Yılan Hikâyesi", **Akis**, Sayı: 182, 2 Kasım 1957, s. 19
66 A.y.
67 A.y.
68 "Red Epock Tatbikatı", **Akis**, Sayı: 182, 2 Kasım 1957, s. 19

duğunda Sovyetler Birliği de Kafkasya'da Türkiye sınırına yakın bölgelerde atom taarruzu tatbikatı yapılacağını duyurmuştur.[69]

Ekim ayının sonunda Suriye krizi daha da tırmanacak gibi görünürken hava bir anda değişmiştir. Kruşçev, Bulganin ve Mikoyan Moskova'daki Türk büyükelçiliğindeki 29 Ekim resepsiyonuna katıldıklarında, başta Batılı diplomatlar olmak üzere herkes bu katılıma hayret etmişti. Zira Rusya'daki iktidar mücadelesi devam ederken, öte yandan bu liderler henüz birkaç hafta evvel hücum ettikleri bir devletin merasimine katılıyordu. Resepsiyonda sürekli olarak bu süreçte Sovyetler Birliği'nin uzaya gönderdiği Sputnik uzay aracının ve barışın şerefine kadeh kaldıran Kruşçev, İran, İngiliz ve Amerikan büyükelçilerine dönerek "Barışın şerefine", "Harp isteyenlerin Allah belasını versin!" diyordu.[70] Gazeteciler bu sözlerin Ortadoğu gerginliğinin sonu mu olduğunu sorduğunda "Evet" cevabını alıyorlardı: "Evet, o anlama gelebilir. Dünya siyasetinin ibresi barışa doğru yaklaşmıştır…"[71] Zira Soğuk Savaş'ın inişli çıkışlı ortamında, uzay konusundaki rekabette Sovyetler Birliği Sputnik'le bir adım öne geçmişti. Bu aynı zamanda uzun menzilli füzeler konusunda da bir avantaj sağlandığını göstermekteydi.

Sovyetler Birliği'ndeki bu söylem yumuşaması, içerideki iktidar kavgasının gizlenmesine artık bir ihtiyaç kalmadığı gerekçesiyle yorumlanabileceği gibi, aslında Sputnik başarısının etkileriyle izah edilebilir. Zira Sovyetler Birliği'nin Soğuk Savaş'ta öne geçtiği bu hamle karşısında Batılı devletler, aralarındaki sorunları bir kenara bırakma gereğini hissetmişlerdi. Eisenhower, MacMillan ile görüşmesinden sonra ABD'nin atom sırlarını paylaşmasını engelleyen Mac Mahon Kanununu kaldırmaya çalışıyordu. Bu, ABD ile başta İngiltere olmak üzere Avrupalı müttefikleri arasındaki ilişkilerin tekrar güçlenmeye başladığının göstergesiydi. Keza Türkiye'ye karşı bir hareket olduğunda NATO'nun hareketsiz kalmayacağının ilan edilmesi de yine bu tesanütün göstergesiydi. Sovyetler Birliği zaten istediğini almış, Ortadoğu üzerinde söz söyleyen bir aktör haline gelmiş, barışçı bir rol oynadığını göstermiş, Arap ülkeleri nezdinde itibarını artırmış ve Suriye'de etkili hale gelirken Sputnik'le de Soğuk Savaşta önemli bir avantaj elde etmişti.[72] Dolayısıyla artık gerginliğe gerek yoktu.

Sovyetler Birliği Türk Büyükelçiliğindeki hareketten bir hafta sonra tekrar üslubunu sertleştirse de buna karşı Batıda ciddi bir tepki gösterilmemiştir.

---

69 A.y.
70 "Doğu-Batı: Değişen Hava", **Akis**, Sayı: 183, 9 Kasım 1957, s. 22-23.
71 A.y.
72 A.y.

Bu süreçte BM görüşmeleri ve silahsızlanma görüşmeleri de Sputnik başarısının gölgesi altında kalmaktaydı.[73] Kruşçev'in son sulh taarruzunun etkisiyle, Suriye de BM Genel Kurulundaki teklifini geri çekme kararı almış, ancak Türkiye'yi şikâyetten de vazgeçmemiştir.[74] 30 Ekim'de iki tarafın önerilerinin oylanması konusunda Genel Kurulda gerginlik sürerken, Endonezya'nın bu konunun tarafların kendi arasında ve kardeşçe çözülmesini önerdiği arabuluculuğuyla konu BM Genel Kurulu gündeminden çıkmıştır.[75]

Bulganin, Kasım ayında Menderes ile mektuplaşmalarında eskisine nazaran daha yumuşak ifadeler kullanmıştır. Menderes'in, Sovyetler Birliği eğer barış istiyorsa Ortadoğu politikasını değiştirmesi gerektiği yönündeki sözlerine karşılık, Bulganin de Sovyetler Birliği'nin Arap ülkelerine yönelik yardımlarının Türk İstiklâl savaşında Türkiye'ye yaptığı destekle aynı nitelikte olduğunu iddia etmiştir. Atatürk'ün Arap kurtuluş mücadelelerine hürmet beslediği, ancak Türkiye'nin gittikçe bu çizgiden uzaklaştığını belirten Bulganin, Suriye'nin bir silah deposu haline getirildiğini doğrularken, aynısının Türkiye'ye de ABD tarafından yapıldığını hatırlatmaktaydı. Bir Sovyet-Türk yüksek konseyi kurularak ikili ilişkilerin görüşülüp geliştirilmesini teklif eden Bulganin'in bu önerisine Menderes'in bir cevabı olmamıştır.[76]

1958 Şubat başında Suriye Mısır ile BAC adı altında birleşmişti. Birleşme kararını yorumlayan Zorlu, Sovyetler Birliği ile yakınlaşmadansa iki Arap ülkesinin bir federasyonla birleşmesinin sevindirici olduğunu söylemiştir.[77] Türkiye'nin BAC'yi 11 Mart 1958'de resmen tanımasıyla da bu kriz tamamen sona ermiştir.

2. Karşılaştırma

Arap Baharı gelişmelerinin Suriye'deki yansımaları 2011 yılında başlamış ve bu ülke gittikçe bir iç savaşa sürüklenmiştir. Türkiye'nin 2000'li yıllarda ilişkilerini normalleştirmeye çalıştığı, 2008-2009 yıllarında karşılıklı atılan adımların neticesinde bir dostluk ve yakınlık tesis etmeye başladığı Suriye ile 2011 yılındaki gelişmelerden sonra tedricen ilişkileri bozulmuştur. Suriye'deki farklı grupların gittikçe yükselen hareketleri karşısında ilk başlarda hareketsiz kalmış görünen Türkiye, Esed rejiminin gün geçtikçe artan baskıları karşısında bu gruplardan bazılarını desteklemeye başlamıştır. 2012 yılında Esed yanlıları

---

73 "Doğu-Batı: Sputnik'in Gölgesinde", **Akis**, Sayı: 184, 16 Kasım 1957, s. 17.
74 "Orta Doğu: Normale Doğru mu?", **Akis**, Sayı: 183, 9 Kasım 1957, s. 23.
75 Kürkçüoğlu, a.g.e., s. 110-111.
76 A.e., s. 112-113.
77 A.e., s. 113-114.

tarafından kaçırılan Türk gazetecileri konusu iki ülke arasındaki gerilimi artıran bir diğer husus olurken, aynı yıl Suriye'nin Türk jetini düşürmesi hadisesi krizin artık devlet düzeyinde yaşandığını da göstermiştir. Nitekim bundan sonraki süreçte Türkiye ile Suriye arasında, 2010 öncesinde kurulan yakın ilişkiler ortadan kaybolacaktır. Yaşanan bu gerilimli sürecin 1957 krizini hatırlatan yönleri olmakla birlikte aslında iki kriz arasında temelde ciddi farklar bulunmaktadır.

Bu karşılaştırmadaki en kapsamlı benzerlik noktası, DP dönemindeki dış politika anlayışında ve Ak parti dönemi dış politika anlayışında aktif Ortadoğu siyasetinin benimsenmiş olmasıdır. Ancak bu aktif Ortadoğu siyasetinin dinamikleri ise taban tabana zıttır. Zira 1950'li yılların şartlarında Türkiye'nin izlediği Ortadoğu siyaseti, Batı eksenli dış politikanın bir ürünü olarak ve Batı ittifakında kendisini kabullendirme aracı olarak aktifken, 2000'li yıllarda izlenen Ortadoğu siyasetinde, Batı ile etkileşim söz konusu olsa dahi, kendini kabul ettirme gibi bir dinamik yoktur. Keza 2007-2008 yıllarından itibaren Türkiye'nin "komşularla sıfır problem" söylemi ve bu çerçevede Suriye ile ilişkilerini geliştirmesi, Filistin meselesi konusunda daha belirgin bir duyarlılık gösterilmesi ve Davos'ta Erdoğan'ın yaptığı çıkış, akabinde İran nükleer krizinde inisiyatif alarak ABD'ye rağmen bir politika izlendiği görüntüsü, "eksen kayması"[78] tartışmalarını beraberinde getirmiştir. Bundan sonraki yıllarda yaşanan gelişmeler de Türkiye'nin artık Batı ekseninde bir dış politika izlemediğine dair işaretler taşımaktadır. Dolayısıyla DP dönemi ile AK Parti dönemini özellikle Ortadoğu politikaları üzerinden farklı kılan en önemli unsur, birincisinde Batı eksenine girilirken, ikincisinde Batı ekseninden çıkmanın sorgulandığı bir süreç yaşanması olmuştur.

1950'li yıllarda uluslararası ortama hâkim olan Soğuk Savaş havası iken, bugün şartlar da tamamen değişmiştir. Dolayısıyla DP yönetiminin Suriye Krizi sürecindeki değerlendirmelerinde Soğuk Savaşa bağlı olarak Sovyet endişesi ve Batı ile ilişkiler, NATO ve Bağdat Paktı gibi faktörler belirleyici olurken, Arap baharı atmosferinde başlayıp uluslararası alanda da terörizme karşı mücadele çerçevesinde şekillenen ve bugün devam eden Suriye krizi konusunda Türkiye'nin değerlendirmelerinde Soğuk Savaş şartlarında olduğu gibi bir Rusya endişesi ya da Batı merkezli çıkarlar değil, kendi ulusal çıkarları ve sınır güvenliği gibi gerekçeler belirleyici olmuştur.

1957 kriziyle 2010'lardaki krizin benzeştiği bir diğer nokta, Batının Türkiye'yi Suriye'ye müdahale konusunda teşvikidir. 1955 yılından itibaren, özel-

[78] Eksen kayması tartışmalarının Türk akademisyenler tarafından bir değerlendirmesi için bkz., Habibe Özdal (Der) v.d., **Mülakatlarla Türk Dış Politikası,** Cilt I, Ankara, USAK Yay., 2009.

likle Süveyş krizi sonrası İngiltere ve Fransa'nın Suriye'ye yönelik Sovyet yardımlarını abartılı bir şekilde sunması, hakeza Amerikan basınında da "Türkiye güney hudutlarında bir Komünist devletin teessüsüne müsaade edemez" gibi ifadelerin yer alması, Suriye'ye yönelik müdahaleyi adeta teşvik eden hamleler olmuştur. Devlet düzeyinde daha mutedil söylemler söz konusuyken özellikle İngiltere ve Fransa'nın basın yoluyla bir şişirme yaptığı gözlemlenmiştir. Türkiye'nin buna karşı duruşu temkinli olsa da endişesi de yükselmiştir. Nitekim kriz yaşandığında Türkiye sınıra asker yığarak müdahale seçeneğini ciddi bir biçimde gündeme getirdiğinde ise bu sefer aynı devletler müdahaleye karşı tutum sergileyerek Türkiye'yi Sovyet tehdidi karşısında yalnız bırakmışlardır.

DP yönetiminde Türkiye'nin birincil bir aktör olarak değil, ABD'den gelecek teminat ve söylemler doğrultusunda tavır belirlediği gözlemlenmektedir. ABD'nin devlet düzeyindeki tavrı ise ciddi krizlere neden olacak hareketlerden kaçınılması şeklinde olmuştur. Keza Türkiye, söz konusu şişirmelere rağmen, sınıra asker yığsa da fiili olarak bir askeri operasyon yapmamıştır. Bugünse kendi politikasını kendisi belirleyen ve bu uğurda Batılı müttefiklerinin şişirmelerine gelmediği gibi, kimi zaman onlarla çelişmeyi de göze alabilen bir Türkiye söz konusudur. Arap baharının Suriye'de ilk yansımalarının yaşanmaya başladığı süreçte Türkiye'nin Suriye ile yeni düzelttiği ve iyileştirmeye çalıştığı ilişkileri söz konusuydu. Batılı devletler, tıpkı 1957 krizinden önceki süreçteki gibi yine Türkiye'yi Suriye'ye müdahaleye teşvik etmişlerse de Türkiye bu konuda son derece dikkatli davranmış ve kendi başına bir müdahaleden geri durmuştur. 2012 yılında Türk uçağının düşürülmesi dahi Türkiye'nin müdahale etmesine neden olmamıştır. Türkiye'nin Fırat Kalkanı ile askeri operasyonlarını başlattığı 2016 yılında ise Batılı devletler bu kez Türkiye'nin müdahalesine yönelik eleştirel bir dil kullanmaya başlamışlardır. Bundan önce 2015'teki Süleyman Şah Türbesi operasyonunda da Türkiye'nin tamamen kendi inisiyatifi ile hareket ettiği gözlemlenmektedir. Bu durum Türkiye'nin Batı etkisi altında kalmadan bir politika yürütmeye çalıştığının göstergesi olarak iki krizi oldukça farklılaştırmaktadır.

İki kriz arasındaki benzerlik noktalarından bir diğeri de Türkiye'nin, dönüp dolaşıp Rusya ile karşı karşıya gelmesi olmuştur. 1957 krizinde Türkiye'nin Suriye'ye karşı tavrındaki temel sebep Sovyetler Birliği'nin Ortadoğu'da etkili olması olmuştur. Özellikle sınır komşusunun Sovyet askeri yardımlarıyla güçlendirilmesi Türkiye'yi sınırında bir Sovyet peyki devlet oluşacağı düşüncesine kapılarak endişeye sevk etmiştir. Nitekim Sovyetler Birliğinin Ağustos 1957'deki askeri yardım anlaşmasıyla Suriye'de çok daha aktif bir görüntü sergilemesi Türkiye'yi sınıra asker yığmaya kadar götürecek tedbirler almaya zorlarken, Türkiye'nin bu tutumuna karşı da Sovyetler Birliği tepki göstermiştir.

Bulganin, Türkiye'yi ABD'nin Suriye hükümetini devirme planlarına alet olmakla suçlarken, Kruşçev de Türkiye'nin Suriye sınırına asker yığarken Kuzey sınırını ihmal ettiğini söyleyerek tehditvari bir dil kullanmıştır. 2010'lu yıllarda Türkiye'nin Rusya ile ilişkileri Soğuk Savaş şartlarına göre oldukça farklıdır. 2015 yılındaki uçak krizine kadarki süreçte iki ülkenin gelişmiş ekonomik ve ticari ilişkileri, doğalgaz boru hatları gibi stratejik işbirliklerinin yanı sıra Avrasya'da birlikte projeler gündeme getirdikleri de bilinmektedir. Ancak uçak düşürme hadisesi iki ülkeyi Suriye üzerinden karşı karşıya getiren bir husus olmuştur. Bu krize dayanan soğukluğun 7-8 ay sürse de çözülmesi ve ikili ilişkilerin tekrar iyileştirilmesi, birinci krizle ikinci kriz arasında çok önemli farkların olduğunu göstermektedir. Birinci krizin çözülmesinde Kruşçev'in tavrı etkili olduğu gibi, ikincisinde de Putin'in yaklaşımının etkili olması ise bir benzerlik unsuru olarak görülebilse de, süreçlerin çok farklı işlediği görülmektedir.

1957 krizinden sonraki süreçte Türkiye ile Sovyetler Birliği arasında nispi derecede de olsa ticari ve ekonomik ilişkilerin ivmesinde bir artış yaşanması da bir benzerlik ifade etmektedir. Bununla birlikte Türkiye'nin Batı eksenliliği sürmüş, bu doğrultuda Sovyetler Birliği ile ilişkiler son derece kısıtlı kalmıştır. 2016 yılında uçak krizinin çözülmesinden sonraki süreçte ise Türkiye ile Rusya arasındaki daha önceden var olan geniş hacimli ekonomik ve ticari ilişkilerin sürdürülmesine, Rus büyükelçisinin suikasta uğraması gibi bir olayın dahi engel olmamış olması, üstüne üstlük S400 füze anlaşması gibi gelişmeler, bugün Rusya ile ikili ilişkilerin çok farklı seyrettiğini göstermektedir. Bu bakımdan iki krizin neticelerinde, seyir itibariyle nispi bir benzerlikten söz edilebilmesi mümkünse de aslında oldukça farklı oldukları da gözlemlenmektedir.

2010'lu yıllardaki krizdeki Türk tavrının gerekçeleri de oldukça farklıdır. 1957 krizinde Türkiye Batı eksenli politikası çerçevesinde bir Sovyet endişesiyle hareket ederken ikincisinde ise Türkiye'nin sınır komşusunun toprak bütünlüğü, terörle mücadele, insan hakları, mülteci meselesi gibi söylemlerle hareket ettiği görülmektedir. Türkiye'nin Fırat kalkanı, El-Bab ve İdlib operasyonlarında DAEŞ ve PKK/PYD terör örgütlerine karşı önlem almak temel meşrulaştırıcı gerekçesi olmuştur.

Birincisinde sınıra asker yığılması, İngiltere ve ABD'nin, Irak ordusunun Suriye'ye müdahale etmesini öngördüğü bir proje kapsamında, Suriye'nin dikkatinin dağıtılması amaçlı olduğu iddiaları söz konusudur. Bugünse Türkiye'nin kendi güvenliğini tehlikede gördüğü noktalarda ve mütekabiliyet esasına göre karşılık verdiği görülmektedir. 1957 krizinde her ne kadar askeri bir hareketlilik söz konusu olsa da sınıraşan bir operasyonun söz konusu olmamasına karşın,

Türkiye'nin bugün gerçekleştirdiği operasyonlar ve Suriye içindeki ÖSO ile yaptığı işbirliği, iki krizi oldukça farklı hale getirmektedir.

1957 Ağustosundaki Şale köşkü toplantılarında Suriye'deki muhalif isimlerin de bulunması, Türkiye'nin sürgünde bir hükümet kurarak Suriye'deki rejimi değiştirme niyetinde olduğu iddiaları, 2010'larda da Türkiye'nin Suriye'deki muhalif unsurlara olan desteğiyle ilgili şayialarla benzerlik göstermektedir. Yine bu toplantılara Suriye'ye komşu Batı yanlısı devletlerin katılmış olması, 2013-2014 yıllarında düzenlenen Suriye'ye komşu devletler toplantılarıyla ilk bakışta bir benzerlik intibaı uyandırmaktadır. Buna mukabil Şale köşkü toplantıları aslında Batı'nın Ortadoğu planlarının şekillenmesine yönelik ve Suriye'ye askeri müdahale gibi seçeneklerin gündeme geldiği toplantılarken, Suriye'ye komşu devletler toplantıları ise daha ziyade mülteci sorunu ve insani yardımların ulaştırılması gibi konular üzerine yapılmış toplantılar olarak tamamıyla farklıdır.

İki kriz arasındaki önemli farklardan biri de, birincisi devletler düzeyinde gerçekleşmişken ikincisinde devletlerle birlikte çeşitli grup ve örgütlerin dahlidir. Nitekim Suriye'deki rejimin hareketleri dolayısıyla değil, DAEŞ ve PKK'nın hareketleri karşısında Türkiye'nin sınıraşan operasyonları söz konusudur. Bununla birlikte her iki krizde de Türkiye'nin Suriye'deki rejimle karşı karşıya gelmesi bir benzerlik düşüncesi uyandırmaktadır. Bu durum ayrıca uluslararası sistemde aktör sorununu da ortaya koyan bir gelişme olması bakımından aktörlerin devletlerle sınırlı olmadığı, terör örgütlerinin ne derece etkili olduğu gibi konuları akademik çalışmalarda gündeme getiren bir mevzu olarak, Soğuk Savaş şartlarından bugüne uluslararası sistemdeki değişimi de gözler önüne sermektedir. Zira ABD'nin veya genel anlamda Batılı devletlerin ve Rusya'nın, 1950'li yıllarda kendilerine yakın rejimlerle iş tutmalarına karşın bugün devletlerle birlikte örgütlerle de işbirliği içerisinde olduğu ve direkt müdahaleden kaçındığı dikkat çekmektedir.

Sonuç

Hava sahası ve sınır ihlali iddiaları, Hatay meselesini Suriye'nin sürekli gündeme getirmesi ve Türkiye'nin de Suriye'nin kuzeyindeki Türkmenler üzerinden söylemler geliştirmesi gibi, iki ülke arasındaki herhangi bir soğuklukta hemen gündeme gelebilen konuların bu iki örnekte de yine gündeme gelmesi, bir benzerlik olarak görülebilir. Bununla birlikte bu iki krizin temel farkı, birincisinde Süveyş krizi sonrasında Ortadoğu'nun krizlerle sarsılmaya başladığı süreçte Türkiye'nin Batı adına hareket ederek bir krizin tam ortasında kalması söz konusuyken, ikincisinde ise bu tuzağa düşmeyerek kendi pozisyonunu ko-

ruması, Rusya ile ilişkilerini bozmaması, buna mukabil yer yer Batı ile karşı karşıya gelmeyi de göze alabilmesi olmuştur.

Bu karşılaştırma tarihin tekerrür etmediğini, bununla birlikte aktörler ve etkenler benzerlik gösterdiğinde tekerrüre meylettiğini ortaya koymaktadır. Devletlerin yakın tarihlerinde yaşadıkları krizlerden ders çıkararak benzer hataları tekrar etmeme gibi reflekslerinin olabildiği gibi bir sonuca varılabilse de, aslında bunun devleti yöneten iktidar sahiplerinin dış politika anlayışı ve karar mekanizmasını nasıl işlettikleriyle bire bir ilgili olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Zira her ne kadar AK Parti yönetiminin DP'yi ve Menderes yönetimini, bir iç siyasi unsur olarak referans göstermesi zaman zaman söz konusu olsa da, aslında bunun DP'nin dayandığı tabanla ilgili olduğu, yani DP gibi AK Parti yönetiminin de kitlelere dayanma iddiasından neşet ettiği anlaşılmaktadır. Bu durum dış politika anlayışında kendisini göstermemektedir. Zira DP yönetiminin kendisinden önceki dış politika anlayışını sürdürerek NATO konseptinde bir dış politika geliştirirken, AK Parti yönetimininse devraldığı dış politikayı sürdürürken söz konusu konseptle sınırlı kalmadığı, asıl olanın ulusal çıkarlar olduğu ve bu doğrultuda bir politika geliştirme gayretinde olduğu gözlemlenmektedir. Dolayısıyla bu durum her iki krizde kimi benzerlik noktaları olmakla birlikte farklılıkların da aynı noktalarda ortaya çıkmasında neden olmaktadır.

Kaynakça

Gönlübol, Mehmet v.d. **Olaylarla Türk Dış Politikası 1919-1990**, Genişletilmiş 3. Baskı, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yay., Sevinç Matbaası, 1974.

Kirk, George. "The Syrian Crisis of 1957 - Fact and Fiction", **International Affairs**, Sayı: 36, 1960, ss. 58-61.

Kürkçüoğlu, Ömer. **Türkiye'nin Arap Orta Doğu'suna Karşı Politikası**, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Sevinç Matbaası, 1972.

Özdal, Habibe v.d. **Mülakatlarla Türk Dış Politikası,** Cilt I, Ankara, USAK Yayınları, 2009.

Sever, Ayşegül. **Soğuk Savaş Kuşatmasında Türkiye, Batı ve Orta Doğu 1945-1958**, İstanbul, Boyut Kitapları, 1997.

Soysal, İsmail. **1955 Bağdat Paktı**, Ankara, TTK Basımevi, 1991.

Uras, Aziz. "Suriye Sabrımızı Tüketiyor", **Akis**, Sayı: 47, 2 Nisan 1955.

Yeşilbursa, Behçet Kemal. "Demokrat Parti Dönemi Türkiye'nin Ortadoğu Politikası 1950-1960", **History Studies**, Ortadoğu Özel Sayısı, 2010, ss. 67-98.

"Amerika Ne Yapacak?", **Akis**, Sayı: 173, 31 Ağustos 1957.

"Amerika'nın Hudutları", **Akis**, Sayı: 140, 12 Ocak 1957.

"Anlaşamaz Batılılar", **Akis**, Sayı: 181, 26 Ekim 1957.
"Bir nota Hadisesi", **Akis**, Sayı: 46, 26 Mart 1955.
"Bir Rüya Daha", **Akis**, Sayı: 139, 5 Ocak 1957.
"Bulanık Denizde Kaptanlar", **Akis**, Sayı: 136, 15 Aralık 1956.
"Çözülmesi Güç Muamma", **Akis**, Sayı: 180, 19 Ekim 1957.
"Doğu-Batı: Değişen Hava", **Akis**, Sayı: 183, 9 Kasım 1957.
"Doğu-Batı: Sputnik'in Gölgesinde", **Akis**, Sayı: 184, 16 Kasım 1957.
"Endişe Duyan Araplar!", **Akis**, Sayı: 180, 19 Ekim 1957.
"Fırtına'dan Sonra", **Akis**, Sayı: 132, 17 Kasım 1956.
"Hac Yolunda", **Akis**, Sayı: 181, 26 Ekim 1957.
"İki Tarafta Kalın Laflar", **Akis**, Sayı: 47, 2 Nisan 1955.
"İşin İçyüzü", **Akis**, Sayı: 181, 26 Ekim 1957.
"Londra ve Paris'in Tahriki", **Akis**, Sayı: 135, 8 Aralık 1956.
"Orta Doğu: Cepheler Alınıyor!", **Akis**, Sayı: 181, 26 Ekim 1957.
"Orta Doğu: Normale Doğru mu?", **Akis**, Sayı: 183, 9 Kasım 1957.
"Orta Doğu: Yılan Hikâyesi", **Akis**, Sayı: 182, 2 Kasım 1957.
"Orta Doğu'da Kıvılcım", **Akis**, Sayı: 47, 2 Nisan 1955.
"Red Epock Tatbikatı", **Akis**, Sayı: 182, 2 Kasım 1957.
"Rusya'nın Propagandası", **Akis**, Sayı: 135, 8 Aralık 1956.
"Siyasi Çarpışma", **Akis**, Sayı: 182, 2 Kasım 1957.
"Sönen Balonlar", **Akis**, Sayı: 137, 22 Aralık 1956.
"Suriye Balonu", **Akis**, Sayı: 135, 8 Aralık 1956.
"Suriye: Endişeli Günler", **Akis**, Sayı: 173, 31 Ağustos 1957.
"Suriye: Rusya'nın Kucağında", **Akis**, Sayı: 171, 17 Ağustos 1957.
"Suriye'de Nümayişler", **Milliyet**, 14 Ocak 1955.
"Suriye'nin Cevabi notasını İade Ettik", **Milliyet**, 21 Mart 1955.
"Tehlikeli Alâkalar", **Akis**, Sayı: 172, 24 Ağustos 1957.
"Türkiye'nin Sert İhtarı", **Akis**, Sayı: 45, 19 Mart 1955.
"Umulmayan Misafir", **Akis**, Sayı: 173, 31 Ağustos 1957.

Panel 10
15:30 – 16:45
(Sinema Salonu: Özel Harekat Polis Memuru İlyas KAYGUSUZ Salonu)
Oturum Başkanı: Prof. Dr. Tayyar ARI

Dış Politikada Değişim, Dönüşüm ve Süreklilik: Analitik Bir Yöntem Denemesi

Prof. Dr. Şaban Halis ÇALIŞ, Selçuk Üniversitesi

Arş. Gör. Kısmet METKİN, Selçuk Üniversitesi

Türkiye'nin Dış Politikası'nın Kuramsal Çerçevesini Üç-Tarz-ı Siyaset Bağlamında Okumak

Yrd. Doç. Dr. Kemal ÇİFTÇİ, Giresun Üniversitesi

Uluslararası Sisteme Entegrasyon Bağlamında Türkiye'nin Yükselen Güç Konumunun Değerlendirilmesi

Arş. Gör. Hülya KINIK, Karadeniz Teknik Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Özgür TÜFEKÇİ, Karadeniz Teknik Üniversitesi

Türkiye'nin Komşu Bölgelere Yönelik Dış Politikasında Söylem ve Eylemler: Karşılaştırmalı Bir İnceleme

Arş. Gör. Dr. İsmail Erkam SULA, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

DIŞ POLİTİKADA DEĞİŞİM, DÖNÜŞÜM VE SÜREKLİLİK: ANALİTİK BİR YÖNTEM DENEMESİ

Prof. Dr. Şaban Halis ÇALIŞ
(Selçuk Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü)

Arş. Gör. Kısmet METKİN
(Selçuk Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü)

Uluslararası ilişkilerde ve dış politikada değişimin analizi oldukça netameli bir konu olmakla birlikte her zaman güncelliğini korumuş; pek çok kesimden insan konuya ilişkin fikir beyan etmekten geri durmamıştır. Meselenin cazibesi ile yürütülen ve genel olarak fikir özgürlüğü kapsamında değerlendirilebilecek bu tartışmaların yanlışlığını veya doğruluğunu söylemek elbette Uluslararası İlişkiler akademisyenlerinin sorumluluk alanının dışındadır. Bununla birlikte Uluslararası İlişkiler öğrencilerinin konuya kavramsal ve yöntemsel çerçeveden yoksun bir biçimde ve tamamen spekülatif bir tavırla yaklaşmaları da kabul edilebilir bir durum değildir.

Heraclitus'tan bu tarafa "aynı ırmakta iki kez yıkanılamayacağı" ve meşhur bir aforizmayla "değişmeyen tek şeyin değişimin kendisi" olduğu bilinen bir konudur. Quantum fiziğiyle de yeni bir boyut kazanan kevn ve fesad kavlince de varlık alemi her an bir oluş halinde olduğuna göre mesele değişim değil, değişimin arkasındaki asli ve tali unsurların, aktör ve faktörlerin tespit edilmesidir. Ayrıca, değişim gelişme veya bir ilerleme midir ya da bir bozulma/çözülme olarak mı değerlendirilmelidir? Kısaca bu tebliğ ile amaçlanan değişimi analitik bir problematiğe dönüştürüp bu süreci anlamak, anlamlandırmak ve anlatmaktır.

Bu çerçevede tebliğde değişimi analiz edebilmek için öncelikle onun sorunsallaştırılması gerektiği iddia edilecek; sonrasında da değişimin anlaşılması ve sistematik bir bütünlük içinde anlatılabilmesi için başka kavramlar yanında özellikle iki önemli kavramla -yani dönüşüm ve süreklilikle- irtibatı ortaya konulmaya çalışılacaktır. Bu bağlamda Khun'dan, Hermann'a, Holsti, Gilpin ve Rosenau'ya genel anlamda sosyal bilimler özel anlamda da Uluslararası İlişkiler literatüründe yer alan az sayıdaki tartışma kısa bir eleştiriye tabi tutulacak; "felsefi" veya "komplocu" spekülasyonlardan arındırılarak "bilimsel" bir duruşla değişimin dinamikleri ve tezahürleri karşılaştırmalı bir yöntemle değerlendirilip analitik bir çerçeveye oturtulmaya çalışılacaktır. Burada Dış Politika Analizi

temelinde çalışılarak spontaneden taktik ve stratejik boyutlara ulaşan, nicelikle nitelik sarkacında salınan değişimin sürekliliği yanında, bir dış politikadaki değişimin kritik yoğunluk eşiğini aşıp yeni bir mahiyet kazanarak nasıl bir dönüşüme (transformasyona) uğradığı/uğrayabileceği ve bunları hangi yol ve yöntemlerle tespit edebileceğimiz bütün yönleriyle tartışmaya açılacaktır. Nihayetinde bu tebliğ muhtemel bir "Dış Politika Değişim İndexi" oluşturulması konusunda bundan sonra yapılacak çalışmalara da eleştirel bir katkı olarak değerlendirilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası İlişkiler, Dış Politika Analizi, Değişim, Dönüşüm, Süreklilik.

TÜRKİYE'NİN DIŞ POLİTİKASI'NIN KURAMSAL ÇERÇEVESİNİ ÜÇ-TARZ-I SIYASET BAĞLAMINDA OKUMAK

Yrd. Doç. Dr. Kemal ÇİFTÇİ

(Giresun Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü)

"Pax Ottomana", Osmanlı İmparatorluğu'nun egemenliği altında yaşayan milletlerin bu idare altındaki uyumunu izah etmek için kullanılan bir deyimdir. Osmanlı yönetimi altında bu uyum ise *"Millet Sistemi"* sayesinde mümkün olabilmiştir. Osmanlı Devleti'nin, topraklarında yaşayan toplulukları, din ya da mezhep esasına göre örgütleyerek yönetme biçimine "millet sistemi" denilmektedir. Milliyetçiliğin doğması imparatorlukların yıkımı anlamına gelmiş ve Osmanlı İmparatorluğu'da bu yıkımdan kendisini kurtaramamıştır. Ancak, devamını sağlayabilmek için kurtuluş reçeteleri geliştirmiştir. İmparatorluk hayatını Osmanlıcılık, İslamcılık ve Türkçülük gibi akımların çatışmasıyla kapatmıştır. Millet sistemi de İmparatorluğun dağılmasıyla sona ermiştir. Türkiye, ulus-devlet kimliği üzerine inşa edilmiş ve Türk kimliği ekseninde bir ulus-devlet inşası gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Türkiye'de AKP iktidarı döneminde Türk dış politikasının mimarı olarak kabul edilen Ahmet Davutoğlu, ulus-devletlerin bir dünya barışının gerçekleştirilmesinde başarısız oldukları savından hareketle "Pax Ottomana"dan "Türk barışı"na geçiş anlamına gelebilecek bir söylemin içerisine girmiştir. Bir anlamda eski Osmanlı coğrafyasında "komşularla sıfır sorun" söylemiyle "Millet Sistemi" anlayışıyla bir "Türk barışı" tesis edilmeye çalışılmıştır. İlginç bir şekilde Osmanlı devletinin dağılma dönemi içerisinde kurtuluş reçetesi olarak gündeme gelen Yusuf Akçura'nın "Üç Tarz-ı Siyaset" adlı kitabında ifade edilen Osmanlıcılık, İslamcılık ve Türkçülük söylemlerinin "Türk Barış"ı arayışında da uluslararası alandaki gelişme ve değişmelere bağlı olarak gündeme geldiğinin ve dış politikadaki önceliklerinin değiştiğinin görülmesidir.

Bu çalışmada, Türkiye'de 3 Kasım 2002 genel seçimlerinde iktidara gelen AKP döneminde izlenen Türk dış politikası Yusuf Akçura'nın "**Üç-Tarz-ı Siyaset"** yani Osmanlıcılık, İslamcılık ve Türkçülük söylemleri bağlamında ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Pax Ottomana, Türk Barışı, Üç Tarz-ı Siyaset, Millet Sistemi, Osmanlıcılık, İslamcılık, Türkçülük.

ULUSLARARASI SİSTEME ENTEGRASYON BAĞLAMINDA TÜRKİYE'NİN YÜKSELEN GÜÇ KONUMUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ

Arş. Gör. Hülya KINIK

(Karadeniz Teknik Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü)

Yrd. Doç. Dr. Özgür TÜFEKÇİ

(Karadeniz Teknik Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü)

Uluslararası sistem ve yerleşik güç dengeleri, Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile çalkantılı bir döneme girmiş ve en tartışmalı konulardan biri Amerikan hegemonyasının 20.yüzyılın son çeyreğinden itibaren zayıflaması olgusu ve bu süreçle paralel giden başta Çin olmak üzere uluslararası sistemde yükselen güçler fenomeni olmuştur. Uluslararası sistemin evrim süreci göz önüne alındığında günümüzde yeni bir çeşit sınıflandırmanın ortaya çıktığı görülmektedir. Bu yeni sınıflandırma kapsamında en çok bilinenler BRIC(S) ve MINT olmak üzere MIST, PINE, MIKT gibi birçok kısaltma üretilmiş durumdadır.

21. yüzyılın yükselen ülkeleri arasında gösterilen Türkiye'nin, son dönemde ekonomisinde meydana gelen büyüme, bulunduğu coğrafyada lider ülke olma potansiyelini barındırması, dünyanın en gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerini bir araya getiren önemli küresel platformlarda yer alması ve geliştirdiği aktif dış politikası ile dünya siyasetindeki önemi artmıştır. Çalışmada, Türkiye yükselen bir güç müdür?, Eğer yükselen bir güç ise, uluslararası sisteme entegre olmak için hangi politikaları geliştirmektedir? Uluslararası sistemle çatıştığı durumlar mevcut mudur? gibi sorulara aranacak yanıtlar, Türkiye'nin uluslararası sisteme entegrasyon bağlamında nasıl ilerleme kaydettiğine dair yapılacak değerlendirmelere ışık tutacaktır.

Türkiye'nin küresel sistemin değişen dengeleri çerçevesinde değerlendirildiğinde, yükselen güç tanımlamasına uygun olup olmadığı, mevcut sisteme entegre mi olduğu yoksa sisteme aykırı mı hareket ettiğine dair değerlendirmenin yapılacağı çalışmada ilk olarak, konu bütünlüğünün sağlanması ve yukarıda bahsi geçen tezleri anlaşılır bir çerçevede sunmak adına, yükselen güçler kavramı ele alınarak yükselen güç olarak nitelendirilebilmek için gerekli kriterlerin neler olabileceğine dair daha somut maddeler ortaya konmaya çalışılacaktır. Bu analiz, ülkelerin GSYİH büyüme oranları, kişi başına düşen GSYİH oranları,

nüfusları, askeri harcama ve enflasyon oranları, insani gelişme endeksleri gibi sosyo-ekonomik verilerin kullanıldığı grafik ve tabloların yanında yaptığı dış yardımlar, sahip olduğu diplomatik temsilcilikler, yumuşak güç unsurları, arabuluculuk faaliyetleri ele alınarak incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Sistem, Entegrasyon, Yükselen Güçler, Türkiye, BRICS, MINT.

TÜRKİYE'NİN KOMŞU BÖLGELERE YÖNELİK DIŞ POLİTİKASINDA SÖYLEM VE EYLEMLER: KARŞILAŞTIRMALI BİR İNCELEME

Arş. Gör. Dr. İsmail Erkam SULA

(Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü)

Bu çalışma Türkiye dış politikasını (TDP) iki dış politika analizi (DPA) aracını kullanarak incelemektedir: Rol Kuramı ve Olay Verisi Analizi. Rol kuramı, dış politika davranışının karar alıcıların rol tasavvurlarını icra etme girişimi olduğunu iddia eder. Bu konudaki yazın çoğunlukla karara alıcıların rol tasavvurlarına odaklanmaktadır. Ancak, mevcut çalışmaların büyük çoğunluğu yaptıkları incelemelere dış politika eylemlerini kapsamlı bir biçimde dâhil etmemektedir. Bu çalışma, böyle bir yaklaşımın rol kuramının açıklama gücünü aksattığını ve devletlerin dış politika eylemlerine odaklanan düzenli bir yaklaşım geliştirilmesi ihtiyacı doğurduğunu iddia etmektedir. Bu nedenle devletlerin gerçek dış politika icraatlarına dair veri toplamak üzere uluslararası haber raporlarını inceleyen olay verisi inceleme yöntemini kullanmaktadır. Olay verisi inceleme yöntemini rol kuramı ile birleştiren bu çalışma TDP söylem ve eylemleri arasındaki koşutluğu gözlemlemekte ve ölçmektedir. İki yöntem kullanarak veri toplamaktadır: el ile kodlanan içerik analizi ve bilgisayar destekli olay verisi analizi. Böylece, Türkiye'nin 5 bölgeye yönelik dış politikasını inceleyen Türkiye'nin Dış Politika Rolleri ve Olayları Veriseti'ni (TDPROV) inşa etmektedir: Balkanlar, Kafkaslar, Ortadoğu, Sahraaltı Afrika ve Avrupa-Atlantik. Bu veriseti 86 adet dış politika konuşmasının el ile kodlama (hand-coding) yöntemiyle, 36.000 uluslararası haber raporunun bilgisayar programı aracılığıyla kodlanması sonucunda oluşturulmuştur. İlgili veriseti, Türkiye'deki karar alıcıların tasavvurları ile ülkenin dış politika eylemleri arasındaki ilişkiyi gözlemlemeyi mümkün kılmaktadır. Sonuç olarak, veriseti içerisinden oluşturulan figür ve grafikler yoluyla geliştirilen açıklamalar çalışmanın iki temel iddiasının geçerliliğine dair kanıtlar sunmaktadır: 1) Türkiye'nin komşu bölgelere yönelik ulusal rol tasavvurlarında bölgeye özgü farklılıklar vardır. Liderler Türkiye için her bölgede farklı roller tasavvur etmektedir. 2) Dış politikada söylem ile inşa edilen tüm rol tasavvurları eyleme dönüşmemektedir. Özellikle Avrupa-Atlantik bölgesine ve Ortadoğu'ya yönelik dış politika söylem ve eylemleri arasında bazı dönemlerde ciddi farklılıklar gözlemlenebilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Dış Politika Analizi, Rol Kuramı, Olay Verisi Analizi, Türkiye, Ak Parti Dönemi (2002-2014).

Panel 11
15:30 – 16:45
(Seminer 1: Jandarma Er Bahadır AYDIN Seminer Salonu)
Oturum Başkanı: Prof. Dr. Barış ÖZDAL

Avrupa Birliği'ne Yönelik Orta ve Kuzey Afrika Kaynaklı Düzensiz Göçlerin Analizi

Prof. Dr. Barış ÖZDAL, Uludağ Üniversitesi

Avrupa Birliği'nin Göç Politikalarında Kolektif Eylem Oluşturamamasının Analizi

Yrd. Doç. Dr. Fatma Zeynep ÖZKURT, Nişantaşı Üniversitesi

Uluslararası Göç ve Sınırların Korunması: Türkiye Örneği

Yrd. Doç. Dr. Meral BALCI, Marmara Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Arzu AL, Marmara Üniversitesi

AVRUPA BİRLİĞİ'NE YÖNELİK ORTA VE KUZEY AFRİKA KAYNAKLI DÜZENSİZ GÖÇLERİN ANALİZİ

Prof. Dr. Barış ÖZDAL

(Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü)

Yüzölçümü ve nüfus yoğunluğu açısından en büyük 2. kıta olan Afrika, Dünya üzerindeki toprakların % 24,4'ünü kapsarken, 1 milyar kişi ile dünya nüfusunun % 15'ini barındırmaktadır. Afrikalıların % 50'si 19 yaşın altında olup, doğurganlık oranı dünya ortalamasının çok üstündedir. Orta ve Kuzey Afrika Bölgesi (OKAB)'nde yer alan toplam 16 devlet açısından bakıldığında ise Kıta genelinden iki boyutta göçe dayalı farklı bir istatistiksel tablo ortaya çıkmaktadır.

Birinci boyutta yani mikro ölçekte OKAB'ın Afrika'nın diğer bölgelerinden yoğun bir biçimde düzensiz göç aldığı görülmektedir. Bu bilgi OKAB'ın daha yüksek gelir seviyesine sahip olduğu ve yaşam standartlarının daha iyi olduğu verileri ile açıklanabilir. Lakin bizce önemli olan ikinci boyut, bu bölgeden Avrupa Birliği (AB) üyesi devletlere yönelik yapılan düzensiz göçlerdir. Zira söz konusu düzensiz göçmenlerin menşei ülkeleri büyük ölçüde OKAB'ın dışındadır ve bölge transit geçiş amaçlı kullanılmaktadır.

Bu bağlamda çalışmada öncelikle, AB'ne yönelik OKAB kaynaklı düzensiz göçlere etki eden faktörler tespit edildikten sonra kısa / orta / uzun vadede hangi faktörlerin etkili olabileceği analiz edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, Türkiye, Orta ve Kuzey Afrika Bölgesi, Düzensiz Göç, Düzensiz Göçmen.

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN GÖÇ POLİTİKALARINDA KOLEKTİF EYLEM OLUŞTURAMAMASININ ANALİZİ

Yrd. Doç. Dr. Fatma Zeynep ÖZKURT

(Nişantaşı Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi)

Küreselleşmeye paralel olarak değişen yerel, bölgesel veya küresel güvenlik sorunlarının çözümü için gerekli olan işbirliği süreci, uluslararası aktörler arasındaki uyum ve koordinasyon ile sağlanabilmektedir. Bu düşünceye rağmen Avrupa Birliği (AB), Ortak Dış ve Güvenlik Politikası (ODGP) kapsamında karşılaştığı sorunlara yönelik olarak çoğu zaman kolektif bir eylem gerçekleştirememektedir. Diğer bir deyişle Birlik içerisinde birçok kurumsal ve yasal düzenleme ulus-üstü düzeyde yapılmasına ve AB kurumlarının bu alandaki yetkilerinin genişletilmesine rağmen karşılaşılan kolektif eylem oluşturma zorluğunun halen en önemli sorun olduğu görülmektedir. AB'nin yaşadığı kolektif eylem oluşturma zorluğunun temelinde Üye Devletlerin yük paylaşımı (*burden-sharing*) yerine, yükün başkalarına yüklenmesi (*burden-shifting*) eğilimi bulunmaktadır.

AB'nin uluslararası sistemin bir aktör olarak sorunların çözümünde yer alabilmesi, öncelikli olarak kolektif eylem oluşturma zorluğunun ortadan kaldırılması ile doğru orantılıdır. Nitekim oluşturulmaya çalışılan AB ortak göç politikası özelinde de aynı durum geçerlidir. Suriye menşeli göç krizinin yoğun olarak yaşandığı bu günlerde, AB'nin mevcut politika ve uygulamalarının, kolektif eylem oluşturma zorluğu sebebiyle düzensiz göçü önleyemediği ve yönetemediği görüşü ön plana çıkmaktadır. Bunun başlıca sebebi olarak, diğer politika alanlarda kolektif eylem oluşturma zorluğunu yaşayan AB üyesi Devletlerin ulusal düzeyde almış olduğu kısıtlayıcı önemlerin yanı sıra AB'nin etki mekanizmaları ile yaptırım gücü yetersizliğin etkili olduğu söylenebilir.

Göç politikalarında kolektif eylem oluşturma zorluğu olması, söz konusu yükün ekonomik boyutunun üçüncü ülkelere yüklenmesi taleplerini ortaya çıkarmıştır. Bu durum AB'nin uluslararası sistemin bir aktörü olarak bölgesel ve küresel sorunların çözümündeki etkinliğini de doğrudan etkilemektedir. Bu bağlamda çalışmada AB'nin kolektif eylem oluşturamamasının temel nedenleri tespit edilerek, bu nedenler üzerinden AB göç politikası analiz edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, Kolektif Eylem, Göç, Güvenlik, Uluslararası Sistem.

ULUSLARARASI GÖÇ VE SINIRLARIN KORUNMASI: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Yrd. Doç. Dr. Meral BALCI
(Marmara Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü)

Yrd. Doç. Dr. Arzu AL
(Marmara Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü)

Canlıların var oluşlarından itibaren, güvenliklerinin sağlanması, yaşamsal önceliklerinden biri olmuştur. İnsanoğlu bu temel ihtiyacını sağlamak adına bir dizi önlemler almıştır. Bu bağlamda, küreselleşmenin yol açtığı insan ve mal hareketliliğinin her iki taraf açısından da güvenli ve verimli olabilmesi için daha etkili göç ve sınır yönetim çalışmalarının yapılması gerekli hale gelmiştir.

Göçmenlik hizmetleri birimindeki memurlar ve gümrük-sınır görevlileri, insan ve eşyaların giriş ve çıkışlarının kayda geçirilmesinin yanı sıra yasadışı olarak sınırı geçmek isteyen kişi ve mallarla ilgili uygulanacak süreçten sorumludurlar. Hükümetler de kendi memleketlerinin iç güvenliğini sağlamak için göç olgusuyla dışarıdan gelecek tehlikeleri önleme adına kalifiye eleman görevlendirmenin yanı sıra, sınır kapılarını kontrol altında tutmak için sınır duvarları inşa etmek gibi tedbirlere başvurmaktadırlar. Devletlerin yapması gerekenler; sınırdaş ülkelerle birlikte sınır güvenliği ve göç ile ilgili ortak çalışmak, düzensiz ve kanun dışı göçü azaltmaya çalışıp göçmen kaçakçılığını engelleyerek göçmenlerin düzenli göç etmeleri için etkin politikalar üretmektir. İstenmeyen göçmen geçişinin engellenmesi konusunda da insancıl bir sınır yönetimine başvurulması önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunlar yapılırken, göç edenlerin ve göç alan devlet vatandaşlarının haklarının korunması da dikkate alınması gereken bir husustur.

Buradan hareketle bu çalışmanın amacı, dış ülkelerden yapılan göç karşısında sınırların güvenliğini sağlamak adına ortak uluslararası değerlere bağlı kalınarak Türkiye tarafından alınan önlemleri incelemek ve bu süreçte Türkiye'nin hem ekonomisinde hem de siyasetinde yaşanan gelişmeleri özellikle Uluslararası Politik Ekonomi açısından açıklamaktır. Araştırmanın araçlarını güncel gazetelerde ve medyada çıkan haberler, hatıratlar ve konuyla ilgili yazılmış kitaplar oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Göçmen, Sınır, Uluslararası Politik Ekonomi, Güvenlik, Politika.

Panel 12
15:30 – 16:45
(Seminer 2)
Oturum Başkanı: Prof. Dr. Hatice P. ERDEMİR

Roma'nın Yahudi Politikası ve 132-135 Yılları Arasında Kudüs'te Vuku Bulan Yahudi İsyanıyla Başa Çıkması

Prof. Dr. Hatice P. ERDEMİR, Manisa Celal Bayar Üniversitesi

Doç. Dr. Halil ERDEMİR, Manisa Celal Bayar Üniversitesi

Arap Baharında Gözden Uzak Devrimsiz Değişim: Fas'ın 2011 Anayasası

Yrd. Doç. Dr. Ahmet Hüsrev ÇELİK, Düzce Üniversitesi

Hüseyin ÖZTÜRK, Marmara Üniversitesi

Potansiyel Ötesi Güvenlik Arayışları ile Yerleşik Güvensizlik Arasında Katar Dış Politikası

Arş. Gör. Tunahan YILDIZ, Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Arş. Gör. Metin YÜCEKAYA, Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Türkiye-Mısır İlişkilerinde Ekonomik Dinamiklerin Etkisi

Dr. Fatma SARIASLAN

ROMA'NIN YAHUDİ POLİTİKASI VE 132-135 YILLARI ARASINDA KUDÜS'TE VUKU BULAN YAHUDİ İSYANIYLA BAŞA ÇIKMASI

Prof. Dr. Hatice P. ERDEMİR
(Manisa Celal Bayar Üniversitesi, FEF, Tarih Bölümü)

Doç. Dr. Halil ERDEMİR
(Manisa Celal Bayar Üniversitesi, UBYO, Uluslararası İlişkiler)

Akdeniz'in çevresinde geniş bir coğrafyaya yayılmış olan Roma İmparatorluğu, içerisinde farklı millet ve etnik gruptan insanların yaşadığı çok uluslu bir yapıya sahipti. Hâkimiyeti altında bulunan farklı dil, din ve ırkî kimliğe sahip milletleri, kendi ihtiyacına göre birbirinden farklı politikalar uygulayarak elinde tutmuştur. Bu farklı milletler arasında Yahudiler, dinî bağnazlıkları ve Romalılara garip gelen adet ve gelenekleriyle, Roma'nın genel anlamda en geniş ayrıcalıklar tanıdığı müstesna bir topluluktu. Ancak Yahudiler her fırsatta Roma'ya karşı tutum ve tavırlarda bulunduğundan, bazı imparatorlar Yahudilerin bölgedeki gücünü azaltmak için farklı politikalar uygulamışlardır. 130'larda Hadrianus'un Kudüs'teki Süleyman Mabedi yanında bir pagan tapınağı inşa etme girişimi Yahudilerce şiddetli bir tepkiyle karşılanmıştır. İmparatorun bu girişimlerini sebep göstererek 132-135 yılları arasında, Simon Bar Kochba liderliğinde ortaya çıkan isyan, Roma'ya karşı giriştikleri son isyandır. Bu isyanın görünürdeki sebepleri yanında gerçek sebepleri, önceki isyanların sonuçlarında yatmaktadır.

Yahudilerin asla yıkılmayacağına inandıkları Süleyman Mabedi'nin yıkılması, Yahudilerin yeniden mabedi kurma isteklerini arttırdığı gibi, çok tanrılı inanca sahip Roma hâkimiyetinden de ayrılmak istemişlerdir. Görünürdeki bu sebepler bir yana, Yahudilerin bu genel ideallerini kendilerine bir kalkan olarak kullanan Bar Kokhba ve Rabbi Akiva gibi liderler de kendi kişisel menfaatleri için Yahudileri Roma'ya karşı isyana teşvik etmiştir. Bu isyan, birçok Yahudinin kılıçtan geçirilmesi, köle olarak pazarlarda satılması, ağır işlerde çalıştırılmaları ve dünyanın dört bir yanına sürgün edilmelerine sebep olmuştur. Roma'ya karşı gerçekleştirilen bu son isyan, tarih boyunca ve günümüzde Yahudilerin tüm mağduriyetlerini diaspora kavramı ile açıklamaya çalışmalarına da zemin hazırlamıştır. Roma imparatoru Hadrianus'un bu isyan karşısındaki tavrı ise sadece askerî olmamış, aynı zamanda siyasî bir kararla Kudüs'e, eski adı olan Suriye Filistin *(Syria Palestine)* adını vermiştir.

Bazı Yahudilerin Kudüs ve çevresinde sürekli ve haris bir şekilde, asılsız dinî gereklilikleri öne sürerek güç arayışı içinde olmaları, geçmişte ve günümüzde bu türden ani hadiselere ve krizlere sebep olmuş ve birçok insanın hayatına malolmuştur. Bugün Filistin'de devam eden çatışmaları ve Yahudi bağnazlığı bu çerçevede görmek gerekir.

Anahtar Kelimeler: Roma, Yahudi, Bar Kochba, İsyan, Siyaset.

ARAP BAHARINDA GÖZDEN UZAK DEVRİMSİZ DEĞİŞİM: FAS'IN 2011 ANAYASASI

Yrd. Doç. Dr. Ahmet Hüsrev ÇELİK
(Düzce Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü)

Hüseyin ÖZTÜRK
(Marmara Üniversitesi, Ortadoğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü, Ortadoğu Siyasi Tarihi ve Uluslararası İlişkileri Anabilim Dalı)

2010 yılının son günlerinde Tunus'ta başlayan, kısa sürede domino etkisiyle Kuzey Afrika hattından Ortadoğu'nun içlerine uzanan, o günlerde Arap Baharı olarak nitelendirilen, bu günlerde bir bahar olup olmadığı daha ziyade tartışılan isyan ve devrim dalgalarının etkileri, sonuçları hala sıcaklığını korumaktadır.

Arap Baharının kapsamında yer alan sıcak çatışmalar, rejim değişiklikleri, darbeler, devrimler vb. hususiyetlerin ortaya çıkardığı sonuçlara bugün terör örgütleri, değişen sınırlar, mülteciler, yıkılan kentler, çöken devletler, küresel ve bölgesel diğer aktörlerinde dahil olmasıyla, süreç günümüzde adı net konulmayan başka bir boyut kazanmıştır. Günümüzde de bölgenin değişimi devam etmektedir. Neticede Küresel aktörlerin de müdahil olmasıyla kriz daha da karmaşık hale gelmiştir.

Arap Baharının fitilini ateşleyen Tunus'ta değişim süreci, Mısır, Libya, Suriye, Yemen gibi ülkelere kıyasla farklı sonuçlanmıştır. Arap Baharının potansiyel etki kuşağında yer alan bir başka ülke de Krallıkla yönetilen Fas'tır. Fas da bu değişim dalgasından uzak kalamamıştır. 2011'in Şubat ayında Fas'taki potansiyel harekete geçmiş, gösteriler başlamıştır. Krallık; gösteri, tepki ve taleplere reaksiyon göstermekte gecikmemiştir. Bir yandan gösterilerin hızını kesmek diğer yandan da kalıcı çözümler üretmek amacıyla adımlar atma gayreti içerisine girmiştir. Mart ayında reformlar yapılacağı bizzat Kral tarafından ilan edilmiştir. Mart ayında yeni Anayasa çalışmaları başlamış, Arap Baharının sıcaklığının devam ettiği 2011 Temmuz ayında referandum da dâhil tamamlanmıştır. Kral'ın gösteriler karşısında değişime matuf hızlı adımları Fas halkı nezdinde karşılık bulmuştur.

Bu çalışmada; ilk olarak bir kriz, devrim ve değişim mahiyeti olan Arap Baharı sürecine Fas'ın nasıl dâhil olduğu ele alınacaktır. Bu ilişkiyi kurabilmek için Fas'ın sosyal ve siyasal özelliklerine değinilecektir. İkinci olarak, Fas'ta

Arap Baharı sürecinde yaşananlar, Fas yönetiminin reaksiyonuna dikkat çekilecektir. Son olarak, Fas'ın devrimsiz bir değişim yaşamasını sağlayan yeni Anayasa yapım sürecinden bahsedilecek, Yeni Anayasa'da yer alan maddelerin Fas'ta nasıl bir değişim sağladığı analiz edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Arap Baharı, Fas Anayasası, Değişim, Bölgesel Kriz.

POTANSİYEL ÖTESİ GÜVENLİK ARAYIŞLARI İLE YERLEŞİK GÜVENSİZLİK ARASINDA KATAR DIŞ POLİTİKASI

Arş. Gör. Tunahan YILDIZ

(Orta Doğu Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü)

Arş. Gör. Metin YÜCEKAYA

(Orta Doğu Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü)

Orta Doğu'da ulusal güvenlik stratejileri bağlamında Katar'ı vaka olarak ele alan bu çalışma; Katar'ın güvenlik kavramsallaştırmasının, güvenlik tehdidi tanımlamasının ve tehditlerle başa çıkma yöntem ve araçlarının neler olduğu sorunsallarından hareket etmiştir. Çalışma, analitik bir model olarak güvenlik, tehdit ve dış politika araçlarında geleneksel (*conventional*) ve yeni (*non-conventional*) ayrımına dayanmaktadır. Bu kapsamda çalışma; yerel, bölgesel ve uluslararası analiz düzeylerinin Katar vakasında karşılıklı etkileşimini ve bağımlılığını göstermeyi amaçlamaktadır. Çalışma ilk olarak, Katar'ın güvenlik kavramsallaştırmasını ekonomik ve askeri boyutlardan müteşekkil geleneksel ile ideolojik ve rejim güvenliği boyutlarından müteşekkil yeni güvenlik kavramsallaştırmaları aracılığıyla açıklamaktadır. İkinci olarak bu çalışmada, Katar'ın güvenlik tehdidi tanımlaması geleneksel olarak, Suudi Arabistan ve İran arasındaki bölgesel soğuk savaşta jeopolitik anlamda sıkışmış olmasına, özellikle Körfez İşbirliği Konseyi'nde (KİK) açıkça görünen Suudi Arabistan'ın hegemonik pozisyonunun doğurduğu rahatsızlığa ve İran'ın Irak'ın işgalinden sonra artan bölgesel etkinliğinin beslediği endişelere dayanarak ifade edilmektedir. Yeni anlamda ise, Katar'ın güvenlik tehdidi algısı, yönetici ailenin güvenliğinin sağlanması, İslamcılığın militan versiyonunun bölgesel yükselişi ve Suudi İslami modelinin dayatılması ile tanımlanmaktadır. Üçüncü olarak, bu tehditlerle baş etme yöntemleri ve dış politika araçlarında geleneksel anlamda, ülkedeki Amerikan askeri varlığı, ABD'den elde edilen somut askeri tedarik, KİK ve Türkiye örneklerinde olduğu gibi anlaşmalar, Libya'ya uluslararası müdahaleye ve Yemen'deki Arap koalisyonuna katılımında olduğu gibi devletler arası koalisyonlarda yer alma ve Libya ve Suriye vakalarında görüldüğü gibi bölgedeki silahlı grupları destekleme ön plana çıkmaktadır. Yeni anlamda ise, bölgede bir Arap kamusal alanı geliştirmek ve kendi bölgesel projeksiyonunu yaymak adına El Cezire'nin kullanımı, Suudi Arabistan'ın ve İran'ın İslam anlayışlarına karşı

bir önlem olarak Müslüman Kardeşler'in İslami modelinin desteklenmesi, Filistin ve Lübnan'da olduğu gibi bölgesel gerilimlerde arabulucu rolünün üstlenilmesi, yatırım stratejilerinin dış politikada araçsallaştırılması ve uluslararası organizasyonlara ev sahipliği yaparak, havayollarını geliştirerek uluslararası tanınırlığını artırmanın amaçlanması Katar'ın ulusal güvenlik stratejisini oluşturmaktadır. Bu kapsamda Katar vakası, 'küçük güç diplomasisi' (*small power diplomacy*) ve 'yumuşak güç' (*soft power*) kavramsallaştırmalarını sınamaktadır. Sonuç olarak bu çalışma, birbiriyle karşılıklı olarak etkileşim halinde bulunan bu kavramsallaştırmaların, tanımlamaların ve araçların Katar'ı üç temel noktada ikileme soktuğunu iddia etmektedir: Birincisi, Katar'ın ihtiyaç duyduğu bölgesel istikrar ile oluşturduğu statüko karşıtı bölgesel etki arasındaki ikilemdir. İkincisi, KİK'nin Katar'ın bölgedeki temel ittifakı olması ile üye devletlerin Katar'a ve Katar'ın üye devletlere yönelik eleştirel (hatta çatışmacı) pozisyonu arasındaki ikilemdir. Üçüncüsü, Katar'ın Amerikan güvenlik şemsiyesine bağımlılığı ile İran'a yaklaşımı arasındaki ikilemdir.

Anahtar Kelimeler: Orta Doğu, Katar, Güvenlik, Küçük Güç Diplomasisi, Yumuşak Güç.

TÜRKİYE-MISIR İLİŞKİLERİNDE EKONOMİK DİNAMİKLERİN ETKİSİ

Dr. Fatma SARIASLAN

1925 yılında diplomatik düzeyde başlayan Türkiye-Mısır ilişkileri, Mısır'ın siyasal hayatında yaşanan dönüşümlerin bir uzantısı olarak inişli çıkışlı bir seyir izlemekle birlikte, günümüze gelindiğinde siyasal ayrışmalara rağmen ekonomik kulvarda sürekliliğini devam ettirmektedir. 1948'de büyükelçilik düzeyine ulaşan Türkiye-Mısır diplomatik ilişkileri, Mısır'da sosyalist rejimin kurulmasından sonra 1961-1963 yılları arasında kesintiye uğramış; 1963 yılında tekrar başlamıştır. İki ülke ilişkileri özellikle 2005 yılı sonunda imzalanan serbest ticaret anlaşması ile hızlı bir gelişme göstermiştir. Mursi döneminde her iki ülkedeki liderliklerin politik projelerinin örtüşmesiyle ciddi bir ivme kazanan ilişkiler, Mısır'da 2013 yılında yaşanan askeri darbeden sonra diplomatik kopuşla birlikte gerilmiş ve iki ülke arasındaki ekonomik hareketlilik bir miktar azalmıştır. Ancak ilişkilerin siyasal zemininde yaşanan kırılmalara rağmen, iki ülke ilişkilerinde ekonomi ayağı etkin konumunu sürdürmektedir. Mısır askeri darbesine rağmen gerek Türkiye gerekse Mısır iş çevrelerinin ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi yönündeki istekliliği, iki ülke arasında özellikle 2005 yılında imzalanan Serbest Ticaret Anlaşması sonrasında tesis edilen ekonomik ilişkilerin siyasal krizlerden etkilenmeyecek biçimde devam etmesinde önemli rol oynamaktadır. Bu bağlamda çalışmada, ulusal ekonomilerin yabancı yatırımcıların, küresel anlaşmaların, uluslararası finansın, işçi hareketliliğinin ve sermayenin etkisinde olduğu günümüz küresel ekonomi politiğinin geldiği noktada, Türkiye-Mısır ilişkilerinin siyasal ve ekonomik alanların etkileşimlerinden nasıl ve ne yönde etkilendiği sorusuna yanıt aranmaktadır. Bu çerçevede, Türkiye-Mısır ilişkilerinin ulus devletlerin siyasal söylemlerdeki farklılıklara rağmen neo-libeal politikalar bağlamında uzlaştığı küresel trendle uyumlu bir biçimde yapılandığı savından hareketle, iki ülke ilişkilerinde ekonomik rasyonalitenin belirleyici etkisine vurgu yapılmakta; ticaret ve doğrudan yatırım ilişkilerinde yaşanan gelişmelerin siyasal konjonktürdeki dalgalanmalardan bağımsız kendi mecrasında etkinliğini sürdürdüğü ortaya konulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye-Mısır İlişkileri, Dış Ticaret, Dış Politika, Ticari Anlaşmalar, Yatırım.

Panel 13
15:30 – 16:45
(Rektörlük D)
Oturum Başkanı:
Arş. Gör. Dr. Mehmet Halil Mustafa BEKTAŞ

Birleşmiş Milletler Üyeliğinden Çekilme Hususunun Uluslararası Hukuk Açısından Değerlendirilmesi

Arş. Gör. Dr. Mehmet Halil Mustafa BEKTAŞ, Uludağ Üniversitesi

Koruma Sorumluluğu: Retorikten Regresyona

Arş. Gör. Semra AKSU, Gazi Üniversitesi

Demokrasi ve İnsan Hakları Açısından Akıllı Yaptırımlar Ne Kadar Akıllı?

Arş. Gör. Adem ÖZER, Gazi Üniversitesi

Bölgesel Krizlerde Birleşmiş Milletler: Ukrayna Örneği

Dr. Aslıhan ANLAR, Kocaeli Üniversitesi

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ÜYELİĞİNDEN ÇEKİLME HUSUSUNUN ULUSLARARASI HUKUK AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Arş. Gör. Dr. Mehmet Halil Mustafa BEKTAŞ

(Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü)

Devletler bir uluslararası örgütle üyeliklerini müzakere ederken, üyelikten çekilme konusu üzerinde pek durmazlar. Ancak gözardı edilen bu konu mevzubahis olunca üyeliğe giriş kadar önemli olabilmektedir. ABD ve Filipinler tarafından yakın tarihte Birleşmiş Milletler (BM) üyeliğinden çekilme konusu dile getirilmiştir. Fakat BM Sözleşmesinde Milletler Cemiyeti (MC) Misakının aksine üyelikten çekilme ile ilgili bir düzenleme bulunmamaktadır. Bazı politikacılara ve yazarlara göre böyle bir düzenleme MC'in zafiyetine düşmemek için üyelikten çekilmeye dair bir düzenleme bilinçli olarak Dumbarton Oaks Konferansı'nda taslak metnine eklenmemiştir. Lakin 1965 tarihli Endonezya örneği böyle bir önlemin yetersiz olabileceğini gösterdiği gibi, böyle bir düzenlemenin eksikliği belirisizliğe, iltibasa ve ihtilafa yol açmıştır. Aslında sözleşme metinin hazırlanışı zarfında, San Francisco Konferansı Komitesi tarafından konu ile ilgili bir öneri yapılmış fakat yapılan oylama sonucu kabul edilmemiş ve herhangi bir şekilde sözleşme metnine konmamıştır. Bununla beraber bazı yazarlar istisnai olarak 'koşullarda köklü değişiklik' *clausula rebus sic stantibus* ilkesi gereği böyle bir düzenleme olmasa bile üyelikten çıkılabileceğini belirtmiştir, ama, bu ilkenin BM Sözleşmesi için uygulanabilirliği tartışmalıdır. Bu durumda, BM üyeliğinden çekilme söz konusu olduğunda nasıl bir prosedür izlenecek? Mevcut çalışma, bu soruya cevap verebilmek için hem San Francisco Konferansı Komitesi tarafından konu ile ilgili önerilen taslağı hem de Endonezya örneğini BM Sözleşme'sinin ilgili hükümleri ışığında inceleyip, muhtemel bir üyelikten çekilme durumunda nasıl bir yol izlenebileceğine dair öngörüde bulunmaktadır. Sonuç olarak, çalışma ilerde konu ile ilgili oluşabilecek uyuşmazlıklara dikkat çekerek konu hakkındaki belirsizliğin asgari düzeye indirilmesine yönelik öneriler sunmuştur.

Anahtar Kelimeler: BM Sözleşmesi, MC Misakı, Üyelikten Çekilme, Rebus Sic Stantibus Kaydı.

KORUMA SORUMLULUĞU: RETORİKTEN REGRESYONA

Arş. Gör. Semra AKSU
(Gazi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü)

İnsani Müdahale kavramı 1990'larda Uluslararası İlişkiler disiplininde en çok tartışılan konulardan biriyken 2000'lerde yerini Koruma Sorumluluğu'na bırakmış, fakat bu iki kavramın kapsam ve yöntemleri farklı olsa da esasa ilişkin tartışmalar kaldığı yerden devam etmiştir. İnsani müdahale ya da koruma sorumluluğunu tartışmaların merkezine çeken bu kavramların çatıştıkları uluslararası hukuk ilkeleridir. Birleşmiş Milletler Anlaşması'nın temel amaçlarından biri olan insan haklarının geliştirilip korunması ilkesi ile yine BM Anlaşması'nın ilkeleri içerisinde yer alan egemenlik, kuvvet kullanma yasağı ve iç işlerine karışmama ilkeleri, devletlerin kendi halklarını egemenliklerinin doğal bir sonucu olarak soykırım, etnik temizlik, savaş suçları ve insanlığa karşı suçlardan korumadığı/koruyamadığı durumlarda çatışan ilkeler olarak karşımıza çıkabilmektedir. İnsani müdahale tartışmalarında egemenlik, kuvvet kullanma yasağı ve iç işlerine karışmama ilkeleri ağır basmış ve kavramın devletler nezdinde hukuki gerekçeleri hiçbir zaman kabul görmemiştir. Bunun üzerine söylem değiştirilmiş, Koruma Sorumluluğu kavramı ile müdahalenin kapsam ve sınırları net bir şekilde ortaya konarak, devletlere tanınan bir hak olmaktan ziyade sivillerin korunması odağı benimsenerek tartışmaların seyri değiştirilmek istenmiştir. Fakat 2011 Libya Müdahalesi'nden sonra Koruma Sorumluluğu kavramı tekrardan tartışılmış, askeri müdahalenin amacını aşması, uygulama ile teorinin örtüşmediğini göstererek, kavramın kullanımını sekteye uğratmıştır. Bu nedenle de Suriye krizinde BM Güvenlik Konseyi'nin koruma sorumluluğu bağlamında Suriye'deki sivillerin ölümünü durdurmak için karar alamamasına sebep olmuştur. Koruma Sorumluluğu gelişmekte olan bir norm olarak değerlendirilmesinin üzerinden daha 10 yıl geçmeden kavramın gerilemesi ise ABD'nin 7 Nisan 2017'de Esad rejimine ait askeri Şayrat Hava Üssü'ndeki hedefleri vurması ile gerçekleşmiştir. Literatürde tekrardan insani müdahale tartışılmaya başlanmış ve koruma sorumluluğu önde gelen uluslararası hukukçular tarafından kullanılmamıştır. Bu çalışmada koruma sorumluluğu kavramının geçirdiği bu değişimin, norm olma yolundaki evrimini tamamlama sürecini sekteye uğratması ele alınarak aslında kavramın gerilemesine sebep olan kavramın çatışan ilkelerinden ziyade amacına yönelik siyasi iradenin neden oluşmadığı değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: İnsani Müdahale, Koruma Sorumluluğu, Egemenlik, Kuvvet Kullanma ve Tehdidi Yasağı, BM Güvenlik Konseyi Kararları.

DEMOKRASİ VE İNSAN HAKLARI AÇISINDAN AKILLI YAPTIRIMLAR NE KADAR AKILLI?

Adem ÖZER[*]

Özet

Güvenlik Konseyi, Birleşmiş Milletler (BM) Sözleşmesi'nin VII. Bölümü uyarınca uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması veya eski haline getirilmesi ve alınan kararların uygulanması için silahlı kuvvet kullanılmasını gerektirmeyen önlemlerin alınmasına yetkilidir. Sözleşmenin 41. maddesi silahlı kuvvet kullanılmasını gerektirmeyen tedbirlerin "ekonomik ilişkilerin tamamen ya da kısmen kesilmesini içerebileceğini" belirtmektedir. Başlangıçta ekonomik yaptırımlar devletlere yönelik olarak öngörülmüş olmasına rağmen kapsamlı yaptırımların insani etkisi, 1990'lı yıllarda giderek artan bir endişe haline gelmiştir. Genellikle literatürde hedefli ya da akıllı yaptırım olarak adlandırılan hedeflenmiş yaptırımlar, Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesinden sonra Irak'a uygulanan yaptırımlara karşıt bir yanıt niteliği taşımaktadır. Önceleri askeri güç kullanımına karşı barışçıl bir alternatif olarak uygulama alanı bulan Irak'taki yaptırımlar, Körfez Savaşı'nın getirmiş olduğu yıkımın yanı sıra uygulanan kapsamlı yaptırımlarla birlikte ekonomik ve toplumsal hayat çok büyük yaralar almıştır. Ayrıca salgın hastalıklar ve bunu önlemenin uygulanan yaptırımlarla zorlaşması Irak için bütüncül bir çöküşü meydana getirmiştir. Uygulanan yaptırımların doğurduğu bu vahim sonuç beraberinde uluslararası toplumda endişeye neden olmuştur. Bu endişeler BM Güvenlik Konseyi tarafından ekonomik ve siyasi durumun tasarımına ve uygulanmasına daha mesafeli bir yaklaşımla hedef devlet rejimini daha hassas bir şekilde etki altına alma olarak beliren akıllı yaptırım yaklaşımının geliştirilmesine neden olmuştur. Başlangıçta ekseriyetle devletlere yönelik kapsamlı yaptırımlar söz konusu iken, spesifik nitelikli akıllı yaptırımlar ile birlikte hedef, devletlerden devlet dışı aktörlere ve bireylere yönelmiştir. Başka bir deyişle akıllı yaptırımlar kişi topluluğunun tamamını hedef almazlar, bu yaptırımlar ülkenin bütününü hedef almak yerine belirli kişi ya da onlarla bağlantılı olan kişi gruplarını –şirket ya da kuruluşları- hedef almaktadır. Akıllı yaptırımlar, askeri nitelikten ziyade *"ekonomik boyutlu"* yaptırımlardır. Bu yolla hedeflenen yaptırımlar silah ambargosu, bireylerin ve şirketlerin varlıklarına yönelik finansal yaptırımlar, yaptırım uygulanan devletin liderleri/elitleri üzerindeki seyahat kısıtlamaları ve belirli mallar üzerindeki ticari engeller ola-

[*] Arş. Gör. Gazi Üniversitesi İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümü, ademmozerr@gmail.com

rak zuhur etmektedir. Ancak uygulama üzerindeki keyfilik, yargı mekanizmasının işlemezliği sözleşmelerle güvence altına alınan mülkiyet hakkını, seyahat özgürlüğünü, adil yargılanma hakkını ve etkili başvuru hakkını zedelemektedir. Bu bağlamda çalışmanın temel amacı akıllı yaptırımların ortaya çıkardığı hak ve özgürlükler sorununu tartışmaktır.

Anahtar kelimeler: Birleşmiş Milletler, kapsamlı yaptırımlar, akıllı yaptırımlar, insan hakları, demokrasi.

HOW SMART ARE THE SMART SANCTIONS IN TERMS OF DEMOCRACY AND HUMAN RIGHTS?

Abstract

The Security Council (SC) has authority to take measures that do not require the use of armed force for the purposes of securing and restoring international peace and security and the implementation of decisions in the context of Chapter VII of the United Nations Charter. The Article 41 of the Charter stipulates that measures that do not require the use of armed forces may include "interrupting of economic relations completely or in part". Despite the fact that economic sanctions were originally targeted for states, the impact on human beings of the comprehensive sanctions has become a growing concern in the 1990's. Targeted sanctions, often referred to as targeted or smart sanctions in the literature, are a response to the sanctions imposed on Iraq after Iraq's invasion of Kuwait. In the beginning, the sanctions in Iraq, which found a field of application as a peaceful alternative to the use of military force, caused tremendous damage to economic and social life, besides the destroying effects of the Gulf War. In addition, epidemic diseases and the difficulties in struggle for stopping these because of the sanctions had a role in total collapse of Iraq. This grave consequence of the enforced sanctions caused an anxiety in the international community. These worries have led to the development of the smart sanctions approach aiming more precisely targeted impact on the target state's regime with a more distant approach to the design and implementation of the economic and political situation by the UN Security Council. Comprehensive sanctions were against only the states in the beginning, smart sanctions directed to target states, non-state actors and individuals. In other words, smart sanctions do not target the whole of the community of people, these sanctions target specific people or groups of people -the companies or organizations-. Smart sanctions are economic dimensional sanctions rather than sanctions with military charac-

ter. The targeted sanctions in this way are rising to the surface such as arms embargo, financial sanctions against the assets of individuals and companies, travel restrictions on sanctioned state leaders / elites, and trade barriers on certain commodities. However, the arbitrariness of the application of these sanctions and the incompetence of the judicial mechanism for these undermines the right of property freedom of travel, the right to a fair trial and the right to effective application guaranteed by the human rights conventions. In this context main goal of this study is to discuss the question of the rights and freedoms originating from smart sanctions.

Key words: United Nations, comprehensive sanctions, smart sanctions, human rights, democracy.

Giriş

Terörizm yeni bir fenomen değildir. Özellikle 21. yüzyılın ikinci yarısından itibaren terör olgusuyla karşı karşıya kalan uluslararası toplum, spesifik terör eylemlerine karşı bir dizi andlaşma yapmaya başlamıştır. Alternatif olarak başlangıçta yalnızca sivilleri etkileyen eylemleri kapsayan teröre odaklı mevzuat, askeri personele ve tesislere karşı tedricen genişletilmeye başlanmıştır.[1] Terörizmi önlemeye yönelik spesifik andlaşmaların ortaya çıkması karşısında BM Güvenlik Konseyi (GK) almış olduğu 1373 sayılı kararla terörist eylemleri önlemek ve cezalandırmak amacıyla devletlerin işbirliğine gitmelerini ve terörizme ilişkin uluslararası sözleşmelere ve protokollere taraf olunmasını talep etmektedir.[2] Bu doğrultuda BM tarafından terörizme karşı birçok sözleşme düzenlenmiştir.[3]

---

1 Daniel O'Donnel, "International Treaties against Terrorism and the Use of Terrorism during Armed Conflict and by Armed Forces", *International Review of the Red Cross*, 88/864, (2006), 853.

2 UN SC/RES/1373 (2001)

3 Hava Araçlarında İşlenen Suçlar ve Diğer Eylemlere İlişkin Sözleşme (1963); Uçakların Yasadışı Olarak Ele Geçirilmesinin Önlenmesi Sözleşmesi (1970); Sivil Havacılığın Güvenliğine Karşı Hukuka Aykırı Eylemlerin Önlenmesi Sözleşmesi (1971); Uluslararası Sivil Havacılığa Hizmet Veren Havaalanlarında Hukuka Aykırı Şiddet Eylemlerinin Önlenmesine İlişkin Protokol (1988); Uluslararası Korunan Kişilere Karşı Suçların Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi (1973); Rehin Alma Olaylarına Karşı Uluslararası Sözleşme (1979); Nükleer Maddelerin Fiziksel Korunması Hakkında Sözleşme (1980); Deniz Seyrüsefer Güvenliğine Karşı Hukuka Aykırı Eylemlerin Önlenmesi Sözleşmesi (1988); Kıta Sahanlığında Bulunan Sabit Platformların Güvenliğine Karşı Eylemlerin Önlenmesi Protokolü (1988); Plastik Patlayıcıların Tespit Edilmesi Amacıyla İşaretlenmesi Hakkında Sözleşme (1991); Terörist Bombalamaların Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi (1998); Terörizmin Finansmanının Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi (1999); Nükleer Terörizm Eylemlerinin

Terörizmle mücadele konusunda uluslararası sözleşmelerde ön görülen yükümlülükler; söz konusu andlaşmalarda tanımlanan suçları iç hukuka dâhil etmek ve suçların ağırlığını yansıtan cezaları uygulamak; suçlar üzerinde evrensel yargının inşasına katkıda bulunmak; ülkesinde bulunan suçluları iade etmek veya onlara karşı cezai kovuşturma başlatmak ve insan haklarını korumak; uluslararası işbirliğini sağlamak gibi bir takım sorumluluklar taraf devletlere yüklenmektedir.[4]

Terörizmle mücadelede küresel işbirliği terörizmin finans ayağının engellenmesini gerekli kılmaktadır. Çünkü terörizmin finans kaynaklarından yoksun kalması, hem temel amaçlarına ulaşamaması hem de terör örgütünün yok olma tehdidi ile karşı karşıya olduğu anlamına gelmektedir. Terörizmin finans kaynakları düşük ölçekli suçlardan organize suçlara kadar (uyuşturucu, silah ya da insan ticareti) yasadışı kaynaklı olabilir, ayrıca terör faaliyetlerinin finansörlüğü resmi kanallar aracılığıyla yapıldığı gibi, resmi olmayan yollarla ya da kuryeler aracılığıyla yapılır.[5] Bu gereksinim akıllı yaptırımların ana kilometre taşı olan "*Uluslararası Terörizmin Finansmanı Sözleşmesi*"[6]nin analiz edilmesini gerekli kılmaktadır. Buna göre; 2002'de yürürlüğe giren sözleşme, uygun iç düzenlemelerle teröristlerin ve gerek doğrudan, gerekse dolaylı yollar ile terörist faaliyetlerin finansmanın engellenmesini elzem görmekte ve uluslararası işbirliğine çağrı yapmaktadır.

Sözleşme, gerçek kişilerin yanı sıra tüzel kişileri de suçtan sorumlu tutarken, bir eylemin suç teşkil edebilmesi için fonun fiilen kullanılmamış olması da yeterli gerekçe olarak kabul edilmektedir. Genel anlamda fon maddi bir değer olarak zuhur etmekte, dolayısıyla herhangi bir somut veya maddi olmayan varlığı kapsamakta ve terörizmin finansmanı için her türlü hayvan, bina ve araç bu kategoriye haiz olmaktadır.[7] Sözleşme kapsamında suç unsuru teşkil eden ey-

---

Önlenmesi Hakkında Uluslararası Sözleşme (2005). O'Donnel, "International Treaties …", 854-855; İbrahim Kaya, *Terörle Mücadele ve Uluslararası Hukuk*, (Ankara: USAK Yayınları, 2005), 27-43; Sümeyra Altıner Coşkun, *Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, Akıllı Yaptırım Kararları ve Terörizmin Finansmanın Önlenmesi*, (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2015), 19-30.

4 O'Donnel, "International Treaties …", 856-858.

5 "Committee of Experts on the Evaluation of Anti-Money Laundering Measures and the Financing of Terrorism (MONEYVAL)", http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/moneyval/ Implementation/Financing_terrorism_en.asp (e.t. 22.05.2017).

6 Terörizmin Finansmanının Engellenmesi Sözleşmesi'nin Türkçe çevirisi için bkz. https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4738.html (e.t. 22.05.2017); İngilizce tam metni için bkz. https://treaties.un.org/doc/db/terrorism/english-18-11.pdf (e.t. 22.05.2017).

7 Roberto Lavalle, "The International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism", *Max-Planck-Institut für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht,* (2000), 497.

lemler ve fonun kullanımı için kasıt şartı aranmakta, bundan dolayı dernek ve vakıflara ödenen aidatlar ve yapılan bağışlar, iyi niyetli olmaları şartıyla suç olarak kabul edilmeyeceği vurgulanmaktadır.[8]

Terörizmin Finansmanının Önlenmesine Dair Uluslararası Sözleşme'nin yanı sıra terörizmin önlenmesine ilişkin yukarıda zikredilen sözleşmelerde dâhil yalnızca devlet dışı aktörlere referans verilirken, devlet destekli uluslararası terörizm sözleşme kapsamına dâhil edilmemiştir.[9] Ayrıca bir devletle terörist aktör arasında ilişki bulunması halinde, Sözleşme kapsamında ilgili devletin sorumluluğuna da yer verilmemiştir.[10] Terörizmin finansmanın önlenmesi hususu cezai yaptırım, etkin izleme ve denetleme mekanizmalarının gerekliliğine vurgu yapmıştır.[11] Somut ve kalıcı bir çözüme ulaşmak ve hedef aktör davranışlarındaki değişikliğe yol açmak gayesi yaptırım uygulamalarını beraberinde getirmiştir. Bu çerçevede uygulanan kapsamlı yaptırımların ortaya çıkardığı vahim tablo uluslararası toplumda endişelere kaynaklık etmiştir. Bu endişeler BM Güvenlik Konseyi tarafından ekonomik ve siyasi durumun tasarımına ve uygulanmasına daha mesafeli bir yaklaşımla hedef devlet rejimini daha hassas bir şekilde etki altına alma olarak beliren akıllı yaptırım yaklaşımının geliştirilmesine neden olmuştur. Başlangıçta ekseriyetle devletlere yönelik kapsamlı yaptırımlar söz konusu iken, spesifik nitelikli akıllı yaptırımlar ile birlikte hedef devletlerden, devlet dışı aktörlere ve bireylere yönelmiştir. Akıllı yaptırımlar, askeri nitelikten ziyade *"ekonomik boyutlu"* yaptırımlardır. Bu yolla hedeflenen yaptırımlar silah ambargosu, bireylerin ve şirketlerin varlıklarına yönelik finansal yaptırımlar, yaptırım uygulanan devletin liderleri/elitleri üzerindeki seyahat kısıtlamaları ve belirli mallar üzerindeki ticari engeller olarak zuhur etmektedir. Ancak uygulama üzerindeki keyfilik, yargı mekanizmasının işlemezliği sözleşmelerle güvence altına alınan mülkiyet hakkını, seyahat özgürlüğünü, adil yargılanma hakkını ve etkili başvuru hakkını zedelemektedir. Bu bağlamda çalışmanın temel amacı akıllı yaptırımların ortaya çıkardığı hak ve özgürlükler sorununu tartışmaktır.

Önleme ya da Cezalandırma Aracı Olarak Yaptırım

Uluslararası toplum üyeleri arasındaki ilişkileri düzenleyen hukuk kuralları bütünü[12] olarak tanımlanan uluslararası hukuk, iç hukuk ile ayrışmaktadır.

---

8 Coşkun, "Birleşmiş Milletler …", 35.

9 Ülkü Halatçı Ulusoy, Terörizmin Finansmanının Önlenmesi Kapsamında Birleşmiş Milletler Akıllı Yaptırımları, (Ankara: Turhan Kitabevi, 2014), 72-73.

10 Ulusoy, "Terörizmin Finansmanının …", 73.

11 Ulusoy, "Terörizmin Finansmanının …", 71.

12 Melda Sur, *Uluslararası Hukukun Esasları (Geliştirilmiş 2.Baskı),* (İstanbul: Beta Yayıncılık, 2006), 246.

Bu ayrışma daha çok iç hukukta bir yasanın/normun itaatsizlik ya da göz ardı edilmesi durumunda müdahale edecek bir otoritenin varlığı ile cezalandırma hususunda söz konusudur. Bu durum devletlerin uluslararası yükümlülüklerini ihlal eden ve topluluk değerlerini tehlikeye atan politikaları tasarladığı ya da benimsediği durumlarda gerekli ve yararlı tedbirler alacak bir üst otoritenin gereksinimini ortaya çıkarmaktadır.[13] Bu gereksinim uluslararası yaptırım olarak ortaya çıkmaktadır.

Latince *"sanctionem"* sözcüğünden türeyen *"sanction"* olarak literatürde kullanılan yaptırım, başlangıçta kilise kararnameleri olarak addedilmiş ve bir kanunun onaylanması ya da yürürlüğe girmesi olarak kullanılmıştır.[14] Hukuki olarak Roma kanunlarında bir tüzüğü belirtmek için kullanılan yaptırım, yasağa itaat etmek için bir kanuna eklenmiş şartlı bir kötülük olarak tanımlanmıştır.[15] Ancak yaptırım kavramının genel kabul görmüş bir tanımı yoktur.[16] Türk Dil Kurumu Sözlüğünde ise yaptırım *"yaptırma işi", "kanun, ahlak gibi kurumların buyruklarının yerine getirilmesini sağlama, müeyyide", "yasaya, kurala karşı yapılan aykırı davranışlara verilen ceza"* olarak ele alınmıştır.[17] Zikredilen tanımların nüvesini *"normların ihlal edilmesi"* oluşturmaktadır. Norm ihlalinin bir sonucu olarak meydana gelebilecek yaptırımlar/müeyyideler öncelikle i) kurallara bağlı olmalı, ii) uygulanabilir olmalı ve iii) sembolik ya da gerçek olmak üzere bir gücü temsil etmelidir.[18] Bu asgari koşulları yerine getirmedeki başarısızlık yaptırım mantığını anlamsız hale getirmektedir.

Yaptırım ve önlem arasındaki farklar net bir şekilde belli olmasa da birbirlerinden ayrışmaktadır. Yaptırımlar geçici olmaktan ziyade süreklidir. Ayrıca yaptırımlar hukuka uygunluğu sağlama ve sürekli bir etki meydana getirmeyi amaç edinen cezalandırıcı bir mahiyete sahiptir. Önlem ise geçici nitelikte, hukuka uygunluğu sağlamaya ve buna zorlamaya yöneliktir. Uluslararası hukukta yaptırım cezalandırma aracı olarak ortaya çıkmaktadır.[19] Karşı önlemler devle-

---

13 Margaret Doxey, "International Sanctions in Theory and Practice", *Case Western Reserve Journal of International Law*, 15/2, (1983), 273.

14 Online Etmyology Dictionary, *"Sanction*", http://www.etymonline.com/index.php?term=sanction&allowed_in_frame=0 (e.t. 22.05.2017).

15 The Law Dictionary, *"Sanction"*, http://thelawdictionary.org/sanction/ (e.t. 22.05.2017).

16 Clara Portela, "The EU's Use of 'Targeted' Sanctions Evaluating Effectiveness", *CEPS Working Document*, (391), 2014, 3.

17 Türk Dil Kurumu, *"Yaptırım",* http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.591ae8ad52d912.02964329 (e.t. 22.05.2017).

18 Doxey, "International Sanctions …", 273-274.

19 Sur, "Uluslararası Hukukun …", 246.

tin kendi başlarına kararlaştırıp uyguladıkları tedbirlerdir. Bunlar misilleme (retorsion), zararla karşılık (reprisal) gibi. Yaptırımları ise çeşitli sınıflandırmalara tabi tutmakta mümkündür: diplomatik, siyasi, hukuki, askeri ve ekonomik yaptırımlar (boykot, ambargo, abluka gibi).[20] Yaptırımların hukuki ceza niteliği taşıması, bu cezaların yetkili temellere sahip olması zorunluluğunu ortaya çıkarmaktadır. Bu bağlamda yetki temelli merci olan 193 üye devlete sahip Birleşmiş Milletler ortaya çıkmaktadır.

BM Sözleşmesi ve Uluslararası Hukukta Yaptırımlar

Yaptırım, Milletler Cemiyeti (MC) Sözleşmesi'nde somutlaşan, BM Sözleşmesi ile barış ve düzenin korunması olarak zuhur eden bir uygulama aracı olarak belirmiştir. Nitekim BM Sözleşmesi uluslararası barış ve güvenliğin korunmasını tehlikeye düşürebilecek nitelikte bir uyuşmazlığa taraf olanlara karşı, her şeyden önce görüşme, soruşturma, arabuluculuk, uzlaşma, hakemlik ve yargısal çözüm yolları ile bölgesel kuruluş ya da anlaşmalara başvurarak ya da kendi seçecekleri başka yollarla çözüm bulmayı ön görmektedir.[21] Barışçıl bir dünya düzeni öngörüsü ile devletler arasındaki çatışmaların yıkıcı bir boyuta ulaşmasını engelleme girişimi caydırıcılık olarak ortaya çıkarken, bu yaptırımların dayatmacı bir misyon üstlendiğinin nişanesidir.[22] Bu misyon MC Sözleşmesi'nde de yer almıştır. Özellikle Cemiyet'in bütün üyeleri, aralarında ilişkilerin kesilmesine varabilecek nitelikte bir anlaşmazlık çıkarsa, bu anlaşmazlığı ya hakemliğe ya da Konseyi'n incelemesine sunmayı kabul etmiştir.[23] Sorunun çözümünde barışçıl yöntemlerin göz ardı edilmesi durumunda yaptırımlar kuralların ihlal edilmesine karşı otomatik bir cevap niteliği taşımaktadır. Cemiyet üyelerinin yükümlülüklerine aykırı olarak savaşa başvurması, Cemiyet'in bütün diğer üyelerine karşı, gerçekleştirmiş olduğu eylemle *ipso facto* savaş eleminde bulunmuş olur, üyeler yükümlülüğünü yerine getirmeyen devletle olan tüm ilişkilerini sonlandırmasına yol açar.[24]

Evrimsel bir değere haiz olan yaptırımlar yukarıda belirtildiği üzere MC dönemi ile başlayan uygulama veçhesi BM ile etkinliğini arttırmıştır. Barış ve güvenliğin sağlanmasında sorumlu organ olarak beliren Güvenlik Konseyi, bu

---

20 Sur, "Uluslararası Hukukun …", 247.

21 Birleşmiş Milletler (BM) Sözleşmesi, mad. 33, http://www.un.org.tr/belgeler/ (e.t. 22.05.2017).

22 Doxey, "International Sanctions …", 274.

23 Milletler Cemiyeti (MC) Sözleşmesi, mad. 12, www.erdemdenk.com/mcmisaki.doc (e.t. 22.05.2017).

24 MC Sözleşmesi, mad. 13, 14, 15.

görevini ifa ederken iki türlü karar alma yetkisine sahiptir: i) VI. Bölüm dâhilinde uyuşmazlıkların barışçı yollarla çözülmesini öngören tavsiye niteliğindeki kararlar; ii) VII. Bölüm kapsamında barışın tehdidi, bozulması ve saldırı eylemi durumunda alınacak önlemler olarak alınan bağlayıcı nitelikteki kararlardır.

Güvenlik Konseyi, barışın tehdidi, bozulması ve saldırı eylemi durumuna karar verirse 39. madde kapsamında uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için tavsiyelerde bulunur veya 41. veya 42. madde uyarınca hangi önlemleri alacağını kararlaştırır.[25] Güvenlik Konseyi durumun ağırlaşmasını önlemek amacıyla, 39. madde kapsamında tavsiyelerde bulunmadan ya da önlemleri kararlaştırmadan önce ilgili tarafları gerekli ya da uygun gördüğü geçici önlemlere uymaya çağırabilir.[26] BM Sözleşmesi'nin 39. maddesi bir anlamda VII. Bölüme geçiş kapısı niteliği taşımakta, barışın tehdidi, bozulması ve saldırı eyleminin tespit edilmesi halinde ise ilgili maddelerdeki önlemlerin alınmasına karar verilebilir.[27] Güvenlik Konseyi 39. madde kapsamında tespit yaptıktan sonra, kararlarını yürütmek için silahlı kuvvet kullanımını içermeyen ne gibi önlemler alınması gerektiğini kararlaştırabilir[28] ya da 41. maddedeki önlemlerin yetersiz kalacağı ya da kaldığı kanısına varırsa uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için kuvvet kullanabilir.[29] Bu durum yaptırımların iki boyutu olduğunu ortaya koymaktadır. Yaptırımların kuvvet kullanmayı gerektiren ve kuvvet kullanmayı gerektirmeyen olarak ayrımını mümkün kılmaktadır. Öncelikli hedef zorlama yöntemi olarak beliren yaptırımlar, savaşmaksızın bir devleti arzu edilen noktaya getirme amacı taşımaktadır.

Güvenlik Konseyi söz konusu yetkisini birçok olay üzerinde kullanmıştır:[30] Güvenlik Konseyi 1999'da Taliban'a; 11 Eylül sonrasında Afganistan'a karşı tüm dünyadaki El-Kaide üyelerine; İran Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Anlaşması'nı ihlal ettiği gerekçesi ile bütün olarak ülkeye ve hükümet yetkililerine; 1990 ve 2003 yılında Irak'a; 2004'te Fildişi Sahili'ne; Kuzey Kore'ye; Sudan'a; Angola'ya, Burundi'ye, Etiyopya (Eritre)'ya; Libya'ya; Nijerya'ya; Ruanda'ya; Sierra Leone'ye; Eski Yugoslavya'ya; Somali'ye uygulamıştır.

---

25 BM Sözleşmesi, mad. 39.
26 BM Sözleşmesi, mad. 40.
27 Coşkun, "Birleşmiş Milletler …", 48.
28 BM Sözleşmesi, mad. 41.
29 BM Sözleşmesi, mad. 42.
30 Global Policy Forum, *"UN Sanctions Case Studies"*, https://www.globalpolicy.org/global-taxes/41751-un-sanctions-case-studies.html (e.t. 22.05.2017).

Barış ve güvenliği sağlamak adına Güvenlik Konseyi tarafından uygulanan yaptırımlar beraberinde bir dizi problemi de getirmektedir. Hedeflerin net bir şekilde belirlenmemiş olması ya da hedefin yön değiştirmesi yaptırımlar açısından sakınca doğurmuştur. Nitekim yaptırımların yanlış hedefe yönelmesi bazen savaştan daha vahim sonuçlara neden olabilmekte ve örtülü bir savaş halini alabilmektedir. Irak ambargosu ile cezalandırılmak istenenin ötesinde sivil halkın mağduriyetine, insanlık dramına neden olmuştur. Bu etki yalnız hedef ülkeye değil sınırdaş ülkelere de etki doğurmuştur. Irak'a uygulanan ambargo neticesinde Türkiye, 100 milyar dolardan fazla ekonomik kayıplara uğramıştır. Öte taraftan Bosna'da uygulanan silah ambargosu nedeniyle Bosnalı Müslümanlar kendilerini savunamamış, silah stokuna sahip olan Sırplar tarafından katliama maruz kalmışlardır.[31] Yaptırımların amaçlarını aşması, hedefinden şaşması, hak ihlallerine neden olması Güvenlik Konseyi'ni bu bağlamda ihtiyatlı davranmaya ve yeni yöntemlerle yaptırımları etkili hale getirme gayreti içerisinde hareket etmeye itmiştir. Güvenlik Konseyi'nin uygulamaya başladığı akıllı yaptırımlar ile bu sorunlar çözülmeye çalışılmış ancak beraberinde tartışmaları da başlatmıştır.

Kapsamlı Yaptırımlardan Akıllı Yaptırımlara

Antik Yunan'dan bu yana körelmiş bir diplomasi aracı olarak yaptırım kavramı, Atina'nın komşusu Megara'ya (Attika bölgesinde antik bir kent) M.Ö. 432 yılında ticaret ambargosu uyguladığı zamandan bu yana düşman devleti davranış değişikliğine zorlamak için kullanılmıştır.[32] Soğuk Savaş sonrası dönem Güvenlik Konseyi'nin faaliyetlerinin arttığı ve çok sayıda yaptırım uyguladığı bir dönemdir. Yaptırımların artması/yaptırım mekanizmasının artan kullanımı Güvenlik Konseyi'nin kuvvet kullanımını içermeyen tedbirlerle uluslararası normları uygulama isteği olarak belirmektedir.

Ekonomik yaptırımlar son yıllarda dış politika yapıcılarının tercih ettiği bir politika haline gelmiştir. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle, özellikle BM'de çok taraflı yaptırım uygulamaları VII. Bölüm kapsamında artmıştır. BM Güvenlik Konseyi uygulamaları neticesinde Irak ve Haiti halkları hak ihlallerine maruz kalmışlardır.[33] Bilhassa 1990'lı yıllarda revaç bulan kapsamlı yaptırımlara

---

31 Bkz. Mehmet Dalar, "Dayton Barış Antlaşması ve Bosna-Hersek'in Geleceği", *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 1/16, (2008).

32 Uri Friedman, "Smart Sanctions: A Short History", *Foreign Policy,* http://foreignpolicy.com/2012/04/23/smart-sanctions-a-short-history/ (e.t. 22.05.2017)

33 W. Michael Reisman and Douglas L. Stevick, "The Applicability of International Law Standards to United Nations Economic Sanctions Programmes", *European Journal of International law,* 9, (1998), 87.

ilişkin birçok cepheden yoğun eleştiri getirilmiştir. Eleştirilerin temel odak noktası kapsamlı yaptırımların sivil nüfusa olan olumsuz insani etkileridir.[34] Bu nedenle kapsamlı yaptırımlar askeri güç kadar etkili olabilmektedir. Bu yönüyle kapsamlı yaptırımlar yasal ve ahlaki gerekçelerle daha az ahlaki daha sert hukuki mahiyettedir.[35] Nitekim Birinci Körfez Savaşı'nda Irak'a uygulanan kapsamlı ekonomik yaptırımlar en bariz örnek olarak ortaya çıkmaktadır.[36] BM Güvenlik Konseyi 6 Ağustos 1990'da Saddam Hüseyin'in Kuveyt'i işgal etmesine tepki olarak Irak'a karşı çok taraflı yaptırımlar uygulanması için oy kullanmıştır. Bu yaptırımlar modern tarihte en büyük uluslararası işbirliği seviyesine ulaşmış, Irak, savaş öncesi gayri safi milli hasılasının yaklaşık yarısı kadar zarara uğramış ve bu yüzyılda yapılan diğer yaptırım girişimlerinin en ağırı olarak ortaya çıkmıştır.[37] Özellikle çocuklar olmak üzere sivil nüfus içinde yer alan hassas gruplar üzerinde bıraktığı olumsuz etkiler yüzünden.[38] Yiyecek sıkıntısı, yetersiz beslenme, kolera ve tifo gibi hastalıklar, orantısız ve karşı üretken bir şekilde, hiçbir siyasi güç sahibi olmayan Irak'ın en savunmasız ve fakir vatandaşlarına zarar vermiştir.[39] Irak rejimi yaşamış olduğu şiddetli ekonomik kayıplara rağmen Kuveyt'ten çekilmeye razı olmamış, Güvenlik Konseyi, Irak'ın kitle imha silah kullanımını bırakması, Kuveyt sınırını tanıması ve tazminat ödemesi koşullarını yerine getirene kadar yaptırım rejimini uygulama kararı almış, amaç belirtilmemiş olsa da Saddam'ın iktidardan uzaklaştırılması hedef olarak belirlenmiştir.[40]

Kapsamlı yaptırımlara ilişkin yapılan eleştiriler beraberinde yaptırım araçlarının ve amaçlarının revize edilmesine neden olmuştur. Özellikle kınanan politikacılar, karar alıcılar ve onlara fayda sağlayan ve destekleyen elitlere yönelik yaptırımların kullanılması hedeflenmiştir. Bu anlamıyla kapsamlı yaptırımlara doğrudan tepkisel bir mahiyet taşıyan akıllı/hedefli yaptırım uygulamalarını mantıklı hale getirmiştir.

---

34 Erica S. Moret, "Humanitarian Impacts of Economic Sanctions on Iran and Syria", *European Security*, 24/1, (2014), 2.

35 Moret, "Humanitarian Impacts of …", 1-2

36 Reisman and Stevick, "The Applicability of …", 101-107.

37 Daniel W. Drezner, *The Sanctions Paradox: Economic Statecraft and International Relations*, (Cambridge: Cambridge University Press, 1999), 1-2.

38 Cemalettin Karadaş, *Mavi Marmara Olayı*, (Ankara: USAK Yayınları, 2013), 364-365.

39 Laura Kanji, "Moving Targets: The Evolution and Future of Smart Sanctions", *Harvard International Review*, 2017, http://hir.harvard.edu/article/?a=14138 (e. t. 05.15.2017)

40 Drezner, "The Sanctions Paradox …", 1999, 1.

Akıllı Yaptırımların Yükselişi

Son yıllarda, çeşitli devletler ve Birleşmiş Milletler, eski moda, kapsayıcı yasakları modernleştirmek ve iyileştirmek amacıyla yeni yaptırım politikaları uygulamıştır. Kapsamlı yaptırımların neden olabileceği toplam ekonomik çöküşü önlemeyi amaçlayan akıllı/ hedefli yaptırımlar olarak bilinen bu yeni politikalar, ülkenin ya da insan topluluğunun tamamını hedef almak yerine belirli kişileri, grupları ya da onlarla ilişkisi olan şirketleri ya da kuruluşları hedef alırlar.[41] Ancak hedeflenen yaptırımlara geçişte üç önemli etken etkili olmuştur: i) yaptırımların uluslararası alanda olumsuz bir üne kavuşması (Saddam'ın uygulanan yaptırımlara rağmen iktidarda kalması); ii) devletlere karşı uygulanan yaptırımlar, değişen rejimlerde etkilenmemekle kalmayıp, zayıf düşürmeyi düşündükleri grupları iktidara getirmek için kullanışlı hal alması (Haiti'de askeri cuntaların yasadışı yollarla yaptırım uygulamalarını kendi lehine çevirmesi); iii) hedefteki beklenen davranış değişikliklerinin elitlerden ziyade masum sivilleri etkilemesi (500.000 Iraklı çocuğun uygulanan yaptırım neticesinde ölmesi).[42] Akıllı/hedeflenen yaptırımlara yönelik gelişme bireysel uluslararası sorumluluk ilkesinin ortaya çıkışı ile kolaylaşmıştır. Bu durum özünde bireylerin eylemlerinden giderek daha sorumlu oldukları gerçeğini ortaya koymaktadır. 2000'li yıllar ile birlikte uluslararası toplumdan önce bireyleri sorumlu tutmak istisna olmanın ötesinde bir norm haline gelmiştir.[43]

Akıllı/hedefli yaptırımlar çoğunlukla bireylerin ve onlarla bağı olan şirket ya da kuruluşların davranışlarını cezalandırmak ya da değiştirmek için tasarlanmış, BM tarafından uluslararası barış ve güvenliğe yönelik tehdidi gidermek için giderek daha fazla kullanılmaya başlanmıştır.[44]

Akıllı/hedefli yaptırımlar masum sivillere karşı değil, uluslararası toplumun karşı çıktığı politikaların mimarlarına karşı doğrudan yaptırım uygulamayı ön görmektedir. Bu yolla hedeflenen yaptırımlar teorik olarak kapsamlı yaptırımların olumsuz insani etkilerini minimize etmektedir. Hedeflenen yaptırımlar etkili bir şekilde tasarlanıp uygulanırsa baskıcı, totaliter diktatörler ve onların destekçileri hedeflenen yaptırımlarla pasivize edilir.[45] Watson Enstitüsü kapsamlı yaptırımların insanlığın yıkımına ve dramına işaret ettiğini, bütünleşen

---

41 Coşkun, "Birleşmiş Milletler …", 51.

42 Francesco Giumelli, "Understanding United Nations Targeted Sanctions: An Empirical Analysis", *International Affairs*, 91/6, (2015), 1352.

43 Giumelli, "Understanding United Nations …", 1353.

44 Berdal Aral, "The Failed Promise of UN Sanctions*", Civilacademy Journal of Social Sciences*, 6/2, (2008), 186.

45 "Background Paper on Targeted Sanctions Workshop on UN Sanctions, Targeted Financial Sanctions", *Project Watson Institute For International Studies Brown Universıty*, (2004), 2.

sivil acının, travmaların potansiyel siyasi kazanımları gölgede bıraktığını, insani yardım kuruluşlarının çalışmalarını zorlaştırdığını, hedef ülkelerin üretken kapasitesine uzun vadeli zarar verdiğini ve bütün bunlarla birlikte hedef ülkenin komşularını da cezalandırmak olduğunu vurgulamıştır.[46] Bu bağlamda akıllı/hedefli yaptırımların amaçları üç ana kategoriye ayrılabilir: zorlama, kısıtlama ve mesaj verme. Bu amaçlar doğrultusunda akıllı/hedefli yaptırımlar davranışları doğrudan manipüle etmeye değil, muhtemel davranışın çerçevesini çizmeye odaklandığından, kapsamlı yaptırımların ötesinde terörist grupları, kuruluşları ya da kişileri hedef aldığında daha başarılı olabilir. Başka bir deyişle bu yaptırımlar bir grubun/kuruluşun ya da kişinin davranışını dikte etmekten çok, sınırlandırmayı amaçladığından, zorlama amacı taşıyanlara oranla aşırılıkları daha az ve nüfusun geniş bir dilimini etkileme ihtimalleri daha düşüktür.[47]

Yaptırımlar her zaman istenilen etkileri doğurmazlar. Bazen de istenmeyen sonuçlar doğurabilirler: organizasyonun kalkınma hedefleriyle çelişebilir; diğer ülkeler üzerinde ciddi etkilere neden olabilir; kişisel/grup/devlet düzeyinde çıkarlara hizmet edebilir.[48] Bu çerçevede akıllı/hedefli yaptırım meşruiyet için sorgulama riski taşımakta ve iki sorun üzerine odaklanmaktadır: sivil nüfus üzerinde istenmeyen etkiler ve hedeflenen üzerindeki etkisizlik.[49] Bu durum akıllı/hedefli yaptırımların ana nirengi noktasını oluşturmakta ve bu denklem üzerine odaklanmaktadır. G. C. Hufbauer ve B. Oegg ise akıllı/hedefli yaptırımları *"akıllı bombalara"* benzetmektedir. Hufbauer ve Oegg akıllı/hedefli yaptırımların da akıllı bombalar gibi etkilerini liderler, siyasi seçkinlere karşı etkili bir biçimde göstermesini, toplumun diğer kesimleri üzerinde rahatsız edici etkilerini yok etmesini, genel nüfusa ve üçüncü ülkelere verilecek hasarı azaltma amacı taşıması gerektiğini vurgulamaktadır. Akıllı/hedefli yaptırımlarla birlikte devletlerin eylemlerinden sorumlu olan kişilerin bireysel hesap verebilirliklerine ağırlık verildiğinden hedeflenen yaptırım kavramı daha cazip hale gelmektedir.[50]

Akıllı/hedefli yaptırımların etkililiğine ilişkin tartışmalar söz konusudur. Bu tartışmaların bayraktarlığını yapan G. C. Hufbauer, J. J. Schott, K. A. Elliott

---

46 "Background Paper on Targeted Sanctions …", 1.

47 Kanji, ""Moving Targets …".

48 Ramses A. Wessel, "*Debating the 'Smartness' of Anti-Terrorism Sanctions: The UN Security Council and the Individual Citizen", Legal instruments in the Fight against International Terrorism: A Transatlantic Dialogue*, C. Fijnaut, J. Wouters, F. Naert (Eds.), (Leiden and Netherlands: Nijhoff, 2004), 638-639.

49 Wessel, "*Debating the 'Smartness' …",* 640.

50 Gary Clyde Hufbauer and Barbara Oegg, "Targeted Sanctions: A Policy Alternative?", *Peterson Institute for International Economics,* https://piie.com/commentary/speeches-papers/targeted-sanctions-policy-alternative (e.t. 22.05.2017).

and B. Oegg ve D. W. Drezner,[51] ve Francesco Giumelli akıllı yaptırımların kapsamlı yaptırımlardan daha az etkili olduğunu vurgularken, T. Biersteker, S. E. Eckert and M. Tourinho[52] ise akıllı/hedefli yaptırımlar ile kapsamlı yaptırımların alternatif etkinliklerinin karşılaştırılabilir nitelikte olduğu vurgulamıştır.[53] Ancak kapsamlı yaptırımların ortaya çıkarmış olduğu vahim sonuçlar, devletlerin akıllı yaptırımları benimsemiş olması ve uluslararası örgütlerin talebi tekrardan kapsamlı yaptırımlara dönme ihtimalini düşürmektedir.[54] BM Güvenlik Konseyi eleştirilere cevap olarak, süreci destekleyen birçok hükümet kapsamlı yaptırımlara alternatif olarak daha etkili olduğu varsayılan akıllı yaptırımların uygulanması konusunda incelemelerde bulunmuştur. Güvenlik Konseyi de devletlerin ön ayak olduğu geliştirme sürecine dâhil olmuştur:[55] İsviçre (mali yaptırımlar), Almanya (silah ambargoları ve seyahat yasakları) ve İsveç'in (akıllı yaptırımların uygulanması) başkanlık ettiği bir dizi uluslararası uzman sürecin yardımıyla BMGK, kapsamlı ticaret yaptırımlarının kullanılmasını bırakmış ve bunun yerine akıllı/hedefli yaptırımların uygulanması sürecine aktif bir şekilde dâhil olmuştur.[56] BM terörle mücadele programı Eylül 2001'den sonra geliştikçe, Konsey terörist ağlarını devre dışı bırakmak için daha kesin araçların uygulanmasını gerektiğini vurgulamıştır.

BM Güvenlik Konseyi akıllı yaptırımların etkinliğini arttırmak için çalışma grupları oluşturmaktadır. Bununla birlikte yeni yaklaşımın uygulanması zorlukları da beraberinde getirmiştir.[57] Bu zorluklar daha çok Güvenlik Konse-

---

51 Bkz. D. W. Drezner, "Sanctions Sometimes Smart: Targeted sanctions in Theory and Practice", International Studies Review, 13/1, (2011).

52 Bkz. Thomas J. Biersteker, Sue E. Eckert and Marcos Tourinho, *Designing United Nations Targeted Sanctions Initial Findings of the Targeted Sanctions Consortium (TSC) Evaluating Impacts and Effectiveness of UN Targeted Sanctions*, Geneva: Graduate Institute of International and Development Studies, (2012).

53 Miriam Gonzales, "The Evolution And Challenges Of Un Targeted Sanctions", *Chicago Policy Review*, http://chicagopolicyreview.org/2016/01/13/the-evolution-and-challenges-of-un-targeted-sanctions/ (e.t. 22.05.2017)

54 Portela, "The EU's Use of 'Targeted' …", 4-5.

55 Peter Wallensteen,Carina Staibano and Mika el Eriksson (Ed.), *Making Targeted Sanctions Effective Guidelines for the Implementation of UN Policy Options*, (Uppsala: Uppsala University Department of Peace and Conflict Research, 2003), iv.

56 George A. Lopez and David Cortright, "Targeted Sanctions, Counterterrorism, and Strategic Peacebuilding", *Strategies of Peace*, Daniel Philpott and Gerard Powers (eds.), (Oxford: Oxford University Press, 2010), 172; "Background Paper on Targeted Sanctions …", 2; Ece Göztepe, "Hukuk Devleti İlkesinin Ulusal Ve Ulusüstü Boyutta Korunması İle İlgili Sorunlar - "Yasin El Kadı" Örneği", *Mümtaz Soysal'a Armağan*, Cem Eroğul, İlter Ertuğrul ve diğerleri (ed.), (Ankara*:* Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, 2009), 314.

57 Karadaş, "Mavi Marmara …", 365.

yi'nin akıllı/hedefli yaptırım kararlarının uygulanmasından kaynaklanan temel hak ve özgürlüklerin ihlal edilmesi olarak ortaya çıkmaktadır.

Akıllı/Hedefli Yaptırımların Ortaya Çıkardığı Hak ve Özgürlükler SorunuGüvenlik Konseyi akıllı/hedefli yaptırımlara ilişkin Komiteler[58] kurmakta ve Komitelere kararların muhatabı olan kişi ya da kuruluşların isimlerini listeleme yetkisi vermekte, böylece yaptırımlar hedef olarak belirlenen kişi, grup veya kuruluşlara uygulanmaktadır. Ancak bu durum uygulamada bir takım sorunları ortaya çıkarmaktadır. Güvenlik Konseyi'nin bireyleri etkileyen kararlarının ulusal ve uluslararası hukuk tarafından garanti altına alınan temel hak ve özgürlüklere aykırılığı sorunudur.[59] Ancak bu durum normların hiyerarşik sorununu ortaya çıkarmaktadır. BM Sözleşmesi kapsamında yapılan anlaşmalar normlar hiyerarşisinde birincil hukuk olup, Sözleşme ile çelişen diğer ulusal ve uluslararası normlar karşısında üst norm olarak kabul edilmektedir. Nitekim ilgili hüküm Sözleşme'nin 103. maddesinde şu şekilde belirtilmiştir. *"Birleşmiş Milletler üyelerinin işbu Sözleşme'den doğan yükümlülükleri ile başka herhangi bir uluslararası anlaşmadan doğan yükümlülüklerinin çatışması durumunda, işbu Sözleşme'den doğan yükümlülükler üstün gelecektir."* Şayet BM Güvenlik Konseyi tarafından alınan karar temel hak ve özgürlüklerin kısıtlanmasına neden oluyorsa normun hiyerarşik üstünlüğü bu durumda devam eder mi?

Yaptırımların hedefi olarak belirlenen kişi ya da kuruluşlara kendilerini savunma hakkı tanınmaksızın isimlerinin listeye kaydedilip haklarında yaptırım kararlarının uygulanması; üye devletlerin de listeye kaydedilme ile ilgili olarak bu kişi veya kuruluşlara listeye dâhil edilme nedenleri hakkında herhangi bir açıklama yapma zorunluluklarının bulunmaması hakkın gaspı olarak ortaya çıkmaktadır.[60] Söz konusu kişi veya kuruluşlara isimlerinin listelerden silinmesi konusunda sözde bir başvuru imkânı tanınmakta[61] ancak bu başvuru isimlerin listeye alınmasını teklif eden devlete yapılacağı için bu kişi ve kuruluşların başvurularından olumlu bir sonuç beklemek beyhudedir.[62] Hatta talepler ilgili dev-

---

58 BM Güvenlik Konseyi BM Sözleşmesi'nin 29.maddesine dayanarak terörizmin finansmanı ve terörle mücadele kapsamında Sözleşme'nin VII. bölümüne göre almış olduğu akıllı yaptırım karalarının uygulanması ve denetlenmesi için komiteler oluşturmuştur. 1267 sayılı karar ile 1267 Komitesi; 1373 sayılı karar ile Terörle Mücadele Komitesi; 1540 sayılı kararla ise 1540 Komitesi. Coşkun, "Birleşmiş Milletler …", 55.

59 Yıldıray Sak, "Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin Temel Hak ve Özgürlüklere Aykırı 'Akıllı Yaptırım' Kararları: Devletlerin Uygulamaları ve İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Denetimi", *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kazancı Hakemli Hukuk Dergisi*, 8/ 91-92, (2008), 167.

60 Ulusoy, "Terörizmin Finansmanının …", 143-144.

61 Ulusoy, "Terörizmin Finansmanının …", 144.

62 Coşkun, "Birleşmiş Milletler …", 52.

letler tarafından Komiteye ulaştırılsa dahi, Komitede kararlar oybirliği ile alındığından taleplerin akim kalacağı aşikârdır.[63]

Birleşmiş Milletler temel hak ve özgürlüklerin tanınması ve garanti altına alınması çerçevesinde düzenlemeler yapmaktadır: BM Sözleşmesi, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (İHEB), Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi (MSHS) ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi (ESKHS) gibi. Ayrıca bölgesel bir mahiyet taşıyan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) evrensel mahiyette norm üretmekte ve temel hak ve özgürlükleri güvence altına almaktadır. Ancak Güvenlik Konseyi'nin uluslararası terörden kaynaklanan tehdidi bertaraf etmek için uyguladığı akıllı/hedefli yaptırım rejimi ve uygulamaları ile temel hak ve özgürlükleri tehdit eder hale gelmiştir. Bu bağlamda Güvenlik Konseyi'nin akıllı/hedefli yaptırım kararları ile hedef aldığı kişilerin ihlale neden olan hakları şunlardır: i) mülkiyet hakkı, ii) seyahat özgürlüğü, iii) adil yargılanma ve iv) etkili başvuru hakkıdır.[64]

Mülkiyet hakkı

Vazgeçilmez kişi özgürlükleri arasında yer alan mülkiyet hakkı, temel haklardan biridir. Mülkiyet hakkı hem ulusal anayasalarda hem de insan hakları sözleşmelerinde yer almış bulunmaktadır. Ancak mülkiyet hakkı insan hakları arasında sınıflandırılması tartışmalara neden olmuş, MSHS'de İHEB'nin 17. maddesine denk düşen bir hüküm içermemektedir. Nitekim İHEB'in 17.maddesi "*Herkesin tek başına ya da başkalarıyla birlikte mülkiyet hakkı vardır; Kimse keyfi olarak mülkiyetinden mahrum kalamaz.*"[65] ifadesiyle mülkiyet hakkını koruma altına almaktadır. 17. maddeye konu olan mülkiyet hakkı tek başına ve başkalarıyla ifadesi sayesinde hem kapitalizmin bireysel mülkiyet hakkını hem de sosyalist rejimlerdeki kolektif mülkiyet uygulamasını içine almaktadır.[66] II. Dünya Savaşı'ndan sonra yıkım içerisinde bulunan Avrupa'nın durumu nedeniyle AİHS'ne 1 Nolu Ek Protokol ile dâhil edilmiştir.[67] *"Her ger-*

---

63 Coşkun, "Birleşmiş Milletler …", 52.

64 Sak, "Birleşmiş Milletler …", 174.

65 "İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (İHEB)", mad. 17 https://www.unicef.org/turkey/udhr/_gi17.html (e.t. 22.05.2017)

66 Mehmet Emin Çağıran, *Uluslararası Alanda İnsan Hakları*, (Ankara: Barış Kitap Basım Yayın, 2011), 87.

67 Coşkun, "Birleşmiş Milletler …", 73; Arjen van Rijn,, "Kişinin Malvarlığından Barışçıl bir biçimde Yararlanma Hakkı (1Numaralı Protokolün 1.Maddesi)", *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Türkiye'de İnsan Hakları Derleme Eserler (Cilt 2),* Birsen Erdoğan (ed.), (Hollanda İnsan Hakları Enstitüsü (SIM) ve Utrecht Universitesi Hukuk Fakültesi Uluslararası Ofisi), 79.

çek ve tüzel kişinin mal ve mülk dokunulmazlığına saygı gösterilmesini isteme hakkı vardır. Bir kimse ancak kamu yararı sebebiyle ve kanunda öngörülen şartlara ve uluslararası hukukun genel ilkelerine uygun olarak mal ve mülkünden mahrum bırakılabilir." 1 Nolu Ek Protokol ile uluslararası hukukun amir hükümlerinden biri olan mülkiyet hakkı güvence altına alınmış ve sınırlandırmaların kapsam ve çerçevesi belirlenmiştir. Nitekim Güvenlik Konseyi Taliban'a karşı 1999 yılında aldığı 1267 sayılı karar, 2001'de El-Kaide'ye karşı aldığı 1373 sayılı karar ile bunlarla bağlantılı kişi, kuruluşlara yaptırım olarak malvarlıklarını dondurmuştur. İlgili kararlardaki ihlal; kişilerin haberleri olmaksızın, soruşturma yapılmaksızın ilgili kişilerin malvarlıklarının dondurulmasıdır.[68] Akıllı/hedefli yaptırımlarla birlikte malvarlığının dondurulması mülkiyet hakkına doğrudan müdahale olarak ortaya çıkmakta ve malvarlığı dondurulan kişilerin malvarlıkları ile ilgili işlem yapmaktan mahrum bırakılmaktadır.[69] Terörizmin finansmanın engellenmesinde bir yöntem olarak kullanılan malvarlığının dondurulması işlemi sınırlı bir etkiye sahiptir. Dolayısıyla akıllı/hedefli yaptırımlar hem bir hak ihlali olarak belirmekte hem de terörizmin önlenmesinde umulan etkiyi göstermemektedir.[70]

Seyahat özgürlüğü

Seyahat yasakları akıllı/hedefli yaptırımların en yaygın biçimlerinden biri olarak ortaya çıkmaktadır. Diğer pek çok hedefli yaptırımda olduğu gibi çeşitli seyahat yasakları mevcuttur. Bu yasaklar geniş zorlayıcı biçimde ya da dar zorlayıcı olmayan biçimde zuhur etmektedir. Seyahat yasaklarının zorlayıcı türleri kapsamlı olarak uygulanan ve tüm vatandaşları etkileyen biçimdeyken zorlayıcı olmayan biçimi ise nüfusun büyük bir kısmının dâhil edilmediği yönetici elitlerini kapsayan kısıtlı seyahat yasaklarıdır.[71] Akıllı yaptırımlarla birlikte dar ve zorlayıcı olmayan biçim, geniş ve zorlayıcı biçimin aksine hedeflenen ülkenin ulaştırma sektörünü zayıflatabileceği gibi, vatandaşların seyahat etme olanaklarını da kısıtlayabilir.[72] Ancak akıllı/hedefli yaptırımlar ile birlikte hedef kişilerin haberi olmaksızın listeye eklenmesi, haberdar edilmemesi, isnat edilen suçun delillendirilmemesi durumu kişi hak ve hürriyetlerini zedeler niteliktedir. Ev-

---

68 Coşkun, "Birleşmiş Milletler …", 73; Erkan Ergün, "Smart Sanctions Human Rights Friendly?", https://www.academia.edu/20719412/Smart_sanctions_Human_rights_friendly (e.t. 22.5.2017)

69 Selman Öğüt, "Ekonomik Girişimcilere Dair Kara Listeleme Sistemi: Eleştirel Bir Uluslararası Hukuk Analiz", *SETA Perspektif*, 37/1, (2014), 5.

70 Öğüt, "Ekonomik Girişimcilere Dair …", 5.

71 Ergün, "Smart Sanctions Human …", 38.

72 Joy Gordon, "Smart Sanctions Revisited", *Ethics & International Affairs*, 25/3, (2011), 315-317.

rensel düzeyde tanınmış bir hak olarak zuhur eden seyahat etme özgürlüğü İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 13. maddesi bu hakkı şu şekilde tanımlamaktadır. "*Herkesin bir devletin sınırları içinde yer değiştirme ve oturma hürriyetine hakkı vardır. Herkes kendi ülkesi de dâhil, herhangi bir ülkeden ayrılma ve ülkesine dönme hakkına sahiptir.*" Ayrıca Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi ise seyahat hakkını güvence altına almış ve 12. maddesinde bu hakkı hakkın hukuki uygunluğu kaydıyla serbest dolaşma ve yerleşme hakkının evrensel boyutuna dikkat çekmektedir. AİHS'nin 4 No'lu Ek Protokolü'nün 2. maddesi de seyahat özgürlüğünü güvence altına almış, özgürlüğün ancak ulusal güvenlik, kamu düzen ve bütünlüğünün korunması gibi zorunlu tedbirlerle sınırlandırılabileceğini vurgulanmıştır. Uluslararası normlarla güvence altına alınan seyahat özgürlüğü, geçmiş dönem Güvenlik Konseyi'nin toplumun tamamına yönelik kapsamlı yaptırımlarına karşın akıllı/hedefli yaptırımlarla hedeflenen kişilere dönük yaptırımı olumlu bir gelişme olarak belirse de yasağın konulma, uygulanma şekli seyahat özgürlüğünün ihlal edilmesi olarak ortaya çıkmaktadır.

Adil yargılanma hakkı

İlk kez evrensel anlamda adil yargılanma hakkı 1948 İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde düzenlenmiştir.[73] Demokratik toplumun değerlerini yansıtan bir haklar ve ilkeler bütünüdür.[74] İHEB'nin 10. maddesinde düzenlenen adil yargılanma hakkı *"herkesin hak ve yükümlülükleri belirlenirken ve kendisine herhangi bir suç yüklenirken tam bir eşitlikle ve tarafsız bir mahkeme tarafından hakça ve aleni bir yargılanmaya hakkı vardır"* şeklinde ifade edilirken eşitliği, hakkaniyeti ve aleniyeti adil yargılanmanın koşulları olarak vurgulamıştır. Aynı şekilde MSHS'de 14. maddede adil yargılanmayı düzenlemiştir. AİHS'nin 6. maddesi adil yargılamanın vazgeçilmezliğini "*Herkes davasının, medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili uyuşmazlıklar ya da cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamaların esası konusunda karar verecek olan, yasayla kurulmuş, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından, kamuya açık olarak ve makul bir süre içinde görülmesini isteme hakkına sahiptir"* hükmü ile ortaya koymaktadır. Adil yargılanma hakkı mahkemeye erişim hakkının yanı sıra karar ve kararın icrası, bağımsız ve tarafsız yargı yerinde yargılanma hakkı, makul sürede yargılanma hakkı, kanıtların kabulü ve değerlendirilmesi hakkı, aleni yargılanma hakkı ve karar hakkı, masum sayılma hakkı ile asgari sanık haklarını da içeren kapsamlı bir hak olarak ortaya çıkmaktadır.[75] Güvenlik Konseyi'nin alt bir mekanizması olarak faaliyet gösteren yaptırım komiteleri hazırlanan liste-

[73] Coşkun, "Birleşmiş Milletler …", 75.
[74] Ulusoy, "Terörizmin Finansmanının …", 145.
[75] Ulusoy, "Terörizmin Finansmanının …", 148.

lerde kişi ya da kuruluşların isimlerinin kendilerini hiçbir şekilde savunma hakkı tanınmadan, bilgi verilmeden ve haklarında kesinleşmiş bir yargı kararı bulunmadan kara listelere yazılması yukarıda zikredilen ve güvence altına alınan adil yargılanma hakkını ihlal etmektedir.

Etkili başvuru hakkı

Akıllı/hedefli yaptırımlar ile ihlal edilen bir diğer hak ise etkili başvuru hakkıdır. İHEB'nin 8. maddesinde "herkesin anayasa ya da kanunla tanınmış temel haklarını çiğneyen eylemlere karşı yetkili ulusal mahkemeler eliyle etkili bir yargı yoluna başvurma hakkına sahip olduğu" vurgulanmıştır. MSHS'nin 2. maddesinin 3. fıkrası ve AİHS'nin ise 13. maddesi etkili başvuru hakkını düzenlemiştir. Bilhassa AİHS'nin 13. maddesi ile etkili başvuru hakkı; "herkes Sözleşme'de tanınmış olan hak ve özgürlükleri ihlal eylemi resmi görev yapan kimseler tarafından bu sıfatlarına dayanılarak yapılmış olsa da ulusal bir makama etkili bir başvuru yapabilme hakkına sahiptir" olarak ifade edilmiştir. Güvenlik Konseyi'nin listeye alma, listeden çıkarma prosedürünün açık ve şeffaf olması, adil yargılanma ve etkili başvurma hakkının temini için önemlidir. Ancak Güvenlik Konseyi'nin kararları terörizmin finansmanının önlenmesi amacıyla oluşturulan listelere eklenen kişilere kendilerine hiçbir bilgi verilmeden, açıklama yapılmadan, gerekçeli bir mahkeme kararı olmadan çeşitli yaptırımlar uygulaması pek çok açıdan hakkın ihlali anlamına gelmektedir.[76]

Sonuç

Ceza ya da tecrit aracı olarak yapılan yaptırımlar radikalleşmeyi arttırırken, "terbiye etme, törpüleme ve tedip etme" maksatlı yaptırımlar olumlu sonuç doğurmaktadır. Yaptırımlar toplu olarak bir amaca hizmet eden birden fazla araçtan meydana gelen uluslararası politikanın bir bileşeni olduğunda; açık ve güvenilir bir şekilde yapıldığında; hedefleri makul olduğunda; ortak ve uygun bir anlaşma zeminine dayandığında başarılı olur.[77]

Davranışlara etki etmek, yönlendirmek ve isteği doğrultusuna evirmek amacıyla yapılan ekonomik yaptırımlar birçok biçimde olabilir. Tek taraflı ya da çok taraflı olarak uygulanabilir.[78] Tek taraflı yaptırımlar ekseriyetle etkisiz kalmakta, etkili olabilmesi için çok taraflı desteğin ve işbirliğinin olması elzemdir. Tek taraflı yaptırımlar uygulamada etki düzeyi, çok taraflı uygulamalara

---

76 Ulusoy, "Terörizmin Finansmanının …", 149.
77 Lopez and Cortright, "Targeted Sanctions, Counterterrorism …", 51.
78 Reisman and Stevick, "The Applicability of …", 101-102.

nispeten daha azdır. Ancak çok taraflı ekonomik yaptırımların ortaya çıkarmış olduğu insan hak ve ihlalleri hedefli/akıllı yaptırım uygulamasını gün yüzüne çıkarmıştır. Hedefli/akıllı yaptırımlar kavramının ortaya çıkması nedeniyle uygulanan kapsamlı yaptırımlar doksanlı yılların ortalarında derin bir dönüşüme uğramıştır. Hedefli/akıllı yaptırımlar, sakıncalı davranışlardan sorumlu olarak görülen liderlere veya belirli seçkinlere baskı yapmak üzere tasarlanmıştır. Bunlar, belirli nüfusa ve destekçilerine zarar vermeyi amaçlarken, nüfusun büyük kısmı korunmaktadır. Hedeflenen yaptırımlar böylece ülkenin ekonomisini değil yalnızca belirli kişileri, seçkinleri veya ekonomik sektörleri etkileyecek şekilde kullanılır.

BM Güvenlik Konseyi, devlet dışı aktörleri, uluslararası topluluk önünde hesap verebilir kılma uygulaması hedefli/akıllı yaptırımlar ile gerçekleştirilme gayreti içerisinde, devlet dışı birimleri hedef alan uygulamalarına meşruiyet kazandırmış ve kurumsallaşmasına olanak tanımıştır. Bu tür yaptırımların yeniliği hedefin doğrudan etki alınmasına dönüktür. Ancak Güvenlik Konseyi'nin kararları terörizmin finansmanının önlenmesi amacıyla oluşturulan listelere eklenen kişilere kendilerine hiçbir bilgi verilmeden, açıklama yapılmadan, gerekçeli bir mahkeme kararı olmadan çeşitli yaptırımlar uygulanması pek çok açıdan hakkın ihlali anlamına gelmektedir. Dolayısıyla haklı mantıki gerekçelerle ortaya çıkan hedefli/akıllı yaptırımlar uygulamada temel hak ve özgürlüklerin ihlaline neden olmakta, meşruiyetini yitirmektedir.

Kaynakça

"Background Paper on Targeted Sanctions Workshop on UN Sanctions, Targeted Financial Sanctions", *Project Watson Institute For International Studies Brown University*, 2004.

"Committee of Experts on the Evaluation of Anti-Money Laundering Measures and the Financing of Terrorism (MONEYVAL)", http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ moneyval/Implementation/Financing_terrorism_en.asp (e.t. 22.05.2017).

"International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism", https://treaties.un.org/doc/db/terrorism/english-18-11.pdf (e.t. 22.05.2017)

"İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (İHEB)", https://www.unicef.org/turkey/ udhr/_gi17.html (e.t. 22.05.2017).

"Terörizmin Finansmanının Engellenmesi Sözleşmesi", https://www.tbmm.gov.tr/ kanunlar/k4738.html (e.t. 22.05.2017).

Aral, Berdal, "The Failed Promise of UN Sanctions", *Civilacademy Journal of Social Sciences*, 6/2, (2008): 179-189.

Biersteker, Thomas J., Sue E. Eckert and Marcos Tourinho, *Designing United Nations Targeted Sanctions Initial Findings of the Targeted Sanctions Consortium (TSC) Evaluating Impacts and Effectiveness of UN Targeted Sanctions*, (Geneva: Graduate Institute of International and Development Studies, 2012).

Birleşmiş Milletler (BM) Sözleşmesi, http://www.un.org.tr/belgeler/ (e.t. 22.05.2017)

Coşkun, Sümeyra Altıner. *Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, Akıllı Yaptırım Kararları ve Terörizmin Finansmanın Önlenmesi*, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2015.

Çağıran, Mehmet Emin. *Uluslararası Alanda İnsan Hakları*, Ankara: Barış Kitap Basım Yayın, 2011.

Dalar, Mehmet. "Dayton Barış Antlaşması ve Bosna-Hersek'in Geleceği", *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 1/16, (2008): 91-123.

Doxey, Margaret, "International Sanctions in Theory and Practice", *Case Western Reserve Journal of International Law*, 15/2, (1983): 273-288.

Drezner, Daniel W. "Sanctions Sometimes Smart: Targeted sanctions in Theory and Practice", *International Studies Review*, 13/1, (2011): 96-108.

Drezner, Daniel W. *The Sanctions Paradox: Economic Statecraft and International Relations*, Cambridge: Cambridge University Press, 1999.

Ergün, Erkan. "Smart Sanctions Human Rights Friendly?", https://www.academia.edu/20719412/Smart_sanctions_Human_rights_friendly (e.t. 22.5.2017).

Fridman, Uri. "Smart Sanctions: A Short History", *Foreign Policy*, http://foreignpolicy.com/2012/04/23/smart-sanctions-a-short-history/ (e.t. 22.05.2017).

Giumelli, Francesco. "Understanding United Nations Targeted sanctions: An Empirical Analysis", *International Affairs*, 91/6, (2015): 1351–1368.

Global Policy Forum, *"UN Sanctions Case Studies",* https://www.globalpolicy.org/global-taxes/41751-un-sanctions-case-studies.html (e.t. 22.05.2017).

Gonzales, Miriam. "The Evolution And Challenges Of Un Targeted Sanctions", *Chicago Policy Review*, http://chicagopolicyreview.org/2016/01/13/the-evolution-and-challenges-of-un-targeted-sanctions/ (e.t. 22.05.2017).

Gordon, Joy. "Smart Sanctions Revisited", *Ethics & International Affairs*, 25/3, (2011): 315-335.

Göztepe, Ece. "Hukuk Devleti İlkesinin Ulusal Ve Ulusüstü Boyutta Korunması İle İlgili Sorunlar - "Yasin El Kadı" Örneği", *Mümtaz Soysal'a Armağan*, Cem Eroğul, İlter Ertuğrul ve diğerleri (ed.), Ankara: Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, 2009.

Hufbauer, Gary Clyde and Barbara Oegg. "Targeted Sanctions: A Policy Alternative?", *Peterson Institute for International Economics*, https://piie.com/commentary/ speeches-papers/targeted-sanctions-policy-alternative (e.t. 22.05.2017).

Kanji, Laura. "Moving Targets: The Evolution and Future of Smart Sanctions", *Harvard International Review*, 2017, http://hir.harvard.edu/article/?a=14138 (e. t. 05.15.2017).

Karadaş, Cemalettin, *Mavi Marmara Olayı*, Ankara: USAK Yayınları, 2013.

Kaya, İbrahim. *Terörle Mücadele ve Uluslararası Hukuk*, Ankara: USAK Yayınları, 2005.

Lavalle, Roberto. "The International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism", *Max-Planck-Institut für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht*, (2000): 491-510.

Lopez, George A. and David Cortright, "Targeted Sanctions, Counterterrorism, and Strategic Peacebuilding", *Strategies of Peace,* Daniel Philpott and Gerard Powers (eds.), Oxford: Oxford University Press, 2010.

Milletler Cemiyeti (MC) Sözleşmesi, www.erdemdenk.com/mcmisaki.doc (e.t. 22.05.2017).

Moret, Erica S. "Humanitarian Impacts of Economic Sanctions on Iran and Syria", *European Security*, 24/1, (2014): 120-140.

O'Donnel, Daniel. "International Treaties against Terrorism and the Use of Terrorism during Armed Conflict and by Armed Forces", *International Review of the Red Cross*, 88/864, (2006): 853-880.

Online Etmyology Dictionary, "Sanction", http://www.etymonline.com/index.php?term =sanction&allowed_in_frame=0 (e.t. 22.05.2017).

Öğüt, Selman, "Ekonomik Girişimcilere Dair Kara Listeleme Sistemi: Eleştirel Bir Uluslararası Hukuk Analiz", *SETA Perspektif*, 37/1, (2014): 1-8.

Portela, Clara, "The EU's Use of 'Targeted' Sanctions Evaluating Effectiveness", CEPS Working Document, 391, (2014): 1-50.

Reisman, W. Michael and Douglas L. Stevick, "The Applicability of International Law Standards to United Nations Economic Sanctions Programmes", *European Journal of International Law*, 9, (1998): 86-141.

Rijn, Arjen van, "Kişinin Malvarlığından Barışçıl bir biçimde Yararlanma Hakkı (1 Numaralı Protokolün 1. Maddesi)", *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Türkiye'de İnsan Hakları Derleme Eserler (Cilt 2),* Birsen Erdoğan (ed.), Hollanda İnsan Hakları Enstitüsü(SIM) ve Utrecht Universitesi Hukuk Fakültesi Uluslararası Ofisi.

Sak, Yıldıray. "Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin Temel Hak ve Özgürlüklere Aykırı 'Akıllı Yaptırım' Kararları: Devletlerin Uygulamaları ve İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Denetimi", *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kazancı Hakemli Hukuk Dergisi*, 8/ 91-92, (2008).

Sur, Melda. *Uluslararası Hukukun Esasları (Geliştirilmiş 2.Baskı)*, İstanbul: Beta Yayıncılık, 2006.

The Law Dictionary, "*Sanction"*, http://thelawdictionary.org/sanction/ (e.t. 22.05.2017).

Türk Dil Kurumu, *"Yaptırım",* http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama =gts&guid=TDK.GTS.591ae8ad52d912.02964329 (e.t. 22.05.2017).

Ulusoy, Ülkü Halatçı. *Terörizmin Finansmanının Önlenmesi Kapsamında Birleşmiş Milletler Akıllı Yaptırımları,* Ankara: Turhan Kitabevi, 2014.

UN SC/RES/1373 (2001).

Wallensteen, Peter,Carina Staibano and ,(.Mikael Eriksson (Eds *Making Targeted Sanctions Effective Guidelines for the Implementation of UN Policy Options,* Uppsala: Uppsala University Department of Peace and Conflict Research, 2003.

Wessel, Ramses A. "Debating the 'Smartness' of Anti-Terrorism Sanctions: The UN Security Council and the Individual Citizen", *Legal instruments in the fight against international terrorism: a transatlantic dialogue,* C. Fijnaut, J. Wouters, F. Naert (Eds.), Leiden and Netherlands: Nijhoff, 2004.

BÖLGESEL KRİZLERDE BİRLEŞMİŞ MİLLETLER: UKRAYNA ÖRNEĞİ

Dr. Aslıhan ANLAR

(Kocaeli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü)

Birleşmiş Milletler (BM), uluslararası barış ve güvenliğin korunması için kurulmuş en kapsamlı uluslararası örgüttür. Bölgesel krizlerin tırmandırılmadan çözülmesinde etkin rol oynayabilecekken, krizlerde BM Güvenlik Konseyi daimi üyelerinden birinin taraf olması Konseyi'n önünü kesmektedir. Ancak BM sadece Güvenlik Konseyi'nden ibaret bir örgüt değildir. BM çatısı altında pek çok yardım kuruluşu bulunmaktadır. Bu çalışma temel olarak BM'in Ukrayna krizi esnasında gösterdiği faaliyetlere odaklanmaktadır. Zamanlama olarak Ukrayna temsilcisinin BM'e mektup gönderdiği tarih olan 28 Şubat 2014- Şubat 2017 arasındaki zaman dilimine bakılacaktır. Çalışmada tamamen birincil kaynaklar olan BM organlarının yayınladığı kararlar, karar tasarıları, bilgilendirme metinleri, proje raporları, plan değerlendirme metinleri taranmıştır. İlk olarak Güvenlik Konseyi, sonraki bölümlerde kriz esnasında faaliyet gösteren diğer BM organlarına (Genel Kurul, BM İnsani İşler Koordinasyon Ofisi, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği) bakılacaktır. Son bölümünde ise genel olarak BM'in kriz ve sonrasındaki performansı değerlendirilecektir. Sonuç olarak Ukrayna'da yaşanan gerilim BM Güvenlik Konseyi'nin yetersizliğini gözler önüne seren diğer bir örneği teşkil etmiştir. Güvenlik Konseyi ve Genel Kurul dışındaki BM program ve fonları ise çatışmalar önlenemeyince devreye girmişler, devasa boyutlarda çalışmalar yapmış ve milyonlarca insana yardım etmişlerdir. Ancak BM'nin öncelikli görevi yıkıldıktan sonra tamir etmek değil, bu yıkıma yol açabilecek çatışma sürecini baştan tıkamaktır. Çatışmalar tırmanmadan önce bu sorun gündemine gelmesine rağmen bu konuda başarılı olamamıştır.

Anahtar Kelimeler: Birleşmiş Milletler, Ukrayna, Güvenlik Konseyi, BM İnsani İşler Koordinasyon Ofisi, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği.

Panel 14
17:00 – 18:15
(Büyük Salon: Piyade Kurmay Yarbay İlker ÇELİKCAN Salonu)
Oturum Başkanı: Doç. Dr. Kemal ATAMAN

Amerikan Müstesnalık Algısının Teo-Politik Arka Planı

Doç. Dr. Kemal ATAMAN, Uludağ Universitesi

Trump'ın Amerikası: Birlik ve Derin Ayrılıklar

Yrd. Doç. Dr. Nuri KORKMAZ, Bursa Teknik Üniversitesi

Bush ve Obama Doktrinlerinin Mukayeseli Analizi Işığında: ABD Dış Politikasında Bir Trump Doktrininden Söz Edilebilir Mi?

Yrd. Doç. Dr. Gökhan EŞEL, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

Amerikan Dış Politikasına Teorik Bir Yaklaşım: Donald Trump Popülizmini Anlamak

Yrd. Doç. Dr. Filiz ÇOBAN ORAN, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Murad GAFLANOV, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

AMERİKAN MÜSTESNALIK ALGISININ TEO-POLİTİK ARKA PLANI

Doç. Dr. Kemal ATAMAN
(Uludağ Üniversitesi)

Mutlak hakikate ulaşmanın yegâne aracı olarak kabul edilen Aydınlanmacı aklı merkeze alan klasik on dokuzuncu yüzyıl pozitivist sosyal bilim paradigması; rasyonelleşme, şehirleşme ve bilimsel alanda görülen hızlı değişimle birlikte, din başta olmak üzere, metafiziğe dayalı her türlü öğretinin kısa süre içinde ortadan kalkacağını varsaymıştı. Bu varsayımı aşırı bulan bir kısım düşünürse, söz konusu öğretilerle toplumsal yapıyı oluşturan kurumlar arasındaki gerilimin, farklılaşma (*differentiation*) olarak bilinen bir süreçle neticeleneceğine dair bir teori geliştirdi. Buna göre, din, modern öncesi toplumların aksine, modern toplumlarda, mutlak yorumlayıcı ve belirleyici rolünü kaybedecek ve tıpkı hukuk, ekonomi, sağlık, siyaset, ahlak vb. kurumlar gibi "sıradan" bir kurum haline gelecekti. Bu çalışma her iki teorinin de sorgulanmaya muhtaç olduğunu savunmaktadır; zira bugün için geçerli bir teori gibi görünse de, farklı toplumlardaki uygulamalar dikkatlice incelendiğinde, dinin, ahlak, ticaret, hukuk, sağlık ve özellikle de siyaset gibi kurumlar üzerinde hala ciddi bir etkiye sahip olduğu görülecektir. Çalışmanın amacı, kendini mutlak hegemon olarak gören Amerika Birleşik Devletleri'nde spesifik olarak din ve siyaset arasındaki sıkı ilişkinin zaman içinde nasıl bir müstesanlık algısı (*American exceptionalism)* yarattığını ortaya koymaktır.

Anahtar kelimeler: Evanjelizm, Amerikan Müstesnacılığı, Teo-Politik, Farklılaşma, Politik Din, Sivil Din.

TRUMP'IN AMERİKASI: BİRLİK VE DERİN AYRILIKLAR

Yrd. Doç. Dr. Nuri KORKMAZ
(Bursa Teknik Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü)

Son zamanlarda Amerika'da cereyan eden olaylar farklı ırka mensup vatandaşlar arasında gerilim yaratmakla beraber Amerika Birleşik Devletleri'nin de kuruluş amacı ve ilkeleri konusunda tartışmalara yol açmıştır. Baltimore ve Virginia'daki olaylar ve hemen ardından başkan Trump'ın demeci halk arasında tartışmaya yol açmış ve Amerika'da sağcı grupların faaliyetlerinin cesaretlendirildiği inancını kuvvetlendirmiştir. Bunun üzerine halk ve Cumhuriyetçi Parti'nin bazı üyeleri başkanın birleştirici olmaktan çok bölücü ve gruplaştırıcı olduğunu savunmuşlardır. Amerika'daki bu ayrıştırıcı unsurların ciddi bir harekete dönüşmesi Trump'ın ABD'yi Paris İklim Anlaşması'ndan çekmeye karar vermesiyle başlamıştır. Nitekim bazı eyaletler bir araya gelerek Federal Hükümetten bağımsız olarak Paris İklim anlaşması koşullarına bağlı kalacaklarını taahhüt etmişlerdir. Hatta birkaç eyalet kendi arasında İklim Birliği kurarak birlikte hareket etme kararı almışlardır. Aslında bu iki gelişme güncel siyasal olaylar ışığında ortaya çıkmış olsa da Amerika'daki uzun yıllara yayılan kronik problemlerin açıkça tartışılmasına yol açmıştır. Dolayısıyla Amerika Birleşik Devletleri'nin "birlik" felsefesinin hangi temellere dayandığı konusu yeniden tartışılmaya başlanmıştır. Bayazların üstünlüğünü savunan gruplara karşılık siyahilere her alanda eşitlik tanınmasını savunan grupların çatışması, Trump'ın siyasi demeçleri sonrası farklı bir hal almıştır. Bazı eyalatlerde konfederasyon heykellerinin yıkılması veya belediyelerce kaldırılması çeşitli tartışmaları beraberinde getirmiştir.

Bu sunumun amacı güncel gelişmeler ışığında Amerikan tarihinden örneklerle Amerika'daki farklı ırka mensup kişiler ve gruplar arasındaki ilişkileri ele almak ve tartışmaların farklı boyutunu analiz etmektir. Bu nedenle protestolar sırasında kullanılan simgeler, siyasilerin demeçleri ve toplumda oluşan fikirler değerlendirilerek Amerika'daki eşitlik konusu ele alınacaktır. Zaman zaman tarihi gelişmelere vurgu yapılarak bunların günümüz Amerikan toplumunun değer yargılarının şekillenmesinde nasıl bir rol oynadığı konusu değerlendirilecektir. Amerika'daki kutuplaşmanın ırksal ve siyasi boyutu derinlemesine incelenecektir.

Anahtar Kelimeleri: Trump, Amerika Birleşik Devletleri, Demokrasi, Federalism, Çok kültürlülük.

BUSH VE OBAMA DOKTRİNLERİNİN MUKAYESELİ ANALİZİ IŞIĞINDA: ABD DIŞ POLİTİKASINDA BİR TRUMP DOKTRİNİNDEN SÖZ EDİLEBİLİR Mİ?

Yrd. Doç. Dr. Gökhan EŞEL

(Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü)

Amerika Birleşik Devletleri tarihinde dünya siyasetine yön veren, ya da vermek arzusunda olan, devlet başkanlarının dış politikalarında izledikleri yol haritaları, başkanların kendi isimleri ile anılan birer 'doktrin' olarak ifade edilmektedir. Nitekim, 11 Eylül terör saldırıları ardından dönemin ABD Başkanı George W. Bush tarafından dile getirilen *"With us or against us - Ya bizimlesiniz ya da karşımızdasınız"* şeklindeki açıklaması ve ardından izlediği dış politika "*Bush Doktrini"* olarak adlandırılmaktadır. Cumhuriyetçi Parti mensubu olan Bush'un sekiz yıllık başkanlığının ardından ABD Başkanı seçilen Demokrat Partili Barack H. Obama da selefi gibi iki dönem bu görevde bulunmuştu. Obama başkanlığının ilk döneminde, Bush döneminde başlatılan Afganistan ve Irak meseleleri ile boğuşmak zorunda kalmışsa da, Obama'nın gerek Demokrat Parti mensubu olması ve gerekse seçmenlere seçim sürecinde verdiği sözler nedeniyle, aynı doğrultuda bir politikaya sahne olmadı. Nitekim, Başkan Obama'da tıpkı Bush gibi dünya siyasetine yön verme çabasına girdi ve bu doğrultuda "Obama Doktrini" olarak adlandırılacak olan *"Multiliteralism - Çok Taraflılık"* ilkesini açıkladı. Bu ilke doğrultusunda dünya çapında terörle mücadelede, başta NATO ve Birleşmiş Milletler olmak üzere ABD'nin üyesi olduğu uluslararası örgütlerin ve müttefiklerin de ABD ile birlikte çalışılması gerekliliğine vurgu yaptı. *"Obama Doktrini"* çerçevesinde dünya siyasetinde, Bush dönemine oranla bizzat oyuncu olmanın yanı sıra, ABD'nin daha çok oyun kurucu olarak yer almaya çalıştığını söylemek sanırım yerinde olacaktır. Bu noktada, Obama'nın dünya siyasetine yön verirken izlediği stratejiler zaman zaman eleştiri konusu olsa da, özellikle nükleer silahların azaltılmasına katkısı ve dünya barışına katkıları nedeniyle 2009 yılı Nobel Barış Ödülü'nün Obama'ya verildiğini unutmamak gerekir. Bu bakımdan Bush ve Obama dönemleri arasındaki farklılıkların daha belirgin hale geldiği açıktır. Obama döneminin ardından, 2017 itibariyle yeniden Cumhuriyetçilerin idaresine geçen ABD yönetiminde artık belirleyici aktör Donald Trump'tır. Başkan Trump'ın kadrosuna bakıldığında başlangıçta: "*Obama'nın dış politikasından Bush döneminde izlenen politikalara mı dönülecek?"* sorusu zihinleri meşgul etmişse de, zamanla Trump'ın farklı kişiliği bu

sorunun yerini: "*Bir Trump Doktrininde söz edilebilir mi?"* sorusunun almasına yol açmıştır.

Bu bildiride, A.B.D. dış politikasında izlenen stratejiler ve dönemsel farklılıklar ifade edilerek; Bush ve Obama Doktrin'lerinin mukayeseli bir analizi yapılmaya çalışılacaktır. Buradan hareketle, ABD dış politikasındaki yeni gelişmeler ve hamleler doğrultusunda, "*Bir Trump Doktri'ninden söz edilebilir mi?"* sorusuna, tarihsel perspektif ve bu hususta yapılmış olan çeşitli akademik çalışmalar ışığında yanıt bulunmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Bush, Obama, Trump, A.B.D. Dış Politikası, Doktrin.

AMERİKAN DIŞ POLİTİKASINA TEORİK BİR YAKLAŞIM: DONALD TRUMP POPÜLİZMİNİ ANLAMAK

Yrd. Doç. Dr. Filiz ÇOBAN ORAN

(Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi,
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler)

Murad GAFLANOV

(Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi,
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler)

Amerika Birleşik Devletleri'nde Kasım 2016 Başkanlık Seçimlerini göçmen karşıtı ve aşırı milliyetçi popülist söylemlere sahip Cumhuriyetçi Parti adayı Donald Trump'ın kazanması hem Amerikan siyasetinde hem de dünya siyasetinde Trump dönemi ABD dış politikasının nasıl olacağı üzerine soruları arttırmıştır. Bu bağlamda, bu çalışma Trump dönemi ABD dış politikasını ve yükselen popülizmi daha iyi anlamak için teorik bir araştırma yürütmektedir. Bu araştırma, üç temel sınıflandırma üzerinden yapılmaktadır: ABD dış politikasını dış etkenler açısından açıklayan teoriler; iç etkenler açısından açıklayan teoriler; iç ve dış etkenleri birlikte ele alan teoriler. Bu anlamda çalışmada ilk olarak, ABD'nin dış politika davranışlarının uluslararası sistemde etkili olan birtakım faktörlerin sonucu olduğunu iddia eden gerçekçilik, entegrasyon, hegemonya ve bağımlılık teorilerine odaklanarak, bu teorilerin her birinin uluslararası sistem içerisinde Amerikan dış politikasına biçtikleri rol ortaya konulmaktadır. İkinci olarak, Amerikan dış politika davranışlarının açıklanması sürecinde iç etkenlerin rolüne vurgu yapan Marksist ve liberal teorilerin, kendi temel varsayımlarından hareketle ABD dış politikasına çizdikleri genel çerçeveyi ele almayı hedeflemektedir. Son olarak, çalışmanın üçüncü kısmı ABD dış politikasını bu iki perspektifin yaptığından daha geniş bir perspektife oturtmaya çalışarak Amerikan dış politikasının tek bir faktör sınıflandırması üzerinden analizinin yeterli olamayacağının altını çizmektedir, bu anlamda Amerikan dış politika davranışlarını iç ve dış etkenlerin birlikte ele alan neo-klasik realizm, sosyal-inşacılık ve eleştirel teori gibi teoriler açısından bir analiz yapılması gerektiğini iddia etmektedir. Bu teorik araştırmadan hareketle bu çalışma, Trump dönemi yükselen popülizmi anlamak için Eleştirel teori yaklaşımı kullanılmasının daha açıklayıcı olduğunu iddia etmektedir. Dolayısıyla, ABD iç ve dış politikada etkili olduğu gibi küresel olarak da yükselen populizm fenomeni, Eleştirel teori perspektifiyle "ekonomik güvensizlik" ve "siyasal belirsizlik ve kaygı" kavramlarıyla birlikte tartışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Amerikan Dış Politikası, Donald Trump, Popülizmin Yükselişi, Eleştirel Teori.

Panel 15
17:00 – 18:15
(Sinema Salonu: Özel Harekat Polis Memuru İlyas KAYGUSUZ Salonu)
Oturum Başkanı: Yrd. Doç. Dr. Sezgin KAYA

Disiplinler-Arası Bir Alan Olarak Terörizm Çalışmalarına Teolojinin Mevcut ve Olası Katkıları

Yrd. Doç. Dr. Sezgin KAYA, Uludağ Üniversitesi

Asimetrik Tehditler Bağlamında Ulus-Devletin Güvenliği

Yrd. Doç. Dr. Doğan Şafak POLAT, İstanbul AREL Üniversitesi

Uluslararası Terörizm Mahkemesinin Kurulmasının Hukuksal Açıdan İşlevselliği

Yrd. Doç. Dr. Sadullah ÖZEL, Batman Üniversitesi

Sömürgecilik Geleneğinin XXI. Yüzyıla Yansıması: "Teröre Karşı Savaş" Doktrini

Arş. Gör. Tuğba SARIKAYA GÜLER, Kırıkkale Üniversitesi

Yeni Terörizm, Uluslararası Terörizmin Dönüşümü Ve Uluslararası Sistemle Etkileşimi

Arş. Gör. Onur AĞKAYA, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi

DİSİPLİNLER-ARASI BİR ALAN OLARAK TERÖRİZM ÇALIŞMALARINA TEOLOJİNİN MEVCUT VE OLASI KATKILARI

Yrd. Doç. Dr. Sezgin KAYA

(Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü)

Terörizm siyasal bir olgudur ve anlaşılabilmesi, doğası gereği maddi unsurların ötesinde bir bakışı zorunlu kılmaktadır. Şüphesiz terörizmi aynı zamanda devam edegelen devletlerarası mücadelenin bir parçası ya da bir dış olarak da görmek mümkündür. Konuyu bu şekilde ele almak, onu güç-çıkar eksenli bir mesele olarak okumuza yol açacak ve kaçınılmaz olarak maddi unsurları dâhilinde bir analiz gerektirecektir. Açıklayıcılık kapasitesini yadsıyacağımız bu tip bir yaklaşım benimsense dahi, terörizmin siyasal bir olgu olduğu gerçeği değişmeyecektir. Kaldı ki, böylesi bir yaklaşımın terörizmi üreten nedenler ya da insanları terörizme yönlendiren etmenler araştırma konusu edildiğinde Açıklayıcılık kapasiteleri de sınırlı kalmaktadır. Bir siyasal olgu olarak terörizmin çalışması, daha derinlikli bir perspektifi zorunlu kılmaktadır. İşte bu bağlamda kimlik, kültür ve söylem gibi normatif unsurlara yaptıkları yoğun vurgu nedeniyle eleştirel kuramların terör örgütlerini var eden ve onlara bu siyasal niteliği kazandıran örneğin "dava" ya da "ideoloji" gibi unsurları anlama bakımından son derece önemli katkıları olduğu söylenebilir. Özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde yaşanan etnik ya da dini kimliklere dayalı terör hareketlerinin anlaşılması bakımından eleştirel kuramların katkısı yadsınamaz niteliktedir. Bununla birlikte dil, söylem, kültür gibi normatif unsurlara yaptıkları vurguya rağmen eleştirel kuramların da doğası gereği karmaşık bir olgu olan terörizmi çalışma konusunda sınırlılıkları olduğunu belirtmek gerekir. Mesela ortak köklere sahip olan radikal dinci terör örgütlerinin birbirlerinden, üstelik de birbirlerini tamamen dışlayacak şekilde, nasıl bu denli farklılaşabildikleri sorusuna eleştirel kuramlar da kesin bir cevap vermekte zorlanmaktadırlar.

Küresel terör çağı olarak da adlandırılan bu dönemin önde gelen aktörleri olan cihadist, köktenci ya da tekfirci gibi kavramlarla tanımlanan terör örgütlerinin neden orta çıktıklarını ve nasıl var olabildiklerini anlamak için kaçınılmaz olarak mevcut kuramsal pozisyonlarımızın ötesine geçmek ve İslam dünyasının tarihsel nitelikteki iç tartışmalarına bakmak gerekmektedir. Bu da beraberinde İslam teolojisinden ve onun birer parçası olarak dinler ve mezhepler tarihi, din sosyolojisi ve hatta kelam ve fıkıh gibi disiplinlerden yardım almayı zorunlu kılmaktadır. Bu yönüyle teolojinin, en başta terörizmin temel dayanak unsuru

olan ideolojiye ve onun gördüğü işlevlere karşı çok yönlü katkıları olacağı söylenebilir. Bilindiği üzere ideolojiler bireysel düzlemde eleman bulmaktan onu eyleme sevk etmeye, örgüte varlık gerekçesi oluşturmaktan onun eylemlerini meşru kılmaya değin birçok işlevi aynı anda görmektedirler. Bu bağamda çalışmanın ana tezi, teolojinin yalnızca temel niteliği dini görünümleri olan küresel terör örgütlerini anlama bakımından değil ama aynı zamanda onlarla ideolojik düzlemde mücadeleyi de kolaylaştıracak argümanlar geliştirerek, terörizmle mücadeleyi kolaylaştıracak ve bu bakımından da terörizm çalışmalarına önemli katkılar sağlayabilecek bir "komşu disiplin" olarak görülmesidir.

Anahtar Kelimeler: Terörizm, Küresel Terörizm, Terörizmle Mücadele, Dini Radikalizm, Eleştirel Kuramlar.

ASİMETRİK TEHDİTLER BAĞLAMINDA ULUS-DEVLETİN GÜVENLİĞİ

*Yrd. Doç. Dr. Doğan Şafak POLAT**

Özet

Ulusal güvenlik ya da ulus-devletin güvenliği kavramı, ulus-devlete yönelik sınırların içinden ve dışından gelecek tehditleri ve bu tehditlere karşı alınan önlemleri içerir. Ulusal güvenlik açısından bir devletin birincil amacı egemenliğini devam ettirmek, sınırlarını korumak ve halkının ekonomik refahını arttırmaktır. Soğuk Savaş döneminde uluslararası sistemin anarşik yapısı çerçevesinde devletler, bağlı oldukları blok içerisinde, kendi güvenliklerini sağlamak ve dolayısıyla savunma kapasitelerini artırmak amacıyla askeri güce (*high politics*) büyük önem vermişlerdir. Küreselleşme ile birlikte her alanda değişim ve dönüşüm yaşanmış; ulus-devlete yönelik tehdit algılamaları çeşitlenmiş ve güvenlik kavramının genişletme ve derinleştirme süreci hızlanmıştır. Soğuk Savaş sonrası dönemde, küreselleşmenin de katkısıyla uluslararası sistemde ortaya çıkan belirsizlikler ve yeni tehditler karşısında, ulus-devletlerin güvenlik algısında bir dizi değişimin yapılması zorunlu hale gelmiştir. Güvenlik algılamalarında meydana gelen söz konusu değişimin en önemli sebeplerinden birisi, tehdidin tek boyutlu, devletten devlete olma klasik konumundan çıkarak asimetrik ve çok boyutlu bir biçime dönüşmesidir. Bunun sonucunda, günümüzde ortaya çıkan yeni güvenlik tehditlerine (uluslararası terör, siber terör, kitle imha silahlarının yaygınlaşması, kitlesel göç vb.) karşı mücadelede, ulus-devletlerin askeri güce dayalı klasik güvenlik anlayışını kullanarak başarı kazanabilmeleri neredeyse imkânsızdır. Tehditlerin çok oynak ve değişken olması nedeniyle, ulus-devletin temel aktör olarak görüldüğü ulusal güvenlik kavramı da değişmeye başlamıştır. Ortaya çıkan asimetrik tehditlerin tüm dünyayı olumsuz olarak etkilemesi nedeniyle, ulus-devletlerin söz konusu tehditlere karşı mücadelede başarılı olabilmeleri için birlikte, uluslararası düzeyde işbirliği içinde hareket etmeleri zorunlu hale gelmiştir.

Anahtar Kelimeler: Güvenlik, Asimetrik Tehdit, Asimetrik Savaş, Ulus-Devletin Güvenliği, Güvenliğin Gelişimi.

* Yrd. Doç. Dr., İstanbul Arel Üniversitesi İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi, doganpolat@arel.edu.tr

NATION-STATE'S SECURITY IN THE CONTEXT OF ASYMMETRIC THREATS

Abstract

The concept of national security or the security of the nation-state includes both threats to the nation state from inside and outside of its borders, and measures taken against these threats. In terms of national security, the primary aims of a state are to maintain its sovereignty, to protect its territorial boundaries and to increase economic welfare of its people. Within the anarchic structure of the international system in the Cold War period, states placed great emphasis on military security *(high politics*) in order to ensure their own security and thus increase their defense capacity within the bloc they belong to. Along with globalization, every field has undergone change and transformation; the perception of threats towards the nation-state has diversified, and the process of broadening and deepening security has been accelerated. In the post-Cold War era, with the contribution of globalization, in the face of uncertainties and new threats emerging in the international system, it has become imperative to make a series of changes in the security perceptions of the nation-states. One of the most important reasons for the change in security perceptions is that the threat has become asymmetric and multidimensional, arising from the classical position of being one-dimensional, state to state. As a result, today it has become almost impossible for nation-states to achieve success in fighting against new security threats (international terrorism, cyber terrorism, widespread use of weapons of mass destruction, mass immigration etc.) by using classical security concept based on military power. Because the threats are so volatile and variable, the concept of "national security", which the nation-state regards as the main actor, has also begun to change. Since emerging asymmetric threats adversely affect the whole world, it has become compulsory for the nation-states to act cooperatively on an international level in order to be successful in the fight against such threats.

Key Words: Security, Asymmetric Threat, Asymmetric War, Nation-State's Security, Evolution of Security.

Giriş

Güvenlik[1], her ne kadar bireysel alandan uluslararası ya da küresel alana kadar kapsama alanı olan çok geniş bir kavram olsa da üzerinde uzlaşılmış bir

[1] "Güvenlik" kavramı üzerine yapılan akademik çalışmalar 1980 öncesinde oldukça sınırlıdır ve daha çok askeri güvenlik içeriklidir. Akademik çalışmaların sınırlı olmasının ya da ihmal

tanıma sahip değildir. Klasik realizme göre bir devletin en önemli ulusal çıkarı ve dış politika amacı, varlığını sürdürmek yani güvenliğini sağlamaktır.[2] Beka, hayati bir saik olup, devletlerin sahip olabileceği diğer tüm araçlara ulaşmak için bir ön şarttır.[3] Devletler ve devletleri yönetenler, öncelikli olarak devletlerin toprak bütünlüğünü ve iç siyasi düzenlerindeki özerkliğini idame ettirme peşindedirler.[4]

Tehdit *(threat*) ve çıkar (*interest*) kavramları bir dikotomi olarak güvenliği betimlemede kullanılır. Ulusal güvenliğin öncelikli koruma alanı ulus-devletin çıkarlarının (*national interest*) korunmasıdır. Bu kapsamda devletin varlığı, bütünlüğü, egemenliği, refahı ve genel siyasetinin idamesi gibi konular başlıca çıkar alanlarıdır. Bu çıkarları korumak için öncelikli araçlar ise askeri güç ve kapasitedir. Her devlet ulusal çıkarları doğrultusunda güvenliğini artırma çabası içerisindedir. Güvenliği tamamlayıcı kavramlardan bir diğeri de tehdittir. Tehdit kavramı; bir devlet, toplum ya da bireyin yaşamına veya sahip olduğu değerlere yönelik olumsuz sonuçlar doğurma potansiyeli olan olaylar ya da olgular şeklinde tanımlanabilir. Ulusal güvenlik, ulus-devlete yönelik olarak sınırlarının dışından ve içinden gelecek tehditleri ve bu tehditlere yönelik tedbirleri içerir. Güvenlik, her şeyden önce tanımlanmış olan tehditlerin uygun biçimde bertaraf edilmesi sonrasında ulaşılacak bir dinginlik halidir. Tehditler değişip, çeşitlendikçe ulus-devletlerin güvenlik anlayışları da değişmiştir. Hiç şüphesiz bu değişimde en büyük katkıyı küreselleşme yapmıştır. Özellikle Soğuk Savaş sonrasında Batı demokrasisinin ve neoliberal politikaların hızla ve küresel ölçekte yayılmasıyla birlikte, ulus-devletlerin kontrolündeki siyasal sınırların

---

edilmesinin; kısacası güvenlik düşüncesinin kalıcı az gelişmişliği en azından beş farklı şekilde açıklanabilir. Bunlar;

1. Güvenlik kavramının analizcileri kendine çekemeyecek kadar karmaşık ve müphem olması,
2. Güvenlik ve güç kavramı arasındaki ilişki ve güvenliğin, gücün özellikle de askeri gücün bir yan ürünü olarak ele alınması,
3. Realist tutuculuğuna karşı 1970'lerin sonuna kadar olan çeşitli başkaldırıların doğası,
4. Bir alt alan olarak askeri politika sorunları üzerine geniş bir ampirik literatür üreten stratejik çalışmaların doğası ve bu çalışmaların büyük ölçüde Anglo-Amerikan ve daha geniş bir ifadeyle Batı politikası ve ihtiyacının bir ürünü olması,
5. Devlet politikası uygulayıcıları için, onun sembolik muğlaklığının devam ettirilmesi için var olan zorlayıcı sebeplere dayanmaktadır.

Ayrıntılı bilgi için bkz. Buzan, Barry, *İnsanlar, Devletler & Korku,* (Çev. Ed. Emre Çıtak), Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi, 2015, ss.26-32.

2 Morgenthau, Hans J., *Uluslararası Politika: Güç ve Barış Mücadelesi*, (Çev. Baskın Oran) Siyasi Bilimler Türk Derneği Yayınları, Ankara, 1970, ss. 12-13.

3 Waltz, Kenneth N.,*Theory of International Politics,* McGraw-Hill Inc., New York, 1979, s. 91.

4 Mearsheimer, John J., *The Tragedy of Great Power Politics,* W. W. Norton, New York, 2001, s. 31.

daha geçirgen hale gelmesi neticesinde devletler sınırları dışından gelebilecek askeri olmayan güvenlik tehditleriyle daha fazla karşı karşıya kalmışlardır. Özellikle 11 Eylül terör saldırıları ile birlikte küresel terör, kitle imha silahlarının yayılması, çökmüş devletler (*failed states*), kitlesel göç, insan kaçakçılığı, uyuşturucu ve silah kaçakçılığı, çevre sorunları gibi yeni tehditlerin ortaya çıkmasıyla birlikte güvenlik konuları da ulus-devletlerin sınırlarını aşmış, genişlemiş ve derinleşmiştir. Tehditlerin çeşitlenmesi ve küreselleşmesi neticesinde tüm devletler kendi ulusal güvenliklerini sağlamak maksadıyla işbirliği içerisinde söz konusu tehditlere karşı tedbirler almaya zorunlu kalmışlardır. Çünkü küresel sorunlarla ulus-devletlerin yalnız başlarına mücadele edebilmeleri imkânsız hale gelmiştir. Dolayısıyla günümüzde küresel çapta ortaya çıkan askeri, ekonomik, siyasal, sosyal ve çevresel sorunların yeni güvenlik anlayışı ile bir bütünlük içerisinde analiz edilmesini gerekli kılmaktadır. Yeni güvenlik anlayışının temelinde asimetrik tehditler yer almaktadır. Ancak halen asimetrik tehdidin kabul edilmiş bir tanımı bulunmamaktadır. Buna karşın terörizm, kitle imha silahları, ekonomi alanındaki tehditler, bilişim (siber) alanındaki tehditler, psikolojik harekât, organize suçlar ve çevresel tehditler günümüzde sıkça karşılaşılan asimetrik tehditler olarak ifade edilmektedir.

İki bölüm halinde hazırlanan bu çalışmada birinci bölümde, Soğuk Savaş sonrasında ortaya çıkan yeni tehditler karşısında güvenliğin dönüşümü konusu ele alınacak ve bu kapsamda asimetrik tehdit ve asimetrik savaş kavramları üzerinde durulacaktır. İkinci Bölümde ise asimetrik tehditler karşısında ulus-devletin mücadelesine yer verilerek çalışma sonlandırılacaktır.

Güvenliğin Dönüşümü, Asimetrik Tehditler ve Asimetrik Savaşlar

Güvenlik, yaşamı sürdürebilmek için gerekli olan tüm koşulları kapsayan bir kavram olarak tanımlanır. Kopenhag Okuluna tarafından güvenlik ve hayatta kalma eşanlamlı olarak değerlendirilmiştir.[5] Geleneksel güvenlik anlayışı açısından ise "güvenlik kavramı", devletler arasındaki askeri çekişme ve rekabeti esas alır. Burada önemli olan ulusal güvenliğin sağlanması kapsamında devletin ulusal sınırların diğer devlet veya devletler tarafından herhangi bir saldırıya uğramamasıdır. Bu kapsamda, geleneksel güvenlik anlayışı, güvenlik çalışmaları alanının yalnızca askeri kuvvetin kontrolü, kullanımı ve tehdit çalışmaları anlamında tanımlanmasında ısrar etmektedir.[6] Ancak geçen süreçte güvenlik

---

5 Buzan, Barry, Ole Waever, and Jaap de Wilde, Security: ANew Framework for Analysis, Boulder Colo.: Lynene Rienner, 1998, s. 21.

6 Walt, Stephen, "The Renaissance of Security Studies", *International Studies Quarterly*, Cilt: 35, Sayı: 2, 1991, ss. 212-213.

alanının içeriği oldukça değişmiş ve çeşitlenmiştir. Bu içeriğin belirlenmesi ile birlikte güvenlik, bazen bireyin, bazen devletin, bazen de devletlerden oluşan bir uluslararası sistemin güvenliği halini alabilir. Kısacası güvenliği sağlanacak özne değişip geliştikçe, güvenlik arayışı ve algısı da onunla aynı oranda değişip, gelişmektedir.[7] Güvenliğin öznesi dikkate alındığında güvenlik olgusu "derinleşmekte" ve kavram birey, ulusal, bölgesel, uluslararası ve küresel güvenlik olarak tasnif edilebilmektedir. Güvenlik kavramının öznesinin belirlenmesinin yanında dikkate alınması gereken bir diğer husus da güvenlik tehditleridir. Güvenlik ile birlikte kullanılan ve güvenlik olgusunun varlık sebebi olan tehdit[8] kavramı yıllar boyunca değişime uğramış ve güvenlik olgusunun "genişlemesine" yol açmıştır.

Soğuk Savaş ve öncesi dönemde ulus-devlet için tehdit çoğunlukla diğer ulus-devletler olmuştur. Başlangıçta düşman ulus-devletlere karşı konvansiyonel harp araç ve gereçleriyle, askeri birliklerle, klasik teknik ve taktiklerle karşılık verilmiştir. Simetrik Savaş olarak adlandırılan söz konusu savaş türünde düşman devletler birbirlerine karşı benzer teşkilat, teçhizat ve strateji prensiplerini kullanmaktadırlar. Bu tür savaşta bir tarafın diğer tarafa karşı kullandığı aynı tür araçlardan oluşan gerek sayıca gerekse nitelik açısından farklılık neticesinde taraflardan birisi mücadeleyi kazanmaktadır. Simetrik tehditler olarak düşman devletin elinde bulunan asker, silah, top, uçak, gemi gibi bilinen araç ve teçhizatın sayısı ve niteliği görülebilir. Nicelik ve nitelik açısından meydana gelen simetrideki bozukluk ya da simetrideki dengesizlik diğer taraf için avantaj olur ve mücadelede galip gelmesini sağlar. Asimetrik savaş ise aralarındaki çıkar çatışmasını kendi lehine çevirmek isteyen taraflardan birisinin savaşma gücünün, matematiksel olarak diğer tarafa göre üstesinden gelinemez bir seviyede olduğu zaman ortaya çıkar. Bu durumda, zayıf olarak görülen taraf, kendi çıkarlarını korumak için bu dengesizliği kendi lehlerine çevirmeye çalışır. Böylece dengesiz savaş gücü, kaçınılmaz olarak asimetrik savaşı da beraberinde getirir. Zayıf taraf, kendisinden üstün olan tarafın zayıf yönlerinden yararlanarak onun devasa gücünü yenmek maksadıyla, beklenmeyen, önlenemeyen veya normal olarak tercih edilmeyen yöntemler, silahlar ve teknolojiler kullanır.

---

7 Dedeoğlu, Beril, Uluslararası Güvenlik Mimarisinin Tarihsel Gelişimi ve Türkiye'nin Bu Güvenlik Mimarisindeki Yeri, Güvenlik Stratejileri Dergisi, Sayı: 9, 2008, ss. 9-50.

8 Türk Dil Kurumu Büyük Türkçe Sözlükte tehdit kelimesi "gözdağı" olarak tanımlanmıştır. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.59647b49ac6467.02063438 (Erişim Tarihi: 10.07.2017). Ayrıca "tehdit" kelimesi "sonradan verilecek bir ceza ile korkutma, gözdağı" olarak tanımlanmıştır. Bkz. Meydan Larousse, Büyük Lügat ve Ansiklopedi, 12'nci Cilt, Meydan Yayınevi, İstanbul.

Thomas Hammes, "The Sling and The Stone" başlıklı çalışmasında siyasi, ekonomik, toplumsal ve teknolojik değişikliklerin savaşları zamanla nasıl değiştirdiği üzerinde durmuştur.[9] Hammes, çalışmasında savaşları dört nesil altında tartışmış; 5. Nesil savaşların ise neye benzeyebileceğinin ipuçlarını aramıştır. Söz konusu çalışmada, ilk üç nesil savaşları Endüstri çağı içerisinde "simetrik savaşlar" olarak ifade edilmiş ve savaşlarda tehdit olarak düşman kuvvetlerinin askeri gücü dikkate alınmıştır. Bu kapsamda 1. Nesil savaşların insan gücüne yani asker sayısına dayanan savaşlar olduğu belirtilmiş ve genel olarak bu savaşlar derinliğine ve saf düzeninde tertiplenmiş orduların karşı karşıya geldiği savaşlar olarak nitelendirilmiştir. 2. Nesil savaşların ise I. Dünya Savaşı ile özdeşleştirilen topçu ve üstün ateş gücüne dayanan savaşlar olduğu ifade edilmiştir. Müşterek hava, deniz ve kara harekâtları ile karakterize II. Dünya Savaşı ise aynı çalışmada 3. Nesil savaşlara örnek olarak verilmiştir. Çin Devrimi (1925-27) ve daha sonra Vietnam ve Afganistan'da tanık olunan savaşlar ise 4. Nesil savaşlara örnek olarak gösterilmiştir. 4. Nesil savaşlarla birlikte, Bilgi çağının getirdiği yeniliklerin de katkısıyla tehdit kavramı değişmeye başlamış ve tehdit simetrikten asimetriğe dönüşmüştür. Güvenlik anlayışı da bu süreçte dönüşmüş ve başlangıçta askeri güvenliği önceleyen dar bir şekilde kurgulanan "geleneksel güvenlik anlayışı", özellikle Soğuk Savaş sonrasında tehditlerin çeşitlenmesiyle birlikte daha geniş ve derin perspektiften "eleştirel güvenlik yaklaşımları" başlığı altında ele alınmaya başlamıştır.[10] Geçen süreçte devletlerin güvenliğini tehdit eden unsurlar, klasik savaşta belirlenen sınırların dışına taşmış; sivil ve asker arasındaki ayrım ortadan kalkmıştır. Böylece savaşlar, asimetrik özellikleri de içinde barındıran askeri, yarı askeri ve bazen de sivillerin katıldığı asimetrik savaşlar olarak görülmeye başlanmıştır. Asimetrik savaş "aralarında konum, biçim ve belirli bir eksene göre ölçü uygunluğunda farklar olan iki düşman kuvvetin çatışması" şeklinde tanımlanmaktadır. Asimetrik Savaş'ın yaygın bir tanımı ise; "meşru olarak harp etmeden, özel hayati hedeflere alışılmamış usullerle saldırı, siber ve bilgi savaşı şeklinde halkın yaşam

---

9 Hammes, Thomas X, *The Sling and the Stone*, Zenith Press, St. Paul, Minnesota, s. 14. Ayrıca bkz. William S. Lind, W.S. Lind, Nightengale, K., K. Schmitt J. F., Sutton J. W., "The Changing Face of War: Into the Fourth Generation," *Marine Corps Gazette*, Ekim 1989, 22-26. Hammes ilk üç nesil savaş modeli açıklamasını Lind, et al, makalesinden 4. Nesil Savaş modelinin gelişiminin açıklamasına temel olarak almıştır. Hammes, 5. Nesil Savaş modelini ise yazısında yalnızca atıf olarak vermiş ve bu tür savaşın dünyanın herhangi bir yerinde gelişmekte olduğundan emin olduğunu belirtmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Donald J. Reed, On Strategy: The War on Terror in Context, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Naval Postgraduate School, March 2006, s. 66.

10 Ayrıntılı bilgi için bkz. Keith Krause ve Michael C. Williams, "Broadening the Agenda of Security Studies: Politics and Methods", *Mershon International Studies Review*, Cilt: 40, Sayı: 2, 1996, ss. 229-254.

ve psikolojisini felç eden ve hatta kitle imha silahları dahi kullanarak yapılabilecek her türlü savaş" şeklindedir. Bu yeni tanımlar ışığında tehditlerin kimlerden ve nelerden kaynaklandığı konusunda da aşağıda da gösterildiği üzere bir takım yeni sınıflandırmalar yapılmıştır. Buna göre;

- Bölge ve devletten kaynaklanan tehditler,
- Ulus üstü gruplardan kaynaklanan tehditler,
- Teknolojinin tehlikeli kullanımından kaynaklanan tehditler,
- Zayıflayan yönetimlere sahip devletlerin edilgen tehditleri,
- Saldırgan devletlerin yarattığı tehditler,
- Birleşik amaçlı istihbarata ait ortaklıkların yarattığı tehditler,
- Çevre ve sağlığa saldırı amaçlı tehditlerdir olarak sınıflandırılmıştır.[11]

Yukarıda belirtilen tehditlerin nitelikleri dikkate alındığında büyük kısmının devletler açısından asimetri oluşturdukları görülmektedir. Kimi uzmana göre söz konusu kaynakları dikkate alınarak; genel ve detaylı bir asimetrik tehditler listesi çıkartma girişimi, kavramın dinamik yapısı sebebiyle, hata olarak değerlendirilmektedir.[12] Genel olarak düşmanına karşı benzeri silahlarla mücadele etmek anlamını taşıyan geleneksel/klasik savaş kapsamında; rakibine karşı ya imkânları ya da gücü dolayısıyla savaşamayan bir tarafın varlığı, asimetrik tehdit algılamasına da temel teşkil etmektedir. Bu algılama nedeniyle, zayıf olan taraf asimetrik bir yaklaşım sergilemektedir.[13] Terörizm, kitle imha silahları, ekonomi alanındaki tehditler, bilişim (siber) alanındaki tehditler, psikolojik harekât, organize suçlar ve çevresel tehditler günümüzde sıkça karşılaşılan asimetrik tehditler olarak ifade edilmektedir. Asimetrik tehdit kavramının diğer bir tanımlanması ise; "yarattığı ani ve hazırlıksız durum nedeni ile ülkelerin siyasi, sosyal ve ekonomik sistemlerinde istikrarsızlıklarına neden olan, düşük seviyede kuvvet ve teknoloji kullanarak etkin olmayı amaçlayan tehdit algılaması" biçiminde ifade edilmektedir. Daha güçsüz bir devlet veya bir grup tarafından daha güçlü bir devletin imkân ve kabiliyetinden sakınacak şekilde bu ülkenin zayıf taraflarına umulmadık bir şekilde ve örneği olmayan yöntemlerle saldırılması şeklinde de ifade edilebilir. Asimetrik tehdidin açık ve üzerinde uzlaşmaya varılmış bir tanımının bulunmaması nedeniyle asimetrik tehditleri diğer tehdit-

---

[11] Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, "Global Güvenlik Mimarisinde Yeniden Yapılanma", Nisan 2004, http://www.turksae.com/fase/index.php?text_id=26, (Erişim Tarihi: 10.07.2017).

[12] Lambakis, Steven, vd. "Understanding The Asymmetric Threats To The United States", Comparative Strategy, 21: Fairfax,, National Instute For Public Policy, 2002, s. 256.

[13] Metin Sever ve Ebru Kılıç, Düşmanını Arayan Savaş, İstanbul, Everest Yayınları, 2001, s. 50.

lerden ayıran özellikleri ve sonuçları üzerinden bir tespit yapmak kavramı daha iyi anlayabilmek açısından faydalı olacaktır. Konuyla ilgili olarak Colin Gray çalışmasında asimetrik tehdit ile ilgili olarak şu tespitlere vurgu yapmıştır:[14]

- Alışılmadık ve olağan dışıdır.
- Klasik savaşlarda uzun yıllardan beri uygulanan kurallara uymadığı için kuralsızdır.
- Eldeki plan ve kapasite kaynağına uymaz; farklıdır.
- Belirli unsurlara (ordu ve daha sıklıkla sivil) karşı oldukça baskı sağlar; etkilidir.
- Yalnızca değerler üzerine yapılan baskıyı ortadan kaldırmak için değil aynı zamanda sahip olunan gücü etkisizleştirmek ve yok etmek amaçlanmıştır.
- Orantılı bir şekilde karşılık verebilmek oldukça zordur.
- Tehdidin ne olduğunun ve nereden geleceğinin bilinmemesi korkutuculuk olasılığını artırır.

Asimetrik savaşlarda klasik savaşlarda olduğu gibi ulus-devletlerin birbirleri ile doğrudan doğruya savaşı söz konusu değildir. Yasadışı silahlı gruplar (çoğunlukla terör örgütleri) başka devlet ya da devletlerle çatışmaya girebilirler. Burada iki farklı silahlı yapının simetrik olmayan savaşı söz konusudur. Söz konusu savaşlarda (4. Nesil savaşlar) esas amaç düşmanı politik olarak yıldırmak, savaştan çekilmesini sağlamak ve böylece kendi varlığını sürdürebilmektir.[15] Günümüzde sıkça karşılaşılan asimetrik savaşları klasik savaşlardan (simetrik savaşlar) ayıran bir takım farklı özellikleri olup, bunlardan bazıları aşağıda sunulmuştur. Buna göre;

- Savaşan taraflar arasında asker sayısı ve niteliği bakımından büyük fark olup, sayıca fazla olan tarafın her zaman galip gelme garantisi yoktur.
- Bu tür savaşlarda çok çeşitli aktörler (askeri, yarı askeri, sivil veya karışık) rol alabilir.
- Teknoloji seviyesi, silah ve teçhizat dengesi önemlidir. Taraflar teknolojik imkân ve kabiliyetlerini sonuna kadar kullanırlar. Kullanılan harp araç ve gereçleri dikkate alındığında nitelik açısından aralarında fark vardır.

---

[14] Gray, Colin S., "Thinking Asymmetrically in Times of Terror", Parameters, Spring 2002, ss. 5-14 http://ssi.armywarcollege.edu/pubs/parameters/articles/02spring/gray.htmn (Erişim Tarihi: 27.07.2017).

[15] Hammes, Thomas X, *The Sling and the Stone*, Zenith Press, St. Paul, Minnesota, 2004, s. 76.

- Uygulanan savaş doktrini ve çatışma taktikleri farklıdır. Taraflardan birisinin kim olduğu ve bulunduğu yer çoğunlukla belli iken diğer tarafın ne zaman ortaya çıkacağı ve hangi vasıtayla saldıracağı belli değildir. Dolayısıyla bu tür savaşların tek bir cephesi yoktur.
- Çoğunlukla etik kurallara ve savaş hukuku normlarına uygun olarak davranılmaz.
- Bu tür savaşlarda bir tarafın gücü ve örgütlenme şeklinin diğerine göre farklılık göstermesi (taraflar arasında simetrik ve eşitlik durumunun eksik olması veya ortadan kalkması durumunda); gücü daha az olan taraf için savaşı uzun zamana yaymak avantaj sağlar.
- Bu tür savaşlarda taraflardan birisi Topyekûn ve düşük yoğunluklu olarak tanımlanan klasik savaş yöntemleri dışındaki yöntemleri (Gayri Nizami Harp, Terörizm ve Terörle Mücadele Operasyonları, İç Savaşlar, İşgaller ve Direnişler vs.) kullanır.
- Tarafların kazanma azmi, savaşanların morali, medya ve halk desteğinin sağlanması taraflara üstünlük sağlar.

"Yeni Savaşlar" olarak adlandırılan ve asimetrik savaşlar kapsamında 1989 yılından itibaren görülmeye başlanılan 4. Nesil savaşların yaşandığı bir dünyada ulus-devletler artık savaşlar üzerinde tamamen kontrole sahip değildir. Asimetrik Savaş, kavram olarak Ortadoğu'da yaşanan İsrail-Filistin sorunuyla ve özellikle "11 Eylül Terör Olayları" sonrasında daha çok kullanılmaya başlanmıştır. Uluslararası boyutlardaki terör örgütleri, insan kaçakçılığı ve göçler, organize suç örgütleri, siber tehditler, olarak sıralayabileceğimiz aktörlerin savaş kavramının yaşadığı evrimin başlıca kaynağı olmuştur. 4. Nesil savaşların doğası gereği ortaya çıkan yeni olgu ve tehditleri bertaraf etmek isteyen devletler ordularını yapısal reformlarla modernize etme gayreti içindedirler. Ancak bu durum özellikle geçmiş tecrübelerinden doktrinler üreten dünya orduları için hiç de kolay olmamaktadır. Ordular bu anlamda bilişsel veya ekonomik bazı nedenlerden dolayı 4. Nesil savaşlara adapte olmakta sıkıntılar yaşamışlardır. Son zamanlarda sıkça tartışılan "hibrit savaşlar" 4. Nesil savaşlara örnek olarak verilebilir.[16] Asimetrik Savaş ortamının ortaya çıkmasına hiç şüphe yok ki, çeşitli

[16] Hibrit savaş veya karma savaş terimi 2005 yılının başlarında ortaya atılmış ve daha sonra 2006'da Lübnan Savaşı'nda Hizbullah tarafından kullanılan stratejiyi tanımlamak maksadıyla kullanılmıştır. Hibrit savaş, açık veya gizli olarak birden fazla savaş vasıtasının belli bir amaç için karmaşık bir biçimde kullanıldığı yeni bir savaş türüdür. Hibrit savaşın açık veya gizli uygulama vasıtaları çok çeşitli olup, bir ülkenin kara, hava ve deniz sahalarında icra edilebilir. Asimetriktir. Her türlü savaş taktik ve tekniğinin uygulanacağı hibrit savaş asimetrik olup, savaş alanının boyutları sınırlanamaz.

bölgesel anlaşmazlıklar, küresel gelişmeler, etnik gruplar, dinler ve mezhepler arası anlaşmazlıklar kaynaklık etmektedir.

4. Nesil olarak adlandırılan savaşlar oldukça yeni olmasına karşın günümüzde bazı gözlemciler 5. Nesil savaşlardan bahsetmeye başlamışlardır. Bazıları 5. Nesil savaşları nano teknoloji gibi yeni teknolojilerin bir ürünü olarak görmektedirler. Diğerleri ise onu devletin savaş ve sosyal örgütler üzerindeki tekelini/ayrıcalıklarını korumak için 4. Nesil meydan okuyanlar karşısındaki mücadelesi olarak tanımlamaktadırlar.[17] 5. Nesil savaşlar, düşmanı kendi çıkarlarına hizmet etmesini zorlamak maksadıyla "mümkün olan tüm imkânların" kullanıldığı savaşlardır. Bu savaşlarda da 4. Nesil savaşlarda olduğu gibi tehditler asimetrik olup, güç olarak düzenli orduların (silahlı kuvvetler) yanında silahlı olmayan birimler de kullanılır. Bu güçler modern bilgiye, teknolojiye erişime sahip, süper silahlarla teçhiz edilmiş asimetrik saldırılar yapabilecek birimlerden oluşur. 5. Nesil savaşlarla birlikte harekât alanı daha da genişlemiş ve derinleşmiştir. Çoğunlukla devlet ve devlet olmayan birimler arasında cereyan eden yeni nesil savaşlar, karmaşık ilişkilerin olduğu, yasal veya yasadışı karmaşık örgütlerce yürütülen savaşlardır. Suç örgütleri, büyük şirketler, paralı askerler, milisler, sivil toplum kuruluşları, dini ve etnik gruplar, uluslararası örgütler ve benzeri aktörlerden oluşan ağlar yeni savaşların önemli unsurlarıdır. Bu ağları bir arada tutmada ya da seferber etmede bazı ortak değerler (etnik yapı, din vs.) önemli bir yer teşkil etmektedir. Savaş, şebekeyi genişletmek ve güçlendirmek için kullanılmaktadır.[18] "Ağ Savaşları" olgusunda savaş uzun süreli ve belirsizliğe mahkûm bir yapıda ilerletilir. Herhangi bir tarafın açık bir zaferi veya mağlubiyeti söz konusu değildir. Söz konusu savaşlarda teknolojik yenilikler sonuna kadar kullanılmaktadır. Örneğin siber saldırılar kapsamında kullanılan zararlı bilgisayar programları (virüs, solucan vs.) yoluyla devletlerin veya küresel ölçekli firmaların, bankaların bilgi sistemlerine, sunucularına saldırılması ve değerli bilgilerin ele geçirilmesi büyük zararlar vermektedir.[19] 5. Nesil savaşlar "sürekli ve durdurulması zor savaşlar" olarak tanımlanmakta[20] olup, bu tür savaşlarda hassas ve hedefte tam isabet sağlayan son teknoloji ürünü silahlar

---

17 Lind, William S., "Fifth Generation Warfare?", 3 Şubat 2004, http://www.military.com/ NewContent/ 0,13190,Lind_020304,00.html (Erişim Tarihi 26.07.2017).

18 Karaosmanoğlu, Ali. N. "Yirmi birinci Yüzyılda Savaşı Tartışmak: Clausewitz Yeniden", Uluslararası İlişkiler, Ankara, Cilt 8 Sayı 29, 2011, s. 56.

19 ABD'de yapılan son başkanlık seçimlerinin hackerlar yoluyla Rusya tarafından manüpüle edildiği ile ilgili çok sayıda iddia vardır. Bkz. "Background to Assessing Russian Activities and Intentions in Recent US Elections: The Analytic Process and Cyber Incident Attribution", https://www.dni.gov/files/documents/ ICA_2017_01.pdf (Erişim Tarihi: 10.07.2017).

20 Kaldor, Marry."Old Wars, Cold Wars, New Wars, and the War on Terror", International Politics, 2005, s. 240.

(GPS güdümlü, lazer silahlar, İHA, tanksavar füzeleri vs.) kullanılmaktadır. Dolayısıyla günümüzdeki örnekleri göz önünde bulundurulduğunda gelecekteki savaşlarda (6. Nesil savaşlar) gökyüzünden, denizlerden ve karadan düşman kuvvetlerine karşı daha fazla akıllı savaş makinelerinin saldıracağını, ancak savaşan askerlerin miktarının giderek azalacağını ön görmek olasılık dâhilindedir. Bu tür savaşlarda düşmanın savaş planlarının boşuna yapıldığı hissettirilerek; düşmanın daha savaşa girmeden teslim olmasını sağlamak esas olacaktır. Bu kapsamda güvenlik olgusu da ortaya çıkan yeni tehditlere göre zamanla değişip dönüşecektir.

Ulus-Devletin Asimetrik Tehditlerle Mücadelesi

İnsanlık tarihi boyunca her dönemde ortaya çıkan yeni tehditler karşısında bu tehditlere cevap verebilecek türde yeni savaşlar ortaya çıkmıştır. Endüstri çağında ortaya çıkan asimetrik tehditler, içinde bulunulan bilgi çağında da giderek çeşitlenmiş, artmış ve tüm dünyayı etkiler hale gelmiştir. Tehdidin asimetrik oluşu dikkate alındığında ulus-devletlerin kendilerini sınırlarının ötesindeki sorunların/tehditlerin dışında tutabilmeleri giderek zorlaşmaktadır. Günümüzde ulusal ölçekli bir sorun kısa sürede uluslararası bir sorun haline gelebilmektedir. Soğuk Savaş döneminde dar kapsamlı, yüksek politika (*high politics*) olarak sadece askeri/stratejik konuları ele alan devlet merkezli güvenlik anlayışı, giderek alçak politika (*low politics*) konularını da içerecek şekilde genişlemiş ve derinleşmiştir. Böylece ortaya çıkan yeni güvenlik anlayışı, uluslararası sistemin en önemli aktörü olan egemen ulus-devletin fiziki ya da askeri güvenliği yanında, ortaya çıkan yeni tehditleri de içerecek şekilde dönüşmüştür. Aslında Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte uluslararası güvenlik çalışmalarının genişleme ve derinleşme yanının evrimi ve gelişmesi 1980'li yıllar boyunca ortaya çıkmıştır.[21] Soğuk Savaş sırasında askeri/stratejik ve nükleer gücün yarattığı baskı nedeniyle güvenlik alanının dar olması; askeri güvenlik açısından tek meşru aktör olarak devleti öne çıkaran bir düşünce etrafında oluşması[22] ve dolayısıyla ortaya çıkan yeni tehditlere cevap verememesi gibi kaygılar nedeniyle, güvenlik alanının boyutu tartışılmaya başlanmıştır. Özellikle, 1970'ler ve 1980'lerde uluslararası ilişkilerde ekonomik ve çevresel gündemlerin ortaya çıkmasıyla ve daha sonra da 1990'larda kimlik sorunları ve ulus aşırı suç ile ilgili kaygıların

[21] Buzan, Barry ve Lene Hansen, *The Evolution of International Security Studies*, Cambridge University Press, Cmbridge, 2009, s. 224.

[22] Buzan, Barry vd., *Security: A New Framework For Analysis*, Lynne Rienner Publishers, London, 1998, s. 52.

artmasıyla güvenlik alanı sorgulanır hale gelmiştir.[23] Örneğin 1994 yılından itibaren ortaya çıkan gelişmeler ışığında, BM örgütü de BM İnsani Gelişme Raporunda, güvenliğin ülkesel (*teritoryal*) güvenliğe vurgu yapmak yerine insanların güvenliğine vurgu yapmak ve güvenliğin silahlar yoluyla değil, sürdürülebilir insani kalkınmayla sağlanabileceği düşüncesini egemen kılmak yoluyla değiştirilebileceğini öne sürmüştür.[24] Yine aynı raporda BM örgütü, insanlığın karşı karşıya kaldığı tehditleri yedi kategoride toplamıştır.[25] Ortaya konulan yeni güvenlik anlayışı, "eleştirel güvenlik yaklaşımı", ulus-devlete yönelik tehdit ve riskler yerine bireyi merkeze alarak insan potansiyelinin önündeki engellere de dikkat çekmesi bakımından siyaset bilimine jeopolitiğin ve stratejinin ötesinde katkılarda bulunmuş; "geleneksel güvenlik yaklaşımı", dış tehditlere ve özellikle rakip devletlerden kaynaklanan askerî tehditlere odaklanmakla eleştirilmiştir.

Günümüzde devletler, çeşitli asimetrik tehditlerle karşı karşıyadırlar. Çevre sorunları, küresel iklim değişikliği, mülteci krizleri, terörizm, insan ve uyuşturucu kaçakçılığı, salgın hastalıklar, AİDS gibi bulaşıcı hastalıklar, kaçakçılık, nükleer silahların yayılması, kitle imha silahları, kaynakların kıtlığı gibi sınırları dışından kaynaklanan birçok asimetrik tehdit tüm dünyayı etkilemektedir. Ulusal güvenlik açısından sadece ulus-devlet sınırları içinden ya da yakın çevreden gelecek tehditleri dikkate almak yanıltıcı olacaktır. Her ne kadar ulusal güvenlik kavramı devlet düzeyi ile ilgili bir olgu önerse de bu düzey ile bireysel, bölgesel ve sistem düzeyleri arasındaki bağlar inkâr edilemeyecek kadar güçlü ve çok sayıdadır.[26] Bu nedenle devleti önceleyen klasik güvenlik yaklaşımın ötesinde güvenlik olgusuna daha geniş perspektiften bakan eleştirel güvenlik yaklaşımı daha ön plana çıkmaya başlamıştır. Eleştirel yaklaşımlar, güvenlik ilişkilerinin karşılıklı bağımlılığını vurgulamakta ve güvenliğin tüm insanlık için olduğunu belirtmektedir. Özellikle Soğuk Savaş sonrasında bir taraftan insan hakları gibi konular önem kazanırken diğer taraftan küresel düzeyde, demokrasi ve serbest piyasa ekonomisinin yayılması gibi konular ön plana çıkmıştır. Güvenlik de değişim geçirerek ulus-devlet merkezli güvenlikten birey mer-

---

23 Buzan, a.g.e., 1998, s. 2.

24 United Nations Development Programme (UNDP) *Human Development Report*, Oxford University Press, New York, 1994, s.24. http://hdr.undp.org/sites/default/files/ reports/255/hdr_1994_en_complete_nostats.pdf (Erişim Tarihi: 28.06.2016).

25 Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı Raporu'nda güvenlik; Ekonomik, Sağlık, Gıda, Kişisel, Toplumsal, Çevresel ve Politik Güvenlik olmak üzere yedi kategoride toplanmıştır. Bkz. *Human Development Report*, Oxford University Press, New York, 1994, ss. 24-25. http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/255/hdr_1994 _en_complete_nostats.pdf (Erişim Tarihi: 28.06.2016).

26 Buzan vd., a.g.e., 1998, s. 363.

kezli güvenliğe doğru bir yönelim olmuştur. Devletler artık dünya sahnesindeki tek veya mutlaka başat aktör olmak durumunda değildir. Ulus-ötesi şirketler çoğu devletten daha fazla mali güce sahiptir ve küresel ekonomide üretim ve yatırımlarının yerini kolaylıkla değiştirebilme yetenekleri sayesinde, devletlere etkin bir biçimde politika dikte ettirebilirler. Sınırların daha geçirgen bir hale gelmesi, terör örgütleri yanında diğer organize suç örgütleri, uyuşturucu kaçakçıları, silah tüccarları için de oldukça uygun bir ortam yaratmıştır.

Ulus-devletlerin asimetrik tehditlere karşı yapmış oldukları mücadelede sadece askeri güç kullanımını öncelikli olarak ele almaları yanlış olacaktır. "Asimetrik Savaş" farklı bir çatışma tarzını ifade etmektedir. Asimetrik savaş içerisinde geçmişte olduğu gibi dünya devletlerinin birbiri ile doğrudan doğruya savaşı bulunmamaktadır. İsteyerek ya da istemeden oluşturulan/oluşan yasadışı silahlı bir grup başka ülke/ülkeler ile çatışmaya girebilir. Yani, iki farklı silahlı yapının simetrik olmayan savaşı söz konusudur. Ancak asimetrinin çoğunlukla askeri alanlarda ortaya çıkması nedeniyle askeri alanda bulunacak çözümler sayesinde geliştirilebilecek konseptler diğer alanlarda da ihtiyaç duyulacak mücadele anlayışının gelişmesine katkı sağlayacaktır. Bununla birlikte asimetrik savaşın siyasal, ekonomik ve sosyal boyutlarının da dikkate alınması gerekmektedir. Çünkü uluslararası sistemde yaşanılan değişim dikkate alındığında asimetrik savaşın sadece askeri yöntemlerle sona erdirilemeyecek bir mücadele tarzı haline geldiği de görülmektedir. Ayrıca asimetrik savaş, gayri nizami savaşı, şiddetin ve terörizmin her türlü kullanımı, kitle tahrip ve kitlesel etki silahlarının kullanılmasını, masum sivil halkın istismarını, sivil itaatsizliği ve kitlesel göçe zorlamayı içeren ve kişi, örgüt, şebeke vs. gibi devlet dışı aktörlerin devlet veya devletlere karşı yürüttüğü bir mücadele şeklidir. Klasik savaşlarda Cenevre Konvansiyonları ile belirlenen kurallar mümkün olduğu kadar uygulanılmasına karşın asimetrik savaş içerisinde bu tür kuralların uygulanılması pek mümkün değildir. Savaşın veya tehdidin asimetrik oluşu, tarafların kullandığı silahlar veya yöntemler, hukuki statüleri, devletler hukukundaki yerleri, güçleri, maksatları ve mücadelenin sonunda elde etmeyi düşündükleri hedefler bakımından birbirlerine benzer, eşit denk, orantılı olmayışlarıdır.

Asimetrik tehditlere karşı mücadele güvenlik bazlı genel bir yaklaşıma ihtiyaç vardır. Belirlenmiş hedeflere karşı yapılacak müdahalelerde daha mobil, çabuk cevap verebilen modern araç ve gereçleri kullanabilen eğitimli askeri birliklere sahip olmak düşmana karşı üstünlük sağlayacaktır. Ayrıca asimetrik tehditlere karşı yalnızca askeri birliklerin kullanılması yetersiz olacaktır. Bunun yanında tehdidin arkasında yatan hususların da dikkate alınması ve topyekûn mücadele edilmesi gereklidir. Çünkü askeri tehditlerin dışında ortaya çıkan yeni güvenlik sorunlarının yalnızca askeri tedbirler alınarak çözülebilmesi imkânsız-

dır ve başarı sağlamaz. Söz konusu asimetrik savaşta ulus-devlet elinde bulunan son teknoloji silah ve bilgi teknolojilerini de etkin olarak kullanmak zorundadır. Ayrıca bu tür tehditlere karşı devletin ilgili kurumlarının hazırlıklı olması ve düşmanın neler yapabileceğini önceden kestirerek karşı tedbirler alması gerekmektedir. Bu kapsamda istihbarat faaliyetleri önemlidir. Veri toplama, analiz ve değerlendirmelerin etkin olarak kurumlar arası işbirliği içinde yapılması ve bilginin zamanında paylaşılması başarı açısından önemlidir. İnsan gücüyle yapılan istihbarat çalışmaları özellikle asimetrik tehditlere karşı yapılacak mücadelede çok değerlidir. Bunun yanında ulus-devletin asimetrik tehditlere karşı kullanılan çeşitli kritik komuta merkezlerinin alternatiflarinin/yedeklerinin oluşturulması da mücadelenin devamlılığına katkı sağlayacaktır. Günümüzde asimetrik düşmanın en basit terör silahlarının yanında modern teknolojinin sağladığı ürünlere (cep/uydu telefonu, telsiz, Internet erişimi vs.) ve kullanıldığında sonuçları büyük felakete yol açan NBC (Nükleer, Biyolojik, Kimyasal) silahlara kolaylıkla erişebilmesi nedeniyle ulus-devletin bütün kurumları ile ülke savunmasında bütünleşmesini ve koordinasyon içinde mücadele etmesini gerekli kılmaktadır. Benzer şekilde asimetrik tehditlere karşı ulus-devletler arasında, koordinasyon ve işbirliğinin sağlanması gereklidir. Ayrıca ulus-devletler demokratikleşme, ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi, çatışmaların görüşmelerle çözümü, sivil toplumun örgütlerinin desteklenmesi ve bireysel hak ve özgürlüklerin korunması ve genişletilmesi gibi konularda da işbirliği içinde birlikte hareket etmeleri asimetrik tehditlere karşı yapılan mücadelede başarı şansını artıracaktır.

Sonuç

Küreselleşme sürecinde toprak bütünlüğünün, egemenliğin ve bağımsızlığın temel değerler olarak görüldüğü ülkesel *(teritoryal*) devlet anlayışı temelinde kurulu olan uluslararası sistem etkilenmiş ve ulus-devletler için mutlak güvenliğin sağlanabilmesi giderek çok daha zor hale gelmiştir. Çünkü dünyanın herhangi bir yerinde meydana gelen bir olay ulaşım ve iletişim imkânlarının artması sayesinde çok kısa bir süre sonra başka yerleri de kolaylıkla etkileyebilmektedir. Dolayısıyla diğer bütün sorunlar da olduğu gibi güvenlik sorunlarını da küreselleşmiş ve bu sorunlarla yerel ölçekte mücadele etmek neredeyse imkânsız hale gelmiştir. Devletin en önde gelen temel görevlerinden birisi varlığını betimleyen insanların huzur içinde ve tehdit, tehlike, korku ya da zarardan uzak bir şekilde yaşamalarını temin etmektir. Devletin kendi güvenliğini sağlamaya çalışması, varlık sebebi olan birey ve toplum için öncü bir tedbir olarak söz edilmesi gereken durum haline gelmektedir. 70'li yılların sonlarından itibaren, ulusal sınırları aşan olgularındaki artış, güvenlik kavramının genişlemesine

yönelik bir sorunsal ortaya çıkarmıştır.[27] Güvenliğin ulusal güvenlik etrafında yoğunlaşmayarak yeni alanlara da aktarılması gerektiği, son yıllarda konuyla ilgili yapılan çoğu çalışmanın da esin kaynağını oluşturmuştur.[28] Zira güvenlik yapılanmalarını esasen düşman addettikleri ülkelerin askeri nitelikli tehditlerine göre yapılandıran devletlerin önemsemediği ya da göz ardı ettiği bu yeni tehdit biçimleri, yeni aktörlerle birlikte sahneye çıkmıştır. Yeni dönemde tehdit kavramı düşman kavramından çok daha önemli olmaya başlamıştır. Geçmiş dönemin klasik anlayışındaki düşman kavramı ortadan kalkmıştır. Düşmanı isimlendirme eğilimi geri plana kaymış, tehditlerin belirlenmesi ve onunla mücadele ön plana çıkmıştır. Bu durumun sebebi, tehdidin kaynağı olabilecek aktörlerin artık çok daha geniş bir yelpazede ve coğrafyada yer almasıdır. Daha önceden tehdidin kaynağı olarak genellikle yakın çevredeki komşu devletler görülürken günümüzde küreselleşmenin de etkisiyle coğrafyanın anlamı değişmiş ve böylece düşmanı bulmak ve adlandırmak giderek daha zor hale gelmiştir. Yeni dönemde ortaya çıkan askeri nitelikte olmayan, sivil düzenle daha doğrusu bireylerle ilgili olan asimetrik tehditler, özellikle, ekonomik gelişmişlikle geleneksel askeri savaş düzenini sona erdiren ve birbirlerini fiziksel anlamda kıskanmayan, ancak diğerinin varlığından rahatsızlık duyan ve geleneksel risklerin ortadan kalktığı ülkeler için geçerlidir. Özellikle teknolojik gelişmelerle artan bir şekilde insan faktörlü yapılanmaların, gündelik yaşantıda ve hemen her ülkede kullanılmaya başlaması ve bu tip gelişme ile insanlar arası iletişimin had safhaya çıkması, klasikleşmiş suç türlerinin ilerisinde karmaşık ve bir o kadar da zarar boyutu yüksek eylem ve davranışların oluşmasına neden olmuştur. Güvenlik algılamalarında meydana gelen değişimin en önemli sebeplerinden birisi, tehdidin tek boyutlu, devletten devlete olma klasik konumundan çıkarak, asimetrik ve çok boyutlu bir konuma ulaşmasıdır. Bu durum günümüz tehditleri ile mücadelede klasik yapılanma ve anlayışların geçerliliğini tamamen yitirdiğine işaret etmektedir. Bunun yanında risk ve tehditlerin kaynağının, zamanının ve şeklinin önceden tahmin edilmesinin, Soğuk Savaş döneminin aksine imkânsız bir hâle geldiği yeni güvenlik ortamında, mücadele alanı bütün dünya olarak ortaya çıkmıştır. Küreselleşme sürecinde gerçekleşen devletin doğasının değişiminin güvenlik alanına etkileri aşağıdaki başlıklarda incelenebilir:[29]

---

[27] Marchesin, Philippe, çev. Beril Dedeoğlu, "Yeni Tehditler Karşısında Avrupa", Dünden Bugüne AB, der. Beril Dedeoğlu, İstanbul, Boyut Kitapları, 2003, s. 421.

[28] Güvenliğin yeni algılanışıyla ilgili olarak bkz. J.T. Mathews, "Redefining Security", Foreign Affairs, Spring 1989, ss. 162-177.

[29] Sakman, Tolga (Der.), "Devlet Doğasının Değişimi: Güvenliğin Sınırları", TASAM Yayınları, İstanbul, 2017, s. 19.

- *Güvenlik Alanında Yeni Tehditlerin Ortaya Çıkması:* Siber terör, bilimsel çalışmaların ekolojik dengeyi bozma girişimleri (genetik bilimi), yeni tür hastalıklar (kuş gribi) vb.
- *Geçmişte Var Olan Fakat Güvenlik Alanı İçinde Düşünülmeyen Konuların Güvenlik Alanına Eklemlenmesi:* Birey Güvenliği, Çevre Güvenliği vb.
- *Geleneksel Güvenlik Tehditlerinin Dönüşüm Yaşaması:* Terör, savaş, organize suçlar vb. tehditlerin kabuk değiştirmesi ve yeni formlarda ortaya çıkmaları.

Tehdit kavramının, sahip olduğu elastikiyet özelliği dikkate alındığında önümüzdeki dönemlerde de asimetrik tehditlerin içerik olarak kolaylıkla değişikliğe uğrayabileceği öngörülmektedir. Artık dünya eskisi gibi olmayacaktır. Asimetrik savaşlarda uluslararası hukuk normlarının dikkate alınmaması, asker-sivil ayırımına dikkat edilmemesi ve bu tür savaşlar karşısında dünyanın en büyük askeri güçlerinin bile savunmasız ya da yetersiz olması asimetrik tehditlere karşı ulus-devletlerin birlikte mücadele etmelerini gerekli kılmaktadır. Ulus-devletler ise söz konusu tehditlere karşı kendi güvenliklerini sağlamak maksadıyla her dönem yeni güvenlik tanımlamaları yapmaktadır. Hiç şüphesiz yeni güvenlik anlayışı kolektif mücadeleyi gerekli kılmakta ve güvenlik anlayışının ülkelerce birlikte ele alınması ve yapılandırılması gerekmektedir. Her geçen gün siyasi, ekonomik, çevresel ve sosyal alanları da ortaya çıkan yeni tehditler, güvenlik gündeminin kapsamının genişlemesine yol açmaktadır. Birey, toplum, ulus-devlet, uluslararası sistem ve daha geniş olarak küresel güvenlik alanının genişlemesi ve aynı zamanda derinleşmesi, ulus-devlet güvenliğine yönelik eleştirel bakış açılarının geliştirilmesine yol açmıştır. Bu durumda ulus-devletlerin küresel sorunların çözümünde işbirliğine gitmeleri zorunlu hale gelmektedir. Hiç şüphesiz devletlerin bir araya gelerek giderek daha karmaşık hale gelen küresel sorunlara karşı işbirliği içinde birlikte çalışabilecekleri ve politika üretebilecekleri bölgesel ve BM örgütü gibi küresel platformlara günümüzde daha çok ihtiyaç vardır.

Kaynakça

Buzan, Barry, İnsanlar, Devletler & Korku, (Çev. Ed. Emre Çıtak), Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi, İstanbul, 2015.

Buzan, Barry, Ole Waever, and Jaap de Wilde, Security: A New Framework for Analysis, Lynne Rienner Publishers, London, 1998.

Buzan, Barry ve Lene Hansen, The Evolution of International Security Studies, Cambridge University Press, Cambridge, 2009.

Dedeoğlu, Beril, Uluslararası Güvenlik Mimarisinin Tarihsel Gelişimi ve Türkiye'nin Bu Güvenlik Mimarisindeki Yeri, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Sayı: 9, 2008.

Donald J. Reed, On Strategy: The War on Terror in Context, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Naval Postgraduate School, March 2006.

Gray, Colin S., Thinking Asymmetrically in Times of Terror, *Parameters*, Spring 2002, http://ssi.armywarcollege.edu/pubs/parameters/articles/02spring/gray.htmn (Erişim Tarihi: 27.07.2017).

Hammes, Thomas X, "*The Sling and the Stone*", Zenith Press, St. Paul, Minnesota, 2004.

Kaldor, Marry, Old Wars, Cold Wars, New Wars, and the War on Terror, *International Politics*, 2005.

Karaosmanoğlu, Ali. N. Yirmi birinci Yüzyılda Savaşı Tartışmak: Clausewitz Yeniden, *Uluslararası İlişkiler*, Ankara, Cilt 8 Sayı 29, 2011.

Keith Krause ve Michael C. Williams, Broadening the Agenda of Security Studies: Politics and Methods, *Mershon International Studies Review*, Cilt: 40, Sayı: 2, 1996.

Lambakis, Steven, vd., Understanding The Asymmetric Threats To The United States, *Comparative Strategy*, 21: Fairfax,, National Instute For Public Policy, 2002.

Lind, William S., W.S. Lind, Nightengale, K., K. Schmitt J. F., Sutton J. W., The Changing Face of War: Into the Fourth Generation, *Marine Corps Gazette*, Ekim 1989.

Lind, William S., "*Fifth Generation Warfare?*", 3 Şubat 2004, http://www.military.com/ NewContent/ 0,13190,Lind_020304,00.html (Erişim Tarihi 26.07.2017).

Marchesin, Philippe, (Çev. Beril Dedeoğlu), "Yeni Tehditler Karşısında Avrupa", Dünden Bugüne AB, (Der. Beril Dedeoğlu), Boyut Kitapları, İstanbul, 2003.

Mathews, J.T., "Redefining Security", *Foreign Affairs*, Spring 1989.

Mearsheimer, John J., The Tragedy of Great Power Politics, W. W. Norton, New York, 2001.

Meydan Larousse, Büyük Lügat ve Ansiklopedi, 12'nci Cilt, Meydan Yayınevi, İstanbul.

Morgenthau, Hans J., Uluslararası Politika: Güç ve Barış Mücadelesi, (Çev. Baskın Oran) Siyasi Bilimler Türk Derneği Yayınları, Ankara, 1970.

United Nations Development Programme (UNDP), *Human Development Report*, Oxford University Press, New York, 1994, s.24. http://hdr.undp.org/sites/default/files/ reports/255/hdr_1994_en_complete_nostats.pdf (Erişim Tarihi: 28.06.2016).

US Director of National Intelligence, "Background to Assessing Russian Activities and Intentions in Recent US Elections: The Analytic Process and Cyber Incident Attribution", https://www.dni.gov/files/documents/ ICA_2017_01.pdf (Erişim Tarihi: 10.07.2017).

Sakman, Tolga (Der.), Devlet Doğasının Değişimi: Güvenliğin Sınırları, TASAM Yayınları, İstanbul, 2017.

Sever, Metin ve Ebru Kılıç, Düşmanını Arayan Savaş, Everest Yayınları, İstanbul, 2001.

Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, "Global Güvenlik Mimarisinde Yeniden Yapılanma", Nisan 2004, http://www.turksae.com/fase/index.php?text_id=26, (Erişim Tarihi: 10.07.2017).

Walt, Stephen, "The Renaissance of Security Studies", *International Studies Quarterly*, Cilt: 35, Sayı: 2, 1991.

Waltz, Kenneth N.,Theory of International Politics, McGraw-Hill Inc., New York, 1979.

ULUSLARARASI TERÖRİZM MAHKEMESİNİN KURULMASININ HUKUKSAL AÇIDAN İŞLEVSELLİĞİ

Yrd. Doç. Dr. Sadullah ÖZEL

(Batman Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü)

Uluslararası Ceza Mahkemesi(UCM), 1998 yılında Roma Statüsü ile belirlenen bir yargı organı olarak 1 Temmuz 2002'den beri faaliyetini sürdürmektedir. UCM'nin yargı yetkisi ve kararları konusunda bile tartışmalar sürerken, Uluslararası Terörizm Mahkemesi(UTM) kurulmasına dair Romanya ve İspanya'nın desteklediği bir insiyatif, uluslararası kamuoyunda gündem oluşturmuştur. Uluslararası Terörizm Mahkemesi (UTM) kurulması için girişim başlatan İspanya ve Romanya'nın Lahey Büyükelçilikleri, T.M.C. Asser Enstitüsü'nce 17 Kasım 2015 tarihinde Lahey'de düzenlenen "Hukuksal Yöntemlerle Terörizmle Mücadele Sürecinde Bir Uluslararası Terörizm Mahkemesinin Etkisi" başlıklı bir panele mali ve fikirsel destek sunmuşlardır. Romanya Dışişleri Bakanı Bogdan Aurescu ile İspanya Dışişleri Bakanı José García-Margallo y Marfil, Project Syndicate adlı sitede yayınlanan ortak makalelerinde UTM'nin kurulmasının gerekliliğini vurgulayarak terör tanımında yaşanan sorun nedeniyle, UCM'nin yetki alanı dışında kalan terörizmle özel bir yargı organının daha etkin şekilde mücadele edilebileceğini belirtmişlerdir. Bildirimizde UTM'nin kurulmasına ilişkin uluslararası ilişkilerden kaynaklı zorlukların ötesinde böyle bir yargı organının yapısal açıdan işlevselliği incelenmiştir. Öncelikle bu yargı organının kurulması için bir konsensüsün oluşması ve bunun bir sözleşme ile tahkim edilmesinin gerekliliğini not etmek gerekmektedir. Bu kapsamda henüz UCM'nin yargı yetkisini bile kabul etmeyen çok sayıda devlet varken "terörizm" gibi küresel güç mücadelesinde kullanılan netameli bir konuda faaliyet yürütecek UTM'nin kuruluşu konusuna dünya devletlerinin çoğunun mesafeli yaklaşacağı öngörülebilir. Ancak UCM'nin kuruluşunda ve faaliyette olduğu 15 yılı aşkın süreçte edinilmiş tecrübe, UTM'nin daha sağlam bir zeminde kurulmasını ve işlev görmesini sağlayabilir. Aynı şekilde bazı devletlerce UCM gibi çok çeşitli suç tiplerinde kapsamlı yargılama yetkisi olan bir organa yönelen karşıt tavır, salt terör suçunu inceleyecek ihtisaslaşmış ve dar yetkili bir mahkemeye karşı gösterilmeyebilir. Küresel düzeyde ve ulus devlet düzleminde terörizmle mücadelede ortak bir pratiğin sergilenmemesi karşısında UTM'nin "yerindelik" denetimi olarak nitelenen bir yetkiye sahip olup olmamasının doğuracağı sonuçlar değerlendirilmiştir. Bu bağlamda terörün birçok hukuksal

kavramda olduğu gibi ortak bir tanımının olmaması nedeniyle, UTM'nin ulus devletlerin farklı politik yaklaşımlarını da muhakeme konusu etmesi muhtemeldir. Ancak UTM vasıtasıyla evrensel bir terörle mücadele konseptinin oluşması mümkün olmasa da, terörün devletlerarası ihtilafları kullanarak dolaşımının engellenmesine yönelik bir irade oluşabilir. UTM'nin kurulması halinde, "terör" konusunda temel alacağı hukuksal içeriğin hermeneutik yöntem açısından oluşturabileceği güçlükler de analiz edilmelidir. Bu çerçevede Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin (AİHM) bazı kavramlara ilişkin belirlediği "otonom (özerk) anlam yöntemini benimsemesi mümkündür. Terörizmin küresel düzeyde etkisi arttıkça, terörle mücadelenin uluslararası ölçekte bir yargı organının desteğiyle yapılması ihtiyacı da artmaktadır. UTM'nin, UCM'nin yetki alanı dışında bıraktığı terörizm özel alanında yargılama yapması, farklı ülkelerden yargıçların katıldığı bir muhakeme dinamiği içerisinde terörizmle mücadeleye hukuksal açıdan uyum kazandırabilir.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Terörizm, Küresellik, Ulus Devlet, Yargılama Yetkisi, İşlevsellik.

SÖMÜRGECİLİK GELENEĞİNİN XXI. YÜZYILA YANSIMASI: "TERÖRE KARŞI SAVAŞ" DOKTRİNİ

Arş. Gör. Tuğba SARIKAYA GÜLER

(Kırıkkale Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü)

11 Eylül saldırıları akabinde, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) tarafından ilan edilen "Teröre Karşı Savaş" doktrininin, uluslararası hukukta yepyeni bir değerler dizisine olan gereksinim sonucu doğduğu kimi bürokrat ve yazarlarca iddia edilmiştir. Amerikan tezine göre XXI. yüzyılda terör, küreselleşmenin ve gelişen teknolojinin de tesiriyle hiç olmadığı kadar tahrip edici ve tahmin edilemez olduğundan, devletler artık suçluyu yalnızca cezalandırmayla yetinmemeli ayrıca gelecekteki muhtemel saldırılara karşı hem vatandaşlarını, hem topraklarını, hem de muasır medeniyetlerini savundukları uluslararası ölçekte bir savaşın içerisine girmelidirler. Her ne kadar bu doktrinin hem ilanı hem uygulanışı insani, hukuki, ahlaki ve siyasi açılardan çokça belirsizlik yaratarak eleştirilse de, ABD süreç boyunca bu yeni paradigmaya meşruiyet kazandırmaya çalışmıştır. Sonuçta ABD, zaruri olduğunu öne sürdüğü doktrini meşrulaştırırken kendisini hukukun üstünlüğü ilkesinden muaf tutmuş ve bu savaşı, teröristlerle "medeniyet" arasında cereyan eden, iyinin kötüye (şer eksenine) karşı savaşı olarak nitelemiştir. Bu noktada makale, günümüz Amerikan neo-emperyalist politikaları ile Kuzey Amerika'daki Avrupa kolonyalist yayılmacılığının dayandığı varsayımlar arasında bir özdeşim kurar. Bugün ABD'nin başvurduğu ahlaki ve hukuki gerekçelerin benzerlerini, Britanya İmparatorluğu Kuzey Amerika'ya yerleşimci gönderme aşamasında yüzlerce yıl önce öne sürmüştür. Bu bağlamda, çalışmanın ana savı bahsedilen her iki süreçte de medeniyet açısından üstünlüğün söylemde ön plana çıkarıldığı, ancak esasen çeşitli ahlaki, hukuki ve siyasi araçlar yoluyla ulusal çıkarlara meşruiyet temeli kazandırılmaya çalışıldığı iddiasına dayanmaktadır. ABD'nin "Teröre Karşı Savaş" doktrini ile Kuzey Amerika'daki Avrupa sömürgeciliği arasındaki temel farkın ise doktrinin daha ziyade demokrasiyi yayma vurgusunu ön plana çıkarması ve bunu yaparken laik bir yöntem benimsemesi olduğu düşünülmektedir. Bir başka deyişle, sömürgecilik döneminde Hristiyanlığın yayılması suretiyle gerçekleştirilen medenileştirme projesinin neo-emperyalist süreçte dinsel vurgulardan arındırıldığı tezinin üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Teröre Karşı Savaş Doktrini, Sömürgecilik, Neo-Emperyalizm, Meşru Müdafaa Hakkı, Haklı Savaş Teorisi.

YENİ TERÖRİZM, ULUSLARARASI TERÖRİZMİN DÖNÜŞÜMÜ VE ULUSLARARASI SİSTEMLE ETKİLEŞİMİ

Arş. Gör. Onur AĞKAYA

(Bilecik Şeyh Edebali Üniv., İktisadi İdari Bilimler Fak., Uluslararası İlişkiler Bölümü)

"Yeni terörizm" kavramı akademik literatürde 11 Eylül 2001'deki terör saldırıları (9/11) gerçekleşmeden önce önerilmiştir. Kavramı kullanan akademisyenler ve terör uzmanları, genel olarak terörist grupların stratejilerinde ve yapısal niteliklerindeki radikal değişimlere atıfla yeni bir tür terörizmin ortaya çıktığını öne sürmekteydi. Bu bağlamda, terörist oluşumlar, artık, daha az hiyerarşik ve ağsal-örgütlü, lidere daha az bağlı; yerleştiği devletlerin sınırlarını aşan eylemler hedefleyen ve dolayısıyla yerelden küresele evrilen; eskiden olduğu gibi yalnızca devlet yöneticilerini ve kadrolarının yerine, sivil hedefleri de yok etmeye çalışan; etnik ve ideolojik motivasyonlardan ziyade fanatizme ve radikalizme yakın; taktiksel anlamda sınırlı şiddetten çok aşırıcılığa meyilli; finansmanını, merkeze bağlı kalmaktansa anlık olarak sağlayabilen ve bunun için geniş bir yelpazede illegal aktiviteler gerçekleştiren; uluslararası sistemi onaylamaktan çok, sistemi hedef alıcı hâle gelmişti. Nihayetinde, eleştirmenlerinin ve bu çalışmanın da savunacağı üzere bu yaklaşım, terörizmi tarihsel bağlamından ayrı bir olgu olarak ele almakta ve 11 Eylül Saldırıları'nın etkisiyle terörizmi El Kaide örgütüyle ve örgütün eylemleriyle indirgemeci bir mantığa hapsetmektedir. Bu çalışma, 9/11 sonrası, terörizmin dönüşümünü üç noktayı sorunsallaştırarak incelemeyi hedeflemektedir: *i*) Yeni terörizm kavramı, Uluslararası İlişkiler disiplini açısından ne ifade etmektedir ve Türkiye'de yapılan terörizm çalışmalarında kavram nasıl kullanılmaktadır? *ii)* Uluslararası terörizmde, genel olarak, yeni terörizm kavramıyla savunulduğu gibi radikal bir kopuş ve dönüşüm yaşanmış mıdır? *iii)* Yeni terörizme konu olduğu iddia edilen terörist oluşumlar, uluslararası sistemi gerçekten reddederek hedef mi almaktadır, yoksa, klasik anlamda devletler sistemini onaylayan yapılar mıdır?

Çalışmada, Uluslararası İlişkiler disiplinin ajandasında önemli bir yer tutan, ancak, genellikle kapalı çevreler içinde devam ettirilen terörizm çalışmalarının, disiplinin kuramsal birikiminden faydalanabileceği ve aynı biçimde, Uİ akademisyenlerinin de terörizm çalışmalarından ziyadesiyle istifade edebileceği önerilmektedir. Dolayısıyla, bu çalışmayla, Türkiye'de yapılan terörizm çalışmalarına kuramsal ve kavramsal naçizane bir katkı sunulması ve analitik değerden yoksun değerlendirmeler yerine terörizme karşı mücadelede akademik birikim sağlanması yönünde diyaloğa açık bir çağrı sunulması hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: 11 Eylül 2001 Saldırıları, Yeni Terörizm, Uluslararası Terörizm, Uluslararası Sistem, Uluslararası İlişkiler.

Panel 16
17:00 – 18:15
(Seminer 1: Jandarma Er Bahadır AYDIN Seminer Salonu)
Oturum Başkanı: Yrd. Doç. Dr. Zeynep YÜCEL

Türkiye'nin Rusya ve Avrupa Birliği İlişkilerinde Türk Akımı ve TANAP Projeleri

Yrd. Doç. Dr. Arzu AL, Marmara Üniversitesi

Uğur GÜL, Marmara Üniversitesi

NATO'nun Akdeniz ve Kuzeydoğu Afrika'ya Yönelik Yaklaşımı Üzerine Bir Değerlendirme

Yrd. Doç. Dr. Arif BAĞBAŞLIOĞLU, Ahi Evran Üniversitesi

Doğu Akdeniz'in Batısında MEB Anlaşmazlıklarının Bölge Devletlerinin Politikalarına Etkileri

Arş. Gör. Fadime AYCA CEYLAN, Avrasya Üniversitesi

Güney Akım'dan Türk Akımı'na: Rus Gazının Avrupa'ya Transferinde Türkiye'nin Rolü

Mevlüt AKÇAPA, Uludağ Üniversitesi

TÜRKİYE'NİN RUSYA VE AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİNDE TÜRK AKIMI VE TANAP PROJELERİ

Yrd. Doç. Dr. Arzu AL
(Marmara Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü)

Uğur GÜL
(Marmara Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü)

Ekonomik ve sosyal kalkınmanın temel gerekliliği enerji kaynaklarına olan ihtiyaçtır. Enerji kaynakları bakımından fakir olan ülkeler için dışa bağımlılık en büyük sorundur. Hızlı nüfus artışı, sanayileşme ve teknolojik gelişmelere paralel olarak ülkelerin enerjiye olan ihtiyaçları sürekli artış göstermiştir. Enerjide dışa bağımlı ülkeler, bağımlılıklarını azaltmak için çalışmalar yapmakta ve yeni enerji stratejileri ortaya koymaktadır. Bu projeler ile ülkelerin temel amacı; enerjide sürdürülebilirlik, enerji arz güvenliğinin sağlanması, alternatif enerji kaynakları yaratma ve yeni stratejiler ortaya koyarak maliyetlerini en aza indirmektir.

Rusya ile Ukrayna arasındaki ilişkilerin Kasım 2013'te gerginleşmesi ve Kırım'ın Rusya'ya bağlanması ile birlikte AB ve ABD, Rusya'yı sadece kınamakla kalmamış, bir takım ambargolar uygulamıştır. Rusya'da, Batı'nın bu hamlesine enerji üzerinden karşılık vererek, Avrupa'ya Karadeniz ve Bulgaristan üzerinden gaz akışı vermeyi amaçlayan Güney Akım projesini iptal ederek, yerine Türk Akımı Projesini ortaya koymuştur. Enerji konusunda tek bir devlete bağımlı olmanın olumsuz sonuçlarının farkında olan Avrupa Birliği, Rusya'ya alternatif olması açısından Orta Asya'ya yönelik çalışmalar başlatmıştır. Bu çalışmalar neticesinde Azerbaycan gazını Türkiye üzerinden Avrupa'ya taşıyacak olan TANAP, 2011 yılında imzalanmıştır. Enerjinin sadece ekonomik yönünün olmaması askeri, güvenlik hatta sosyal yönünün olması nedeni ile devletler ve uluslararası örgütler açısından enerji konusu sürekli hafızalarda canlı kalmaktadır. Enerji; devletler için hayati öneme sahiptir ve enerji güvenliğine yönelik olarak ortaya çıkacak herhangi bir tehdidin uluslararası politik ekonomiyi olumsuz yönde etkilemesi kaçınılmazdır. Uluslararası aktörler yaşanabilecek olumsuz gelişmeleri en aza indirmek için sürekli çalışmalar yapmakta alternatif projeler üretmektedir. TANAP ve Türk Akımı projeleri ile birlikte hem Rusya hem Avrupa Birliği açısından Türkiye'ye verilen önem artmıştır. Bu projeler ile birlikte enerji kaynakları bakımından fakir olan Türkiye, enerji mer-

kezi olma yolunda önemli adımlar atmıştır. Türkiye her iki projenin de hayata geçirilmesi için (Kasım 2015'te Rusya ile yaşanan uçak krizine rağmen) bu projeleri iptal etmemiş ve gereken önemi vermiştir. Buradan hareketle bu çalışmanın amacı; iki projenin sorunsuz şekilde gerçekleşmesi halinde küresel anlamda Türkiye'nin önemli konuma geleceğini ve özellikle de ekonomik anlamda birçok getiriye sahip olacağını kanıtlamaktır. Bunu yaparken de güncel ekonomik veriler ve ülkeler arasındaki siyasi gelişmeler incelenerek Uluslararası Politik Ekonomi açısından açıklamalar yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Enerji Arz Güvenliği, TANAP, Türk Akımı, Uluslararası Politik Ekonomi, Bağımlılık.

NATO'NUN AKDENİZ VE KUZEYDOĞU AFRİKA'YA YÖNELİK YAKLAŞIMI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

*Yrd.Doç.Dr. Arif BAĞBAŞLIOĞLU**

Özet

NATO, Soğuk Savaş sonrasında Akdeniz ve Kuzeydoğu Afrika'ya yönelik yaklaşımını İttifak'ın ortaklık politikası çerçevesinde oluşturmuştur. Arap Baharı akabinde yaşanan çatışmalar, mülteci krizi, Ukrayna krizi ile birlikte Rusya'nın Kırım'ı işgali NATO'nun güvenliğini tehdit eden gelişmeler olarak öne çıkmışlardır. Söz konusu gelişmeler ışığında, NATO'nun Akdeniz ve Kuzeydoğu Afrika'ya yönelik yaklaşımında İttifak'ın ortaklık politikasının etkinliği daha da azalmıştır. NATO üyesi ülkeler arasındaki çıkar ve tehdit algılamalarındaki farklılıklar, günümüz koşullarında büyük masraflı ve yüksek oranda can kaybı riski taşıyan operasyonların gerçekleşmesine imkân vermemektedir. Böyle bir uluslararası konjonktür dahilinde NATO Ege'de gerçekleştirdiği gibi insan güvenliğini sağlamaya yönelik, Atlantik ötesinde de varlığına imkan sağlayan düşük maliyetli, insan kaybı riskinin göreli olarak az olduğu ve uluslararası kamuoyunu olumlu olarak etkileyebilecek operasyonları daha fazla tercih edecektir.

Anahtar Kelimeler: NATO, Akdeniz ve Kuzeydoğu Afrika, İnsan Güvenliği, Libya, Ege.

AN ASSESSMENT OF NATO'S APPROACH ON THE MEDITERRANEAN AND NORTH AFRICA

Abstract

NATO has established its Mediterranean and Northeast Africa approach under the partnership policy of the Alliance after the Cold War. Post-Arab Spring conflicts, refugee crisis, Ukraine crisis and occupation of Crimea by Russia are the principal developments that threaten the security of NATO. In the light of these developments, the Alliance Partnership Policy's effect on NATO's approach to the Mediterranean and Northeast Africa has further diminished. The difference of interest and threat perceptions among the NATO member countries does not allow the operations carrying the risk of significant

* Yrd.Doç.Dr., Ahi Evran Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü, abagbasliogglu@ahievran.edu.tr

loss of lives and having high costs to be realized under today's circumstances. Under such international conjuncture, NATO will probably prefer the operations that will provide human security as it carried out in the Aegean and the operations that are cost-effective, have relatively lower ratio of loss of lives and enable its existence in transatlantic.

Key Words: NATO, the Mediterranean and North Africa, Human Security, Libya, the Aegean.

1. Giriş

NATO'nun stratejik konseptleri mevcut uluslararası güvenlik ortamını genel olarak betimleyen ve -bu betimleme içerisinde İttifak'a yönelik tehditleri ve tehditlerle mücadele yöntemlerini belirlemek suretiyle- İttifak'ın amaç ve görevlerini güncelleyen resmi metinlerdir. NATO, Soğuk Savaş sonrası dönemde uluslararası konjonktürdeki değişimlere uyum sağlamak amacıyla 1991, 1999 ve 2010 yıllarında üç adet stratejik konsept yayımlamıştır. İlan edilen stratejik konseptler aracılığıyla İttifak'ın temel kuruluş amacı olan *kollektif savunmanın gerçekleştirilmesi* amacının yanına, *kriz yönetiminin sağlanması* ve *işbirliğine dayalı güvenlik anlayışının geliştirilmesi* amaçları da eklenmiştir. Kriz yönetiminin sağlanması, alan-dışı olarak gerçekleştirilen operasyonlara İttifak içerisinde meşru bir zemin sağladığı gibi İttifak'ın küresel mücadele ve müdahale alanını da genişletmiştir. İşbirliğine dayalı güvenlik anlayışının geliştirilmesi ise İttifak'ın ortaklık politikası çerçevesinde NATO üyesi olmayan ülkeler ile kurulan ilişkilere odaklanarak, İttifak'a Avrupa Atlantik Bölgesi dışındaki ülkelerle kurumsal işbirliği ve diyalog kurma imkânı sağlamıştır. Özünde Avrupa-Atlantik İttifakı olan NATO'nun Akdeniz ve Kuzeydoğu Afrika ülkeleriyle ilişkileri de bu çerçevede geliştirilmiştir.

2010 Lizbon Zirvesi sonrasında güvenlik algılamalarını değiştiren ve İttifak'ın güvenlik ve savunma politikalarını yeniden değerlendirilmesini –hatta belki de yeni bir stratejik konsepti- gerekli kılan gelişmeler yaşanmıştır. Bu gelişmelerin başında Ortadoğu'da statükoya yönelik bir karşı duruşu ifade eden ve bu açıdan büyük ümitleri simgeleyen ancak ağır maliyetlere sebep olan Arap Baharı gelmektedir. Bölgedeki devlet yapılarının çözülmesine sebep olan Arap Baharı akabinde Tunus, Mısır, Libya ve Yemen'de iktidar değişimi gerçekleşmiştir. Suriye'de ise rejim halen ülkenin bir bölümünde ayakta kalmasına karşın, devlet dışı aktörlerin dâhil olduğu en karmaşık mücadele, salt ulusal değil, uluslararası düzeyde de yarattığı birçok güvenlik tehdidiyle beraber devam etmektedir.

Arap Baharı akabinde yaşanan çatışmalar, DEAŞ'ın (Devlet'ül Irak ve'ş Şam–Irak ve Şam Devleti) varlığı, mülteci krizi, Ukrayna krizi ile birlikte Rusya'nın Kırım'ı işgali İttifak'ın güvenliğini tehdit eden gelişmeler olarak öne çıktılar. NATO'nun bu yeni güvenlik ortamına adapte olması gerektiği ile ilgili literatürde bir uzlaşı olmasına rağmen bunun nasıl gerçekleşeceği cevap arayan bir sorudur. Bu çalışma söz konusu gelişmeler ışığında NATO'nun Akdeniz ve Kuzeydoğu Afrika'daki faaliyetlerindeki değişimi incelemektedir. Bu çalışmanın temel iddiası, uluslararası konjonktürdeki değişim paralelinde, NATO'nun insan güvenliğini sağlamaya yönelik, düşük maliyetli, personel kaybı riskinin göreli olarak az olduğu faaliyetlerinin özellikle söz konusu bölgede artacağı yönündedir. Bu çerçevede, öncelikle Soğuk Savaşın sona ermesinden Arap Baharı'nın başlamasına kadar geçen sürede NATO'nun söz konusu bölgeye yönelik yaklaşımı ve bu yaklaşımı uygulamak için kullandığı araçlar kısaca değerlendirilecektir. Daha sonra Arap Baharı akabinde NATO'nun bölgedeki faaliyetleri 2011 Libya Müdahalesi ve Şubat 2016'da Ege Denizi'nde mülteci akınını önlemeye yönelik olarak başlatılan operasyon örneklerinde değerlendirilecek ve son olarak Mayıs 2017'de gerçekleştirilen NATO Zirvesi'nde alınan kararlar ele alınacaktır.

2. Nato'nun Akdeniz ve Kuzeydoğu Afrika'daki İlk Kurumsal Bağlantıları: Ortaklıklar

Bölgesel bir kollektif savunma örgütü olarak kurulan NATO'nun Soğuk Savaş sonrasında ilgi ve faaliyetlerindeki değişim İttifak'ın küresel bir güvenlik örgütü olarak Akdeniz ve Kuzeydoğu Afrika'ya yönelik bir yaklaşım geliştirmesini sağladı. İttifak, yayımladığı stratejik konseptlerle kitle imha silahlarının yayılması, uzun menzilli füze tehdidi, enerji güvenliği, NATO'nun sınırları dışında oluşan istikrarsız ortam, terörizm, silah ve uyuşturucu kaçakçılığı, insan ticareti gibi yasadışı uluslararası faaliyetler ile siber saldırıların daha organize hale gelmesini de İttifak'ın güvenliğine yönelik başlıca tehditler olarak belirledi.[1] İttifak'a yönelik tehdit yelpazesinin bu şekilde genişletilmesi, İttifak'ın bölgeye yönelik bir yaklaşım oluşturmasında büyük bir katkı sağlamıştır. Bu çerçevede, söz konusu dönemde NATO'nun bölgeye yönelik yaklaşımı, güvenlik eksenli olarak geliştirildi. Akdeniz güvenliğinin İttifak üyeleri için artan önemi,

[1] 2010 Lizbon Zirvesi'nde ilan edilen son stratejik konseptte, lazer silahları, elektronik savaş teknikleri, uzay bağlantısını engelleyen farklı teknolojik unsurlar, sağlığa yönelik riskler, iklim değişikliği, su kaynaklarının azalması, artan enerji ihtiyacı gibi çevresel sorunlar NATO üyelerinin güvenlik politikalarını etkileyebilecek hususlar olarak değerlendirilmişlerdir. Ayrıntılı bilgi için bkz. NATO, *Active Engagement, Modern Defence: Strategic Concept*, 19.11.2010, http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_68580.htm.

ortaklık anlayışının bölgedeki Arap-İsrail çatışması gibi kökleşmiş sorunlara çözüm üretebilme potansiyeli ve medeniyetler çatışması gibi ötekileştirici fikirlerin yayılmasının önlenmesine yönelik çabalar İttifak'ın bölgeye yöneliminde etkili olan unsurlar olarak sıralanabilirler.[2] Bu noktada NATO'nun Akdeniz ve Kuzeydoğu Afrika'ya yönelik yaklaşımının oluşturulması hususunda ABD'nin bölgeye yönelik algılamaları ve politikalarının etkisinin yadsınamayacağı da ifade edilmelidir. İttifak'ın operasyonel faaliyet alanını Ortadoğu ve Basra Körfezi'ne doğru genişletmesi düşüncesi 1998 yılında Bill Clinton yönetimi tarafından vurgulandı.[3] 11 Eylül saldırıları sonrasında ise NATO'nun Akdeniz ve Kuzeydoğu Afrika'ya yönelik yaklaşımında Amerikan dış politikasındaki öncelik değişiminin etkisi daha belirgin olarak görüldü ve bu çerçevede NATO klasik tehditlerin yanı sıra, terör, radikalizm, siber saldırı gibi asimetrik nitelikli tehditlerle mücadeleyi de gündemine aldı.[4]

Bölgenin güvenliğinin NATO üyesi ülkelerin güvenliği ve istikrarı ile bağlantılı olarak değerlendirilmesi paralelinde, NATO'nun bölgeye yönelik yaklaşımının İttifak içerisindeki meşru zemini ortaklık politikası çerçevesinde kurulan kurumsal iş birliği mekanizmalarıyla oluşturuldu. NATO'nun ortaklık politikası İttifak'ın Soğuk Savaş sonrası dönemde NATO üyesi olmayan ülkeler ile işbirliği ve diyaloğun artırılması hedefi çerçevesinde şekillenmiş; günümüzde ise NATO'nun coğrafi dönüşümünün en önemli unsurlarından birini oluşturmaktadır.[5] NATO'nun coğrafi dönüşümünün önemli bir unsuru olan ortaklıklar NATO'nun güvenlik politikasının bir parçası olarak işlev görmüşledir.

Orta Doğu'daki çatışmalar sebebiyle, NATO bölgedeki tüm devletleri kapsayan bir ortaklık oluşturamamıştır. Bunun yerine 13 Eylül 1993'te İsrail ile Filistin arasında imzalanan Oslo Barış Anlaşması'nın bölgenin güvenliği açısından yarattığı olumlu atmosferin de katkısıyla Akdeniz'e kıyısı olan Kuzey Afri-

---

2 Abdennour Benantar, "NATO, Maghreb and Europe", *Mediterranean Politics* 11, no. 2 (2006): 168.

3 Aktaran Ed Blanche, "NATO and Middle East". The Middle East, Şubat 2005, http://www.thefreelibrary.com/Nato+%26+the+Middle+East%3A+the+Nato+alliance+is+making+a+determined...-a0128792700.

4 Sertif Demir ve Hasret Çomak, "NATO ve Suriye Krizi", *Uluslararası Politikada Suriye Krizi,* Der. Hasret Çomak, Caner Sancaktar ve Zafer Yıldırım, (İstanbul: Beta, 2016), 335-347.

5 Kurumsal çerçeveleri olan NATO ortaklıkları, 1994 yılında ilan edilen Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri ile Sovyetler Birliği'nden ayrılan ülkelere yönelik olan Barış İçin Ortaklık (BİO) ile 1995'te Akdeniz ve Kuzeydoğu Afrika ülkelerine yönelik olarak oluşturulan Akdeniz Diyaloğu (AD) ve 2004 İstanbul Zirvesi'nde başlatılan İstanbul İş Birliği Girişimi (İİG)'dir. BİO'nun üyeleri olan Rusya Federasyonu, Ukrayna ve Gürcistan ile ikili formatta ortaklıklar da mevcuttur. Küresel ortaklarla olan ilişkiler de ortaklık politikasının yelpazesini genişletmektedir.

ka ülkeleri ve Orta Doğu ülkelerinin bir kısmı ile Akdeniz Diyaloğu (AD) adlı ortalık kuruldu. 8 Şubat 1995 tarihinde Fas, Moritanya, Tunus, Mısır ve İsrail'in katılımıyla oluşturulan AD'ye Aralık 1995'te Ürdün ve Şubat 2000'de Cezayir de dâhil oldular. AD oluşturulduktan sonra gerçekleştirilen NATO zirvelerinde AD programını geliştirmeye ve canlı tutmaya yönelik kararlar alınmıştır. Bu kararlardan bazıları şu şekilde sıralanabilir:

1) Kuzey Atlantik Konseyi'nin 29 Mayıs 1997 tarihinde Sinatra'da yapılan oturumunda, AD'nin askerî iş birliği programlarıyla takviye edilmesi kararı.[6]

2) 8-9 Temmuz 1997 tarihleri arasında gerçekleştirilen Madrid Zirvesi'nde ise görüş alışverişi sağlanabilmesi amacıyla ilk sürekli forum görevini üstlenen Akdeniz İş Birliği Grubu'nun oluşturulması ve Akdeniz ülkelerinde NATO irtibat merkezlerinin açılması kararı.[7]

3) 1999 Washington Zirvesi'nde AD çerçevesinde siyasi ve uygulamalı iş birliğinin derinleştirilmesine kararı.

11 Eylül saldırılarından sonra NATO ve Diyalog ülkeleri Kuzey Atlantik Konseyi çerçevesinde daha fazla bir araya geldiler. 21-21 Kasım 2002'de gerçekleştirilen Prag Zirvesi'nde programın güçlendirilmesi İttifak'ın önceliklerinden biri haline getirildi. Bu kapsamda NATO'nun dönüşümüne paralel olarak mevcut iş birliği alanları daha derinleştirilmiş ve yeni iş birliği alanları önerilmiştir. Programa katılan ülkelerin Kuzey Atlantik Antlaşması'nın 5. maddesi kapsamı dışındaki NATO operasyonlarına, savunma reformu ve ekonomisine, terörizm ve sınır güvenliği, afet yönetimi gibi konulara yapacakları katkıların arttırılması hedeflenmiştir.[8] Bu çerçevede Fas, Mısır ve Ürdün NATO'nun Balkanlarda icra ettiği barışı koruma görevlerine katıldılar.

28-29 Haziran 2004'te gerçekleştirilen İstanbul Zirvesi'nde "Akdeniz Diyaloğu için Daha İddialı ve Genişletilmiş Çerçeve" adlı belge kabul edildi. Bu belge ile beraber AD'ye dahil devletlerin NATO liderliğinde gerçekleştirilen operasyonlara katılabilmeleri için gerekli olan eğitimlerin söz konusu ülke personeline sağlanması ve terörizmle mücadelede istihbarat paylaşımının sağlıklı bir şekilde sağlanmasını hedefleyen adımlar atıldı. NATO'nun özellikle 28-29 Kasım 2006'da gerçekleştirilen Riga Zirvesi'nde enerji güvenliğinin sağlanma-

---

6 NATO, "Final Communique", 1997, http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_25472.htm.

7 NATO, "Madrid Declaration", 1997, http://www.nato.int/cps/en/SID-A9413620-D36797B1/natolive/official_texts_25460.htm.

8 NATO, *NATO Handbook*, (Brussels: NATO Public Diplomacy Division, 2006), 233.

sını siyasi bir gündem olarak belirlemesi, İttifak'ın bölgeye yönelik ilgisini de artırmıştır.[9]

NATO ve AD ülkeleri arasındaki pratik işbirliği faaliyetleri Yıllık Çalışma Programında belirlenmektedir. Çalışma programında belirlenen faaliyetlerin yüzde seksen beşi askeri niteliktedir. Program katılımcı ülkelere askeri eğitim öğretim ve doktrin, savunma planlama, sivil olağanüstü hal planlama, kamu diplomasisi, kriz yönetimi ile silahlanma ve istihbarat faaliyetlerinde işbirliği imkânı sağlamaktadır.[10]

2004 İstanbul Zirvesi'nde AD'nin bir tamamlayıcısı olmasının yanı sıra farklı bir ortaklık temelinde Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), Katar ve Kuveyt'in dâhil olduğu İİG oluşturuldu. Kurucu belgelerinde İİG'nin, 11 Eylül saldırıları sonrasında Amerikan dış politikasındaki söylemlere uygun olarak, terörizm başta olmak üzere güvenlik tehditleriyle başa çıkabilmeyi ve programa katılan devletler ile pratik iş birliğini geliştirmeyi amaçladığı ifade edilmektedir.[11]

NATO'nun İİG'ye katılan ülkelere yönelik iş birliği için belirlediği alanlar, AD katılımcıları için de belirlenen alanlardır. Bu alanlar, savunma reformu, savunma bütçeleri ve katılımcı ülkelerin belirli askerî tatbikatlara ve bununla ilgili eğitim ve öğretim faaliyetlerine katılarak Birleşmiş Milletler (BM) Antlaşması'na uygun şekilde NATO başkanlığında yürütülecek operasyonlarda İttifak kuvvetleri ile birlikte çalışabilmelerini kolaylaştırmak amacıyla silahlı kuvvetler arasındaki iş birliğini güçlendirmektir.[12]

Bu sayede ortaklık programına dâhil olan ülkeler, önceden belirlenmiş NATO/BİO tatbikatlarında gözlemci olarak bulunabilme veya bu tatbikatlara katılabilme ve hatta NATO komutasındaki barışı koruma operasyonlarına katkıda bulunabilme imkânlarına sahip olmuşlardır. Birleşik Arap Emirliği, Kosova'daki NATO operasyonuna ve Afganistan'da görev yapan ISAF'e sembolik sayıda da olsa personel gönderdi. Birleşik Arap Emirliği ve Katar, Libya operasyonuna da destek sağladılar. İİG'ye katılan ülkeler, ayrıca, BİO çerçevesinde, NATO sponsorluğunda geliştirilmiş olan programlar ve eğitim merkezlerin-

---

9 Mesut Şöhret, "NATO'nun Ortadoğu Politikası", *Ortadoğu Analizi,* Der. Hasret Çomak ve Caner Sancaktar, (İstanbul: Beta, 2014), 473-480.

10 NATO, "NATO Mediterranean Dialogue", 2015, http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_60021.htm?.

11 NATO, "The Istanbul Cooperation Initiative", 2004, http://nato.int/cps/en/natohq/official_texts_21017.htm?selectedLocale=en.

12 NATO, "Istanbul Cooperation Initiative", 2009, http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_21017.htm.

den de yararlanabilmektedirler. Literatürde İİG'nin AD'ye oranla daha başarılı bir ortaklık olduğu ifade edilmektedir.[13] İİG üyelerinin AD üyelerine oranla daha homojen bir yapıya sahip olmaları, NATO ile ortaklıktan beklentilerinin ve tehdit algılarının benzerliği, söz konusu kıyaslamada İİG'yi bir adım öne çıkaran sebeplerdir. Ancak bu noktada Haziran 2017'de İİG üyesi olan BAE ve Bahreyn'in Katar'a yönelik olarak bu ülkenin İran ile ilişkileri ve yasa dışı silahlı örgütlere destek verdiği iddiaları hatırlandığında İİG'nin söz konusu homojen yapısını ve göreli bütünlüğünü kaybettiğini ifade edebiliriz.

AD ve İİG dışında NATO'nun bölge ülkelerine yönelik önemli bir adımı da Irak Eğitim Misyonu'dur. 2003 Irak Krizi sonrasında Irak ordusuna eğitim desteği sağlayan misyon İttifak üyelerinin askeri personelinin ülkede bulunmasına meşru bir sebep kazandırması açısından önemlidir.

14-15 Nisan 2011'de Berlin'de gerçekleştirilen NATO Dışişleri Bakanları Toplantısı sonucunda NATO'nun yeni ortaklık politikası ilan edildi.[14] Yeni ortaklık politikasının AD ve İİG katılımcılarına yönelik en somut yansıması 1 Ocak 2012 itibariyle Ortaklık İşbirliği Menüsünün tüm ortak ülkelere açılmasıdır.[15] Bunun pratik anlamı NATO ile yeni işbirliği alanlarının artmasıdır. Bu çerçevede NATO liderliğinde gerçekleştirilen müdahalelere katılımını artırmaya yönelik olan Harekât Yetenekler Konsepti, Avrupa-Atlantik Afet Müdahale Eşgüdüm Merkezi ve Terörizme Karşı Ortaklık Eylem Planı gibi girişimler başlatılmış ve AD ve İİG ülkelerinin personeli bu kapsamdaki faaliyetlere katılmışlardır.

---

[13] Bkz. Sertif Demir, "NATO'nun Ortadoğu ve Kuzey Afrika Politikaları", *Ortadoğu Analizi*, Der. Hasret Çomak ve Caner Sancaktar, (İstanbul: Beta, 2014), 443; Pierre Razoux, "What Future for NATO's Istanbul Cooperative Iniatiative", Research Paper No. 55, (Rome: NATO Defense College, 2010), 2.

[14] Yeni ortaklık politikası ile dünyanın çeşitli bölgelerinden -pratikte Asya-Pasifik bölgesinden- NATO ile birlikte çalışmak isteyen ülkeler ile konu bazlı ilişkileri oluşturulması için NATO bünyesinde yasal çerçeve oluşturulmuştur. NATO'nun yeni ortaklıklar politikasında, kurumsal ortaklık programlarının (BİO, AD, İİG) varlıkları aynen korunmuş; fakat küresel ortak sıfatıyla NATO operasyonlarına katkı sağlayan devletleri de içeren yeni bir kurumsal yapı öngörülmemiştir. Ancak NATO'nun kurumsal ortaklarına sağladığı tüm araçlar, bu yeni politika dâhilinde daha açık bir şekilde NATO ile herhangi bir konuda birlikte çalışmak isteyen tüm devletlerin kullanımlarına açık hale getirilmişlerdir. Bu açıdan eskiden sadece BİO ülkelerinin katılımına açık olan Bireysel Ortaklık Eylem Planı (Indiviual Partnership Action Plan-IPAP) ve Planlama ve Gözden Geçirme Süreci (Planning and Review Process-PARP) gibi mekanizmalar tüm ortakların talebine sunulmuştur. Yeni Ortaklık Politikası ile ilgili daha ayrıntılı bilgi için bkz., Arif Bağbaşlıoğlu, "Transatlantik İlişkiler Bağlamında Akıllı Savunma ve Küresel Ortaklar", *ADAM Akademi* 3 no 1, (2013): 82-84.

[15] NATO, "NATO Mediterranean Dialogue", 2015, http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_60021.htm?.

AD ve İİG, katılımcı ülkelere üyelik perspektifi sunmadan bu ülkeleri NATO ile irtibatlandırmak amacıyla oluşturulmuştur. Bu iki programın kurucu belgelerinde katılımcı devletlere İttifak'a üyelik açısından herhangi bir perspektif çizilmemiş; programların temel kuruluş amaçları olarak bölgesel güvenlik ve istikrarın sağlanması gösterilmiştir. Üyelik ve ortaklık arasındaki söz konusu ilişki yoksunluğu NATO'nun bölgeye yönelik görev ve amaçlarının sadece AD ve İİG ülkeleri için değil İttifak üyeleri içinde belirlenmesini de gerekli kılmaktadır.[16] İttifak'ın ve ABD'nin bölge halkları üzerindeki kötü imajı, bölgedeki iç siyasi değişiklikler ve bölge içinde etkinliklerini artıran rakiplerin tutumları NATO'nun bölgede ortaklıklar yoluyla kendisine güçlü bir rol biçme çabasını olumsuz yönde etkilemiştir. Bu olumsuzluğa bölge ülkelerinin kendi gelecekleri için ortak bir vizyon oluşturma konusundaki eksiklikleri de eklenmelidir. Arap Baharı ve akabinde bölgede yaşanan çatışmalar zaten büyük ölçüde Asya Pasifik ülkeleriyle ortaklık ilişkilerini geliştirmeyi hedefleyen yeni ortaklık politikasının Akdeniz ve Kuzeydoğu Afrika'daki ortaklıklara olabilecek olumlu katkının sağlanmasını da engellemiştir.

3. Arap Baharı Sonrasında Bölgeye Yönelik Nato Faaliyetleri

Ortadoğu'daki otoriter yönetimlere karşı "demokrasi, özgürlük, adalet ve refah" taleplerini içeren bu açıdan büyük ümitlerle başlayan kitlesel isyanları tanımlayan Arap Baharı ve akabinde ortaya çıkan çatışma süreci, 20. yüzyılın başında bölge dışı güçler tarafından kurulan ve kısmi dönüşümlere uğrayan devlet yapılarının çözülmesine sebep oldu. Söz konusu gelişmelere NATO'nun ilk somut tepkisi insani gerekçelere dayandırılan Libya müdahalesidir.

3.1. Libya Müdahalesi

Libya müdahalesinde -farklı açılardan tartışmalı da olsa- müdahaleye hukuki dayanak kazandıran BM Güvenlik Konseyi kararları vardır. Libya'da 15 Şubat 2011'de avukat Fethi Terbil'in tutuklanması ile Bingazi bölgesinde başlayan gösteriler akabinde Kaddafi yönetiminin muhaliflere silahlı kuvvet kullanarak karşılık vermesi ülkeyi bir iç savaşa sürükledi. Uluslararası toplum soruna kayıtsız kalmamış ve BM daha önceki benzer örneklerin aksine çok kısa zamanda konu ile ilgili kararlar almıştır. BM Güvenlik Konseyi, 26 Şubat'ta aldığı 1970 sayılı karar ile Libya'da insan hakları ihlallerinin ciddi boyuta ulaştığı tespitinde bulunarak ülkeye yönelik silah ambargosu uygulanmasını ve Kaddafi ile yakınlarına yönelik tedbirler alınmasını sağladı. Alınan kararın istenilen

[16] Erik Reichborn-Kjennerud, "NATO's Problematic Partnerships in the MENA Region", *Mediterranean Quarterly* 25 no 2, (2014): 27.

düzeyde uygulamaya geçirilmemesi ve şiddetin sona ermemesi gibi nedenlerle 17 Mart 2011'de BM Güvenlik Konseyi'nin oy çokluğu ile aldığı 1973 sayılı karar Libya'ya askerî operasyonun önünü açmıştır. Beş üye ülkenin (Çin Halk Cumhuriyeti, Rusya Federasyonu, Brezilya, Almanya ve Hindistan) çekimser oy kullandığı söz konusu kararda "acil ateşkes" talep edilirken Libya üzerinde "uçuşa yasak bölge" oluşturulması da onaylanmıştır. Kararda, Kaddafi yönetiminin 1970 sayılı karara uymadığı, keyfi tutuklamalar ve toplu ölüm cezaları gibi uygulamalarla insan haklarını ağır ve sistemli bir şekilde ihlal ettiği belirtilmiş ve Libya'daki sivillerin korunması için BM üyesi devletlerin münferiden veya bölgesel örgüt veya düzenlemeler çerçevesinde birlikte hareket ederek gerekli tüm önlemleri alabileceği vurgulandı.[17]

1973 sayılı kararın alınmasının hemen ardından 19 Mart 2011'de, Fransa önderliğindeki koalisyon güçleri tarafından Libya'ya yönelik olarak başlatılan müdahale 31 Mart 2011'den sonra NATO komutasında "Operation Unified Protector" adıyla yürütülmüştür. Müdahale ile NATO açıkça değişim talep eden muhaliflerden yana tavır alarak askerî yeteneklerini ve operasyonel imkânlarını bu yönde seferber etti. 31 Ekim 2011 tarihinde operasyon sona erdirildi.[18] Müdahalenin BM ve Arap Birliği tarafından desteklenmesi, müdahalenin meşruluğunu artırdığı gibi, Avrupalı NATO müttefikleri ile Katar ve Birleşik Arap Emirlikleri gibi NATO ortaklarının da müdahaleye askeri olarak katılmalarına imkân sağladı.[19]

Libya müdahalesinin İttifak içerisindeki ilişkilere ve İttifak'ın Akdeniz ve Kuzeydoğu Afrika'ya yönelik yaklaşımına yönelik önemli yansımaları olmuştur.[20] Bu bağlamda müdahalenin İttifak ilişkilerine yansıması öncelikle yük/sorumluluk paylaşımı hususunda ortaya çıktı. Müdahale sırasında Avrupalı

---

17 UN Security Council, "Security Council Resolution 1973", 2011 http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1973(2011).

18 NATO, Bosna, Kosova ve Afganistan müdahaleleri sonrasında BM kararlarıyla yeni hükümetlerin görevlerini yerine getirebilmesi için gerekli güvenli ortamı oluşturmak için oluşturulan IFOR, KFOR, ISAF gibi misyonlarda aktif görev almıştır. Libya'da ise benzer amaçlar için oluşturulan UNSMIL'de NATO aktif görev almamıştır.

19 F. Stephen Larrabee ve Peter A. Wilson, "NATO Needs a Southern Strategy", *National Interest,* 27.01.2014, http://nationalinterest.org/commentary/nato-needs-southern-strategy-9769.

20 Bu noktada, Libya müdahalesinin NATO-Rusya ilişkilerine etkisine de kısaca değinilmelidir. Telatar'e göre Rusya, Libya'ya karşı düzenlenen NATO askeri müdahalesinden sonra, ABD'nin yeni bir askeri müdahalede bulunması olasılığına karşı sert bir tavır almış ve Arap Baharı başladığında uyguladığı düşük profilli politikasını değiştirmeye başlamıştır. Rusya, Suriye'deki iç savaşa doğrudan müdahil olarak Suriye'deki Beşar Esad rejimine yoğun destek vermiş ve Suriye yönetimine yönelik olası bir uluslararası askeri müdahaleyi engellemiştir. Bkz. Gökhan Telatar Gökhan, "Rusya ve Arap Baharı: Batı ile Yeni Soğuk Savaş Mı?", *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 15 no 1 (2015): 175-202.

müttefiklerin havayoluyla istihbarat toplamak için kullanılan insansız hava araçları, hava ikmal taşıtları, hassas güdümlü silahlar ve yer kontrol imkânları gibi gelişmiş bir askerî operasyon yürütmekte büyük önemi olan kaynaklar açısından halen ABD'ye bağımlı olduğu görülmüştür.[21] Bu tespit, Avrupalı müttefiklerin NATO'nun maliyetlerinin karşılanması konusunda daha fazla kaynak ayırmadıkları eleştirisiyle birleşerek İttifak içerisinde yük paylaşımı sorununu daha görünür kılmıştır. Bu sorunları çözmek amacıyla "savunmaya tahsis edilen sınırlı kaynaklarla maksimum etkiye ulaşma" gibi bilindik bir düşüncenin yeni bir ifade tarzı olan akıllı savunma kavramı/girişimi başlatılmıştır. 20-21 Mayıs 2012'de gerçekleştirilen Şikago Zirvesi ile akıllı savunma resmî olarak İttifak'ın savunma stratejisinin bir parçası haline getirilmiştir. İzleyen süreçte, 4-5 Eylül 2014'te gerçekleştirilen Galler Zirvesi'nde alınan kararlarda da akıllı savunmanın NATO'nun savunma planlama politikasının temel bir unsuru olarak değerlendirildiği görülmektedir. Akıllı savunma Avrupa'da küresel finansal krizin yaşandığı, NATO'nun Afganistan'da yürüttüğü tarihindeki en kapsamlı görevinin sona erdiği ve bu anlamda NATO'nun operasyonel faaliyetlerinin azaldığı bir dönemde İttifak'ın birlikte çalışabilmesi için bir fırsat olarak görülmektedir.

İttifakın Akdeniz ve Kuzeydoğu Afrika'ya yönelik ilk askeri müdahalesi olan Libya müdahalesinin NATO'nun bölgeye yönelik yaklaşımına bir diğer önemli yansıması ise bölgeye yönelik faaliyetlerin kapsamındaki değişikliktir. Kanımızca, müdahale NATO'nun bölgede askeri güç unsurlarını minimum düzeyde kullanıp ortaklıklar kurarak bölgeyi kendisi ile irtibatlı hale getirme politikasından bir sapmayı da ifade etmektedir. Bu noktada Arap Baharının ortaya çıkmasında ve sonrasında meydana gelen rejim değişikliklerinde NATO'nun ortaklıklar aracılığıyla bölge ile kurduğu bağların ne kadar etkili olduğu sorusu sorulabilir. Bu sorunun net cevabı olarak söz konusu ilişkiyi açıklayabilecek verilerin yetersiz olduğu ifade edilebilir.[22] Hatta NATO hakkında çalışmalar yapan birçok araştırmacı Arap Baharı'nın bölge ile kurumsal bağlantıları

---

[21] Libya'da gerçekleştirilen operasyon kapsamında Avrupalı müttefiklerin operasyonel yetenekler açısından ABD'ye bağımlılığı ve operasyonun Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası açısından yeri ile ilgili daha ayrıntılı bilgi için bkz. Nicole Koeing, "The EU and the Libyan Crisis: In Quest of Coherence?", *The International Spectator: Italian Journal of International Affairs* 46 no (2011): 11-29; Christian Mollig, "Europe without Defence", (2011): 2, http://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/comments/2011C38_mlg_ks.pdf; Ellen Hallams ve Benjamin Schreer, "Towards a "post-American" Alliance? NATO Burden-Sharing After Libya", *International Affairs* 88 no 2 (2012): 313-327.

[22] Martin A. Smith ve Ian Davis, "NATO's Mediterranean Dialogue in the Wake of the Arab Spring:Partnership For Peace or Succour for Despots?", (2011):9, http://natowatch.org/sites/default/files/NATO_Watch_Briefing_Paper_No.19.pdf.

olan NATO gibi bir örgüt için bile sürpriz olduğunu ifade etmişlerdir.[23] Ancak net olan Arap Baharı sonrasında NATO'nun bölgedeki, özellikle ortaklık politikası ile ilgili, faaliyetlerinin aksamasıdır. Bu öyle bir aksamadır ki Suriye, IŞİD ve genel olarak bölgeye yönelik olarak NATO'nun resmi olarak "elini sürmeme(karışmama) (hands-off) politikası" izlediği iddia edilmiştir.[24] NATO'nun bu tutumunun altında yatan temel sebep, İttifak üyeleri arasında güvenlik algılamaları ve çıkarları arasındaki farkın artmasıdır. NATO'nun bölgeye en yakın üyesi olan Türkiye ile İttifak'ın politika belirleme sürecindeki etkisi malum olan ABD arasında PYD-YPG gibi terör örgütlerine yönelik yaklaşım farklılıkları da bu noktada hatırlanmalıdır. NATO üyelerinin tehdit algılamaları arasındaki farklılıklar, günümüz koşullarında büyük masraflı yüksek oranda can kaybı riski taşıyan operasyonların gerçekleşmesine imkân vermemektedir.

3.2. NATO ve Suriye Krizi

NATO'nun Suriye'ye yönelik politikasını sağlıklı olarak değerlendirebilmek için ABD'nin bölgeye yönelik politikasına kısaca değinmek gerekmektedir. Barack Obama'nın iktidara gelmesiyle birlikte Amerikan yönetimi, Asya Pasifik Bölgesi'ndeki çıkarlarını daha fazla vurgulayarak bu bölgede etkin bir politika üretmeye çalışmaktadır. ABD'nin stratejik önceliklerini Asya Pasifik Bölgesi'nde belirlemesi, Ortadoğu'da bir güç boşluğunu da oluşturmuştur. Bu durum, bölgedeki devlet ve devlet dışı aktörlerin çatışma şiddetini de artırmıştır. Obama yönetiminin "arkadan liderlik- leading from hehind" şeklinde formüle ettiği politika, Suriye'de doğrudan bir askeri müdahaleden uzak durarak, çatışmaya bölgedeki aktörler üzerinden müdahil olmayı içermektedir. ABD'nin söz konusu politikası, Rusya'nın Suriye Savaşı'na askeri güç kullanarak müdahil olmasına, İran'ın Suriye'de nüfuzunu artırmasına ve bölgedeki müttefiki Türkiye ile ortak bir strateji belirleyememesine de sebep olmuştur.

ABD'nin politikasının da etkisiyle NATO'nun Suriye politikası başlangıçta BM ve Avrupa Birliği (AB) gibi uluslararası örgütlerin Esad yönetimine yönelik olarak dile getirdikleri demokratik hak ve özgürlüklerin artırılması yönündeki taleplerine destek vermek şeklinde gelişmiştir. Suriye'deki savaşının doğurduğu en önemli sorun olan mülteci krizinin NATO'nun Avrupalı ülkelerinin güvenliğini tehdit edecek boyutlara ulaşması, NATO'nun Kuzey Atlantik Anlaşmasının 4. maddesi çerçevesinde üye ülkelerin güvenliğini sağlama amacıyla önlemler almasını gerekli kılmıştır. 4 Aralık 2012'de gerçekleştirilen NA-

---

[23] Florence Gaup vd., "The Arab Explosion: Questions and Options for NATO", *NATO Defense College Research Report*, 23.02.2011, 1.

[24] Jeffrey A. Larsen, "Time to Face Reality: Priorities for NATO's 2016 Warsaw Summit", *Research Paper* No 126, (Rome: NATO Defense College, 2016): 5.

TO Dışişleri Bakanları Toplantısı'nda, Türkiye'nin talebi üzerine, patriot hava savunma rampa ve füzelerinin Kahramanmaraş, Adana ve Gaziantep'e yerleştirilmesine karar verilmiştir. Ancak bu sistemin Türkiye'nin sınır bölgesindeki yerleşim bölgelerinin Fırat Kalkanı Operasyonu öncesinde karşı karşıya olduğu Katyuşa, top atışları vb. gibi konvansiyonel tehditlerden ziyade Esad rejiminden gelebilecek füzeleri durdurmak için konuşlandırıldığı ifade edilmelidir. 30 Eylül 2015'te Rusya'nın Esad rejimi lehine savaşa dahil olması sonrasında, Esad rejimi kaynaklı füze tehdidinin ortadan kalktığı tespiti çerçevesinde ABD ve Alman patriotlarını geri çekme kararını almıştır. Halihazırda Türkiye'nin güvenliğini sağlamak için NATO tarafından oluşturulan caydırıcılık sistemi, İspanyol menşeili patriotlar ile Akdeniz'deki NATO donanmasında bulunan füzesavar radar sistemidir.[25] 24 Kasım 2015'te Rus Hava Kuvvetlerine bağlı Su-24 tipi bir uçağın Türkiye-Suriye sınırını ihlal etmesi nedeniyle Türk Hava Kuvvetlerine bağlı F-16'lar tarafından düşürülmesinden sonra, Rusya, Doğu Akdeniz'deki görünürlüğünü artırarak S-400 hava savunma sistemlerini Lazkiye yakınlarındaki Hmeymim hava üssüne taşıdı. Bu durum, Rusya'nın Akdeniz ve Türkiye üzerindeki hava sahasındaki etkisini ciddi bir oranda arttırmıştır. Bu gelişmenin akabinde 1 Aralık 2015'te NATO Savunma Bakanları Toplantısı'nda Türkiye'nin hava savunmasının güçlendirilmesine yönelik olarak Suriye ve Irak sınırında AWACKS uçakları uçuşlara başlamıştır.

25 Mayıs 2017'de Brüksel'de gerçekleştirilen NATO Zirvesi'nde DEAŞ'la mücadele için oluşturulan uluslararası koalisyona İttifak'ın kurumsal kimliği ile resmi olarak katılması kararı alındı. Zirvede ayrıca NATO içerisinde terörle mücadelede işbirliğini güçlendirecek bir 'İstihbarat Paylaşım Merkezi' kurulmasına karar verildi.[26] Kararlar NATO'nun terörizmle mücadeleye sağlayacağı katkıların teknik ve askeri boyutuna yönelik olarak alınmasına ragmen, ABD'nin bölgede müttefiki Türkiye ile değil de Türkiye'nin terör örgütü olarak kabul ettiği PKK/PYD gibi unsurlarla politika belirlemesi, söz konusu kararların pratikte nasıl uygulanacağı sorusunu da gündeme getirmektedir.

3.3. Mülteci Krizi ve NATO'nun Ege Operasyonu

Arap Baharı'nın en kanlı olarak yaşandığı ülke Suriye olmuştur. 2017 Ekim itibariyle sadece Suriye'de olmak üzere 465.000 insan hayatını kaybet-

[25] Nurşin Ateşoğlu Güney, "Varşova'daki NATO Zirvesi ve Türkiye", (2016): 7, http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-100-2016081151varsovadaki-nato-zirvesi-ve-turkiye.pdf.

[26] "NATO Leaders Agree to Do More to Fight Terrorism and Ensure Fairer Burden Sharing", (2017), http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_144154.htm?selectedLocale=en.

miş[27], 12 milyonun üzerinde Suriyeli evlerini terk etmiş bunların 5,1 milyonu büyük ölçüde Türkiye olmak üzere komşu ülkelere sığınmışlardır.[28] Bu çerçevede, Arap Baharının en somut sonuçlarından birisi ise İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki en büyük mülteci krizinin yaşanmasıdır. Suriye'deki iç savaştan kaçanlar, Türkiye üzerinden kara ya da deniz yoluyla daha güvenli ve refah içerisinde yaşayabileceklerini düşündükleri Avrupa ülkelerine gitmeye çalışmaktadırlar. Suç örgütlerince organize edilen yasa dışı bu göçün artışı Avrupa ülkelerinin güvenliği açısından ciddi bir sorun olarak kabul edilmiş ve söz konusu göçler sırasında hayatını kaybedenlerin sayısının artması konuya olan uluslararası kamuoyu ilgisini artırmıştır. Bu ilgiyi, eyleme dönüştüren aktörlerden biri de NATO'dur.[29] 11 Şubat 2016'da NATO Savunma Bakanları Toplantısı'nda Ege Denizi'nde yaşanan mülteci krizi ve yasa dışı göç sorununa çözüm bulmak amacıyla yedi savaş gemisinden (1 Alman, 1 Amerikan, 1 İngiliz, 3 Yunan, 1 Türk) oluşan NATO Daimi Deniz Görev Grubu II adlı ile bir deniz gücü oluşturulmasına karar verildi. Ege Denizi'nde keşif, gözetleme ve yasa dışı geçişleri izleme görevi yapan bu deniz gücü, AB'nin sınır kontrol birimi olan FRONTEX ile Türkiye ve Yunanistan'ın mültecilerin deniz yolu ile intikalini önlemeye yönelik faaliyetlerini desteklemektedir.[30] Görevin kapsamının sınırlı olması, maliyetinin ve riskinin az olması, görevin üye ülkeler arasında bilgi paylaşımı ve işbirliğini gerektirmesi[31], İttifak içerisinde göreve yönelik eleştirileri ve olası bir karşı duruşu engellemiş ve görev çok kısa sürede başlamıştır.

NATO'nun 2010 yılında yayımlanan son stratejik konseptinde denizlerde gerçekleşen insan kaçakçılığı İttifak'a yönelik bir tehdit olarak belirlenmiş; bu tutum 2011'de kabul edilen NATO'nun İttifak Deniz Stratejisi adlı belgesinde ve NATO'nun Eylül 2014 Galler Zirvesi'nde devam etmiştir. Bu tutumun eyleme dönüşüm örneklerinden birisi de NATO'nun Ege'deki operasyonudur. NATO'nun mülteci krizine ilişkin söz konusu görev gücü, İttifak'ın kurum olarak böyle bir husustaki ilk faaliyeti olsa da, İttifak üyeleri mülteci akımını göz-

---

27 "Syrian War Monitor Says 465,000 Killed in Six Years of Fighting". Reuters, 13.03.2017, http://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-syria-casualties-idUSKBN16K1Q1.

28 UNHCR, "Syria Regional Refugee Response", (2017), http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php,

29 Arif Bağbaşlıoğlu, "İnsan Güvenliği ve NATO: NATO'nun Ege Misyonu Örneği", Ed. Tolga Sakman, *Devlet Doğasının Değişimi: Güvenliğin Sınırları*, (İstanbul: TASAM Yayınları, 2017): 511-525.

30 NATO, "NATO's Deployment in the Aegean Sea", 2016, http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_05/20160519_1605-factsheet-aegean-sea.pdf.

31 Yuri M. Zhukov, "NATO's Mediterranean Mission: What The Alliance is Doing in the Aegean Sea". Foreign Affairs, 21.02.2016, https://www.foreignaffairs.com/articles/europe/2016-02-21/natos-mediterranean-mission.

lemeye ve engellemeye yönelik farklı deniz operasyonlarına katılmışlardır. 2014 yılında AB, Triton Operasyonunu ve Haziran 2015'te bu operasyonun ikinci safhası olarak da kabul edilebilecek Sophia Operasyonu başlatmıştır. Her iki operasyon da Libya ile Güney Avrupa arasındaki insan kaçakçılığıyla mücadele ye yöneliktir. Ancak 2014 yılından beri operasyonların icra edildiği Akdeniz'de 10.000'den fazla sığınmacının hayatını kaybettiği hatırlandığında[32] bu operasyonlardan çok başarılı sonuçlar elde edilmediği de ifade edilmelidir. Daha önceki bu birtakım girişimlere kıyasla NATO'nun Ege'deki deniz gücünün daha sınırlı bir kapsamı vardır. Ancak İttifak'ın AB'nin Triton ve Sophia operasyonlarında sahip olmadığı birtakım avantajları da mevcuttur. Bunların en önemlilerinden biri de, NATO görev gücünün bizzat göçmen gemilerinin kalktığı karasularında (Türk ve Yunan Karasuları) faaliyet gösterebilme yetkisidir.[33]

NATO'nun Ege'deki operasyonunun Rusya'nın Doğu Akdeniz ve Karadeniz'deki artan donanma yeteneklerine ve askeri faaliyetlerine bir cevap niteliği taşıdığı da göz ardı edilmemelidir. Ege Denizi'nin coğrafi açıdan kuşatılmış olduğu gerçeğinden hareketle, NATO'nun Ege'deki varlığı, Karadeniz ve Akdeniz'deki deniz gücü dengesinde görülen ciddi değişikliklere yönelik dolaylı bir çözüm olarak değerlendirilebilir.[34]

AB ile NATO ortaklığının bir ürünü olarak değerlendirilen görevin, Türk kıyılarından Yunanistan'a geçen kişi ve kayıp sayısını azaltmış olmasına rağmen başarıyla gerçekleştirilmesi ve devam etmesi açısından bazı kurumsal zorluklara sahip olduğu da ifade edilmelidir. Türkiye'nin AB üyesi olmaması, FRONTEX'de Türkiye'nin yetkisinin olmaması, Ege Denizi'nde Türk ve Yunanistan arasındaki ciddi sorunlar, görevin önündeki engeller olarak gösterilebilir. Bu kurumsal zorluklara ek olarak, bu görevin herhangi bir süreyle kısıtlanmamış olması ve Türkiye'nin kendi egemenlik alanında organize suç örgütleriyle yeterince mücadele etmediği izlenimi vermesi de Türkiye açısından rahatsızlık oluşturan nedenler arasında sıralanabilir. Bazı araştırmacılar bu operasyonu askeri bir İttifak olan NATO için sadece sembolik bir siyasi manevra olarak görmekte hatta bu operasyonu zaman ve para kaybı olarak nitelendirmektedirler.[35] Operasyonun yasadışı insan kaçakçılığı ile mücadele ile yasal sığınma

---

32 EURACTIV, "Refugee Deaths in Mediterranean Hit 10.000", 2016, http://www.euractiv.com/section/justice-home-affairs/news/refugeedeaths-in-mediterranean-hit-10000/.

33 Zhukov, "NATO's Mediterranean Mission".

34 Serhat Güvenç ve Sıtkı Egeli "Changing Naval Balances in the Eastern Mediterranean: Implications for Turkey", *Turkish Policy Quarterly*, 15 no 1 (2016):,93-106.

35 Barbara Wesel, "Opinion: Using a Hammer to Crack a Nut", *DW* (2016), http://www.dw.com/en/opinion-using-a-hammer-to-crack-a-nut/a-19041328.

arayışı arasındaki dengeyi bozmaması gerektiği de operasyona yönelik bir eleştiri olarak dile getirilmiş ve bu çerçevede görevin süre ve kapsamının genişletilmesi önerilmiştir.[36]

NATO'nun 8-9 Temmuz 2016 tarihlerinde Varşova'da gerçekleştirdiği Zirve'de görevin mevcut şekilde Eylül 2016'ya kadar devam etmesine ve bu tarihte görevin akıbetinin belirlenmesine karar verilmiştir. 26-27 Ekim 2016'da Brüksel'de gerçekleştirilen NATO Savunma Bakanları Toplantısı'nda söz konusu görevin devam etmesine karar verilmiştir. Toplantıda AB'nin Akdeniz'deki sığınmacı akınını durdurmak için başlattığı Sofya Operasyonu ile işbirliği içerisinde Akdeniz'de terörle mücadele ve kapasite artırımı kapsamında "Deniz Muhafızı" adlı yeni bir güvenlik operasyonu başlatılmasına da karar verilmiştir. İnsan güvenliği kapsamında değerlendirilebilecek bu gelişmeler aynı zamanda NATO'nun Akdeniz'deki varlığını görünür ve etkin kılmaktadır.

NATO'nun yeni uluslararası konjonktürde varlığını devam ettirebilmesi ve anlamlı bir aktör olarak kalabilmesi için İttifak üyelerinin güvenliğine yönelik doğrudan ve dolaylı bir tehdit ihtiva eden Akdeniz ve Kuzeydoğu Afrika'ya hitap eden uygun bir gündem ve bir kimlik geliştirme zaruretine dikkat çeken yorumlar literatürde giderek daha geniş yer bulmaktadırlar. Bu doğrultuda Kfir, NATO'nun denizlerdeki varlığını daha üst seviyelere çıkararak özgün bir gündem oluşturabileceğini ve insani ve sınırlı olsa da geleneksel güvenlik kaygılarını kapsayan bir kimlik geliştirerek konuyla ilişkisini sağlayıp önemli bir rol üstlenebileceğini ifade etmektedir.[37] Bu manada değerlendirildiğinde insan güvenliği söylemi, NATO'ya, Akdeniz ve Kuzeydoğu Afrika'da neoliberal ekonomik değerler, demokrasi ve özgürlüğün teşvik edilmesi hedefleri bağlamında yeni imkânlar ve vaatler sunmaktadır.

4. Sonuç

NATO'nun Soğuk Savaş sonrasında Akdeniz ve Kuzeydoğu Afrika'ya yönelik yaklaşımının meşruiyet zemini İttifak'ın ortaklık politikası çerçevesinde oluşturulmuştur. Ortaklık politikası NATO üyesi olmayan ülkeler ile İttifak arasında diyalog ve işbirliğini sağlayarak İttifak üyelerine yönelik bölge kaynaklı tehditleri bertaraf etmeyi amaçlamıştır. Ancak günümüzde gelinen noktada tehditlerin bertaraf edilmediği açıktır. İttifak'ın Akdeniz ve Kuzeydoğu Afrika'ya yönelik ilk askeri müdahalesi olan 2011 Libya müdahalesi, NATO'nun

---

36 Andreas Jacobs, "In Troubled Waters NATO's New Maritime Activity in the Aegean", *NATO Defense College Research Report* (2016): 7.

37 Isaac Kfir, "NATO's Paradigm Shift: Searching for a Traditional Security-Human Security Nexus", *Contemporary Security Policy* 36 no 2 (2015): 237.

bölgede askeri güç unsurlarını minimum düzeyde kullanıp ortaklıklar kurarak bölgeyi kendisi ile irtibatlı hale getirme politikasından bir sapmayı da ifade etmektedir. Bu sapma, Arap Baharı sonrasında NATO'nun bölgedeki faaliyetlerinin aksamasını da getirmiştir.

Soğuk Savaş sonrası oluşan uluslararası konjonktürde NATO güvenlik politikasının bir parçası olarak Bosna, Kosova, Afganistan ve Libya'da gerçekleştirilen geniş kapsamlı, çok maliyetli büyük askeri operasyonlar gerçekleştirmiştir. Küresel finansal krizin İttifak üyelerine yönelik etkisinin belirginleştiği, ABD'nin dış politika önceliklerini Asya Pasifikte belirlediği bir uluslararası konjonktürde gerçekleştirilen Afganistan (özellikle 2008 sonrası) ve Libya müdahalelerinde üyelerin katılımları ve operasyonlarda aldıkları görevler değerlendirildiğinde, ülkeler arasında ciddi farklar olduğu görülmektedir. NATO liderliğinde yürütülmesine rağmen Afganistan operasyonuna Avrupalı müttefiklerin ABD'nin istediği oranda katkı sağlamamışlardır.[38] Taliban ile doğrudan mücadele edilecek görevlere Avrupalı ülkelerin talip olmaması ve Avustralya gibi NATO üyesi olmayan birçok ülkenin personel sayısı açısından operasyona NATO üyelerinden daha fazla katkı sağlaması[39] bu noktada hatırlanmalıdır. Libya müdahalesine yarıdan fazla NATO üyesinin askeri katkı sağlamaması, diğer yarısının müdahaleyi eleştirmesi ve sadece 8 NATO üyesinin muharip kuvvet göndermesi[40] de söz konusu farklıları yansıtan diğer örneklerdir. Bu durumun temel sebebi, İttifak üyeleri arasında güvenlik algılamaları ve çıkarları arasındaki farkın Soğuk Savaşın hiçbir döneminde olmadığı kadar fazla olmasıdır.

25 Mayıs 2017'de Brüksel'de gerçekleştirilen NATO Zirvesi'nde DEAŞ'la mücadele için oluşturulan uluslararası koalisyona resmi olarak katılma kararı alındı. Zirvede NATO birliklerinin bölgede doğrudan çatışmaya girmeyeceklerinin belirtilmesi, kararın siyasi bir tutumu yansıtmaktan öteye gitmeyeceğini göstermektedir. Bu anlamda NATO'nun güvenlik algılamaları, güç unsurları ve tehdit algılamaları gibi birçok unsur açısından homojen bir örgüt olmadığı açıktır. Ancak NATO'nun bu manada homojen olmaması NATO'nun üye ülkeler açısından anlam ifade etmediği veya bir politik araç olarak kullanılamayacağı anlamına da gelmemektedir. NATO üyesi ülkelerin Orta Doğu'ya yönelik

---

38 Avrupalı NATO müttefikleri Taliban ile mücadelede kullanılmak için muharip kuvvet gönderme konusunda istekli olmamışlardır. Bkz. John Sperling ve Mark Webber, "NATO: From Kosovo to Kabul", *International Affairs,* 85 no 3 (2009): 491-511.

39 NATO, "NATO And Afghanistan: ISAF Placemats Archive", (2014), http://www.nato.int/cps/en/natolive/107995.htm.

40 David P. Auerswald ve Stephen M. Saideman, *NATO in Afghanistan: Fighting together Fighting Alone,* (Princeton ve Oxford: Princeton University Press, 2014): 200.

bakışlarındaki çıkar farklılıkları ve bölgedeki çatışma ortamı, NATO'nun yekpare bir Orta Doğu politikası oluşturmamasının önündeki temel engellerdir. Bu bağlamda kısa vadede NATO'nun üye ülkeler arasından tam anlamıyla uzlaşmaya varılmış bir Orta Doğu politikasından bahsetmemiz mümkün görünmemektedir. Ülkeler arasındaki çıkar farklılıkları günümüz koşullarında büyük masraflı yüksek oranda can kaybı riski taşıyan operasyonların gerçekleşmesine imkân vermemektedir. Böyle bir uluslararası konjonktürde de NATO Ege'de gerçekleştirdiği gibi insan güvenliğini sağlamaya yönelik, NATO'nun Atlantik ötesinde de varlığına imkân sağlayan düşük maliyetli ve insan kaybı riskinin göreli olarak az olduğu ve uluslararası kamuoyunu olumlu olarak etkileyebilecek operasyonları tercih edecektir. Ancak bu tercihin sürekliliği ve daha da önemlisi NATO'nun bir savunma örgütü olarak varlığını devam ettirmesi İttifak üyelerinin NATO'nun hedefleri ve amaçları konusundaki sorulara net ve uyumlu cevaplar verebilmelerine bağlıdır.

5. Kaynakça

Auerswald, David P. ve Saideman, Stephen M. *NATO in Afghanistan: Fighting together Fighting Alone*. Princeton ve Oxford: Princeton University Press, 2014.

Bağbaşlıoğlu, Arif. "Transatlantik İlişkiler Bağlamında Akıllı Savunma ve Küresel Ortaklar". *ADAM Akademi* 3 no 1 (2013): 75-92.

Bağbaşlıoğlu, Arif. "İnsan Güvenliği ve NATO: NATO'nun Ege Misyonu Örneği". İçinde *Devlet Doğasının Değişimi: Güvenliğin Sınırları* Ed. Tolga Sakman, 511-525. İstanbul: TASAM Yayınları, 2017.

Benantar, Abdennour. "NATO, Maghreb and Europe". *Mediterranean Politics* 11 no 2 (2006): 167-188.

Blanche, Ed. "NATO and Middle East". *The Middle East,* Şubat 2005, http://www.thefreelibrary.com/Nato+%26+the+Middle+East%3A+the+Nato+alliance+is+making+a+determined...-a0128792700.

Demir, Sertif. "NATO'nun Ortadoğu ve Kuzey Afrika Politikaları". İçinde *Ortadoğu Analizi.* Der. Hasret Çomak ve Caner Sancaktar, 427-455 İstanbul: Beta, 2014.

Demir, Sertif ve Hasret Çomak. "NATO ve Suriye Krizi". içinde *Uluslararası Politikada Suriye Krizi.* Der. Hasret Çomak, Caner Sancaktar ve Zafer Yıldırım, 335-347. İstanbul: Beta, 2016.

EURACTIV "Refugee Deaths in Mediterranean Hit 10.000", 2016 http://www.euractiv.com/section/justice-home-affairs/news/refugeedeaths-in-mediterranean-hit-10000/.

Gaub, Florence, Guptill, Sandy, Kamp, Karl-Heinz, Razouz, Pierre ve Schwarz, Rolf. "The Arab Explosion: Questions and Options for NATO". *NATO Defense College Research Report*, 23.02.2011.

Güney, Nurşin Ateşoğlu. "Varşova'daki NATO Zirvesi ve Türkiye", 2016 http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-100-2016081151varsovadaki-nato-zirvesi-ve-turkiye.pdf.

Güvenç, Serhat ve Egeli, Sıtkı. "Changing Naval Balances in the Eastern Mediterranean: Implications for Turkey". *Turkish Policy Quarterly,* 15 no 1 (2016): 93-106.

Hallams, Ellen ve Schreer, Benjamin. "Towards a "post-American" Alliance? NATO Burden-Sharing After Libya". *International Affairs* 88 no 2 (2012): 313-327.

Jacobs, Andreas."In Troubled Waters NATO's New Maritime Activity in the Aegean". *NATO Defense College Research Report* 01/16 Mart 2016.

Kfir, Isaac. "NATO's Paradigm Shift: Searching for a Traditional Security-Human Security Nexus". *Contemporary Security Policy* 36 no 2 (2015): 219-243.

Koeing, Nicole. "The EU and the Libyan Crisis: In Quest of Coherence?". *The International Spectator: Italian Journal of International Affairs* 46 no 4 (2011): 11-29.

Larrabee, F. Stephen ve Wilson, Peter A. "NATO Needs a Southern Strategy", *National Interest,* 27.01.2014, http://nationalinterest.org/commentary/nato-needs-southern-strategy-9769.

Larsen, Jeffrey A. "Time to Face Reality: Priorities for NATO's 2016 Warsaw Summit". *Research Paper* No 126, Rome: NATO Defense College.

Mollig, Christian. "Europe without Defence". 2011, http://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/comments/2011C38_mlg_ks.pdf.

NATO. "Final Communique". 1997 http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_25472.htm.

NATO. "Madrid Declaration". 1997, http://www.nato.int/cps/en/SID-A9413620-D36797B1/natolive/official_texts_25460.htm.

NATO. "The Istanbul Cooperation Initiative", 2004, http://nato.int/cps/en/natohq/official_texts_21017.htm?selectedLocale=en.

NATO. *NATO Handbook*. Brussels: NATO Public Diplomacy Division, 2006.

NATO. "Istanbul Cooperation Initiative". 2009 http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_21017.htm.

NATO. *Active Engagement, Modern Defence: Strategic Concept.* 2010 http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_68580.htm.

NATO. "Active Engagement In Cooperative Security: A More Efficient And Flexible Partnership Policy", 2011 http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_2011_04/20110415_110415-Partnership-Policy.pdf.

NATO. "NATO And Afghanistan: ISAF Placemats Archive", 05.12.2014, http://www.nato.int/cps/en/natolive/107995.htm.

NATO. "NATO Mediterranean Dialogue". 2015 http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_60021.htm.

NATO. "Partnerships: Building Security Through Cooperation". 2016 http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_84336.htm.

NATO. "NATO's Deployment in the Aegean Sea". 2016, http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_05/20160519_1605-factsheet-aegean-sea.pdf.

NATO. "NATO Leaders Agree to Do More to Fight Terrorism and Ensure Fairer Burden Sharing", 26.05.2017, http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_144154.htm?selectedLocale=en.

Razoux, Pierre. "What Future for NATO's Istanbul Cooperative Iniatiative". *Research Paper* No. 55, Rome, NATO Defense College, 2010.

Reichborn-Kjennerud, Erik. "NATO's Problematic Partnerships in the MENA Region", *Mediterranean Quarterly* 25 no 2 (2014): 6-32.

"Report on Syria Conflict Finds 11.5% of Population Killed or Injured", *The Guardian,* 11.02.2016, https://www.theguardian.com/world/2016/feb/11/report-on-syria-conflict-finds-115-of-population-killed-or-injured.

Smith, Martin A. ve Davis, Ian. "NATO's Mediterranean Dialogue in the Wake of the Arab Spring: Partnership For Peace or Succour for Despots?". 2011 http://natowatch.org/sites/default/files/NATO_Watch_Briefing_Paper_No.19.pdf.

Sperling, John ve Mark Webber."NATO: From Kosovo to Kabul". *International Affairs*, 85 no 3 (2009): 491-511.

Şöhret, Mesut. "NATO'nun Ortadoğu Politikası". *Ortadoğu Analizi.* Der. Hasret Çomak ve Caner Sancaktar, 455-485. İstanbul: Beta, 2014.

"Syrian War Monitor Says 465,000 Killed in Six Years of Fighting". *Reuters,* 13.03.2017, http://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-syria-casualties-idUSKBN16K1Q1.

Telatar, Gökhan. "Rusya ve Arap Baharı: Batı ile Yeni Soğuk Savaş Mı?", *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 15 no 1 (2015): 175-202.

UN Security Council, "Security Council Resolution 1973". 2011, http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1973(2011).

UNHCR "Syria Regional Refugee Response", 19.06.2017, http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php.

Wesel, Barbara. "Opinion: Using a Hammer to Crack a Nut". *DW* 10.02.2016, http://www.dw.com/en/opinion-using-a-hammer-to-crack-a-nut/a-19041328.

Zhukov, Yuri M. "NATO's Mediterranean Mission: What The Alliance is Doing in the Aegean Sea". *Foreign Affairs,* 21.02.2016, https://www.foreignaffairs.com/articles/europe/2016-02-21/natos-mediterranean-mission.

DOĞU AKDENİZ'İN BATISINDA MEB ANLAŞMAZLIKLARININ BÖLGE DEVLETLERİNİN POLİTİKALARINA ETKİLERİ

Arş. Gör. Fadime AYCA CEYLAN

(T.C. Avrasya Üniversitesi)

Jeopolitik teoriler açısından Akdeniz'in 22º doğu boylamının doğusunda kalan denizel ve karasal alan tarihte "Levant" (güneşin doğduğu yer) olarak adlandırılmış olsa da modern dönemde daha dar bir anlama bürünerek Doğu Akdeniz olarak isimlendirilmiştir. Bölge ayrıca askeri deniz coğrafyasında 27º doğu boylamının doğusunda kalan denizel alan olarak daha geniş bir coğrafyada tanımlanmıştır. Bölgenin coğrafi sınırları her ne kadar coğrafi ve kültürel koşullara bağlı olarak şekillenmiş olsa da günümüzde tehdit algılamaları ve spesifik konulara/olaylara bağlı olarak sınırlar değişim göstermektedir. Coğrafi sınır betimlemeleri dışında kalan ancak Akdeniz'e kıyısı bulunan Yunanistan ve İtalya gibi devletlerin de siyasal ve ekonomik konjonktürdeki değişimlere bağlı olarak Doğu Akdeniz ülkesi olarak değerlendirilmesi devletlerin daha stabil coğrafi şartlara bağlı strateji geliştirdiklerini savunan klasik jeopolitik anlayışın aşınmaya başladığının en büyük göstergelerinden biri olmuştur. Günümüzde bölge, tarihsel olarak sahip olduğu enerji koridoru ve askeri üs olmak gibi stratejik özelliklerinin yanında, yakın tarihte keşfedilen hidrokarbon rezervleri ile gündeme gelmektedir. Keşfedilen rezervler daha çok Afrika ve Asya tektonik levhalarının çakışma bölgesi olan Kıbrıs adasının güneyinde yoğunlaşmış durumdadır. Ancak yapılan deniz dibi araştırmaları özellikle Levant olarak adlandırılan denizel bölgede de tahminlerin çok üzerinde rezervlerin bulunma potansiyeli olduğunu ortaya koymaktadır. Keşfi gerçekleşen ve araştırmaların devam ettiği alanlar, şimdiden bu rezervlerin çıkartılması ve çıkarılan hidrokarbon mamullerinin uluslararası pazara ulaştırılması açısından bölge devletleri arasında çıkar çatışmalarının ve anlaşmazlıkların oluşumuna sebebiyet vermiştir. Bölgede denizel sınıra sahip devletlerin hepsinin MEB (Münhasır Ekonomik Bölge) alanı ilan etmemiş oluşu yahut ilan edilen alanlarda çakışan noktaların bulunması ve bu alanların karşılıklı anlaşmalarla onaylanmamış oluşu bölgenin denizel alanındaki temel sorun haline gelmiştir. Bu çalışmanın amacı Doğu Akdeniz hidrokarbon rezervlerinin keşfi sonrasında bölge devletlerinden Yunanistan, KKTC, GKRY ve Türkiye'nin anlaşmalarla yahut çeşitli fiillerle belirledikleri MEB alanlarında yaşanan anlaşmazlıkların hukuksal temelde ve politik düzeyde incelenmesi ve gelecekte oluşabilecek alternatif çözümler kapsamında söz konusu devletlerin politikalarına muhtemel etkilerinin analiz edilmesidir.

Anahtar Kelimeler: Doğu Akdeniz, Hidrokarbon, Petrol, Doğalgaz, Enerji.

GÜNEY AKIM'DAN TÜRK AKIMI'NA: RUS GAZININ AVRUPA'YA TRANSFERİNDE TÜRKİYE'NİN ROLÜ

Mevlüt AKÇAPA

(Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Bölümü)

Güney Akım projesi, Rus gazının Karadeniz geçişli bir hat aracılığıyla Bulgaristan üzerinden Avrupa pazarlarına taşınması amacıyla tasarlanmıştı. Bu girişim ile Rusya, Ukrayna üzerinden geçen doğalgaz boru hatlarına ilaveten güzergah çeşitliliği oluşturmayı ve AB tarafından desteklenen Güney Gaz Koridoru'na alternatif yaratmayı hedeflemekteydi. Ancak projenin yüksek maliyeti, AB enerji müktesebatından kaynaklı Bulgaristan'ın yaşadığı sorunlar ve Ukrayna krizi sonrasında Rusya'nın Batı ile yaşadığı gerilim sürecin ilerlemesini engellemiştir. 2014 yılında Rusya Devlet Başkanı Putin Güney Akım projesinin iptal edildiğini açıklayarak, bu projeye alternatif olarak Türk Akımı'nı gündeme getirmiştir. Türk Akımı, Rus gazının Trakya Bölgesi üzerinden Avrupa'ya transferini öngörmektedir. Proje tamamlandığında Rus gazı Türkiye üzerinden Avrupa pazarlarına ihraç edilecektir. Rusya'da Anapa kıyısından başlayıp Karadeniz altından 900 km boyunca ilerleyerek Kıyıköy'de Türkiye tarafına ulaşacak hat için, Rusya enerji firması Gazprom derin sulardaki boru döşeme işlemine başlamıştır. Türkiye'nin batısı ve Avrupa ülkelerinin bir kısmı halihazırda Ukrayna üzerinden gelen eski bir sisteme bağlıdır. Bu sistem üzerinde yeterli yatırım ve yenilemenin gerçekleştirilmemiş olması, doğalgazda bu sisteme bağlı ülkeler için risk oluşturmaktadır. Bununla birlikte Ukrayna'daki politik kırılganlıklar risk faktörünü artırmaktadır. Türk Akımı, Avrupa'nın enerji güvenliği açısından Türkiye'nin stratejik pozisyonunu güçlendirebilir. Ayrıca 2018 yılında tamamlanacağı öngörülen TANAP projesi ile ilgili de Türkiye'nin beklentisi bu yöndedir. Bu noktada ise Türkiye'nin rolünün ne olacağı hususunda bazı tartışmalar yaşanmaktadır. Türkiye'nin son dönemde enerji alanında attığı adımlar ülkenin bir enerji koridoru mu yoksa bir enerji merkezi mi olacağı konusunu gündeme getirmiştir. TANAP ve Türk Akımı gibi projelerle beraber Türkiye, enerji konusunda sadece üretici ile tüketiciyi buluşturan bir koridor veya "boru üssü" mü olacaktır? Yoksa Türkiye Avrupa'nın enerji güvenliğini sağlama konusunda bir enerji merkezi(hub)' ne mi dönüşecektir?

Anahtar Kelimeler: Güney Akım, Türk Akımı, Rusya, Türkiye, Doğalgaz.

Panel 17
17:00 – 18:15
(Seminer 2)
Oturum Başkanı: Yrd. Doç. Dr. Çiğdem AYDIN KOYUNCU

Türkiye'de Kadının Siyasette Temsili: Meclis Çalışmalarının Değerlendirilmesi

Yrd. Doç. Dr. Alper Tolga BULUT, Karadeniz Teknik Üniversitesi

Arş. Gör. Emel İLTER, Karadeniz Teknik Üniversitesi

Türkiye'de Postmodern Dönemde İslami Feminizmin Yükselişi

Öğr. Gör. Sevil SEZGİN, Avrasya Üniversitesi

Diplomatik Aktörlerin Kriz İletişimi Yönetimi Alanı Olarak Sosyal Medyanın İncelenmesi: ABD - Rusya Diplomat Krizi Örneği

Dr. Ceren BALEL

TÜRKİYE'DE KADININ SİYASETTE TEMSİLİ: MECLİS ÇALIŞMALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Yrd. Doç. Dr. Alper Tolga BULUT
(Karadeniz Teknik Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü)

Arş. Gör. Emel İLTER
(Karadeniz Teknik Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü)

Kadının siyasette ve özellikle yasama organında temsili siyaset biliminin önemli çalışma alanlarından birini oluşturmaktadır. Bununla birlikte, bu alanda yapılan çalışmaların çoğunluğu gelişmiş Batı ülkelerini incelemekte ve gelişmekte olan ve özellikle müslüman ülkelerde kadınların parlamentoda temsili konusu akademik anlamda ihmal edilmiştir. Bu bağlamda çalışmamız iki temel konuda siyaset bilimi literatürüne katkıda bulunmayı hedeflemektedir. Öncelikle, çalışma parlamenter aktivitelerin içeriğine odaklanarak ve ortak bir başlık kodlama sistemi kullanarak parlamenter aktivitelerin içerik kodlamasını yapmaktadır. İkincisi, ülke seçimi olarak gelişmekte olan müslüman bir ülke olan Türkiye'ye odaklanarak literatürdeki eksikliğe katkıda bulunmak amaçlanmaktadır.

Çalışma özellikle kadın parlamenterlerin mecliste hangi başlıklara daha çok yoğunlaştıklarını, bu faaliyetlerinin kadın sorunları ile ne kadar yakından ilgili olduğunu incelemektedir. Bu bağlamda Mecliste kadının temsili konusunda milletvekilleri arasında ortaya çıkabilecek farklılıkların olası gerekçelerine değinilmekte, bu değişimin partiler arası laik-islamcı bölünmesinin mi, yoksa kadınların genel olarak siyasette etkisinin artmasından mı kaynaklandığı araştırılmaktadır.

Tüm bu sorulara cevap vermek içi çalışma 2003-2013 yılları arasında meclise sunulan 3200 adet kanun teklifinin içerik kodlamasının yapılması ile oluşan orjinal bir veri seti kullanmaktadır. Söz konusu kanun teklifleri, özetleri dikkate alınarak 21 genel ve 240 alt başlık altında kodlanmıştır. Çalışma bu bağlamda hem partiler arası rekabet literatürüne hem de cinsiyet çalışmalarına katkıda bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Siyasi Temsil, Cinsiyet, Kadın, Parlamento, Türkiye.

TÜRKİYE'DE POSTMODERN DÖNEMDE İSLAMİ FEMİNİZMİN YÜKSELİŞİ

Öğr. Gör. Sevil SEZGİN
(T.C. Avrasya Üniversitesi)

Genel tanımıyla kadınların tarih boyunca mücadelelerinin bütünü olarak tanımlanabilen feminizm, 1830'lu yıllardan günümüze kadar birinci, ikinci ve üçüncü dalga olarak günümüze kadar ulaşmıştır. Fransız ihtilalinden sonra Olympe Gouges'in 'Kadın Hakları Beyannamesi', Mary Wollstonecraft'in 'Kadın Haklarının Savunusu' gibi eserler feminist literatürün ilk eserlerinden kabul edilmektedirler. Birinci dalga feministler daha çok medeni kanun talepleri ve siyasal haklar üzerinde dururken, ikinci dalga feministler cinsellik ve doğurganlığın birbirinden ayrıştırılması ve mutlak eşitlik için mücadele vermişlerdir. Üçüncü dalga olarak bilinen feministler ise son dönem postmodern tartışmalar arasında belirgin olarak yer alan çok kültürlülük ve kimlik politikaları mücadelesi temelinde birleşmişlerdir. Böylelikle üçüncü dalga feminist teori farklılıklar üzerine tartışmalar ile yeniden şekillenmiştir. 1980 sonrası Türkiye'sin de hem siyasal hem toplumsal alanda ki dönüşümler feminist teorilerde de farklılıkların ön plana çıkması şeklinde kendini göstermiştir. Bu farklılık tartışmaları altında yerini belirginleştiren feminist yaklaşımlardan biri de İslami Feminizm olmuştur. İslami feminizm, kadınların inandıkları dinin gerekleri ile birlikte özel ve kamu alanında var olma mücadelesi olarak ifade edilebilir. Günümüz Türkiye'sinde Müslüman kadınlar olarak tanımlanabilen, Müslüman olarak inandıkları İslam dininin gereği gibi yaşamayı kısıtlanmadan, yasaklanmadan toplumdan talep eden kadınlar kendilerini Türkiye siyasetinin de merkezine yerleştirmiş ve kendilerini İslami feminist olarak isimlendirmişlerdir. İslamcı kadınların oluşturduğu tesettür ve tarz stilleri bu kimlikteki kendi modernliklerini oluşturma bağlamında önemli bir argüman oluştururken, kadınlar bu farklılıkları ile kamu alanında varlıklarını kabul ettirme çabasına girmişlerdir. İslamcı kadınlar, özel alanda özdeşleşmiş geleneksel rollerine karşı kamusal yaşamla bütünleşme talebinde bulunup, eğitim haklarının talepleri ile başlayarak, yazın sahasına ardından da politik hayata katılım gerçekleştirmişlerdir. İslamcı kadınların siyasallaşması olarak da adlandırabileceğimiz bu durum, dini inançlarına göre yaşamak isteyen kadınların kamu ve özel alanda gerek erkeklerle gerek diğer kadınlar ile eşitlik sağlama mücadelesini oluşturmaktadır. Bu çalışmanın amacı, farklılıkları ve dini inançları gereği yaşamayı tercih eden İslamcı kadınların Türkiye siyasi arenasında kendilerine has stilleri ile kamu alanında var olması, var olmakla

yetinmeyip siyasetin merkezine yerleşme çabasında gerek kendi hemcinslerine gerekse karşı cinslerine karşı verdikleri mücadeleyi incelemek ve İslami feministlerin bakış açısından Türkiye siyasetinde kadının yerini analiz etmektir.

Anahtar Kelimeler: Kadın, İslam, Feminizm, Siyaset, Postmodern.

DİPLOMATİK AKTÖRLERİN KRİZ İLETİŞİMİ YÖNETİMİ ALANI OLARAK SOSYAL MEDYANIN İNCELENMESİ: ABD - RUSYA DİPLOMAT KRİZİ ÖRNEĞİ

Dr. Ceren BALEL

İletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler ve geliştirilen her iletişim aracı, yeni iletişim ortamlarının ortaya çıkmasına olanak sağlamaktadır. Oluşan her iletişim ortamı ise, kişilerin, kuruluşların, kurumların iletişim kurma eylemlerinde ve birbirleriyle olan ilişkilerinde dönüştürme etkisine sahiptir. Bu dönüşüm internet teknolojisinin, kişisel bilgisayarların ve akıllı telefon kullanımının yaygınlaşması ile birlikte ivme kazanmıştır. Özellikle son on yılda gelişerek yaygınlaşan sosyal medya ortamının kişilerarası iletişim ve kurumsal iletişim alanlarında belirgin etkileri olmuştur. Akıllı cep telefonları veya bilgisayarlar üzerinden internet ortamında erişilen ortamlardan biri olan sosyal medya, kişilerin kişisel gündemlerini ve duygularını anında yayma olanağı sağlamaktadır. Bununla birlikte tanınmış kişiler, şirketler ve kurumlar kriz iletişimi yönetimi sağlamak üzere de sosyal medyayı kullanmaya başlamışlardır.

Bu çalışmada sosyal medya ortamının kişilerin iletişim kurma eylemlerine yaptığı değişiklikler göz önünde bulundurulduğunda, dünya liderlerinin, hükümet organları ile sözcülerinin iletişim kurma eylemlerinde de benzer bir değişimin yaşandığı varsayımından yola çıkarak; kriz ortamında bu kişi ve kurumların sosyal medya hesaplarından krizin nasıl yansıtıldığı sorusuna yanıt aranmıştır. Çalışma kapsamında var olan bir krizin yoksanması da kriz iletişimi olarak değerlendirilmiştir.

Çalışma kapsamında 2016 Aralık ayında ABD'nin başkanlık seçim sonuçlarını etkilemek adına siber güvenliğe aykırı eylemlerde bulunduğu gerekçesi ile bazı Rus diplomatları sınır dışı etmesinden dolayı ABD ile Rusya Federasyonu arasında ortaya çıkan diplomat krizinin olayın taraflarınca sosyal medyada nasıl yansıtıldığı ele alınmaktadır. Bu krizin ardından Rusya önce gelişmeleri izlemek için ABD'ye zaman tanıdığını belirtmiş, yaşanılan gelişmeler doğrultusunda 28 Temmuz 2017'de de ABD'li diplomatları sınır dışı etme kararını açıklamıştır. Çalışmada ABD ve Rusya, devlet başkanlarının kişisel ve resmî açıklamalarının, dışişleri bakanlıklarının, bakanlarının ve sözcülerinin Twitter hesaplarında bu tarihlerde yazılan iletiler, örnek olay incelemesi ve ilişkisel araştırma modeli üzerinden, içerik analizi tekniği uygulanarak değerlendirmeye alınmıştır. Elde edilen bulgular doğrultusunda, 29 Aralık 2016'da ABD'li dip-

lomatik aktörlerin krize yönelik ileti aktarırken, bu tarihte Rus diplomatik aktörlerinin kriz ile ilgili bir ileti yayınlamadığı; 28 Temmuz 2017'de ise Rus diplomatik aktörleri krize yönelik ileti aktarırken, bu tarihte ABD'li diplomatik aktörlerinin ise kriz ile ilgili bir ileti yayınlamadığı saptanmıştır. Bu doğrultuda ABD ve Rus diplomatik aktörlerin sosyal medyayı kriz iletişim ortamı olarak ve karşılıklılık ilkesi ile kullandığı sonucuna varılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Sosyal Medya, Enformasyon, Diplomatik Aktör, Uluslararası İletişim, Kriz İletişimi.

24 EKİM 2017 / SALI
2. GÜN

Panel 18
10:00-11:15
(Büyük Salon: Piyade Kurmay Yarbay İlker ÇELİKCAN Salonu)
Oturum Başkanı: Prof. Dr. Tayyar ARI

Uluslararası Sistemdeki Değişimlerin Kıbrıs Sorununa Etkisi

Prof. Dr. Kamer KASIM, Abant İzzet Baysal Üniversitesi

Araçsalcı Yaklaşım Perspektifinden Yugoslavya'nın Dağılması Süreci

Prof. Dr. Hüseyin EMİROĞLU, Kırıkkale Üniversitesi
Arş. Gör. Tuğba SARIKAYA GÜLER, Kırıkkale Üniversitesi

Kuzey Kıbrıs'ta Türkiye'nin Azalan İmajı

Yrd. Doç. Dr. İsmail ŞAHİN, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi

Batı Balkanlar'da Büyük Güçlerin Rekabeti ve Güncel Gelişmeler

Yrd. Doç. Dr. Kader ÖZLEM, Trakya Üniversitesi

ULUSLARARASI SİSTEMDEKİ DEĞİŞİMLERİN KIBRIS SORUNUNA ETKİSİ

Prof. Dr. Kamer KASIM•

Özet

Uluslararası alanda Soğuk Savaş döneminden kalma sorunlardan birisi olan Kıbrıs, sistemsel değişikliklerden ve bunun bölgesel yansımalarından etkilenmektedir. Soğuk Savaş koşullarında iki NATO müttefiki Türkiye ve Yunanistan'ı karşı karşıya getiren Kıbrıs sorununda, 1974 Barış Harekâtı sonrası oluşan yeni parametre ile sorunun çözümü için taraflar arasında müzakere süreci devam etmiştir. Soğuk Savaş döneminin sona ermesi sistemsel anlamda temel bir değişiklik getirmiştir. Bununla birlikte Kıbrıs Rum Kesimi'nin Avrupa Birliği (AB) üyelik süreci Kıbrıs sorununda AB faktörünü devreye sokmuştur. Bu ortamda üyelik öncesi soruna çözüm bulunması için AB'nin artan çabaları Annan Planı'nı ortaya çıkarmıştır. Kuzey'de ve Güney'de 24 Nisan 2004'te aynı anda yapılan referandum sonunda Güney'den hayır çıkmasıyla Annan Planı uygulanamamış ve sorun çözülmeden Kıbrıs Rum Kesimi AB'ye üye yapılmıştır. Referandum sırasında Rum Yönetimi hayır dese dahi AB'ye üye olacağı garantisi ve AB üyelik süreci içinde olan Türkiye'den sonrasında daha fazla taviz alabileceği beklentisiyle hareket etmiştir. Annan Planı sonrası uluslararası sistemde ise parametre değişikliğine neden olan önemli gelişmeler olmuştur. 2006'da Karadağ'ın referandumla Sırbistan'dan ayrılması ve Kosova'nın 2008'de bağımsızlık ilanı sonrası yeni bir tartışma ortamı doğmuştur. Bunlardan özellikle Kosova'nın yaşanan çatışmalı bir süreç sonunda bağımsızlığı ve hızla tanınıp uluslararası sistemde yer alması, Kıbrıs sorununda da iki devletli çözüm tartışmalarını başlatmıştır. Özellikle Kosova'nın bağımsızlığını tanıyan AB üyesi ülkeler bakımından Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin görmezlikten gelinmesi bir çelişkidir. Enerji kaynaklarının varlığından, Brexit sürecinin başlamasına ve bölgesel çatışmaların büyük güçleri karşı karşıya getirmesine kadar yaşanan gelişmeler Kıbrıs'ta çıkarları olan ülkelerin bakışını etkilemiştir.

Bu çalışmada uluslararası sistemdeki değişimlerin ve buna bağlı bölgesel gelişmelerin Kıbrıs sorununda artık iki ayrı devletin varlığının görmezlikten gelinemeyeceği bir süreci başlattığı argümanıyla, Kıbrıs'ın yeni uluslararası

• Abant İzzet Baysal Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı, kamerkasim@gmail.com

sistemde artan stratejik önemi ve soruna yaklaşımdaki değişim analiz edilecektir. Kıbrıs sorununa realist çözüm Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin varlığının tanınmasıyla mümkün olacaktır. Sonuç vermeyen müzakereler sorunun tartışılmasında yeni bir parametreyi zorunlu kılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs, Türkiye, Yunanistan, Avrupa Birliği, Güvenlik.

THE IMPACT OF CHANGES IN THE INTERNATIONAL SYSTEM ON THE CYPRUS QUESTION

Abstract

Cyprus question was impacted from systemic changes and its regional reflections. During the Cold War era, the two NATO ally Turkey and Greece came face to face due to the Cyprus question. After 1974, parties entered endless negotiation process. The end of the Cold War was the basic systemic changes, which also impacted on the Cyprus question. Besides, the EU membership process of Greek Administration of Southern Cyprus brought the EU factor into the Cyprus question. The EU wanted the Cyprus question to be solved before the membership process ended. The Annan Plan was the product of these efforts. The referendum was held on 24 April 2004 in North and South Cyprus. The Greek side of Cyprus rejected the Annan Plan with 76 % no vote, while 64 % said yes in the Turkish side of the Cyprus. With this result the Annan Plan could not be implemented and the Greek side entered the EU without a solution of the Cyprus question. One of the reason that the Greek side rejected the plan is that the main parties thought that they would get more than the Annan Plan offered since Turkey wanted to be a member of the EU. The Greek side hoped that Turkey would compromise during the EU membership process. The Greek side also knew that even if they say no to the Annan Plan, membership of the EU will be realized. However, there were major changes in the international system, which changes the parameters of the Cyprus question. In 2006 Montenegro separated from Serbia with referendum. Kosovo declared independence in 2008 and these two states received quite international recognition. Despite some objection of Kosovo's independence, even the EU countries with five exception recognized Kosovo. Kosovo's independence opened the new discussion regarding the Cyprus question. The two state solution for Cyprus started to be discussed. It was a contradiction for those EU countries recognized Kosovo and ignored the Turkish Republic of Northern Cyprus. The existence of

energy sources, Brexit and regional conflicts impacted on the view of major powers regarding Cyprus.

In this article we argued that changes in the international system and regional developments opened the process that the existence of two states in Cyprus cannot be overlooked. The realistic solution of the Cyprus problem will be the recognition of the Turkish Republic of Northern Cyprus. In this article the increasing strategic importance of Cyprus will also be discussed.

Key Words: Cyprus, Turkey, Greece, European Union and Security.

Giriş

Soğuk Savaş döneminden beri devam eden Kıbrıs sorununun kökeni tarihi süreçte çok eskilere götürülebilir. Ancak İkinci Dünya Savaşı sonrası İngiltere'nin elinde tuttuğu diğer deniz aşırı topraklarını kaybetmeye başlamasıyla, İngiltere'den sonra Kıbrıs'ın nasıl ve kimler tarafından yönetileceği ve egemenlik tartışmaları sorunun Soğuk Savaş dönemi sonrasına ulaşan boyutunu oluşturdu. Yunanistan'ın Kıbrıs'ın kendisine bağlanması talebine karşı, Türkiye eğer İngiltere adadan çekilecekse tarihte hiçbir zaman Rum egemenliğinde olmayan adanın Türkiye'ye yakın olduğunu ve Türkiye'ye bağlanmasını istedi. Daha sonra ise Türkiye taksim tezini savunarak adanın Türkiye ve Yunanistan arasında paylaştırılmasını istedi. Soğuk Savaş dönemi koşullarında sorunun iki NATO müttefiki Türkiye ve Yunanistan arasında çatışmaya neden olmasını istemeyen başta ABD olmak üzere müttefiklerin girişimiyle Türkler ve Rumların Kıbrıs Cumhuriyeti adı verilen bir devleti birlikte yönetmeleri kararlaştırıldı. Ancak kurulan bu devlet Rumların Türkleri dışlayıp verilen hakları geri alma girişimleri ve Kıbrıs'ı Yunanistan'la birleştirme (ENOSİS) düşüncesini savunanların Türkleri hedef alan saldırılarıyla 1963'ten sonra fiilen sona erdi. Kıbrıs Cumhuriyeti Devlet Başkanı olan Makarios'un Yunanistan destekli bir darbe ile devrilmesinden sonra Türkiye antlaşmalardan kaynaklanan müdahale hakkını kullanarak 1974 Kıbrıs Barış Harekâtını gerçekleştirmiştir. 1975'te Kıbrıs Türk Federe Devleti kurulmuş ve soruna çözüm bulmak için yapılan müzakerelerin sonuç vermemesi üzerine 1983'te Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) ilan edilmiştir.

Türkiye ve KKTC iki toplumlu, iki kesimli tarafların siyasi eşitliğine dayanan bir çözüm için görüşmelere davam etmişlerdir. Soğuk Savaş döneminin sona ermesi, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY)'nin AB üyelik süreci, 24 Nisan 2004 tarihindeki Annan Planı'nın yapılan referandumda güneyde çıkan hayır oyuyla reddedilmesi ve sorun çözülmeden GKRY'nin AB üyeliği Kıbrıs

sorununun parametrelerini değiştirmiştir. Uluslararası sistem bazında Soğuk Savaş döneminin sona ermesi ve AB'nin genişlemesi sonrası süren değişiklikler Kıbrıs sorununu da doğrudan etkilemiştir. Karadağ'ın referandum sonrası 2006'da Sırbistan'dan ayrılması ve Kosova'nın 2008'de bağımsızlığı değişikliklerin en önemlilerindendir.

Uluslararası sitemdeki değişiklikler Kıbrıs sorununda iki devletli bir çözüm tartışmalarını beraberinde getirmiştir. Enerji kaynaklarının varlığı, Kıbrıs'ta üsleri bulunan İngiltere'nin Brexit ile AB'den ayrılma sürecine girmesi Kıbrıs'ın stratejik öneminin yeniden vurgulanmasına yol açmıştır. Bu çalışmada sistemsel değişikliklerin Kıbrıs sorununa etkisi analiz edilecek ve bu çerçevede çözüm parametreleri ele alınarak adada iki ayrı devletin varlığı temelinde bir anlaşmanın uluslararası sistemin geldiği noktada sistemle uyumu ele alınacaktır.

Uluslararası Sistem ve Kıbrıs Sorunu

Kıbrıs sorununda 1960 Cumhuriyeti'ne giden süreç ve sonrası gelişmeler Soğuk Savaş dönemi koşullarını yansıtmaktaydı. NATO'nun kaygısı Kıbrıs sorununun iki müttefik ülke Türkiye ve Yunanistan arasında bir çatışmaya dönüşüp güney kanadın çökmesinin önlenmesiydi. Çözüm için yapılan görüşmelerde Batının temel duruşu Soğuk Savaş döneminde belirlenen stratejilere uygundu. Soğuk Savaş döneminin sonlarına doğru ortaya çıkan farklı bakış açıları iki kutuplu sistemin çökmesiyle birlikte belirgin hale geldi. Artık Sovyet tehdidi yoktu ve Yunanistan'ın da etkisiyle GKRY'nin AB üyelik süreci başladı. Yeni uluslararası sistemde tarafların daha kolay anlaşabileceği umuldu. Ancak yıllar içinde bunun olmayacağı görüldü. GKRY'nin üyelik sürecinin sonlarına doğru ise üyelikten önce sorunun çözülmesi için BM Genel Sekreteri Kofi Annan öncülüğünde bir plan hazırlandı.

Tüm bu süreç uluslararası sistemdeki gelişmelerin bir sonucu olarak ortaya çıktı. Soğuk Savaş döneminin sona ermesi bölgesel sorunların daha da çatışmalı bir şekilde canlanmasına yol açtı. İki kutuplu dünya düzeninde kutup liderleri müttefiklerinin ittifaka zarar verecek çatışmaların içine girmesini önlemeye çalışmaktaydı ve bölgesel güçlerin hareket kabiliyeti sınırlıydı. Soğuk Savaş sonrasında ise bölgesel güçler geniş bir hareket alanı buldukları gibi doğrudan bölgesel çatışmalara da muhatap oldular. Soğuk Savaş döneminin hemen ardından ileri sürülen bazı iyimser beklentilerin aksine, çatışmalar bölgesel temelli olmak üzere dünyanın pek çok bölgesinde yaygınlaştı. Coğrafyanın etkisi ve öneminin artarak devam ettiği yeni dönemde Kıbrıs stratejik önemini korumuştur. İngiltere adadaki iki üssünü elinde tutmak konusunda tüm süreç boyunca

ısrarcı oldu ve sonuçta Annan Planında sadece üslerden bir kısım alanı bırakmaya razı oldu. İngiltere için bu kadar önemli olan Kıbrıs'ın Türkiye için stratejik önemi ise tartışılmaz bir gerçektir.

Adada Türklerin haklarının ve güvenliğinin korunması, güvenlik ikileminin başat olduğu ve kendi kendine yardım (*Self-help*) çerçevesinde hareket edilen uluslararası sistemde Türkiye'nin temel amacı olmaktadır. 1960 Cumhuriyeti kurulurken yapılan Garantörlük Antlaşmasının anlamı garantör ülkelerin oluşturulan anayasal düzenin korunmasını garanti etmeleriydi. Türkiye açısından bunun anlamı Türklere verilen hakların korunmasıydı. Makarios'un Türklere verilen hakları fazla bulup geri almak için harekete geçmesi ve EOKA'nın adayı Yunanistan'la birleştirme (ENOSİS) politikası çerçevesinde Türkleri yok etmeye yönelmesi karşısında, 1960 Cumhuriyeti, 1963'te Türklere yönelik başlayan sistematik saldırılarla fiilen işlemez hale geldi. Türkiye'nin bu durum karşısında anlaşmalarla tanınan hakkını kullanarak müdahale etme girişimi, ABD Başkanı Johnson'un mektubu başta olmak üzere engeller nedeniyle gerçekleşmedi. Türkiye'nin Türklerin varlıklarının korunması için müdahalesi, Makarios'un Yunanistan destekli bir darbeyle devrilmesinden sonra 1974'te gerçekleşti. Türkiye'nin anlaşmalardan kaynaklanan müdahaleyi yapabilmesi Soğuk Savaş koşullarında bile zaman aldı. Bu durum hem Türkiye'nin garantörlüğünün ne derece önemli olduğunu, hem de adadaki askeri varlığının önemini ortaya koymaktadır. Uluslararası sistemde yeterli güvenlik garantilerinin ve caydırıcılığın olmadığı bir durumda 1963-1974 yıllarında Türklere yönelik şiddetin benzeri bir durumun ortaya çıkması halinde müdahale etmek daha zor olabilecektir.

GKRY'nin AB üyelik başvurusuna 1993'te Komisyon tarafından verilen olumlu cevap ile sürecin başlaması bir dizi soruyu gündeme getirdi. Öncelikle adanın bölünmüş olarak üyeliğinin gerçekleşmemesi gerektiği görüşüyle görüşmelere hız verilmesi Batı tarafından istendi. KKTC Cumhurbaşkanı Denktaş açıkça Kıbrıs Türk toplumunu temsil etmeyen GKRY'nin tüm adayı temsilen AB üyelik başvurusunda bulunamayacağını bunun 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasasına ve Garanti Antlaşmasına aykırı olduğunu ifade etmiştir. Buna rağmen GKRY'nin üyelik süreci devam etmiştir. Kıbrıs sorununa çözüm bulmak için yapılan görüşmeler ise sonuç vermemiştir. Türkiye'nin AB üyelik sürecinin Kıbrıs'ta anlaşmayı kolaylaştıracağı yönünde bir beklenti oluşmuştur. Türkiye'nin yürümeyen üyelik süreci, Kosova krizinin ortaya çıkması ve 1999 NATO'nun operasyonu Türkiye'nin stratejik önemine yeniden vurgu yapılmasına yol açtı. Türkiye Kosova krizi boyunca etkin rol oynayan ülkeydi ve Avrupa'nın güvenliğinin ayrılmaz bir parçası olduğu görüşü ileri sürüldü. 1999 Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'ye AB aday ülke statüsü verildi. Uluslararası sistemde önemli bir olay da 11 Eylül 2001'de ABD'deki terör saldırılarıydı. Afganistan'a

yönelik NATO operasyonu da Türkiye'nin stratejik önemini vurgulayan bir gelişmeydi. Türkiye, Kıbrıs müzakerelerinin üyesi olmadığı AB'nin inisiyatifiyle değil, BM tarafından yürütülmesini istemekteydi. Kıbrıs'ta anlaşma sağlanmadan üyeliğin gerçekleşmesini istemeyen AB'nin girişimiyle dönemin BM Genel Sekreteri Kofi Annan tarafından onun adıyla anılan bir plan ortaya kondu.[1]

Annan Planı uluslararası sistemdeki değişimlerin bir sonucu olarak ortaya konmuştur. Soğuk Savaş döneminin sona ermesiyle birlikte Doğu Bloğunun çözülmesi AB'nin genişlemesi sürecini başlatmıştır. Bu sürece "Kıbrıs Cumhuriyeti" adıyla GKRY'nin de dâhil edilmesini isteyen Yunanistan'ın da baskısıyla GKRY'nin üyelik süreci ilerlemiştir. Kıbrıs sorunu çözülmeden gerçekleşecek bir üyeliğin sakıncaları ve uluslararası alandaki gelişmeler Annan Planını ortaya çıkarmıştır.

Annan Planı ve Sonrası Kıbrıs Sorunu

Annan Planı ilk olarak 11 Kasım 2002'de hazırlanarak taraflara iletildi. Gelen itirazlar üzerine 10 Aralık 2002'de planının ikinci versiyonu ortaya kondu. AB'nin 12-13 Aralık 2002 Kopenhag Zirvesi öncesine yetiştirilen plan da itirazlarla karşılaştı. En son İsviçre'nin Luzern kenti yakınlarındaki Bürgenstock'ta yapılan görüşmeler sonunda plana son şekli verilmiştir. Plan tek bir uluslararası kimliği ve egemenliği olan ve iki oluşturucu devletten (*Constituent State*) meydana gelen Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti fikrine dayanmaktaydı. Bu devletin Senato ve Temsilciler Meclisi olmak üzere iki kesimli bir parlamentosu olacaktı. 48 üyeli Senatoda kuzey ve güney eşit sayıda temsil edilecekti. Temsilciler Meclisi'nde ise nüfusa oranlı temsil olacaktı. Ancak herhangi bir oluşturucu devlete düşen sandalye sayısı toplam sandalye sayısının dörtte birinden az olmayacaktı. Altı kişiden oluşan Başkanlık Konseyi Senatoda 2/5 çoğunlukla seçilip, Temsilciler Meclisi'nde çoğunlukla onaylanacaktı. Kuzeye yerleşecek Rumların oranı % 18 ile sınırlandırılırken, Güneye Kuzeyden % 7, ara bölgeden % 2,5 ve İngiliz üslerinden % 1 olmak üzere toprak bırakılacaktır. Kuzeye yerleşen Rumlar ikinci ikametgâh mantığıyla oylarını güneyin kontenjanı için kul-

[1] Bakınız, Kamer Kasım, "Kıbrıs Sorunu ve Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Üyelik Süreci", Harun Arıkan ve Muhsin Kar (Der.), *Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri, Siyasal, Bölgesel ve Ekonomik Boyutlar*, Ankara: Seçkin Yayınları, 2005, s. 259-273. Kamer Kasım ve Elif Eren Kasım, "Taıwan-Cyprus-Kosovo Cases: Differences and Similarities", *Journal of Administrative Sciences/Yönetim Bilimleri Dergisi*, vol. 15, no. 30, 2017, p. 562-564. Hukuksal durum için bakınız, Kudret Özersay, *Kıbrıs Sorunu Hukuksal Bir İnceleme*, Ankara: ASAM Yayınları, 2002.

lanacaklardı. Böylece parlamentoda Türkler için ayrılan sandalyeler korunmuş olacaktı. Kıbrıs'taki en önemli sorunlardan birisi olan mülkiyet konusunda ise plan bir Mülkiyet Kurulu oluşturulmasını içermekteydi. Kurul kuzey ve güneyden ikişer ve Kıbrıslı olmayan, Türkiye, Yunanistan ve Birleşik Krallık vatandaşı da olmayan üç kişi olmak üzere yedi kişiden oluşacaktı. Kurulun on yıl süreyle görev yapması ve sonrasında da birer yıl olarak sürenin uzatılabileceği belirtilmişti. Her ne kadar oluşturucu devletler veya ortak devlet Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nde mülkiyetle ilgili süren davaların durdurulması talebinde bulunabilecekse de bu Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından bağlayıcı değildir. Plana göre adadaki Türk Silahlı Kuvvetlerinin asker sayısı 29 ayda 6 bine, 2011'de 3 bine 2018'den sonra ise 3 yılda bir gözden geçirilmesi şartıyla 650'ye indirilecekti.[2]

Annan Planı kuzeyde ve güneyde 24 Nisan 2004'te referanduma sunuldu. Kuzeyde % 64,9 oranında evet çıkarken, güneyde % 75,8 oranında hayır çıktı. Sonuçta taraflarda birisinin reddettiği planın uygulanma imkânı kalmadı. Annan Planı daha önceki BM planlarıyla benzerlikler taşımakla birlikte daha kapsamlı olması ve en önemlisi referanduma sunulması konusunda tarafların anlaştıkları bir plan olmasıyla diğerlerinden ayrıldı. AB'nin referandum sonucu ne olursa olsun GKRY'ne üyelik garantisi vermesi, Papadapulos başta olmak üzere GKRY'ni plana hayır demeye yöneltti. GKRY'nin beklentisi Türkiye'nin AB üyelik sürecini kullanarak Annan Planında sunulandan fazlasını elde etmekti. GKRY'ne göre AB üyesi olmak isteyen Türkiye, Kıbrıs sorununda daha fazla taviz vermek zorunda kalacaktı. Üstelik AB ile gümrük birliği içinde olan Türkiye'nin, aralarında "Kıbrıs Cumhuriyeti" adıyla yer alan 10 yeni üye içinde GKRY'ne de bunu uygulamak zorunda kalacağı beklentisi vardı. Nitekim 17 Aralık 2004 AB Brüksel Zirvesi Sonuç Bildirgesi'nin 19. Maddesinde Türkiye'den üyelik müzakerelerinin başlamasından önce Ankara Antlaşması'nın 10 yeni AB üyesini de kapsayacak şekilde güncellenmesi istenmekteydi. Türkiye Ankara Antlaşmasını 10 yeni AB üyesini kapsayacak şekilde genişleten protokolü onaylamış ancak yayınladığı 6 maddelik bir deklarasyonla protokolü onaylamasının GKRY'ni tanıma anlamına gelmediğini ifade etmiştir.[3] Deklarasyonda ayrıca Kıbrıs Cumhuriyeti'nin 1960'da kurulan asıl ortaklık devleti olmadığı ve Türkleri temsil etmediği vurgulanmıştır. Türkiye'nin 1960 garanti, ittifak ve

---

[2] Kamer Kasım, "Soğuk Savaş Dönemi Sonrası Kıbrıs Sorunu", *Akademik Bakış,* Cilt. 1, Sayı. 1, Kış, 2007, s. 64-66. Annan Planı metni için bakınız, http://www.mfa.gov.tr/bm-kapsamli-cozum-plani-_annan-plani_.tr.mfa, Erişim Tarihi: 11 Ekim 2017.

[3] Bakınız, Kamer Kasım, "Kıbrıs Sorunu ve Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Üyelik Süreci", Harun Arıkan ve Muhsin Kar (Der.), *Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri, Siyasal, Bölgesel ve Ekonomik Boyutlar*, Ankara: Seçkin Yayınları, 2005, s. 259-273. Kamer Kasım, "Soğuk Savaş Dönemi Sonrası Kıbrıs Sorunu", *Akademik Bakış,* Cilt. 1, Sayı. 1, Kış, 2007, s. 57-72.

kuruluş antlaşmalarından kaynaklanan hak ve menfaatlerinde bir değişme olmadığı ve protokolün imzalanmasıyla KKTC ile olan ilişkilerin değişmeyeceği belirtilmiştir. Kıbrıs'ta kapsamlı bir çözüm sonucunda oluşacak yeni ortaklık devleti ile ilişkiler tesis edilmeye hazır olunduğu da ifade edilmiştir. Türkiye Dışişleri Bakanlığı tarafından yapılan basın açıklamasında da Rum Yönetimi'nin sadece Yeşil Hattın güneyinde egemen olduğu vurgulanmıştır.[4] AB ise Türkiye'den Kıbrıs Cumhuriyeti'nin tanınmasını istemiş ve liman ve havaalanlarının Rum Kesimi araçlarına açılmasını talep etmiştir. 3 Ekim'de AB tarafından kabul edilen Müzakere Çerçeve Belgesi'nde de Türkiye'nin Kıbrıs Cumhuriyetiyle ilişkilerini normalleştirmesi istendi.[5] Türkiye liman ve havaalanlarının Rum Kesimi araçlarına açılması için KKTC'ye yönelik izolasyonların kaldırılmasını istemektedir. Türkiye 24 Ocak 2006'da çözüm amaçlı kapsamlı bir eylem planı ortaya koymuştur. 10 maddelik planda KKTC ve Ada'daki taraflar arasında karşılıklı olarak kişi, mal ve hizmetlerin serbest dolaşımının sağlanması; doğrudan uçuşlar dâhil, hava ve deniz limanlarına uygulanmakta olan tüm kısıtlamaların kaldırılması; üçüncü ülke uyruklarına uygulanan kısıtlamaların tümüyle kaldırılması; Kuzey Kıbrıs'ın da bir ekonomik birim olarak doğrudan AB Gümrük Birliği'ne dâhil edilmesi ve bunun tüm getirilerinden yararlanması; Kıbrıs Türklerinin sportif, kültürel ve benzeri uluslararası etkinliklere katılmasının önündeki engellerin kaldırılması öngörülmüştür.[6] Plan GKRY ve Yunanistan tarafından kabul edilmemiştir. Annan Planında Türk tarafının ısrarıyla konan derogasyonlar adı verilen sınırlamamaların AB'de birincil hukuk haline getirilmemesi nedeniyle eğer plan kabul edilse ve uygulanmaya başlasaydı bunların kaldırılma riski bulunmaktaydı. Yerleşim kısıtlamaları bunların en önemlisidir. Planın bir diğer zafiyeti ise mülkiyet sorununu çözmemesidir. İki tarafı bir devlet içinde bir araya getirmeyi amaçlayan plan, mülkiyet sorunu nedeniyle karşı karşıya gelecek iki toplum arasında yaşanabilecek çatışma riskini de görmezlikten gelmiştir. GKRY AB içerisinde planda Türk tarafının lehine görülen bazı hususları değiştirmek için uğraşabilir ve sonuç alabilirdi. Ancak Rum yönetimi ileride elinin daha güçlü olacağını düşündüğünden plana karşı çıkmıştır.

---

4 http://www.mfa.gov.tr/no_123---29-temmuz-2005_-1963-ankara-anlasmasi_ni-tum-ab-uyelerine-genisleten-uyum-protokolu-hk_.tr.mfa. Erişim Tarihi: 11 Ekim 2017.

5 Müzakere Çerçeve Belgesi için bakınız https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/pdf/turkey/st20002_05_tr_framedoc_en.pdf, 3 Ekim 2005. Erişim Tarihi 10 Ekim 2017.

6 Planın metni için bakınız, http://www.mfa.gov.tr/data/DISPOLITIKA/KIBRIS/S-2006-48-%C4%B0ngilizce.pdf. Erişim Tarihi 12 Ekim 2017. Ayrıca bakınız, http://www.mfa.gov.tr/2002-2008-yillarindaki-gelismeler.tr.mfa

Kıbrıs sorununda Annan Planı sonrası süreçte uluslararası alanda yaşanan gelişmeler ise yeni bir tablo oluşturmuş ve Kıbrıs sorununda parametreler değişmiştir.

Kosova'daki Gelişmeler ve Kıbrıs Sorunu: Sistemsel Etki ve Parametre Değişimi

Kıbrıs sorunu ile ilgili tartışmaları etkileyen bölgesel ve sistemsel alanda en önemli gelişme Kosova'nın Şubat 2008'de bağımsızlık ilanı oldu. Özellikle bağımsızlık ilanının ardından Kosova'yı tanıyan ülkelerin sayısının artması ve en önemlisi AB üyesi ülkelerden beş üye hariç diğerlerinin Kosova'yı tanımasıdır. Kosova'yı tanıyan ülkelerin KKTC'yi görmezlikten gelmeleri bir çelişki olarak görülmelidir. Kosova'da da Kıbrıs'ta da iki farklı etnik grup arasında çatışmalı bir süreç sonucunda ayrışma gerçekleşmiştir.

Eski Yugoslavya'da Sırbistan içinde otonom bir bölge olan Kosova'da Kasım 1968'de Arnavutlar Sırp hâkimiyetine karşı ayaklandılar. 1981'de ise öğrenciler Kosova'ya Yugoslavya içinde Cumhuriyet statüsü verilmesi için gösteri düzenlediler. Sırbistan Parlamentosu 1989'da Kosova'nın özerkliğini kaldırdı. Kosova Kurtuluş Ordusu tarafından Sırbistan yönetimine karşı silahlı mücadelenin başlaması ve Sırp kuvvetlerin sivilleri hedef alan operasyonları Sırbistan'a yönelik tepkiler ve yaptırımlara yol açtı. Taraflar arasında Rambouillet 'de yapılan görüşmelerin başarısız olması üzerine 24 Mart 1999'da NATO operasyonu yapıldı. 78 gün süren operasyon sonunda Sırp kuvvetler Kosova'dan çekildi ve Kosova'da UNMIK'in kontrolüne geçti. (*United Nations Mission in Kosovo*)[7] BM Özel Temsilcisi Ahtisaari Kosova'nın statüsüne ilişkin bir plan hazırladı. Bu plan çerçevesinde yapılan görüşmeler sonuç vermeyince Kosova Şubat 2008'de bağımsızlığını ilan etti.[8]

Kosova'nın bağımsızlığını tanıyan ülkelerin sayısı sürekli arttı. Sırbistan bu bağımsızlık ilanını tanımadı ve Ekim 2008'de BM Genel Kurulu'ndan Uluslararası Adalet Divanından (UAD) Kosova'nın bağımsızlık ilanının yasallığı ile

---

[7] See Robert Bideleux, "Kosovo's Conflict", *History Today*, Vol. 48, Issue. 11, http://www.historytoday.com/robert-bideleux/kosovos-conflict, 1998 (Erişim Tarih: 25 Eylül 2016). Kosovo's history see, Noel Molcolm, *Kosovo: A Short History* (New York: University Press, 1999). "Kosovo: Operation 'Allied Force'", *House of Commons Research Paper* 99/48, 29 Nisan 1999, http://www.parliament.uk/commons/lib/research/rp99/rp99-048.pdf. *Operation Allied Force*, http://www.defenselink.mil/specials/kosovo/, 21 Haziran 1999 (Erişim Tarihi: 25 Eylül 2016).

[8] For the Ahtisaari Plan see http://www.unosek.org/docref/Comprehensive_proposal-english.pdf.

ilgili görüş istemesini talep etti.[9] UAD 22 Temmuz 2010'da açıkladığı görüşünde Kosova'nın bağımsızlık ilanının uluslararası hukuku ihlal etmediğini ifade etti. Kosova'yı tanıyan ülkelerin sayısını arttıran bu görüş, Kosova örneğini özel bir durum olarak tanımlasa da Kıbrıs ile Kosova arasındaki benzerlikler, o zaman neden Kıbrıs'ta da iki devletli çözüm olmasın ve KKTC tanınmasın sorularına yol açtı. Nitekim UAD'nın açıklamasında Kosova'nın özel bir durum olduğunu ve örnek oluşturmayacağını ifade etse de aslında burada Kuzey Kıbrıs'tan bahsedilmesi bile böyle bir karşılaştırmanın yapılabileceğini göstermektedir.[10] UAD Kosova'nın özel durum olduğunu ifade etmesi Kıbrıs ile benzerliklere vurgu yapmaya engel değildir. Ayrıca iki örnek analiz edildiğinde KKTC'nin Kosova'dan daha fazla bağımsız devlet olmanın niteliklerine sahip olduğu tarihsel durum da dikkate alınarak ortaya çıkmaktadır.[11]

Kıbrıs'ta da Kosova'da olduğu gibi çatışmalı bir tarihsel geçmiş vardır. 1960 Cumhuriyeti'nin kurulması da soruna çözüm olmamıştır. Nitekim 1963'teki kanlı Noel ile başlayan Türklere yönelik sistematik saldırılar ve imha planı ile zaten iki toplum fiilen ayrışmıştır. 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı ile adadaki Türklerin yok edilmesinin önüne geçilmiş ve iki toplum arasındaki ayrışma resmileşmiştir. 1975'te Kıbrıs Türk Federe Devleti ve 1983'te de KKTC ilan edilmiştir. 1983'den beri Kuzeyde ayrı bir demokratik devlet varlığını sürdürmektedir. KKTC'de seçimler yoluyla iktidarlar değişmekte ve Cumhurbaşkanları seçilmektedir. Bu nedenle konuya AB perspektifiyle baktığımızda da Çekoslovakya'nın parçalanmasından sonra Çek ve Slovakları bünyesine alan AB'nin Kıbrıs'ta tek devletli zorlamaya gitmesi çelişkili bir durumdur. Özellikle AB için de Kosova'yı tanıyan ülkeler bakımından bu çelişki daha da büyüktür. Üstelik Kuzeyin Annan Planına evet demesine rağmen ambargoların kalkmaması ayrıca etik açıdan sorgulanmalıdır. AB GKRY'ne referandum sonucu ne olursa olsun üyelik garantisi vermekle hata yapmıştır. GKRY'de uluslararası alanda meydana gelecek gelişmeleri öngörememiş ve Türkiye'den AB sürecinde Kıbrıs bağlamında daha fazla taviz alabileceği hesabını yapmıştır. Ancak 2006'da Karadağ'ın referandumla Sırbistan'dan ayrılması ve en önemlisi 2008'de Kosova'nın bağımsızlık ilanı Kıbrıs sorununda parametreleri değiştirmiştir. Kosova'nın bağımsızlığının tanınması karşısında Rusya Devlet Başkanı Putin'de

---

9 Demola Okeowo, "Statehood, Effectiveness and the Kosovo Declaration of Independence", http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1316445, 3 November 2008 (Erişim tarihi: 12 Ekim 2017).

10 UAD Kosova kararı metni için bakınız http://www.icj-cij.org/files/case-related/141/16012.pdf, (Erişim Tarihi 13 Ekim 2017).

11 Kamer Kasım ve Elif Eren Kasım, "Taiwan-Cyprus-Kosovo Cases: Differences and Similarities", *Journal of Administrative Sciences/Yönetim Bilimleri Dergisi*, vol. 15, no. 30, 2017, p. 553-572.

Kosova'nın durumunun özel olmadığını, Kosova'yı tanıyan ülkelerin neden 40 yıldır fiili olarak bağımsız olan Kuzey Kıbrıs'ı tanımadıklarını, Avrupalıların bu çifte standarttan dolayı utanmaları gerektiğini ifade etmiştir. Kosova'nın bağımsızlığına karşı çıkan Putin, dünyanın çeşitli bölgelerin de de benzer sorunlar olduğunu hatırlatarak, o zaman uygulanacak kriterlerle ilgili sorgulama yapmıştır.[12]

İngiltere'nin eski Dışişleri Bakanlarından Jack Straw referandum öncesinde üyelik garantisi verilmesini AB'nin en kötü stratejik kararı diye tanımlarken, uluslararası toplumun artık adanın bölünmesi gerçeğini kabul etmesi gerektiğini ifade etmiştir. Straw yapılan görüşmelerin faydasız olduğunu, çözümün Kuzey Kıbrıs'ın tanınmasından geçtiğini ifade etmiştir.[13] İki toplumlu ve iki kesimli bir federasyon temelindeki görüşmelerden sonuç alınamamakta ve bu durum Rum Kesimi'nde iki devletli çözüm tartışmalarına yol açmaktadır. Örneğin Rum Kesimi'nde DIKO'dan milletvekilliği yapmış olan Marios Matsakis açıkça iki devletli bir çözümü, Annan Planında ifade edilen iki bölgeli ve iki toplumlu bir çözüme tercih ettiğini ifade etmiştir.[14] Kıbrıs sorununa çözüm bulmak için yapılan müzakerelerin sonuçsuz kalması, uluslararası sistemde meydana gelen gelişmelerle birleşince iki devletli çözüm yaklaşımı hız kazanmıştır. Buna rağmen taraflar arasında görüşmeler yapılmaktadır. Üstelik Kıbrıs sorununa bu ortamda enerji kaynakları tartışmaları ve Brexit ile Birleşik Krallığın AB'den ayrılması konuları da eklenmiştir.

Müzakerelerde Gelinen Aşama, Enerji ve Brexit

Kıbrıs sorununa çözüm bulmak için yürütülen ve sonuçsuz kalan müzakerelerde yeni bir halka KKTC'de Mustafa Akıncı'nın 25 Nisan 2015'te Cumhurbaşkanı seçilmesiyle başlamıştır.[15] Taraflar çözüme ilişkin yaklaşımlarını ve haritalarını Ocak 2017'de sunmuşlardır. Burada görüş ayrılıkları belirgin olarak görülürken, görüşmeleri asıl sarsan Kıbrıs Rum Kesimi Temsilciler Meclisi'nin okullarda ENOSİS oylamasının kutlanmasını isteyen bir kararı 14 Şubat 2017'de alması olmuştur. Kıbrıs'ın Yunanistan'la birleşmesi hedefinin oylan-

---

12 "Putin Scolds Europe Over Double Standards on Kosovo", https://sputniknews.com/russia/2008021499212987/, 14.02 2008 (Erişim tarihi 13 Ekim 2017).

13 Jack Straw, "Only a partitioned island will bring the dispute between Turkish and Greek Cypriots to an end", *Independent*, http://www.independent.co.uk/voices/cyrpus-turkish-greek-cypriots-partition-eu-international-community-should-act-a7976711.html, 1 Ekim 2017.

14 Harry Anastasiou, *The Broken Olive Branch: Nationalism, Ethnic Conflict and the Quest for Peace in Cyprus, Vol.II*, Syracuse: Syracuse University Press, 2008, p. 189.

15 Bakınız Ministry of Foreign Affairs, Turkish Republic of Northern Cyprus, http://mfa.gov.ct.tr/cyprus-negotiation-process/recent-developments/

masının Rum Kesimindeki okullarda hatırlatılması Rumların adadaki Türk kimliği ve Türklerin haklarını hiçe saymayı sürdürdüklerini göstermektedir. Rum Kesimindeki bu karar KKTC tarafından kınanmıştır.[16] Taraflar 28 Haziran 2017'de İsviçre'nin Crans-Montana kasabasında bir araya gelmişlerdir. KKTC ve GKRY'nin dışında garantör ülkeler Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'nin katıldığı müzakerelere AB Komisyonu Başkan Yardımcısı ve AB Dışişleri ve Güvenlik Politikaları Yüksek Temsilcisi de katıldı. BM Genel Sekreteri Kıbrıs Özel Danışmanı Espen Eide'nin ev sahipliğinde yapılan görüşmeler 7 Temmuz 2017'de başarısızlıkla sonuçlandı.[17] Türkiye Dışişleri Bakanı kalıcı ve adil bir çözüm için Kıbrıs Türk tarafının müzakerelerde üzerine düşeni yaptığını ve alınan bu sonucun BM iyi niyet misyonu parametreleri içerisinde bir çözümün imkânsızlığını ortaya koyduğunu ifade etmiştir.[18] GKRY garantörlük ve adada Türk askeri varlığına karşı çıkmaktadır. Rum Kesimi temelde iki kesimlilik ve iki toplumluluğu mümkün olduğu kadar sulandırmak niyetiyle müzakere yapmaktadır. Ayrıca bir anlaşma da kararlaştırılması gereken başka parametreler de bulunmaktadır. KKTC'de yaşayan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının durumu ve Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının adaya seyahati konuları. Türk tarafı anlaşmadan sonra da Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının adaya vizesiz giriş, serbest dolaşım, yerleşim ve mülk edinme haklarının devamından yanadır.

Kıbrıs sorununda son dönemde bir de ada çevresinde bulunan enerji kaynakları konusu gündeme gelmiştir. Bunun bir anlaşmayı kolaylaştıracağı mı yoksa taraflar arasında yeni bir gerginlik unsuru mu olduğu tartışmaları yapılmıştır. GKRY'nin bazı şirketlerle anlaşmalar yaparak KKTC'nin de hakkının olduğu alanlara ilişkin ruhsatlar vermeye kalkması, yeni bir gerginlik unsuru olmuştur. Aslında konu Akdeniz'deki genel enerji potansiyeliyle birlikte değerlendirilmelidir. İsrail açıklarında 2010'da bulunan Leviathan adı verilen 620 milyar metreküplük doğal gaz sahası, yine İsrail'deki 280 milyar metreküplük Tamar sahası, Kıbrıs'ın güneydoğusundaki 142 ile 227 milyar metreküp arasında kapasiteye sahip Afrodit sahası ve Doğu Akdeniz'deki diğer sahalardan çıka-

---

16 Bakınız Embassy of TRNC in Turkey, http://ankara.mfa.gov.ct.tr/joint-declaration-by-the-trnc-legislative-assembly-condemning-the-decision-of-the-greek-cypriot-house-of-representatives-to-commemorate-the-plebiscite-for-enosis-in-greek-cypriot-schools/.

17 Tom Miles, "Cyprus reunification talks collapse, U.N. chief 'very sorry', Reuters, https://www.reuters.com/article/us-cyprus-conflict/cyprus-reunification-talks-collapse-u-n-chief-very-sorry-idUSKBN19S02I, 7 Temmuz 2017.

18 http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-cavusoglunun-kibris-konferansina-katilimi.tr.mfa, 7 Temmuz 2017.

rılacak doğal gazın AB ülkeleri başta olmak üzere tüketicilere ulaştırılması büyük projeleri gerekli kılmaktadır.[19]

Kıbrıs adasının Doğu Akdeniz doğal gazı için bir dağıtım üssü olması ve gazın buradan TANAP (*Trans Anatolian Natural Gas Pipeline*) vasıtasıyla Türkiye üzerinden AB'ye iletilmesi daha rasyonel bir seçenek olarak görülmektedir. Ancak Kıbrıs'ta Türk ve Rum tarafları arasındaki anlaşmazlık bunun uygulanması önündeki en büyük engeldir. Ayrıca şirketlerin KKTC ve Türkiye'nin itirazına rağmen GKRY tarafından verilen ruhsatlarla KKTC'nin hakkı olan bölgelerde çalışma yapmaları halinde çatışma riski ortaya çıkmaktadır.

GKRY 2011'de Afrodit adını verdiği sahada ABD menşeli Noble şirketine petrol ve doğal gaz arama ruhsatı verdi. KKTC ve Türkiye arasında münhasır ekonomik bölgenin tespiti anlaşması yapıldı ve TPAO buna göre enerji kaynaklarını arama çalışmalarına başladı. Piri Reis gemisi, savaş gemileri eşliğinde Noble şirketinin araştırma yaptığı sahanın yakınında çalışmalarda bulundu. Noble şirketi İsrailli Delek ile 12. Parselde anlaşma yapmıştır. Delek 12. Parselde İsrail'in münhasır ekonomik bölgesinde araştırma yaptığını ancak bulgularda gaz miktarının oldukça yetersiz olduğunu ifade etmiştir.[20] Türkiye'nin konuya yaklaşımı ise açık bir şekilde Dışişleri Bakanlığının açıklamasında ifade edilmiştir. Açıklamada GKRY'nin uluslararası hukuka aykırı olarak ve üçüncü tarafların haklarını ihlal ederek Doğu Akdeniz'deki ülkelerle deniz yetki alanlarını sınırlandıran ikili anlaşmalar yaptıkları, ayrıca petrol ve doğal gaz arama faaliyetinde bulundukları ifade edilmiştir. Açıklamada bu faaliyetlerin Kıbrıs sorununun çözümünü olumsuz etkilediği, KKTC'nin BM nezdinde kayda geçirilmiş itirazlarının dikkate alınması gerektiği, Kıbrıs Adası'nın güneyinde geçerliliği bulunmayan ruhsatlara dayanarak arama-çıkarma faaliyetlerinde bulunan şirket ve ülkelerin sorumluluk ile hareket etmeleri istenmiştir. Rum tarafının tek yanlı olarak Ada'nın bütününe ait olan doğal kaynaklar konusunda söz söyleme, girişim yapma ve/veya anlaşma imzalama hak ve yetkisine sahip olmadığı da açıkça ifade edilmiştir.[21]

---

19 Konu ile ilgili bakınız, Nicola Sartori, Lorenzo Colantoni ve Irma Paceviciute, "Energy Resources and Regional Cooperation in the East Mediterranean", *IAI Working Papers* 16, 27 Ekim 2016.

20 Serdar Örnek ve Braransel Mızrak, "Bir Güvenlik Sorunu Olarak Kıbrıs'ın Enerji Kaynakları ve Uluslararası Aktörlerin Politikaları", *Bilge Strateji*, Cilt 8, Sayı 15, Güz 2016, s. 13-32.

21 "No: 181, 5 Ağustos 2011, GKRY'nin Doğu Akdeniz'de Petrol ve Doğalgaz Arama Faaliyetleri Hk.", http://www.mfa.gov.tr/no_-181_-5-agustos-2011_-gkry_nin-dogu-akdeniz_de-petrol-ve-dogalgaz-arama-faaliyetleri-hk_.tr.mfa, 5 Ağustos 2011, Erişim Tarihi 15 Ekim 2017.

Kıbrıs'taki enerji kaynaklarının miktarına ilişkin farklı rakamlar ortaya konmakta ve bu kaynakların çıkartım maliyeti ve kullanıma sunulmaya başlanması ile ilgili de değerlendirmeler arasında önemli farklılıklar olmaktadır. Ancak GKRY'nin şirketlere ruhsatlar vermesiyle başlayan sürecin Kıbrıs sorununun çözümüne olumlu etkisinin olmadığı, hatta çatışma potansiyelini arttırdığı açıktır. İki kesimli ve iki toplumlu bir ortak devletin olamayacağının ortaya çıkmaya başlamasıyla gündeme gelen iki devletli çözüm tartışmalarında taraflar deniz alanları konusunda da görüşmeler yapmalıdırlar. Türkiye ile Azerbaycan arasındaki TANAP hattının inşası ve Türkmenistan doğal gazı ile ilgili görüşmeler, TANAP'ın Doğu Akdeniz doğal gazının taşınmasında da etkin olarak kullanılabileceğini ortaya koymaktadır.[22]

Birleşik Krallığın AB'den ayrılması Brexit de Kıbrıs sorunu tartışmaları içerisinde yer aldı. İngiltere'nin Kıbrıs'taki garantör ülkelerden birisi olması ve iki üssünün adada bulunması onu sorunun tarafı yapmaktadır. Brexit ile Birleşik Krallığın en azından GKRY ile ilişkilerinin değişeceği GKRY Dışişleri Bakanı Ioannis Kasoulides tarafından ifade edilmiştir. Kasoulides İngiltere'nin Brexit görüşmelerinde Kıbrıs'taki üslerin de konulardan birisi olduğunu söylemiş ve Brexit görüşmelerinin bir anlaşmaya varmadan bitmesi ve İngiltere'nin AB'den ayrılması halinde Kıbrıs'taki üslerin durumunun açıklığa kavuşmamış olacağını ifade etmiştir.[23] İngiltere'nin egemenliğinde olan üsler bölgesinde yaşayan 15000 kişi bir anda AB toprağı dışında kalmış olacaklardır. İngiltere üslerden giriş-çıkış yapanlara yönelik kontroller yapmaktadır. Brexit sonrası bu AB toprağından AB dışı alana giriş-çıkış şeklinde olacaktır.[24]

İngiltere'nin AB'den ayrılması Kıbrıs sorununda AB etkisinin azalması olarak da görülebilir. Kıbrıs sorunu ve diğer uluslararası sorunlarda AB'nin kıta Avrupa'sındaki üyelerinden farklı bir çizgi ortaya koyabilen İngiltere, Brexit sonrası daha rahat hareket edebilecektir. Eski Dışişleri Bakanlarından Jack Straw'un ifade ettiği iki devletli çözümü savunanalar daha fazla açıklamada bulunacaklardır. Kıbrıs Türk tarafı üzerinde AB baskısının azalması, Kıbrıs sorununa bakışta Türk tarafının argümanlarının daha fazla gündeme gelmesine yol açabilir.

---

22 Bakınız, Kamer Kasım, "Türkmenistan Dış Politikası", Kamer Kasım (Ed.), *Türkmenistan*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2016, s. 97-130.

23 Georgios Georgiou and Paul Tugwell, "Brexit Puts Question Mark Over U.K. Sovereign Bases on Cyprus", *Bloomberg*, https://www.bloombergquint.com/politics/2017/10/05/brexit-puts-question-mark-over-u-k-sovereign-bases-on-cyprus, 6 Ekim 2017.

24 Emily Yiolitis, "Back to base: what does Brexit mean for UK sovereign bases in Cyprus?", https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=aa35f06c-c8f6-402d-8d5c-40f2fdf96525, 30 Eylül 2016.

Kıbrıs müzakerelerinin sonuçsuz kalması ve temel noktalarda tarafların görüş ayrılıklarının devam ettiğinin ortaya çıkması KKTC'de de artık müzakerelere olan güveni ortadan kaldırmıştır. Nitekim KKTC Dışişleri Bakanı Tahsin Ertuğruloğlu "*Kıbrıs Türkü'nün daha fazla zamanının çalınmasına izin vermeyeceklerini belirterek, yeni sürece karar vermek için Ankara ile istişare edeceklerini ve atacakları adımlara birlikte karar vereceklerini belirtmiştir.* Ertuğruloğlu ayrıca *"...Kıbrıs'ta yeni modaliteler üzerinde çalışılmalı ve yeni bir sayfa açılmalı"* demiştir. KKTC Dışişleri Bakanının açıklamasında dikkat çeken husus son görüşmelerde sürecin çöktüğünün ve ucu açık süreçlerle Kıbrıs Türkünün 50 yılının çalındığının vurgulanmasıdır.[25]

Kıbrıs sorununda müzakerelerin çökmesi KKTC için model tartışmalarını da yeniden canlandırmıştır. Bu çerçevede Tayvan, Hong Kong ve Monaco'dan Kosova örneğine uzanan geniş bir örnekler dizisi vardır. Ancak açık olan uluslararası sistemdeki değişimin Kıbrıs'ta iki devletli bir çözümü zorlamasıdır. Aslında Avrupa'da da uygulama bu çerçevede olmuştur. Çekoslovakya'nın dağılmasıyla Çekler ve Slovakların ayrı ayrı üyelikleri, Karadağ'ın referandum sonunda bağımsızlığının tanınması ve Kosova'nın bağımsızlığının ise beş AB üyesi ülke dışında tanınması bunu göstermektedir.[26]

Sonuç

Sonuçsuz müzakerelerle uzun bir tarihi geçmişi olan Kıbrıs sorunu, Soğuk Savaş döneminin sona ermesi ve GKRY'nin AB üyelik süreciyle birlikte farklı parametrelerde tartışılmıştır. Tarafların referanduma sunulması konusunda anlaştıkları Annan Planı'nın Rum Kesimi'ndeki hayır oyuyla reddedilmesi ve GKRY'nin üyeliğinin anlaşma sağlanmadan gerçekleşmesi Kıbrıs müzakerelerinde yeni bir süreci başlattı. Aslında Annan Planı Türk tarafı açısından önemli riskler taşımaktaydı. Yerleşim sınırlamalarını Rumlar AB içerisinde kaldırmaya çalışabilirlerdi. Adada Türk Silahlı Kuvvetlerinin varlığı 2018'den sonra 3 yılda bir gözden geçirilmesi şartıyla 650'ye inecekti. Rum tarafı 2018'den sonra bu askeri varlığı da kaldırmaya çalışacaktı. Annan Planının mülkiyet sorununa çözüm getirmediği dikkate alındığında toplumlararası çatışma riski devam edecekti. Bu ortamda Türk tarafı için silahlı kuvvetlerin varlığı daha da önem taşımaktadır.

---

[25] Kıbrıs Gazetesi, http://www.kibrisgazetesi.com/kibris/tek-secenegimiz-muzakereler-degil/26899, 27 Eylül 2017.

[26] Tayvan-Kıbrıs-Kosova karşılaştırması için bakınız, Kamer Kasım ve Elif Eren Kasım, "Taiwan-Cyprus-Kosovo Cases: Differences and Similarities", *Journal of Administrative Sciences/Yönetim Bilimleri Dergisi*, vol. 15, no. 30, 2017, p. 553-572.

GKRY Türkiye'nin AB sürecinde taviz vereceği varsayımıyla hareket etti. Hem Türkiye'nin garantörlük haklarından vazgeçmeyeceğini hesaplayamadı, hem de uluslararası alandaki gelişmelerin Kıbrıs sorununda parametre değişikliğine neden olacağını göremedi. Özellikle Kosova'nın bağımsızlığından sonra Kıbrıs'ta tek devletli bir çözümü zorlamak daha güç hale geldi. Kosova'yı tanıyan ülkeler bakımından KKTC'nin varlığını kabul etmemek açık bir çelişki oldu. GKRY'nin ve Yunanistan'ın Kosova'nın bağımsızlığını KKTC'ye bağımsızlık yolu açacağı için tanımaması, AB üyesi ülkelerin ezici çoğunluğunun Kosova'yı bağımsız bir ülke olarak tanıdıkları gerçeğini değiştirmedi. Kıbrıs'ta çatışmalı bir tarihsel süreç yaşayan iki toplum 1963'den beri fiilen ve 1974'den beri resmen ayrı yaşamaktadırlar. 1974 sonrası süreçte adada barış ortamı oluşmuştur. Türk ve Rum taraflarını iki toplumlu, iki kesimli tarafların siyasi eşitliğine dayanan bir devlet içinde bir araya getirme amaçlı müzakereler sonuç vermemiştir. Uluslararası alandaki gelişmeler Kıbrıs'ta artık iki devletli bir çözümü zorunlu kılmaktadır. Kosova örneğinden sonra AB'nin KKTC'nin varlığını görmezlikten gelmesi ve eski parametrelerle Kıbrıs sorununa yaklaşması çelişkilidir. Türkler ve Rumları aynı devlet içinde buluşturma yaklaşımı uluslararası gelişmeler karşısında statükocu kalmıştır. İki devletin varlığının kabul edilmesinden sonra diğer konular taraflar arasında müzakere edilebilir. Enerji kaynaklarının paylaşımı da bunlardan birisidir. Gelinen noktada Rum Kesimi'nin Türklerle egemenlik paylaşımına gitmek istemediği ve adada Türkiye'nin garantörlüğünü istemediği ortaya çıkmıştır. Bu durum da iki kesimli iki toplumlu tarafların siyasi eşitliğine dayanan bir devleti hedefleyen müzakereleri anlamsız kılmaktadır.

Kaynakça

Anastasiou, Harry, *The Broken Olive Branch: Nationalism, Ethnic Conflict and the Quest for Peace in Cyprus, Vol.II*, Syracuse: Syracuse University Press, 2008.

Bideleux, Robert, "Kosovo's Conflict", *History Today*, Vol. 48, Issue. 11, http://www.historytoday.com/robert-bideleux/kosovos-conflict, 1998 (Erişim Tarih: 25 Eylül 2016).

Georgiou, Georgios, and Tugwell, Paul, "Brexit Puts Question Mark Over U.K. Sovereign Bases on Cyprus", *Bloomberg*, https://www.bloombergquint.com/politics/2017/10/05/brexit-puts-question-mark-over-u-k-sovereign-bases-on-cyprus, 6 Ekim 2017.

Kasım, Kamer ve Eren Kasım, Elif, "Taiwan-Cyprus-Kosovo Cases: Differences And Similarities", *Journal of Administrative Sciences/Yönetim Bilimleri Dergisi*, vol. 15, no. 30, 2017, p. 553-572.

Kasım, Kamer, "Türkmenistan Dış Politikası", Kamer Kasım (Ed.), *Türkmenistan*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2016, s. 97-130.

Kasım, Kamer, "Soğuk Savaş Dönemi Sonrası Kıbrıs Sorunu", *Akademik Bakış,* Cilt. 1, Sayı. 1, Kış, 2007, s. 57-72.

Kasım, Kamer, "Kıbrıs Sorunu ve Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Üyelik Süreci", Harun Arıkan ve Muhsin Kar (Der.), *Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri, Siyasal, Bölgesel ve Ekonomik Boyutlar*, Ankara: Seçkin Yayınları, 2005, s. 259-273.

Miles, Tom**,** "Cyprus Reunification Talks Collapse, U.N. Chief 'Very Sorry', *Reuters*, https://www.reuters.com/article/us-cyprus-conflict/cyprus-reunification-talks-collapse-u-n-chief-very-sorry-idUSKBN19S02I, 7 Temmuz 2017.

Molcolm, Noel, *Kosovo: A Short History*, New York: University Press, 1999.

Nicola Sartori, Lorenzo Colantoni ve Irma Paceviciute, "Energy Resources and Regional Cooperation in the East Mediterrenean", *IAI Working Papers* 16, 27 Ekim 2016.

Okeowo, Demola,"Statehood, Effectiveness and the Kosovo Declaration of Independence", http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1316445, 3 Kasım 2008 (Erişim tarihi: 12 Ekim 2017).

Örnek Serdar ve Mızrak, Braransel, "Bir Güvenlik Sorunu Olarak Kıbrıs'ın Enerji Kaynakları ve Uluslararası Aktörlerin Politikaları", *Bilge Strateji*, Cilt 8, Sayı 15, Güz 2016, s. 13-32.

Straw, Jack, "Only a partitioned island will bring the dispute between Turkish and Greek Cypriots to an end", *Independent*, http://www.independent.co.uk/voices/cyrpus-turkish-greek-cypriots-partition-eu-international-community-should-act-a7976711.html, 1 Ekim 2017.

Yiolitis, Emily, "Back to base: what does Brexit mean for UK sovereign bases in Cyprus?", https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=aa35f06c-c8f6-402d-8d5c-40f2fdf96525, 30 Eylül 2016.

"Putin Scolds Europe Over Double Standards on Kosovo", https://sputniknews.com/russia/2008021499212987/, 14.02 2008 (Erişim tarihi 13 Ekim 2017).

Embassy of TRNC in Turkey, http://ankara.mfa.gov.ct.tr/joint-declaration-by-the-trnc-legislative-assembly-condemning-the-decision-of-the-greek-cypriot-house-of-representatives-to-commemorate-the-plebiscite-for-enosis-in-greek-cypriot-schools/.

http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-cavusoglunun-kibris-konferansina-katilimi.tr.mfa, 7 Temmuz 2017.

Kıbrıs Gazetesi, http://www.kibrisgazetesi.com/kibris/tek-secenegimiz-muzakereler-degil/26899, 27 Eylül 2017.

http://www.mfa.gov.tr/no_123---29-temmuz-2005_-1963-ankara-anlasmasi_ni-tum-ab-uyelerine-genisleten-uyum-protokolu-hk_.tr.mfa. (Erişim Tarihi: 11 Ekim 2017).

https://ec.europa.eu/neighbourhoodenlargement/sites/near/files/pdf/turkey/st20002_05_tr_framedoc_en.pdf, 3 Ekim 2005. (Erişim Tarihi 10 Ekim 2017).

http://www.mfa.gov.tr/data/DISPOLITIKA/KIBRIS/S-2006-48-%C4%B0ngilizce.pdf. (Erişim Tarihi 12 Ekim 2017).

"Kosovo: Operation 'Allied Force' ", *House of Commons Research Paper* 99/48, 29 Nisan 1999, http://www.parliament.uk/commons/lib/research/rp99/rp99-048.pdf.

Operation Allied Force, http://www.defenselink.mil/specials/kosovo/, 21 Haziran 1999 (Erişim Tarihi: 25 Eylül 2016).

http://www.icj-cij.org/files/case-related/141/16012.pdf, (Erişim Tarihi 13 Ekim 2017).

http://www.unosek.org/docref/Comprehensive_proposal-english.pdf.

"No: 181, 5 Ağustos 2011, GKRY'nin Doğu Akdeniz'de Petrol ve Doğalgaz Arama Faaliyetleri Hk.", http://www.mfa.gov.tr/no_-181_-5-agustos-2011_-gkry_nin-dogu-akdeniz_de-petrol-ve-dogalgaz-arama-faaliyetleri-hk_.tr.mfa, 5 Ağustos 2011, (Erişim Tarihi 15 Ekim 2017).

ARAÇSALCI YAKLAŞIM PERSPEKTİFİNDEN YUGOSLAVYA'NIN DAĞILMASI SÜRECİ

Prof. Dr. Hüseyin EMİROĞLU

(Kırıkkale Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü)

Arş. Gör. Tuğba SARIKAYA GÜLER

(Kırıkkale Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü)

Literatürdeki çalışmalar Yugoslavya'nın parçalanması sürecini, Josip Broz Tito'nun ölümü sonrasında Balkanlar'daki yükselen etnik milliyetçilik ile açıklasa da, çoğu zaman bu milliyetçilikleri belirli bir teorik/kuramsal yaklaşım perspektifine dayandırmamışlardır. Oysaki değişik kuramsal yaklaşımların etnik çatışmaların oluşum sebepleri ve bu çatışmaların nasıl çözülebilecekleri hususlarında birbirlerinden oldukça farklı varsayımları bulunmaktadır. Ayrıca bu kuramsal yaklaşımların 'etnisite', 'ulus', 'ulusal kimlik', 'milliyetçilik' gibi kavramları algılayışları da birbirlerinden bir hayli başkadır. Örneğin primordialistler, milliyetçiliği ve etnisiteyi doğuştan bahşedilen, primordiyal (ilkel ve asli) kimliklerin doğal birer tezahürü olarak görürlerken; araçsalcı yaklaşımın savunucuları etnisite ve milliyetçiliğin 'verili' olmayan, çoğu zaman siyasal, ekonomik ve kültürel seçkinlerce var edilen, sosyo-politik yapılar olduğunu iddia etmektedirler. Bir başka deyişle, gruplarını temsilen hareket eden seçkinler, iktidar, refah, politik ve/veya ekonomik çıkar elde etmek gayesiyle, grupların sahip olduğu kimi kültürel ögeleri kullanmakta, değiştirmekte ve hatta kimi zaman kendi gayretleriyle yeni kültür ögeleri yaratmaktadırlar. Her bir kuramsal yaklaşımın Balkan milliyetçiliklerinin oluşumu ve Yugoslavya'nın parçalanması aşamalarına getirecekleri açıklamaların birbirlerinden başka olacağı savından hareketle çalışmamız, Balkanlardaki gelişmelerin belirli bir kuramsal yaklaşım perspektifiyle irdelenmesi gerektiğine inanır. Bu bağlamda çalışma, öncelikli olarak etnisite ve milliyetçilik konularında geliştirilen kuramsal yaklaşımların neler olduğu hakkında genel bir çerçeve çizmeyi hedeflemektedir. Daha sonra ise Balkanlar'daki milliyetçiliğin gelişimini açıklamak üzere belki de en uygun yaklaşımın araçsalcı yaklaşım olduğu iddiasına dayanan çalışmamız, Yugoslavya'nın dağılması sürecindeki yükselen Balkan milliyetçiliklerini araçsalcı yaklaşım perspektifiyle izah etmeye çalışacaktır. Bu bağlamda, milliyetçiliğin kitleselleşmesi sürecinde özellikle siyasal seçkinlerin, halkın etnik etkileşim ve iliş-

kilerinin, söylemlerin, sembol manipülasyonlarının ve bir takım besleyici/ katalizör faktörlerin (medya, basın yayın, teknolojik ilerlemeler, vb.) rolü ve etkinlik düzeyleri tartışılacaktır. Sonuç bölümünde ise Balkanlarda süregelen etnik çatışmaları önlemek üzere yapısal ve ilişkisel değişimlere yönelinmesi gerektiği vurgulanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Balkanlar, Milliyetçilik, Etnik Çatışma, Yugoslavya, Araçsalcı Yaklaşım.

KUZEY KIBRIS'TA TÜRKİYE'NİN AZALAN İMAJI

Yrd. Doç. Dr. İsmail ŞAHİN
(Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü)

Bu çalışmanın amacı, Kıbrıs Türkleri arasında artarak devam eden Türkiye aleyhtarlığını tarihsel süreç içerisinde irdelemektir. Araştırmanın ana sorusu şudur: Türkiye'nin, Kıbrıs Türkleri nezdinde zaman içerisinde imaj kaybına uğramasının ana nedenleri nelerdir? Soğuk Savaş Dönemi ile Annan Planı süreci arasındaki gelişmelerden yola çıkarak hazırlanan araştırma; ideolojik, sosyolojik ve psikolojik olarak üç aşamada bu soruya cevap aranmıştır. Bu bağlamda, Türkiye'nin politikalarına yönelik getirilen eleştirilerin mahiyeti ele alınarak genel bir analizi yapılmıştır. Bu noktada tarihi bütünlüğe ayrıca dikkat edilmiştir. Bilimsel yöntem olarak tümdengelim metodu kullanılmıştır. Ayrıca söylem analizi de yapılarak çalışmaya bir bütünlük kazandırılmaya çalışılmıştır.

Türkiye'nin imaj kaybına uğramasının temel nedenleri olarak araştırma üç önemli sonuca ulaşılmıştır. Bunlar, KKTC'nin yönetsel sorunları, yaşanan kimlik krizi ve geleceğe dönük belirsizliktir. Araştırma ulaşılan bu genel sonuçların içeriğine dönük tartışmaları detaylı olarak ortaya koymaktadır. Türkiye'nin imaj kaybının ana nedeni büyük ölçüde yukarıdaki sorunlara Türkiye'nin yeterli bir çözüm getirememesinden kaynaklanmaktadır. Bir bakıma Türkiye'ye duyulan güven kaybının kitlesel bir hayal kırıklığına dönüşmesidir.

Kıbrıs Meselesi Soğuk Savaş'tan arta kalan bir sorun olarak sürekli olarak dış dinamikler çerçevesinde analiz edilmiştir. Bu çerçevede, bilhassa Türkiye'de, iç dinamikler yani toplum ihmal edilmiştir. Realist bakış açısının hâkim olduğu bu anlayış maalesef Kıbrıs'ta yaşanan toplumsal sorunlara artık bir vizyon sunmakta yetersiz kalmaktadır. Böyle bir çalışma iç dinamiklere odaklanma bakımından literatüre farklı bir bakış açısıyla katkı sunacaktır. Geçtiğimiz günlerde bir kez daha hüsranla sonuçlanan Kıbrıs müzakerelerinin ardından adada yeniden bu tartışmaların gündeme gelmesi bu çalışmayı gerekli kılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs, Soğuk Savaş, Annan Planı, Çözümsüzlük, Toplumsal Hafıza.

BATI BALKANLAR'DA BÜYÜK GÜÇLERİN REKABETİ VE GÜNCEL GELİŞMELER

Yrd. Doç. Dr. Kader ÖZLEM

(Trakya Üniv., Balkan Araştırma Enst., Balkan Siyaseti ve Uluslararası İlişkiler ABD)

"Batı Balkanlar" kavramı Yugoslavya'nın dağılmasından sonraki süreçte, Balkanlar'da yaşanan Avrupa Birliği (AB) genişlemesine bağlı olarak halihazırda Birlik üyesi olmayan ülkelerin (Arnavutluk, Bosna Hersek, Karadağ, Kosova, Makedonya, Sırbistan) bulunduğu yeni bir rekabet/sorun alanını ifade etmektedir. AB Komisyonu Başkanı Jean-Claude Juncker'in Temmuz 2014'teki "gelecek 5 yıl içerisinde AB'ye yeni üye alınmayacağına" yönelik açıklaması, Batı Balkan ülkelerinde hayal kırıklığıyla karşılanmıştır. Zira özellikle Yugoslavya'nın dağılmasının ardından AB üyeliğini dış politikalarının ana hedeflerinden biri haline getiren Batı Balkan devletleri Juncker'in bu açıklamasıyla AB'nin genişleme eğilimini sorgulamaya başlamışlardır. Bu durumun bölgede güç boşluğu oluşturabilme ihtimali, Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Rusya ve özellikle AB'nin ana lokomotif aktörü olan Almanya'nın Batı Balkanlar ile daha fazla ilgilenmelerine yol açmıştır. Bu bağlamda, Almanya'nın AB'nin nüfuz alanı kapsamında değerlendirdiği Batı Balkanlar'a yönelik 2014 yılında başlattığı "Berlin Süreci", 2015'te Viyana, 2016'da Paris ve son olarak Temmuz 2017'de yapılan Trieste zirve toplantılarıyla devam etmiştir. Almanya'nın bu noktadaki amacı AB'nin genişleme sürecinin kesintiye uğradığı bir dönemde bölge dışı aktörlerin Batı Balkanlar'da etkin olmasını önlemektir. Her ne kadar ABD dış politikasında Balkanlar öncelikli bir bölge olmasa da Washington ile Brüksel arasında Donald Trump'ın ABD Başkanı olmasının ardından yaşanan ve derinleşme eğilimindeki görüş ayrılıkları Batı Balkanlar'da da kendisini göstermektedir. Diğer taraftan, Rusya da tarihsel bağları, Slav ve Ortodoks kimliğine bağlı olarak bölgedeki demografik avantajı, enerji kartı ve alternatif bir askeri güç olarak yeniden yükselişe geçmesi gibi nedenlerle Batı Balkanlar'da etkin olmak istemektedir. Moskova yönetiminin halihazırda Ukrayna krizi nedeniyle AB'nin yaptırımlarıyla karşı karşıya olduğu dikkate alındığında, AB'nin yumuşak karnı olarak tanımlanabilecek olan Batı Balkanlar konusuna ayrı bir önem verdiği görülmektedir.

Çalışmanın amacı, Batı Balkanlar'da büyük güçlerin rekabetini incelemektir. Bu kapsamda, Almanya'nın yanı sıra Rusya'nın ve ABD'nin 2014 yılından itibaren Batı Balkanlar konusuna ayrı bir önem vermeye başladıkları ve bunun söz konusu aktörler arasındaki ilişkilerde yaşanan değişimden kaynaklandığı ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Batı Balkanlar, AB, Almanya, ABD, Rusya.

Panel 19
10:00-11:15
(Sinema Salonu: Özel Harekat Polis Memuru İlyas KAYGUSUZ Salonu)
ORSAM PANELİ
Oturum Başkanı: Doç. Dr. Şaban KARDAŞ

Türk Dış Politikasının Dinamikleri

Doç. Dr. Şaban KARDAŞ, TOBB ETÜ, ORSAM Başkanı

Rumiyah Dergisindeki Söylemleriyle DAEŞ Terör Örgütü

Sertaç Canalp KORKMAZ, ORSAM

Sosyal İnternet ve Twitter'da Türkçe Konuşan DAEŞ Destekçileri

Bedi ÇELİK, ORSAM

Panel 20
10:00-11:15
(Seminer 1: Jandarma Er Bahadır AYDIN Seminer Salonu)
Oturum Başkanı: Prof. Dr. Kamuran REÇBER

Türkiye - Avrupa Birliği İlişkilerinde Gümrük Birliği Politikalarının ‘’Retrospektif-Prospektif’’ Boyutları

Prof. Dr. C. Uğur ÖZGÖKER, İstanbul Arel Üniversitesi

Güney Ferhat BATI, İstanbul Arel Üniversitesi

Kriz ve Değişim Bağlamında Türkiye – Avrupa Birliği İlişkileri

Doç. Dr. H. Burç AKA, Namık Kemal Üniversitesi

Brexit’in Avrupa Birliği-Türkiye İlişkilerine Etkileri

Yrd. Doç. Dr. İlhan ARAS, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

Dr. Altuğ GÜNAR

Türk Basınında Geri Kabul Anlaşmasına Yüklenen Kavramsal İmgeler: Hürriyet Gazetesi Örneği

Arş. Gör. Ayşegül BOSTAN, Çankırı Karatekin Üniversitesi

TÜRKİYE - AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİNDE GÜMRÜK BİRLİĞİ POLİTİKALARININ *"RETROSPEKTİF-PROSPEKTİF"* BOYUTLARI

Prof. Dr. C. Uğur ÖZGÖKER

(İstanbul Arel Üniv., İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı)

Güney Ferhat BATI

(İstanbul Arel Üniv., İİBF, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü)

Dünya'da 1920'li yıllarda en ileri uygarlığı Batı temsil etmiştir. Mustafa Kemal Türkiye Cumhuriyeti'nin temelinin atıldığı aynı yıllarda, askeri ve siyasi zafer kazanılan Batı'ya karşı mağlup olmamak için onun maddi gücüne de ulaşılması gerektiğini savunmuştur. Dahası günümüz AB ülkeleri olan Batı ile Türkiye arasındaki ekonomik ve siyasi bağımsızlık eşitliklerinin korunabilmesi için en kısa sürede muasır medeniyetler seviyesine ulaşılmasının Türkiye'ye getireceği yenilikleri fark etmiştir. Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri Cumhuriyet'in ilanından tam olarak otuz altı yıl ve Roma Antlaşmasının yürürlüğe girişinden on dokuz ay sonra, Menderes Hükümeti tarafından ***"Ortak Üye"*** olmak için 31 Temmuz 1959'da Topluluk Konseyine başvuru süreciyle yol almıştır. Türkiye'nin Topluluğa tam üyeliği bir nihai hedef olarak ortaya koyan ***"Ankara Antlaşması"*** 12 Eylül 1963 tarihinde imzalanmıştır. Ankara Antlaşması gümrük birliği, tarım, sanayi, ticaret, malların ve sermaye'nin serbest dolaşımı v.b konulardaki hükümleriyle esas olarak bir ***"Ekonomik Belge"***dir. Bu antlaşma işçilerin serbest dolaşımı, halklar arasında sosyal bağların güçlendirilmesini ve Türkiye'nin ileride tam üyeliğini hedeflemesi nedeniyle, aynı zamanda ***"Sosyal ve Siyasal"'*** belge niteliğindedir. Hukuki olarak da Ankara Antlaşması ***"Karma Antlaşma"***dır. Ankara Antlaşmasın da tam üyeliğe giden yol; "hazırlık dönemi", "geçiş dönemi" ve "son dönem" olarak öngörülmüştür. Geçiş döneminin sonunda, Gümrük Birliği'nin tamamlanması hedeflenmiştir. AB tarafından ülkemiz için 1973 yılından itibaren Gümrük Birliği sürecinde 22 yıllık kademeli bir geçiş süresi benimsenmiştir. Geçiş dönemi, Türkiye-AB ortaklık Konseyi kararıyla 1 Ocak 1996 tarihinde tamamlanmıştır. Globalleşmenin hızlı bir şekilde tezahür ettiği dünyamızda Türkiye'nin kalkınması, büyümesi ve G20'de ilk on ülke içerisinde yer alabilmesi için AB ile Gümrük Birliği'nin güncellenmesi bir gerekliliktir. Bu çalışmamızda AB-Türkiye ilişkilerinde Gümrük Birliği'nin geçmişle ilintili ***''Retrospektif''*** ve ileriye yönelik ***''Prospektif''*** politikaları analiz edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, AB-Türkiye İlişkileri, Türkiye-Gümrük Birliği, Ankara Antlaşması, Gümrük Birliği'nin Modernizasyonu.

KRİZ VE DEĞİŞİM BAĞLAMINDA TÜRKİYE – AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ

Doç. Dr. H. Burç AKA

(Namık Kemal Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü)

Avrupa Birliği (AB) Komisyonu Başkanı Juncker'in 13 Eylül 2017 tarihinde Avrupa Parlamentosu'nda yaptığı yıllık konuşması, Türkiye – AB ilişkilerinin sorunlu bir dönemde olduğunu teyit eden resmi görüş olarak kabul edilebilir. Ancak Türkiye'nin AB'den hızla uzaklaştığını ifade eden o konuşmada aynı zamanda Türkiye ile imzalanan Geri Kabul Anlaşması (GKA) sayesinde Doğu Akdeniz'den yönelen düzensiz göçün yüzde 97 oranında azaldığı bilgisi de paylaşılmaktadır. Sunumun amacı, Türkiye AB'den uzaklaşırken, AB'ye olan taahhütlerini yerine getirmesinin nedenlerini anlamaya çalışmaktır.

Çalışmada güç yaklaşımı çerçevesinde Türkiye'nin tam üyelik perspektifi kazandığı dönemden itibaren taraflar arasında krize dönüşen sorunlara bakılacak, söz konusu sorunların nasıl çözüldüğü ve çözümde ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeydeki gelişmeler bağlamsal olarak incelenecektir. Akabinde 2017 itibariyle Türkiye – AB arasındaki krizin öncekilerle benzerliği ve farklılığı ortaya koyulacak, yine ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeydeki gelişmeler çerçevesinde bir değerlendirme yapılacaktır.

Çalışmanın vardığı temel sonuç şudur: Türkiye – AB arasındaki kriz nitelikli sorunlar, uluslararası düzeydeki değişim ve/ya gelişmelerin etkisiyle ya ötelenmiş ya kriz niteliğinden çıkarılmış, ama öğrenilmesi ve çözülmesi gereken bir durum olmaktan çıkmamıştır. Türkiye ve AB arasında sorun çözme tecrübesi pek azdır. Bu nedenle taraflar arasında krizin çözümü uluslararası sistemdeki gelişmelere duyarlılığını sürdürecektir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Avrupa Birliği, Kriz, Güç Yaklaşımı.

BREXIT'İN AVRUPA BİRLİĞİ-TÜRKİYE İLİŞKİLERİNE ETKİLERİ

Yrd. Doç. Dr. İlhan ARAS[*]

Dr. Altuğ GÜNAR

Özet

Birleşik Krallık ve Türkiye, Avrupa bütünleşme tarihindeki en özgün ülkeler olarak gösterilebilir. Birleşik Krallık, üyeliği iki defa reddedilen ve nihayetinde Avrupa Birliği'nden ayrılan bir devlet olurken; Türkiye ise, yarım asrı aşan ilişki sonucunda hâlâ Birliğe üye olamamıştır. Birleşik Krallık'ın Avrupa Birliği'nden ayrılması (Brexit), Birlik düzeyinde bir kriz etkisi yarattığı gibi Türkiye üzerinde de etki yaratma potansiyeli taşımaktadır. Brexit öncelikle Türkiye için AB üyeliğini destekleyen önemli bir ülkenin kaybedilmesi anlamına gelmektedir. Almanya ve Fransa gibi Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliğine mesafeli duran önemli ülkelerin karşısında, yine Birlik içinde önemli bir ülke olan Birleşik Krallık artık Türkiye'yi destekleyemeyecek bir konumda kalmıştır. Ayrıca Brexit sonrası süreçte, Birleşik Krallık'ın gelecekte Avrupa Birliği ile kuracağı ilişkinin Türkiye için de uygulanabilir olup olmayacağı veya Avrupa Birliği'ne üye olmadan Gümrük Birliği'ni sürdüren Türkiye'ye benzer bir şekilde Birleşik Krallık ile ilişkilerin devam edip etmeyeceği yönünde önemli tartışmalar yapılmıştır. Bu nedenle, Brexit sonrası farklı bir bütünleşmeye evrilme ihtimali olan Avrupa Birliği içerisinde Türkiye de farklı bir konumda yer alabilecektir. Bu kapsamda çalışmada, "Avrupa Birliği'nde kriz yaratan Brexit'in Avrupa Birliği-Türkiye ilişkilerine etkileri nelerdir?" sorusuna yanıt aranacaktır. Bu çerçevede öncelikle Brexit konusu nedenleri, gelişimi ve sonuçları açısından ayrıntılı olarak ele alınacak, sonraki bölümde Brexit'in Avrupa Birliği-Türkiye ilişkilerine etkisinin hangi düzeylerde ve ne derece olabileceği incelenecektir. Literatürde konuyla ilgili çalışmaların olmaması nedeniyle bu çalışma önemli bir boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Brexit, Birleşik Krallık, Avrupa Birliği, Türkiye.

[*] Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, ilhanaras@nevsehir.edu.tr

BREXIT IMPACTS ON RELATIONS BETWEEN EUROPEAN UNION AND TURKEY

Abstract

The United Kingdom and Turkey are unique states of the integration history of the Europe. While the United Kingdom, the membership application of which was rejected twice and withdrew from the European Union eventually; Turkey hasn't been able to hold a membership status since its fifty years of relations. As The United Kingdom's leaving from the European Union (Brexit) has a crisis effect on the Union level, it also possess a potential to influence the Turkey. First of all, Brexit means loss of an important member state supporting Turkey's membership. Like Germany and France, which have been important member states and remained distant to Turkey's membership to the European Union, the United Kingdom had lost its supportive position for Turkey. Moreover, in the process of post-Brexit, whether the United Kingdom's future relations with the European Union will be applicable for Turkey or not, or similar to Turkey, without possessing a membership but conducting the Customs Union, if the United Kingdom's the relations with the European Union will continue or not have been discussed. For this reason, it is possible for Turkey to be positioned on a unique position in the European Union which has possibility to evolve a different integration after Brexit. In this context, the study will search an answer to the question that 'what are the effects of Brexit which caused a crisis in the European Union, in European Union-Turkey relations?' In this respect, firstly the subject of Brexit in term on reasons, process and results will be elaborated, then level of Brexit influence on Turkey-European Union relations will be examined. Because of the lack of related studies in the literature, this study aims to fulfill an important gap.

Keywords: Brexit, United Kingdom, European Union, Turkey.

Giriş

"Britanya Başbakanı Harold Macmillan'ın, kendisine bir devlet adamı olarak karşılaştığı en büyük zorluğun ne olduğunu soran gazeteciye verdiği 'gelişmeler evladım, gelişmeler…'"[1] yanıtı günümüzde Birleşik Krallık için yaşanan gelişmelerin zorluğunu yansıtır niteliktedir.

[1] John McCormick, *Avrupa Birliği Siyaseti*, Çev: Doğancan Özsel, (Ankara: Adres Yayınları, 2015), 366.

Birleşik Krallık-Avrupa Birliği (AB) ilişkileri[2] 1973'teki üyeliğin ardından her zaman farklı ve bütünleşmeye belli konularda mesafeli olmuştur. Nihayetinde, Birleşik Krallık kökenlerinde euroseptisizmin olduğu Muhafazakar Parti iktidarında AB üyelik sürecini tartışmaya açmış ve 2015 genel seçimlerini kazanması halinde AB ile ilişkileri müzakereye açacağını ve gerekirse üyeliği referanduma götüreceğini vaat etmiştir.[3] 23 Haziran 2016'da düzenlenen AB üyeliğiyle ilgili referanduma %72,20 oranında katılım gerçekleşmiş, %51,90 ayrılma ve %48,10 kalma oy oranları ile sonuçlanmıştır.[4] Böylece Birleşik Krallık'ın AB ile üyelik süreci Mart 2019'da bitecek şekilde yeni bir evreye girmiştir.

Brexit ("Britain" ve "exit"), sadece AB'yi etkileyen bir süreç olmayıp, finans piyasalarından AB'nin gelecekteki bütünleşme şekline kadar birçok konuyu gündeme getirmiştir. Bu bağlamda çalışmada Brexit'in Türkiye'ye ve AB-Türkiye ilişkilerine yansıması ele alınacak, Türkiye'nin AB'deki durumuna etkisi incelenecektir. Kısaca Brexit sürecine değinilen giriş bölümünün ardından, Brexit sürecindeki Türkiye tartışmalarına yer verilecek, daha sonra Brexit'in AB-Türkiye ilişkilerine etkisi konuyla ilgili görüşlerden hareketle aktarılacaktır. Literatür incelendiğinde konuyla ilgili çalışmaların eksik olduğu görülmektedir. Bu nedenle, çalışma ile konuya katkı sağlamak hedeflenmektedir.

Brexıt Kampanyasında Bir "Tehdit" Olarak Türkiye

Brexit sürecinde ayrılma taraftarları olan *Vote Leave* (Ayrılığa Oy Ver) kampının kampanya konularından biri de Türkiye olmuştur. Tükiye'nin AB üyesi olmasının yaratacağı "tehditlerin" kampanya malzemesi olarak kullanılması sık sık görülen ve önemli siyasi kişilerin ifadelerine yansıyan bir durum haline gelmiştir. Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılmaması durumunda Müslüman göçmen akınına uğrayacağı ve radikal İslamcı bir tehditle yüzleşeceği ifadeleri

---

2 Hakan Samur, "Birleşik Krallık-Avrupa Birliği İlişkileri", *Avrupa Birliği ve Üye Devletler: AB15 Üzerine Bir İnceleme,* Ercüment Tezcan-İlhan Aras (eds.), (Ankara: Detay Yayıncılık, 2016), 213-260.

3 İlhan Aras, *Avrupa Birliği ve Türkiye'de Euroseptisizm: Siyasi Partilere Bakış,* (Bursa: Sentez Yayıncılık, 2015), 138-147.

4 Sara B. Hobolt, "The Brexit vote: a divided nation, a divided continent", *Journal of European Public Policy*, 23/9, (2016), 1259-1277.

sürekli olarak tekrarlanmıştır.[5] Öyle ki, referandum kampanyasında Türkiye'nin bir tehdit olarak kurgulandığı şu şekilde söylemler geliştirilmiştir[6]:

> "Türkiye'de doğum oranı o kadar yüksek ki, sadece sekiz yıl içinde, İngiltere nüfusuna Türkiye'den bir milyon kişi katılabilir. […] [Türkiye'nin Birliğe katılması] sadece kamu hizmetleri üzerinde baskı oluşturmakla kalmayacak, İngiltere'nin ulusal güvenliğine yönelik tehdit de oluşturacak. Türkiye'de suç oranı, İngiltere'dekinden çok daha yüksek. Silah tasarrufu çok daha yaygın. AB'nin serbest dolaşım yasaları nedeniyle, hükümet, Türk suçluların İngiltere'ye girmesini engelleyemeyecek."

Söz konusu söylemin *Vote Leave* kampı tarafından hazırlanan poster Şekil 1'de gösterilmiştir.

Şekil 1: Brexit Referandum Kampanyasında Türkiye Görseli - 1[7]

Brexit kampanyalarında Şekil 1'deki gibi Türkiye aleyhinde kullanılan pek çok görsel malzeme olmuştur. Ancak Şekil 1'deki görsel genel bir görünüm

---

5 Steven Erlanger, "Britain's 'Brexit' Debate Inflamed by Worries That Turkey Will Join E.U." June 13, 2016, https://www.nytimes.com/2016/06/14/world/europe/britain-brexit-turkey-eu.html?mcubz=0 (e.t. 20.08.2017).

6 BBC Türkçe, "Cameron: Türkiye'nin AB üyeliği 3000'i bulur", 22.05.2016, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/05/160522_ingiltere_turkler_ab_referandum (e.t. 18.08.2017).

7 BBC Türkçe, "Cameron:"

sergilediğinden öne çıkmıştır. Söz konusu görseli şu şekilde değerlendirmek mümkündür:[8]

> "Kampanya posteri 23 Mayıs 2016 tarihinde tüm ülke çapında siyasal reklam olarak kullanılmıştır. Reklam'da açık kapı metaforik olarak yer almış ve kapının ön yüzünde bir pasaport görselleştirilmiştir. Böylece adaya Türkiyelilerin pasaport olmadan kolayca göç edeceği, reklam zemininde görülen ayak izleri ile vurgulanmak istenmiştir. Reklam metni ile de metaforik anlatım güçlendirilmiştir. Metinde 'Türkiye (nüfusu 76 milyon) Avrupa Birliği'ne üye oluyor' yazısının gelecek zaman kipi yerine şimdiki zaman kipiyle çekilmesi dikkat çekicidir. Kampanya sloganının yer aldığı alt metinde ise 'Ayrılığa oy ver, kontrolü geri al' yazısı bulunmaktadır. Böylece Britanya halkının 'kaçınılmaz olarak görülen' Türkiye'nin AB üyeliği karşısında yapması gereken tek şey kendilerinin AB'den çıkmalarıdır. Türkiye'den yaşanacak bir göçü kontrol etmenin en rasyonel yolu budur.'"

Başbakan David Cameron ise, *Vote Leave*'in kampanyasında Türkiye'nin üyeliğiyle ilgili verilen bilgilerin yanlış olduğunu şöyle açıklamıştır[9]:

> "Mevcut hızıyla Türkiye'nin üyeliği 3000 yılını bulur. Bunun gerçekleşmesi ihtimali bile onlarca yıl alacak ve o zamanda bile hayır diyebilecek durumda olacağız. İngiltere ve diğer AB ülkelerinin herhangi bir ülkenin üyeliğini veto hakkı var. Ancak onlar, Türkiye'nin üyeliğini engelleyemeyeceğimiz için AB'den çıkma yönünde oy kullanılmasını istiyorlar. Bu doğru değil."

Dönemin Maliye Bakanı George Osborne, Cameron'ın geçmişte Türkiye'nin AB sürecine destek verirken daha sonra bu destekten vazgeçmesini Türkiye'nin demokrasi, insan hakları alanında geriye gitmesine bağlamış, bu nedenle İngiliz hükümeti referandum sürecinde Türkiye'nin AB'ye üye olamayacağını savunmuştur.[10]

Vote Leave kampanyasına öncülük eden Adalet Bakanı Michael Gove'da AB tarafından Türkiye'ye imtiyazlar vermek yerine, Türkiye'deki demokratik özgürlüklerin erozyona uğramasına itiraz etmelidir. Gove, referandum günü olan 23 Haziran'ın Britanyalıların Türklerin serbest dolaşımına hayır demesi için "tek şansı" olduğunu; Irak, İran ve Suriye ile komşu olması nedeniyle Türkiye'nin vizesiz seyahatinin Birleşik Krallık'ın güvenlik çıkarlarına zarar vereceğini belirtmiştir. Önceki Londra Belediye Başkanı Boris Johnson da "Açıkçası, Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılması koşuluyla Türkiye'nin AB'ye katılıp

---

8 Selçuk Çetin, "Birleşik Krallık Referandumu ve Türkiye Tartışmaları: Vote Leave Negatif Siyasal Kampanyası Örneği", *Erciyes İletişim Dergisi akademia*, 5/2, (2017), 136.

9 BBC Türkçe, "Cameron"

10 Erlanger, "Britain's"

katılmamasına aldırmıyorum." açıklamasıyla Türkiye ve Brexit arasında bir ilişki kurmuştur.[11]

Brexit'ten yana olan *Vote Leave* destekçileri, AB üyeliğine izin verilecek olan ülkelerin tehlikeli olduklarını ve Birleşik Krallık'ı daha az güvenli bir ülke haline getireceğini savunmuşlardır. İddialarına göre söz konusu ülkeler Karadağ, Sırbistan, Arnavutluk ve Makedonya ile birlikte Türkiye'dir ve bu ülkelerin AB'ye üye olmasıyla birlikte 12.726.000 silah da Ortak Pazar'a girecektir. *Vote Leave* tarafının bir diğer iddiası ise, 2013 verilerinin ortaya koyduğu üzere Birleşik Krallık'taki 1.5 milyon ceza davasına karşılık Türkiye'deki 3.5 milyon ceza davasının olması Türkiye'nin güvenli bir ülke olmadığını göstermektedir.[12] Silahlı Kuvvetler Bakanı Penny Mordaunt'da benzer şekilde, Birleşik Krallık'ın üye olarak kalması durumunda Türkiye'nin de dahil olduğu bu ülkelerden gelebilecek olan tehlikeler konusunda şu açıklamalarda bulunmuştur:[13]

> "Bu ülkelerin çoğunda yüksek suç oranları, çete ve terör hücreleri sorunları ve ciddi yoksulluk seviyeleri söz konusudur. Dahası, mevcut durumda bu ülkelerin AB'ye katılım sürecini hızlandırmak için 2 milyar £ gönderiyoruz. Bunun tehlikeli bir durum olduğuna inanıyorum ve Birleşik Krallık'ı daha az güvenli bir yer yapacaktır. Bu nedenle, bu referandumdaki en güvenli seçenek ayrılmak ve kontrolü geri almaktır."

Brexit destekçilerinin Türkiye'nin imajını olumsuz yönde göstererek Avrupa halkları üzerinde yarattığı etki, bir başka deyişle Türkiye'nin AB üyelik sürecini kendi çıkarları için kullanmaları Türkiye'ye zarar verecek niteliktedir. Öyle ki, euroseptisizmin AB genelinde giderek yayıldığı dikkate alındığında, ulusal seçimlerden, kurucu antlaşmaların referandumuna kadar farklı konularda gündeme gelen Türkiye'nin AB üyeliği Brexit sürecinde görüldüğü gibi bir üye devletin AB'den ayrılmasında da öne çıkarılmıştır. AB siyasetinde ve referandumlarında Türkiye'nin AB üyeliği üzerinden propagandalar yapma şeklinde bir durum yaratılması Türkiye'nin AB üyelik sürecine zarar verecek boyutlar taşıyabilecektir.

---

11 Erlanger, "Britain's"

12 Sam Lister, "EU referendum: Vote Leave faces criticism over Turkey 'criminals' claim", 21.05.2016, http://www.independent.co.uk/news/uk/politics/eu-referendum-vote-leave-faces-criticism-over-turkey-criminals-claim-a7041876.html (e.t. 23.08.2017).

13 Lister, "EU referendum"

Şekil 2: Brexit Referandum Kampanyasında Türkiye Görseli - 2[14]

Şekil 2 ve Şekil 3'te Brexit'teki ayrılma taraftarlarının kullandıkları görsellere yer verilmiştir. Şekil 2'de, Türkiye'nin komşuları olan Suriye ve Irak üzerinde Britanya'ya tehdit oluşturabileceği anlatılırken; Şekil 3'te, Türkiye'nin de dahil olduğu aday ülkelere aktarılan fonlar nedeniyle Birleşik Krallık'ın kaybettiği 2 milyar pound üzerinde durulmuştur.

Şekil 3: Brexit Referandum Kampanyasında Türkiye Görseli - 3[15]

[14] Vote Leave, https://twitter.com/vote_leave/status/727864437038825472 (e.t. 3.10.2017)
[15] Vote Leave, **h**ttps://twitter.com/vote_leave/status/726883421998469124 (e.t. 3.10.2017)

Brexıt'in AB-Türkiye İlişkilerine Etkileri

Birleşik Krallık, AB'yi daha fazla hükümetlerarası, ekonomi temelli, pragmatik ve Amerika yanlısı bir bölgesel örgüte dönüştürme amacına hizmet eden bir politika olarak Türkiye'nin üyeliğini desteklese de sonuç olarak Türkiye AB üyeliği yolunda en önemli ve güçlü destekçisini kaybetmiştir.[16] Brexit sonrasında AB üyeliğinden ayrılacak olan Birleşik Krallık, diğer büyük AB üyeleri olan Almanya ve Fransa'nın aksine görece Türkiye'nin üyeliğini destekleyen bir çizgide olmuştur. Türkiye'nin Brexit referandumunun ayrılmama yönünde sonuçlanacağı beklentisi, Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılma sürecine kadar Türkiye'nin yanında yer alma yaklaşımından ve Fransa ve Almanya gibi Türkiye'nin üyeliğine karşı/eleştirel bir yaklaşımı benimseyen ülkeler için önemli bir denge unsuru oluşturmasından kaynaklanmıştır.[17] Türkiye'nin AB Daimi Temsilcisi Büyükelçi Faruk Kaymakcı da Birleşik Krallık'ın ayrılmasıyla Türkiye'nin AB sürecinde hem güçlü bir destekçisini kaybedeceğini hem de ikili ticaret konusunda yeni adımlar atması gerekeceğini belirtmiştir.[18] Serhat Güvenç ise bu durumu "Avrupa'nın Atlantikçi kanadına mensup önemli bir ülkenin Birlik'ten ayrılması Türkiye için stratejik anlamda bir kayıp. İngiltere, TransAtlantikçi kanatta olması nedeniyle NATO üyesi Türkiye'nin AB ile ilişkilerini her zaman desteklemiş bir ülkedir. Ne kadar samimi olduğunu tartışmak mümkün ama uzun vadede Türkiye, AB içindeki destekçisinden mahrum kalmış olacak." şeklinde değerlendirmiştir.[19]

Türkiye'nin AB üyeliği çerçevesinde Britanya'nın üye olduğu bir AB ile Britanya'nın olmadığı bir AB arasında önemli bir fark bulunmaktadır. Britanya'nın Türkiye'nin üyeliğine verdiği destek ve daha esnek bir bütünleşme fikri Türkiye için faydalı olabilecekken, Birleşik Krallık ve Türkiye eksenli farklı bir güç bloğunu AB içerisinde oluşturmak da önemli hale gelebilecekti. Ancak Birleşik Krallık'ın üyelikten ayrılması Türkiye'nin önemli bir avantajını yitirmesi olarak değerlendirilmiştir.[20]

---

16 Tarık Oğuzlu, "Brexit and Turkey", *BILGESAM Analysis*, No: 1334, 7 July 2016, s. 1.

17 Güven Özalp, "İngiltere'nin AB'den çıkması Türkiye'yi nasıl etkileyecek?", 24.06.2016, http://www.hurriyet.com.tr/ingilterenin-abden-cikmasi-turkiyeyi-nasil-etkileyecek-40121540 (13.08.2017).

18 İrem Köker, "AB'de Brexit sonrası için 'Türkiye modeli' tartışılıyor", 24.06.2017, http://www.bbc.com/turkce/40391373 (19.08.2017).

19 BBC Türkçe, "İngiltere'nin AB'den çıkması Türkiye'yi etkiler mi?", 24.06.2016, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/06/160624_brexit_turkiye (21.08.2017).

20 İktisadi Kalkınma Vakfı, *Britanya Referandumu ve Sonrası: AB Entegrasyon Sürecinin Geleceği ve Türkiye*, (İstanbul: İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, 2016), 36-37.

Brexit, "İngiltere'de Türkiye'nin AB üyelik sürecini kara propaganda malzemesi olarak kullanan Brexit cephesinin zaferi Avrupa Birliği içerisindeki Türkiye düşmanlarını tetikler ve üyelik süreci AB kanadından sekteye uğrar mı? Ya da tam tersi bir etki yaratır ve Avrupa Birliği'nden çıkan dev Birleşik Krallık'ın yerine AB'ye üye olabilecek, ona en yakın ekonomik büyüklüğe ve nüfus büyüklüğüne sahip Türkiye'ye katı tutum yumuşar mı? Ya da tüm bunların ötesinde Birleşik Krallık gibi bir devi kaybetmiş olan AB'ye bundan sonra Türkiye tam üye olmak ister mi?"[21] gibi birçok soruyu da beraberinden getirmiştir.

Farklı Bir Bütünleşme Mi?

Birleşik Krallık'ın AB'den ayrıldıktan sonra yapmak istediği serbest ticaret anlaşması, Birliğin rekabet kurallarına uymadan Ortak Pazar'a erişimini mümkün hale getirerek haksız rekabet yaratacağı nedeniyle sıcak bakılmayan bir alternatif olmuştur. Böylece, AB üyesi olmadan Ortak Pazar'a üye olan Norveç formülünün çok fazla destekçisinin olmaması gözleri AB'ye üye olmadan Gümrük Birliği'ne üye olan Türkiye'ye benzer bir formülün Birleşik Krallık için de uygulanıp uygulanamayacağını gündeme getirmiştir.[22] Financial Times gazetesinin Brüksel Büro Şefi Alex Barker ise, Gümrük Birliği formülünün Birleşik Krallık'a uyarlanmasının şu üç nedenle zor olduğunu belirtmiştir: "İlki Türkiye ile bu konuda işbirliği yapmakta İngiltere'nin nasıl bir çıkarı olabilir? İkincisi Türkiye'nin Gümrük Birliği zaten şu haliyle eksi ve bugünün koşullarını karşılamıyor. Üçüncü ve son olarak da AB her iki ülke için de farklı yaklaşımlar benimseme niyetindedir."[23]

Birleşik Krallık için Türkiye'nin AB ile ilişkilerine benzer bir model önerilirken diğer yandan da Brexit görüşmelerinin geleceğinin Türkiye için bir model olması da tartışılan konular arasında olmuştur. Buna karşın, Türkiye veya AB'den üyelik haricindeki herhangi bir gelecek öngörülmediğinden dolayı Brexit sonrası Birleşik Krallık-AB ilişkilerinin Türkiye-AB ilişkileri için veya Türkiye-AB ilişkilerinin Birleşik Krallık-AB ilişkileri için model olamayacağı da savunulan görüşler arasında yer almıştır. Avrupa Parlamentosu Türkiye Raportörü Kati Piri de, Brexit ile Türkiye üyelik sürecinin birbirini doğrudan etki-

---

21 Habertürk, "Brexit Türkiye-AB ilişkilerini nasıl etkileyecek?", 24.06.2016, http://www.haberturk.com/gundem/haber/1258366-brexit-turkiye-ab-iliskilerini-nasil-etkileyecek (20.08.2017).

22 İrem Köker, "AB'de Brexit"

23 Köker, "AB'de Brexit"

lemeyeceğini, Türkiye'nin katılım müzakereleri yürüten bir aday ülke olduğunu, İngiltere'nin ise AB'nin ilk eski üyesi olmaya hazırlandığını belirtmiştir.[24]

Türkiye İçin Senaryolar

Brexit, her ne kadar Türkiye'nin AB müzakerelerinin geleceğini doğrudan belirleyebilecek bir konu niteliğinde olmasa da dolaylı olarak AB-Türkiye ilişkilerinin şekillenmesine katkı sağlayabilecek niteliktedir.[25]

Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılması ve üyelik haricinde bir ilişkinin temellerinin atılması, üyelik sürecinin sonu öngörülemeyen Türkiye için benzer bir modelinin kurulması ihtimalini gündeme getirmiştir.[26] Ülgen, bu noktada bazı gelecek senaryoları ele almaktadır. Buna göre, Birleşik Krallık'ın AB ile kurmayı planlayacağı ilişki müzakere süreci tıkanan Türkiye için de model oluşturabilecektir. Seçeneklerden biri, Norveç ve İzlanda gibi ülkelerin de dahil olduğu Avrupa Ekonomik Alanı (AEA/ *European Economic Zone*)[27] olmuştur. Ancak bu ülkeler AB mevzuatını üstlenme yükümlülüklerini üstlendiklerinden dolayı Tek Pazar'ın dört temel özelliği olan malların, hizmetlerin, sermayenin ve kişilerin serbest dolaşımından yararlanmaktadır. Ancak, Brexit'in nedenlerinden biri olan kişilerin serbest dolaşımı ve yerleşme hakkı gibi konular Birleşik Krallık'ın sıcak bakmayacağı konular olacaktır. Benzer şekilde söz konusu konularda, Türkiye için de özel düzenlemeler yapılması gerekecektir. Mevcut durumda olmayan ancak Birleşik Krallık için özel olarak oluşturulma ihtimali taşıyan; Tek Pazar'a erişimi olan, AB bütçesine katkıda bulunulan ve AEA kadar siyasi bağımlılığı yüksek olmayan bir ilişki modelinin kurulması bir yandan Birlikten ayrılan Birleşik Krallık için adeta bir ödüllendirme olacağından diğer ülkelerin de talep edebileceği bir sistem olabileceğinden AB için riskler taşı-

---

24 Köker, "AB'de Brexit"

25 Gökay Özerim, "Brexit: Türkiye-AB İlişkilerinde Fırsat mı Kriz mi?", *İktisat ve Toplum*, 76, (Şubat 2017), 10.

26 Sinan Ülgen, "Brexit, Türkiye için fırsat olabilir mi?", 24.06.2016, http://www.aljazeera.com.tr/gorus/brexit-turkiye-icin-firsat-olabilir-mi (e.t. 17.08.2017).

27 AEA Anlaşması, 1992 yılında AB12 ile Avusturya, Finlandiya, İzlanda, Lihteştayn, Norveç, İsveç ve İsviçre arasında imzalanmış ve 1994'te yürürlüğe girmiştir. Ancak İsviçre yaptığı referandumda AEA'ya girmeyi reddetmiştir. 2017 itibariyle AB28 ve İzlanda, Lihteştayn, Norveç'i kapsamaktadır. Malların, hizmetlerin, sermayenin ve kişilerin serbest dolaşımına dayanmaktadır. Tek Pazar'ın kurallarını içeren AEA; dış politika, adalet ve içişleri, ekonomi ve parasal birlik, ortak tarım ve balıkçılık politikası gibi alanları kapsamamaktadır. Bkz.: Rodney Leach, *Europe*, Third Edition, (London: Profile Books, 2000), 102-103.

makta diğer yandan da mümkün olması durumunda Türkiye için de bir model olarak değerlendirilebilmektedir.[28]

Brexit'in ayrılma yönünde sonuçlanmasıyla Türkiye için "bilinmeyenleri fazla, riski daha yüksek" bir durumun meydana gelmesi, beraberinde Birleşik Krallık ile AB arasında kurulacak bir ilişkinin şekli ve derinliği açısından AB-Türkiye ilişkileri için de kabul edilebilecek bir durum yaratma potansiyeline sahiptir. Türkiye için nihai anlamda üyelikle sonuçlanmayacak bir süreç artık daha fazla gündeme gelen "çok çemberli AB" tartışmasıyla yeni bir boyut kazanma fırsatını da taşımaktadır.[29] Brexit sonrasında, Avrupa bütünleşmesinin çok vitesli Avrupa, seçmeli Avrupa gibi farklı bir bütünleşmeye yönelmesi bağlamında Türkiye için de farklı senaryolar gündeme gelebilecektir.[30]

Can Baydarol, Brexit sonrası Türkiye için olası fırsatı şu şekilde açıklamıştır[31]:

> "Avrupa'nın en büyük korkusu aşırı sağın yükselmesi. Aşırı sağdan gelecek popülist yaklaşımların önüne geçebilmek için tam üyelik duymak isteyecekleri son şey olacaktır. Bu anlamda olumsuz beklenti oldu. Ancak bu Avrupa da eskisi gibi federal, sert bir Avrupa olmayacaktır. Türkiye için daha esnek bir Avrupa olacaktır. Dolayısıyla kısmen katılmak da mümkün olacaktır. Ortaya iki tane parametre çıkmış oluyor. Yakın vadede de Türkiye'nin yenilenecek olan Gümrük Birliği anlaşmasının da ekonomik entegrasyonu da gündemde olacak diye düşünüyorum."

Avrupa Politikalar Merkezi kurucularından John Palmer, referendum sonucunun Türkiye-AB ilişkilerini etkilemeyeceğini beklemektedir[32]:

> "Doğrudan büyük bir etkisi olmaz. AB'nin genişlemesiyle ilgili başka birçok sorun var. Türkiye'nin üyelik başvurusunun da dışında Balkan ülkelerinin üyeliği sorunlar yaratıyor. Bu sorunlar, AB'nin genişleme sürecinin, kendi iç yönetim yapısının entegresyonundan, demokratik hesap verilebilirliğinden ve genişleyen bir Avrupa'nın ekonomisinin etkin bir şekilde idare edilebilmesi kapasitesinden çok daha hızlı yaşanmasından kaynaklanıyor. Bu sorunlar İngiltere

---

28 Sinan Ülgen, *Brexit'ten Kim Korkar?*, Ekonomi ve Dış Politika Araştırmalar Merkezi, 2016, s. 4. http://www.edam.org.tr/tr/IcerikFiles?id=3074 (17.08.2017).

29 Güven Özalp, "İngiltere'nin AB'den çıkması Türkiye'yi nasıl etkileyecek?", Hürriyet, 24.06.2016.

30 Özerim, a.g.m., s. 10.

31 Habertürk, "Brexit Türkiye-AB ilişkilerini nasıl etkileyecek? Uzmanlardan Brexit yorumu", 24.06.2016, http://www.haberturk.com/gundem/haber/1258366-brexit-turkiye-ab-iliskilerini-nasil-etkileyecek (e.t. 1.9.2017).

32 BBC Türkçe, "10 soruda İngiltere'nin AB referandumu", 17.06.2016, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/06/160616_10soruda_referandum (e.t. 30.10.2017).

üye olsa da olmasa da ya da Türkiye'nin üyelik başvurusu olsa da olmasa da yaşanırdı."

İlter Turan ise, Türkiye'nin gelecekteki durumunu "Türkiye'nin yeni şekillenecek Avrupa içinde yer alması kolaylaşabilir. Daha çok iktisadi işbirliği ve vize serbestisi öngörülecektir. Türkiye'nin, böyle formüllerin gelişmesi dahilinde AB'nin ikinci veya üçüncü çerçevesine eklenmesi daha kolay bir hale gelecektir."[33] şeklinde açıklamıştır. Sak da, Birleşik Krallık'ın AB ile ilişkilerini yeniden düzenlediği bu sürecin Türkiye'nin AB ile geleceğini yeniden kurgulayabilmesi için fırsat olarak görülebileceğini belirtmiştir. Ayrıca, Türkiye'nin Birleşik Krallık ile birlikte AB'ye farklı bir ilişki biçimi önerebilmesi hatta tam üyelik hedefinden vazgeçip farklı bir bütünleşme modeli önerebilmesi için uygun bir zemin olduğunu ifade etmiştir.[34]

Dalay, Britanya'nın AB'den ayrılmasını iki tür sonuç üreteceğinden bahsetmektedir. Bunlardan ilki, söz konusu ayrılmanın yarattığı krizle daha fazla içine kapanacak bir AB'nin genişleme isteğini kaybederek Türkiye'ye daha mesafe olabilecektir. İkinci olarak da, Avrupa bütünleşmesinin tarihinin gösterdiği gibi AB, derin bir bütünleşme kurma yoluyla bu krizin üstesinden gelebilmenin yollarını arayacaktır. İki durum da, AB-Türkiye ilişkilerine olumlu yansımayacaktır.[35] Yine Dalay'a göre, buna karşın Brexit'in Türkiye-Avrupa ilişkilerine katkı sağlaması da mümkündür. Öncelikle, Britanya'nın Avrupa'dan değil AB'den ayrıldığı unutulmamalıdır. Kıtayla derin ekonomik bağları olan Britanya, Brexit'in olumsuz sonuçlarını hafifletmek için yeni düzenlemeler yapma yoluna gidecektir. Dünyanın en büyük ekonomik bloğu ile büyük bir pazar olan Britanya ticari ilişkilerine devam edecektir.[36] Bu durum, Birlikten ayrılan bir ülkenin AB ile ekonomik bağlarını korurken, Türkiye'nin de her durumda benzer bir çizgide politika yürütmesinin doğru olacağını göstermektedir.

TÜSİAD AB Temsilcisi Bahadır Kaleağası, geleceğin AB'sinin çemberli bir yapıda olabileceğini ve bu durumun Türkiye için fırsat yaratabileceğini şu şekilde belirtmiştir:[37]

---

33 Habertürk, "Brexit Türkiye"

34 Güven Sak, "Brexit, Türkiye için nasıl bir imkan olabilir?", 30.01.2017, http://www.tepav.org.tr/tr/blog/s/5801/Brexit_+Turkiye+icin+nasil+bir+imkan+olabilir_ (e.t. 22.08.2017).

35 Galip Dalay, "Brexit may be a good thing for Turkey", 12.07.2016, http://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2016/07/brexit-good-turkey-160711124421322.html (21.08.2017).

36 Galip Dalay, *Turkey and Europe after Brexit: Looking beyond EU membership*, Al Jazeera Centre for Studies, 17 October 2016, s. 4.

37 BBC Türkçe, "İngiltere'nin AB'den"

> "İngiltere'yle aynı konumda olan Norveç, İsviçre gibi ülkeler var. Türkiye belki de bu konuma doğru gider. İsveç, Danimarka, Polonya gibi AB içinde ama Euro bölgesi dışında ülkeler var. Veya Bulgaristan, Romanya gibi AB üyesi ama euro'ya hazır olamayan ülkeler var. Tüm bunlar birkaç çemberde bir AB sistemi oluşturuyor, genişlemesi daha kolay ve kamuoyu tepkisine daha az açık. Türkiye için fırsat olabilir."

İktisadi Kalkınma Vakfı Başkanı Ayhan Zeytinoğlu, Brexit sonrası sürecin Türkiye için bir model teşkil edemeyeceğini şu şekilde açıklamıştır:[38]

> "Brexit süreci Türkiye'de de yakından izleniyor ve ülkemiz için bir model oluşturabilir mi sorusu akla geliyor. Britanya'da hükümetin yaklaşımına bakarsak, AB üyeliğinden ayrılması sonrasında AB ile derin ve kapsamlı bir serbest ticaret anlaşması imzalamaya sıcak baktığı görülüyor. Yani dış ticarette AB'den bağımsız, bunun yanında AB ile mal ve hizmet ticaretinde serbestliği öngören bir modeli hedefliyor. Oysa Türkiye'nin AB ile halihazırda işleyen bir Gümrük Birliği var ve Gümrük Birliği'nin genişletilmesi ve güncellenmesi için bu sene içinde resmi müzakerelerin başlatılması gündemde. Gümrük Birliği'nin güncellenmesi süreci Türkiye'nin AB norm ve standartlarına uyumunu ve AB müktesebatına daha fazla yakınlaşmasını da gerektirecek. Yani Britanya AB'den çıkmayı müzakere ederken, Türkiye olarak biz AB ile daha ileri entegrasyona ulaşmayı hedefliyoruz. Tabii ki bu sürecin sonunda tam üyelik hedefimiz de devam ediyor. Tam üyelik ve AB ile daha yakın entegrasyonun Türkiye'de siyasi ve ekonomik reformların tetikleyicisi olacağını ümit ediyoruz. Bu genel tabloya bakınca, AB ile mevcut ilişkilerin durumu ve tam üyelik hedefi Brexit'in Türkiye için bir model olamayacağını ortaya koyuyor."

Kraliyet Hükümeti (*HM Government*) tarafından Mart 2016'da "AB Dışındaki Birleşik Krallık için Olası Modeller: Üyelik Alternatifleri" başlıklı bir rapor hazırlanmış ve Parlamento'nun dikkatine sunulmuştur. Raporun Türkiye bölümünde, Türkiye'nin halihazırda AB ile yürüttüğü ilişkinin seviyesinin ve durumunun Birleşik Krallık için bir model teşkil edip etmeyeceği ele alınmıştır. Öncelikle gelişmekte olan Türkiye ekonomisinin tarım ve imalata bağlı olmasına karşın gelişmiş bir ekonomi olan Birleşik Krallık'ın hizmet sektörünün yaygın olması iki ülkenin ekonomik yapısının farklılığını ortaya koymaktadır. İkinci olarak, Gümrük Birliği'nin taraflarından biri olan Türkiye'nin Tek Pazar'a erişimi Birleşik Krallık'a kıyasla daha sınırlıdır. Ayrıca Türkiye'nin Gümrük Birliği imal edilmiş ürünler ve işlenmiş tarım ürünleriyle sınırlı olup tarım ve hizmetleri kapsamamaktadır. Ayrıca, Türkiye modeli altında Birleşik Krallık'ın

[38] İktisadi Kalkınma Vakfı Dergisi, "İKV Başkanı: 'Brexit, Türkiye için Model Değildir'", 216, (Ocak-Şubat 2017), 17.

gümrük dışı tarifeler üzerindeki karar alma yetkisi zayıflayabilecek, böylece bu durum Birleşik Krallık ekonomisinde önemli dezavantajlar yaratabilecektir.[39]

Birleşik Krallık, ortak pazardan ayrıldığında Türkiye ile yeni bir ticaret anlaşması yapması gerekecek ve yeni anlaşmanın nasıl yapılacağının belirsizliği Türkiye'deki ihracatçılar için olumsuz bir durum yaratabilecektir.[40] Brexit'in yarattığı akımın diğer AB ülkelerine sıçrama potansiyeli Euro üzerinde olumsuz bir etkiye neden olacak ve giderek dolara yönelik bir ekonominin oluşması ithalatı ve ihracatı dolar ağırlıklı bir ülke olan Türkiye üzerinde olumsuz sonuçlar yaratacak potansiyel taşımaktadır.[41]

Brexit'in Türkiye üzerinde yarattığı bir diğer etki de, Birleşik Krallık'ın AB içinde Almanya ve Fransa'ya karşı yaratmak istediği eksenin üyelikten ayrılmasının ardından mümkün olamayacak hale gelmesidir. Böylece, AB'deki mevcut Almanya etkinliğinin daha fazla artması Türkiye'nin üyelik sürecinin de geleceğini şekillendirecektir.[42]

Brexit'in AB'de neden olacağı değişim, Birliğin belli bir süre genişleme konusunu ikinci plana atarak Brexit sonrası yeniden yapılanan AB'ye odaklanmasına neden olabilecektir.

Sonuç

Brexit, AB tarihinde ilk defa bir üye ülkenin Birlik'ten ayrılma deneyiminin yaşanması olarak hem AB'ye hem AB dışı gelişmelere etki etme potansiyeli taşımaktadır. Bu çerçevede bir aday ülke olarak Türkiye'nin AB üyeliği de Brexit çerçevesinde bazı yönlerden etkilenmektedir.

Öncelikle, Brexit referandum kampanyasında Türkiye üzerinden gerçeği yansıtmayan olumsuz bir durum yaratılması ve Türkiye'nin üyelik sürecinin Birleşik Krallık'a bir tehdit olarak algılatılması, Türkiye'nin AB üyeliğine destek veren bir çizgide hareket ettiği kabul edilen Birleşik Krallık'ın "desteğini"nin sorgulanması gerektiğini göstermiştir.

Konuyla ilgili sıklıkla vurgulanan durum, Türkiye'nin AB üyeliği yolunda en güçlü destekçisi olarak kabul edilen Birleşik Krallık gibi bir destekçisini

---

39 HM Government, *Alternatives to membership: possible models for the United Kingdom outside the European Union*, (London,: 2016), 30.

40 Korcan Romya, "Brexit'in Ekonomik Etkileri", 24.06.2016, http://ankaenstitusu.com/brexitin-ekonomik-etkileri/ (e.t. 21.08.2017).

41 Romya, "Brexit'in"

42 Oğuzlu, "Brexit and", 2.

kaybetmesidir. Birleşik Krallık'ın AB içerisindeki Almanya ve Fransa ortak gücüne karşı nüfusu ve ekonomik gelişmişlik düzeyi yüksek olan Türkiye'yi karşı bir güç ekseni yaratmak için desteklemesi Brexit sonrası süreçte mümkün olmayacaktır. Ayrıca belirtmek gerekir ki, Birleşik Krallık'ın Türkiye'nin AB üyeliğine desteği çok fazla öne çıkarılan bir kabul olmasına rağmen, Türkiye'nin AB süreci incelendiğinde doğrudan süreci etkileyecek bir destek olmaktan ziyade bu desteğin söylem düzeyinde kaldığını görmek mümkündür. Öyle ki, söz konusu destek 2005-2017 arasında 12 yıldır devam eden fasılların açılıp kapanmasında, blokajların kaldırılmasında veya ilerleme raporlarının oluşumunda etkin olamamıştır. Bu nedenle, kendisi AB'ye mesafeli duran bir ülkenin desteğini kaybetmek Türkiye için çok kritik bir gelişme olmayacaktır.

Birleşik Krallık ile AB'nin 2019 sonrası kuracakları ilişki modelinin, üyelik sürecinin sonu öngörülemeyen Türkiye için veya Türkiye'nin mevcut ilişki yapısının 2019 sonrası Birleşik Krallık için model olup olamayacağına ilişkin ilgili ülkelerden veya AB kurumlarından resmi bir açıklama yapılmamıştır. Bazı analizlere konu olan bu durum daha ziyade Avrupa bütünleşme şeklinin kökten değişimi tartışmalarıyla ilgili olmaktadır. Birleşik Krallık için önerilecek formülün Türkiye'ye de uygulanabilmesi seçeneği AB bütünleşmesinin mevcut durumdaki üye, aday ve potansiyel aday ülke seçeneklerinden oluşan bütünleşme mantığının da değişmesini gerektirmektedir. Yakın zamanda farklı bütünleşme modellerinin oluşturulması ihtimali hem Birleşik Krallık hem de Türkiye için yeni ihtimaller yaratacaktır.

Kaynakça

Aras, İlhan. *Avrupa Birliği ve Türkiye'de Euroseptisizm: Siyasi Partilere Bakış*, Bursa: Sentez Yayıncılık, 2015.

BBC Türkçe, "Cameron: Türkiye'nin AB üyeliği 3000'i bulur", 22.05.2016, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/05/160522_ingiltere_turkler_ab_referandum (e.t. 18.08.2017).

BBC Türkçe, "İngiltere'nin AB'den çıkması Türkiye'yi etkiler mi?", 24.06.2016, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/06/160624_brexit_turkiye (21.08.2017).

BBC Türkçe, "10 soruda İngiltere'nin AB referandumu", 17.06.2016, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/06/160616_10soruda_referandum (e.t. 30.10.2017).

Çetin, Selçuk. "Birleşik Krallık Referandumu Ve Türkiye Tartışmaları: Vote Leave Negatif Siyasal Kampanyası Örneği", *Erciyes İletişim Dergisi akademia*, 5/2, (2017): 128-144.

Dalay, Galip. *Turkey and Europe after Brexit: Looking beyond EU membership*, Al Jazeera Centre for Studies, 17 October 2016

Dalay, Galip. "Brexit may be a good thing for Turkey", 12.07.2016, http://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2016/07/brexit-good-turkey-160711124421322.html (21.08.2017).

Erlanger, Steven. "Britain's 'Brexit' Debate Inflamed by Worries That Turkey Will Join E.U." June 13, 2016, https://www.nytimes.com/2016/06/14/world/europe/britain-brexit-turkey-eu.html?mcubz=0 (e.t. 20.08.2017).

Habertürk. "Brexit Türkiye-AB ilişkilerini nasıl etkileyecek?", 24.06.2016, http://www.haberturk.com/gundem/haber/1258366-brexit-turkiye-ab-iliskilerini-nasil-etkileyecek (20.08.2017).

Habertürk. "Brexit Türkiye-AB ilişkilerini nasıl etkileyecek? Uzmanlardan Brexit yorumu", 24.06.2016, http://www.haberturk.com/gundem/haber/1258366-brexit-turkiye-ab-iliskilerini-nasil-etkileyecek (e.t. 1.9.2017).

HM Government. *Alternatives to membership: possible models for the United Kingdom outside the European Union*, London: 2016.

Hobolt, Sara B. "The Brexit vote: a divided nation, a divided continent", *Journal of European Public Policy*, 23/9, (2016): 1259-1277.

İktisadi Kalkınma Vakfı. *Britanya Referandumu ve Sonrası: AB Entegrasyon Sürecinin Geleceği ve Türkiye*, İstanbul: İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, 2016.

İktisadi Kalkınma Vakfı Dergisi. "İKV Başkanı: 'Brexit, Türkiye için Model Değildir'", 216, (Ocak-Şubat 2017): 16-17.

Köker, İrem. "AB'de Brexit sonrası için 'Türkiye modeli' tartışılıyor", 24.06.2017, http://www.bbc.com/turkce/40391373 (19.08.2017).

Leach, Rodney. *Europe*, Third Edition, London: Profile Books, 2000.

Lister, Sam. "EU referendum: Vote Leave faces criticism over Turkey 'criminals' claim", 21.05.2016, http://www.independent.co.uk/news/uk/politics/eu-referendum-vote-leave-faces-criticism-over-turkey-criminals-claim-a7041876.html (e.t. 23.08.2017).

McCormick, John. *Avrupa Birliği Siyaseti*, Çev: Doğancan Özsel, Ankara: Adres Yayınları, 2015.

Oğuzlu, Tarık. "Brexit and Turkey", *BILGESAM Analysis*, No: 1334, 7 July 2016.

Özalp, Güven. "İngiltere'nin AB'den çıkması Türkiye'yi nasıl etkileyecek?", 24.06.2016, http://www.hurriyet.com.tr/ingilterenin-abden-cikmasi-turkiyeyi-nasil-etkileyecek-40121540 (13.08.2017).

Özalp, Güven. "İngiltere'nin AB'den çıkması Türkiye'yi nasıl etkileyecek?", Hürriyet, 24.06.2016.

Özerim, Gökay. "Brexit: Türkiye-AB İlişkilerinde Fırsat mı Kriz mi?", *İktisat ve Toplum*, 76, (Şubat 2017), 8-11.

Romya, Korcan. "Brexit'in Ekonomik Etkileri", 24.06.2016, http://ankaenstitusu.com/brexitin-ekonomik-etkileri/ (e.t. 21.08.2017).

Sak, Güven. "Brexit, Türkiye için nasıl bir imkan olabilir?", 30.01.2017, http://www.tepav.org.tr/tr/blog/s/5801/Brexit_+Turkiye+icin+nasil+bir+imkan+olabilir_ (e.t. 22.08.2017).

Samur, Hakan. "Birleşik Krallık-Avrupa Birliği İlişkileri", *Avrupa Birliği ve Üye Devletler: AB15 Üzerine Bir İnceleme,* Ercüment Tezcan-İlhan Aras (eds.), 213-260, Ankara: Detay Yayıncılık, 2016.

Ülgen, Sinan. "Brexit, Türkiye için fırsat olabilir mi?", 24.06.2016, http://www.aljazeera.com.tr/gorus/brexit-turkiye-icin-firsat-olabilir-mi (e.t. 17.08.2017).

Ülgen, Sinan. *Brexit'ten Kim Korkar?*, Ekonomi ve Dış Politika Araştırmalar Merkezi, 2016, s. 4. http://www.edam.org.tr/tr/IcerikFiles?id=3074 (17.08.2017).

Vote Leave, https://twitter.com/vote_leave/status/727864437038825472 (e.t. 3.10.2017).

Vote Leave, https://twitter.com/vote_leave/status/726883421998469124 (e.t. 3.10.2017).

TÜRK BASININDA GERİ KABUL ANLAŞMASINA YÜKLENEN KAVRAMSAL İMGELER: HÜRRİYET GAZETESİ ÖRNEĞİ

Arş. Gör. Ayşegül BOSTAN

(Çankırı Karatekin Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü)

Geri Kabul Anlaşması 16 Aralık 2013 tarihinde Türkiye ve AB arasında imzalanmıştır. 1 Ekim 2014'te TBMM'den geçerek resmen yürürlüğe girmiştir. Geri Kabul Anlaşması için gerekli hazırlık aşamaları tamamlandıktan sonra 1 Haziran 2016 tarihinde uygulamaya geçilmiştir. Bu çalışmanın amacı sözkonusu bu üç süreç içinde Türk basınının Geri Kabul Anlaşması'na ne tür kavramsal imgelerin yüklediğini ortaya çıkarmaktır. Bu amaçla seçilen yöntem içerik analizi olup süreç bakımından tümevarımdan yararlanılmıştır. Metinlerin analizi aşamasında ise kavramsal öğelerden faydanılmıştır. Tümevarım süreci ile kodlamalar yapılmış ve ilgili metinler bu kodlamalar üzerinden hem nicel hem de nitel yaklaşım ile yeniden okunmuştur. Örneklem olarak Türkiye'de en yüksek tiraja sahip Hürriyet gazetesi seçilmiştir. Analiz sonucunda ortaya çıkan ana bulgu, Geri Kabul Anlaşmasına yüklenen iyimser yaklaşımların aşamalı olarak yerini kötümser bir tabloya bırakma eğiliminde olmasıdır. Bunun sebepleri arasında (1) vize muafiyetinin gecikmesinin Türk vatandaşları üzerinde yarattığı hayal kırıklığı yaratması; (2) Suriyeli göçmenlerle ilgili sorunların aşılamaması; (3) iki taraf arasında göçmenler üzerinden karşılıklı baskı mekanizmalarının kurulmaya doğru gittiği yer almaktadır. Sonuç olarak, Türk basınının Avrupa Birliği ile imzalanan bu Geri Kabul Anlaşması'na ilk aşamalarda AB ile Türkiye'yi birleştirici fakat sonraki aşamalarda ise karşılıklı anlaşmazlığa ve kısmen de olsa ayrılığa düşürdüğü görülmüştür.

Key Words: Geri Kabul Anlaşması, İçerik Analizi, Türkiye, Avrupa Birliği.

Panel 21
10:00-11:15
(Seminer 2)
Oturum Başkanı: Prof. Dr. Ö. Göksel İŞYAR

Post-Cold War Geopolitics, Geo-Economics and Geo-Culture in Eurasia

Dr. Javed ZAFAR, Centre for Study and Research, Hyderabad

Fifty Years of ASEAN: Changes and Continuities from a Constructivist Perspective

Res. Assist. Dr. Hatice ÇELİK, Kırıkkale University

Territorial Design of Empires: Soft Territorialities

Res. Assist. Samet YILMAZ, Uludağ University

Russia's Soft Power Strategy: The "Russian World"

Assist. Prof. Dr. Mehmet Zeki GÜNAY, Altınbaş University

POST-COLD WAR GEOPOLITICS, GEO-ECONOMICS AND GEO-CULTURE IN EURASIA

Dr. Javed ZAFAR

(Research Coordinator, Centre for Study and Research, Hyderabad)

In post cold war scenario US emerged as single sole super power with agenda of new world order. Though US presented New World Order as positive intervention for progress in the world but in reality US was pursuing the hegemonic agenda to control the world. To control the world is old dream of all big powers since colonial era began. Mackinder presented famous theory of heartland and argued that if any county want to control the world, it should control the world island (Europe, Asia and Africa) and to control the world island it is compulsory to control the heartland and heartland comprised with Eastern Europe, Russia and Central Asia. Later Spykman argued in support of Rimland which was part of inner crescent of heartland theory. So there was a struggle between big powers to control the heartland, but after Russia invaded the Central Asia and Eastern Europe by USSR, competition and struggle halt to control heartland but as cold war ended and breakup of USSR this area again open for competition for big powers like US, Russia and China.

In post cold war scenario US emerged as single sole super power and perusing the agenda of 'to control the world' US engagement in, Middle East, Afghanistan, Central Asia and NATO proactive activities in Eastern Europe can be seen in this background. Proposed paper would discuss on theoretical background of contemporary geopolitical setting, policy and strategy of US geopolitical engagement in Eurasian geopolitical space.

China's emergence as global power and competent of US in Eurasian geopolitics is a unique event because no one was expecting that China will try to expand its influence globally or will emerge as main power house in Eurasian geopolitical space but China's nature of engagement is economic rather than militarily. China, not only flexing its arms in Central Asia but also in Eastern European geo-economics space, China's 16+1 trade initiative with Eastern Europe countries can be seen in this background. Through the One Belt one Road (OBOR) or New Silk Rout China is trying to cover its strategic influence in world Island. China not only coming closer to Russia and engaging deeply in Central Asia but building its economic and military presence in Africa through multi level trade agreements and military bases. Proposed paper will discuss on

China's engagement and strategy in Eurasians geopolitical space. Russia is re-emerging after a long overhaul in its domestic politics, foreign policy and military doctrine. Russian aggressive military engagement in Middle East and confident moves against NATO presences in East Europe are the signs of Russian re emergence and new policy approach. Russian emergence cannot or should not read simply a transformation of a weak state in the strong state. But deep philosophical foundation are there. Neo Eurasianism or International Eurasianism Movement is one of the main force behind the changing attitude of Russia. Neo Eurasianism or International Eurasianism Movement is not simple a Russian nationalist surge but identity, culture, civilization concepts, methods, concepts and philosophy of history is working behind this. Russian nature of engagement in Eurasia is more geo cultural than geopolitics and geo economy. Proposed paper will analyse an examine the nature of Russian policies and strategies in Eurasia.

Key Words: Geopolitics,Geo-Economics, Geo-Culture, Eurasia, Neo Eurasianism, strategy , NATO, Middle East.

FIFTY YEARS OF ASEAN: CHANGES AND CONTINUITIES FROM A CONSTRUCTIVIST PERSPECTIVE

Res. Assist. Dr. Hatice ÇELİK

(Kırıkkale University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of International Relations)

2017 remarks the fiftieth anniversary of ASEAN, as being one of the longest-existing international organizations of the contemporary world and modern state-system. Throughout its history, ASEAN has managed considerable steps on the way of economic cooperation, regional development and enhancement of bilateral relations among member states, focusing on the problems that concern in particular the Southeast Asia but in general the broader Asia and at the final analysis the world as a whole. It is definitely clear that it is successful in many respects; however, its main principles, non-interference and sovereignty, seem to stand as a kind of obstacle to its further achievements as a regional institution. In this paper, it is tried to analyze the historical transformation of ASEAN, understand the motives behind its changes and continuities, and foreseen the prospective problems and opportunities it may face in future regarding the regional and global conjuncture. For the analysis of the institution, a constructivist perspective would be applied which is mainly successful in the sense that it focuses on the identity formation, norm change, and creation of both identity and norm which would affect the continuity of ASEAN.

Key Words: ASEAN, Regionalism, Change, Continuity, Foreign Policy.

TERRITORIAL DESIGN OF EMPIRES: SOFT TERRITORIALITIES*

Res. Assist. Samet YILMAZ**

(Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü)

Human interactions have a spatial character. Individuals and organizations have always sought for forging their own geographical areas, conducting various strategies. In this sense, territoriality is one of the most significant geographical strategies to exert control over a defined geographical area. Territorial actions are applicable in all geographical scales, ranging from local to global. Thus, there are many territorial forms and structures. Politically, every polity has spatial extension, and this spatial extension distinguishes human organizations from each other. In this framework, as political structures, empires try to exert control in their geographical extension, and have distinctive territorial design. Territoriality is predominantly attributed to modern states which are fixed and constant territorial structures. However, modern states are relatively a new polity, and given the world history, empires have more place in the experience of human life. Rather than being fixed and constant, empires are fluid and varied territorial structures both in notion and practice. In this framework, the study try to prove that empires have soft territorialities.

Key Words: Territoriality, Spatial Control, Empires, Borders, Soft Territorial Structures.

* This article is largely based on a doctoral dissertation in progress, entitled as "The Territoriality of the European Union in the Sense of Political Geography: Distinction of Inside/Outside".

** TÜBİTAK 2211-A Scholarship Student.

RUSSIA'S SOFT POWER STRATEGY: THE "RUSSIAN WORLD"

Assist. Prof. Dr. Mehmet Zeki GÜNAY
(Altınbaş University, Department of International Relations)

This paper examines the soft power strategy of Russia, particularly the "Russian World" concept. It discusses the origins and development of the term, together with its application in Russian foreign policy, especially during the presidency of Vladimir Putin. To this end, the article also analyzes the reasons behind Russia's increasing interest in soft power, its means and institutions. It discusses the features of the Russian policy of merging hard and soft power strategies for achieving both regional (especially in the near abroad) and international foreign policy aims. Lastly, the article focuses on the problems of Russia's soft power strategy.

Key Words: Soft Power, the Russian World, Russia, Russian Foreign Policy.

Panel 22
10:00-11:15
(Rektörlük A: Jandarma Uzman Onbaşı Sinan YAYLI Salonu)
Oturum Başkanı: Yrd. Doç. Dr. Yavuz YILDIRIM

Demokrasi-Ekonomi İkilemi: Diem25-Nuit Debout Örneklerinde Avrupa'da Neoliberalizm Karşıtlığı

Yrd. Doç. Dr. Yavuz YILDIRIM, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Yükselen Donör Kavramı ve Yükselen Donörlerin Kalkınma Yardımlarının Motivasyonları

Arş. Gör. Ceren URCAN, Gazi Üniversitesi

Yükselen Bir Ekonomi Diplomasisi Enstrümanı Olarak Egemen Varlık Fonları: Türkiye Varlık Fonu Uygulaması

Dr. Emre SAYGIN, Bağımsız Araştırmacı

Dr. Tahsin YAMAK, Bağımsız Araştırmacı

DEMOKRASİ-EKONOMİ İKİLEMİ: DIEM25-NUIT DEBOUT ÖRNEKLERİNDE AVRUPA'DA NEOLİBERALİZM KARŞITLIĞI

Yrd. Doç. Dr. Yavuz YILDIRIM

(Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü)

Avrupa'da son dönemde ortaya konan kolektif eylemlerin önemli bir kısmı neoliberalizm karşıtlığında ortaklaşmaktadır. Tepkilerin temelinde gelir adaletsizliği, çevrenin kar temelli politikalar nedeniyle bozulması ve kamusalın özel alan karşısında geriletilmesi yatmaktadır. Bu çalışmada bu yönde eleştirileri yükselten eylemlilikler aktarılacaktır. Eylemlerin temel talebi, neoliberalizm karşısında demokrasiyi sadece bir prosedür olarak değil ortak hayatı yeniden kurmak adına temel prensip olarak ele almaktır. Karar alma noktasında daha fazla söz hakkı isteyen kitleler, sadece yönetilen değil yöneten bir konumda aktif siyasi özne olmayı arzulamaktadır. Dolayısıyla ekonomik gereklilikler ile demokratik taleplerin uyuşmadığının altı çizilecektir. Bu yanı zamanda Avrupa'nın Birlik olma sürecinde temel aldığı ekonomik birlikteliğin temellerinin sarsıldığı ve yeni bir Avrupa'nın daha demokratik bir çizgide kurulması gerektiğine dair eleştiridir. Aynı zamanda bu eleştiri, içe kapanmacı aşırı-sağ'ın yükselişine karşı Avrupa'yı sosyal ve dayanışmacı bir çerçevede ele almayı da olanaklı kılar. Dolayısıyla bu eylemler, halihazırdaki Avrupa Birliği'ne ve onu kuran ekonomik mantığın yaşadığı krizlere karşı, aşırı-sağın önerilerinden farklı olarak, farklı bir Avrupa kurmanın yollarını aramaktadır.

Avrupa'nın krizi, ekonomik krizlerin faturasını halka ödetmeye çalışan neoliberal mantık ile onun nedenlerini ele almadan sadece sonuçlarıyla yeni ayrımlıkları güçlendiren aşırı-sağın önerileriyle içinden çıkılmaz ir hal almaktadır. Bu çıkmazın alternatiflerini arayan Blockupy, Agora99 gibi yatay yapılanmalar kadar Syriza, Podemos gibi siyasi parti oluşumları bahsedilen iki öğenin aynı anda eleştirisiyle ortaya çıkmıştır. Yunanistan'da kemer-sıkma karşıtı gösterileri yönlendiren eylemlerin desteğiyle iktidara gelen Syriza'nın beklenen tavrı gösterememesi ile oluşan Diem25, neoliberalizme teslim olmayan sosyal bir Avrupa için yeni bir ekonomi-politik geliştirmek için yola çıktı. 2016 içinde Fransa'daki çalışma yasası değişikliğine karşı yürütülen Nuit Debout hareketi de yine tabandan yükselen yeni hareketlerin en somut örneklerindendir. Bu çerçevede ekonomik tartışmaları demokratikleştirmek, diğer bir tabirle karar-alma mekanizmasında tabanın daha çok sesini duyurmak için gerçekleştirilen kolektif eylemlerin ve bunların dönüştüğü toplumsal hareketlerin seyrini anlamak, günümüzde Avrupa siyasetini anlamak için önem teşkil etmektedir. Çünkü

hareketler, ekonomi temelli bir birlik ve neoliberal hegemonyanın karşısında farklı bir ortaklık ve kamusallık yaratmak amacındadır. Çalışma taban hareketlerinin aradığı yeni siyasetin temellerini, özellikle çağdaş siyasal teoride bu konuda çalışan Douzinas, della Porta, Negri ve Ranciere gibi kimi düşünürlere atıf yaparak açıklayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Hareketler, Kolektif Eylemler, Avrupa'da Demokrasi, Diem25, Nuit Debout.

YÜKSELEN DONÖR KAVRAMI VE YÜKSELEN DONÖRLERİN KALKINMA YARDIMLARININ MOTİVASYONLARI*

Arş. Gör. Ceren URCAN
(Gazi Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü)

Yükselen donor kavramı, üzerinde tam da uzlaşılamayan birçok tanıma sahiptir. Kavramın tanımı çoğunlukla yükselen donor olarak adlandırılan ülkelerin yardım politikalarının ve uygulamalarının karakteristikleri üzerinden şekillenmektedir. Çoğu, yardım alıcısı geçmişine sahip olan bu ülkeler donor ülke sıfatını alırken bunun yanında birçok farklı özelliği de barındırmaktadırlar. Bu çalışmadaki örneklem ülkelerden Güney Kore dışında geleneksel donörlerin çatısı altında bulunduğu OECD DAC'a üye olan bir donor ülke bulunmamaktadır. Kapsamlı bir tanımlama yapmak gerekirse yükselen donörler yükselen ekonomilere sahip, çoğunlukla alıcı ülke geçmişi olan, birçok farklı yoldan yardım politikalarını yürütebilen, uluslararası alandaki varlığını kanıtlamaya veya güçlendirmeye çalışan ve DAC çizgisi dışında kalan donörlerdir. Yükselen donörlerin içerisinde bulunduğu grubun heterojen ve sürekli yenilenen ve değişen yapısı bu ülkelerle ilgili öngörüde bulunmayı zorlaştırabilmektedir. Bu çalışmada, belirtilen heterojen yapının bir değişkeni olan kalkınma yardımı yapma ve kalkınma işbirliği içerisinde bulunmanın motivasyonları incelenmiştir. Bu inceleme yükselen donörler arasında öne çıkan Türkiye, Güney Kore, Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, Güney Afrika, Birleşik Arap Emirlikleri ve Suudi Arabistan'ın içerisinde bulunduğu dokuz ülkeden oluşan örneklem üzerinden yapılmıştır. Yardımların yapıldığı bölgelere göre yardım stratejileri ve yardım yapma nedenleri farklılık gösterebilmektedir. Ancak genel nedenlere bakıldığında siyasi çıkarların, kalkınmanın ve uluslararası alanda daha etkin olabilme ihtiyacının ön planda olduğunu söylemek mümkündür. Bunu yaparken Brezilya, Çin, Hindistan, Güney Afrika, Güney Kore ve Türkiye'nin de dahil olduğu bir grup Güney- Güney işbirliği anlayışı ile bölgesine ve kalkınamamış ülkelere yardımlarda yoğunlaşırken Rusya ve Birleşik Arap Emirlikleri yapacağı çalışmaların alıcı ülkedeki çıktısını da dikkatle gözeterek yardımlar yapmaktadırlar. İnsani yardımlar söz konusu olduğu zaman bütün örneklem ülkeler ön planda kalmaya çalışırken aciliyeti olmayan durumlarda uzun vadede kendi çıkarlarını da gözeten ve salt kalkınma ve yardım etme motivasyonu ile yardım yapmayan ülkeler

* Bu çalışma "Yükselen Donörler Arasında Türkiye: Karşılaştırmalı Bir Analiz" başlıklı yüksek lisans tezinden türemiş olan bir çalışmadır.

de mevcuttur. Birleşik Arap Emirlikleri "ihtiyacı olma" durumunu ön planda tutarken Brezilya, Hindistan, Güney Kore teknik işbirliklerini ön planda tutmaya çalışmaktadır. Suudi Arabistan, Çin ve Rusya ise yardımları yaparken ticari ilişkilerin de gelişmesini tartışılamaz bir kriter olarak almıyor olsa da bu faydayı gözetmektedir. Türkiye'ye bakıldığında da "uluslararası sorumluluk" güdüsü ön plana çıkabilmektedir. Bununla birlikte belirtilen örneklem ülkeler açısından coğrafi yakınlık değişmez bir kriter olmasa da diğer alıcı ülkeler karşısında bir avantaj olabilmektedir. Örneklem ülkeler farklı bölgelere farklı motivasyonlarla yardımlar yapmaktadırlar ve bu durum da yükselen donörlerin belirli bir strateji ve aynı nedenlerle yardım yapmıyor olmalarını açıklayabilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kalkınma Yardımları, Yükselen Donör, Motivasyon, İşbirliği, Uluslararası Sorumluluk.

YÜKSELEN BİR EKONOMİ DİPLOMASİSİ ENSTRÜMANI OLARAK EGEMEN VARLIK FONLARI: TÜRKİYE VARLIK FONU UYGULAMASI

Dr. Emre SAYGIN
(Bağımsız Araştırmacı)

Dr. Tahsin YAMAK
(Bağımsız Araştırmacı)

Uluslararası ekonomik sistemin üretim ve ticaret odaklı doğası, son yarım yüzyılda yerini, küresel finansal ilişkilerin yoğunlaştığı, sosyo-kültürel ve siyasal etkileşimlerin hızlandığı, güç mücadelesi argümanlarının çeşitlendiği karmaşık ve genel olarak istikrarsız bir yapıya bırakmıştır. Bu bağlamda günümüz modern devletleri, "ekonomi diplomasisi" araçlarını çeşitlendirip hareket kabiliyetlerini ve potansiyel etki alanlarını genişletmek ve böylece rekabetçi bir özellik kazanarak küresel düzendeki anılan değişim/dönüşüm olgusunu fırsata çevirmeyi amaçlamaktadırlar. Ekonomi diplomasisi kavramı, dar anlamda, devletler-arası ilişkilerin merkezinde yer alan "diplomasi" kavramının bir tamamlayıcı unsuru olarak değerlendirilmekte, ancak geniş mânada ülkelerin küresel ekonomik vizyonları çerçevesinde belirlenecek stratejik alanlarda, ulusal ve/veya uluslararası, sivil ya da hükümet-dışı her türlü aktörün katılımıyla zenginleşen/çeşitlenen ticaret, finans ve yatırım faaliyetlerinin temsîlî, istihbarî ve operasyonel kabiliyetini ifade etmektedir. Buna göre ekonomi diplomasisinin en önemli alternatif araçlarından birisini de, son dönemde klasik işlevlerinden farklılaşarak yükselen ulusal varlık fonları teşkil etmektedir. Ulusal varlık fonlarının yaklaşık 150 yıllık bir geçmişinin bulunduğu biliniyorsa da, esasen son dönemde farklılaşan yapıları ve birer ekonomi diplomasisi enstrümanı hüviyetine bürünmeleri, 21'inci yüzyılın hemen başına, hatta 2008 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nin konut sektöründe başlayıp olumsuz etkileri öncelikle küresel finans piyasalarına yayılan sonrasında ise reel piyasalara yansıyan Küresel Mali Krize dayanmaktadır. Öyle ki ulusal varlık fonlarının ilk örnekleri, genel olarak petrol ve doğalgaz zengini ülkelerin yüksek miktarlardaki tasarruf fazlalarının tek elden ve etkin bir şekilde değerlendirilmesi maksadını taşımakta iken, biraz evvel bahsedilen zaman periyodunda, esasen doğal kaynak zengini de olmayan devletlerin oluşturdukları ulusal varlık fonları, zamanın ruhuna uygun olacak şekilde salt kârlı finansal işlemlerden ziyade bölgesel ve küresel düzeydeki ekonomik operasyonları için de önemli bir organizasyon olarak öne çıkmaktadırlar. İşte bu minvalde, öğretilmiş sistematiğin dışına çıkarak oluşturulan Türkiye

Varlık Fonu da, gerek arkasındaki güçlü siyasal irade gerekse şimdiye kadar kendisine devredilen finansal varlıkların büyüklüğü dikkate alındığında, Türkiye Cumhuriyeti'nin bölgesel ve küresel vizyonuna ışık tutmaktadır. Fakat her ne kadar kuruluş kanununun gerekçesinde bir ekonomi diplomasisi aracı olduğu hususuna yer verilmiş ise de, kurumsal/organizasyonel oluşumunun oldukça yavaş ilerlemesi, yasal görev kapsamının oldukça sınırlı tutulması, araç ve ilişki biçimlerinin tanımlanmaması gibi handikaplar nedeniyle, siyasi iradenin beklediği maksadın tam olarak hâsıl olmaması riski bulunmaktadır. Bu tebliğ kapsamında, Türkiye Varlık Fonu'nun karşı karşıya bulunduğu risklerin analiz edilmesi ve yapıcı politika önerilerinin sunulması hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Uluslararası Ekonomik İlişkiler, Ekonomi Diplomasisi, Egemen Varlık Fonu, Türkiye Varlık Fonu.

Panel 23
10:00-11:15
(Rektörlük D)
Oturum Başkanı: Yrd. Doç. Dr. Hanefi YAZICI

Uluslararası Barışa Bir Engel Olarak Terör Rantı

Yrd. Doç. Dr. Hanefi YAZICI, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi

Amerika Birleşik Devletleri'nin Siber Kapasitesinde Rol Oynayan Kurumsal Yapılanmaların Analizi

Dr. Ali Burak DARICILI

Hukuki Bağlamda Siber Güvenlik

Öğr. Gör. Betül ÇATAL, Selçuk Üniversitesi

Siber Savaş Hukuku ve Hacker'ların Hedef Alınması

Arş. Gör. Gökhan ALBAYRAK, Gazi Üniversitesi

ULUSLARARASI BARIŞA BİR ENGEL OLARAK TERÖR RANTI

Yrd. Doç. Dr. Hanefi YAZICI
(Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü)

Bu araştırmanın amacı terör rantı konusunu ele almaktır. Çalışma dünya genelinde yaygın bir hale gelen terörizmin bir savaş endüstrisi doğurduğu iddiasındadır. Araştırmanın ikinci iddiası, bu savaş endüstrisinin bir terör rantı meydana getirdiğidir. Çalışmanın son iddiası ise, söz konusu terör rantının uluslararası barışı engellediğidir. Savaş endüstrisi sadece profesyonel askerleri kapsayan bir durum olmaktan çıkıp tüm toplumu kuşatmaya başlamıştır. Özellikle çocuklara yönelik geliştirilen savaş oyunları, savaş filmleri, müzikleri ve gösterileri ile savaş ve ölüm olgusu sıradanlaştırılmıştır.

Araştırma bu çerçevede özelden genele tümevarımsal bir yöntem ile hazırlanmıştır. Bu bağlamda eklektik bir metotla örneklemler üzerinden bütüncül bir çalışma oluşturulmuştur. Araştırma neticesinde görülmüştür ki, uluslararası sistem kendini tehdit edebilecek mekanizmalarla mücadele etmedikçe uluslararası barışa her daim uzak kalacaktır. Uluslararası terörizmle mücadele nedeniyle silahlanma yarışının sürekli artması nedeniyle ortaya bir terör rantı çıkmıştır. Uluslararası aktörler terör rantına yönelik henüz ortak bir tavır ya da eylem sunamamıştır. Çalışma bu konuyu gündeme taşıyarak literatüre katkı sunmayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Terörizm, Savaş Endüstrisi, Uluslararası Barış, Terör Rantı, Silahlanma Yarışı.

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NİN SİBER KAPASİTESİNDE ROL OYNAYAN KURUMSAL YAPILANMALARIN ANALİZİ

Dr. Ali Burak DARICILI*

Özet

Soğuk Savaş sonrası dönemde, özellikle de 1990'lı yılların ikinci yarısı ile birlikte internetin sivilleşme ve ticarileşme sürecinin hızlanmasının bir sonucu olarak siber uzay olarak adlandırılan alanda başta Amerika Birleşik Devletleri (ABD) olmak üzere tüm devletlerin etkinlik kurmaya yönelik planlamaları artmıştır.

ABD'nin de siber saldırı kapasitesini geliştirme hedefi kapsamında söz konusu dönem ile birlikte mevcut istihbarat ve güvenlik kurumlarında siber faaliyetler planlayabilen yapılanmalar oluşturmuş, ayrıca siber savunmasını sağlaştırmak adına yeni örgütlenmeler tesis etmiştir.

Bu kapsamda çalışmada, Federal Araştırma Bürosu (Federal Bureau of Investigation / FBI), ABD Merkezi Haber Alma Servisi (Central Intelligence Agency / CIA), ABD İç Güvenlik Bakanlığı (United States Department of Homeland Security / DHS), Siber Komutanlık (CYBERCOM) ve Ulusal Güvenlik Ajansı (National Security Agency / NSA) isimli örgütlenmelerin yetki, sorumluluk ve faaliyetleri irdelenerek, ABD'nin siber savunma ve saldırı kapasitesinde rol oynayan kurumsal yapılanmaları analiz edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Amerika Birleşik Devletleri, Siber Uzay, Siber Kapasite.

THE ANALYSIS OF INSTITUTIONAL STRUCTURES THAT PLAY A ROLE IN THE CYBER CAPACITY OF THE UNITED STATES OF AMERICA

Abstract

In the post-Cold War era, especially in the second half of the 1990's, the planning of all states, especially the United States of America (USA) have increased in order to establish the activity in the area which is called cyber space as

* Dr., Uludağ Üniversitesi, Bursa / Türkiye, daricili@yahoo.com

a result of the acceleration of the internet's process of civilization and commercialization.

Within the scope of the goal of developing the cyber attack capacity of the USA, it is seen that the USA has established new structures which are capable of planning cyber activities in the the existing intelligence and security institutions and also constituted new organizations in order to strengthened her defense capacity.

In this context, institutional structures that play a role in the USA's capacity for cyber defense and attack will be analyzed by examining the authorities, responsibilities and activities of the Federal Bureau of Investigation (FBI), Central Intelligence Agency (CIA), United States Department of Homeland Security (DHS), Cyber Command (CYBERCOM) and the National Security Agency (NSA) in this study.

Key words: The United States of America, Cyber Space, Cyber Capacity.

Giriş

1990'lı yıllarda ilk hacking işlemleri kişisel menfaatler için yapılırken, günümüzde gerek devlet destekli veya gerekse de bireysel hackerların faaliyetleri küresel ölçekte yeni nesil tehdit odaklarının oluşmasına neden olmuştur. Değişen dünya değerleri arasında ilk sırayı alan bilgiyi koruma ve muhafaza etme biçimi de değişiklik göstermiştir. Gizli sistemlere sızan hackerlar, devletler adına çalışmaya başlamış, siber saldırılarla da devlet sırlarını ele geçirme imkan ve kabiliyetine sahip olabilmişlerdir. Sonuç olarak devletlerin yeni teknolojik gelişmelere uygun siber saldırı ve savunma sistematikleri geliştirilmesine yönelik planlamaları hız kazanmıştır.

Bu süreçte uluslararası sistemde güç mücadelesi içinde olan devletler ise 2000'li yıllar ile birlikte hızla gelişmekte olan siber uzay kaynaklı teknolojik fırsatları, askeri kapasitelerini geliştirmek adına yeni bir imkan olarak değerlendirmeye başlamış ve bu kapsamda ağ teknolojileri destekli askeri gelişmeleri yakından takip ederek, silahlı kuvvetlerini bu doğrultuda yeniden organize etme sürecine girişmişlerdir. Söz konusu süreçlerin itici gücü olan internet ve ağ teknolojileri temelli gelişmeler ile birlikte insan eliyle yaratılan dijital bir alan olan siber uzay, artık devletler tarafından yeni bir mücadele ve rekabet alanı olarak tanımlanmaya başlanmıştır.

Mevcut siyasi, ekonomik ve askeri gücü kapsamında küresel sistemde hegemon güçlerden biri konumunda olan ABD de söz konusu gücünü kaybetmemek ve hatta daha da artırmak amacıyla siber uzay kaynaklı gelişmeleri askeri kapasitesini ve espiyonaj imkanlarını geliştirmek adına yeni bir fırsat olarak değerlendirmiş ve yeni nesil ağ teknolojilerini kullanmak suretiyle etkili bir siber saldırı ve savunma kapasitesi geliştirmeye yönelik planlamalarına hız vermiştir. Böylelikle ABD, küresel alandaki güç mücadelesinde siber kapasite ile desteklenmiş askeri gücünü, dolayısıyla da caydırıcılık imkânlarını artırmayı hedeflemiştir.[1]

Bu kapsamda ABD, özellikle 1990 yıllar ile birlikte teknolojik imkânlarını, ekonomik gelişmişlik düzeyini ve kurumsal örgütlenmelerini siber uzayda etkili olmak amacıyla yeniden organize etmeye başlamıştır. İnternetin sivilleşmesi ve ticarileşme sürecine girdiği bu dönem ile birlikte, ilk etapta ABD siber uzayı ekonomik ve kültürel üstünlüğünü kabul ettirebileceği bir alan olarak değerlendirmiştir. Bu itibarla da ilgili dönemde ortaya koyduğu siber güvenlik ile ilgili resmi belgelerinin ve başkanlık emirlerinin tamamına yakını internetin ticari kapasitesinin geliştirilmesi ve kültürel hegemonyasının sürdürülmesi hedefi kapsamında hazırlamıştır. 2000'li yıllar ile birlikte ise başta Rusya Federasyonu (RF) ve Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC) olmak üzere diğer devletlerin ve devlet dışı aktörlerin artan siber imkan ve kabiliyetlerini kendisine yönelik olarak askeri ve espiyonaj merkezli yeni tehdit odakları olarak okuyan ABD, kurumsal yapılanmalarını yeni şartlar dahilinde organize etmeye başlamıştır. Bu kapsamda çalışmada ABD'de siber güvenlik alanında faaliyet göstermekte olan FBI, CIA, DHS, CYBERCOM, NSA isimli örgütlenmelerin yetki, sorumluluk ve aktiviteleri irdelenerek, ABD'nin siber savunma ve saldırı kapasitesinde rol oynayan kurumsal yapılanmaları analiz edilmeye çalışılacaktır.

ABD'nin Siber Güvenlik Alanında Faaliyet Gösteren Resmi Kurum ve Kuruluşları

ABD'nin resmi siber organizasyonu oldukça karmaşık ve geniş bir yapıya sahiptir. Bu yapı içerisinde görev alan tüm kurum ve kuruluşlar, öncelikle görev alanları kapsamında kendi bilişim sistemlerini korumak, sonrasında ise ABD'nin ulusal siber savunma sisteminin sağlanması amacıyla birbirleriyle koordineli bir şekilde faaliyet yürütmek zorundadırlar. Öte yandan bu noktada

[1] Darıcılı Ali Burak, "Demokrat Parti Hack Skandalı Bağlamında Amerika Birleşik Devletleri ve Rusya Federasyonu'nun Siber Güvenlik Stratejilerinin Analizi", *Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Uluslararası Çalışmalar Dergisi*, 1/1, (Ağustos 2017): 19-20

söz konusu geniş ve karmaşık yapının ABD'nin federatif yönetim anlayışı ile şekillenen adem-i merkeziyetçi idare şekliyle doğrudan ilintili olduğu da belirtilmelidir. Bu kapsamda ABD'nin resmi siber organizasyonu temelde: "ABD Savunma Bakanlığı (United States Department of Defense), DHS e ABD Gizli Servisleri (FBI / CIA)" şeklinde üçlü bir yapıdan oluşmaktadır.

ABD'nin siber güvenlik örgütlenmesi kapsamında faaliyet göstermekte olan bu kurumların politika ve stratejilerinin belirlenmesindeki koordinasyon rolü, Ulusal Güvenlik Konseyi (National Security Council / NSC)'ne aittir. Bahse konu siyasi iradenin hükümet eliyle yürütülmesinden ise Beyaz Saray bünyesinde bulunan Bilgi ve İletişim Altyapıları Kurumlar Arası Politika Komitesi (Information and Communications Infrastructure Interagency Policy Committee / ICI-IPC) sorumludur. ICI-IPC'nin başkanlığını, İç Güvenlik Konseyi (Homeland Security Council) Konseyi ve Siber Güvenlik Koordinatörü (Cyber Security Coordinator / CSC) birlikte sürdürür.[2]

Bununla birlikte CSC, bahse konu örgütlenmelerin siber güvenlik stratejilerinin entegre bir şekilde sürdürülmesinden ve bu kurumların operasyonel çalışmalarının denetim ve gözetiminde de sorumludur. CSC, NSC bünyesindeki siber güvenlik baş danışmanı olarak bu konseye ve ABD Başkanı'na bahse konu örgütlenmelerin faaliyetleri ile ilgili düzenli raporlar sunar.[3]

Bunun dışında, bazı resmi kurumların kendi görev sahalarına yönelik olarak yetki ve sorumlulukları da bulunmaktadır. Ayrıca, eyalet yönetimleri, ulusal siber güvenlik ağı haricinde, kendi siber güvenliklerini sağlamak amacıyla çeşitli yapılanmalar da kurarak, bu yapılardan aktif olarak istifade etmeyi de tercih etmektedirler.[4]

ABD'nin resmi siber organizasyonu kapsamında yer alan bahse konu örgütlenmelerin faaliyetlerinin koordinasyonu noktasında yukarda belirtilen yapılanmaların yanı sıra, ABD Adalet Bakanlığı (The Department of Justice (DoJ)'nın da siber güvenlik ile ilgili adli süreçlerin bu kurumlar arasında koordineli bir şekilde işletilmesi kapsamında etkin bir rolü bulunmaktadır. Bu itibarla, DoJ bahse konu örgütlenmelerin kendi görev ve sorumlulukları kapsamında

---

2 *Department of Homeland Security*, Cyber Space Policy Review,https://www.dhs.gov/sites/default/files/publications/Cyberspace_Policy_Review_final_0.pdf, (10.12.2017)

3 *NATO Cooperative Cyber Defense Centre of Excellence,* National Cyber Security Organisation: UNITED STATES, https://ccdcoe.org/sites/default/files/multimedia/pdf/CS_ organisation_USA_122015.pdf, (10.12.2017), p.16.

4 Tirrell K. William, "United States Cybwer Security Strategy, Policy and Organization: Poorly Postured to Cope With a Post-9/11 Security Environment", Master Thesis, Washington University, 2012, https://www.hsdl.org/?view&did=729810, (15.10.2017), 55.

tespit ettikleri ihlallerin yargı sürecine taşınması, soruşturulması ve yargılanmanın adil bir şekilde yapılmasından sorumludur. Belirtilen adli süreçlerin sağlanması ile ilgili olarak da söz konusu kurumlar arasında koordine kurulması gerekmesi halinde ise bu koordinasyon görevi DoJ eliyle yürütülür.[5]

ABD Savunma Bakanlığı (United States Department of Defense)

ABD Savunma Bakanlığı, ABD Silahlı Kuvvetleri'nden sorumlu olan bakanlıktır. 18 Eylül 1947 tarihinde oluşturulmuştur ve karargâhı ABD'nin başkenti Washington DC'de bulunan Pentagon'dur. Pentagon, ABD'nin Savunma Bakanlığı ve Genelkurmay Başkanlığı'nın genel adıdır. Savunma Bakanlığı'ndan sorumlu kişilere Savunma Bakanı (Secretary of Defense) denmektedir. Savunma Bakanı, Başkan'a karşı doğrudan sorumludur. Savunma Bakanlığı, Kara Kuvvetleri Dairesi'nden (The Department of the Army), Deniz Kuvvetleri Dairesi'nden (The Department of the Navy), ABD Hava Kuvvetleri Dairesi'nden (The Department of the Air Force), Ulusal Güvenlik Teşkilatı'ndan (The National Security Agency) ve ABD Savunma İstihbarat Teşkilatı'ndan (The Defense Intelligence Agency) oluşmaktadır.[6]

Savunma Bakanlığı, ABD'nin siber güvenlik stratejisinin uygulanmasında etkin bir role sahiptir. Savunma Bakanlığı bünyesinde siber güvenlik alanında en etkili rolü, STRATCOM bünyesinde faaliyet gösteren ve 2010 yılında kurulan CYBERCOM üstlenmektedir.[7] CYBERCOM, mevcut siber kaynaklarını düzenler ve ABD askeri bilgisayar ağları müdafaasını eşzamanlı bir hale getirir. Bünyesinde: *"24. Hava Kuvvetleri, Ordu Siber Savaş Birimi, Donanma Siber Savaş Birimi, Deniz Kuvvetleri Siber Savaş Birimi*"[8] şeklinde yapılanmalar mevcuttur.

CYBERCOM aktif olarak faaliyete geçmeden çok daha önce, 1990'ların başı itibarıyla de ABD Ordusu kısmi siber saldırı kapasitene sahip olmuştur. Bu kısmi saldırı kapasitesi ilk defa bir savaş ortamında, başarılı bir şekilde ve geniş bir askeri planlamanın etkili bir elementi olarak 1990 yılındaki 1. Körfez Savaşı esnasında kullanılmıştır. Savaş başlamadan önce dünyanın 5. en büyük kara ordusuna sahip Irak Silahlı Kuvvetleri'nin, kara, deniz ve hava unsurları arasındaki koordinasyon ABD Ordusu'nun siber saldırıları ile engellenmiştir. Bu kap-

---

5 "*NATO Cooperative Cyber ...",* loc. cilt.

6 *United States Department of Defense*, About the Department of Defense (DoD), http://www.defense.gov/About-DoD, (16.10.2017).

7 Yayla Mehmet, "Hukuki Bir Terim Olarak Siber Savaş", http://portal.ubap.org.tr/App_Themes/Dergi/2013-104-1247.pdf, (17.10.2017), s.186

8 Tirrell, op. cit., p. 57.

samda ABD Ordusu telsiz frekansı tespit donanımlarıyla yüklü helikopterleri Irak sınırı boyunca güvenli alanlarda mobilize ederek, Irak Ordusu'nun telsiz frekanslarını karıştırmış, karıştırmakla da kalmayarak kriptolu bu frekanslara sızmak suretiyle Irak Ordusu unsurlarını yanlış yönlendirmiştir.[9] Söz konusu başarılı siber saldırı faaliyeti ile kazanılan tecrübe, günümüzdeki CYBERCOM operasyonlarının da temelini teşkil etmiştir.

2003 yılındaki 2. Körfez Savaşı esnasında da 1. Körfez Savaşı döneminde olduğu gibi ABD Silahlı Kuvvetleri mevcut siber saldırı kapasitesi imkânlarından istifade etmeye çalışmıştır. Söz konusu siber saldırı kapasitesi Irak Ordusu'nun haberleşme sistemlerinin etkisizleştirilmesinin yanı siber propaganda faaliyetlerini de içermiştir. Irak Ordusu'nun kriptolu haberleşme sistemlerine sızılarak Iraklı subayları hedefleyen moral bozucu ve teslim olmaya davet edici mesajlar oldukça etkili olmuştur.[10]

2013 yılında ise internet üzerinden gelen tehdit boyutunun artmasıyla birlikte, CYBERCOM tarafından siber savaşçılarının sayısını artırma yoluna gidilmiştir. Bu kapsamda, CYBERCOM tarafından 5.000'e çıkarılan siber savaşçı kadrosuyla adeta yeni bir yapılanma oluşturmuştur. Küresel avantaj sağlamak için profesyonel bir ekip oluşturmayı hedefleyen CYBERCOM'un, ABD Ordu ağını savunmak ve siber savaş mücadele etkisini artırmak için personel sayısını sayıyı 21.000 kişiyi çıkarmayı planladığı ileri sürülmektedir.[11]

Tahmin edileceği üzer CYBERCOM'un güncel olarak sürdürmekte olduğu görevler ve operasyonlar ile ilgili olarak ise sınırlı açık kaynak bilgisi bulunmaktadır. Bu bilgilerden en önemlisi olan ve CYBERCOM'un sahip olduğu operasyonel kapasite hakkında bilgi veren gelişme ise 29 Nisan 2016 tarihi itibarıyla Irak Şam İslam Devleti (IŞİD)'nin Irak ve Suriye'deki unsurlarına yönelik olarak başlattığı gündeme gelen siber savaş harekâtı ile ilgilidir. Söz konusu operasyon ile ilgili olarak Pentagon: *"hedefin terör örgütünün internet ve iletişim bağlantılarını çökertmek ve IŞİD'i sanal izolasyona sürüklemek olduğunu"* açıklamıştır. ABD Savunma Bakanı Ashton Carter gelişmeyi: *"CYBERCOM'un Irak ve Suriye'de ABD öncülüğünde yürütülen operasyonlarda önemli rol oynadığını"* belirterek, *"internet harekâtını CYBERCOM'un ilk büyük muharip operasyonu"* olarak nitelendirmiştir. Ayrıca Carter operasyonun hedefini:

---

9 Clarke A. Richard ve Kanke K. Robert, "Siber Savaş", çeviren Murat ERDURAN, (İstanbul; İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları, 2011), 8.

10 Clarke ve Kanke, loc.cit.

11 Reuters, "Obama Budget Makes Cybersecurity Growing U.S. Priority", https://www.reuters.com/article/us-usa-fiscal-cybersecurity/obama-budget-makes-cybersecurity-a-growing-u-s-priority-idUSBRE93913S20130411, (17.10.2017).

"IŞİD'in komuta ve kontrol zincirini kesintiye uğratmak, para dolaşımını engellemek, nüfus üzerindeki kontrol gücünü sekteye uğratmak ve dışarıdan savaşçı edinme becerisini yok etmek" olarak açıklamıştır. Amerikan Savunma Bakanı, konuyla ilgili olarak: *"Onları bombalıyoruz ve interneti de ellerinden alacağız"* şeklinde bir beyanda da bulunmuştur.[12]

ABD Savunma Bakanlığı bünyesinde siber güvenlik alanında faaliyet gösteren bir diğer kuruluş ise adı "Edward Snowden Olayı" kapsamında dünya kamuoyunda oldukça sık gündeme gelen Ulusal Güvenlik Ajansı (National Security Agency / NSA)'dır. NSA, 04 Kasım 1952 tarihinde kurulmuştur. NSA, ABD'nin küresel izleme, şifre çözme, veri toplama, veri analizi, sinyal toplama, çeviri ve yabancı istihbaratlara karşı istihbarat yapma amaçları için tesis ettiği istihbarat kuruluşu ve örgütüdür. NSA, ABD'nin ağ savaşları kapsamındaki haberleşme ve bilgi veri sistemlerinin korunmasından da sorumludur.[13] NSA'nın elektronik sistemleri dinlemek için edindiği misyonunu, gizli yöntemler ve subversif yazılım araçları ile sistemleri sabote edecek şekilde kullandığı da iddia edilmektedir.

NSA'nın personel sayısının 30-40 bin kadar olduğu ileri sürülmektedir. Bütçesi de çalışan sayısı gibi gizli tutulmaktadır. Ancak 2013 yılındaki bütçesinin 10,8 milyar dolar olduğu tahmin edilmektedir.[14] NSA, ABD Ordusu ve diğer istihbarat servisleri için kriptanaliz desteği de sağlamaktadır. Söz konusu destek verilmeden, ABD gizli servislerinin operasyonel çalışma planlamaları yasa ile önlenmiştir. 1972 yılında, NSA'nın diğer istihbarat servisleri ile arasındaki işbirliğinin kolaylaştırmak amacıyla Merkezi Güvenlik Servisi (National Security Servise / CSS) isimli organizasyon kurulmuştur.[15] NSA'nın başkanlığını yürüten NSA Direktörü, ayrıca CYBERCOM komutanı ve CSS'nin şefi olarak da görev yapmaktadır.

NSA'nın bilgi toplamak için internet, telefon görüşmeleri ve e-postaları da izlemektedir. "Edward Snowden Olayı" kapsamında, yeryüzündeki en büyük

---

12 National Public Radio (NPR), "In Fight Against ISIS, U.S. Adds Cyber Tools", http://www.npr.org/2016/02/28/468446138/in-fight-against-isis-u-s-adds-cyber-tools, (19.10.2017).

13 *National Security Agency*, 60 Years of Defending Our Nation, http://www.nsa.gov/public_info/_files/cryptologic_histories/origins_of_nsa.pdf, (30.10.2017).

14 Barton Gellman ve Miller Greg, "U.S. Spy Network's Successes, Failures and Objectives Detailed in 'Black Budget' Summary", The Washington Post, http://www.washingtonpost.com/world/national-security/black-budget-summary-details-us-spy-networks-successes-failures-and-objectives/2013/08/29/7e57bb78-10ab-11e3-8cdd-bcdc09410972_story.html, (30.10.2017).

15 *National Security Agency*, The Creation of NSA, https://archive.org/stream/The_Creation_of_NSA_Part_3-nsa/The_Creation_of_NSA_Part_3 _djvu.txt, (30.10.2017).

telefon ve e-posta iletişim arşivinin bu ajansa ait olduğu iddia edilmiştir. Bu olay ile ayrıca NSA'nın elindeki güç ve yetkiyi, yasal dayanak olmaksızın ABD'de mukim sivillerin telefon görüşmelerini takip etmek, bununla birlikte dünya genelinde siber casusluk operasyonları planlamak amacıyla kullandığı da gündeme gelmiştir.[16]

Söz konusu kuruluşların yanı sıra Savunma Bakanlığı bünyesindeki Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Daireleri'nde her biri kendi görev ve sorumluluk alanı ile ilgili olarak faaliyet ve eşgüdüm görevi ifa eden birer Birleşik Siber Merkezi (Joint Cyber Center/ JCC) isimli organizasyonları da mevcuttur.[17]

ABD İç Güvenlik Bakanlığı (The Department of Homeland Security)

ABD İç Güvenlik Bakanlığı (United States Department of Homeland Security / DHS), 11 Eylül 2001 saldırılarından sonra kurulan ve ülkede terörle mücadele konusunda asıl görevli olan devlet kurumudur. ABD Kongresi tarafından 2002 yılında çıkartılan "Kamu Güvenlik Yasası" ile kurulmuştur. Bu kanun, ABD İç Güvenlik Bakanlığı'nın da kurucu belgesidir.[18] ABD İç Güvenlik Bakanı (The Secretary), Bakanlığın başı olup (Head Of Department), Bakanlık üzerinde yönetim, yetki ve denetim gücünü elinde bulundurmaktadır. Bakanlığın bütün örgütsel birimlerinin, yöneticilerinin ve çalışanlarının, bütün işlevleri Bakan'ın himayesindedir.

Diğer yandan söz konusu kanuna göre İç Güvenlik (Homeland Security); *"ABD içinde gerçekleşmesi muhtemel terörist saldırıları önlemek, Amerika'nın terörizm konusundaki güvenlik açıklarını (kırılganlıklarını) azaltmak, saldırı olduğunda ise bu saldırıdan dolayı meydana gelen zararları azaltmak ve en kısa sürede onarmak için ulusal imkân ve çabaları bir araya getirmek*" şeklinde tanımlanmaktadır. ABD İç Güvenlik Bakanlığı'nın siber güvenlik alanındaki amaçları ise: *"kritik altyapıları korumak, kritik öneme haiz altyapı yatırımlarını ve hayati öneme haiz kaynaklarının direncini güçlendirmek, hükümetin iletişi-*

---

16 Ayrıntılı bilgi için bkz. Sezgin Fatih, "Edward Snowden Olayı'nın ABD-Rusya İlişkileri Üzerindeki Etkileri", *Journal of International Management and Social Researches Uluslararası Yönetim ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, http://dergipark.ulakbim.gov.tr/uysad/article/view/5000108153, (30.10.2017), ss. 1-8.

17 Tirrell, op. cit., p. 57.

18 Ayrıntılı bilgi için bkz. Başa Şafak, "ABD İç Güvenlik Bakanlığı", http://www.academia.edu/9830086/ABD_%C4%B0%C3%87_G%C3%9CVENL%C4%B0K_BAKANLI%C4%9EI_SUNUM_, (01.11.2017).

mini ve operasyonel gücünün devamlılığının sağlamak, ulusal siber güvenlik şartlarını ilerletmek" olarak belirlenmiştir.[19]

ABD İç Güvenlik Bakanlığı, ABD ulusal sınırları içerisinde siber savunma sisteminin etkin bir şekilde sürdürülmesi noktasında, diğer kurum ve kuruluşlar ile koordinasyonun sağlanmasından sorumlu temel yapılanmadır. Bu kapsamda ABD İç Güvenlik Bakanlığı, kuruluş kanunu gereği ABD ulusal savunma sisteminde yer alan tüm kurum ve kuruluşlara stratejik rehberlik sağlar, kendi aralarındaki nihai koordinasyon sürecini sürdürür ve ABD kritik altyapılarının korunması amacıyla tüm federal girişimleri destekler.[20]

ABD İç Güvenlik Bakanlığı organizasyon şeması ele alındığında, ülke genelinde 7/24 esasına göre bir füzyon merkezi olarak görev ifa eden Ulusal Siber Güvenlik ve İletişim Entegrasyon Merkezi (National Cyber Security and Communications Integration Center / NICIC)'nin siber güvenlik alanındaki temel sorumlu birim olduğu görülmektedir. Bu merkez federal, eyalet ve diğer yerel birimler nezdinde ülke genelinde meydana gelen siber olayları izleyerek, bu olaylara anında cevap vermekten sorumludur. Ayrıca NICIC görevi kapsamında, ilgili güvenlik ve istihbarat birimleri ile özel sektör arasında eşgüdüm ve uyumu tesis eder.[21]

ABD İç Güvenlik Bakanlığı bünyesinde siber güvenlik alanında görev yürüten diğer birimler ise Bilgisayar Acil Müdahale Hazır Ekibi (Computer Emergency Readiness Team / US-CERT) ve Sanayi Kontrol Sistemleri Bilgisayar Acil Müdahale Hazır Ekibi (Industrial Control System Computer Readiness Team / ICS-CERT)'dir. Bu takımlar ve servisler 7/24 esasına göre, ülke genelindeki siber saldırıları takip eden operasyonel birimler şeklinde organize edilmiştir ve görevleri ile ilgili olarak "Ulusal Siber Güvenlik Birimi (National Cyber Security Division/ NCSD)'ne karşı sorumludur. Ayrıca ABD İç Güvenlik Bakanlığı bünyesinde "Gelişmiş Siber Güvenlik Servisleri (Enhanced Cybersecurity Services / ECS) şeklinde örgütlenmiş birimler de bulunmaktadır ve bu birimler siber güvenlik alanında özel sektör ile bilgi paylaşımı süreçlerini koordine etmekten sorumlu olacak şekilde planlanmışlardır. Diğer yandan NICIC ve NCSD görevleri ile ilgili olarak, ABD İç Güvenlik Bakanlığı Ulusal Koruma ve Programlar Direktörü'ne bağlıdırlar ve bu iki birimin birlikte hareket etmeleri ve koordinasyonda bulunmaları da ilgili direktörün sorumluluğundadır.[22]

---

19 Ibid.
20 Ayrıntılı bilgi için bkz. "*NATO Cooperative Cyber …"*, op.cit., p.16-17.
21 Tirrell, op. cit., p. 58.
22 Ibid., p. 60.

ABD İç Güvenlik Bakanlığı, ABD siber savunma planlamasının şekillenmesinde, önemli bir eşgüdüm merkezi olarak da görev yapar. Bu itibarla ABD İç Güvenlik Bakanlığı, istihbarat ve güvenlik servisleri ile gelecek dönemde meydana gelmesi muhtemel siber saldırıların mahiyeti, kaynağı ve organizasyonu ile ilgili duyumlarını paylaşmak, ABD Savunma Bakanlığı ile ülkenin ulusal siber güvenlik savunma sistematiğini geliştirmek, ABD Adalet Bakanlığı (United States Department of Justice) ile ABD'ye yönelik siber saldırıların faillerinin tespiti ve yargılanması sürecinde hukuki destek sağlamak ile sorumludur.[23]

ABD İç Güvenlik Bakanlığı'nın ülke genelinde siber güvenliğin sağlanması amacına yönelik olarak etkin bir şekilde kullandığı sistemin adı ise Ulusal Siber Güvenlik Koruma Sistemi (National Cybersecurity Protection System / NCPS)'dir.[24] NCPS, bir zorlama uygulama olarak, federal ağ sistemindeki siber saldırıları tespit ederek, etkisizleştirmek amacıyla sistemin partnerlerine NICIC ve NCSD uzmanları ile bilgi paylaşımı ve koordinasyon noktasında kanuni sorumluluklar yüklemektedir. NCPS'nin etkinleştirilmesini sağlamak amacıyla da "EINSTEIN" adı verilen bir yazılım kullanılmaktadır ve bu yazılım eksikleri ortaya çıkan yeni durumlar kapsamında sürekli olarak teste tabi tutulmaktadır. Böylelikle de bu yazılımın her seferinde daha sıkı kontrol unsurları getiren ve yenilenen üç yeni versiyonu bugüne kadar geliştirilmiştir.[25]

ABD İç Güvenlik Bakanlığı'nın faaliyetleri sıklıkla ABD kamuoyunda tartışma konusu olabilmektedir. Bu tartışmaların temel odak noktası ise ABD İç Güvenlik Bakanlığı'nın George W. Bush yönetimi tarafından 11 Eylül sonrasında oluşan gergin güvenlik ikliminden de istifade edilerek kurulmuş olması ve bu bakanlığın görev ve yetkilerinin oldukça geniş bir şekilde düzenlenmesidir. ABD İç Güvenlik Bakanlığı'nın siber güvenlik alanındaki çalışmaları ile görev ve sorumlulukları da söz konusu tartışma sürecinin en önemli konusudur. Bu itibarla, ABD'de bulunan kimi siber güvenlik uzmanları ve siyasetçiler, ABD İç Güvenlik Bakanlığı'nın siber güvenlik alanındaki çalışmalarını; sadece siber saldırıların etkisini azaltmaya odaklanmış olması, caydırıcılık faktörünü göz

---

23 *Department of Homeland Security*, National Cybersecurity and Communications Integration Center, https://www.isaca.org/chapters2/New-York-Metropolitan/membership/Documents/2012-04-30%20Spring%20Conference-Meeting/2%20Lichtenfels%20DHS%20NCCIC%202.pdf, (30.10.2017).

24 Ayrıntılı bilgi için bkz. *Committee on Homeland Security and Governmental Affairs*, A Review of the Department of Homeland Security's Missions and Performance, https://www.google.com.tr/?gfe_rd=cr&ei=v9RlWb4NNGv8wev6rvQBg#q=A+Review+of+the+Department+of+Homeland+Security%E2%80%99s+Missions+and+Performance, (30.10.2017), pp. 82-85.

25 Ayrıntılı bilgi için bkz. Ibid., pp. 85-87.

ardı etmesi, ayrıca bu faaliyetlerin bugüne kadar önemli hasar yaratan kimi siber saldırıları engelleyememiş olması kapsamında eleştirmektedirler. Ayrıca bu çevreler, ABD İç Güvenlik Bakanlığı'nın bireylerin ve özel ticari şirketlerin iletişim bilgileri üzerindeki geniş denetim ve yetkisi ile Bakanlığın siber savunma bütçesinin yıllık 750 milyon ABD Doları tutarına ulaşmış olmasını da bir başka eleştiri konusu olarak gündeme getirmektedirler.[26]

ABD İstihbarat Servisleri (FBI ve CIA)'nin Siber Güvenlik Alanındaki Faaliyetleri

ABD istihbarat topluluğu, bünyesinde çeşitli örgütlenmeleri barındıran bir yapı olup, bu örgütlenmeler arasındaki koordinasyon ise Ulusal İstihbarat Direktörü / Director of National Intelligence (DNI) tarafından sağlanmaktadır. Bu kapsamda DNI'ya bağlı 17 ajans ve örgüt bulunmaktadır.[27] Söz konusu örgütlerin siber güvenlik alanına ilişkin faaliyetleri ile ilgili koordinasyonu da DNI'nın görevleri arasında yer almaktadır.

Bu örgütlenmelerin en önemlileri arasında yer alan Federal Araştırma Bürosu (The Federal Bureau of Investigation / FBI), ABD'nin iç istihbarat ihtiyaçlarını karşılayan ve diğer devletlerin ABD'ye yönelik casusluk operasyonları ile subversif faaliyetlerine karşı koyan istihbarat organizasyonudur. Bu itibarla örneğin RF'nin ABD'ye yönelik siber casusluk operasyonlarına karşı koymak, ÇHC'nin ABD'nin teknolojik sırlarına ulaşmaya yönelik faaliyetini engellemek, IŞİD destekli bir terör eylemini açığa çıkarmak veya ABD'de faaliyet gösteren aşırı sağcı bir grubun, tarikatın ya da örgütlenmenin aktivitelerini izlemek, FBI'ın görev ve sorumluluğundadır.

FBI'ın ABD'nin siber güvenlik stratejisinin uygulanmasında, siber suçlulardan, devlet destekli unsurlardan ve terörist gruplardan kaynaklanan siber ataklara karşı koyma görev ve yetkisi kapsamında önemli rolü bulunmaktadır. Bu çerçevede FBI siber güvenlik ile ilgili yetki ve sorumluluklarını sürdürmek amacıyla, Siber Ulusal Güvenlik Bölümü (Cyber National Security Section / CNSS) ve Siber Suç Bölümü (Cyber Criminal Section / CCS) şeklinde örgütlenmeler tesis etmiştir. Bu örgütlemelerden CNSS, terörist gruplardan ve hasım devletlerden kaynaklanan siber saldırıları takip etmek, izlemek ve deşifre etmekten sorumluyken, CCS ise adı suç kapsamında olan, ancak federal güvenliği

---

[26] Ayrıntılı bilgi için bkz. Ibid., pp. 93-95.

[27] *Office of the Director of National Intelligence*, What We Do, https://www.dni.gov/index.php/what-we-do, (11.12.2017).

tehlikeye düşüren siber suçlar ile mücadele etmektedir.[28] CCS ve CNSS'nin, söz konusu görevleri kapsamında diğer hükümet kurumları ile olan koordinasyonu ise Ulusal Siber Araştırma Birleşik Görev Gücü (National Cyber Investigative Joint Task Force / NCIJTF)" aracılığıyla sağlanır. CNSS direktörü ise aynı zamanda NCIJTF'nin de başkanıdır ve siber güvenlik faaliyetlerinden sorumlu FBI direktör Yardımcısı'nın emrinde çalışır.[29]

FBI'ın faaliyetleri de her istihbarat servisinin operasyonları gibi gizli bilgi niteliğinde olup, bu operasyonlardan ancak belli bir amaç kapsamında medyaya sızdırılanları kadar kamuoyunun bilgisi olabilmektedir. Bu kapsamda FBI tarafından 1998 yılında ve ABD Savunma Bakanlığı, Enerji Bakanlığı, bazı kuruluş ve üniversitelerin özellikle de uzay araştırmalarını hedefleyen bir siber espiyonaj operasyonu da tespit edildiği iddia edilmiştir. Kamuoyunda "Moonlight Moze / Ay Işığı Labirenti" adıyla bilinen söz konusu operasyonun planlayıcılarının ise Rus İstihbarat Servisleri (RİS) ile irtibatlı Rus hackerlar olduğu da yapılan araştırmalar kapsamında ileri sürülmüştür. Bu operasyon ile ABD'nin gizli araştırma faaliyetleri ve askeri çalışmaları dahilindeki çok önemli bilgiler çalınabilmiştir. Bahse konu iddiaları ise Rus tarafı kabul etmemiştir. Bu olay ABD güvenlik ve istihbarat bürokrasi ile kamuoyunda siber saldırıların yaratabileceği olumsuz etkiler ile ilgili olarak ciddi bir farkındalığın oluşmasına vesile olmuştur.[30]

Öte yandan Merkezi Haber Alma Örgütü (Central Intelligence Agency/ CIA), ABD'nin ülke dışındaki istihbarat ihtiyaçlarını karşılayan ve belirlenen stratejiler kapsamında gizli faaliyetlerini planlayan gizli servisi konumundadır. Bu kapsamda örneğin RF'nin Ukrayna'ya yönelik sürdürdüğü hibrit savaş konsepti kapsamındaki gelişmeleri istihbar etmek, Fransa'da 2016 Mayıs ayında başlayan sokak olaylarının seyrini izlemek, bir Latin Amerika ülkesinde ABD karşıtı bir sosyalist hükümeti devirmek, IŞİD'ın Irak ve Suriye'deki, El-Kaide'nin Afganistan'daki faaliyetlerini takip etmek ya da Türkiye'nin terörle mücadelesinin seyri ile ilgili olası gelişmeleri raporlamak CIA'in görev ve sorumluluğundadır.

CIA'in siber operasyonları da FBI'ın operasyonları gibi gizli bilgi niteliğindedir ve bu operasyonların mahiyeti ile ilgili olarak açık kaynaklarda sınırlı ve manipülatif bilgiler bulunmaktadır. Bununla birlikte tarihte organize edilen

---

28 Ayrıntılı bilgi için bkz. Tirrell, op. cit., pp. 60-62.

29 Ayrıntılı bilgi için bkz. *Federal Bureau of Investigation*, Cyber Crime, https://www.fbi.gov/about-us/investigate/cyber/ncijtf, (01.11.2017).

30 *INC Comittee on Govermental Affairs US Senate*, Testımony of James Adams Chief Executıve Offiicer, https://fas.org/irp/congress/2000_hr/030200_adams.htm,(16.10.2017).

ve büyük hasara yol açan ilk siber atak olma niteliğine sahip SSCB'de bulunan Sibirya Gaz Boru hattına yönelik 1982 yılındaki "mantık bombası" saldırısı, CIA tarafından düzenlendiği iddia edilmiştir. Bu saldırı ile teknoloji lideri ülke olarak bilişim ortamını en etkin kullanan ABD'nin, siber uzay alanındaki illegal istihbarat operasyonlarının altyapısını, saldırının düzenlendiği 1980'ler itibarıyla kurmaya başladığı görülmektedir. Bu kapsamda 1982 yılında CIA, "mantık bombası" olarak bilinen yöntemle, her hangi bir savaş ekipmanı kullanmadan, bilgisayar sistemine eklenen bir kod sayesinde ve bilgisayara ait işletim sistemi yönetiminin aklının kurcalamasını sağlayarak Sovyetler Birliği'nde bulunan Sibirya Gaz Boru hattını patlatmayı başarmıştır.[31]

CIA tarafından organize edildiği iddia edilen bir diğer siber saldırı ise 2010 yılında İran nükleer tesislerine yönelik olarak, İsrail ile işbirliği yapılarak planlandığı iddia edilen "Stuxnet"[32] atağıdır. "Stuxnet" isimli gelişmiş virüs tarafından İran'ın nükleer tesisleri fiziksel hasara uğratılarak, İran'ın nükleer programını sürdürme süreci geciktirilmiştir. Görüldüğü üzere "Stuxnet", 2010 Haziran ayında fark edilen ve İran'ın Natanz nükleer geliştirme tesisine saldırmak için geliştirilmiş olan bir siber yazılımdır. Bu saldırı, resmi olarak hiçbir devlet tarafından üstlenmemiş olsa da saldırı çok büyük ihtimalle ABD-İsrail ortak yapımı bir subversif gizli faaliyet olarak değerlendirilmelidir. Zaten bu iddia ile ilgili olarak bugüne kadar her iki ülkeden de herhangi bir yalanlama gelmemiştir.

Sonuç

ABD'nin siber savunma ve saldırı kapasitesinde rol oynayan kurumsal yapılanmaların günümüze yansıyan örgütlenme yapıları, Soğuk Savaş esnasında Sovyetleri Birliği ile giriştiği askeri rekabet ve uzay yarışı kapsamındaki teknolojik gelişmelerin seyri ile doğrudan bağlantılıdır. Bu itibarla Soğuk Savaş döneminde, günümüzde kullandığımız internet teknolojilerinin adeta temelleri atılmıştır. Bununla birlikte bahse konu örgütlenmeler de belirtilen teknolojik gelişmelerin seyrine göre organizasyon yapılarını değiştirmeye ve daha sofistike hale getirmeye başlamışlardır.

---

[31] Akademik Portal News, "Bugüne Kadar Gerçekleşmiş Olan Beş Devasa Siber Saldırı", http://www.akademiportal.com/bugune-kadar-gerceklesmis-olan-5-devasa-siber-saldiri/, (18.10.2017).

[32] Bıçakçı Salih, "NATO'nun Gelişen Tehdit Algısı: 21. Yüzyılda Siber Güvenlik", *Uluslararası İlişkiler*, 10/40, (Kış 2014): 108.

Soğuk Savaş sonrasında ise teknolojinin hızlı bir şekilde gelişmesi ile birlikte bilginin paylaşımı hızlanmış, ağ teknolojilerindeki yazılım ve donanım odaklı gelişmeler ile birlikte internet, insanların günlük ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla çok daha yaygın bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır.[33]

Bu çerçevede 1990'lar ile birlikte internetin ticarileşmesi ve sivilleşmesi kapsamında siber güvenlik alanındaki kurumsal örgütlenmeleri daha çok ABD'nin kritik altyapılarının korunması, kişisel ve ticari verilerin gizliliğinin sağlanması, siber espiyonaj operasyonlarının engellenmesi gibi hedeflere odaklanmıştır. 2000'li yıllar ile birlikte ise gerek devletlerin gerekse de devlet dışı aktörlerin artan siber saldırı kapasitesi, ABD'nin siber uzayı askeri bir mecra olarak okuması eğilimini artırmıştır. Bu kapsamda ABD, siber güvenlik alanındaki kurumsal örgütlenmelerini söz konusu yeni tehdit odaklarını bertaraf etme ve siber saldırı kapasitesini artırma hedefleri doğrultusunda yeniden organize etmeye başlamıştır.

Öte yandan gelecek dönemde ABD'nin siber kapasitesinde rol oynayan kurumsal yapılanmalarını, siber uzay merkezli olarak ortaya çıkan yeni tehditler karşısında sürekli olarak modernize edeceği ve çok daha sofistike hale getirmek amacıyla büyük bütçeler ile planlamalar ortaya koyacağı da açıktır. Bu noktada siber uzayın tehdidin yeri ve zamanını gizleyebilen anonim yapısı, asimetrik tehditlerin meydana getirebileceği hasarın net olarak hesap edilememesi, devlet dışı aktörlerin yani bireylerin, hükümet dışı organizasyonların ve devlet destekli veya bağımsız hacker gruplarının artan siber saldırı kapasiteleri, ABD'nin siber organizasyon yapılanmasının karşı karşıya kalacağı zorlukların başlıcaları arasında sayılabilecektir. Bunlarla birlikte WikiLeaks Belgeleri, Snowden Olayı ve Panama Belgeleri örneklerinde de görüldüğü üzere, "sızıntı gazeteciliği" olarak adlandırılan yeni nesil kitle iletişim tekniklerinin, ayrıca IŞİD örneğinden de hareketle terör örgütleri tarafından son derece sofistike yöntemlerle uygulanmakta olan sosyal medya merkezli yeni nesil enformasyon savaşı stratejilerinin ve terör eylemi planlamalarının, ABD'ye yönelik siber tehditler karşısında söz konusu kurumsal yapılanmaların artan önemini gösteren ciddi emareler olarak değerlendirilebilir.

Bu itibarla da gelecek dönemde ABD'nin siber kapasitesinde rol oynayan kurumsal yapılanmalarının sadece siber güvenlik stratejilerinde değil aynı zamanda ABD'nin küresel ölçekli güvenlik ve savunma planlamalarının geliştirilmesinde de önemli bir etkiye ve güce ulaşacağı beklenmelidir.

---

[33] Ayrıntılı bilgi için bkz. Erendor E. Mehmet, "Risk Toplumu ve Refleksif Modernleşme Çerçevesinde Siber Terörizm: Tanımlama ve Tipoloji Sorunu", *Cyberpolitik Journal,* 1/1, (Yaz 2017): 1-2.

Kaynaklar

Akademik Portal News, "Bugüne Kadar Gerçekleşmiş Olan Beş Devasa Siber Saldırı", http://www.akademiportal.com/bugune-kadar-gerceklesmis-olan-5-devasa-siber-saldiri/, (18.10.2017).

Barton Gellman ve Miller Greg, "U.S. Spy Network's Successes, Failures and Objectives Detailed in 'Black Budget' Summary", The Washington Post, http://www.washingtonpost.com/world/national-security/black-budget-summary-details-us-spy-networks-successes-failures-and-objectives/2013/08/29/7e57bb78-10ab-11e3-8cdd-bcdc09410972_story.html, (30.10.2017).

Başa Şafak, "ABD İç Güvenlik Bakanlığı", http://www.academia.edu/9830086/ABD_%C4%B0%C3%87_G%C3%9CVENL%C4%B0K_BAKANLI%C4%9EI_SUNUM_, (01.11.2017).

Bıçakçı Salih, "NATO'nun Gelişen Tehdit Algısı: 21. Yüzyılda Siber Güvenlik", *Uluslararası İlişkiler*, 10/40, (Kış 2014): 101-130.

Clarke A. Richard ve Kanke K. Robert, "Siber Savaş", çeviren Murat ERDURAN, (İstanbul; İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları, 2011).

Committee on Homeland Security and Governmental Affairs, A Review of the Department of Homeland Security's Missions and Performance, https://www.google.com.tr/?gfe_rd=cr&ei=v9RlWb4NNGv8wev6rvQBg#q=A+Review+of+the+Department+of+Homeland+Security%E2%80%99s+Missions +and+Performance, (30.10.2017).

Darıcılı A. Burak, "Demokrat Parti Hack Skandalı Bağlamında Amerika Birleşik Devletleri ve Rusya Federasyonu'nun Siber Güvenlik Stratejilerinin Analizi", *Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Uluslararası Çalışmalar Dergisi*, 1/1, (Ağustos 2017): 1-24.

Department of Homeland Security, National Cybersecurity and Communications Integration Center, https://www.isaca.org/chapters2/New-York-Metropolitan/membership/Documents/2012-04-30%20Spring%20Conference-Meeting/2%20Lichtenfels%20DHS%20NCCIC%202.pdf, (30.10.2017).

Department of Homeland Security, Cyber Space Policy Review, https://www.dhs.gov/sites/default/files/publications/Cyberspace_Policy_Review_final_0.pdf, (10.12.2017).

Erendor E. Mehmet, "Risk Toplumu ve Refleksif Modernleşme Çerçevesinde Siber Terörizm: Tanımlama ve Tipoloji Sorunu", *Cyberpolitik Journal*, 1/1, (Yaz 2017): 114-133.

Federal Bureau of Investigation, "Cyber Crime", https://www.fbi.gov/about-us/investigate/cyber/ncijtf, (01.11.2017).

INC Comittee on Govermental Affairs US Senate, "Testımony of James Adams Chief Executıve Offiicer", https://fas.org/irp/congress/2000_hr/030200_adams.htm, (16.10.2017).

National Security Agency, The Creation of NSA, https://archive.org/stream/The_Creation_of_NSA_Part_3nsa/The_Creation_of_NSA_Part_3_djvu.txt, (30.10.2017).

National Security Agency, 60 Years of Defending Our Nation, http://www.nsa.gov/public_info/_files/cryptologic_histories/origins_of_nsa.pdf, (30.10.2017).

National Public Radio (NPR), "In Fight Against ISIS, U.S. Adds Cyber Tools", http://www.npr.org/2016/02/28/468446138/in-fight-against-isis-u-s-adds-cyber-tools, (19.10.2017).

NATO Cooperative Cyber Defense Centre of Excellence, National Cyber Security Organisation: UNITED STATES, https://ccdcoe.org/sites/default/files/multimedia/pdf/CS_organisation_USA_122015.pdf, (10.12.2017).

Office of the Director of National Intelligence, What We Do, https://www.dni.gov/index.php/what-we-do, (11.12.2017).

Reuters, "Obama Budget Makes Cybersecurity Growing U.S. Priority", https://www.reuters.com/article/us-usa-fiscal-cybersecurity/obama-budget-makes-cybersecurity-a-growing-u-s-priority-idUSBRE93913S20130411, (17.10.2017).

Sezgin Fatih, "Edward Snowden Olayı'nın ABD-Rusya İlişkileri Üzerindeki Etkileri", *Journal of International Management and Social Researches Uluslararası Yönetim ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, http://dergipark.ulakbim.gov.tr/uysad/article/view/5000108153, (30.10.2017).

Tirrell K. William, "United States Cybwer Security Strategy, Policy and Organization: Poorly Postured to Cope With a Post-9/11 Security Environment", Master Thesis, Washington University, 2012, https://www.hsdl.org/?view&did=729810, (15.10.2017).

United States Department of Defense, About the Department of Defense (DoD), http://www.defense.gov/About-DoD, (16.10.2017).

Yayla Mehmet, "Hukuki Bir Terim Olarak Siber Savaş", http://portal.ubap.org.tr/App_Themes/Dergi/2013-104-1247.pdf, (17.10.2017).

HUKUKİ BAĞLAMDA SİBER GÜVENLİK

Öğr. Gör. Betül ÇATAL
(Selçuk Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü)

Devletler, öncelikle hayatta kalmak ve toprak bütünlüğünü korumak için uğraş verirler. İçten veya dıştan gelen ya da gelebilecek olan güvenliğe yönelik tehditlere karşı stratejiler üretirler. Bu güvenlik stratejileri devletin; jeopolitik ve jeostratejik yapısına, ekonomik temeline, nüfusuna ve algılanan tehdide göre değişiklik gösterebilir. Kimi araçlar farklı olsa da amaç genellikle aynıdır; öncelikle mevcut tehditleri bertaraf ederek ve yakın tehditlere karşı da önleyici tedbirlerle toprak bütünlüğünü bozmadan devleti ayakta tutabilmek ve bunu sağladıktan sonra vatandaşına huzurlu ve güven içinde bir yaşam sunabilmektir. Bilginin -önüne geçilemeyen- hızlı yayılmasının elbette ki olumlu sonuçları olmuştur. İnternetin iletişim aracı olarak kullanılmasıyla birlikte, insanlar hızlı bir şekilde bilgiye erişebilmektedir. Bunun yanı sıra İnternet iletişim aracı olması yanında, bir alt yapı hizmeti olarak da kullanılmaktadır. İnternet'e bağlı kurumlar, bilgisayarlar aracılığıyla birbirine bağlanarak iletişimi hızlandırmakta ve külfetli birçok işlemi kısa sürede yapabilmektedir. Bununla birlikte kritik bir altyapı hizmeti olan İnternet, dışarıdan gelebilecek saldırılara da açıktır. İnternetin mutlak bir şekilde teknik tedbirle korunamaması, saldırılara sebep olmaktadır. Günümüzde sıklıkla görülen siber saldırılar karşısında, bireyler ve kurumlar çaresiz kalmaktadır. Bilgisayar ve bilişim sistemlerinin karmaşık yapısı nedeniyle saldırılara karşı, her zaman kesin önlemek almak mümkün olamamaktadır. Oysa hukuk biliminin İnternet'i düzenlemesiyle birlikte kısmende olsa bir caydırıcılık sağlanabilecektir. Teknik olarak karmaşık bir yapıya sahip İnternet'in, hukuki açıdan düzenlenmesinin zorluğunu göstermektedir. Toplumda bire bir olan ilişkiler günümüzde yerini sanal ilişkilere bırakmıştır. Dolayısıyla kişilere yönelik tehditlerde şekil değiştirmiştir. İnternet teknolojisine daha çok bağımlı olan ülkeler, bu vasıtayla kolay ve daha fazla siber saldırıların hedefi olabilmektedirler. Günümüzde her gün onbinlerce siber saldırı gerçekleşmektedir. Siber saldırıların, ülkeler için yaşamsal önemi olan ulaşım, enerji, finans, ekonomi ve haberleşme gibi kritik altyapı sektörlerini hedef aldığını düşünürsek, sonuçta büyük maddi ve can kayıpları yaşanabilecektir. Ayrıca bu sektörlerden bir süre hizmet alınamaz hale gelinecektir. Devletler, kendi ülke savunma strateji ve mekanizmalarını oluşturarak, belirsizliklerle dolu *siber uzayı-siber ortamı,* kontrol altına alabilecek siber güvenlik çalışmaları yapmak zorundadırlar. Yaşanmış siber saldırıların nedenleri sonuçları ve uluslararası ilişkilerdeki rolü, sil

baştan incelenmelidir. Olasısiber saldırılara karşı ülke kapsamında ulusal hazırlık ve güvenlik seviyeleri artırılmalıdır. Global olarak ifade edersek, devletler güvenliklerini sağlamak için siber güvenliği, ulusal güvenlik stratejilerine dahil etmek zorundadırlar. Ulusal ve uluslararası hukukta cezaların temel amacı caydırıcılığı sağlamaktır. Bu çalışmada siber güvenliği tehdit eden siber suçların işlenme yöntemleri ile cezaların temel amacı olan caydırıcılığın sağlanması bağlamında, siber suçlara yönelik ulusal ve uluslararası hukuktaki düzenlemeler ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Siber Güvenlik, Siber Suç, Siber Saldırı, Bilişim Sistemine Yönelik Suçlar, Hukuka Aykırı Erişim.

SİBER SAVAŞ HUKUKU VE HACKER'LARIN HEDEF ALINMASI

Arş. Gör. Gökhan ALBAYRAK
(Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Bölümü)

Siber uzay, dünya üzerindeki tüm insanların ve kurumların bağlı halde olabileceği, hem sivil halkın hem de askeri birimlerin içerisinde yer aldığı bir alan olarak zikredilebilir. Siber uzayın dünya toplumu için önemi, onun ne gibi faydaları olduğu gibi bu alandan kaynaklanan ne tip zararların oluşabileceği görülmüştür ve tahmin edilmektedir. Siber uzayın devletlere zarar verebilen kasıtlı kullanımlarının uluslararası insancıl hukuk (*jus in bello*) ve kuvvet kullanma hukuku (*jus ad bellum*) açısından incelenmesi günümüzde siber savaş hukukunun (*law of cyber warfare*) oluşmasına neden olmuştur ve bu konuda birçok akademik çalışma yapılmıştır. Siber savaş hukuku açısından bakıldığında incelenen eylemlerin çoğunun failinin hacker'lardan tarafından yapıldığı bilinmektedir. Uluslararası hukukta bir silahlı çatışma durumunda kimlerin hedef alınabileceği ana tartışma konularından bir tanesidir. Hacker'ların tespit edilebilmesinin zorluğu haricinde, teorik olarak bir silahlı çatışma durumunda çatışmanın tarafı olan devletin veya silahlı grubun hacker'ları hedef alıp alamayacağı konusu önemli bir tartışma konusu haline gelmiştir. Eğer bir hacker böyle bir durumda askeri personel değil ise (ki bu olasılık da söz konusudur), sivil kabul edileceği için hedef alınamayacaktır. Fakat bu kişilerin muhasamata doğrudan katılan siviller kategorisine girme durumlarının mümkün olup olamayacağı tartışmalı bir konudur ve bu durumda sivil korumasının kaybı söz konusu olabileceği için hedef alınma mevzusu da gündeme gelebilecektir. Ayrıca hacker'ların bir terörist örgüt oluşturarak silahlı çatışma düzeyine çıkan eylemleri durumu olasılığının da siber savaş hukuku açısından düşünülmesi gerekir. Bu çalışmada siber savaş hukukunun genel prensipleri üzerinden hacker'ların statüsü teorik olarak incelenecek ve güncel tartışmalar değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Siber Uzay, Hacker, Uluslararası İnsancıl Hukuk, Kuvvet Kullanma Hukuku, Siber Savaş.

Panel 24

11:30 - 12:45

(Büyük Salon: Piyade Kurmay Yarbay İlker ÇELİKCAN Salonu)

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Muzaffer Ercan YILMAZ

International Conflict Resolution through Mediation

Prof. Dr. Muzaffer Ercan YILMAZ, Uludag University

Collective Identity-Conflict Relations in World Politics

Associate Prof. Dr. Yaşar SARI, Abant Izzet Baysal University

United Nations and Human Rights Norms: A Critical Perspective on International Legitimacy

Assist. Prof. Dr. Gonca OĞUZ GÖK, Marmara University

Analysing Terrorism Potential Threats in Asia-Pacific: The Study Case Of ISIS' Potential Threats in Indonesia

Noor Fahmi PRAMUJİ, Uludag University

INTERNATIONAL CONFLICT RESOLUTION THROUGH MEDIATION

Prof. Dr. Muzaffer Ercan YILMAZ*

Abstract

Mediation, as a conflict resolution strategy, refers to a form of third-party intervention in a situation of conflict. Yet it differs from other types of third-party intervention in that it is not based on the direct use of force. Its aim is to bring the conflict to a settlement acceptable to both sides on a voluntary basis.

International conflicts are often the subject of mediation. We do not know how common mediation was in earlier history, but studies of modern international relations reveal that it has been a frequent occurrence, since the Congress of Vienna of 1815. It remains so in the post-Cold War era. Although the end of the Cold War has resulted in many changes in international politics, it has neither reduced the incidence of international conflicts nor the tendency to submit them to mediation.

The aim of this work is to provide a descriptive analysis of how mediation works in situations of international conflict. The term international conflict, as used here, refers to both inter-state conflicts and intra-state ones that are affected by the involvement of external parties. Indeed, when external parties provide political, economic and military assistance or asylum and bases for actors involved in domestic struggles, intra-state conflicts inevitably assume an international dimension.

Starting with a brief discussion on certain conditions affecting the acceptance and success of mediation, the study, then, explains the actual working process in detail, talking about various roles of mediators as well. Many shortcomings of international mediation are also addressed, along with suggestions to overcome these shortcomings, in concluding the study.

Keywords: International Mediation, Conflict Resolution, International Conflict Resolution, Peace Building.

* Prof. Dr. Uludağ Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü öğretim üyesi, muzafferercan@uludag.edu.tr.

ARABULUCULUK YÖNTEMİYLE ULUSLAR ARASI ÇATIŞMA ÇÖZÜMÜ

Özet

Bir çatışma çözüm yöntemi olarak arabuluculuk, en genel ifadeyle, çatışmaya bir üçüncü taraf müdahalesine işaret eder. Ancak, diğer üçüncü taraf müdahalelerinden farklı olarak arabuluculuk, doğrudan güç kullanımı unsuruna dayanmaz. Amaç, tamamen gönüllülük temelinde tarafların uzlaşabilecekleri kalıcı bir çözüm üretebilmektir.

Uluslararası çatışmalar sıklıkla arabuluculuğa konu olmaktadır. Tarihte arabuluculuğun bir çatışma çözüm yöntemi olarak uluslararası aktörler arasında gerçekleşen sorunlarda ne sıklıkta kullanıldığını net olarak bilemiyoruz, ancak özellikle 1815 Viyana Kongresi'nden itibaren kullanımının yaygınlaştığını bilebiliyoruz. Soğuk Savaş sonrası dönemde de bu genel trend sürmektedir Her ne kadar Soğuk Savaş'ın sona ermesi uluslararası politikada bazı değişiklikleri beraberinde getirse de, uluslararası çatışmalar yaşanmaya ve bunlarda arabuluculuğa başvurulmaya devam edilmektedir.

Bu çalışmanın amacı, uluslararası çatışmalarda arabuluculuğun etkin kullanımı ve işleyişine dair betimleyici bir analiz ortaya koymaktır. Bu çerçevede çalışma, öncelikle arabuluculuğun kabulünü ve başarısını etkileyen temel faktörlerin tartışılmasıyla başlayacak, ardından ideal bir arabuluculuk süreci birbirini takip eden aşamalar şeklinde özetlenecektir. Çalışmayı sonlandırırken, uluslararası arabuluculuğa ilişkin bir takım zayıf yönler ile bunların giderilmesine yardımcı olabilecek bazı önerilere de yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Arabuluculuk, Arabuluculuk, Çatışma Çözümü, Uluslararası Çatışma Çözümü, Barışın İnşası.

Introduction

Mediation, as a conflict resolution strategy, refers to a form of third-party intervention in a situation of conflict. Yet it differs from other types of third-party intervention in that it is not based on the direct use of force. Its aim is to bring the conflict to a settlement acceptable to both sides on a voluntary basis.[1] Mediation is also a political process with no advance commitment from the parties to accept the mediator's ideas of formulas. In this regard, it differs from

[1] Christopher W. Moore, *The Mediation Process: Practical Strategies for Resolving Conflict* (San Francisco, CA: Jossey Bass, 2003), pp. 17-18.

arbitration that employs judicial procedure and issues a verdict that the parties have committed themselves beforehand to accept.[2] Mediation can be best thought of as a dialogue or negotiation with the involvement of a third-party. Mediation, therefore, is an extension of the negotiation process, extending the bargaining into a new format, and using a mediator who can contribute new variables and dynamics to the interaction of disputants.

International conflicts are often the subject of mediation. We do not know how common mediation was in earlier history, but studies of modern international relations reveal that it has been a frequent occurrence, since the Congress of Vienna of 1915. It remains so in the post-Cold War era. Although the end of the Cold War has resulted in many changes in international politics, it has neither reduced the incidence of international conflicts nor the tendency to submit them to mediation.

The aim of this article is to provide a descriptive analysis of how mediation works in situations of international conflict. The term international conflict, as used here, refers to both inter-state conflicts and intra-state ones that are affected by the involvement of external parties. Indeed, when external parties provide political, economic and military assistance or asylum and bases for actors involved in domestic struggles, intra-state conflicts inevitably assume an international dimension.

Starting with a brief discussion on certain conditions affecting the acceptance and success of mediation, the study, then, explains the actual working process in detail, talking about various roles of mediators as well. Many shortcomings of international mediation are also addressed, along with suggestions to overcome these shortcomings, in concluding the study.

Conditions Affecting The Acceptance and Success of Mediation

Mediation activities in international conflicts can be, and historically has been, carried out by a wide variety of intermediaries, ranging from individuals, such as, United States Secretary of State or King of Jordan, to such organizations as the United Nations, International Committee of Red Cross, and non-governmental organizations, in general.[3] Such a heterogeneous collection of

---

2 Peter R. Silverman, *Mediation and Arbitration* (Chicago: American Bar Association, 2008), pp. 3-7.

3 See, William Zartman and Saadia Touval, *International Mediation in Theory and Practice* (Boulder, CO: Westview Press, 1985); Timothy D. Sisk, *International Mediation in Civil Wars* (London and New York, Routledge, 2009).

intermediaries raises questions about factors contributing to the acceptance of mediation, as well as success of the mediation process.

"Right Timing"

First of all, to accomplish its purposes, mediation must be made acceptable to the conflicting parties, who must, in turn, cooperate diplomatically with the intervenor. Yet mediators often meet initial rejection from the parties in conflict, who unilaterally tend to think that they would eventually be victorious. Hence, almost all mediators or mediating bodies first confront a crucial problem of timing. That is, when to intervene?

The simplest answer to this question would be that mediators must somehow convince the parties in conflict of the value of their services. But this may not be as easy as it sounds. Most analysts and practitioners of mediation activity have argued that simple convincing usually does not work. In order for the parties to become really "convinced", their conflict must be "ripe".

The term "ripeness" was coined in conflict resolution literature by William Zartman and it basically refers to the condition of a "mutually hurting stalemate". A mutually hurting stalemate begins when one side realizes that it is unable to achieve its aims, resolve the problem, or win the conflict by itself; it is completed when the other side reaches the same conclusion. Each party, then, begins to feel uncomfortable in the costly dead end that it has reached. Both sides must view this plateau not as a momentary resting ground, but as a flat, unpleasant terrain stretching into the future, providing no later possibilities for decisive escalation or graceful escape.[4] As a result, losing hope for victory and wanting to avoid further costs, the parties look around for a convenient third-party to make them settle. At this point, the conflict is considered ripe for third-party intervention.

Mediation plays upon the parties' perception of having reached an intolerable situation. In fact, without this perception, the mediator must depend on persuading the parties that breaking out of their deadlock is impossible. Hence, deadlock cannot be seen as a temporary stalemate, to be easily resolved in one's favor by a little effort. Rather, each party must recognize its opponent's strength, as well as the cost of staying in the stalemate.

---

[4] William Zartman and Saadia Touval, "International Mediation in the Post-Cold War Era", in Chester A. Crocker et al. eds., *Managing Global Chaos* (Washington, D.C.: United States Institute of Peace Press, 1996), pp. 452-453.

For the mediator, this means cultivating each side's perception that its unilateral policy option is a more expensive, less likely way of achieving an acceptable outcome than the policy of negotiation. A plateau is, thus, as much a matter of perception as of reality for the parties and as much a subject of persuasion as of timing for the mediator. Successful exploitation of a plateau shifts both sides from a combative mentality to a conciliatory mentality.[5]

Mediators' Characteristics

Personal qualities also matter. If mediators are to be accepted and successfully handle the mediation process, they must have certain qualities, which can be summarized as follows:

First of all, a mediator should have a low level of direct interest in the eventual outcome of the conflict. In other words, the aim of the mediator should not clash, or directly clash, with the aim of the parties.

The intervention of mediators is often legitimized by the goal of conflict reduction. In reality, however, the desire to prevent conflict and make peace as the only motive is hardly the case. Especially nation-states frequently use mediation as a foreign policy instrument. For example, in some cases, a conflict may threaten to escalate and draw in additional parties. States fearing such escalation and expansion may seek to reduce the conflict to avoid becoming involved in hostilities. In some others, states may intervene a conflict to increase their influence on the parties. They may hope to win the gratitude of one or both conflicting parties, and this gratitude is reserved to be used for a later purpose. States may also be motivated by the desire to preserve the status quo, as a serious conflict between two or more states has a potential to upset a regional balance or provide opportunities for a rival power to increase its influence.

The motives of international organizations are somewhat more complex than those of states. Keeping peace or building peace is the main reason for most international organizations and is, therefore, enshrined in their character.[6] However, inter-governmental organizations are subject to the particular policies and interests of their member-states. For instance, the United Nations was frequently paralyzed by the Cold War clashes and hence engaged in peacemaking

---

5 Zartman and Touval, "International Mediation", p. 453.

6 Anton Vedder, *NGO Involvement in International Governance and Policy* (Leider, Boston: Martinus Nijhoff Publisher, 2007), pp. 2-3.

much less than its charter suggested.[7] Regional organizations were not hindered by the Cold War to the same extent as the United Nations, but since mediation necessities agreement among the organizations' most influential members, regional organizations were not as actively engaged in peacemaking as they might have been either.

As a result, mediator's often-claimed aim of conflict reduction is mostly intertwined with other motives, perhaps best described within the context of self-interest or power politics. Yet the important point here that is while third-parties may seek some benefits out of their intervention, and this can be natural, in a way, their action ought not to threaten any immediate interests of the parties in conflict. Otherwise, the parties may fear exploitation and refuse third-party intervention. In order for them to accept outside help, they must convince that the relevant third-party has no direct stake in the conflict in providing assistance.

Acceptance of mediation depends on the parties' expectation of attractive outcomes for themselves as well. The most obvious expectation, in this respect, is that mediation will produce an outcome more favorable than the outcome gained by continued conflict; that is, a way out. The parties in conflict also hope that mediation will produce a settlement when direct negotiation is not possible, or will provide a more favorable settlement than can be achieved by direct negotiation. Although the adversary may not have a similar assessment, it may cooperate with the mediator if it feels that rejection would cause even greater harm.

Conflicting parties may also accept mediation in the hope that the mediator will reduce some of the risks entailed in making concessions and the cost incurred in conflict, protecting, thus, their image and reputation as they move toward a compromise. Besides, they may believe that a mediator's involvement implies a guarantee for the final agreement, hence reducing the danger of being violated. Consequently, the acceptance of mediation is based on such cost-benefit calculations. Thus, third-parties must be capable of serving the expectations and needs of the parties in conflict.

Finally, to be welcomed by the parties and to successfully handle the mediation process, mediators should possess basic mediation skills and assume a variety of roles, including -but not limited to- the followings:

---

[7] Muzaffer E. Yılmaz, "UN Peacekeeping in the Post-Cold War Era", *International Journal on World Peace*, Vol. 12, No. 2, 2005a, pp. 16-17.

- The opener of communication channels, initiating communication or facilitating better communication if the parties are already negotiating.
- The trainer, educating unskilled or unprepared negotiators in the bargaining process.
- The resource expander, providing procedural assistance to the parties and linking them to outside experts and resources that may enable them to enlarge acceptable resolution options.
- The problem explorer, enabling the parties to examine their issue from a variety of viewpoints, calling for specific exercises and thought processes which might move them from conflictive thinking to creative design as well.
- The legitimizer, helping the parties to recognize the rights and interests of others to be involved in negotiations.
- The leader, taking the initiative to move the negotiations forward by procedural or substantive suggestions.[8]

The Working of The Mediation Process

Once a mediator has gained a commitment to mediate, s/he must first collect relevant data about the conflict and the parties involved in it. This task is typically conducted before the parties get together and negotiations begin. Data collection enables the mediator to identify key issues, as well as relational problems, if exist, between the parties. Operating from an accurate information base, the mediator can also prevent, during the mediation process, unnecessary conflicts resulting from miscommunication or misperception.

Mediators use several procedures to collect data, which typically include direct observation, review of secondary sources, and interviewing with relevant people.[9] These procedures are used either individually or in combination to provide more accurate or complete information about a given conflict. It should be also noted that in many international conflicts, conflicting parties are easy to identify and the mediator can easily determine from whom to collect data. Yet

---

8 Daniel Bowling and David Hoffman, *Bringing Peace Into the Room: How the Personal Qualities of the Mediator Impact the Process of Conflict Resolution* (San Francisco, CA: Jossey-Bass, 2004), pp. 78-82.

9 See, Michelle E. Amster, *Mediation and Facilitation Training Manuel* (Akron, PA: Mennonite Central Committee on Justice and Peace Building, 2008).

in many conflicts in which there are multiple disputants and the parties are not highly visible, the mediator must identify relevant parties to collect data.

One way to do so is that mediators ask a group of reliable informants, "who are the central people who should be interviewed about the conflict?" These informants are often knowledgeable observers of the conflict, but not active participants, or other primary parties. Names gathered in this process are cross-referenced and the people who are most frequently mentioned are considered to be central to the conflict.[10] Mediators can also try to identify key people who fill formal positions or those making critical decisions for their groups.

Indeed, the approaches for identifying the key people in a conflict have merits and weaknesses, both in theoretical assumptions and in their applications. Thus, mediators usually find that a combination of approaches produces the most reliable data on potential interviewees.

The following step is the interpretation of data. There is no single procedure used by mediators to interpret information about a conflict. Most mediators begin to dissect and analyze a conflict by dividing the unrealistic causes from those that are realistic. Unrealistic causes of conflict usually include misperceptions not based on objective reality, miscommunication, strong emotions, and confusion over data. Realistic causes, on the other hand, include actual competing substantive or psychological interests. By dividing the causes of conflict into realistic and unrealistic categories, mediators make it possible to first address unrealistic problems and then focus on realistic causes of conflict.

After data has been collected and analyzed, the task that remains before any direct intervention is the design of a mediation plan. A mediation plan is a sequence of procedural steps initiated by the intervenor that will assist negotiators in exploring and reaching an agreement. The plan's detail depends on the type and complexity of the conflict, as well as the mediator's preferences. Some mediators prefer a more deliberative planning process that allows them to consider all the options and formulate a comprehensive strategy. Others prefer to design the plan as the issues and dynamics unfold. Obviously, there is no one right way to design a mediation plan. Mediators should select the process with which they are most comfortable or which is best suited to a particular situation.

Although mediation planning can occur throughout a conflict, the mediator should especially be an active planner in the beginning of intervention. Having a good plan from the beginning enables mediators to successfully handle the conflict and to have control over the mediation process. Also, in designing

[10] Moore, *The Mediation Process: Practical Strategies for Resolving Conflict*, pp. 1119-120.

an intervention plan, mediators should identify potential problem areas that may cause an impasse. Christopher R. Moore identifies several problem areas that often deadlock negotiations: (1) substantive problems, such as too few or too many favorable options, (2) procedural problems, such as an absence of process or the wrong process, and (3) problems with people, such as strong emotions, stereotypical labeling, or mis-communication.[11] Early identification of potential problems and contingency plans to avoid or overcome them are central to mediation planning. Mediators can prepare themselves by imagining problems that might occur in the joint session and then developing several contingency plans for responding to each of them.

Following the stages of data collection, analysis of the conflict, and planning, the actual mediation process can start. The mediators who intervene international conflicts basically use two modes to accomplish their purposes, *communication* and *formulation*, in that order.

When conflict has made direct contact between the parties impossible, thereby preventing them from talking to each other and from making concession without appearing weak or loosing face, the mediator can serve as communicator. In this situation, it simply acts as a conduit, opening contacts and carrying messages. This role is essentially passive, with no substantive contribution by the mediator.

Yet mediators should play a more active role in dealing with strong emotions and building trust between the parties. At the start of negotiations, disputants typically feel angry, hurt, frustrated, and distrustful. For rational discussions on substantive issues to occur, the impact of negative emotions must be managed and minimized by the mediator.

Mediators can respond to strong emotions in basically two ways:

(1) By creating opportunities for parties to express their emotions.

(2) By suppressing their emotions.

If a party or both parties need a psychological release for repressed emotions and are unable to focus on substantive issues until such psychological release occurs, the mediator can pursue strategies for venting emotions. This can be best done in caucuses, as venting emotions has a potential to jeopardize negotiations in joint sessions. A caucus is a private meeting, mostly in a separa-

[11] Moore, *The Mediation Process: Practical Strategies for Resolving Conflict*, p. 160.

te location, between the mediator and one of the conflicting parties.[12] In the absence of the other party, the party can express his or her emotions to the mediator freely whereby psychological release can be attained this way.

In some situations, however, emotional expression may be counterproductive and may lead to unnecessary escalation. Particularly when there is a history of violence or when one or more parties have a low degree of impulse control, it may be preferable for mediators to structure negotiations so as to limit emotional expression. This may include explicit guidelines about how parties will communicate, rules that limit communication between disputants and encourage them to talk only to or through the mediator, and physical separation of the parties so that they have few or no face-to-face interactions. In the last model, the mediator performs a type of shuttle diplomacy and conveys messages between the parties.

Trust between negotiators, on the other hand, is usually built incrementally over time. Through a succession of promises and congruent actions that reinforce the belief that commitments will be carried out, negotiators gradually build a relationship of trust. Mediators may help negotiators in building a trusting relationship by encouraging them to make a variety of moves designed to increase credibility. Some of the moves include encouraging negotiators to:

- Make consistently congruent statements that are clear and do not contradict previous statements.
- Perform symbolic actions that demonstrate good faith in negotiating, such as negotiating at a time or place that is convenient for the other party, making minor concessions that indicate a willingness to negotiate.
- Ask for help, hence acknowledging the need for assistance from the other party.
- Avoid posing threats.
- Demonstrate an understanding of the other side's concerns from time to time.[13]

---

[12] See, Christopher W. Moore, "The Caucus: Private Meetings That Promote Settlement", *Mediation Quarterly*, No. 16, 1987.

[13] Moore, *The Mediation Process: Practical Strategies for Resolving Conflict*, pp. 179-180.

Although all these moves should be carried out by the parties, the mediator can be a catalyst for them.

Mediators can also make specific interventions that may build trust between parties and change their perceptions. Some of these moves may include identifying negotiators' personal points in common (such as geographical or educational background, or intellectual, recreational or religious concerns), creating situations in which the parties must perform a joint task, translating one party's perceptions to the other, facilitating a discussion of their perceptions of each other, and verbally rewarding the parties for cooperation and trust.[14]

If the parties in conflict begin to communicate successfully and some degree of trust is built between them with the help of the mediator, negotiation can start on particular issues in depth. In identifying and framing issues, mediators should be careful to state the problem clearly and in a manner that favors neither side, nor makes one party blameworthy. Ideally, the mediator should depersonalize issues and put them outside the relationship between the disputants. The parties can then focus on the issues in a more objective manner.

This second mode of mediation requires the mediator to enter into the substance of the negotiation. Since a conflict may not only impede communications between parties, but be so encompassing that it prevents them from conceiving ways out of the dispute, the parties need a mediator as formulator too. In this regard, the main functions of a mediator traditionally include:

- Providing ideas or possible solutions, especially when the parties are deadlocked.
- Initiating proposals which originate from one or other party, but which could not be advanced for fear of revealing weakness or uncertainty.
- De-committing the parties by providing some formula by which they can gracefully abandon previous positions to which public acts and statements have heavily committed them.
- Acting as a substitute source of ideas or proposals.[15]

A mediator's suggestions for achieving a solution may have several advantages over moves initiated by the disputant themselves.

---

[14] Roger Fisher, *International Mediation: A Working Guide* (New York: International Peace Academy, 1978), p. 112.

[15] Allan Stitt, *Mediation: A Practical Guide* (London: Cavendish, 2004), pp. 87-89.

First, there is much research to suggest that suggestions by an impartial third-party may be more readily trusted and accepted by disputants than those suggested by a party with substantive concerns in the conflict's outcome.

In the same way, the mediator's suggestions may be accorded more credibility. The parties may be more willing to try a procedure, since they tend to believe the mediator would not make a poor suggestion.

Also, the mediator can take some responsibility for the success or failure of a negotiation procedure. Parties in conflict are often reluctant to initiate new methods because they might have to bear the ill will of the other side. Yet the mediator, by sharing the responsibility, takes the burden on himself or herself and removes the party from the risk of blame.

Lastly, a mediator may be of assistance, since he or she expends the time and energy to identify the appropriate procedure. Usually, parties in conflict develop a procedure that would suit their needs if given the necessary time and resources, but these are not always available. Mediators can accelerate the transition and avoid the accumulation of negative experiences that may result from a struggle over procedure through providing a viable process for option generation.

Resolution options must satisfy the substantive, as well as psychological interests of the parties. The degree to which interests are met determines how strong the agreement will be. R. Fisher identifies some of the basic characteristics of strong agreements. To Fisher, strong agreements are those that include a mutually acceptable solution, that include all the details in their final form and that provide for the termination of the dispute without the requirement of future conditional performance.[16]

Naturally, mediators want the parties to reach the strongest agreement possible, but this may not always be possible. Sometimes, a solution that partially settles issues, that is provisional and that elaborates general principles may be preferable to no solution at all.

In fact, when the parties reach a negotiated agreement, the duty of a third-party does not stop there. Ideally, third-parties should monitor the implications of the agreement and take necessary measures to sustain it so that they can ensure its survival and durability.

In the final analysis, a negotiated peace agreement is an imperfect road map to the future. It shows the direction the parties must move if they are to

[16] Fisher, *International Mediation: A Working Guide*, p. 58.

consolidate the peace, but it mostly does not tell them how to get there, except in general terms. New problems can emerge, which should be accommodated within the framework of the settlement. Also, there are frequently major unresolved issues at the time an agreement is reached. These issues remain the subject of subsequent negotiations. Further, the act of signing an agreement does not mean that the parties necessarily wish to fulfill all of their commitments under the agreement. Thus, the risk of sliding back into confrontation is usually high in the early stages of the peace process. Even after a modicum of trust is built up between the parties, it can be undermined by perceived violations or failures of compliance.

Hence, one of the key functions of third-parties is to foster trust between warring factions by monitoring compliance and holding them accountable to their negotiated commitments. As needed, third-parties should play their traditional mediation role for continuing negotiations over intractable issues left out of the agreement as well.

Sustaining Peace and Confidence Building

The role of third-parties in sustaining a peace process also goes beyond monitoring negotiated agreements and mediating follow-up negotiations, since the act of signing a peace agreement between political elites does not automatically create the result that fighting groups immediately lay down their arms and return to civilian life. Most of the time, mutual hostilities among ordinary people remain unchanged in the aftermath of negotiated agreements. These undermine the acceptance, as well as implementation, of peace at the societal level. Therefore, reaching peace between formal negotiators is an important step, but it is not enough for a durable, larger peace. The publics in conflict, too, should be prepared to that end.

This, indeed, constitutes the most challenging area for third-parties. In transforming hostile relationships harming the parties at large, multi-tracked intervention strategies should be utilized.

One strategy, in this regard, would be promoting common goals and interdependence between hostile groups. The creation of supranational bodies that have the responsibility for fulfilling key economic and social needs would gradually bring about a transfer of loyalty from the narrow cultural group to the supranational bodies. Eventually, particularistic antagonisms would be dissolved as the participants become caught up in a web of mutual dependence.

A scientific support to this idea comes from a series of experiments conducted by Muzaffer Sherif, a social psychologist, in an American school camp. In his experiment, Sherif divided a group of boys into two groups and conflict between them was then encouraged. He observed that as inter-group hostility increased, so did intra-group solidarity. The mutual hostility was overcome when the two groups were brought together to engage in cooperative acts for some common ends that they could not obtain on their own. This led Sherif to conclude that only the pursuit of superordinate goals, the goals that can only be achieved by cooperation of conflicting groups, can overcome stereotyping and reduce hostility.[17]

Of course, in real-life conflict settings, it is certainly advisable to avoid over optimism, for the differences separating the parties would be more complex and deeper than the differences created by artificially dividing up schoolkids in a summer camp. But nonetheless, having and working on common goals would enhance bonds between the parties in conflict in a number of ways. One would be reducing the salience of group boundaries; that is, people who are working toward common goals are in some sense members of the same group, and thus are not so likely to be antagonistic towards one another. Another would be by a reinforcement mechanism; as the two parties work together, each of them rewards the other and produces a sense of gratitude and warmth in the other. Pursuing common goals also means that each party sees itself as working on behalf of the other, a view that is likely to foster positive attitudes.[18]

Another strategy would be designing, or re-designing, the system of education for peace. Formal education is one way that national culture and historical enmities are transmitted from generation to generation. Yet education is a tool that can also be used to foster intellectual and moral qualities, such as critical thinking, openness, specticism, objectivity, and respect for cultural differences. Education of that sort is usually called peace education.[19] Peace education would be a powerful weapon in the hands of any peace builder, for the whole process of child raising may have a critical impact on attitudes and beliefs in later life. In addition, if the hostile attitudes and perceptions of one generation are not passed on to the next, then the younger generation might be able to deal with inter-group problems in a more constructive atmosphere.

---

17 Muzaffer Sherif, *Group Conflict and Cooperation* (Routledge: London, 1967), p. 157.

18 Dean G. Pruitt, Sung H. Kim and Jeffrey Z. Rubin, *Social Conflict: Escalation, Stalemate, and Settlement* (New York: McGraw-Hill, 2004), pp. 136-137.

19 See, Ian M. Harris and Mary L. Morrison, *Peace Education* (Jefferson, NC: McFarland and Company Inc., 2003).

Third-parties should also cope with stereotypes and try to build trust between adversary groups. In almost all violent international conflicts, the parties develop a distrust of one another in the form of negative images. Due to these images, they see and acknowledge negative aspects of each other that fit or support the stereotype, and ignore other aspects that do not fit.[20] This trend, in turn, inhibits the search for a peaceful solution, or the acceptance of a negotiated agreement reached at the formal level. Therefore, establishing trust between conflicting publics often emerges as an important pre-requisite of constructive inter-communal dialogue.

In his classical study, *The Nature of Prejudice*, Gordon W. Allport sets out several ways that prejudice can be reduced at the community level. To Allport, some of the main strategies include contact and acquaintance programs (i.e., mutually-arranged festivals, community conferences, etc.), positive action by the mass media, and exhortation by local community leaders or opinion makers, such as politicians, academics, writers, and so on.[21]

A significant way to overcome relational issues would also be "track-two diplomacy". One of the pioneers of track-two diplomacy, both as a theorist and as a practitioner, Joseph V. Montville, defines the term as "an unofficial, informal interaction between members of adversary groups or nations aiming to develop strategies, influence public opinion, and organize human and material resources in ways that might help resolve their conflict".[22] The approach is derived from the seminal work of John Burton[23] and Herbert C. Kelman[24], and is rooted in the social-psychological assumption that contact and mutual communication is necessary to normalize hostile relationships.

The paradigmatic application of track-two diplomacy is represented by problem-solving workshops, arranged and facilitated by, ideally, psychologically-sensitive third-parties. Problem-solving workshops are intensive, private,

---

[20] Muzaffer E. Yılmaz, "Enemy Images and Conflict", *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, No. 32, 2005b, pp. 1-12.

[21] See, Gordon W. Allport, *The Nature of Prejudice* (New York: Beacon Press, 1979).

[22] Joseph V. Montville, "The Arrow and the Olive Branch: A Case for Track Two Diplomacy", in Vamik D. Volkan et al. eds., *The Psychodynamics of International Relationships* (Lexington, MA: Lexington Books, 1990), p. 162.

[23] See, John Burton, *Conflict and Communication: The Use of Controlled Communication in International Relations* (London: McMillan, 1969); John Burton, *Deviance, Terrorism, and War: The Process of Solving Unsolved Social and Political Problems* (New York: St. Martin's Press, 1979); John Burton, *Global Conflict* (Brighton, U.K.: Wheatsheaf, 1984).

[24] See, Herbert C. Kelman, "The Problem-Solving Workshop in Conflict Resolution", in Ronald L. Meritt, ed., *Communication in International Politics* (Urbana: University of Illinois Press, 1972).

and non-binding meetings between politically influential (but unofficial) representatives of conflicting parties (i.e., Greek and Turkish Cypriots or Israelis and Palestinians) drawn from the mainstream of their respective communities.

Problem-solving workshops provide a setting in which brainstorming and idea-exchanges can occur. Informal discussions create an opportunity for participants to examine the root causes of, and the underlying human needs in, conflict, and to identify obstacles to better relationships. Furthermore, by allowing face-to-face communication, problem-solving workshops may help participants arrest the dehumanization process, overcome psychological barriers, and focus on relation building. As a result, reason, rather than emotion, would become the dynamic factor of their future interaction. Best of all, any changes at the level of individuals in the form of new insights and ideas, resulting from the micro-level process of workshops, can then be fed back into the political debate and the decision making in the two communities, hence becoming vehicles for change at the macro level.[25]

As a matter of fact, many practical applications of track-two diplomacy confirm that the approach makes a contribution to the overall peacemaking process. For instance, Herbert Kelman, who conducted a significant number of problem-solving workshops between the Israelis and Palestinians before the historic Oslo Accords in 1992, observed that the workshops allowed the participants to gain insights into the perspective of the other party, to create a new climate of trust, and to develop greater awareness of how the other party may have changed.[26] To some conflict analysts, the Oslo Accords were, indeed, made possible by the cumulative results of intensive problem-solving workshops carried out over a period of years.[27]

Similarly, Edward E. Azar, who also organized several workshop exercises around the Lebanese and Sri Lankan conflicts, claimed that the workshops allowed the parties to discover their common needs and values, to establish

---

[25] See, Herbert C. Kelman, "The Interactive Problem-Solving Approach", in Chester A. Crocker et al. eds., *Managing Global Chaos* (Washington, D.C.: United States Institute of Peace Press, 1996); Louise Diamond and John McDonald, *Multi-Track Diplomacy*: *A System Approach to Peace* (Conn.: Kumarian Press, Inc., 1996).

[26] Herbert C. Kelman, "Interactive Problem Solving", in Vamik D. Volkan et al. eds., *The Psychodynamics of International Relationships* (Lexington, MA: Lexington Books, 1990), pp. 214-215.

[27] Eilen F. Babbitt and Tamra P. d'Estree, "Application of the Interactive Problem-Solving Approach", in Chester A. Crocker et al. eds., *Managing Global Chaos* (Washington, D.C.: United States Institute of Peace Press, 1996), p. 521.

informal networks, and to widen their agendas towards a mutually acceptable solution.[28]

The utility of track-two diplomacy was also observed by "The Center for Multi-Track Diplomacy", a Washington D.C.-based non-governmental organization, in re-humanizing the relationship between the parties in conflict, in analyzing the problem in a freer way, and in generating a wide range of alternatives for resolution.[29]

The Need For A Stable Internatıonal Envıronment

Another issue that international conflict resolution efforts have to address is international dimension. This dimension is important due to two reasons. First, an unstable international environment that can be characterized by severe competition among states, particularly among major powers, is likely to be conflict encouraging, since states tend to exploit conflicts for their own ends, mostly by using them as a policy tool to weaken their rivals. It is not surprising, therefore, that many internal conflicts break out as internal manifestations of external power struggles.

Second, being in need of military and political support from others, groups, too, usually seek external allies and often turn for support to neighboring countries with whom there are ethnic, cultural bonds. States facing such a danger respond by creating alliances with those who are enemies of their neighbor and its allies. So, in time, states may find themselves embroiled in large balance-of-power conflicts. Hence, peaceful resolution of conflicts may very well be contingent on the reduction of international tension.

In addition, a stable international environment is also essential for the United Nations and regional organizations to work effectively, or else these organizations, far from promoting peace and security, can easily become arenas of major state confrontations. For instance, it is a well-known fact that during the Cold War era, the United Nations was hobbled by the excessive use of veto power due to the superpower conflict. Only the thaw of the Cold War has created a constructive political atmosphere and only after that has an effective United Nations intervention become possible.[30]

---

[28] Edward E. Azar, *The Management of Protracted Social Conflict* (Dartmouth, Aldershot, 1990), pp. 88-112.

[29] John McDonald, *Personal Interview* (Washington, D.C., U.S.A., March 3, 2002).

[30] Muzaffer Ercan Yılmaz, "Peace Building in War-Torn Societies", *Peace Review*, Vol. 21, No. 2, 2009, pp. 245-247.

So from every angle, a stable international environment is vital to conflict prevention and resolution. The general international environment today is not as threatening as it was during the Cold War. The general relaxation in superpower politics has undoubtedly contributed to the peace process in the former Yugoslavia, Angola, the Congo, Ethiopia, Liberia, and East Timor, to give a few recent example.

Conclusion

As the above arguments attest, while international conflict is an omnipresent phenomenon of international interaction, mediation is a significant way of third-party intervention that can minimize destructive consequences of international conflict and make an important contribution to the process of peaceful resolution.

It is a welcoming development that the use of mediation has grown tremendously in the post-Cold War era in parallel to the growth of international cooperation. Yet for international mediation to achieve even broader utilization as a means of international conflict resolution, several developments will need to occur.

First, politicians and publics need to be informed about the mediation process and its benefits. Non-governmental organizations and United Nations special agencies can be particularly helpful, in this respect. Despite its increasing use, mediation is still underutilized, not because of its lack of applicability, but because those involved in conflict are often not aware of mediation's benefits.

Second, mediation itself requires more research to become a more effective tool of international conflict resolution. Research is especially needed on how mediators enable parties to manage intense emotional multiparty conflicts, imbalances of power, and cultural variations in the mediation process.

Third, international mediation must become more institutionalized. Mediation, at the international level, has long been conducted basically on an *ad-hoc* basis. For greater success, professional mediation services should be readily available. Particularly the United Nations can take action to that end as the main guardian of international peace and security. Although the United Nations has been relatively successful in keeping violent conflicts around the globe calm by deploying peacekeeping forces for over six decades, very few initiatives to promote professional international mediation services have so far taken place.

This should be an area of priority in which future reform efforts of the organization must go.

Finally, funding must be developed to promote the growth of international mediation organizations. Funding can come from governmental agencies, the business sector, foundations, as well as individuals believing in peace. The stronger the budget, the more likely the mediation services can be successful in coping with international conflicts, as interventions, especially multi-tracked interventions, mostly require high amounts of expense.

In conclusion, people around the world today are in need of effective means to manage and resolve their conflicts. Mediation has been proven itself in the past, as well as at present, to be a helpful tool in accomplishing this goal in a variety of situations of international conflict. Mediation can even function better as a conflict resolution strategy if international actors increasingly believe in its utility and give sincere supports to overcome its weaknesses.

References

Allport, Gordon W. *The Nature of Prejudice*, New York: Beacon Press, 1979.

Amster, Michelle E. *Mediation and Facilitation Training Manuel*, Akron, PA: Mennonite Central Committee on Justice and Peace Building, 2008.

Azar, Edward E. *The Management of Protracted Social Conflict*, Dartmouth: Aldershot, 1990.

Babbitt, Eileen F. and d'Estree, Tamra P. "Application of the Interactive Problem-Solving Approach", in Chester A. Crocker et al. eds., *Managing Global Chaos*, Washington, D.C.: United States Institute of Peace Press, 1996.

Bowling, Daniel and Hoffman, David. *Bringing Peace Into the Room: How the Personal Qualities of the Mediator Impact the Process of Conflict Resolution*, San Francisco, CA: Jossey-Bass, 2004.

Burton, John. *Conflict and Communication: The Use of Controlled Communication in International Relations*, London: McMillan, 1969.

_____. *Deviance, Terrorism, and War: The Process of Solving Unsolved Social and Political Problems*, New York: St. Martin's Press, 1979.

_____. *Global Conflict*, Brighton, U.K.: Wheatsheaf, 1984.

Diamond, Louise and McDonald, John. *Multi-Track Diplomacy*: *A System Approach to Peace*, Conn.: Kumarian Press, Inc., 1996.

Fisher, Roger. *International Mediation: A Working Guide*, New York: International Peace Academy, 1978.

Harris, Ian M. and Morrison, Mary L. *Peace Education*, Jefferson, NC: McFarland and Company Inc., 2003.

Kelman, Herbert C. "The Problem-Solving Workshop in Conflict Resolution", in Ronald L. Meritt, ed., *Communication in International Politics*, Urbana: University of Illinois Press, 1972.

_____. "Interactive Problem Solving", in Vamik D. Volkan et al. eds., *The Psychodynamics of International Relationships*, Lexington, MA: Lexington Books, 1990.

_____. "The Interactive Problem-Solving Approach", in Chester A. Crocker et al. eds., *Managing Global Chaos*, Washington, D.C.: United States Institute of Peace Press, 1996.

McDonald, John. *Personal Interview*, Washington, D.C., U.S.A., March 3, 2002.

Montville, Joseph V. "The Arrow and the Olive Branch: A Case for Track Two Diplomacy", in Vamik D. Volkan et al. eds., *The Psychodynamics of International Relationships*, Lexington, MA: Lexington Books, 1990.

Moore, Christopher W. "The Caucus: Private Meetings That Promote Settlement", *Mediation Quarterly*, No. 16, 1987.

_____. *The Mediation Process: Practical Strategies for Resolving Conflict*, San Francisco, CA: Jossey Bass, 2003.

Pruitt, Dean G., Kim, Sung H. and Rubin, Jeffrey Z. *Social Conflict: Escalation, Stalemate, and Settlement*, New York: McGraw-Hill, 2004.

Sherif, Muzaffer. *Group Conflict and Cooperation*, Routledge: London, 1967.

Silverman, Peter R. *Mediation and Arbitration*, Chicago: American Bar Association, 2008.

Sisk, Timothy D. *International Mediation in Civil Wars*, London and New York: Routledge, 2009.

Stitt, Allan. *Mediation: A Practical Guide*, London: Cavendish, 2004.

Vedder, Anton. *NGO Involvement in International Governance and Policy*, Leider, Boston: Martinus Nijhoff Publisher, 2007.

Yılmaz, Muzaffer E. "UN Peacekeeping in the Post-Cold War Era", *International Journal on World Peace*, Vol. 12, No. 2, 2005a.

_____. "Enemy Images and Conflict", *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, No. 32, 2005b.

_____. "Peace Building in War-Torn Societies", *Peace Review*, Vol. 21, No. 2, 2009.

Zartman, William and Touval, Saadia. *International Mediation in Theory and Practice*, Boulder, CO: Westview Press, 1985.

Zartman, William and Touval, Saadia. "International Mediation in the Post-Cold War Era", in Chester A. Crocker et al. eds., *Managing Global Chaos*, Washington, D.C.: United States Institute of Peace Press, 1996.

COLLECTIVE IDENTITY-CONFLICT RELATIONS IN WORLD POLITICS

Associate Prof. Dr. Yaşar SARI

(Abant Izzet Baysal University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of International Relations)

After the end of the Cold War, numerous identity-based conflicts arise within the border of both states. It seems that the nature of conflict has changed, since the conflicts are more often waged between neighboring communities, not between neighboring states. Thus, questions of conflict when talking about nations, ethnic groups, or communities become closely related to the questions of collective identity. Theories of intergroup relations parallel the evolution of the debate in international relations over conflict. For example, "Realistic Competition Theory" (RCT) maintains that objective conflicts of interest lead to group formation and conflict. Based on Muzafer Sherif and his colleagues' works, they found that the introduction of material competition was sufficient to divide a homogenous group of people into rival groups. Another theory, however, emphasizes on competition which could lead to group formation, but sometimes group formation identification alone was sufficient to create competition. This finding led Henri Tajfel and Joh Turner to put forward the "Social Identity Theory" of intergroup behavior. Thus, Tajfel and Turner claim that the development of intergroup identity is the product of basic self-categorization identity dynamics. Finally Vamik Volkan combines with two approaches to explain why and how ethnic-type of conflict happens and how these conflicts could be managed or controlled. Finally, these intergroup theories easily are linked with the different schools of thought in International Relations field. Furthermore, for arguments about intergroup relations and conflict relations, questions on identity inevitably bring in the question of the level of analysis. Naturally, the first question to be asked is, "which collective identity is one talking about-communal, ethnic, national, or international?" The same question can be asked about the conflict. However, conflict seems to be more tangible concept than identity, since conflicts involves material changes on the face of the earth, such as a destruction of the environment or death. Then, the next question is, which type of collective identity matters in a conflict? This study, therefore, aims to describe and explain relationship between collective identity and conflict drawing on different theoretical approaches in political science. This study struggles with the questions: collective identity, either on national, or civilizational, or religious, or societal level, an important variable in trying to understand current conf-

licts? What are the prospects for the formulation of identity-based approaches to conflict? In other words, is it, or is it possible at all, to think about collective identity and conflict simultaneously? Consequently, the other question to consider is: Why collective identity is important factor to explain crisis and change in world politics? After the review of current debates on identity and conflict, the first part of the study focuses on how different schools of thought in political science define and explain collective identity and conflict. We also analyze linkages between collective identity and conflict as theorized by different theories of international relations. The final part of this section we will focus on the evaluation of the discoveries of the linkages and insights of the theoretical approaches.

Key Words: Collective Identity, Conflict, IRT, Linkage, Insights.

UNITED NATIONS AND HUMAN RIGHTS NORMS: A CRITICAL PERSPECTIVE ON INTERNATIONAL LEGITIMACY

Assist. Prof. Dr. Gonca OĞUZ GÖK

(Marmara University, Department of Political Science and International Relations)

There has been a remarkable progress in terms of legalization in human rights field since the establishment of the UN. Especially after the Cold war, increasing number of human rights NGOs and their efforts challenged one of the strongest principles of the UN Charter: state sovereignty. The Responsibility to Protect doctrine showcases a normative shift from "sovereignty as a right" towards "sovereignty as responsibility" for states. The concept of "human security" has put emphasis on human beings as the referent object of both traditional and non-traditional security threats. The establishment of a permanent court, International Criminal Court (ICC) has been a landmark event in the evolution of human rights norms in world politics. These examples illustrate that there seems to be an evolution in terms of "legalization" in human rights field, but the main research question this paper asks; has this, in "practice" resulted in a more humane and secure governance through the UN in world politics? What are the persisting sources of the "illegitimacy" of the UN? In light of above questions, this paper attempts to *critically* analyze the role of the UN in the advancement of human rights norms an "international legitimacy" perspective with specific reference to some recent cases like the spread of Cholera Epidemic in Haiti Earthquake, the sexual abuses in the Central African Republic and most recently the Syrian humanitarian crises.

Key Words: United Nations, Legitimacy, Legalization, Human Rights, Human Security.

ANALYSING TERRORISM POTENTIAL THREATS IN ASIA-PACIFIC: THE STUDY CASE OF ISIS' POTENTIAL THREATS IN INDONESIA

Noor Fahmi PRAMUJI (Candidate Of Master Of Arts (Ma))

(Uludag University, Institute of Social Science, International Relations)

ISIS has rightly focused on the terror attacks in the Middle East. However, another potential threat of ISIS's terror attacks should also pay attention in the Asia-Pacific region. In Southeast Asia particularly, terrorism is not a new phenomenon. Since 9/11, several terrorist attacks perpetrated mostly by the Al-Qaeda linked Jemaah Islamiyah organization and its affiliated groups in Southeast Asia. This paper aims to analyse the terrorism activities in Asia Pacific in general. Likewise, by depth analysing a study case, this work try to evaluate potential threats of ISIS in Indonesia particularly. As the formation of "Katibah Nusantara", a Southeast Asia wing of ISIS led by an Indonesian speaking fighter in Syria, the terrorist threat continues to pose to the region. Clearly, ISIS's presence in the region is presented in the form of extremist/ radical terror groups and individuals who pledged allegiance to ISIS. Indonesia was the victim of the first ISIS-aligned attack in the region. The rise of ISIS with its various appeals depends on the country. For instance, in Indonesia where radical groups could be considered more complex compared to other regional countries. The religious appeal is not only one reason behind, other reasons include group/ personal rivalry, personal and pragmatic interests, as well as kinship networks and loyalties prior localized prevail. The potential threats of ISIS in Indonesia come in terms returnees and militant or radical fighters from Syria back home. However, the greater one may be rooted from the ideas and phenomenon of ISIS inspired local radical groups whom prior localized terror activities to be re-emerged. Currently, the operational capabilities of terrorist groups including that allegiance to ISIS can be considered remain limited. However, given the ISIS seemed losing its occupied territories mostly in Syria and Iraq, it might find the new self-proclaimed territories. Therefore, Southeast Asia also might be the next of ISIS front as the spillover effect. In order to counterterrorism strategies and actions, given these phenomena is a transnational issue, hence it requires across countries' cooperation.

Keywords: Asia-Pacific, Counterterrorism, Indonesia, ISIS, Terrorism.

Panel 25
11:30 - 12:45
(Sinema Salonu: Özel Harekat Polis Memuru İlyas KAYGUSUZ Salonu)
Humanitarian Crisis in Between Political Rhetoric, Institutional Bounds and Social Reflections
Oturum Başkanı: Assist. Prof. Dr. Gül CEYLAN TOK

Are Boundaries Really European? A Comparatıive Analysis uf EU-Turkey Statement's First Years

Res. Assist. Itır ALADAĞ GÖRENTAŞ-PhD, Kocaeli University

Migration and Populism: The Case of Poland

Assist. Prof. Dr. Gül CEYLAN TOK, Kocaeli University

Right-Wing Populism And Religious Difference As A Fault Line in the EU: The Case of Germany's AFD And the Muslims

Res. Assist. Fatmanur KAÇAR, Marmara University

Migration Through Societal Security: Syrian Refugee Crisis and its Impact on Turkish Society

Res. Assist. Derya ÖZVERİ, Kocaeli University

Protecting Women's Human Rights in Times Of Crisis: A Discussion on Syrian Refugees in Turkey

Assist. Prof. Dr. Ayşegül GÖKALP KUTLU, Kocaeli University

ARE BOUNDARIES REALLY EUROPEAN? A COMPARATIVE ANALYSIS OF EU-TURKEY STATEMENT'S FIRST YEARS

Res. Assist. Itır ALADAG GORENTAS, Ph.D.
(Kocaeli University)

EU- Turkey Statement (also referred to as EU- Turkey Deal in public), final phase for joint action plan, entered into force on 20 March 2016. "One in-one out" deal to limit refugee flow to the Continent has been criticised ever since in all aspects. Human rights and refugee organisations, the United Nations High Commission for Refugees and even Council of Europe condemned the "agreement" of being against international and human rights law. Along with disapprovals, the deal obviously has its technical shortcomings; even European Commission President Jean- Claude Junker described the action to be a Herculean task.

Structured on human rights, democracy and the rule of law European Union has its unique legal code for immigration, refugees and human rights. In addition, as all the members of European Union are legally bound by being High Contracting Parties, European Convention on Human Rights system has its own strict principles on the application of fundamental human rights. This study will examine EU- Turkey Statement critically in terms of EU law and fundamental human rights law. After a brief analysis of the legal document, the discussion will focus on now almost two year- long implementation of the deal and its reflections on human rights law.

Keywords: Fundamental Human Rights, European Convention on Human Rights, EU Law, EU- Turkey Refugee Deal.

MIGRATION AND POPULISM: THE CASE OF POLAND

Assist. Prof. Dr. Gül CEYLAN TOK
(Kocaeli University)

While more than 65 million people were displaced around the world in 2015 due to wars, economic and political reasons, populist leaders such as Trump do not refrain from issuing orders banning the citizens of Muslim-majority states from entering their country or suspending the admission of all refugees. The foreign policy decisions such as the introduction of stricter asylum procedures, harsher visa requirements for certain countries or rejection of refugee quotas imposed by international bodies have become part of political discourse used by leaders in order to win elections. Jaroslaw Kaczynski, the leader of the conservative Law and Justice party (PiS) strongly opposed to the refugee quota and harshly criticized the former government's decision to accept 7000 migrants over 2 years as part of European Council relocation scheme. PiS won outright parliamentary majority in October 2015 Parliamentary elections and Kaczynski`s anti-migrant discourse played a significant role in PiS`s victory. Being EU`s sixth-largest country, Poland`s standing in refugee crisis remains significant. In this paper the role of Kaczynski`s anti-migrant discourse in his election victory will be discussed.

Keywords: Refugee Quota, Foreign Policy, Asylum Procedure.

RIGHT-WING POPULISM AND RELIGIOUS DIFFERENCE AS A FAULT LINE IN THE EU: THE CASE OF GERMANY'S AFD AND THE MUSLIMS

Res. Assist. Fatmanur KAÇAR
(Marmara University)

Regarded as a "crisis of representation", the right-wing populism have affected culturally more heterogeneous countries. Trying to protect the cultural diversity as an indispensable component of its "unity in diversity" motto, the EU has started to struggle with populism. As examples such as discriminative attitudes of right-wing populist parties towards religions are scrutinized, it appears that the EU has not been very successful in preventing problems originating from religious diversity. This situation can be exemplified with the situation of the Muslims and the refugees in Germany. The systematic "othering" process of the mentioned communities by the *Alternative für Deutschland* Party (AfD) can be studied discursively within this context. The increase in the turnouts of right-wing populism within the Union might result in a fault line in Union's relatively multicultural fabric which is already in a fragile construction process. Unless problems stemming from the pejorative representations of religions are solved, there might emerge further obstacles for religious minorities living in the EU. Accordingly, the study aims to problematize religious diversity in EU's multicultural fabric and to analyze the possible impacts of the imminent right-wing populism in Germany discursively investigating the elections campaigns of AfD and their instrumentalizations of Muslims and refugees.

Keywords: Religious Heterogeneity, Right-Wing Populism, Multiculturalism in the EU.

MIGRATION THROUGH SOCIETAL SECURITY: SYRIAN REFUGEE CRISIS AND ITS IMPACT ON TURKISH SOCIETY

Res. Assist. Derya ÖZVERİ, Ph.D. Candidate
(Kocaeli University)

Migration mainly considered as a security problem after the end of the Cold War focusing on the people from Muslim countries. This phenomenon accompanied by cultural differences and ethnic conflicts characterized by political and societal dissolution of traditional structures and accelerated by the refugee crisis from the Middle East. Therefore; immigrants and refugees have become main targets of growing resentment from the people of the host countries reaching to xenophobic levels.

This study aims to benefit from the concept of societal security to understand the impact of immediate flow of refugees on the host society. The study presents Turkey as a case since Turkey has followed an open door policy towards Syrian refugees since the outbreak of the Syrian civil war in 2011 and thousands of these refugees not only took Turkey as a transit country but also became residents, started to work and became the part of social life.

Keywords: Migration, societal security, Syrian refugee crisis, xenophobia, cultural differences, tolerance.

PROTECTING WOMEN'S HUMAN RIGHTS IN TIMES OF CRISIS: A DISCUSSION ON SYRIAN REFUGEES IN TURKEY

Assist. Prof. Dr. Ayşegül GÖKALP KUTLU
(Kocaeli University)

The post-Second World War world has witnessed the emergence of the rules and principles of international human rights law. International human rights law has undoubtedly accomplished a great deal, but have women benefited the same as men did? The aim of this paper is to point out several factors that lead to the ineffectiveness of international human rights law in protecting women in times of international crises. By focusing especially on the problems of Syrian refugee women in Turkey, it will firstly be argued that the neoliberal belief in minimal state intervention leads to a situation where the state does not find itself obliged to protect the rights of an individual from violation by another party. The formulation of human rights treaties are in a "negative" way; meaning that the states must not breach rights articulated in the treaties. However, this negative framing does not oblige states to take "positive" steps to ensure that the rights of individuals are not breached. Formulation of rights in a negative manner affects women the most, since women's human rights violations generally take place in the household, where the state is bound by international treaties not to interfere as a consequence of the liberal roots of international human rights law. Secondly the liberal emphasis on public/private dichotomy perpetuates women's subordination by defining female gender roles within the private sphere. As the last cases of abuse of Syrian refugee women indicate, violence against refugee women is not only a private issue but also a political one. Lastly, there are obvious enforcement difficulties in international human rights law, but these difficulties are magnified when it comes to the enforcement of treaties addressing women's rights. The article will conclude by suggesting a new insight into international human rights law.

Keywords: International Human Rights Law, Women's Human Rights, Syrian Refugees.

Panel 26
11:30 - 12:45
(Seminer 1: Jandarma Er Bahadır AYDIN Seminer Salonu)
ORSAM PANELİ
Oturum Başkanı: Prof. Dr. Harun ÖZTÜRKLER

Türkiye-İran-Irak Ekonomik İlişkileri

Prof. Dr. Harun ÖZTÜRKLER, Kırıkkkale Üniversitesi-ORSAM

Suriye İç Savaşı'nın Değişen Doğası Çerçevesinde Türkiye'nin Suriye Politikası

Oytun ORHAN, ORSAM

IŞİD Sonrası Irak'ta Yeni Dinamikler

Bilgay DUMAN, ORSAM

Panel 27
11:30 - 12:45
(Seminer 2)
Oturum Başkanı: Assist. Prof. Dr. N. Nevra ESENTÜRK

The EU in Times of Crises: Global and Regional Perspectives

Assist. Prof. Dr. N. Nevra ESENTÜRK, Yalova University

Creation of the Bulgarian-Greek Border Region in the Post-World War I Period: Solid Borders and Comprehensive Boundaries

Assist. Prof. Dr. Nuri KORKMAZ, Bursa Technical University

European Rhapsody

Res. Assist. Ayşegül BOSTAN, Çankırı Karatekin University

THE EU IN TIMES OF CRISES: GLOBAL AND REGIONAL PERSPECTIVES

Assist. Prof. Dr. N. Nevra ESENTURK

(Yalova University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of International Relations)

The EU has undergone a period of deep economic and financial crisis interacting with other more specific crises affecting the EU's external action such as the issue of illegal migration, the accelerated far right populism and further security concerns. In addition to these challenges, the EU is very involved with its institutional reform process and discusses its future, which come to the fore more notably with Brexit In this context, EU's global strategy as well as its regional policies would be important determinants for how the EU would respond to the current challenges it has faced with.

Key Words: EU, Crises, Global, Regional.

CREATION OF THE BULGARIAN-GREEK BORDER REGION IN THE POST-WORLD WAR I PERIOD: SOLID BORDERS AND COMPREHENSIVE BOUNDARIES

Assist. Prof. Dr. Nuri KORKMAZ

(Bursa Technical University, Department of International Relations)

Bulgarian-Greek border region took its last shape in the post-World War First era. Being one of the losers of the war, Bulgaria lost Western Thrace and its only exit to the Aegean Sea. However, developments that took place in the aftermath of this event were even more interesting. Bulgarian-Greek convention on the voluntary population exchange turned into something compulsory due to political evets in the Balkans. Strict definitions of national identity issues along with their peculiar components that were demanded by the national elite transformed groups with certain features into minorities. Despite living within the borders of the nation states minorities were seen as potential threats to the national security. The securitization of the issue resulted with a deeper segregation and discrimination. The need for an authentic and popular national identity simply rejected the groups that did not have pre-specified features. Therefore, Bulgarian-Greek Convention on Voluntary Population Exchange turned into compulsory one. The fact that Muslım/Turkish minority was living on the borderline drawn between Bulgaria and Greece was somehow neglected since both countries tried to settle down their kin groups around the borderlines. They rather decided to postpone the issue with Turkish minority or tried to solve it bilaterally with Turkey.

This paper will examine the creation of the borderline along with the minority groups living there in 1920's. It aims to discuss the "borderization" process on the Slavic-Greek borderlands where also Muslim minorities are living. The components of Greek national identity and the Bulgarian national identity will be analyzed to understand how kin groups were divided and identified as such.

Key Words: Borders, Bulgaria, Greece, World War I, Nationalism.

EUROPEAN RHAPSODY

Res. Assist. Ayşegül BOSTAN
(Çankırı Karatekin University, Department of International Relations)

In recent days, Europe have faced several crisises such as Islamphobia, Syrian Refugee Crisis, Britan's exiting from EU, raising of extreme racist movements in the Europe. All of these indicate that European International Society face a sharp and significant dilemma of between normative values and common cultural rhetoric which brings the members together in the framework of the theory of international society. According to the English School theorists, solely sharing common norms and rules is what necessity of an international society. In contrast, other theorists advocate that such society also need a common culture among the members in besides of sharing common norms and rules. Accordingly, this paper will argue whether the European International Society is significant for common culture rather than common norms and rules or not. In order to test the common cultural rhetoric among the European states, four instruments will be focussed: Islamphobia, Refugee and Migration, BREXIT and the European Racist parties such as FN (France) and NPD (Germany) and so on. The importance of the study is to show that the members of the European International Society has being transformed into regulating in direct of common cultural rhetoric from sharing normative values and rules. Such tranformation could thrust the members into break of the unity such as BREXIT.

Key Words: International Society, Europe, Common Culture, Islamphobia, BREXIT, Racist Party.

Panel 28
11:30 - 12:45
(Rektörlük A: Jandarma Uzman Onbaşı Sinan YAYLI Salonu)
Oturum Başkanı: Yrd. Doç. Dr. Hüdayi SAYIN

Modernleşme Teorisi Bağlamında İran Devrimi

Ahmet ÇIRAKOĞLU, İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Hüdayi SAYIN, İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi

IKBY Referandum Sürecinde İran - Türkiye İlişkileri: Fırsatlar ve Riskler

Hazar VURAL JANE, Yıldız Teknik Üniversitesi

Arş. Gör. Murat JANE, Uludağ Üniversitesi

İran-Türkiye İşbirliğinde ABD Rolünün Neo Gramsciyen Çözümlemesi

Arş. Gör. Hatice Hande ORHON ÖZDAĞ, Beykent Üniversitesi

MODERNLEŞME TEORİSİ BAĞLAMINDA İRAN DEVRİMİ

Ahmet ÇIRAKOĞLU
Yrd. Doç. Dr. Hüdayi SAYIN
(İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi)

Özet

Genel anlamıyla devrim, devlet iktidarının kuvvet yoluyla el değiştirmesi olarak kabul edilir. İtici güç görevi gören basit bir olaydan yola çıkarak şiddetin daha geniş ölçüde siyasallaştırılması, halk yığınlarının gücünün siyasal hedeflerle birleşmesi ve böylece toplumun dönüştürücü gücüyle iktidarın el değiştirmesi devrim olarak tanımlanır. XVI. yy.'dan başlayarak günümüze kadar devam eden süreçte Batı toplumunu sürekli bölen büyük çalkantılar tarihi devrim incelemelerinin temelini teşkil eder. Halen, devrim çalışmaları Batı toplumlarına özgü dönüşümleri açıklamak için kullanılır ve Batıdışı toplumsal dönüşümler devrim incelemelerinin içerisine çoğunlukla alınmaz. İran Devrimi, araç olarak güç kullanma yerine pasif direnişi esas alıp, farklı kesimlerin meydana getirdiği toplumsal uzlaşıyla başarıya ulaşması yönüyle Batıdaki örneklerinden ayrılırken, Çin ve Meksika devrimleri ile birlikte siyasal iktidarı değiştiren toplumsal dönüşümlerin Batı'ya özgü olduğu yönündeki tabular da yıkılmıştır.

Toplumsal dönüşümler üzerinde dış güçlerin etkisine vurgu yapan revizyonist tarihçilerin aksine David Parker gibi bir grup devrim araştırmacısı, "geleneksel iktidar sahiplerinin konumlarını büyük güçler olarak sürdürmeleri için gerekli reformları yapacak çözümlere ve araçlara neden sahip olamadıkları" sorusu çerçevesinde devrim ve modernleşme ilişkisini de içine alan yapısal değişimlere yoğunlaşmışlardır. Devrimler, bazı toplumlar açısından bir "modernleşme patlaması" mıdır? Bu soru, geleneksel toplumsal kurumların devrimci karaktere büründüğü İran Devrimi özelinde önemlidir. İran Devrimi ile ortaya çıkan dönüşüm, insanlık tarihini Batı ile sınırlayan "Biz"in eylemlerinin dışında mıdır? İran Devrimi, kapitalizmin eşitsiz yayılımına tepki olarak mı, modernleşmenin "örselediği" ve siyasal sistem dışına ittiği kitlelerin başkaldırısı olarak mı ortaya çıktı?

Bu bildiri çerçevesinde, yukarıdaki sorulara Samuel Phillips Huntington'un Modernleşme Teorisi çerçevesinde yanıtlar aranmaya çalışılacaktır. Huntington teorisini, hızlı sosyal değişim ve modernleşmenin meydana getirdiği sorunlar, siyasete katılım arzusunda olan yeni siyasal grupların ortaya çıkması ve siyasi mobilizasyon sorunu, siyasal bütünleşmenin sınırlanması sebebiyle

yaşanan siyasi katılım patlaması ve sistem açısından adeta bir koruma duvarı olan siyasal kurumsallaşmanın eksikliği durumunda rejimin iflası üzerinde temellendirmiştir. Bildiride, İran Devrimi Modernleşme Teorisi bağlamında işlenecek ve İran modernleşmesinin "örselediği" geleneksel toplumsal katmanların siyasal iktidarı nasıl ele geçirdiği değerlendirilecektir. Bu çerçevede, Modernleşme Teorisi ve Huntington özelinde teoriye getirilen farklı bakış açılarını tartışılacak, İran modernleşmesinin ana hatları ve reformlar incelenerek, aynı bağlamın sebep olduğu devrimsel süreç analiz edilecektir.

Anahtar kelimeler: Modernleşme Teorisi, İran Devrimi, sosyal değişim, siyasal katılım, geleneksel toplum.

IRANIAN REVOLUTION IN THE CONTEXT OF MODERNIZATION THEORY

Abstract

Generally speaking, the revolution is regarded as the change of state power by force. Revolution is defined as a broader politicization of initial violence, a combination of the power of popular masses with political goals, and thus the transformation of power by the transformative force of the society. From the 16th century to the present day, the history of the great turbulent continually dividing Western society is the basis of the revolutionary studies. At present, revolutionary studies are used to explain transformations specific to the Western societies, and social transformations outside the West are not often taken into revolutionary studies. The Iranian Revolution distinguishes itself from its Western counterparts in that it uses passive resistance instead of power as a tool and succeeds in social consensus brought about by different social groups. The social transformations of the Chinese and Mexican revolutions destroyed the taboos that such social changes of political power were specific to the West.

While revisionist historians have emphasized the influence of external forces on social transformations, a group of revolution researchers such as David Parker changed that notion. These researchers have concentrated on structural changes, including the relation between revolution and modernization, on the question "why they can not have the means and the solutions to make the reforms necessary for the traditional power holders to maintain their positions as great powers." Are revolutions "a burst of modernization" within some societies? This question is important in the Iranian Revolution, where traditional

social institutions are characterized by the revolutionary character. The question is that wether the transformation that emerges with the Iranian Revolution is outside the actions of "We", which limits human history to the West? Did the Iranian Revolution emerge as a reaction to the unequal expansion of capitalism, or did it arise as the rebellion of the masses that the modernization "shrank" and pushed out of the political system?

In the context of this paper, the above questions will be sought in the context of Samuel Phillips Huntington's Theory of Modernization. Huntington's theory is built upon the following, rapid social changes and problems brought about by modernization, the emergence of new political groups in political participation and the problem of political mobilization, political involvement explosion due to the limitation of political integration, the lack of political institutionalization as a cause of the failiure of the system. In the declaration, the Iranian Revolution will be dealt with in the context of the Theory of Modernization and how the traditional social strata of Iranian modernization “shrank” the political power. In this framework, the different aspects of the theory of Modernization and Huntington will be discussed, the main lines of Iranian modernization and reforms will be stated and the revolutionary process caused by the same context will be analyzed.

Key words: Modernization Theory, Iranian Revolution, social changes, political participation, traditional society.

Giriş

Yakın zamana kadar gelişmiş/modern toplumlara özgü bir kavram olarak algılanan devrim, oryantalist kalıplara hapsedilen az gelişmiş veya gelişmemiş Batıdışı toplumlar için tasavvur edilemeyen bir olguydu. Çağdaşlaşmanın ve modernleşmenin bir basamağı olarak görülen Batı tarzı büyük devrimlerin aksine, dinin ve maneviyatın devrimci karaktere büründüğü, kendine özgü ve benzersiz bir toplumsal hareketi ihtiva eden İran Devrimi, Batı’nın modernlik/Batı tarzı gelişmişlik dayatmasına karşı ortaya çıkan radikal bir başkaldırıdır. İran Devrimi hem devrimlerin kaçınılmaz yanı olan sınıfsallığı aşan örgütsüz tavrı, hem de kadim İslam geleneğini temele alan maneviyatıyla Batılı veya Batıdışı devrimlerden tamamen ayrışır.

Modern devlet - geleneksel toplum ikilemi İran’ın yakın tarihinin gerçeği olarak değerlendirildiğinde, İran’daki toplumsal hareketin geleneksel - modern çatışması üzerinden tespiti zaruri hal almaktadır. Şah Muhammed Rıza Pehlevi tarafından uygulamaya konulan modernleşme hamleleriyle Batı modernleşme-

sinin Ortadoğu'daki sembolü haline gelen İran'da, halkın modernleşme karşısındaki hoşnutsuzluğunu anlamlandırabilmek için ülkenin din temelli geleneksel toplum yapısını ve siyasi kültürünü iyi analiz etmemiz gerekmektedir. İran'ın tarihsel arka planında varolan geleneksel toplum - çağdaş rejim ikilemi ve halka rağmen, halk için uygulanan tepeden inmeci modernleşme hamleleri, meydana gelen sosyal patlamanın ana dinamiğini oluşturmaktadır. Yaşanan bu hızlı modernleşme girişimlerinin toplumsal karşıtlık ve kurumsal dengesizliği kaçınılmaz kılması, ülkeyi topyekün bir kitlesel değişim ve dönüşümün girdabının içine sürüklemiştir. Geleneksel toplumsal tabanın modernleşmeye odaklanan sistemle aynı hızda gelişim gösteremeyerek sisteme entegre olamaması ve farklı görüşlerin siyasete katılımının sınırlanması bir toplumsal patlamayı da beraberinde getirmiştir. Bu açıdan bakıldığında İran'da yaşanan kitlesel devrimin sebebi, Şah döneminde yaşanan aşırı kalkınma ve hızlı modernleşmenin meydana getirdiği toplumsal, siyasi ve kurumsal aksaklıklardır. İran Devrimi'ni Modernleşme Teorisi bağlamında okuma zorunluluğu, modernleşme saplantılı diktatöryal rejimin, din temelli geleneksel toplum karşısında kendini yok etmesinin anlaşılması bakımından da önem arz etmektedir.

İran Devrimi'nin Modernleşme Teorisi bağlamında incelenmesi ve devrimin bu teorinin savları ile ilişkilendirilmesi, dönemin hâkim gücü olan ABD'nin Batı haricindeki toplumlara karşı uyguladığı küresel politikalardan kaynaklanmaktadır. Soğuk Savaş döneminde Sovyet tehdidine karşı az gelişmiş olarak nitelendirilen Batıdışı toplumların liberal blokta yer almalarına fırsat veren ABD merkezli sömürgesizleştirme politikası, geleneksel toplumların Batı tarzı bir modernleşme sayesinde modern dünyayla entegrasyon sürecine girmelerine de imkan tanımıştır. Bu durum ABD'nin Ortadoğu'daki en güvenilir müttefiki olan İran'ı Doğu'nun yıldızı ve aynı zamanda Batıdışı modernleşmenin sembolü haline getirmiştir. İran'da toplumsal gerçekliğe aykırı olarak yaşanan hızlı gelişimin ortaya çıkardığı hoşnutsuzluk, muhalif grupların iktidar alternatifi olarak ortaya çıkmasına sebep olmuş, rejimin modern İran'ı meydana getirebilmek adına uyguladığı reformlar ve iktidarını koruma çabaları sırasında yaşanan belli kırılma noktaları ise siyasetle ilişkisi olmayan toplumsal grupların politize olmasının yolunu açarak, kitlesel bir devrimin vücut bulmasına imkân sağlamıştır.

Modernleşme Teorisi ve Huntington'un Yaklaşımı

Aydınlanma Dönemi ile birlikte belirginleşen ilerlemeci yaklaşımlar, toplumların daima ileriye doğru hareket ettiği kaatindedir. Bu yönüyle gelişme düşüncesinin temelinde, ilerlemeci tarih algısı vardır. Batıdışı toplumların deği-

şim süreçlerini yönlendirmek amacıyla II. Dünya Savaşı sonrasında gündeme gelen gelişim kavramı, Batıdışı toplumların da gelişim sürecine katılabileceği varsayımından hareket ederek bu katılımı yönlendirme amacındaydı. Batıdışı toplumların değişim süreçleri de bu tarihlerde özellikle Amerikan bilim adamları tarafından tartışma konusu yapılmıştır. II. Dünya Savaşı sonrasında ötekileştirme ve mutlak üstünlüğe dayalı klasik Batı sömürge siyasetinin yerini Amerika merkezli sömürgesizleştirme ve bütünleşme siyasetinin almasıyla birlikte modernliğin tüm dünya ülkeleri tarafından benimsenmesine imkân sağlanması, Batıdışı toplumların da modern Batı'yı takiple ve modernliğin sembolü olan Amerika önderliğinde modernleşebileceği algısını ortaya çıkarmıştır. Modernleşmenin dört farklı boyutu olarak; demokratik kurumların gelişimini içeren siyasal modernleşme, sekülerleşme ve ulusalcı ideolojiye bağlılığın üretildiği kültürel modernleme, endüstrileşmeden farklı bir ekonomik büyüme ile özdeşleşen ekonomik modernleşme ve okuryazarlık, şehirleşme, geleneksel otoritenin zayıflaması olgularını barındıran toplumsal modernlemeden bahsedebiliriz. Modernleşme kavramı bu haliyle, Batıdışı toplumların Batılılaşma yönünde yaşadıkları bir toplumsal, ekonomik ve kültürel değişme sürecini kapsar.[1]

Modernleşme kavramının kökenlerini XIX. yy.'a kadar dayandırabiliriz.[2] Modernleşme kuramcıları modernleşmeyi, tüm toplumların gelenekselden moderne aşamalı geçişi olarak kavramsallaştırmakta ve bu geçişin dış yatırımların devreye girmesi, Batılı kurumların, değerlerin, davranışların benimsenmesi ve parlamenter demokrasinin uygulanmasıyla gerçekleşeceğini varsaymaktadırlar.[3] II. Dünya Savaşı sonrasında ABD, Batıdışı toplumların Batı ile bütünleşme politikasını desteklemiş ve böylece Soğuk Savaş öncesinde varolan siyasi ve kültürel ayrımcılığın yerini ekonomik bütünleşme almıştı. Savaş sonrasında zayıflayan Avrupalı devletlerin sömürgelerinden vazgeçmesiyle birlikte Batı karşısındaki üstünlüğünü pekiştirmekte olan Amerika'nın sömürgesizlesizleştirme siyaseti sonrasında gelişim potansiyeli bulunan yeni ulus devletlerin ortaya çıkması, Batıdışı modernleşme sorunsalını da beraberinde getirmiştir. Azgelişmiş ülkelerin kalkınması ve modernleşmesi sorununun uluslararası siyasetin gündemini meşgul etmesi sürecinde, gerek Batılı siyasetçi ve kuramcılar, gerekse azgelişmiş toplumların siyasi iradesini elinde bulunduran kadrolar ve aydınlar, gelişmemişlik sorununun çözümü olarak ekonomik kalkınma projelerinin

---

1 Fahrettin Altun, Modernleşme Kuramı: Eleştirel Bir Giriş, (3. baskı), (İstanbul: Küre Yayınları, 2011), 3,12,67.

2 İsmail Coşkun, "Modernleşme Kuramı Üzerine", *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi,* 3/1, (1989), 289.

3 Gordon Marshall, *Sosyoloji Sözlüğü,* Osman Akınbay ve Derya Kömürcü (Çev.), (Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 1999), 261.

uygulanmasını önermişlerdir. Klasik oryantalist bakış açısıyla değerlendirildiğinde, gelişmişliğin sembolü olan Batı ilericiliği karşısında diğer toplumlar doğal olarak geri kalmıştır ve azgelişmiş toplumlar için hedef Batı gelişmişliğine ulaşmak olmalıdır. Batıdışı modernleşme sorunsalından yola çıkarak geliştirilen Modernleşme Kuramı, ABD'nin komünizm tehlikesi karşısında azgelişmiş toplumların başıboş bırakılmayarak liberal blok tarafından yönetilmesi kaygısıyla ortaya koyduğu kalkınma modelleri ve modernleşme projelerinin bir sonucudur. ABD önderliğindeki modernleşme hamleleri ve ABD çıkarlarını destekleyen toplumsal değişim modelleri, Batıdışı toplumlara azgelişmişliğin çaresi olarak sunulmuştur.[4]

Kendini gelişimin, kalkınmanın ve modernizasyonun öncülü olarak gören Batı perspektifinden bakıldığında, geleneksel toplumların moderniteye ulaşma sürecinde geçirdikleri dört aşamadan ilki; siyasi partiler, parlamentolar, oy hakkı ve katılımcı karar alma mekanizmaları gibi demokratik süreçleri destekleyen siyasal modernleşme, ikincisi; sekülerleşme ve milliyetçi ideolojilere bağlılığı bünyesinde barındıran kültürel modernleşme, üçüncüsü; sanayileşmeden farklı olmakla birlikte derin ekonomik değişimlerle bağlantılı olan sanayileşme, işbölümünün artışı, yönetim tekniklerinin kullanılması, teknolojinin gelişimi ve ticari tesislerin büyümesiniyle meydana gelen ekonomik modernleşme, dördüncüsü; okuma yazma oranının artışı, şehirleşme süreci ve geleneksel otoritenin zayıflamasıyla birlikte artan sosyal ve yapısal farklılaşmayı içeren toplumsal modernleşmedir.[5] Modernleşmenin evrensel bir süreç olduğunu savunan ve yüksek okuma yazma oranı, başarılı kentleşme, kitlesel katılım ve duygudaşlığın varlığıyla temsil edildiğini söyleyen Daniel Lerner'e göre modernleşmenin başlıca nitelikleri ise; ekonomide kendine yetecek bir büyümenin sağlanabilmesi, siyasete kamusal katılım oranının artması ve farklı siyasal alternatiflerin ortaya çıkması, çağdaş ve akla uygun standartların yaygınlaştırılması, toplumsal hareketliliğin artması, hareketsiz toplumların toplumsal yapı içerisinde aktif hale getirilmesidir.[6]

Modernleşmeyi ekonomik bir süreç olarak gören kalkınma kuramcıları, temel olarak ekonomik büyüme ile kalkınmayı birbiriyle özdeşleştirmişlerdir. Azgelişmişlik sorununun aşılması konusunda ekonomik büyümeyi merkeze alan düşünürler, aynı şekilde Batılı gelişmeyi de endüstrileşme süreci ile özdeşleştirmişlerdir. Bu kavramsallaştırma sonucunda gelişmişlik düzeyi, sermaye biri-

---

4 Fahrettin Altun, "Modernleşme Kuramı ve Gelişme Sorunu", *Divan: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*, 1/8, (2000): 128-138.

5 Nicholas Abercrombre, Stephen Hill ve Briyan S. Turner, The Penguin Dictionary of Sociology, (Suffolk: Penguin Books, 1984), 138.

6 Altun, Modernleşme Kuramı: Eleştirel Bir Giriş, 85,92.

kimine bağlı olan endüstrileşme oranıyla ölçülmeye başlanmıştır. Klasik modernleşme kuramcılarının ekonomik büyümeyle kalkınmayı özdeşleştiren görüşlerinin aksine Samuel P. Huntington, siyasal gelişmişlik ve istikrarın ardından ekonomik gelişmişlik yaşanacağını öne sürmüş ve ekonomik kökenli olan Modernleşme Kuramı'na politik bir nitelik kazanmıştır. Huntington'a göre Modernleşme Teorisi'nin bileşenleri şunlardır:[7]

a. Modernleşme devrimci bir süreçtir. Geleneksel toplumdan modern topluma geçiş, bütünsel ve radikal bir değişimi de beraberinde getirmiştir.
b. Modernleşme karmaşık bir süreçtir. İçerisinde endüstrileşme, kentleşme, toplumsal hareketlilik, farklılaşma, sekülerleşme, kitle iletişiminin yaygınlaşması, okuma yazma oranının artması ve eğitim kalitesinin yükselmesi, siyasal katılımın artması gibi bir dizi olguyu barındırır.
c. Modernleşme sistematik bir süreçtir. Modernleşmenin unsurları birbiriyle bağlantılıdır ve bu unsurlar birbirini etkiler.
d. Modernleşme kültürel bir süreçtir. Avrupa'dan tüm dünyaya yayılan modernliğin yanında, Batıdışı dünya da her zaman yerli kalkınma arayışları içerisinde olmuştur.
e. Modernleşme uzun vadeli bir süreçtir. Modernleşme devrimci olmasının yanında, bşr o kadar da evrimci bir süreçtir. Dolayısıyla modernleşmenin bünyesinde barındırdığı değişimin bütünselliği zamanla kendini ortaya koyabilir.
f. Modernleşme tedrici bir sürçtir. Bütün toplumlar gelenekselden modern aşamaya doğru, aynı aşamaları içeren kademeli bir seyir izlemektedir.
g. Modernleşme homojenleştirici bir süreçtir. Modern toplumlar temel benzerlikler taşırrlar. Ortak yönelim ise karşılıklı bağımlılık ve nihai bütünleşme yönündedir.
h. Modernleşme geri dönülemez bir süreçtir. Modernleşme oranı toplumlar arasında farklılıklar gösterse de, değişimin yönü bütün toplumlarda aynıdır.
ı. Modernleşme ilerlemeci bir süreçtir. Bütün toplumlarda kaçınılmaz bir süreç olan modernleşme, aynı zamanda arzu edilen bir süreçtir.

[7] Samuel P. Huntington, "The Change to Change: Modernization, Development and Politics", *Comparative Politics,* 3/3, (1971): 288-290.

Toplumsal Hareketlilikten Kitlesel Devrimine

Toplumların yaşadığı uluslarüstü modernleşme sürecinden yola çıkan modernleşme kuramcıları devrimi teknolojik ve ekonomik değişim üzerinden açıklar. Modernizasyon Teorisi, öncesinde ekonomik veya politik kaygıları olmayan grupların, modernleşmenin getirdiği değişim ve gelişimle birlikte ekonomik gelişim ve politik katılım taleplerinin yükseldiğini ve bu durumun da kitlelerin harekete geçme potansiyelini arttırdığını öne sürer. Devrim ise kitlelerin bu taleplerinin karşılanamaması sonucunda gerçekleşir.[8] Eisenstadt'a göre, az gelişmiş ülkelerde modernleşmeye geçiş ve değişim süreçleri dengesiz biçimde gerçekleşir ve bunu aşmanın yolu çeşitli mekanizmaların, örgütlerin ve aracı kurumların gelişimine imkân vermekten geçer. Dengesizlik sorununu giderecek ve toplumsal dayanışmayı sağlayacak olan şartlar bunlardır. Tüm sosyal alanlarda değişimi gerekli kılan modernleşme, kültürel karşı koyma amacıyla gerçekleştirilen protesto hareketlerine ve çeşitli gruplar arasında çatışma ve ayrılıklara sebep olabilir. Bu şekilde değişimi ve protesto hareketlerini bünyesinde barındıran modernleşme, toplumsal kargaşa ortamını da beraberinde getirir. Modernleşme sürecine karşı yaşanan bu direncin bir sebebi de geleneksel toplumların merkezle tam bir bütünleşememesidir. İran'ın tarihsel arka planında varolan geleneksel toplum yapısının yeni düzenin dışına itilmesi ve sistemle bütünleşememesi, Şah modernleşmesinin tabana yayılmasını imkânsız hale getirmiştir. Modernleşme sürecinde dinin araçsallığı üzerinde duran Robert N. Bellah, toplumların gelişmesini toplumsal alanların modernleşmesine bağlar ve modernleşme için kültürde yer alan geleneksel unsurların tamamen ortadan kaldırılmasına gerek olmadığını, hatta modernleşme sürecinde bu unsurlardan faydalanılabileceğini savunur. Geleneksel toplumlarda yaşanan modernleşme sürecinin halk gözünde meşruiyet kazanamamasının sebebi, modernleşebilmek uğruna geleneksel yapıların tahrip edilmesi ve geleneksel kültürün modernleştirici elitler tarafından yok sayılmasıdır. Dolayısıyla Şah'ın gelenek ve din unsurlarını modernleşme süreci içerisinde tutmaması, İran modernleşmesinin meşruluğunu yitirmesine sebep olmuş ve reformların toplum nezdinde kabul görmesini engellemiştir.[9]

Huntington'a göre modernleşme bilinçli toplumu meydana getirir. Siyasal modernleşme ise, siyasal bilinçliliğin yeni toplumsal gruplara yayılmasını ve bu grupların siyasete seferber edilmesini içerir. Fakat hızlı ve dengesiz yaşanan modernleşme, devrimsel süreci kaçınılmaz kılar ve modernleşmenin toplumu

---

8 James DeFronzo, *Devrimci Hareketler ve Devrimlerin Karakteri*, Serra Bozbulut (Çev.), (Ankara: Sitare Yayınları, 2011), 44.

9 Altun, Modernleşme Kuramı: Eleştirel Bir Giriş, 109-115.

bilinçlendirmesiyle başlayan sürecin sonunda siyasal katılım patlaması yaşanır, bunun ardından da devrim meydana gelir. Devrimin modern toplumlarda meydana geleceği varsayımından yola çıkarak modernleşmeden devrime uzanan süreci; "Sosyo-ekonomik temele dayalı modernleşme sosyal hareketliliği, toplumsal dönüşümün ortaya çıkardığı yönetimsel memnuniyetsizlik siyasete katılım talebini, siyasi taleplere karşı rejimin gösterdiği direnç siyasal şiddeti, siyasal şiddetle yönetime katılım arzusunun sınırlanması devrimsel süreci başlatır" şeklinde özetleyebiliriz. Bu manada devrim, siyasal katılım patlamasının aşırı bir örneğini oluşturur ve bu patlama olmadan devrim gerçekleşmez. Devrimin meydana gelmesi, siyasal katılım patlamasının yaşanmasına bağlıdır. Bununla birlikte tam anlamıyla devrim, yeni bir siyasi düzenin uygulamaya konması ve kurumsallaştırılması olarak tanımlayabileceğimiz ikinci bir safhayı da içerir. Başarılı bir devrim, hızlı bir siyasi seferberlik ve kurumların hızlı bir şekilde ulusallaşmasının bileşimiyle doğru orantılıdır.[10]

Herhangi bir kitlesel başkaldırıyı devrime dönüştüren koşullar hakkında genelleme yapmak mümkün değildir, bunun için kendine özgü yapısı olan her toplumsal olayın devrimsel süreç bağlamında derinlemesine analiz edilmesi gerekmektedir.[11] İran Devrimi'ni analiz ederken modernleşmeden devrime uzanan aşamada, toplumsal hareketliliğin devrimsel sürece dönüştüğü kırılma noktasını tespit etmek sürecin anlamlandırılabilmesi adına önemlidir. 1950'li yıllarda devlet yönetiminde söz sahibi olan ulusalcıların iktidarla yaşadıkları çekişmeden sonra sistemden dışlanmasıyla başlayan ve 1963'teki Ak Devrim'i de içine alarak 1975'e kadar devam eden dönemde yaşananları devrimsel sürecin altyapısını oluşturan toplumsal hareketler olarak değerlendirebiliriz. Fakat 1975'te Diriliş Partisi (Hizb-e Rastakhiz)'nin kurularak iktidarın ideolojisi dışında siyaset yapmanın tamamıyla kısıtlandığı tek partili siyasal yapı ve rejimin iflasını getirecek derecede büyük bir ekonomik krizin baş gösterdiği 1977 yılından yaşanan kopuştan sonra, Huntington'un değindiği şekilde geri dönülemez bir devrimsel sürece girildiğini söylemek yerinde olacaktır.

Devrimsel Süreçte Yaşanan Kırılma Noktaları

İran'da yaşanan toplumsal hareketlilik ve devrimsel süreçte siyaseten önemli kırılma noktaları yaşanmıştır. Bunları kronolojik olarak kabaca üç aşa-

---

[10] Samuel P. Huntington, Political Order in Changing Societies, (third edition), (New Haven and London: Yale University Press, 1969), 266.

[11] David Parker, "Giriş: Devrime İlişkin Yaklaşımlar", *Batı'da Devrimler ve Devrimci Gelenek 1560-1991*, David Parker (ed.), Kemal İnal (Çev.), (Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2003), 21-22.

mada sıralamak gerekirse ilk olarak; II. Dünya Savaşı sonrası oluşan konjonktürün etkisiyle İran'da güçlenen sosyalist hareketler, 1951 yılında Şah karşıtı Ulusal Cephe lideri Dr. Muhammed Musaddık'ın başbakan seçilmesiyle birlikte devlet yönetiminde söz sahibi konuma geldi. Fakat Şah Muhammed Rıza Pehlevi'nin ABD ile olan yakın ilişkileri ve Soğuk Savaş döneminde ABD'nin liberalizmi bölgede hâkim kılma çabaları, kısa sürede sosyalist-komünist bloğun sistemden dışlanmasıyla sonuçlandı. Dr. Musaddık'ın 1953'te ABD ve İngiltere tarafından tertiplenen Ajax Operasyonu'yla devrilmesi ve ülkeden kaçan Şah'ın tekrar iktidara getirilmesiyle ulusalcılara karşı müthiş bir baskı dönemi başladı. İkinci olarak; Ulusalcılara uygulanan bu baskı döneminde tarihsel olarak görece özerliğe sahip olan dini kesim, Şah tarafından komünist tehlikeye karşı bir nevi koruma duvarı olarak görülmekte ve siyasetle ilgili olmadığından dolayı bu kesime kısmen serbestlik tanınmaktaydı. Ancak 1963'te Şah modernleşmesinin sembolü olarak nitelendirilen Ak Devrim'in, toplumun ekserisini oluşturan muhafazakâr kesim tarafından kabul görmemesi ve reformlara muhalefet edenlerin bastırılması, ulusalcılardan sonra ikinci bir muhalif cephe olan dini kesimin siyasi arenaya dâhil olmasına ve hatta diğer muhalif kesimlerin de Şah karşıtı ittifaka girişeceği bütüncül bir muhalefet sürecinin başlamasına sebep oldu. Üçüncü olarak ise; Şah'ın, yükselen muhalif hareketlere karşı 1975 yılında Diriliş Partisi'ni kurarak tek partili sisteme geçmesi ve bu parti dışında siyaset yapılmasına müsaade etmemesi, toplumsal hareketliliğin devrimsel karaktere bürünmesi açısından dönüm noktası oldu. Özellikle 1960'lı yıllardan itibaren yaşanan aşırı ekonomik büyümenin ardından, 1977 yılındaki ekonomik kriz ise devrimin meydana gelmesini destekleyen son aşama oldu. Bu şekilde siyasi kısıtlamalarla süreç, Huntington'un sözünü ettiği siyasal katılım patlamasının gerçekleşmesine ve ardından yaşanan ekonomik buhran devrimin vücuda gelmesine sebep oldu.

Birinci aşama: Pehlevi Hanedanlığı'nın kurucusu Rıza Şah döneminin karakteristik özelliği, din adamlarının etkinliğini azaltmak amacıyla yapılan laik çalışmalar, kapsamlı ekonomik reformlar ve milliyetçiliğe dayalı politikalardı. II. Dünya savaşı öncesi 1941'de İran'ın İngiltere ve Rusya tarafından eş zamanlı işgali sonucunda, Şah tahttan indirilerek yerine oğlu Muhammed Rıza Şah getirildi. Oğul Şah babasının karizmasına sahip olmasa da ABD'nin desteği ve teşvikleriyle önemli yapısal değişiklikleri hayata geçirdi.[12] Muhammed Rıza Şah iktidara geldikten sonra rejime karşı birtakım muhalif hareketler baş gösterdi, fakat Şah bu başkaldırıları bertaraf ederek ABD'nin de desteğiyle dışlayıcı ve baskıcı tarzda merkezi bir yönetim kurmayı başardı. Hızlı ekonomik kalkınma-

[12] Michael D. Richards, *Dünya Tarihinde Devrimler*, Gül Çağalı Güven (Çev.), (2. baskı), (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2014), 106.

nın ortaya çıkardığı dengesizlikler ve iktidara karşı gelişen tehditlere karşı baskıcı uygulamalarını genişleten devlet yapısı, Şah rejimini devrilmeye açık hale getirdi. Şah ilk yıllarında demokratik kurumsallaşma ve siyasi katılım adına bazı uygulamaları hayata geçirmesine rağmen, ılımlı görünen bu ortam fazla sürmedi ve özellikle Dr. Musaddık döneminde monarşi yanlıları ile liberal milliyetçiler arasında çatışmalar yaşandı. Yönetim düzeyinde yaşanan bu çatışmaların zemini ise, devlet aygıtlarının denetimi, iktidarın kullanacağı gücün boyutları, petrolün kurumsallaşması, ekonomik eşitsizlik ve toprak reformu, sivil özgürlükler, demokratik haklar ve seçim yasası gibi konulardı. Dr. Musaadık liderliğindeki Milli Cephe'nin baskılarına dayanamayarak yurt dışına kaçan Şah[13], kısa zaman sonra CIA ve MI6 tarafından tertiplenen yeni bir darbeyle tekrar iktidara geldi. Liberal milliyetçiler ve onlara en büyük desteği veren çarşı esnafı, yaşanan iktidar mücadelesini kaybetmelerinin yanında siyaseten de sistemden saf dışı edildiler. Bu tehlikeli girişimden sonra muhalifler üzerindeki denetimini arttırmak isteyen Şah, 1957'de gizli polis örgütü SAVAK'ı kurdu.[14] Şah döneminde yaşanan toplumsal hareketlerin ilk kırılma noktası, siyaseten iktidarın en büyük rakibi olarak görülen bu kesimin ve destekçilerinin baskı altına alınması oldu.

İkinci aşama: Ulusalcılara karşı kazanılan bu rekabet sonrasında siyasi olarak ülkeyi rayına soktuğunu düşünen Şah, tasarladığı modernleşme hamlelerini uygulamaya koymak için artık ortamın müsait olduğu kanaatinde olmasına rağmen, devlet kaynaklarının potansiyelini düşünmeden ve gerekli toplumsal şartların oluşmasını beklemeden ani ve köklü bir modernleşme hareketi başlattı. Bu modernleşme hareketleri seküler eğitim sistemi, sanayileşme ve modern bir ordu temelinde şekilleniyordu.[15] 1963 yılında ilk olarak 6 maddeyle uygulamaya konulan ve Şah modernleşmesinin sembolü olarak nitelendirilen Ak Devrim reformları; toprak reformu, otlakların ve mezraların millileştirilmesi, devlet fabrikalarındaki hisselerin halka arzı, işçilerin kendi çalıştıkları fabrikalarının kârlarına ortak edilmesi, kadın ve erkeklere eşit oy hakkı tanıyan seçim kanununun düzenlenmesi, okuma-yazma oranının artması amacıyla bilim ordusunun kurulmasını içermekteydi.[16] Sonrasında bu altı maddeye; sağlık ordusu, bayın-

---

13 Kaan Dilek, *İran'ın Orta Asya Politikaları*, Murat Yılmaz (ed.), Ankara, Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi Yayını, Yayın no: 07, Eylül 2011, 18.

14 Misagh Parsa, *Devlet, İdeoloji ve Devrim: İran, Nikaragua ve Filipinler Devrimlerinin Karşılaştırmalı Analizi*, Alper Birdal, Nahide Özkan ve Derya Göçer (Çev.), (İstanbul: İletişim Yayınları, 2004), 52-55.

15 Ömer Faruk Görçün, *1979 İran İslâm Devrimi Sonrası Türk-İran İlişkileri*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Edirne, 2006, 44.

16 Mosaud Kamali, Revolutionary İran: Civil Society and State in the Modernization Process, (Aldershot: Ashgate Publishing, 1998), 144.

dırlık ve refah ordusu, insaf evlerinin kurulması şeklinde üç madde daha eklenerek, reformlar dokuz maddeden müteşekkil olarak tamamlanmış oldu. Din adamlarının politikaya müdahil olması ve Şah'a muhalefeti, bu reform hareketlerinin tasarlandığı 1960'lı yıllara kadar dayandırılabilir. Humeyni'nin Ak Devrim'e muhalefeti özellikle İslâmın ve din adamlarının konumu, kadınlara eşit oy hakkı ve toprak reformu noktalarında yoğunlaşmaktaydı. Rejim ile din adamları arasındaki ittifakın kırılma noktası ise, bu tarihlerde Şah'ın devrilmesi için çağrıda bulunan tek dini ve siyasi lider olan Humeyni'nin hapse atılması oldu. Sonrasında Şah'ın merkezileşen iktidar yapısına ve güçlenen ekonomiye güvenerek din adamlarını sistemden soyutlaması, din kurumunun kaynaklarını kısıtlayarak din adamlarını hükümetin ekonomik yardımlarına muhtaç hale getirmesi rejime olan muhalefeti daha da arttırdı. Devlet ile din arasındaki tarihsel ittifakı zayıflatan bu uygulamalar din adamlarının toplumsal ve siyasi meselelerde politize olmasının yolunu açtı.[17] Tarihsel olarak güçlü bir geleneksel altyapıya sahip olan İran'da dini kesimin siyasete müdahil olması, nüfuz olarak kısmen konjonktürel olarak değerlendirebileceğimiz ulusalcı/sosyalist hareketten çok daha önemliydi.

Üçüncü aşama: 1975 öncesinde İran'da biri devlet ve diğeri de resmi muhalefet olarak nitelendirilebilecek olan iki partili bir siyasal sistem mevcuttu. Muhammed Rıza Şah 1975'de mevcut partileri kapatarak rejimin geleceği için sakıncalı olarak gördüğü bu sistemin yerine, sınıfsız ve çatışmasız bir İran toplumunu meydana getirmek amacıyla Diriliş Partisi'ni kurdurdu.[18] Böylelikle Şah siyasal yaşamın tek parti gözetimine gireceğini, seçimlerde partiye oy vermek ve üye olmanın bütün tüm yurttaşların görevi olduğunu, partiye üye olmayanların ise gizli komünist olarak suçlanacağını ilan ediyordu. Diriliş Patisi'nin kuruluşu siyasi alanla sınırlı kalmadı ve toplumsal yapıyı da etkiledi. Parti geleneksel pazar üzerindeki devlet denetimini yoğunlaştırdı, tarihsel geçmişi olan özerk locaların gücünü kırmak amacıyla devlet locaları kuruldu ve esnaf da kurulan bu localara üye olmaya zorlandı. Bunun yanında Şah 1975 yılındaki ekonomik krizin sorumlusu olarak gördüğü pazar esnafına yönelik denetimlerini yoğunlaştırdı, ağır vergiler uyguladı ve bununla da yetinmeyerek pazar esnafının geleneksel müttefiki olan ulemaya saldırdı. Ulemanın muhalefetini arttırmasına karşılık olarak ise Kum'da bulunan Feyziye Başmedresesi kapatıldı. Şah'ın monarşiyi güçlendirmek amacıyla kurduğu Diriliş Partisi, rejimin zayıflamasına sebep olmasının yanında kitlesel hoşnutsuzluğu arttırarak toplumsal seferberliği hızlandırdı. Şah'ın, isteklerini siyasi ortama aktarmakta çaresiz olan sessiz muhalifleri partiye üye olmaya ve parti lehine propaganda yapmaya zorlaması,

[17] Parsa, *Devlet, İdeoloji ve Devrim*, 194-197.
[18] Serpil Üşür, Din, Siyaset ve Kadın: İran Devrimi, (İstanbul: Alan Yayıncılık, 1991), 125-126.

pazarı ve dini kesimi düşman olarak ilan etmesi geleneksel yapıyla modern rejim arasındaki bağı tamamen kopararak rejimin çöküşünü hızlandırdı.[19] Siyasi sorunların toplumsal ve ekonomik yaşama sirayet etmesiyle başgösteren bu tehlikenin zirve noktası, dünya piyasasında petrol fiyatlarındaki düşüşüyle başlayan ve petrole dayalı olan İran ekonomisinin durgunlaşmasına sebep olan ekonomik krizdir.[20] 1977-1979 yılları arasında yaşanan bu ekonomik daralma, İran'da yaşanan toplumsal hareketlenmenin kitlesel devrime dönüşmesinde en kritik aşama olmuştur. Yaşanan bu ekonomik kriz rejimin muhalefete uzun yıllardan beri uyguladığı baskısının azalması, 1978'de Diriliş Partisi'nin kapatılması ve bazı siyasi suçluların serbest bırakılmasının ardından gelen çözülmenin de yolunu açmıştır.[21]

Genel olarak bakıldığında toplumsal olaylar, toplumda özellikle belli kesim üzerinde sosyal ve siyasi baskıların birikmesi ve iktidara karşı oluşan hoşnutsuzluğun sonucunda yaşanan toplumsal patlamalarla meydana gelir. Bunun yanında araştırmacıların birçoğu, toplumsal olayların kaynağını, toplumsal tabanda varolan sorunların yöneticiler tarafından önemsenmemesi ve çözüme kavuşturulmaması olarak görmüşlerdir. Böyle bir ortamda yönetenlerden istediklerini alamayan veya gelişmeler konusunda tatmin olmayan toplumlar, buna karşı olan tepkilerini gösteri yürüyüşleri, protesto, miting gibi çeşitli toplumsal eylemlerle ifade etme yoluna gitmişlerdir.[22] İran'da yaşanan tarihsel süreç bağlamında ele alırsak, modernleşme ile birlikte gelişen kurumsallıktan yoksun tepeden inmeci kalkınma hamleleri ve siyasi yapılanma girişimleri belli bir süreçten sonra zaaflarını ortaya koymuş, ekonomik tatminsizlik ve siyasi katılımın sınırlanması sonucu olağan olarak değerlendirilebilecek toplumsal hareketler kolektif eyleme, tanınan kısmî serbestlik sonrasında kolektif eylemlerin yönünü belirlemesi de Huntington'un işaret ettiği toplumsal katılım patlamasına ve kitlesel devrime sebep olmuştur.

Sonuç

Tarihsel manada güçlü bir geleneksel altyapıya sahip olan İran, Pehlevi Hanedanlığı'nın kurulmasıyla birlikte eşine az rastlanır bir gelişim göstererek Batıdışı modernleşmenin sembolü haline geldi. Gelenekselden moderne doğru

---

19 Ervand Abrahamian, *Modern İran Tarihi*, Dilek Şendil (Çev.), (2. baskı), (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2011), 196-201.

20 Richards, *Dünya Tarihinde Devrimler*, 110.

21 Parsa, *Devlet, İdeoloji ve Devrim*, 388.

22 Murat Gözübenli ve İsmail Şahin, "Toplumsal Olaylarda Şiddet Davranışına Teorik Yaklaşımlar: Gezi Parkı Örneği", *Güvenlik ve Toplum Dergisi*, 1/1, (2016): 3-8.

yaşanan bu kapsamlı değişim ve dönüşüm sürecinde gerek yenilikleri benimsememekte direnen toplumsal tabanın iktidarda oluşturduğu baskı, gerekse iktidarın reformları hayata geçirme konusundaki otoriter dayatmaları toplum ile rejim arasında uzun vadeli çatışmayı kaçınılmaz kıldı. İran'ın gelişmiş ülkelerle boy ölçüşecek seviyeye ulaşabilmesi için geleneksel yapıyı sekülere doğru dönüştürme ve modern ulus devleti inşa etme amacında olan Şah Muhammed Rıza Pehlevi'nin uyguladığı iktisadi, kültürel, sosyal ve siyasal gerçekliğe aykırı uygulamalar, toplumsal tabanı oluşturan kitlenin sistemle bütünleşmesine müsaade etmedi ve toplum tarafından benimsenmeyen modernleşmenin yönetici elitlerle sınırlı kalmasına sebep oldu.

Huntington Modernleşme Teorisi'ne getirdiği yaklaşımında, sürecin iyi yönetilememesi halinde bütün toplumlar tarafından arzu edilebilir bir durum olan modernleşmenin toplumsal devrime sebep olabileceğini belirtmektedir. İran'ın modernleşme sürecinde siyasal istikrar, bürokratik gelişim, ekonomik büyüme ve eğitim seviyesinin artması kaçınılmaz olarak toplumsal bilinçlenmeyi de beraberinde getirmiştir. Modernleşmeyle birlikte yaşam standartlarının yükselmesi insanların beklentilerini arttırmış ve yeni toplumsal gruplar yönetime katılım talebinde bulunmuştur. Fakat siyasal istikrarın ardından gelen hızlı ekonomik büyümenin, toplumsal tatminsizliği ve yönetimsel istekleri arka planda bırakacağını düşünen Şah, siyasete katılım arzusunda olan grupları baskı altına alarak toplumsal hareketliliğin artmasına ve siyasal katılım patlamasının ardından gelen devrimsel sürecin başlamasına sebep oldu.

Modernleşme sürecinde Şah yönetimi, siyasal istikrarın korunması ve ağır sanayileşmeye dayalı ekonomik kalkınmanın sürdürülmesi hedefinin dışında toplumsal ve siyasi taleplere karşılık veremedi. Dönemsel olarak yapılan politik hamlelerin birbiriyle ilişkilendirilebilecek olan olumsuz etkileri kartopu şeklinde birikerek rejimin iflasını getirdi. Toplumsal hareketliliğin kitlesel devrime dönüşme süreci, ulusal manada dönemsel konjonktürün gereği ve içerideki siyasi istikrarın tesisi için ülkedeki Rus destekli ulusalcı yapılanmanın ABD'nin yardımıyla saf dışı edildiği siyasi izolasyonla başlayarak, toplumun ekserisini oluşturan geleneksel tabana hükmeden dini kesimin politize olmasına sebebiyet verecek reform hamlelerinin hayata geçirilmesiyle devam etti. İran'a altın çağını yaşatan Şah, buna karşılık baskıcı politikalarını da zirveye çıkardı ve tek partili sisteme geçerek muhalif grupların siyaset yapmasını tamamen yasakladı. Siyasete katılımı engellenen ve sürekli baskı altında tutulan Şah karşıtı grupların tek amaç uğrunda birleşmesi, devrimin hemen öncesinde yaşanan ekonomik krizin de etkisiyle siyasal katılım patlamasına ve ardından da toplumsal devrime sebep oldu.

Kaynakça

Abercrombre, Nicholas, Hill, Stephen ve Turner, Briyan S. The Penguin Dictionary of Sociology. Suffolk: Penguin Books, 1984.

Abrahamian, Ervand. *Modern İran Tarihi*, Dilek Şendil (Çev.), (2. baskı), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2011.

Altun, Fahrettin. Modernleşme Kuramı: Eleştirel Bir Giriş, (3. baskı), İstanbul: Küre Yayınları, 2011.

Altun, Fahrettin. "Modernleşme Kuramı ve Gelişme Sorunu", *Divan: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*, 1/8, (2000): 123-186.

Coşkun, İsmail. "Modernleşme Kuramı Üzerine", *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 3/1, (1989): 289-290.

DeFronzo, James. *Devrimci Hareketler ve Devrimlerin Karakteri*, Serra Bozbulut (Çev.), Ankara: Sitare Yayınları, 2011.

Dilek, Kaan. *İran'ın Orta Asya Politikaları*, Murat Yılmaz (ed.), Ankara: Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi Yayını, Yayın no: 07, Eylül 2011.

Görçün, Ömer Faruk. *1979 İran İslâm Devrimi Sonrası Türk-İran İlişkileri*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Edirne, 2006.

Gözübenli, Murat ve Şahin, İsmail. "Toplumsal Olaylarda Şiddet Davranışına Teorik Yaklaşımlar: Gezi Parkı Örneği", *Güvenlik ve Toplum Dergisi*, 1/1, (2016), 1-32.

Huntington, Samuel P. "The Change to Change: Modernization, Development and Politics", *Comparative Politics, 3*/3, (1971): 283-322.

Huntington, Samuel P. Political Order in Changing Societies, (third edition), New Haven and London: Yale University Press, 1969.

Kamali, Mosaud. Revolutionary İran: Civil Society and State in the Modernization Process, Aldershot: Ashgate Publishing, 1998.

Marshall, Gordon. *Sosyoloji Sözlüğü,* Osman Akınbay ve Derya Kömürcü (Çev.), Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 1999.

Parker, David. "Giriş: Devrime İlişkin Yaklaşımlar", *Batı'da Devrimler ve Devrimci Gelenek 1560-1991*, David Parker (ed.), 13-30, Kemal İnal (Çev.), Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2003.

Parsa, Misagh. *Devlet, İdeoloji ve Devrim: İran, Nikaragua ve Filipinler Devrimlerinin Karşılaştırmalı Analizi*, Alper Birdal, Nahide Özkan ve Derya Göçer (Çev.), İstanbul: İletişim Yayınları, 2004.

Richards, Michael D. *Dünya Tarihinde Devrimler*, (2. baskı), Gül Çağalı Güven (Çev.), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2014.

Üşür, Serpil. Din, Siyaset ve Kadın: İran Devrimi, İstanbul: Alan Yayıncılık, 1991.

IKBY REFERANDUM SÜRECİNDE İRAN - TÜRKİYE İLİŞKİLERİ: FIRSATLAR VE RİSKLER

Hazar VURAL JANE

(Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü)

Arş. Gör. Murat JANE

(Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Bölümü)

2003'te ABD'nin Irak'ı işgali ile birlikte ülkede köklü değişiklikler ortaya çıkmış, ABD'nin öncülüğünde gerçekleştirilen Ekim 2005 tarihli anayasaya istinaden Irak Kürt Bölgesel Yönetimi (IKBY) kurulmuş, böylelikle 25 Eylül 2017'de olması planlanan IKBY referandumuna giden süreç başlamıştır. Öte yandan bölgenin iki önemli devleti olan İran ve Türkiye'nin söz konusu referandumla ilgili önemli çekinceleri vardır. Uzun bir süredir Suriye İç Savaşı'ndan dolayı görüş ayrılığı yaşayan ve bölge politikalarını farklı eksende geliştiren Türkiye ve İran, Irak'taki bu gelişme karşısında ortak bir tutum benimsemiş ve güvenlik ekseninde bir diyalog inşa etmeye başlamıştır.

PYD-YPG tehdidi devam ederken, IKBY'deki referandum dikkatleri yeniden bölgeye çekmiştir. Bu bağlamda, NATO üyesi Türkiye ve komşusu İran'ın, nasıl bir dış politika izleyecekleri sorusu öne çıkmaktadır. İran Genelkurmay Başkanı M. Hossein Bagheri'nin Türkiye ziyareti önemlidir. Halihazırda istikrarsızlıkların yaşandığı ve terör örgütlerinin bu istikrarsızlıktan faydalandığı ortamda Irak'ın olası bölünmesinin, bölgenin durumunu daha kötü hale getireceği kanaatinde olan Türkiye ve İran bölgedeki bu önemli gelişmeye farklılıklarını bir kenara bırakarak yaklaşma eğilimindedir.

IKBY'nin bağımsızlık referandumu, başta Irak merkezi hükümeti olmak üzere, Türkiye ve İran tarafından, Irak'ın toprak bütünlüğüne aykırı olduğu ve teröre uygun bir ortam yaratma potansiyeli olduğu için reddedilmektedir. Bu bağlamda, çalışmada İran ve Türkiye'nin, Irak'taki gelişmeler kapsamında işbirliği potansiyeli ve bunun sınırları analiz edilecektir.

Anahtar Kelimeler: IKBY, Referandum, İkili ilişkiler, NATO, Terör.

İRAN-TÜRKİYE İŞBİRLİĞİNDE ABD ROLÜNÜN NEO GRAMSCIYEN ÇÖZÜMLEMESİ

Arş. Gör. Hatice Hande ORHON ÖZDAĞ

(Beykent Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, Marmara Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı Doktora Öğrencisi)

Bu bildiride, kriz içerisindeki Ortadoğu'nun iki önemli aktörü olan İran ve Türkiye arasındaki işbirliği alanları ile ABD'nin İran ve Türkiye ile ilişkilerinin, İran-Türkiye işbirliği zeminini ve niteliğini ne şekilde etkilediği, Neo Gramsciyen kuram çerçevesinde ele alınacaktır.

Bu çalışmada, Neo Gramsciyen kuramın, dünya düzenine ilişkin çıkarımları çerçevesinde, İran ve Türkiye, Cox'un belirlediği üç güç kategorisi olan maddi kabiliyetler, kurumlar ve fikirler temel alındığında, İran ve Türkiye'nin farklı tarihsel blokların bileşenleri olarak ele alınmaktadır. Ancak yine kuramın temel yaklaşımı çerçevesinde, hem İran ve Türkiye'nin bileşeni olduğu tarihsel bloklar, hem de İran ve Türkiye'nin iç ve dış siyasal yönelimleri sabit kalıplar olarak değil, değişken tarihsel yapılar olarak ele alınmaktadır. Bu yaklaşım, İran ve Türkiye arasındaki işbirliği eğilimlerinde görece organik olan öğelerle konjonktürel olan öğelerin ayrımını olanaklı kılmaktadır. ABD ise baskın tarihsel bloğun, Ortadoğu'da müdahaleleri en yoğun olan aktörü olmasının yanı sıra, Türkiye ile tarihsel ittifakı ve İran ile olan tarihsel sorunları çerçevesinde İran ve Türkiye işbirliğinin zeminin ve niteliğinin şekillenmesinde belirleyici bir aktör olarak değerlendirilmektedir. Bu çerçevede, bildirinin temel argümanı şu şekilde ifade edilebilir:

İki farklı tarihsel bloğun bileşeni olarak görülebilecek olan İran ve Türkiye'nin, kriz içerisindeki Ortadoğu'da işbirliğinin derinleşmesine neden olabilecek ortak çıkarları bulunmaktadır. Soğuk Savaş döneminden beri Türkiye ile ittifak halinde olan ABD'nin, İran ile sorunlu ilişkileri, İran-Türkiye arasındaki işbirliği zeminini ve işbirliğinin niteliğini etkilemektedir. Yakın zaman İran-Türkiye ilişkilerine bakıldığında, bu ikisinin ABD ile ilişkileri bağlamında dört temel eğilimin belirdiği görülmektedir: (i) Türkiye'nin ABD ile yakın ilişki halinde olduğu dönemlerde, Türkiye'nin İran politikasını ABD'nin Ortadoğu politikalarıyla uyumlu olarak şekillendirmesi; (ii) İran ve Türkiye arasında işbirliğinin derinleşmesi girişimlerinin, ABD'nin itirazına neden olması ve işbirliğinin kısıtlanması (ABD'ye rağmen işbirliği dönemi); (iii) Türkiye ile ABD ilişkilerinin olumsuz seyrettiği dönemlerde, Türkiye-İran ilişkilerinin derinleşmesi

(ABD'ye karşı işbirliği dönemi); (iv) İran ve ABD arasındaki gerilimin yumuşadığı dönemlerde, Türkiye İran işbirliğini derinleştirme girişimleri (ABD ile birlikte işbirliği dönemi). Dolayısıyla, İran ve Türkiye arasındaki işbirliğinin derinleşmesinde bu iki ülkenin de ABD'ye yönelik tutumlarının benzer doğrultuda olması gerektiği sonucuna varılabilir.

Anahtar Kelimeler: İran-Türkiye İşbirliği, ABD, Neo-Gramsciyen Kuram, Tarihsel Blok, Robert Cox.

Panel 29
11:30 - 12:45
(Rektörlük D)
Oturum Başkanı: Yrd. Doç. Dr. Alper Tolga BULUT

Determinants of the Support for Immigrant Enfranchisement in Western Countries

Assist. Prof. Dr. Alper Tolga BULUT, Karadeniz Technical University

Res. Assist. Emel İLTER, Karadeniz Technical University

Nordic Security Community: What is it, Where does it come from?

Dr. Hakan MEHMETÇİK, Marmara University

The Externalization of Migration Management and Deconstruction of Europeanness beyond the EU Borders

Res. Assist. Ebru Dalğakıran, Marmara University

DETERMINANTS OF THE SUPPORT FOR IMMIGRANT ENFRANCHISEMENT IN WESTERN COUNTRIES

Assist. Prof. Dr. Alper Tolga BULUT

(Karadeniz Technical University, Department of International Relations)

Res. Assist. Emel İLTER

(Karadeniz Technical University, Department of International Relations)

What are the factors that lead states to enfranchise legal immigrants? Although scholars have yet started to examine the roots of the variance between different countries in terms of enfranchising resident aliens[1], the issue of immigrant voting is hardly a new phenomenon. Until early 20th Century, the criteria for voting rights were gender, race and wealth, not citizenship. In the era of global migration increasing demands force states to consider certain kinds of political participation rights to immigrants. As will be shown later in this paper, there is great variation among states in terms of the alien suffrage policy. Some states allow resident aliens to vote in national elections, some allow participation at local level whereas some states remain reluctant about offering any voting privilege.

This paper analyzes the determinants of public attitudes towards the enfranchisement of legal immigrants in Western countries. Using data from Transatlantic Trends Immigration Survey, and utilizing a Social Identity theory of I show that supranational identity has a positive impact on support for enfranchisement of legal immigrants. I also test the theories of contact, symbolic group conflict and information, and show that intimate contact with immigrant groups has a positive effect on the views about immigrant voting rights. The results also indicate that feeling of cultural threat negatively affects the support for alien suffrage at both local and national level.

Key Words: Immigrant, Enfranchisement, Western Countries, Voting, Alien Suffrage.

[1] Scholars use different concepts in explaining the enfranchising legal immigrants. The terms immigrant enfranchisement, resident alien enfranchisement and alien suffrage are used interchangeably in this paper. All three concepts are used to explain granting voting rights to legal immigrants that meet certain residency criteria.

NORDIC SECURITY COMMUNITY: WHAT IS IT, WHERE DOES IT COME FROM?

Dr. Hakan MEHMETÇİK

(Marmara University, Department of International Relations)

The concept of security communities that is used generally as a framework to study peace building processes in the different parts of the world. One of such region is the Scandinavia, or Nordic Peace Building process. On the contrary the general apprehension of the Nordic Countries, the main dynamics that led the Nordic Security Community lies at the center of the real politics rather than some ideational or cultural tenants. To explain the dynamics, I evaluate two of these Nordic conflict resolutions process, namely Norway Secession and Aland Island crisis to determine the logic behind the process. I employ an intensive case study method –better known as focused comparison to ensure the comparability of results, which overall does not just allow us to uncover similarities among cases with some possible generalizations; but also make us able to investigate the differences among cases in a systematic manner.

Key Words: Nordic Security Community, Security Community, Peace and Conflict Studies, Security Regimes.

THE EXTERNALIZATION OF MIGRATION MANAGEMENT AND DECONSTRUCTION OF EUROPEANNESS BEYOND THE EU BORDERS

Res. Assist. Ebru DALĞAKIRAN

(Marmara University, EU Politics and International Relations)

The concepts of border and bordering have become prominent in recent years since there has been a considerable amount of increase in international migratory movements all around the world. As one of the main destinations of the migrants, the European Union (EU) has constituted bordering process through strengthening the external frontiers to maintain internal security, peace, and stability within the borders. Besides, member states are also aware of the significance of external borders. Thus, the EU has adopted an integrated approach to border management issues promoting cooperation among both Member States and with third countries including candidates and neighbours. Nevertheless, this integrated approach is complicated because it consists of various policies such as cross-border policing and externalization of migration policies, etc. On the other hand, this approach is severely criticized by the third countries. In comparison with the studies examining policy transfers or implications of these policies, this study offers a critique of externalization of migration control, and the study aims to demonstrate how the EU's Europeanness is deconstructed beyond the EU borders. The examples are selected from Turkey-EU relations on migration management since as a transit and candidate country, Turkey has to harmonize its border management policies with the EU. The methodological approach is based on critical discourse analysis of official and legal texts.

Key Words: Border, Bordering, The European Union, Externalization, Migration Management.

Panel 30
14:00 – 15:15
(Büyük Salon: Piyade Kurmay Yarbay İlker ÇELİKCAN Salonu)
Oturum Başkanı: Prof. Dr. Sibel TURAN

Devlet Şiddeti ve Etkileri: Rakhine Örneği

Prof. Dr. Sibel TURAN, Trakya Üniversitesi

Armağan ÖRKİ, Trakya Üniversitesi

Güvenliğin Değişen Gündemi Olarak Toplumsal Güvenlik

Taha BARAN, Yıldız Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. Elçin MACAR, Yıldız Teknik Üniversitesi

Çözülemeyen/İnatçı Çatışma" Kavramı Çerçevesinde Örnek Olaylarda Çatışma Sürekliliğinin İncelenmesi

Doç. Dr. Ebru ÇOBAN ÖZTÜRK, Çankaya Üniversitesi

Barış Sürecinde Üçüncü Taraf Olarak STK'ların Rolü: Filipinler Örneği

Arş. Gör. Görkem TANRIVERDİ, Doğuş Üniversitesi

DEVLET ŞİDDETİ VE ETKİLERİ: RAKHİNE ÖRNEĞİ

Prof.Dr. Sibel TURAN*

Armağan ÖRKİ**

Özet

Bu makalede devlet şiddeti ve etkileri, Myanmar örneği üstünden, ülkedeki Müslümanlara dönük yapılanlarla anlatılmıştır. Çalışmaya konu edinilen yer, ülkenin eyaletlerinden birisidir ve eski ismiyle Arakan, resmi ismiyle Rakhine olarak anılmaktadır. Devlet şiddetinden doğan göçlerin insani boyutlarıyla birlikte, devletlerin güvenlikleri ve ekonomileri üstüne de doğrudan veya dolaylı etkileri olduğu ilkesiyle çalışma oluşturulmuştur. Bu noktada uluslararası politik ekonomiden de yararlanılmıştır. Makalede öncelikle terör kavramının açıklamalarına yer verilmiş ve ardından devlet terörü ile devlet şiddetinin arasındaki kavram karmaşasına değinilmiştir.

Çalışmanın ana bölümünde Myanmar'da yaşanan ve yazında kimi zaman soykırım olarak nitelendirilen olayların anlaşılabilmesine dönük olarak ülkenin tarihine ve nüfus yapısına yer verilmiştir. Ülkenin tarihine ilişkin bölüm, dolaylı olarak günümüzdeki olaylara zemin hazırlamıştır ve burada ayrıca politik yapıya da kısaca değinilmiştir. Diğer yandan nüfus yapısı da bu açıdan önemlidir. Sonrasında örnek olarak ele alınan devletin jeostratejik önemine ilişkin bazı tespitler derlenmiştir. Bu tespitler, ülkede yaşananlarla ilgili olarak öne sürülen iddialara da kaynak oluşturduğundan önemli görünmüştür. Ana bölümün ikinci kısmında ülkede yaşayan İslam inancına mensup kişilere yönelen saldırılara odaklanılmış, nedenleri ve sonuçları ele alınmış, ardından dış dünyadan gelen tepki tespit edilmeye çalışılmıştır. Tüm bu olayların yol açtığı sonuçlara yer verilip bunların üçüncü taraf olarak görülen ülkelerde ne gibi sonuçlar doğurduğu ya da doğurabileceği üstünde durulmuştur.

İşbu makalede amaçlanan, Myanmar'da yaşananların bilimsel şekilde tespit edilebilmesi ve şiddet kaynaklı göçlerin önlenememesi durumunda çok farklı coğrafyaları doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyebileceğini kanıtlamak olmuştur. Çalışmada farklı bilimsel makale ve kitaplar dışında en güncel bilgile-

* Trakya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, email: sibelturan1@gmail.com

** Trakya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, email: armaganorki@gmail.com

re ulaşabilmek amacıyla resmi kurum ve kuruluşların çevrimiçi sayfalarına ve basın yayın organlarının içeriklerine başvurulmuştur.

Anahtar Kelimeler: devlet şiddeti, Rakhine, Myanmar, göç.

THE STATE VIOLENCE AND ITS EFFECTS: RAKHINE EXAMPLE

Abstract

In this article, the state violence and its effects are explained through the example of Myanmar and the actions directed against Muslims in the country. The place of the study is one of the provinces of the country and is known as Arakan as its former name and Rakhine as its official name. The study has been constituted on the grounds that migrations caused by state violence have direct or indirect effects on the security and economies of states as well as human dimensions. At this point, the international political economy has been also benefited. In the article, firstly, the explanations of the concept of terror, and then the concept confusion between state terrorism and state violence were mentioned.

The main part of the study was devoted to the history and demography of the country in order to understand the events in Myanmar that are described sometimes as genocide in literature. The chapter on the history of the country indirectly prepared the ground for actual events, and here also the political structure is briefly mentioned. On the other hand, the population structure is also important in this regard. Afterwards, some evaluations about the geostrategic importance of the state which is taken as an example are compiled. These findings seem to be important as they provide a source of assertions about the events in the country. In the second part of the main section, the focus was on the attack on the Muslims of the country, its causes and consequences were discussed, and then the reaction from the outside world was tried to be demonstrated. The consequences of all these events as well as actual and possible consequences in the countries considered as third parties were included.

The objective of this article is to identify the events in Myanmar scientifically and to prove that if violence-induced migrations cannot be prevented, they can directly or indirectly affect very different geographies. In order to reach the most up-to-date information other than scientific articles and books, the online pages of official institutions and organizations and the contents of media were referred to.

Keywords: state violence, Rakhine, Myanmar, migration.

1. Giriş

Siyasal tarih uzun yıllar boyunca süren devletler arasında gerçekleşen savaşları, iç savaşları ve bunların neden olduğu yıkımları gözler önüne sermiştir. Görece daha yakın bir tarihte terör konusu ortaya çıkmış ve 20. yüzyılın sonlarında güvenlik konusunda terörün edindiği yer artmıştır. Ayrıca devlet şiddetinin etkileri üstüne yazında eserler ortaya çıkmıştır. Her ne kadar barış ortamının oluşturulmasına dönük birçok girişim olsa da, realist açıdan bu olası görünmemiş; ancak olası sonuçlarının etkilerinin azaltılabilme şansı değerlendirilmiştir.

Çalışmada da terör kavramıyla devlet şiddeti kavramına değinilip örnek olay üstünden ulusal, bölgesel ve uluslararası etkileri olan devlet şiddetinin getirmiş olduğu göç konusuna yer verilmiştir. Amaçlanan, insani etkiler göz önünde bulundurulmasa bile, devletlerin çıkarları için göçe neden olan sorunlara dikkatlerini çekebilmektir.

2. Terör

Terörün tanımı akademisyenler ve hükumetler tarafından farklı şekillerde ifade edilip algılanmıştır. Ülkelerin rejimleri, tarihleri ve kültürleriyle şekillenen bir tanım olarak terör, Türkiye'de 1991 yılında kabul edilip günümüze dek uzanan süreçte değişen ya da düzenlenen Terörle Mücadele Kanunu[1] içinde şöyle belirtilmiştir:

> "Terör; cebir ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasî, hukukî, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, Devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemlerdir."

Terör kavramına ilişkin çok farklı ifadeler bulunması mümkündür. Örneğin Ertan'ın ifadesine göre, bir ülkede terörist eylem olarak algılanan, bir başkasında aynı şekilde kabul görmeyebilir ve farklı şekilde tanımlanabilir.[2] Terör örgütlerinin tanımlanmasında da aynı şekilde politik kültürden kaynaklanan algı farklılığı ve terör örgütlerinin amaçları, yöntemleri ve varsa diğer devletlerin bu

---

[1] T.C. Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü. "Terörle Mücadele Kanunu", www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3713.pdf, (e.t. 01.09.2017)

[2] Birol Ertan, Terörizm ve Türkiye, (İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları), 18.

örgütler üstündeki çıkarları belirleyicidir.[3] Hoffman ise terörü açıklarken bunun politik bir kavram olduğunu belirtmiş, kaçınılmaz bir şekilde güçle ilgili olduğunu ve politik değişiklik amaçladığını aktarmıştır.[4] Ayrıca zaman içinde terör kavramının değişebileceğini tarihsel süreç içindeki örneklerden sunmuş, 1930'lu yıllara gelindiğinde algının değiştiğini aktarmıştır.[5] Baharçiçek ise terörün kaynağı olarak genellikle ideolojilerin olduğunu belirtmiş; ancak sosyal, siyasal, dini ya da etnik temeller üstüne kurulabileceğini de paylaşmıştır.[6] Etnik kökenli terör veya yazındaki daha yaygın şekliyle etnik terör ise, ideolojik kaynaklı teröre göre kapsamı daha dar olan ve etnik grubun davasını yüceltmek için girişilen hareket olarak tanımlanmıştır.[7] Hoffman, terör eylemlerini sivillerin rehin alınması ve kimi durumlarda öldürülmesi, askeri görevlilerin alıkonulması ve öldürülmesi, çeşitli saldırıları üstlenilmesi, elçiliklere saldırılar düzenlenmesi şeklinde örneklendirmiştir.[8] Bu eylem özellikleri itibariyle tüm terör örgütlerinin aynı ya da benzer taktikler geliştirdiği, insanlık dışı eylemlere başvurduğu sonucuna ulaşılabilir.

2.1. Devlet Terörü ve Devlet Şiddeti

"Devlet terörü" ve "devlet şiddeti" arasında yazında farklı bulgular yer almıştır. Kimi görüşlere göre devlet terörü diye bir şey yoktur; ancak terörün devletçe yapılabildiğini savunanlar da olmuştur. Örneğin bir devletin kendi vatandaşlarına dönük uyguladığı şiddet veya aşırı güç kullanımı, Ertan'a göre devlet şiddetini ifade etmektedir.[9] Bu durum kimi zaman devlet terörünü ifade etmekte de kullanılmıştır. Blakeley'a göre devlet terörüyle devlet şiddetinin diğer türleri arasındaki temel fark, devlet terörünün bireyleri gizliden hedef alıyor olması üstünde şekillenmiştir.[10] Bu tanımdan yola çıkılarak, hedefe dönük yapılan eylemlere haklı gerekçeler (bahaneler) bulunarak devletin karışmış olduğu şiddet eylemi masum gösterilmiş veya bir başka özne suçlu gösterilmiştir.

---

3 Turan ve Örki, "Türkiye'nin Terörle Mücadelede Yerinde Vurma Stratejisi", *III. IBANESS Kongreler Serisi Bildiri Kitabı*, Dimitar K. Dimitrov, Dimitar Nikoloski, Rasim Yılmaz (eds.), (Edirne, 2017), 1714.

4 Bruce Hoffman, Inside Terrorism, (New York: Columbia University Press, 2006), 2.

5 Hoffman, Inside Terrorism, 14.

6 Abdülkadir Baharçiçek, "Etnik Terör ve Etnik Terörle Mücadele Sorunu", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*,10/1, (2000), 12.

7 Baharçiçek, "Etnik Terör…" 15.

8 Hoffman, Inside Terrorism, 27.

9 Ertan, Terörizm ve Türkiye, 21.

10 Blakeley, "State Violence as State Terrorism", *The Ashgate Research Companion to Political Violence*, M. Breen-Smyth (ed.), (Routledge, 2016), 67.

Blakeley ayrıca devlet şiddetinde işkencelerin uygulandığını da aktarmıştır.[11] Devlet terörünü büyük ve daha da büyüyen bir dünya sorunu olarak gören Sluka, devlet terörünü, siyasi korkutma ya da denetleme amacıyla devlet tarafından ya da destekçileri veya aracılarıyla sivil vatandaşlara dönük olarak yapılan şiddet şeklinde tarif etmiştir.[12] Bu tanım devlet terörünü ret eden görüşler için, aslında devlet şiddetinin tarifine daha uygun görünmektedir.

Yazında devlet terörü ve devlet şiddetine ilişkin mutlak bir anlam ayrışması görülemediği için ve konuya örnek alınan yerde resmi ordunun farklı gruplarla silahlı çatışmaya girip Budist din adamları gibi farklı kesimlerin de desteğiyle yerinden etme, yaralama, öldürme eylemlerine karışmış olmasından dolayı devlet şiddeti tanımı daha doğru görünmüştür.

Siyaset bilimi ve güvenlik çalışmalarında devlet terörünün dışında görülen bir diğer kavram ise Türkçe'ye devlet destekli terörizm[13] olmuştur. Bu kavram, bir devletin bir terör örgütünü kendi amaçları için kullanması olarak tarif edilebilir ve bu açıdan terör örgütleri, devletlerin başvurabileceği, destekleyebileceği bir dış politika aracıdır.

3. Myanmar Devlet Şiddeti

Birmanya ya da Burma olarak kimi zaman anılan Myanmar, Güneydoğu Asya ülkelerinden biri olup Bangladeş, Çin Halk Cumhuriyeti, Hindistan, Laos, Tayland ile sınırları vardır ve Bengal Körfezi ile Andaman Denizi'ne kıyısı bulunmaktadır. Çalışmaya konu edinen şiddet ve etkilerinden önce ülke hakkında genel bir derleme yapılmış, kısaca tarihi, nüfus yapısı ve jeostratejik önemine değinilmiştir. Sonrasındaysa devlet şiddetinin nedenlerine, oluşturduğu sonuçlara, duruma dönük dış yardımlara, tepkilere ve desteklere yer verilmiştir. Son olarak ülkeden kaçışla ilgili olarak mümkün mertebe en güncel veriler derlenerek sonuçları üstünde durulmuştur.

3.1. Myanmar

Myanmar, yakın tarihi ve bugünü incelendiğinde Batı tipi liberal demokrasiden uzak bir siyasal yaşama sahip olup nüfusu itibariyle heterojen, ancak her şeye karşın jeostratejik önemi ve ekonomik kalkınma potansiyeli yüksek olan bir ülkedir.

---

[11] Blakeley, "State Violence…", 67.

[12] Sluka, "Introduction: State Terror and Anthropology", *Death Squad: The Anthropology of State Terror*, Jeffrey A. Sluka (ed.), (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2000), 2.

[13] Yazında İngilizce olarak "state-sponsored terrorism" şeklinde de anılmıştır.

Myanmar ismi yerine kimi zaman Burma da kullanılmıştır. Burma, yeni ve yabancı bir terim olarak 19. yüzyıldaki İngiliz döneminde yaratılmıştır ve hiçbir yerli dilinde karşılığı yoktur.[14]

3.1.1. Myanmar tarihi ve politik yapısı

Ülke tarihi, bulunduğu coğrafya itibariyle antik çağlara kadar uzanmıştır. Farklı uygarlıklara ev sahipliği yapan topraklar, 1800'lü yıllarda sömürge durumuna gelmiştir. Avrupa kökenli farklı tacirler bölgede 16. yüzyıldan beri bulunmuş ve bu süreçte bölgenin yapılanması ve fikir hayatı üstünde önemli rol oynamıştır.[15] Bu süreç, bölgenin zenginliğini tanınmasına da yol açmış ve ülkenin kaderi, çevresindeki diğer doğal kaynak sahibi ülkelerin çoğuyla aynı olmuştur.

Ülke, Doğu Hindistan Şirketi[16] ile 1619 tarihinde tanışmıştır.[17] Bölgede Bengal önem barındığı için, Arakan önemli bir nokta olarak görülmüş, İngiltere ile ilk savaşta bu topraklarda 1824'te yaşanmıştır ve bölge için çatışma ve diplomatik gelişmeler birbirini izlemiştir.[18] Modern teknoloji ve taktikler sayesinde İngiliz güçleri galip gelerek 24 Şubat 1826 tarihinde Kral Bagyidaw barış anlaşması imzalamak zorunda kalmıştır.[19] 1824'ten 1948'e kadar ülke İngiliz sömürüsü olarak varlığını sürdürmüş ve bu dönemde Hindistan ve Bangladeş'ten işçi göçü almıştır.[20]

2008 yılında askeri hükumet yeni anayasa için bir referandum yapmış; ancak kabul edilen yeni anayasanın meşruluğu yönünde uluslararası toplumda soru işaretleri bırakıp ülkenin sosyal ve politik koşulları göz önünde tutulduğunda eleştiriler almış ve bugün sivil hükumete dönük yeni anayasa yapılması yönünde baskılar yapılmasına zemin hazırlamıştır.[21] 2011 yılında etnik silahlı

---

[14] Michael Aung-Thwin ve Maitrii Aung-Thwin, A History of Myanmar Since Ancient Times: Traditions and Transformations, (London: Reaktion Books, 2012), 7.

[15] Aung-Thwin ve Aung-Thwin, A History of Myanmar Since Ancient Times: Traditions and Transformations, 174.

[16] The British East India Company.

[17] William J. Topich ve Keith A. Leitich, The History of Myanmar, (Greenwood: ABC-CLIO, 2013), 41.

[18] Aung-Thwin ve Aung-Thwin, A History of Myanmar Since Ancient Times: Traditions and Transformations, 178.

[19] Aung-Thwin ve Aung-Thwin, A History of Myanmar Since Ancient Times: Traditions and Transformations, 180.

[20] Al Jazeera, http://www.aljazeera.com/indepth/features/2017/08/rohingya-muslims-170831065142812.html, (e.t. 10.09.2017)

[21] Williams, "What's So Bad About Burma's 2008 Constitution? A Guide for the Perplexed", *Law, Society and Transition in Myanmar,* Melissa Crouch ve Tim Lindsey (eds.), (Hart Publishing, 2014), 117.

grupların koalisyonuyla oluşturulan, ülkede barışın, gerçek anlamda çok partili yaşamın ve federal bir birliğin sağlanmasına dönük olarak United Nationalities Federal Council (UNFC) ismiyle bir şemsiye örgüt kurulmuştur.[22]

1962 yılında General Ne Win önderliğinde askeri bir darbe yapılmış ve ardından silahlı kuvvetler ekonomiden hükumete kadar hemen her açıdan Myanmar'da etkinliğini doğrudan ya da dolaylı olarak sürdürmüştür.[23] 2011'e kadar baskıcı bir askeri cunta tarafından yönetilen Myanmar'da, demokratik şekilde seçilmiş ilk cumhurbaşkanı Htin Kyaw olmuş ve bu, ancak Mart 2016'da gerçekleşebilmiştir.[24] 2016'ya kadar ülkede devlet başkanlığı seçimi ayan meclisinden bir, temsilciler meclisinden bir ve ordunun atadığı bir kişinin oluşturduğu komite tarafından sağlanmıştır.[25] Ülkenin en tanınan yüzlerinden biri olan ve demokrasi ve insan hakları için şiddeti reddeden mücadelesinden ötürü 1991 yılında Nobel Barış Ödülü alan Aung San Suu Çii ise dışişleri bakanı ve devlet başkanlığından sorumlu devlet bakanıdır.[26]

Sivil hükumet, günümüzde eleştirilmeye devam etmektedir. Diğer yandan önceki askeri cuntayla arasında bazı farklar da tespit edilmiştir. Williams bu farkların bir kısmını askeri cuntanın kimi zaman ateşkes ilan etmesine karşın sivil hükumetin anayasal değişiklik için müzakereye daha yatkın olduğu, askeri cuntanın böl ve yönet taktiği gereği silahlı gruplarla ayrı ayrı görüşürken sivil hükumetin UNFC gibi şemsiye gruplarla görüşebildiği şeklinde özetlemiştir.[27] Hükumet, Ekim 2015'te silahlı sekiz grupla ateşkes imzalamış ve Mayıs 2017'de aynı taraflar arasında Birlik Anlaşması imzalanmıştır.[28] Buna karşın çatışmalar ülkenin farklı bölgelerinde, farklı azınlıklarla sürmeye devam etmektedir.

3.1.2. Nüfus yapısı

Toplam nüfusu 55 milyonu geçen ülkenin etnik yapısına ilişkin, hükumetin 135 yerli etnik grubu tanıdığını belirten ABD Merkezî İstihbarat Teşkilatı,

---

22 MPM, http://www.mmpeacemonitor.org/stakeholders/unfc, (e.t. 11.09.2017)

23 Selth, "Police Reform and the 'Civilianisation' of Security in Myanmar", *Law, Society and Transition in Myanmar,* Melissa Crouch ve Tim Lindsey (eds.), (Hart Publishing, 2014), 271.

24 BBC, http://www.bbc.com/news/world-asia-pacific-12990563, (e.t. 06.09.2017)

25 The Economist, http://country.eiu.com/article.aspx?articleid=233432807&Country=Myanmar&topic=Summary&subtopic=Political+structure (e.t. 06.09.2017)

26 Dildar Baykan, http://aa.com.tr/tr/dunya/suu-ciiden-arakan-aciklamasi/903643, (e.t. 06.09.2017)

27 Williams, "What's So Bad…", 138.

28 T.C. Dışişleri Bakanlığı, http://www.mfa.gov.tr/myanmar-siyasi-gorunumu.tr.mfa, (e.t. 13.09.2017)

etnik grupların oranı konusunda Burmalılar %68, Shan %9, Kayanlar %7, Rohingyalar %4, Çinliler %3, Hintliler %2, Monlar %2 ve diğerleri %5 tahmininde bulunmuştur.[29] Aynı kaynakta Rakhine Eyaleti içinde yaşayan nüfusun önemli bir kısmının İslam inancında olduğu belirtilmiş ve toplam içinde %87,9 ile Budizm'in en yaygın din olup Hristiyanların %6,2 ve Müslümanların[30] %4,3'lük bir oranı olduğu aktarılmıştır. Böylesi bir heterojen ortamda, polis ve toplum ilişkilerine dönük olarak Selth bir tespitte bulunmuştur. Selth, polis güçlerinin sivil nüfusa asla güvenmediğini, polislerin de baskıcılığın gönüllü uşakları olarak göründüğünü ve bunun sonucunda korku ve güvensizlik tutumunun süreklilik kazandığını belirtmiştir.[31] Bu tespitin geçerliliği, olası kargaşa ve şiddet ortamında bireylerin kendilerince doğru olanı yapmaya kalkışması ya da ülkeden ayrılması şeklinde okunmaya uygundur.

Myanmar nüfusunun yaklaşık %70'i kırsal alanda yaşamakta olup toplam işgücünün de yine aynı oranlarda tarımda istihdam edildiği tahmin edilmektedir ve gayrisafi yurtiçi hasıla açısından bölgenin en yoksul toplumlarından birisidir.[32] Ülke ekonomisinin en önemli girdilerinden birini ise doğalgaz oluşturmaktadır.[33]

31.3. Jeostratejik önemi

Myanmar, jeostratejik açıdan bölgesinde önemli bir ülkedir. Jeostratejik önemini belirleyen ekonomik, sosyal, politik ve fiziki koşulları incelendiğinde, uluslararası sistemin başat aktörlerinin ülke üstünde çıkarları olabileceği düşünülebilir.

Myanmar'ın bulunduğu konum, ADB tarafından Güney ve Güneydoğu Asya arasında bir kara köprüsü olarak tarif edilmiş ve Çin Halk Cumhuriyeti ile pazarlarını birbirine bağladığı belirtilmiştir.[34] Ülkenin yerleşimi, bölgesel bir değer kazanması dışında, sahip olduğu doğal kaynakların çeşitliliğini de arttırmıştır. Şöyle ki Myanmar'ın ihracatında doğalgaz ile birlikte değerli taşlar ve yeşim taşı bulunmaktadır ve doğrudan dış yatırımlar enerji ve hidroelektrik

---

29 CIA, https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/bm.html, (e.t. 08.09.2017)

30 Birçok tarihçiye göre 12. yüzyıldan beri Müslümanlar Myanmar'da yaşamaktadır. (Al Jazeera, 2017)

31 Selth, "Police Reform…" ,282.

32 ADB, Myanmar: Energy Sector Initial Assessment, (Mandaluyong City: Asia Development Bank, 2012), 2.

33 ADB, Asian Development Outlook 2012: Confronting Rising Inequality in Asia, (Mandaluyong City: Asia Development Bank, 2012), 206.

34 ADB, Myanmar: Energy Sector Initial Assessment, 1.

sektörlerinde önemli bir yer tutmaktadır.[35] Yeraltı kaynakları açısından ayrıca ham petrol, kalay, antimon, çinko, bakır, tungsten, kurşun, kömür, mermer, kireç taşı sahibidir.[36]

3.2. Myanmar Müslümanlarına Dönük Saldırılar

Myanmar'da yaşanan olaylar basında "etnik temizlik" şeklinde ifade edilmiştir.[37] Bu da terör konusunda değinilen etnik terörü çağrıştırabilir; ancak hatırlanması gereken nokta, eylemlerin bölgedeki etnik grup tarafından değil, orduca bölgedeki sivil halka dönük yapılıyor olmasıdır. Bu nedenden yaşananlar terör olarak değil, devlet şiddeti olarak anılmıştır.

Ayrıca belirtmek gerekir ki, ülkedeki sıkıntı yalnızca Rakhine'de yaşayan Müslümanlar ile ilgili değildir. Kachin Bağımsızlık Teşkilatı'nın askeri kanadı olan Kachin Bağımsızlık Ordusu ile Myanmar Ordusu arasında da çatışmalar ülkenin kuzeyinde yıllardır sürmektedir. Öyle ki Çin Halk Cumhuriyeti, ülkesine düşen bombalar sonrası bu bölgedeki sınırına askeri sevkiyat yapma kararı almıştır.[38] Çalışma kapsamında bu konu göz ardı edilmiştir.

Rakhine'de yaşayanların önemli bir kısmı İslam inancına sahip azınlık grubudur. Çatışmalar, burada yaşayanların vatandaş olarak görünmemesi üstüne şekillenmiştir. 1982 yılında kabul edilen Vatandaşlık Kanunu'yla çoğu etnik gruplar vatandaş olarak kabul edilmiş; ancak Rakhine eyaletindeki Müslümanların 1800'lü yıllarda (İngiliz sömürü döneminde) Bangladeş'ten getirildiği savunularak bu grup kanunun dışında tutulmuştur.[39] Bu tablonun yıllar sonraki kabulü, resmen bir bakanın demecinden de anlaşılmaktadır. Göçmenlik Bakanı Khin Ye, Myanmar'da aileleri en az iki nesildir yaşayan Rohingyalar'ın vatandaşlık başvurusunda bulunabileceğini söylemiştir.[40] Hemen hemen aynı tarihlerde,

---

35 ADB, Asian Development Outlook 2012: Confronting Rising Inequality in Asia, 206.

36 CIA, 08.09.2017.

37 The Guardian, 2 Eylül 2017 tarihli "Thousands of Rohingya flee Myanmar amid tales of ethnic cleansing" başlıklı çevrimiçi haberinde, BBC, 24 Kasım 2016 tarihli "Myanmar wants ethnic cleansing of Rohingya - UN official" başlıklı çevrimiçi haberinde, Anadolu Ajansı, 29 Ağustos 2017 tarihli "'Arakanlı Müslümanlara karşı etnik temizlik yapılıyor'" başlıklı çevrimiçi haberinde bu ifadeyi kullanmıştır.

38 MPM, http://mmpeacemonitor.org/conflict/domestic-and-regional-insecurity, (e.t. 10.09.2017)

39 Yeni Şafak, http://www.yenisafak.com/dunya/arakan-olaylarini-nasil-basladi-2787552, (e.t. 10.09.2017)

40 MPM, http://mmpeacemonitor.org/peace-process/rakhine-state-crisis-efforts, (e.t. 09.09.2017)

Mandalay şehrinde Müslüman azınlığın Myanmar'dan sınır dışı edilmesi fikrini destekleyen 5000 Budist rahip destek yürüyüşü gerçekleştirmiştir.[41]

3.2.1. Nedenler

Ülkedeki Müslümanlara dönük yaşanan devlet şiddetinin temelinde, 1982 yılında kabul edilen Vatandaşlık Kanunu olduğu anlaşılmıştır. Aslında 1948'den beri ayrımcılık yapıldığı da bulunmuş; ancak günümüzdeki olayların temel nedenini oluşturanın bu kanun olmuştur. Bu kanunda Rakhine'de yaşayan Müslümanlar ile beraber bazı etnik gruplara vatandaşlık hakkı tanınmamıştır. Kanunda, 135 farklı etnik grup kabul edilmiş, Rakhine Müslümanları ise Bengali etnik kökeni altında kabul edilip vatandaşlığa alınmamıştır.[42] Aslında bu kanuna göre üç farklı vatandaşlık tanımı yapılmıştır.[43] Aung ayrıca kimin vatandaş olup olamayacağı konusunda devletin yetkili olduğunu, yargının bu konuda yetkisi bulunmadığını ve toplumsal normlara göre hareket edildiğini de belirtmiştir.[44]

Bazı görüşlerde bölgede yaşayan azınlık grubu terörist olarak ifade edilmiştir. Buna karşın terörü ulusal ve küresel olarak sınıflandıran Ateş, ulusal bir terör örgütünün ya yeni devlet kurma ya da var olan egemenin yerine geçme amacı olduğunu veya bir devletin kullandığı dış politika aracı olduğunu belirtmiştir.[45] Hâlbuki bölgede yaşayan azınlık grubunun yeni bir devlet kurma ya da mevcut iktidarla yer değiştirme gibi bir amacı olduğu tespit edilememiştir. Diğer yandan vurgulanması gereken bir ayrıntı, Arakan Rohingya Kurtuluş Ordusu (ARSA) isimli terörist grupla ilgilidir. 2016'da kurulan bu terör örgütünün bazı ölümlü saldırılar gerçekleştirdiği, teröristlerinin büyük olasılıkla Pakistan veya Afganistan'da eğitildiği, sürgündeki Rohingyalar'dan ve Suudi Arabistan ile diğer Ortadoğu ülkelerinden bağış aldığı, ortaya çıkışındaysa mevcut Myanmar hükumetinin farklı azınlık gruplarına tanımadığı haklar geldiği aktarılmıştır.[46] Bu örgütün eylemlerinin bir gerekçe olması doğru olmayacaktır; çünkü örgütün ortaya çıkış tarihi 2016'dır. Ayrıca bir örgütün eylemlerini, bulunduğu yöredeki herkese paylaştırmak yanlış olacaktır. Öte yandan Arakan Rohingya

---

41 MPM, 09.09.2017.

42 Al Jazeera, 10.09.2017.

43 Tun Tun Aung, "An Introduction to Citizenship Card under Myanmar Citizenship Law", *Modern Social Culture Research,* 38, (2007), 273.

44 Aung, ""An Introduction…", 288.

45 Davut Ateş, Uluslararası Politika: Dünyayı Anlamak ve Anlatmak, (Bursa: Dora, 2014, 2. baskı), 137.

46 Todd Pitman, https://www.washingtonpost.com/world/asia_pacific/ap-explains-a-look-at-the-insurgency-behind-myanmar-attacks/2017/08/31/c5dceb5e-8e2d-11e7-9c53-6a169beb0953_story.html, (e.t. 13.09.2017)

Kurtuluş Ordusu'nun herhangi bir terör örgütüyle bağlantısı olmadığı, Myanmar hükumetinin özellikle bu grubu terörist olarak göstermeye çalıştığı, örgütün sopa ve kılıçlara sahip olup askeri karakollardan çaldıkları silahları olduğu, ayrılıkçı veya radikal dinci bir arayışı olmadığı gibi iddialar da tespit edilmiştir.[47]

Ülkede yaşanan şiddetin çözümüne ilişkin Özay'ın Müslümanlara da eşit vatandaşlık haklarının verilmesi yönündeki önerisi, aynı zamanda şiddetin temelini de oluşturmuştur.[48] Müslümanların haklı olarak vatandaşlık talebinde bulunması, şiddetle karşılanmıştır. Hâlbuki bu hakka sahip olmayışları, yurtiçinde serbest seyahat etmelerine bile bir takım kısıtlamalar getirmiştir.[49]

Myanmar'da yaşanan çatışmaları ülkenin jeostratejik önemine bağlayan bazı görüşler de tespit edilmiştir. Ülkenin bulunduğu coğrafi konum ve sahip olduğu doğal kaynaklar, bu görüşlere gerekçe olarak sunulmuştur. Ülkenin kuzeyinde yer alan Shan Eyaleti, Shwe Doğalgaz Boru Hattı'nın inşa edildiği yer olup burada SSPP/SSA, KIA ve TNLA ile Myanmar Ordusu çatışmaktadır ve ayrıca bu boru hattı, Çin'in Yunnan kentiyle, Rakhine Eyaleti'nin bir kasabası olan Kyaukphyu arasında bağlantı sağlayacaktır.[50]

3.2.2. Bilanço

Devlet şiddetinin ve toplumsal çatışmanın en ağır izleri 2012 ve 2017 yıllarında tespit edilmiştir. Devlet şiddetinin sonuçları iki farklı şekilde sınıflandırılabilir. İlki, yurtiçi (Myanmar) ve yurtdışı sonuçları; ikincisiyse insani ve diğer sonuçları… Bu bölümde kronolojiye bağlı kalınarak bazı verilerin derlenmesi uygun görünmüştür.

2015 Mayısında, Tayland, insan kaçakçılarına dönük bir operasyon düzenlemiş ve çoğunluğunu Myanmar'dan kaçan Müslümanların oluşturduğu göçmenleri teknelere bindirip denizin ortasına bırakmıştır.[51] Bu süreçte Endonezya, Malezya ve Tayland göçmen botlarını geri çevirmiş ve denizde mahsur kalan bazı kişiler hayatta kalabilmek için kendi idrarını içmek zorunda kalmış-

---

47 Faisal Edroos, http://www.aljazeera.com/news/2017/09/myanmar-arakan-rohingya-salvation-army-170912060700394.html, (e.t. 13.09.2017)

48 Mehmet Özay, Arakan Müslümanları: Kaybolmaya Yüz Tutmuş Bir Halkın Hikâyesi, (İstanbul: Metamorfoz Yayıncılık, 2013), 86.

49 Özay, Arakan Müslümanları: Kaybolmaya Yüz Tutmuş Bir Halkın Hikâyesi, 87.

50 MPM, 10.09.2017.

51 Umur Koçak Semiz, http://aa.com.tr/tr/dunya/arakanli-musluman-kadinlar-kacakcilarin-tecavuzune-ugruyor/40922, (e.t. 09.09.2017)

tır.[52] Ayrıca, Tayland'ın güneyindeki kamplarda kadınların toplu tecavüze uğradığı ve seks kölesi olarak kullanıldıkları da aktarılmıştır.[53]

İnsan Hakları İzleme Örgütü tarafından hazırlanan 2017 Ağustos'ta tekrar alevlenen şiddet olaylarının hemen öncesinde, 2017 Haziran'da yayınlanan raporda, Rakhine'de yaklaşık 120,000 kişinin kamplarda zor koşullar altında yaşadığı, 70,000'i aşkın kişinin Bangladeş'e kaçtığı, 90,000'in üzerinde kişinin yer değiştirdiği bilgisi verilmiştir.[54] İzleyen aylarda yaşanan şiddet sonucu tekrar toplu göçlerin yaşandığı bilgisi de çeşitli haber kuruluşlarınca kamuoyuna sunulmuştur.

3.2.3. Dış yardımlar, tepkiler ve destekler

2012'de yaşanan trajedi sonucunda Avustralya, Endonezya, İran, Malezya, Yeni Zelanda, Katar, Suudi Arabistan, Güney Kore, Türkiye ve ABD gibi ülkelerden bölgeye dönük para ve çeşitli malzeme (gıda, çadır vb.) yardımları yapılmıştır.[55] Örneğin Türkiye, Kızılay, TİKA ve AFAD aracılığıyla ve ayrıca UNICEF ve UNHCR üstünden bölgeye (Rakhine Eyaleti) insani yardım sağlamaktadır.[56]

2017'ye ilişkin olarak, Myanmar hükumeti, uluslararası kuruluşların bölgeye girişine izin vermediğinden ölü sayısına ilişkin net bilgi edinilememiştir.[57] 2017'de tekrar tırmanan şiddet olayları karşısında, Papa Francis, ki Katolik dünyası için en önemli isimdir, Myanmar'da şiddete maruz kalanlar için dua etmiştir.[58] Bu duruş tek başına somut bir sonuç içermiyor olsa da, kamuoyunun dikkatini çekmek adına gerçekten önemli bir girişim olarak okunmalıdır.

Hindistan Başbakanı Narendra Modi, Myanmar'a gerçekleştirmiş olduğu ziyarette, Rakhine Eyaleti'nde yaşananları eleştirip güvenlik güçlerine yapılan saldırı karşısında Myanmar'ı desteklemiş, durumu terör olarak nitelemiştir.[59]

---

52 BBC, http://www.bbc.com/news/world-asia-32733963, (e.t. 10.09.2017)

53 Umur Koçak Semiz, 09.09.2017.

54 HRW, https://www.hrw.org/news/2017/06/15/myanmar-should-address-systemic-violations-cooperate-un-fact-finding-mission, (e.t. 11.09.2017)

55 MPM, 09.09.2017.

56 T.C. Dışişleri Bakanlığı, http://www.mfa.gov.tr/turkiye-myanmar-siyasi-iliskileri.tr.mfa, (e.t. 14.09.2017)

57 Dildar Baykan, http://aa.com.tr/tr/dunya/teknelere-acilan-atesten-kacan-onlarca-arakanli-boguldu/903695, (e.t. 10.09.2017)

58 Jon Sharman, http://www.independent.co.uk/news/world/asia/urma-rohingya-muslims-killed-massacre-highlands-armed-forces-army-soldiers-terror-a7924411.html, (e.t. 10.09.2017)

59 Huizhong Wu, http://edition.cnn.com/2017/09/06/asia/modi-india-myanmar-rohingya/index.html, (e.t. 12.09.2017)

Ayrıca Myanmar'ın en güçlü ticaret ortaklarından biri olan Çin Halk Cumhuriyeti sayesinde BM Güvenlik Konseyi konuyla ilgili bir karar alamamıştır.[60]

Anlaşılacağı üzere insani yardım konusunda devletlerin ve kurumlarının, ayrıca sivil toplum kuruluşlarının olabildiğince çaba harcadığı görünmüştür. Diğer yandan Myanmar hükumetinin uyarılması, eleştirilmesi gibi daha sözel adımlar da atılmıştır. Buna karşın Myanmar üstünde çıkarı olan veya işbirliği yapma durumunda kalan devletlerin konuya daha uzak durması da görülmüştür.

3.2.4. Göçler

Göç, iklim, sosyokültürel, siyasi ya da ekonomik etkenlerden dolayı tarih boyunca karşılaşılan bir olgu olmuştur ve çatışmalar ve savaşlar ise göçü doğrudan etkilemiştir.[61] Myanmar'ın genelinde, özellikle Rakhine'de yaşanan göç, doğrudan devlet şiddetinin getirmiş olduğu bir süreç olarak dikkat çekmektedir. Ülkedeki devlet şiddeti ve toplumsal linçle yüz yüze kalan milyonlarca insan Myanmar dışına göç etmiştir. 25 Ağustos 2017 ve izleyen birkaç hafta içinde BM verilerine göre 150,000 kişi daha göç etmek zorunda kalmıştır.[62]

Ülkeden kaçış her zaman kolay olmamış, çalışmanın önceki bölümlerinde de bazı acı tablolara değinilmiştir. İşin trajik boyutuysa kimi zaman göç etmeye çalışanların yüzüne kapıların kapatılması olmuştur. Örneğin 2015 yılında Malezya'da üst düzey bir yetkili, kaçanları kabul etmeyeceklerini hoş karşılamayacaklarını söylemiştir.[63]

Myanmar'dan kurtularak başka ülkelere sığınanların tercih ettiği ülkeler incelendiğinde ilk sırada Bangladeş tespit edilmiştir. Rakhine Eyaleti'nin Bangladeş'le sınırdaş olması bundaki ana etken olarak görülmüştür. Öte yandan Myanmar'dan kaçanların tümü Rakhine'den veya Müslüman gruptan değildir. Ülkeyi terk etmek zorunda kalanların tercih ettiği diğer ülkeyse ya doğrudan Malezya ya da Tayland üstünden Malezya olmuştur.

Kaçılan bu ülkelerden üçüncü tarafa kaçışı ise iki unsur oluşturmuştur. Birincisi, Myanmar'dan kaçan ve üçüncü bir ülkeye gitmek isteyen mülteciler. İkincisi, kaçılan bu ilk ülkenin vatandaşı olup farklı nedenlerden ötürü bir başka

---

60 Michael Safi, https://www.theguardian.com/world/2017/sep/12/bangladesh-sheikh-hasina-calls-on-myanmar-to-take-back-rohingya-refugees, (e.t. 15.09.2017)

61 Mete Kaan Kaynar ve Gökhan Ak, "International Migration and Eastern Med in the Age of Neoliberal Globalization: Situations, Impacts, Prospects", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi,* Sayı 35, (2016 Aralık), 238.

62 Baykan, 10.09.2017.

63 Beh Lih Yi, https://www.theguardian.com/world/2015/may/13/malaysia-tells-thousands-of-rohingya-refugees-to-go-back-to-your-country, (e.t. 10.09.2017)

ülkeye gitmek isteyenler. İkinci örnek özellikle Bangladeş örneği üstünde dikkat çekicidir. Örneğin Dakka'dan Dubai veya Türkiye'ye, sonrasında Avrupa'ya doğru bir kaçış rotası olduğu, yalnızca 2017'nin ilk üç ayında 2800'ü aşkın Bangladeş kökenli mültecinin Avrupa kıyılarına ulaştığı rapor edilmiştir ve bunda ilginç olan 2016'nın aynı döneminde bu rakamın yalnızca bir kişi olmasıdır.[64]

3.2.5. Sonuçlar

Türkiye'de PKK teröründen ötürü göç etmek zorunda kalanlara dönük yapılan bir araştırmada şu tespite ulaşılmıştır: Terör nedeniyle yapılan göçün ani, hazırlıksız ve plansız olarak yapılmasından dolayı normal göçe göre daha ciddi sorunlar yaşanmıştır.[65] Bu tespit kolaylıkla Suriye'de yaşanan iç savaştan kaçmış aileler için de, Ruanda'da soykırımdan kaçmış aileler için de, Myanmar'da yaşananlardan kaçan ve kaçmaya çalışan aileler için de savunulabilir. Aynı yayında göçe maruz kalan bölgelerde yaşayanların ekonomik gerekçelerden ötürü (işsizliğin artması gibi) rahatsız oldukları da tespit edilmiştir[66] ve bu da genel olarak göçlerin sonuçlarından birisidir. Öte yandan değinmek gerekir ki, Tayland'da, Malezya'ya kaçmaya çalışanların alınıp götürülmesi adeta bir iş kolu yaratmıştır.[67] Bangladeş'teyse, göçün hızlanmasının tetikleyicisi olarak görünmesi olasıdır.

Birden fazla bölgede, birden fazla gruba karşı yapılan mücadelenin getirmiş olduğu güvensizlik ortamı, tarıma dayalı ekonomiye sahip olan Myanmar'da farklı yollar aranmasına da yol açmıştır. Bunlardan biri de, afyon yetiştiriciliğidir. Güneydoğu Asya'nın ana afyon yetiştiricisi olan ülke, Dünya toplam afyon yetiştiriciliğindeyse yaklaşık %25'lik oranıyla ikinci sırada bulunmaktadır.[68] Bu durum, uluslararası suç örgütlerinin ülkeyi bir üretim ve dağıtım merkezi gibi görmesini sağlamaktadır ve ülke genelinde güvenliğin sağlanıp ekonominin düzeltilmesi durumunda uluslararası bir tehdit olan uyuşturucu trafiğine de zarar verilmesi olasıdır.

---

64 Lizzie Dearden, http://www.independent.co.uk/news/world/europe/refugee-crisis-migrants-bangladesh-libya-italy-numbers-smuggling-dhaka-dubai-turkey-detained-a7713911.html, (e.t. 15.09.2017)

65 T. C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan Terör Nedeniyle Göçeden Ailelerin Sorunları, (Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, 1998), 78.

66 T. C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan Terör Nedeniyle Göçeden Ailelerin Sorunları, 91.

67 Jonathan Head, http://www.bbc.com/news/world-asia-32835811, (e.t. 08.09.2017)

68 MPM, http://mmpeacemonitor.org/conflict/increasing-drug-trade, (e.t. 13.09.2017)

Ülkede yaşanan sorunların yol açtığı sonuçların bir kısmını MPM, genel olarak siyasi kalkınmayı ve bu süreci tehdit ettiği, sağlıklı ve hızlı ekonomik büyümeyi engellediği, yabancı yatırımı caydırdığı, bölgesel güvenliği tehdit ettiği şeklinde özetlemiştir.[69] Bu veriler, benzer durumdaki hemen her coğrafyaya uygulanabilir, genelleme yapılması olasıdır. Bunların tetiklenmesiyse, daha sık göç olaylarının yaşanması ve aşamalı olarak çevre ülkeleri etkisi altına almasıdır.

4. Sonuç Yerine

Uluslararası ilişkiler ve ekonominin üstlendiği rol, devletler ya da toplumlar arasındaki etkileşimi sağlamıştır. Bir başka deyişle, yaşanan bir olayın bir başka coğrafyada aynen ya da benzer şekilde hissedilmesi günümüz koşulları altında daha kolaydır. Arap Baharı, her ne kadar kimi etkileri felaket olarak görünse ve ülkeden ülkeye sonuçları farklı olsa da, toplumlar arasında cereyan eden etkileşim açısından 21. yüzyılın en somut örneklerinden birini oluşturmuştur. Toplumlar arasındaki etkileşimde teknolojinin ulaşmış olduğu aşama önemlidir. Bu durum, yalnızca toplumlar veya kültürler arasında olmayıp hükumetleri de harekete geçirmeye elverişli bir ortam yaratmıştır. Günümüz uluslararası politik ekonomi ve güvenlik çalışmalarında önemli yer tutan göç konusu, henüz bir göç dalgası başlamadan hükumetlerce dikkate alınmakta ve çeşitli önlemler sunulmaktadır. ABD'nin Meksika'ya, AB'nin Kuzey Afrika ve Ortadoğu'ya dönük göçle ilgili politikaları ve uygulamaları bunun bir sonucu olarak okunabilir. Özellikle AB'nin Türkiye üstünden aldığı göçte Ortadoğu toplumları kadar Asya genelinden de insanlar bulunmaktadır.

Myanmar'da yaşananların insani dramla birlikte başka sonuçları da olmuştur. İnsan kaçakçılığının bir sektör olarak yerel halk tarafından Tayland'da görünmesi ya da kırsalda afyon yetiştiriciliğinin Myanmar'da rağbet gören bir tarımsal etkinlik olması, ulusal, bölgesel ve uluslararası ekonomiye dönük bir tehdit olarak algılanmaya elverişlidir. Myanmar ile birlikte başka ülkeler için de bir risk ve tehdit oluşturan uyuşturucu trafiğinin önlenebilmesi, ülkedeki huzura ve bireylerin ekonomik güvenliğine bağlı olarak yorumlanabilmektedir.

Şimdilik Myanmar'da yaşanan şiddet sonucu Batı'ya dönük güçlü bir göç dalgası oluşmamıştır ve doğrudan oluşabilmesi de mümkün görünmemektedir; ancak dolaylı olarak göç alan ülkelerden Batı'ya doğru domino gibi bir kayma olmayacağının da garantisi yoktur. Bangladeş, Hindistan, Pakistan ve çevrelerindeki ülkelerden Türkiye'ye ve Türkiye'den Avrupa'ya ulaşmaya çalışanların

[69] MPM, 10.09.2017.

oluşturduğu insani dram, bir tehdit ya da risk olarak algılanmadan önce önlenmelidir ve bunun da en makul yolu sorunun çözümüdür: Myanmar'daki devlet şiddetinin önlenmesi…

Kaynakça

ADB. Asian Development Outlook 2012: Confronting Rising Inequality in Asia, Mandaluyong City: Asia Development Bank, 2012.

ADB. Myanmar: Energy Sector Initial Assessment, Mandaluyong City: Asia Development Bank, 2012.

Al Jazeera, http://www.aljazeera.com/indepth/features/2017/08/rohingya-muslims-170831065142812.html, (e.t. 10.09.2017)

Ateş, Davut. Uluslararası Politika: Dünyayı Anlamak ve Anlatmak, Bursa: Dora, 2. baskı, 2014.

Aung, Tun Tun. (2007). "An Introduction to Citizenship Card under Myanmar Citizenship Law", *Modern Social Culture Research*, 38, (2007), 265-290.

Aung-Thwin, Michael ve Aung-Thwin, Maitrii. A History of Myanmar Since Ancient Times: Traditions and Transformations. London: Reaktion Books, 2012.

Baharçiçek, Abdülkadir. "Etnik Terör ve Etnik Terörle Mücadele Sorunu", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10/1, (2000), 11-27.

Baykan, Dildar. http://aa.com.tr/tr/dunya/suu-ciiden-arakan-aciklamasi/903643, (e.t. 06.09.2017)

Baykan, Dildar. http://aa.com.tr/tr/dunya/teknelere-acilan-atesten-kacan-onlarca-arakanli-boguldu/903695, (e.t. 10.09.2017)

BBC. http://www.bbc.com/news/world-asia-32733963, (e.t. 10.09.2017)

BBC. http://www.bbc.com/news/world-asia-pacific-12990563, (e.t. 06.09.2017)

Blakeley, Ruth. "State Violence as State Terrorism", *The Ashgate Research Companion to Political Violence* , M. Breen-Smyth (ed.), 63-78, Routledge, 2016.

CIA. https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/bm.html, (e.t. 08.09.2017)

Dearden, Lizzie. http://www.independent.co.uk/news/world/europe/refugee-crisis-migrants-bangladesh-libya-italy-numbers-smuggling-dhaka-dubai-turkey-detained-a7713911.html, (e.t. 15.09.2017)

Edroos, Faisal. http://www.aljazeera.com/news/2017/09/myanmar-arakan-rohingya-salvation-army-170912060700394.html, (e.t. 13.09.2017)

Ertan, Birol. Terörizm ve Türkiye, İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 2015.

Head, Jonathan. http://www.bbc.com/news/world-asia-32835811, (e.t. 08.09.2017)

Hoffman, Bruce. Inside Terrorism, New York: Columbia University Press,2006.

HRW. https://www.hrw.org/news/2017/06/15/myanmar-should-address-systemic-violations-cooperate-un-fact-finding-mission, (e.t. 11.09.2017)

Kaynar, Mete Kaan ve Ak, Gökhan. "International Migration and Eastern Med in the Age of Neoliberal Globalization: Situations, Impacts, Prospects", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*. Sayı 35, (2016 Aralık), 237-247.

Koçak Semiz, Umur. http://aa.com.tr/tr/dunya/arakanli-musluman-kadinlar-kacakcilarin-tecavuzune-ugruyor/40922, (e.t. 09.09.2017)

MPM. http://mmpeacemonitor.org/conflict/increasing-drug-trade (e.t. 13.09.2017)

MPM, http://mmpeacemonitor.org/conflict/domestic-and-regional-insecurity, (e.t. 10.09.2017)

MPM. http://mmpeacemonitor.org/peace-process/rakhine-state-crisis-efforts, (e.t. 09.09.2017)

MPM, http://www.mmpeacemonitor.org/stakeholders/unfc, (e.t. 11.09.2017)

Pitman, Todd. https://www.washingtonpost.com/world/asia_pacific/ap-explains-a-look-at-the-insurgency-behind-myanmar-attacks/2017/08/31/c5dceb5e-8e2d-11e7-9c53-6a169beb0953_story.html, (e.t. 13.09.2017)

Özay, Mehmet. Arakan Müslümanları: Kaybolmaya Yüz Tutmuş Bir Halkın Hikâyesi, İstanbul: Metamorfoz Yayıncılık, 2013.

Safi, Michael https://www.theguardian.com/world/2017/sep/12/bangladesh-sheikh-hasina-calls-on-myanmar-to-take-back-rohingya-refugees, (e.t. 15.09.2017)

Selth, Andrew. (2014). "Police Reform and the 'Civilianisation' of Security in Myanmar", *Law, Society and Transition in Myanmar*, Melissa Crouch ve Tim Lindsey (eds.), 271-288, Hart Publishing, 2014.

Sharman, Jon. http://www.independent.co.uk/news/world/asia/urma-rohingya-muslims-killed-massacre-highlands-armed-forces-army-soldiers-terror-a7924411.html, (e.t. 10.09.2017)

Sluka, Jeffrey. A. "Introduction: State Terror and Anthropology", *Death Squad: The Anthropology of State Terror,* Jeffrey A. Sluka (ed.), 1-45, Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2000.

The Economist, http://country.eiu.com/article.aspx?articleid=233432807&Country=Myanmar&topic=Summary&subtopic=Political+structure (e.t. 06.09.2017)

Topich, William J. ve Leitich, Keith A. The History of Myanmar, Greenwood: ABC-CLIO, 2013.

Turan, Sibel ve Örki, Armağan. "Türkiye'nin Terörle Mücadelede Yerinde Vurma Stratejisi", *III. IBANESS Kongreler Serisi Bildiri Kitabı*, Dimitar K. Dimitrov, Dimitar Nikoloski, Rasim Yılmaz (eds.), 1713-1720, Edirne, 2017.

T. C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı. Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan Terör Nedeniyle Göçeden Ailelerin Sorunları. Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, 1998.

T.C. Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü. *Terörle Mücadele Kanunu*, www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3713.pdf, (e.t. 1.09.2017)

T.C. Dışişleri Bakanlığı. http://www.mfa.gov.tr/myanmar-siyasi-gorunumu.tr.mfa, (e.t. 13.09.2017)

T.C. Dışişleri Bakanlığı. http://www.mfa.gov.tr/turkiye-myanmar-siyasi-iliskileri.tr.mfa, (e.t. 14.09.2017)

Williams, David. C. "What's So Bad About Burma's 2008 Constitution? A Guide for the Perplexed", *Law, Society and Transition in Myanmar*, Melissa Crouch ve Tim Lindsey (eds.), 117-139. Hart Publishing, 2014.

Wu, Huizhong. http://edition.cnn.com/2017/09/06/asia/modi-india-myanmar-rohingya/index.html, (e.t. 12.09.2017)

Yeni Şafak. http://www.yenisafak.com/dunya/arakan-olaylarini-nasil-basladi-2787552 (e.t. 10.09.2017)

Yi, Beh Lih. https://www.theguardian.com/world/2015/may/13/malaysia-tells-thousands-of-rohingya-refugees-to-go-back-to-your-country, (e.t. 10.09.2017)

GÜVENLİĞİN DEĞİŞEN GÜNDEMİ OLARAK TOPLUMSAL GÜVENLİK

Taha BARAN
(Yıldız Teknik Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi)

Prof. Dr. Elçin MACAR
(Yıldız Teknik Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi)

Bu çalışmada güvenliğin değişen gündemi tartışılacak, soğuk savaşın bitmesiyle önemi artan toplumsal güvenlik sektörü incelenecektir. Toplumsal güvenlik sektörü esas olarak kolektif kimlikler düzeyine ilişkin olup 'biz' kimliklerini savunmak için alınan önlemleri ifade etmektedir. Kolektif kimlikler tabirinden de anlaşılacağı üzere toplumsal güvenlik sektörü dil, kültür, din, ulusal kimlik ve geleneklerin veya geleneksel sürdürülmesiyle ile ilgilidir. Anlaşılacağı üzere toplumsal güvenlik sektöründe korunması gereken referans nesnesi 'biz' kimliğine dair özelliklerdir. 1980'den itibaren "Güvenli hâle getirilen nedir/kimdir?", "Hangi tehditlere karşı?" ve "Hangi araçlarla?" soruları, farklı yanıtlar almaya başlamış, yeni bakış açılarının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Özellikle Soğuk Savaşın bitmesi genişlemeci ve derinleştirmeci yaklaşımlar kampını güçlendirmiş, yeni inşacı yaklaşımlar güvenlik alanına girmiş, giderek daha fazla bilim insanı çevre, kültür, kimlik etnisite iktisat ve sağlık konularını çalışmaya başlamıştır. Güvenlik kavramının genişlemesi ve derinleşmesi gerektiğini belirten yaklaşımlar, özellikle Soğuk Savaş'ın sona ermesinden itibaren, askeri olmayan problemleri askeri çatışmaların kaynağı olarak görmekle kalmamış, aynı şekilde askeri olmayan tehditlerin çoğu insan için askeri olanlardan çok daha geçerli olduğunu belirtmektedirler. Bu değişimlerin yanında tehdidin esasına dair de tartışmalar yaşanmış, tehdidin kendisini salt dışarıda bir yerde duran bir sabitlik olarak alınmaktan giderek vazgeçilmiştir. Örneğin genişlemeci-derinlemeci tarafta yer alan inşacı ve eleştirel yaklaşımlar güvenliğin nesnel olmayan bir durum olduğu; tehditlerin yalnızca materyal güçlerle ilgili olmadığı ve güvenliğin sabit değil, değişen bir kavram ve durum olduğunu iddia ederler. Güvenlik kavramı, 1940'lardan 1980'lere kadar neredeyse tamamen devletleri ilgilendiren askeri sorunlar çerçevesinde ele alınmakta devletlerin uyguladığı güç politikaları ile özdeşleştirilmekteydi. Eleştirel yaklaşımlar tehditlerin kökeni bağlamında, güvenlik tehditlerinin rakip devletlerden kaynaklananlardan çok, ya devlet-dışı (iç ya da ulus-üstü), ya da devletin kendisinin vatandaşlarına yönelttiği tehditler olduğunu ifade ederler. Realist yaklaşımın güvenlik çalışmalarını devletler arası bağlamıyla analiz etmesi Soğuk Savaş sonrası dönemde ya-

şanan çoğu şiddetli devlet içi çatışmalar konusunda sessiz kalmasına neden olmuştur. Bunun yanında yeni yaklaşımlar insanlığa yönelik birçok tehdidin, saldırgan devletlerden değil, küresel ve ulus-aşırı bir doğaya sahip kirlilik, açlık, hastalık ve kitle imha silahlarının kural-dışı devletlere ve ulus-aşırı terörist gruplara yayılması gibi tehditlerinden kaynaklandığını iddia etmektedirler. 1990'lardan itibaren güvenlik kavramı, dört farklı form almıştır: (1) ulusal güvenlikten grup ve bireylerin güvenliğine doğru açılan aşağı yönlü genişleme; (2) ulusal güvenlikten uluslararası sistem ve ulus ötesi fiziksel çevreye, ulustan biyosfere doğru yukarı yönlü genişleme; (3) güvenlik kavramı askeri tehditlerden siyasi, ekonomik, sosyal, çevresel ve insani konulara doğru yatay olarak genişleme; (4) politikanın güvenlik sağlama sorumluluğunun kendisi ulus-devletten bölgesel-yerel hükümetler, uluslararası kuruluşlar, hükümet-dışı örgütler, kamuoyu, basın, piyasa ve doğa güçlerine doğru hem yatay hem de aşağı ve yukarı yönlü genişletilmiştir. Güvenlik çalışmalarının yatay ve dikey yönde genişlemesi, yaşadığımız an için bireysel, ulusal, bölgesel, uluslararası, küresel güvenlik ile askeri, siyasi, toplumsal, çevresel, ekonomik bir çok konunun güvenlik meselesine dönüşmesini sağlamıştır. Bu bağlamda güvenliğin seçimi tehdit ve aktöre bağlı olarak dönüşmüştür.

Anahtar Kelimeler: Güvenlik, Toplumsal Güvenlik, Tehdit, Kimlik, Güvenlik Sektörleri.

"ÇÖZÜLEMEYEN/İNATÇI ÇATIŞMA" KAVRAMI ÇERÇEVESİNDE ÖRNEK OLAYLARDA ÇATIŞMA SÜREKLİLİĞİNİN İNCELENMESİ

Doç. Dr. Ebru ÇOBAN ÖZTÜRK

(Çankaya Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü)

Çalışmada "çözülemeyen/inatçı çatışma" *(Intractable Conflict)* kavramı incelenmeye çalışılacaktır. Bu kavram çerçevesinde çatışma sebepleri ve çatışmaların sosyopsikolojik altyapısı üzerine bir değerlendirme yapılacaktır. Ardından bu kavram çerçevesinde, devam etmekte olan İsrail-Filistin çatışması örneği ve çözülemeyen Türkiye-Ermenistan ilişkileri ele alınacaktır.

1990'lardan sonra Edward Azar, Louis Kriesberg, Daniel Bar-Tal gibi akademisyenlerin çalışmalarında, çözülemeyen/inatçı çatışmalar kavram ve içerik olarak önemli yer tutmuştur. Müzmin, uzatmalı, çözülemeyen, inatçı, gibi farklı birçok isimle anılsa da özellikle 1990 sonrası süreklilik arz eden ve çözüme kavuşturulamayan çatışmaları incelemek ve nedenleri ile çözümleri üzerine düşünmek üzere yeni yaklaşımlar ve kavramlar geliştirilmiştir. Çözülemeyen/inatçı çatışma kavramı da bunlardan birisidir. Bu tür çatışmalar müzmin, uzatmalı ve çözümler üzerinde uzlaşılamayan çatışma türleridir. Çoğu zaman taraflardan birisine veya tamamına çatışmanın süreklilik arz etmesi kazanç sağlıyor görünümündedir. Bu nedenle çatışmanın sürmesi yönünde daha fazla çaba harcanabilmektedir. Genellikle mevcut durumda veya geçmişte mutlaka şiddet içeren çatışmalardır. Bar-Tal'a göre çatışmanın sıfır toplamlı algılanması, toplumlar için merkezi ve hayati bir konum edinmesi gibi özellikler de bulunmaktadır. Bu tür çatışmalar, tüm toplumu tüketen, insani ve iktisadi maliyeti çok yüksek olan çatışmalardır.

Çözülemeyen/inatçı çatışmalar hâlihazırda çözüm bulunamayan ve çözüm süreci başlatılsa da devam ettirilemeyen bir niteliğe bürünmüştür. Bu durumun temel sebeplerinden birisi bu çatışmaların var olduğu toplumlarda çatışmaya ve sebeplerine ilişkin yeni bir davranış kalıbı, tutum ve sosyopsikolojik altyapının oluşmasıdır. Bu durumda çatışmaların sebeplerine yeni bir sebepler kümesi daha eklenmekte ve çatışmaların çözüm ve çözüm sonrası uzlaşma süreçlerini neredeyse imkânsız hale getirmektedir. Çözülemeyen/inatçı çatışmalar kavramı, süregelen İsrail-Filistin çatışması örneği ve çözülemeyen Türkiye-Ermenistan ilişkilerinde uygulanmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Çözülemeyen/İnatçı Çatışma, İsrail, Ermenistan, Uzlaşma.

BARIŞ SÜRECİNDE ÜÇÜNCÜ TARAF OLARAK ULUSLARARASI SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ ROLÜ: FİLİPİNLER ÖRNEĞİ

Görkem TANRIVERDİ[*]

Özet

Bu araştırma, Moro İslami Kurtuluş Cephesi (MILF) ile Filipinler hükümeti arasında 1997'de başlayan barış görüşmelerinde üçüncü taraf olarak yer alan uluslararası sivil toplum kuruluşlarının (STK'lar) rolüne odaklanmaktadır. Soğuk Savaş sonrası dönemde çatışma çözümünde resmi diplomasiye yardımcı bir kanal olarak ortaya çıkan gayrı-resmî diplomasi (*Track II*), zaman içinde barış süreçlerinin ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Filipinler barış süreci de çatışma çözümündeki çok aktörlü yapıların önemli bir örneğini teşkil etmektedir.

2000'de yaşanan çatışmaların barış sürecini kesintiye uğratması, kolaylaştırıcı ve arabulucu rolü üstlenen devlet ve devlet üstü aktörlerin sürece dâhil olmasına yol açmıştır. Zaman içinde devlet dışı aktörlerin de süreçte yer almaya başlaması ile Filipinler barış süreci farklı seviyelerden aktörlerin yer aldığı bir yapıya dönüşmüştür. 2009 yılından itibaren resmi heyetlerde yer alan uluslararası STK'lar barış anlaşmalarının uygulamasını izleme, değerlendirme ve raporlama görevlerinde gerekse de yerel aktörler ile barış heyetleri arasında köprü oluşturma misyonları ile süreçte farklı roller üstlenmektedirler. Bu bağlamda, spesifik olarak Uluslararası Temas Grubu'nda yer alan *Conciliation Resources* ile Bağımsız Gözlemci Heyeti'nde yer alan İHH İnsani Yardım Vakfı faaliyetlerine odaklanan bu çalışma uluslararası STK'ların barış süreçlerindeki etkisini analiz etmektedir. Yöntemsel olarak literatür taraması, STK raporlarının analitik incelemesi ve STK temsilcileri ile yapılan görüşmelere dayalı olarak gerçekleştirilen bu araştırma uluslararası STK'ların dahil oldukları resmi heyetler aracılığıyla Filipinler barış sürecinde etkin roller üstlendikleri ve kolaylaştırıcı olarak hareket ettikleri ortaya konmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Filipinler barış süreci, sivil toplum kuruluşları, gayrıresmî diplomasi, bir buçuk diplomasi, üçüncü taraflar.

[*] Doğuş Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde Araştırma Görevlisi, email: gtanriverdi@dogus.edu.tr

THE ROLE OF INTERNATIONAL NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS AS A THIRD PARTY IN THE PEACE PROCESS: THE CASE OF THE PHILIPPINES

Abstract

This study focuses on the role of international non-governmental organizations (NGOs) as a third party in the peace process which started in 1997 between the Philippines government and Moro Islamic Liberation Front. Track two diplomacy (Track II) that emerged as an auxiliary channel to track one diplomacy in the post-Cold War era has become an integral part of the peace process over time. The Philippines peace process also constitutes an important example of multi-track actors in conflict resolution.

The conflicts that interrupted the peace process in 2000 eventually paved the way for the involvement of state and supra-state actors with facilitating and mediating roles in the process. As non-state actors began to take part in the process over time, the Philippine peace process turned into a structure in which actors from different levels involved. International NGOs that have participated in official panels since 2009 play various roles both in the tasks of monitoring, evaluating and reporting the implementation of peace agreements and in building bridges between local actors and peace panels. In this context, specifically focusing on the Conciliation Resources in the International Contact Group and the IHH Humanitarian Relief Foundation in the Third Party Monitoring Team, this study analyzes the impact of international NGOs on peace processes. Methodologically based on literature review, analytical review of NGO reports and interviews with NGO representatives, this research concludes that international NGOs take on active roles and act as facilitators through official committees which they involve in the Philippine peace process.

Key Words: The Philippines peace process, non-governmental organizations, track two diplomacy, one and half diplomacy, third parties.

I. Giriş

Bu çalışma Soğuk Savaş sonrası barış inşa süreçlerinde katılımı giderek artan uluslararası sivil toplum kuruluşlarının (U-STK) Filipinler barış sürecindeki rolünü ele almaktadır.[1] 1997'de Filipinler hükümeti ile Moro İslami Kurtu-

[1] Andrea Bartoli, "NGOs and Mediation", *Peacemaking: From Practice to Theory*, Susan Allen Nan, Zachariah Cherian Mampilly, Andrea Bartoli (eds.), (Oxford: Praeger, 2011), 108.

luş Cephesi arasında başlayan barış görüşmelerine odaklanan çalışma, ele aldığı iki U-STK örneği ile barış süreçlerinde U-STK'ların rolüne ilişkin karşılaştırmalı bir analiz sunmaktadır. Bu bağlamda, Filipinler barış sürecinde yer alan U-STK'ların müzakerelerde üstlendikleri kolaylaştırıcı rol ile arabuluculuğa (*peacemaking*), gözlem heyetlerinde üstlendikleri izlemeye (*monitoring*) ve farklı düzey ve aynı düzey aktörler arasında kurdukları iletişim kanalları ile barış inşasına (*peacebuilding*) katkı sağladıkları öne sürülmektedir.

Bu çalışmanın ilk bölümde, gayrıresmî diplomasi ve bir buçuk diplomasi kavramlarına yer verilerek teorik çerçeve çizilmekte ve bu bağlamda diplomasi kanallarının güçlü ve zayıf özellikleri tartışılmaktadır. İkinci olarak Moro sorununun tarihsel kökenleri ve barış sürecinin tarihsel gelişimini özetlenerek, teorik ve tarihsel tartışmalar ışığında Filipinler barış sürecine katılan üçüncü tarafların rollerini değerlendirmektedir. U-STK'ların ele alındığı vaka incelemelerinden oluşan son bölümde ise, çok boyutlu barış süreçlerinin farklı seviyelerinde yer alan U-STK'ların üstlendikleri çeşitli roller ile barış inşasında kolaylaştırıcı rol oynadıkları ortaya koyulmaktadır. Bu bağlamda, barış heyetlerince oluşturulan Uluslararası Temas Grubu içindeki *Conciliation Resources* ve Bağımsız Gözlemci Heyeti'ndeki İHH İnsani Yardım Vakfı'nın faaliyetlerine odaklanan çalışma, U-STK'ların barış sürecinde üstlendikleri rolleri ayrı ayrı analiz edilmektedir. Sonuç bölümünde ise barış süreçlerinde U-STK'ların rollerine ilişkin karşılaştırmalı bir tartışma sunulmaktadır.

Araştırma yöntemi olarak STK temsilcileri ile açık uçlu sorulara dayalı mülakatlar, barış süreçlerinde üçüncü tarafların rolüne ilişkin literatür taraması, STK raporları ve gazete arşiv taramasına başvurulmaktadır. Bu araştırma, Filipinler barış sürecinde U-STK'ların farklı seviyedeki aktörler arasında dikey, aynı seviyedeki aktörler arasında yatay yönlü iletişimde oynadığı kolaylaştırıcı rolün önemine vurgu yapmakta; arabuluculuk ve barış inşa safhalarında üstlendiği rollere ilişkin sunduğu karşılaştırmalı analiz ile literatüre katkı sağlamayı hedeflemektedir.

II. Gayrıresmi Diplomasi ve Bir Buçuk Diplomasi

Bu bölüm, Filipinler barış sürecinde yer alan U-STK'ların rollerini tanımlamak için başvurulan gayrıresmî diplomasi ile bir buçuk diplomasi kavramlarına yönelik teorik tartışmaya ayrılmıştır. Öncelikli olarak gayrıresmî diplomasiye yönelik tanımlar ve tartışmalar ortaya koyulmakta, ardından vaka çalışmasını oluşturan iki U-STK'nın bağlı oldukları barış heyetlerindeki rollerini tanımla-

mak için başvurulan bir buçuk diplomasi kavramına ve sürdürülen tartışmalara yer vermektedir.

Zaman içerisinde barış süreçlerinin vazgeçilmez bir parçası haline dönüşecek olan gayrıresmî diplomasi, ortaya atıldığı dönemde sınırları net çizgilerle çizilmiş ve katı kurallara sahip resmi diplomasiye yardımcı bir kanal olarak tanımlanmıştır. Barış süreçlerinin çok boyutlu yapısı, süreç içinde yer alan aktörlerin hem sayıca artmasına hem de farklı alanlara doğru genişlemesine neden olmuştur. Bu genişleme, çatışma çözümü uzmanlarını ve akademisyenleri farklı kanalları tanımlayacak yeni arayışlara sürüklemiştir. Resmi diplomasi (*Track 1 diplomacy*) hükümetler arasındaki ilişkileri tanımlamak için kullanılırken, "gayrıresmî diplomasi" (*Track 2 diplomacy*- T2 diplomasi olarak anılacak) ilk defa 1981 yılında Joseph Montville tarafından esnek, yaratıcı ve risk almaya açık hükümet dışı ilişkiler olarak tanımlanmıştır.[2] Montville'in kavramından yola çıkan Diamond ve McDonald ise barış inşası için ortaklaşa çalışması gereken 8 bileşeni çok kulvarlı diplomasi (*multi-track diplomacy*) tanımıyla bir araya getirmiştir. Diamond ve McDonald, hükümet, STK'lar ve profesyoneller, iş ve ticaret, vatandaşlar, araştırma, alıştırma ve eğitim, barış aktivizmi, din-kültür ve fon olarak tanımladığı her bir kanalın barış inşa sürecine katkısı olduğunu ve birinin eksikliği durumunda barışın inşa edilemeyeceğini ifade etmekte ve sekiz payı "iletişim" çemberi içinde tanımlamaktadırlar.

İlerleyen dönemlerdeki tartışmalar ise T2 diplomasinin rolüne ve üstleneceği misyona odaklanmaktadır. Bu bağlamda, tartışmaları T2 için atfedilen iletişim kurma, diyaloğu güçlendirme ve alternatif çözümler üretme etrafında kümelemek mümkündür. Burton "kontrollü iletişim" olarak adlandırdığı T2 diplomasiyi bir çatışma çözüm yöntemi olarak öne sürmüş ve resmi diplomasi kanalları tarafından çözülemeyen uluslararası çatışmalara çözüm önerileri geliştirecek yeni yöntemler olarak tanımlamıştır. Müzakere süreçlerinin dinamik yapısı göz önünde bulundurulduğunda sürecin başında alınan müzakere taktikleri ile tüm süreci yönetmek zorlayıcı görülmektedir. Nitekim, Burton'ın T2 diplomasiyi esnek karar alma aracı olarak tanımlaması, barış süreçlerinde U-STK'lara neden ihtiyaç duyulduğu sorusunun yanıtlarından birini oluşturmaktadır. Uluslararası örgütlerin sorunlar karşısında hızlı karar alma ve uygun taktik geliştirmelerinin zor olması karar alma kapasitesi esnek olan STK'ların sürece katılım ihtiyacını doğurmaktadır. Böylece, resmi diplomasi aktörleri ile sürdürülmesi zorlaşan

[2] John McDonald, "Multi-Track Diplomacy- Its Origins and Some of Its Accomplishments", *Peacemaking: From Practice to Theory*, Susan Allen Nan, Zachariah Cherian Mampilly, Andrea Bartoli (eds.), (Oxford: Praeger, 2011), 64.

müzakere süreçlerinde yeni fikirleri geliştirmeye açık olan STK'ların önerileri, sürecin ilerlemesine yardımcı olmaktadır.[3]

Burton'ın önerisini "interaktif problem çözümü" modeliyle destekleyen Kelman ise arabulucu değil kolaylaştırıcı olarak tanımladığı üçüncü tarafların çözüm önerisi geliştirmekle değil taraflar arasındaki iletişimi kurmakla yükümlü olduğunu ifade etmektedir. Fisher da Kelman gibi iletişimin önemine dikkat çekerek, T2 diplomasinin sadece çatışan taraflar arasında iletişimin kurulmasına değil; daha geniş grupları bir araya getirilmesinde de rol oynadığını ifade etmektedir.[4] Chataway da benzer şekilde T2 diplomasinin aktörler arasında iletişimin kurulmasında etkili olacağına işaret ederken, T2 diplomasiyi "çatışmadan etkilenen, tabandan tavana farklı kesimler arasında çatışma analizi diyaloğunu kolaylaştıracak akademisyen ve uygulayıcılar" olarak tanımlamaktadır.[5]

Barış süreçlerinde T2 diplomasiyi güçlendiren etkenlere bakıldığında, seçmen kaygısı olmadan karar verebilme olanağı ve siyasi güçlerin etkisinden uzak kalarak kendi kararlarını alabilmenin etkili olduğu görülmektedir.[6] Bu bağlamda, Chataway'ın diplomatlarla mülakatlara dayanan makalesi de bu görüşü destekler niteliktedir; öyle ki diplomatlardan biri STK'ların kendi devletlerinin tutumlarından habersiz olmalarının bağımsız karar alabilmelerini kolaylaştırması açısından olumlu bulduğunu aktarır.[7] Bağımsız karar almak özelliği ile bağlantılı olarak, STK'ların resmi müzakere sürecinde kurulması zor olan aktörler arası güven ilişkisi geliştirerek güven ortamına katkı sağladığını söylemek mümkündür.[8]

Literatürde, T2 diplomasi ve bunun temel aktörlerinden olan U-STK'ların strateji geliştirme, teknik sorunların tanımlanması ve çözümünde etkili olabileceğine dair pek çok görüş bulunmakla birlikte; U-STK'ların yaptırım gücünün zayıf olmasından kaynaklanan kırılganlığa da işaret edilmektedir. U-STK'ların doğasından kaynaklanan bu zafiyet, barış anlaşmalarının uygulanması aşama-

---

3 Carlos Branco, "Non-Governmental Organizations in the Mediation of Violent Intra-State Conflict: The Confrontation Between Theory and Practice in the Mozambican Peace Process", *Janus.net*, 2/2, (2011), 89.

4 Peter Jones, *Track Two Diplomacy in Theory and Practice*, (California: Stanford University Press, 2015), 14-18; Ronald J. Fisher, "Coordination Between Track Two and Track One Diplomacy in Succesful Cases of Prenegotiation", *International Negotiation*, 11, (2006).

5 Cynthia J. Chataway, "Track II Diplomacy: From Track I Perspective", *Negotiation Journal*, 14/3, (1998), 270.

6 Jeffrey Mapendere, "Track One and a Half Diplomacy and the Complementarity of Tracks", *Culture of Peace Online Journals*, 2/1, (2000), 68.

7 Chataway, "Track II Diplomacy: From Track I Perspective", 270.

8 Nathaniel Allen, Travis Sharp, "Process Peace: A New Evaluation Framework for Track II Diplomacy", *International Negotiation*, 22, (2017), 109.

sında etkinliğini sınırlamaktadır.[9] Neubert, T2 diplomasinin sınırlarını ve barış inşasına katkısını kabul etmekle birlikte T2'nin ne askeri operasyonların durdurulmasında ne de bir ülkenin kalkınmasında etkili olabileceğini belirtir. Bu bağlamda STK'ların negatif barışın sağlanmasına katkı sağlayamayacağını ifade ederek, yardım programları ve izleme faaliyetleri ile barışın kurumsallaşmasında destekleyici bir rol oynayabileceğine vurgu yapmaktadır.[10]

Resmi diplomasiye alternatif olarak değil tamamlayıcı bir unsur olarak ortaya çıkan T2 diplomasi, resmi diplomasiden önce veya sonra olabileceği gibi, eşzamanlı olarak da sürdürülebilir. Bu perspektif ile bakıldığında T2 diplomasi yöntemleri ile resmi diplomasinin yakından ilişkili olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla kimi durumlarda, resmi diplomasi aktörlerinin T2 kanallar içinde yer almasının mümkün olduğu görülmektedir.[11] Resmi diplomasi ve T2 diplomasinin güçlü ve zayıf tarafları, *bir buçuk diplomasiye* (*track one and half diplomacy- T1,5 diplomasi olarak anılacak*) duyulan ihtiyacın ve ortaya çıkış koşullarının anlaşılmasına ışık tutmaktadır. Bu bağlamda hatırlanması gereken, resmi, T2 ve TT1,5 diplomasi yöntemlerine çatışma çözümünde ve barış süreçlerinde bazen ayrı ayrı, bazen hep bir arada bazense bir kısmını içeri alırken bazılarını dışarda bırakarak başvurulabileceğidir. Bu nedenle, bahsi geçen diplomasi tekniklerinden birini diğerinden üstün kılmak veya başarılı olduğu söylemek mümkün olmadığı gibi asıl önemli olanın barış süreci ihtiyaçlarının belirlenmesi olduğu hatırlanmalıdır.

Filipinler barış süreci yakın geçmişte T1,5 diplomasi tecrübesi edinmiş örneklerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmada, anlaşmalarla oluşturulan resmi heyetler içinde yer alan U-STK'ların üstlendikleri rolleri ve barış sürecindeki konumlarını tanımlamak için Susan Nan tarafından 1990'larda ortaya koyulan T1,5 diplomasi kavramına başvurulmaktadır. Yarı-resmi olarak da tanımlanabilecek bu diplomasi kanalı resmi ve gayrıresmî aktörlerin bir arada çalışmaları olarak tanımlanmaktadır.[12]

Resmi ve gayrıresmî aktörlerin bir araya gelmesi ile oluşturulan alternatif kanalların istikrarlı barış anlaşmalarının oluşturulmasına ve etkinliğin artırılma-

---

9 Branco, "Non-Governmental Organizations in the Mediation of Violent Intra-State Conflict: The Confrontation Between Theory and Practice in the Mozambican Peace Process", 89.

10 Dieter Neubert, "The Peacemakers Dilemma: The Role of NGOs in Process of Peace- Building in Decentralised Conflicts", *Healing the Wounds*, Marie- Claire Foblets, Trutz von Trotha (eds), (Oxford: Hart Publishing, 2004), 60, 65.

11 Jones, *Track Two Diplomacy in Theory and Practice*, 10.

12 Susan Allen Nan, Daniel Durckman, Jana El Horr, "Unofficial International Conflict Resoulution: Is There a Track ½? Are There Best Practice?", *Conflict Resolution Quarterly*, 27/1, (2009), 66.

sına katkı sağlayacağını söyleyen Böhmelt, bu gibi karma teşebbüslerin gayrıresmî aktörlerin zayıflıklarının telafi edilmesinde etkili olacağını ifade etmektedir. 1.5 diplomasinin, yukarda işaret edildiği gibi, öncelikli olarak yaptırım gücü zayıf olan gayrıresmî aktörlerin taahhütlerinin dikkate alınmasında yardımcı olması beklenmektedir. İkinci olarak ise, farklı seviyelerden bir araya gelen aktörlerin bir araya gelmelerine imkân tanıması beklenen T1,5 diplomasinin üçüncü özelliği ise, güven ortamının yaratılmasına ve sorunların çözümünde konu ve çıkarların ortaklaşmasına katkı sağlayacak olmasıdır. Son olarak, kanallar arasındaki etkileşimin aktörler arasındaki iletişimi kolaylaştırdığı ve belirsizliklerin azalmasına katkıda bulunduğu ifade edilmektedir.[13]

T1,5 diplomasinin resmi kanallar aracılığıyla sınırlı ekonomik kaynaklara sahip olan T2'nin kaynak bulma sorunlarını da aşacağı varsayılmaktadır. [14] Benzer şekilde, diplomatik teamüller gereğince sınırlı hareket kabiliyeti olan ve temsil ettikleri devletlerin dış politikalarını takip etmek zorunda olan resmi aktörlerin zayıf oldukları, mağduriyet yaşayan gruplar ve halk tabanı ile iletişim kurma eksikliklerinin ise gayrıresmî aktörlerce telafi etmesi beklenmektedir. Chataway bu konuda, T2'nin halkın psikolojik kaygı ve deneyimlerini keşfetmedeki başarısının tarihsel düşmanlıklara işaret ederek çatışma çözümüne katkı sağlayacağını ifade eder.[15]

Sonuç olarak, resmi diplomasi ile T2 diplomasinin zaaflarından doğan T1,5 diplomasinin barış sürecinde etkili birer iletişim kanalına dönüştüğü görülmektedir. Bu çalışmada T1,5 kavramına resmi barış heyetleri içinde ele alınacak U-STK'ların rollerini tanımlamak üzere başvurulmaktadır.

III. Filipinler Barış Süreci

Güneydoğu Asya'da yer alan ve bir ada ülkesi olan Filipinler'de halkın çoğunluğu Hristiyanlardan oluşurken, azınlık yerli halk Lumad'lar ve Müslümanlardan oluşmaktadır. Luzon, Visayas ve Mindanao takımadalarından oluşan Filipinler'de Müslüman Moro halkının büyük bir kısmı Mindanao adasında yaşadığı ve çatışmalar yoğunluklu olarak bu bölgede sürdüğü için süreç, *Mindanao barış süreci* olarak da anılmaktadır.[16]

---

[13] Tobias Böhmelt, "The Effectiveness of Tracks of Displomacy Strategies in Third- Party Interventions", *Journal of Peace Research,* 47/2, (2010), 171.

[14] Neubert, "The Peacemakers Dilemma: The Role of NGOs in Process of Peace- Building in Decentralised Conflicts", 60, 65.

[15] Chataway, "Track II Diplomacy: From Track I Perspective", 278.

[16] Cesar Adib Majul, *Muslims in The Philippines,* (Quezon City: The University of the Philippines Press, 1973), s. 71

1946'da Filipinler Cumhuriyet'i ilan edilene kadar önce İspanyol ardından Amerikan kolonisi kontrolünde kalan Filipinler'de, Moro halkı ile hükümet arasında 1972'de başlayan çatışmaların koloni dönemine dayandığı görülmektedir. Koloni döneminde yerinden etme ve topraksızlaştırma politikaları ile başlayan sorunlar, cumhuriyet döneminde azınlıklara yönelik sosyo-ekonomik eşitsizliklerle sürdürülmüş ve yerinden etme politikaları kronikleşmiştir.[17] Tüm bunların sonucunda, 1969'da kurulan Moro Ulusal Kurtuluş Cephesi (*Moro National Liberation Front- MNLF olarak anılacak*) 1970'lerin ilk yarısında bağımsız bir İslam devleti kurma hedefiyle hükümete karşı silahlı mücadele başlatmıştır. 1976'da imzalanan Trablus Anlaşması'yla hükümetin MNLF ile başlattığı barış görüşmeleri, 1996'da imzalanacak Nihai Barış Anlaşması'na kadar dur-kalk ilerlemiştir. 1977'de MNLF'den ayrılan kurulan Moro İslami Kurtuluş Cephesi (*Moro Islamic Liberation Front-MILF olarak anılacak*) ile hükümet arasındaki barış görüşmesi ise 1997'de ilan edilen ateşkes anlaşması ile başlatılmıştır.[18]

A. Filipinler Barış Sürecinde Üçüncü Taraflar

Bu çalışma MNLF ile barış görüşmeleri dönemini dışarda bırakırken, MILF ile Filipinler hükümeti arasında yirmi yıldır sürdürülmekte olan barış görüşmelerine odaklanmasının iki nedeni bulunmaktadır. Birincisi hâlihazırda Filipinler hükümetinin, MNLF ile de görüşmeleri sürdüren bir barış heyeti bulunmakla birlikte, bu görüşmeler durma noktasına gelmiştir ve MILF ile başlayan görüşmelerden sonra önceliğini yitirmiştir. Nitekim, Moro sorununun çözümünde Filipinler hükümetinin MILF ile görüşmelere birincil derecede önem atfettiği görülmektedir. İkinci neden ise MNLF ile sürdürülen görüşmeler zarfında U-STK'ların barış sürecinde aktif rol oynamamasından kaynaklanmaktadır. Bu dönemde sürece dâhil olan üçüncü taraf aktörlerin hem daha sınırlı hem de devlet ve uluslararası örgüt düzeyinde oldukları gözlemlenmektedir.

MILF ile hükümet arasında 1997'de başlayan barış görüşmeleri mercek altına alındığında, müzakerelerin 2000, 2003 ve 2008'de yaşanan çatışmalar nedeniyle kesildiği görülmektedir. MILF ve Filipinler hükümetinin, üçüncü tarafların barış sürecine katılımına açık politikalarının üçüncü taraf devletlerin ve U-STK'ların süreçte yer almalarını kolaylaştırmış ve her çatışma dönemini

---

17 Ariel Hernandez, *National Building and Identity Conflicts: Facilitating the Mediation Process in Sourthern Philippines,* (Leipzig: Springer, 2014), s. 25.

18 Thomas M. McKenna, *Muslim Rulers and Rebels: Everyday Politics and Armed Separatism in the Southern Philippines,* (Berkley: University of California Press, 1998), s. 81.

izleyen dönemde barış görüşmelerine üçüncü taraf aktörler dahil olmuştur.[19] Aktör sayısı açısından giderek genişleyen Filipinler barış sürecine katılan aktörlerin arabuluculuk, barış koruma ve barış inşası safhalarında önemli roller üstlendiği görülmektedir. Farklı seviyeden aktörlerin katılımı ile genişleyen Filipinler barış sürecinde, 2008 yılından itibaren ateşkes koşulları korunmakta ve imzalanan anlaşmalar ile barışın kurumsallaştırmaya yönelik önemli adımlar atılmaktadır. Örneklere bakıldığında, 2000'de sürece arabulucu olarak dâhil olan Malezya, 2004 yılında oluşturulan Uluslararası İzleme Heyeti'nin de öncülüğünü yapmaktadır. Buna ek olarak, 2009 yılında müzakere sürecinde kolaylaştırıcı rol oynaması amacıyla Uluslararası Temas Grubu'nun (*International Contact Group-ICG*) oluşturulurken, 2013'te oluşturulan Bağımsız Gözlemci Heyeti (*Third Party Monitoring Team-TPMT*) ile imzalanan barış anlaşmalarının uygulama safhalarını denetlenmesi hedeflenmiştir.

Ulusal ve uluslararası aktörlerin katılımı ile oluşturulan heyetlerde yer alan U-STK'ların da çatışma sonrası toplumlarda önemli roller üstlendiği görülmektedir.[20] Uluslararası Temas Grubu ve Bağımsız Gözlemci Heyetinde yer alan U-STK'ların faaliyetlerinin ele alındığı bu çalışmada, U-STK'ların çatışma sonrası toplumlarda barış inşa sürecindeki rolü analiz edilmektedir. Filipinler barış sürecine dâhil oldukları resmi heyetler aracılığıyla kolaylaştırıcı ve uygulayıcı roller üstlenen U-STK'ları T1,5 diplomasi örneği olarak değerlendirmek mümkündür.

B. Filipinler Barış Sürecinde Uluslararası STK'lar

Bu bölümde öncelikli olarak, Filipinler barış sürecine U-STK'ların sürece entegre edilmesinin nedenleri kısaca ortaya koyulacak ve *Conciliation Resources* ile İHH faaliyetleri ışığında barış sürecinde U-STK'ların rolüne ilişkin bir değerlendirme yapılacaktır.

Filipinler barış süreci ölçeğinde, yerel STK'lar, üçüncü taraf devletler ve uluslararası örgütler dahil olmasına rağmen barış süreçlerinde U-STK'lara neden ihtiyaç duyulduğu sorusu sorulduğunda, öncelikli olarak, barış süreçlerinin farklı düzlemlerde aynı anda düzenlemeler yapılmasını gerektiren çok boyutlu

---

[19] Abhoud Syed M. Lingga, "Role of Third Parties in Mindanao Peace Process", *Voices from Moro Land: Perspectives from Stakeholders and Observers on the Conflict in the Southern Philippines*, Peter Kreuzer, Rainer Werning, (eds.), (Malaysia: SIRD, 2007).

[20] Soliman M. Santos, JR., *The Role of Civil Society in Peace Processes in the South and South East Asian Regions*, 2005, https://osloforum.org/sites/default/files/Role%20of%20civil%20society%20in%20peace%20processes%20in%20South%20and%20South%20East%20Asia.pdf, (e.t.9.8.2017), 5.

süreçler olduğu göze çarpmaktadır. Bu süreçte çatışan tarafların bu süreci tek başına koordine etmesi hem finansal hem de beşerî olarak zorlayıcı görünmektedir. Filipinler'de 2012 Çerçeve Anlaşması ile tasarlanan başlıklar incelendiğinde, toprak düzenlemeleri, doğal kaynakların paylaştırılması, anayasa yapımı, mahkemelerin ve dini kurumların düzenlenmesi, silahtan arındırma, silah bırakan militanların topluma entegrasyonu ve helal gıda gibi birbirinden çok farklı alanlarda değişikliğe ihtiyaç duyulduğu görülmektedir. Buna karşın, çatışan tarafların çok çeşitli uzmanlık gerektiren alanlarda yeterli uzman personele sahip olması her zaman mümkün olmayabilir. Bu durumda, U-STK'lara farklı barış süreci deneyimlerini yerel aktörlerle paylaşacak beşerî kaynağın temininde ihtiyaç duyulmaktadır.

U-STK'ların barış sürecine dâhil edilmesinin bir diğer nedeni ise "izleme" gibi misyonları üstlenecek bağımsız ve tarafsız aktörlere duyulan ihtiyaçtır. Çatışmanın taraflarına ve topluma sürece ilişkin gözlemlerini sunacak aktörlerin tarafsızlığını koruduğuna yönelik inanç duyulması, güven duygusunun kurulmasında büyük önem taşımaktadır. Son olaraksa müzakere sürecinde üstlendikleri roller U-STK'ların barış sürecinde ihtiyaç duyulan aktörler olmasına neden olmaktadır. Öyle ki, U-STK'ların devlet temsilcileri ile kıyaslandığında yeni fikirler geliştirmeye daha açık olmaları müzakere süreçlerinde kolaylaştırıcı aktör olarak dâhil edilmesini sağlamaktadır. Böylece diplomatik teamüllerin getirdiği engellerin aşılmasında alternatif çözüm önerileri getirmeleri beklenmektedir.

2009 yılında dört devlet (Türkiye, Suudi Arabistan, İngiltere, Japonya) ve dört U-STK'nın katılımı ile oluşturulan Uluslararası Temas Grubu (ICG olarak anılacak) Filipinler hükümeti ile MILF arasında 2008 çatışmalarından sonra yeniden başlayan müzakere sürecinde kolaylaştırıcı olmaları amacıyla kurulmuştur. Resmi ve gayrıresmî aktörleri bir arada bulunduran ilk hibrit yapı olma özelliği taşıyan ICG üyelerinden yarısı hükümet yarısı MILF tarafından seçilmiştir. Mac Ginty, hibritlik kavramını farklı aktörlerin, uygulamaların ve dünya görüşlerinin etkileşimlerinin sonucunda ortaya çıkan sosyal düşünme biçimi olarak tanımlamakta ve barış inşası bağlamında bir dizi aktörün dünya görüşü ve eylemlerinin toplamı olarak şekillendirmektedir.[21] T1,5 diplomasiye örnek teşkil edebilecek bu yapı, resmi ve T2 diplomasinin avantajlarını birleştirmesi ve zayıflıklarının gözlemlenebileceği önemli bir örnek oluşturmaktadır.

[21] Roger Mac Ginty, "Hybrid Peace: How Does Hybrid Peace Come About?", *A Liberal Peace?: The Problems and Practices of Peacebuilding*,. Susanna Campbell, et al. (eds), (London: Zed Books, 2011), i210.

Conciliation Resources, Centre for Humanitarian Dialogue, Muhammadiyah ve *The Community of Sant'egidio*'dan oluşan ICG üyeleri süreçte birbirlerinden farklı roller üstlenmektedirler. ICG Çerçeve Anlaşmasında ise heyette yer alan U-STK'ların rollerini, yerel aktörler ile kolaylaştırıcılar arasında köprü oluşturma, taraflara araştırma verileri sunma, görüş alışverişinde bulunma ve iletişim sağlama olarak tanımlanmıştır.[22] 2013 yılında oluşturulan Bağımsız Gözlemci Heyeti (TPMT olarak anılacak) ise 2 U-STK (The Asia Foundation, İnsani Yardım Vakfı- İHH), 2 yerel STK (*United Youth for Peace and Development, Ortigas Peace Institute*) ve heyete başkanlık edecek bir seçkin insandan oluşmaktadır. 2012'de imzalanan Çerçeve Anlaşması ve eklerinin uygulanma sürecini izlemek, raporlamak ve taraflara bilgi vermek üzere oluşturulan bu heyetten aynı zamanda anlaşmaların uygulanması ve gelişmeler konusunda toplumla iletişim kurması beklenmektedir. 1994 yılında kurulan Londra merkezli *Conciliation Resources'un* (C-R olarak anılacak) ve 1995'te İstanbul'da kurulan İHH'nin Filipinler'deki faaliyetlerine odaklanan bu çalışma, C-R Filipinler Program Ortağı Emma Leslie, C-R Filipinler ve Kolombiya direktörü Kristian Herlbozheimer ve İHH'nin TPMT temsilcisi Hüseyin Oruç'la gerçekleştirilen açık uçlu mülakat verileri, C-R ve TPMT raporları ve literatür taramasına dayanmaktadır.

Her iki STK'nın da resmi heyetlere dahil olmadan önce Filipinler'deki barış süreciyle ilgi oldukları bölgeye ziyaretlerde bulundukları ve çalışmalar sürdürdükleri görülmektedir. C-R raporlama faaliyetlerine odaklanırken, İHH'nın çalışmaları insani yardım üzerine odaklanmıştır.[23] Resmi heyetlerin içinde yer almaya başladıktan sonra ise her iki STK'nın faaliyetlerinde de resmi yapılarla bağlantılı dönüşümün izlerine rastlanmaktadır. C-R, Emma Leslie'nin katıldığı müzakere süreci ile müzakerelerde kolaylaştırıcı rol üstlenirken, 2013-2016 yılları arasında yerel aktörler tarafından sürdürülen iki proje geliştirmiştir. İHH faaliyetleri ise görev tanımı daha sınırlı olarak çizilmiş olan TMPT ile uyumlu olarak periyodik ziyaretler, gözlem ve raporlama faaliyetlerine odaklanmıştır. Bu bölümde, her iki U-STK'nın faaliyetlerine ayrı ayrı ele alınarak süreçte oynadıkları roller değerlendirilmektedir.

1. Conciliation Resources (C-R)

Mindanao'da çalışmalarını 1999'da başlatan C-R Londra merkezli bir U-STK olup dünyanın farklı yerlerindeki çatışma bölgelerinde çalışmalarını sür-

---

22 Framework Agreement on The Formation of the International Contact Group For The GRP-MILF Peace Process, (Kuala Lumpur: 15 September 2009).

23 İHH İnsani Yardım Vakfı hakkında ayrıntılı bilgi için bknz. https://www.ihh.org.tr/hakkimizda, (e.t.1.9.2017)

dürmektedir.[24] 2009'da ICG'ye dahil olan ve Filipinler'deki barış sürecinin farklı safhalarında yer alan C-R'nin çalışmalarını iki başlıkta toplamak mümkündür. Bunlardan ilki müzakerelerde üstlendiği kolaylaştırıcı rolüdür. İkincisi ise 2013-2016 yılları arasında yerel bileşenlerle sürdürülen projelerle barış sürecinin yeniden yapılandırma safhasındaki çalışmalarıdır.

Öncelikle, müzakerelerde üstlendiği kolaylaştırıcı role bakıldığında, gerek müzakerelere katılan Emma Leslie ile yapılan mülakat gerekse de literatür taramasından edinilen veriler, C-R'nin arabuluculuk (*peacemaking*) sürecine yardımcı bir aktör olarak katıldığını göstemektedir. Öyle ki görüşmelerin tıkandığı konularda ve diplomatik teamüllerin diplomatları sınırladığı zamanlarda C-R'nin kolaylaştırıcı olarak çözümler ürettiği anlaşılmaktadır.[25] Bu uygulama, Burton'ın T2 diplomasiden yeni yöntemler geliştirmesi beklentisi ile de örtüşmektedir. Ayrıca Kaye'in de işaret ettiği gibi diplomasinin sadece müzakere çıktısı üretmek değil diğerlerinin düşüncelerini de etkileyen bir süreç olması, STK'ların süreçteki rolünün anlaşılmasına yardımcı olmaktadır.[26] Bu çerçevede ICG İngiltere temsilcisi Thomass Phipps görüşleri T2 diplomasinin süreçteki rolünü netleştirmeye yardımcı olacaktır. Phipps, görüşmelerin oldukça gergin olduğu bir panelde, Leslie'nin elinde balonlar ile geri döndüğünü ve sinilenince bu balonu kaldırmalarını istediğini ifade etmektedir. Phipps hareketi başlangıçta "uygunsuz" bulduğunu belirtse de aslında işe yaradığını ve tansiyonun düşürülmesinde yardımcı olduğunu sözlerine eklemektedir.[27]

Bu durum aynı heyet içinde yer aldıkları devlet temsilcilerine de katkı sağlamaktadır. Burton'ın T2 diplomasinin resmi diplomasinin yetersiz kaldığı konularda alternatif oluşturacağı önermesinde olduğu gibi, heyette bulunan U-STK temsilcileri, diplomatların tereddüt ettiği veya ağırdan aldıkları konularda daha hızlı ve esnek karar alabilmeleri sayesinde müzakere sürecinin devamlılığına yardımcı olmaktadırlar. ICG Türkiye temsilcisi Davut Ocak "ICG üyesi devlet temsilcilerinin istedikleri her konuyu MILF ile konuşmalarının mümkün olmadığını; U-STK'ların MILF ile iletişim kurarak diplomatlara yardımcı olduğunu"[28] söyleyerek, Burton'ın tanımını desteklemektedir.

Bu noktada altı çizilmesi gereken bir diğer konu C-R'nin içinde bulunduğu resmi barış heyetinin U-STK'ların zayıf özelliklerinden biri olan meşruiyet

---

24 Conciliation Resources hakkında ayrıntılı bilgi için bknz. http://www.c-r.org/, (e.t.1.9.2017).

25 Emma Leslie ile mülakat, C-R Filipinler Program Ortağı, 23 Eylül 2017.

26 Dalia Dassa Kaye, *Talking to the Enemy: Track Two Diplomacy in the Middle East and South Asia,* (Santa Monica: RAND Corporation, 2007), 5.

27 *Conflict Resolution-The Philippines Experience,* A Comparative Study Visit Report 20th – 27th June 2015, Democratic Peace Institute, (London: 2015), 26.

28 *Conflict Resolution-The Philippines Experience*, 24.

sorununun aşılmasına yardımcı olduğudur. Öyle ki 1.5 diplomasinin örneği olarak tanımladığımız ICG içinde yer alan C-R hem T2 diplomasinin esnekliği içinde hareket etmekte hem de meşruiyet sorununu yer aldığı resmi barış heyeti aracılığıyla aşmaktadır. Böylece resmi diplomasi ve T2 diplomasinin güçlü yanları bir araya gelirken zayıflıklarının aşılması kolaylaşmaktadır.

C-R'nin ikinci çalışma alanı ise yerel aktörler ile gerçekleştirdikleri projelerdir. 2013-2016 yılları arasında gerçekleştirilen, kadın hakları alanında çalışan Müslüman, Hristiyan ve Lumadları temsil eden 4 yerel STK'nın yürütücülüğünü üstlendiği ilk proje, "Müslüman Mindanao Anayasasının yapım aşamasına kadınların katılımını sağlamlaştırma" (*Entrenching women's participation in the Basic Law of Muslim Mindanao*) ismini taşımaktadır. Kadınların anayasa yapım aşamasına katılımını artırmak amacıyla hazırlanan proje kapsamında 3000 kadına eğitim ve danışmanlık hizmeti verilmiştir. Proje sonunda hazırlanan belgeler barış heyetleri ile paylaşılmış ve kadınların anayasadan beklenti, ihtiyaç ve taleplerinin duyurulabileceği bir zemin oluşturulmuştur.[29] Her dini ve etnik grubu temsil eden STK'nın yürütücülüğünü üstlendiği bu proje ile çatışma şartlarının oluşturduğu öfke ortamında bir araya gelmesi güç olan grupların birlikte çalışabileceği ve etkileşime girebileceği bir alan yaratılmıştır.

C-R'nin geliştirdiği ve yerel aktörlerin katılımıyla sürdürülen ikinci proje "yönetimde kamu katılımcıları yoluyla Mindanao'da barış inşası" (*Building peace in Mindanao through public participation in governance*) adını taşımaktadır. Gazete, iş dünyası, kadın ve gençlik örgütleri gibi geniş bir yelpazeden 8 yerel aktörün yürütücülüğünü üstlendiği projeye 7200 kişi katılmıştır.[30] Topluma duyarlı güvenlik mekanizmalarının oluşturulması konusunda eğitimler, lider yetiştirme programları, geçiş dönemi adaleti sürecinde mağdurların ihtiyaçlarını ve beklentilerini tanımlamaları hedefleyen proje sonunda raporlama faaliyetleri gerçekleştirilmiştir.[31]

C-R Filipinler ve Kolombiya direktörü Kristian Herlbozheimer ile gerçekleştirilen mülakat ve C-R raporlarından edinilen veriler ışığında analiz edilen bu bölüm, projelerin toplumsal yaşama etkilerini dışarda bırakarak barış sürecindeki rolüne odaklanmaktadır. Bu bağlamda, C-R'nin üstlendiği ikinci rolün ise aktörler arasında köprü oluşturmak olduğu görülmektedir. C-R gerçekleştir-

---

29 *Women's meaningful participationin peace: Lessons from the Bangsamoro* (Mindanao, Philippines), Conciliation Resources, (London: 2017).

30 Kristian Herlbozheimer ile mülakat, C-R Filipinler ve Kolombiya direktörü, 6 Eylül 2017.

31 Operationalising women's "meaningful participation" in the Bangsamoro: Political participation, security and transitional justice, Conciliation Resources, Research Report, (London: September 2015), 15.

diği projeler ile ICG Çerçeve Anlaşması'nda da öngörüldüğü gibi U-STK'ların barış heyetleri ile yerel aktörler arasında köprü oluşturma misyonu yerine getirmektedir. Öyle ki kadınların beklenti, ihtiyaç ve taleplerini barış heyetlerine sunarak aşağıdan yukarı bilgi akışının sağlanmasına yardımcı olmaktadır. Bu bağlamda, Kelman'ın T2 diplomasiden beklenen taraflar arasında iletişimi kolaylaştırma rolünün, C-R aracılığıyla Filipinler'de gerçekleştiği görülmektedir. Aynı zamanda barış heyetlerince oluşturulan barış anlaşmalarının toplumsal düzeyde anlaşılmasına ilişkin çalışmaları bu bilgi akışının sadece aşağıdan yukarı değil yukarıdan aşağı da olduğunu göstermektedir. Böylece iletişimde çift yönlü kolaylaştırıcı rol üstlendiği görülmektedir.

C-R, farklı düzey aktörler arasındaki dikey yönlü iletişimi kolaylaştırmasının yanı sıra aynı düzeydeki aktörler arasında yatay yönlü iletişime de katkı sağladığı görülmektedir. Bu önerme Fisher'ın gayrıresmî aktörlerden beklediği sadece çatışma tarafları arasında değil aynı zamanda farklı düzeyler arasında da iletişimde kolaylaştırıcı rol oynaması argümanını da desteklemektedir. Müslüman, Hristiyan ve Lumad'ları temsil eden STK'ların ortak projede birleştirilmesi, çatışmanın yarattığı düşman algısı nedeniyle kolaylıkla bir araya gelemeyecek taraflar arasında iletişim alanı yaratmakta ve birlikte çalışmaya uygun zemine sağlamaktadır. Projeye katılan Katolik kadınlardan biri Müslümanlar ile kurduğu iletişimin etkilerini şu sözler ile ifade etmektedir: "Bir Katolik olarak Bangsamoro Anayasasına şüpheyle yaklaşıyordum, fakat şimdi Bangsamoro'daki kadınların hikâyelerini dinledikten sonra onların bakış açılarını ve neden bu anayasaya ihtiyaç duyduklarını anladım. Artık yasayı bir tehdit olarak görmüyorum."[32] Ortak dil ve anlayışın geliştirilmesi ve yerel aktörlerin deneyimlerini paylaşabilecekleri bir ağın oluşturulmasında U-STK'ların kolaylaştırıcı rol üstlenebileceğini ifade eden Sussman ve Muliro'nun da belirttiği gibi Filipinler barış sürecinde C-R, yatay ve dikey yönlü iletişimin geliştirilmesinde kolaylaştırıcı rol üstlenmiştir.

Son olarak C-R'nin Filipinler'de geliştirdiği projeler ile çatışma sonrası yeniden yapılandırma sürecine beşerî ve ekonomik kaynak sağladığı görülmektedir. Toplamda 10200 kişiye danışmanlık ve eğitim hizmeti veren C-R'nin Avrupa Birliği tarafından finanse edilen projeleri hayata geçirerek barış inşa (peacebuilding) sürecinin yapılandırılmasına katkı sağlamaktadır. Anayasa yapımına katılım, güvenlik, silah bırakma ve lider yetiştirme gibi farklı alanlarda eğitim ve atölyeler gerçekleştirerek, barış sürecinin en zorlu safhalarından biri olan barış anlaşmalarının uygulama aşamasında toplumsal düzeyde çalışmalar

[32] Operationalising women's "meaningful participation" in the Bangsamoro: Political participation, security and transitional justice, 7.

gerçekleştirmiştir. Çatışmaların gerçekleştiği Mindanao adasında yürütülen bu projeler uzman personel ihtiyacını karşılanmasının yanı sıra ekonomik kaynağın da bölge halkı için kullanılmasında rol oynamaktadır.

2. İnsani Yardım Vakfı-İHH

Mindanao'ya ilk ziyaretini 1996'da gerçekleştiren İstanbul merkezli İHH, MILF'in önerisi ile Çerçeve Anlaşması ve eklerinin uygulanmasını denetlemek ve raporlamak amacıyla kurulan TPMT'de yer almaya başlamıştır. İHH'nın TPMT'deki temsilcisi Hüseyin Oruç ile gerçekleştirilen mülakat, TPMT'in yıllık raporları ve literatür taramasına dayanan bu bölüm, İHH'nın barış sürecinde oynadığı rolü analiz etmeyi hedeflemektedir. C-R'den farklı olarak İHH faaliyetlerinin TPMT ile iç içe geçmiş olduğu görülmektedir; bu nedenle TPMT ile İHH'nın faaliyetlerini birbirinden ayırmak oldukça güçtür. ICG'da yer alan U-STK'ların barış sürecinde eylem geliştirirken daha esnek oldukları görülürken, TPMT'ye temsilci ile katılan U-STK'lar heyetin çalışma planının sınırları çerçevesinde hareket etmektedir. Bu bağlamda, heyetlerin birbirinden farklı yapılarını U-STK'ların da hareketleri üzerinde belirleyici oldukları görülmektedir. Heyette üstlendiği misyonun dışında ise İHH bölgede insani yardım faaliyetlerini sürdürmektedir; ancak bu çalışma T1,5 diplomasi örneği olarak ele alınan resmi heyet içindeki gayrıresmî aktör faaliyetlerine odaklanması nedeniyle İHH'nın heyetten bağımsız sürdürdüğü faaliyetleri araştırmanın dışında bırakmaktadır.

2013 yılında kurulan TPMT'nin çalışmalarına bakıldığında, faaliyetlerin izleme, raporlama ve aktörler arası iletişimde toplandığı görülmektedir. 2016'da Kongre'den geçmesi beklenen Bangsamoro Anayasasının 2017 Ekim ayı itibariyle hala Kongre'de bekliyor olması, TPMT'nin "izleme" görevini yerine getirmesini sınırlamakta ve görevinin ancak yüzde yirmisini yerine getirebilmesine neden olmaktadır. 2012 Çerçeve Anlaşması ve dört ekinin hükümlerinden pek çoğunun Bangsamoro Anayasasının yürürlüğe girmesi ile bağlantılı olması, TPMT çalışma sahasını sınırlasa da bölgedeki izleme ve iletişim çalışmaları sürdürmektedir.[33]

İki ayda bir Filipinler'e düzenli ziyaretler gerçekleştiren İHH, ziyaretler sırasında barış heyetleri ile ayrı ayrı görüşmeler gerçekleştirmektedir. İHH, C-R'den farklı olarak barış müzakerelerine katılmamakta; sürecin birincil aktörleri ile doğrudan kurulan temaslar ile sürecin işleyişine ilişkin bilgi toplamaktadır. Aynı zamanda, yerel aktörler ile de iletişimini sürdüren İHH, yerel liderler, din adamları ve akademisyenlerle rutin görüşmeler gerçekleştirmektedir. Her üç

[33] Hüseyin Oruç (TPMT üyesi, İHH temsilcisi) ile mülakat, 9 Eylül 2017.

ayda bir panellere değerlendirme ve tavsiyelerde bulunan TPMT, her sene yayınladığı rapor ile gelişmeleri, öneri ve eleştirilerini kamuoyunun bilgisine sunmaktadır.[34]

Uluslararası ve yerel aktörlerin birlikte yer aldığı heyetler, aktörlerin karşılıklı olarak birbirini güçlendirmesine aracı olmaktadır. Özelikle, U-STK'ların kendi değerlerini yerel farklılıkları gözetmeksizin her barış sürecine enjekte ettiğine yönelik eleştiriler göz önünde bulundurulduğunda yerel aktörler U-STK'ların toplumsal dinamikleri çözümlemelerine yardımcı olmaktadır. Oruç da benzer şekilde, yerel aktörlerin "toplumun kılcal damarlarına" ulaşılmasına katkı sağladığını ifade etmektedir. Nitekim, ICG'de olduğu gibi TPMT'de de yerel ve U-STK'ların meşruiyet sorunlarını dahil oldukları resmi barış organları ile aştıkları görülmektedir. Sussman ve Muliro bu durumun yerel liderleri ve aktörleri güçlendirici etkisi olduğuna da işaret etmektedirler.[35] Yerel aktörlerin çatışma sorunlarını analiz etme, çatışmaya özgü nitelikleri tespit etme becerileri ve bilgi birikimi, uluslararası aktörlerin elde edilen bilgiler ışığında dokümantasyon yapma ve farklı çatışma bölgelerindeki deneyimlerini paylaşma imkânı sunmaktadır.

Bu çalışmalardan hareketle, İHH'nın barış sürecinde üç rol sürdürmekte olduğu görülmektedir. Bunlardan ilki barış anlaşmasının uygulama safhasında yaptığı gözlemlerini barış heyetleri ve kamuoyuyla paylaşarak sürecin işleyişini takip etmektir. Filipinler yakın geçmişte, anlaşmaların imzalanması kadar uygulanmasının da büyük önem taşıdığını, imzalanmasına rağmen yürürlüğe giremeyen 2008 Ata toprağı hakkında Memorandum Anlaşması ile deneyimlemiştir. Uzun süren müzakereler sonucu imzalanan ve Filipinler barış süreci için kritik önem taşıyan ata toprağı kullanımı konusunda 2008 Memorandum Anlaşmasının yürürlüğe girmemesi hem toplumsal düzeyde barışın oluşmasına yönelik güvenin sarsılarak ateşkesin bozulmasına hem de barış heyetlerinin barışa olan güvenini zedeleyerek görüşmelerin durdurulmasına neden olmuştur. Bu bağlamda 2012 Çerçeve Anlaşması ve eklerinin uygulama safhasını izlemek üzere kurulan TPMT ve heyette yer alan U-STK'lar barış sürecinin en kırılgan safhalarından birini takip etmektedirler.

İHH'nın süreçte üstlendiği ikinci rol ise periyodik ziyaretlerin yarattığı psikolojik etkidir. Öyle ki Filipinler'de çatışmalar 1972'de başlamış ve MNLF ile ilk barış anlaşması 1976'da imzalanmıştır; buna rağmen çatışmalar 2000'lere kadar çeşitli aralıklarla devam etmiştir. Benzer şekilde MILF ile 1997'de başla-

---

[34] TPMT Yıllık Raporları için bknz. http://tpmt.ph/, (e.t. 1.9.2017).

[35] Gary Sussman, Arthur Muliro, "'When the Ink Has Dired': The Role of International Non-Governmental Organizations (INGOs) in peace- building", *Development*, 43/3, (2000), 18, 71.

yan ateşkes süresinde de görüşmeler üç kez çatışmalar nedeniyle kesilmiştir. Bu sürecin getirdiği toplumsal güvensizliğin aşılması ve barış heyetleri düzeyinde sürdürülen görüşmelerin toplumsal düzeyde karşılığını bulmasını sağlayacak ve dikey yönlü iletişimi sağlayacak aktörlere ihtiyaç duyulmaktadır. İHH çatışmadan etkilenen bölgelere yaptıkları periyodik ziyaretler aracılığıyla temposunu kaybeden ve durağanlaşan dönemlerde, barış sürecinin sürdürüldüğü fikrinin sıcaklığını korumasına katkı sağlamaktadır.[36]

İHH'nın üstlendiği üçüncü role bakıldığında, periyodik ziyaretler ile farklı düzey aktörler arasında iletişimi kolaylaştırıcı bir rol üstlendiği görülmektedir. Bu bağlamda, Sussman ve Muliro'nun "T2 aktörler bilerek ya da bilmeyerek barış sürecinin dışında kalan aktörlerin sürece dahil edilmesinde ve etkileşime geçilmesinde kolaylaştırıcı rol oynayacağı"[37] ifadesinin Filipinler barış sürecinde U-STK'larca gerçekleştirildiği görülmektedir. İHH, sürecin dışında kalan aktörler ile iletişime geçerek barış anlaşmalarının uygulanması ve gelişmeler konusunda bilgi vermektedir. Hazırlanan yıllık raporlarsa yukardan aşağı bilgi akışının sağlanmasına ve kamuoyunun bilgilendirilmesine imkân tanımaktadır. Böylece birinci düzey aktörler arasında karara bağlanan barış anlaşmaları ve uygulamalarının toplumsal düzeyde anlaşılmasını sağlayan iletişim kanalları açılmaktadır.

IV. Sonuç

1997'de Filipinler hükümeti ile MILF arasında başlayan barış sürecinde U-STK'ların rolünü ortaya koymayı hedefleyen bu çalışma, 2008'den itibaren sürdürülen ateşkes dönemindeki müzakere, barış anlaşmaları ve yeniden yapılandırma dönemlerine odaklanmaktadır. C-R ve İHH'nin bağlı oldukları barış heyetlerindeki faaliyetlerinden yola çıkarak yapılan analizde, barış sürecinde U-STK'lara neden ihtiyaç duyulduğu sorusu yanıtlanmaya çalışılmış ve farklı düzeyde aktörlerin yer aldığı barış sürecinde U-STK'ların rolleri açıklanmıştır. 1.5 diplomasi örneğinin deneyimlendiği her iki örnek de resmi ve T2 diplomasinin zayıflıklarını aşmaya çalışırken güçlü yönlerini buluşturmaktadır.

C-R ve İHH faaliyetleri doğrultusunda U-STK'ların barış süreçlerinde oynadığı role ilişkin bütüncül bir analiz yapıldığında, ilk dikkat çekici unsurun STK'ların üstlendiği iletişimde köprü olma rolü olduğu görülmektedir. İHH, rutin ziyaretler vasıtasıyla iletişim kanalının kurulmasına olanak sağlarken; C-R, projeler ile iletişimde kolaylaştırıcı rol üstlenmektedir. Barış heyetleri ve

[36] Hüseyin Oruç (TPMT üyesi, İHH temsilcisi) ile mülakat, 9 Eylül 2017.
[37] Gary Sussman, Arthur Muliro, "'When the Ink Has Dired…", 18.

yerel aktörler arasında kurduğu dikey iletişim vasıtasıyla bilginin yukardan-aşağı ve aşağıdan-yukarı taşınmasında yardımcı olan C-R, aynı zamanda yerel aktörler arasında iletişim ağı geliştirmektedir. Çatışmaların ayrıştırdığı, etnik ve dini grupları bir araya getiren projeler, toplumsal ayrışmanın azaltılmasına ve toplumsal uzlaşı zemininin oluşturulmasına aracı olmaktadır. Böylece, U-STK'lar farklı barış süreçlerinden edindikleri deneyimleri projeler kanalıyla yerel aktörlerle paylaşma fırsatı yakalamaktadırlar.

Filipinler barış sürecindeki C-R deneyimi, U-STK'ların barış süreçlerinin müzakere safhasına danışmanlık ederek alternatif çözüm üretimlerine örnek teşkil etmektedir. Diplomatlar ile birlikte müzakerelere katılan STK temsilcileri müzakerelerin sürdürülmesinde kolaylaştırıcı rol oynamışlardır. Aynı zamanda, uzun süren çatışmaların yaşandığı coğrafyalarda başlatılan projeler ile ekonomik ve beşerî kaynağın çatışmadan zarar gören alanlara aktarılmasına aracılık etmektedir. Barış sürecinin çok boyutlu yapısından kaynaklanan uzman personel ihtiyacının da U-STK'lar doldurulması mümkün olmaktadır.

Eklenmesi gereken bir diğer husus ise, STK'lar ile barış süreçleri arasındaki etkileşimin karşılıklı olduğudur. Örneğin, insani yardım odaklı bir vakıf olarak faaliyetlerini sürdüren İHH, TPMT'ye dâhil olduktan sonra görev tanımı genişlemiş ve değişiklik göstermiştir. Uluslararası sahada İHH'nın edindiği bu tecrübe dünyanın farklı yerlerindeki barış süreçlerine uyarlayabileceği bir örnek oluşturmaktadır. Benzer şekilde raporlama faaliyetleri sürdüren C-R de, Filipinler'de sürdürdüğü projeler ve arabuluculuk faaliyetleri ile barış süreci deneyiminden etkilenmiştir.

U-STK'lara yöneltilen eleştirilerden bazılarını Filipinler'de de gözlemlemek mümkündür. STK'lardan beklenenin kendi çözüm önerilerini sunmak yerine tarafların çözüm arayışlarında yardımcı olmak olduğunu söyleyen Kelman, her barış sürecinin biricik özellikler taşıdığını özetlemektedir.[38] Benzer özellikler taşımak ve benzer aşamalardan geçmekle beraber, her çatışma toplumunun yerel dinamikleri, toplumsal dokusu ve beklentilerinin değişiklikler gösterdiğinin farkında olmak U-STK'ların gözden kaçırmaması gereken konulardan biridir. Kelman'ın altını çizdiği gibi çözüm paketi sunmak yerine yol göstericilik yapmak kalıcı barışın sağlanması için büyük önem taşımaktadır.

Halkın beklentileri ile uluslararası aktörlerin uygulamaları arasındaki uyumsuzluk, bölgede önceden faaliyetler sürdüren ve toplumsal yapıya aşina olan C-R gibi örgütlerde de görülmektedir. Bu bağlamdaki, STK temsilcilerinin farklılığı ifade ediş biçimi soruna ışık tutabilecek örneklerden biridir:

---

[38] Jones, *Track Two Diplomacy in Theory and Practice*, 15.

> "Kadınlara Anayasayı anlatmak zordu, daha önce böyle bir şeye dâhil olmamışlardı ve anlamadılar. Biz Anayasa hakkında konuşmak isterken onlar Sağlık Bakanlığı'nın verdiği sabun ve battaniyeler hakkında konuşmak istiyorlardı."[39]

U-STK'lara yöneltilebilecek bir diğer eleştiri ise barış süreçlerine müdahil olan üçüncü tarafların da sınırlılıklarını ortaya koymaktadır. Her ne kadar barış sürecinin farklı safhalarında yer alan U-STK'lar kolaylaştırıcı roller üstlenseler de yaptırım güçleri sınırlıdır. Bu bağlamda, çatışan taraflarının belirleyici olduğu konularda, üçüncü taraf ülkelerin ve uluslararası örgütlerin de benzer bariyerlere takıldıkları söylenebilir. Bangsamoro Anayasasının Kongre'den geçiş sürecine etki edemediği veya anlaşmaların uygulamasının aksamasına engel olamadığı gibi, U-STK'ların rolü de çatışan tarafların sürecin ilerlemesine izin verdikleri ölçüyle sınırlıdır.

Sonuç olarak, barış heyetleri, arabulucular, yerel ve uluslararası STK'ları bir bütünün parçaları olarak ele almak gerekmektedir. Sürdürülebilir barışın sağlanmasında toplumsal sorunları doğru tespit etmek ve çözüm üretiminde etkili olacak aktörlerin katılımına imkân tanımak büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda T1,5 diplomasi, ihtiyaç duyulan esnek diplomasi kanallarının hayata geçirilmesi ve iletişim kanallarının sağlanmasında önemli bir araç olarak ortaya çıkmaktadır.

Kaynakça

Allen, Nathaniel ve Sharp, Travis. "Process Peace: A New Evaluation Framework for Track II Diplomacy", International Negotiation, 22, (2017): 92-122.

Bartoli, Andrea. "NGOs and Mediation", Peacemaking: From Practice to Theory, Susan Allen Nan, Zachariah Cherian Mampilly, Andrea Bartoli (eds.), 107-121, Oxford: Praeger, 2011.

Böhmelt, Tobias."The Effectiveness of Tracks of Diplomacy Strategies in Third- Party Interventions", Journal of Peace Research, 47/2, (2010): 167-178.

Branco, Carlos. "Non-Governmental Organizations in the Mediation of Violent Intra-State Conflict: The Confrontation Between Theory and Practice in the Mozambican Peace Process", Janus.net, 2/2, (2011): 77-95.

Chataway, Cynthia J. "Track II Diplomacy: From Track I Perspective", Negotiation Journal, 14/3, (1998): 269-287.

Conciliation Resources, http://www.c-r.org/, (e.t.1.9.2017).

Conflict Resolution-The Philippines Experience. A Comparative Study Visit Report 20th – 27th June 2015, Democratic Peace Institute, London, 2015.

[39] Operationalising women's "meaningful participation" in the Bangsamoro: Political participation, security and transitional justice, 8.

Fisher, Ronald J. "Coordination Between Track Two and Track One Diplomacy in Succesful Cases of Prenegotiation", International Negotiation, 11, (2006): 65-89.

Framework Agreement on The Formation of the International Contact Group For The GRP-MILF Peace Process, Kuala Lumpur,15 September 2009

Hernandez, Ariel. National Building And Identity Conflicts: Facilitating the Mediation Process in Sourthern Philippines, Leipzig: Springer, 2014.

İHH İnsani Yardım Vakfı, https://www.ihh.org.tr/hakkimizda, (e.t.1.9.2017).

Jones, Peter. Track Two Diplomacy in Theory and Practice, California: Stanford University Press, 2015.

Kaye, Dalia Dassa. Talking to the Enemy: Track Two Diplomacy in the Middle East and South Asia, Santa Monica: RAND Corporation, 2007.

Lingga, Abhoud Syed M. "Role of Third Parties in Mindanao Peace Process", Voices from Moro Land: Perspectives from Stakeholders and Observers on the Conflict in the Southern Philippines, Peter Kreuzer, Rainer Werning, (eds.), 39-59, Malaysia: SIRD, 2007.

Mac Ginty, Roger. "Hybrid Peace: How Does Hybrid Peace Come About?", A Liberal Peace?: The Problems and Practices of Peacebuilding, Susanna Campbell, David Chandler, Meera Sabaratnam (eds), 209-225, London: Zed Books, 2011.

Majul, Cesar Adib. Muslims in The Philippines, Quezon City: The University of the Philippines Press, 1973.

Mapendere, Jeffrey. "Track One and a Half Diplomacy and the Complementarity of Tracks", Culture of Peace Online Journals, 2/1, (2000): 66-81.

McDonald, John. "Multi-Track Diplomacy- Its Origins and Some of Its Accomplishments", Peacemaking: From Practice to Theory, Susan Allen Nan, Zachariah Cherian Mampilly, Andrea Bartoli (eds.), 62-75, Oxford: Praeger, 2011.

McKenna, Thomas M. Muslim Rulers and Rebels: Everyday Politics and Armed Separatism in the Southern Philippines, Berkley: University of California Press, 1998.

Nan, Susan Allen, Durckman, Daniel, Horr, Jana El. "Unofficial International Conflict Resoulution: Is There a Track ½? Are There Best Practice?", Conflict Resolution Quarterly, 27/1, (2009):65-82.

Neubert, Dieter. "The Peacemakers Dilemma: The Role of NGOs in Process of Peace- Building in Decentralised Conflicts", Healing the Wounds, Marie- Claire Foblets, Trutz von Trotha (eds), 47-82, Oxford: Hart Publishing, 2004.

Operationalising women's "meaningful participation" in the Bangsamoro: Political participation, security and transitional justice, Conciliation Resources, Research Report, London, September 2015.

Santos, Soliman M. JR. The Role of Civil Society in Peace Processes in the South and South East Asian Regions, 2005, https://osloforum.org/sites/default/files/Role%20of%20civil%20society%20in%20peace%20processes%20in%20South%20and%20South%20East%20Asia.pdf, (e.t.9.8.2017).

Sussman, Gary ve Muliro, Arthur. "'When the Ink Has Dired': The Role of International Non- Governmental Organizations (INGOs) in peace- building", Development, 43/3, (2000): 10-21.

TPMT Yıllık Raporları. http://tpmt.ph/, (e.t. 1.9.2017).

Women's meaningful participationin peace: Lessons from the Bangsamoro (Mindanao, Philippines), Conciliation Resources, London, 2017.

Panel 31
14:00 – 15:15
(Sinema Salonu: Özel Harekat Polis Memuru İlyas KAYGUSUZ Salonu)
Oturum Başkanı: Prof. Dr. Ertan EFEGİL

Radikal Dini Terör Grupları ile Mücadelede Benimsenmesi Gereken Yeni Strateji

Prof. Dr. Ertan EFEGİL, Sakarya Üniversitesi

Ortadoğu Bölgesinde 'Bloklar' ve Türkiye: Yeni Bir Bloğa Doğru Mu?

Yrd. Doç. Dr. Mustafa YETİM, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

Doç. Dr. Ramazan ERDAĞ, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

Küresel Sistem Bağlamında Arap Baharı: Ütopik Bir Beklentiden Distopik Bir Gerçekliğe Geçişin Analizi

Yrd. Doç. Dr. Murat SİLİNİR, Batman Üniversitesi

Suriye İç Savaşı'nın Lübnan Üzerindeki Etkileri

Arş. Gör. Ayşe Selcan ÖZDEMİRCİ, Sakarya Üniversitesi

RADİKAL DİNİ TERÖR GRUPLARI İLE MÜCADELEDE BENİMSENMESİ GEREKEN YENİ STRATEJİ

Ertan EFEGİL[*]

Özet

El-Kaide, DAEŞ gibi radikal dini terör örgütleri, son günlerde ortaya çıkmış yapılar değildir. İslam tarihine baktığımızda, Hariciler ile başlayan bir fikri akımın vardığı, günümüzdeki son şekli olarak tanımlamak mümkündür. Bu gruplar, İbn-i Teymiyye, Seyid Kutup, Mevdudi, Hasan el-Benna gibi İslam alimlerinin fikirlerini temel almış ve bu anlayış üzerine kendi ideolojik çerçevelerini oluşturmuş yapılardır. Aynı zamanda Makdisi, Abdullah Azzam gibi İslam üzerine çalışan fikir adamlarının son şeklini verdiği bir ideolojidir. Bu ideoloji, radikalleşme sürecine giren kişiye, öncelikle "kendilerine militan arayan örgüt üyeleri" tarafından aktarılmakta ve bu kişi, silahlı cihada karar verdiği taktirde sadece silahlı cihadı kutsayan ve Kur'an ve Sünnet'ten örnekler ile desteklenen temel ideolojiyi, Afganstan'daki medreselerde daha fazla içselleştirmektedir.

Dini değerlerin/görüşlerin, silahlı terör eylemleri için kullanılması daha eskilere dayanmaktadır ve sadece İslam'a özgü değildir. Diğer dine mensup kişilerde, dini öğretileri, kendi terör eylemlerini meşrulaştırıcı güç olarak kullanmaktadır.

Bu ideolojinin gücü nedeniyle, radikalleşen ve silaha sarılan terör örgütü mensuplarını, sadece güvenlik güçlerini kullanarak veya onları devreye sokarak, etkisizleştirmek mümkün değildir. (Yalnız bu kavram, öldürmek anlamında kullanılmamıştır.) Yani diğer bir ifadeyle, askeri yöntemleri kullanarak, bu örgütlerinin ideolojisini ve görüşlerini ortadan kaldırmak söz konusu olamaz. Zaten el-Kaide ve Daeş gibi grupların ideologlarına ait kitapların, internet üzerinden kolayca satıldığı ve yine de internet üzerinden kolayca propaganda sitelerine giriş yapılabildiği bir ülkede, askeri yöntemlerin yetersiz kalacağı aşikardır.

Bu tür örgütlerine mensuplarını, psikolojik olarak hastalıklı insanlar veya kandırılmış garibanlar gibi söylemler ile küçümsemek, sorunu gerçekçi bir şekilde değerlendirmeyi engellemektedir. Aksine bu insanlar, yaptıkları eylemle-

[*] Prof. Dr., Sakarya Üniversitesi, SBF / Uluslararası İlişkiler Bölümü, eefegil@sakarya.edu.tr

rinin tam olarak bilincindedir ve yine de tam olarak inanmışlık içerisinde bu gruplarda yer almaktadır.

Bu durumda, bu tür örgütleri ortadan kaldırmanın yolu nedir? Diye sorduğumuzda, karşımıza çıkan cevap şudur: Radikalleşen insanları, radikalleşme sürecinden geri çevirmek, bu örgütün askeri eylem kapasitesine zayıflatmanın yanı sıra, örgütün ideolojisini, mensuplarının zihinlerinde sorgulatmaktır. Fakat Ortadoğu ülkelerinde uygulamaya konulan bu tür programlar istenilen düzeyde ve yeterli şekilde başarılı olamamıştır. O nedenle karşı karşıya kalınan bu tür yapılar, uzun bir süre ülkelerin iç güvenliğini tehdit etmeye devam edecek görünmektedir.

Giriş

Tarih boyunca çeşitli terör örgütleri, toplumları korkutarak, yıldırarak, kendi yönetimlerine karşı tavır takınmalarını sağlamaya ve böylece siyasi ve ideolojik amaçlarını hayata geçirmeye çalışmıştır. Bunlara Haşhaşiler, Tamil gerillaları ve İsrail devleti kurulmadan önce faaliyete geçen Yahudi terör örgütleri örnek verilebilir.

Soğuk Savaş döneminde, daha çok ideolojik görüş ayrılıkları üzerine oluşturulan terör örgütleri, dünya siyasetinde aktif olarak görünürken; günümüzde ise, daha çok dini kuralları referans alan ve kendi siyasi görüşlerine dayanak olarak dini metinleri gösteren terör örgütleri bulunmaktadır. Al-Kaide, Taliban ve IŞİD gibi örgütler, bu duruma örnek gösterilebilir.

Literatüre baktığımızda, “Terör”, “Radikal İslam” ve “İntihar Eylemleri” gibi kavramlar üzerinden bu örgütleri anlamaya çalışan Batılı uzmanlar, bilimsel çalışmalarında ve hazırladıkları raporlarında, mevcut örgütlerin çözülmesi/ortadan kaldırılması ve bu sorunla mücadele de başarılı olunması için, örgüt üyelerinin “Radikalleşme” süreçlerine bakmakta ve bu sürece bağlı olarak çözüm önerileri üretmektedir.

Mevcut çalışmada öncelikle Radikalleşme, Radikalleşme Süreci ve Radikalleşmeyi Tersine Çevirme kavramlarının tanımları ve çabaları üzerinde durulacaktır. Terör örgütlerinin ideolojisini özetledikten sonra, Türkiye’de radikalleşen el-Kaide ve IŞİD üyelerinin radikalleşme nedenleri ve süreçleri ortaya konulacaktır. Değerlendirme kısmında, alınabilecek önlemler üzerinde durulacaktır.

Radikalleşme Kavramının Tanımı

Literatürde radikalleşme kavramının çok farklı tanımları bulunmaktadır. McCauley ve Moskalenko, radikalleşmeyi, "bir çatışmada, bir grubun veya davanın desteklenmesine yönelik inançların, duyguların ve davranışların gelişimi" olarak tanımlamaktadır.[1] John Morgan, radikalleşmeyi, "aşırıcı siyasi veya dini ideolojiye yönelik artan bir şekilde tecrübe edilen bağlılığın sosyal ve psikolojik süreci" olarak görmektedir. Morgan, salt radikalleşmenin, şiddete sebep olamayabileceğini öngörmekte, fakat yine de bunun çeşitli risk faktörlerinden birisi olduğunu kabul etmektedir.[2] Porter ve Kebbell, radikalleşmeyi, "bireylerin/grupların inançlarını değiştirdiği, aşırıcı bakış açılarını benimsediği ve hedeflerin hayata geçirilmesi için şiddetin savunulduğu bir süreç" olarak kavramsallaştırmaktadır.[3] Vidino, radikalleşmeyi, "sosyal değişimi etkileyen bir yöntem olarak şiddeti kullanma, destekleme veya kolaylaştırma niyetini de içeren, aşırıcı inanç sisteminin benimsenmesi süreci" olarak tanımlamaktadır.[4] Helfstein de, radikalleşmeyi, "şiddet eylemini teşvik eden ideolojiler ile aşırıcı siyasi inançların bireyler tarafından kabulünü öngören bir süreç" olarak ifade etmektedir.[5]

Radikalleşmenin nedenlerine ve süreçlerine bakmadan önce, iki tür radikalleşme yöntemine göz atmakta yarar vardır. Bunlar, yukarıdan aşağıya ve aşağıdan yukarıya radikalleşme yöntemleridir. Yukarıdan Aşağıya Radikalleşme yöntemi, radikal örgütün, takip ettiği eleman kazanma yöntemleri ile yeni elemanlar bulma arayışı içerisine girmesi durumudur. Aşağıdan Yukarıya Radikalleşme ise, bireylerin/grupların, kendiliklerinden radikal görüşler ve inançlar geliştirmeleri ve daha sonra radikal gruplara dâhil olmaları halidir. Bu şekilde, terör örgütünün bir çabası/arayışı olmamaktadır. Tabii burada, kendi çabaları ile radikal fikirleri benimseyen bireyin/grubun dâhil olabileceği bir yapının mevcudiyeti (örgütün varlığı), bu kişilerin, hızlı bir şekilde şiddet eylemlerine başvurmasını kolaylaştırmaktadır.[6]

---

1 Mohammed Hafez ve Creighton Mullins, "The Radicalisation Puzzle: A Theoretical Synthesis of Empirical Approaches to Homegrown Extremism", *Studies in Conflict and Terrorism*, Cilt 38, 2015, s. 950.

2 Mohammed Hafez ve Creighton Mullins, *The Radicalisation Puzzle: A Theoretical Synthesis of Empirical Approaches to Homegrown Extremism*, s. 960.

3 Ibid.

4 Ibid.

5 Ibid.

6 Süleyman Erdem, *Cihatçılar: El Kaide ve IŞİD'e Katılanların Hikâyesi*, İstanbul: Yakın Plan Yayınları, 2016, s. 84, 100.

Bireyin/Grubun Radikalleşmesinin Nedenleri

Bireyin ve/veya bir grubun radikalleşmesine neden olan çok çeşitli faktörler bulunmaktadır. Ancak temelde hangi faktörlerin radikalleşmeye neden olduğu konusunda akademik camiada ortak bir görüş bulunmamaktadır. Çünkü radikal örgütlere katılan bireylerin, "farklı sosyal geçmişlerden geldikleri, oldukça farklı radikalleşme süreçlerinden geçtikleri ve farklı motive edici kaynaklardan etkilendikleri" görülmüştür.[7]

Ancak yine de, Hague Araştırma Raporu, radikalleşmenin nedenlerini mikro-, mezo- ve makro-düzeylerde ortaya koymaktadır. Mikro-düzeyde, şu faktörler ifade edilmektedir: Kimlik sorunları, toplumda bütünleşmede başarısızlık, yabancılaşma hissi, marjinalleşme, ayrımcılık, göreceli mahrumiyet, aşağılanma, utanç verici bir durumla karşılaşma ve ret edilme, manevi hakarete uğrama ve intikam hissi. Radikal görüşleri destekleyen ve çevreleyen bir sosyal çevrenin varlığı ise, mezo-düzey olarak belirtilmektedir. Makro-düzeydeki faktörlerde şunlardır: Hükümetin ve toplumun yıkıcı rolü, kamuoyunun veya parti politikasının radikalleşmesi, azınlık-çoğunluk ilişkilerinde sürtüşmenin görülmesi ve toplumun genelinde sosyo-ekonomik fırsatların yokluğu gibi.[8]

Süleyman Erdem ise, *Cihatçılar: El Kaide ve IŞİD'e Katılanların Hikâyesi* isimli kitabında, radikalleşmenin arkasındaki faktörleri, üç gruba ayırmaktadır: Çevre, siyasal kültür ve bireysel yaşantı. Bu faktörlerin bazıları şunlardır: Kişisel mağduriyet, siyasi hoşnutsuzluk, radikal görüşlere sahip bir gruba dahil olma, basın-medya ve internet yoluyla propagandaya maruz kalma, grupsal düzeyde izolasyon ve tehdit altında kalma, sosyal veya siyasi açılardan hayal kırıklığı yaşama, ayrımcılığa maruz kalma, toplumdaki fırsatlar için dezavantajlı durumda bulunma, devletin orantısız güç kullanması, bir topluluğa karşı duyulan nefret ve ideoloji.[9]

Radikalleşme Süreçleri

Yukarıdaki tanımlarda belirtildiği üzere, radikalleşme bir süreçtir. Diğer bir ifadeyle, silaha başvurmayan ve/veya radikal görüşlere sahip olmayan bir

---

7 Süleyman Erdem, *Cihatçılar: El Kaide ve IŞİD'e Katılanların Hikâyesi*, s. 107.

8 Alex P. Schmid, "Radicalisation, De-Radicalisation, Counter-Radicalisation: A Conceptual Discussion and Literature Review", *International Center for Counter-Terrorism Hague, ICCT Research Paper*, Mayıs 2013, https://www.icct.nl/download/file/ICCT-Schmid-Radicalisation-De-Radicalisation-Counter-Radicalisation-March-2013.pdf (erişim tarihi. 01 Ekim 2017), s. 4.

9 Süleyman Erdem, *Cihatçılar: El Kaide ve IŞİD'e Katılanların Hikâyesi*, s. 110-150; Daniel H. Heinke, "Countering Radicalisation and Recruitment of So-called Jihadists – Prospcription of Radicalisation Hubs", *DATR*, Sayı 8, 2016, s. 89 – 97.

birey ve/veya grup, belli aşamalardan geçerek, radikal görüşleri benimsemekte ve/veya şiddeti maruz görmektedir. Ancak yapılan çalışmalarda, radikalleşen bireylerin benzer süreçleri/aşamaları geçerek, bu fikirleri benimsedikleri sonucuna ulaşılamamıştır. Yani bireyler/gruplar, önceden de ifade edildiği üzere, farklı süreçlerden geçerek radikalleşmektedir. Bu nedenle radikalleşme süreçlerini iyi analiz ederek, bireylerin radikal örgütlere katılımını engellemek mümkün değildir.[10] Yine de teori de, farklı radikalleşme süreçleri üzerinde durulmaktadır.

Mohammad Hafez ve Creighton Mullins, The Radicalisation Puzzle… isimli makalelerinde, radikalleşme[11] sürecini dört evreye ayırmaktadır. İlk radikalleşme evresi, şikâyetleri içermektedir. Şikâyetler[12], bireyin, hayatında yeni arayışlar içerisine girmesine neden olabilir. İkinci evre ise, ilişki ağları[13]dır. Burada, radikalleşen bireyler ile sıradan insanlar arasında önceden var olan akrabalık ve arkadaşlık ilişkilerinden bahsedilmektedir. Bu tür ilişkiler, sıradan bireylere, radikalleşen kişilerle sosyalleşme imkânı sunmakta ve bazen bu ilişkiler, bireylerin psikolojik ihtiyaçlarını karşılayabilmektedir. Bu ilişkilerde bireyler arasında ortaya çıkan "akran baskısı", "grup dayanışması" ve/veya "ideolojik paylaşım" gibi unsurlar, bireylerin örgütten ayrılmasını engelleyebilir veya örgüte katılımını hızlandırabilir. Örgütün ideolojisi ise, üçüncü evreyi oluşturmaktadır. İdeoloji, bireyin, kendisi ve diğerleri hakkındaki dünya görüşünü çerçevelemektedir. Genellikle ideoloji, bireyin şikayetlerini, siyasi çerçeveye oturtmakta ve mevcut düzene karşı tavır sergilemesini teşvik etmektedir. Düşmanları

---

10 Alex P. Schmid, *Radicalisation, De-Radicalisation, Counter-Radicalisation: A Conceptual Discussion and Literature Review*, s. 22.

11 Mohammad ve Mullins, radikalleşmenin zihinsel ve davranışsal boyutlarına dikkat çekmekte ve her ikisinin de, siyasi veya dini şiddet için gerekli koşullar olduğunu söylemektedir. Zihinsel boyut, değerlerin, tutumların ve siyasi inancın edinilmesini; davranışsal boyut ise, radikal eylemlere katılımı ihtiva etmektedir. Detaylı bilgi için bakınıuz: Mohammed Hafez ve Creighton Mullins, *The Radicalisation Puzzle: A Theoretical Synthesis of Empirical Approaches to Homegrown Extremism*, s. 961.

12 El-Kaide ve IŞİD gibi örgütler düşünüldüğünde, bu örgütlere mensup bireylerin şikâyetleri şunlardır: Avrupalı toplumlar ile yaşadıkları düş kırıklığı, zayıf sosyo-ekonomik konum, işsizlik, ayrımcılığa maruz kalma, ırkçılık, gettolarda birlikte yaşama, kötü yaşam koşulları, fakirlik, suça bulaşma, yabancılar hakkındaki Batılıların sahip olduğu önyargılar, azınlıkların ayrımcılığa maruz kalması, kimlik farklılıkları, yabancı düşmanlığı gibi. Detaylı bilgi için bakınıuz: Mohammed Hafez ve Creighton Mullins, *The Radicalisation Puzzle: A Theoretical Synthesis of Empirical Approaches to Homegrown Extremism*, s. 962-4.

13 Bu ağlar şunlardır: Eğitim ve inanca-dayalı kurumlar, topluluk merkezleri, kitapevleri, dini çalışma grupları, spor takımları, çalışma yerleri, profesyonel dernekler, sosyal gruplar, yerel bağış kurumları ve hapishaneler. Detaylı bilgi için bakınız: Mohammed Hafez ve Creighton Mullins, *The Radicalisation Puzzle: A Theoretical Synthesis of Empirical Approaches to Homegrown Extremism*, s. 964.

şeytanlaştırmakta ve şiddeti meşrulaştırmaktadır. Son evre ise, olanak tanıyan çevre ve destekleyici yapılardır. Bunlar; internet, sosyal medya, hapishane veya bireylerin radikalleşmesine yardımcı olan kamplar gibi fiziksel ve sanal yapılardır.[14]

Randy Borum, 2003 yılında, radikalleşmenin dört aşamasından bahsetmiştir: 1) Sıradan bireyin veya grubun, mevcut gelişmenin veya koşulun yanlış olduğunu onaylaması, 2) Mevcut olayın veya koşulun, hakkani olmadığının kabul edilmesi, 3) Algılanan adaletsizlikten, ötekilerin sorumlu tutulması ve 4) Diğerinin şeytanlaştırılması.[15]

Quintan Wiktorowicz, radikalleşme süreçlerini sırasıyla şu şekilde izah etmektedir: Harici koşullar, zihinsel açıklık, dini arayış, çerçeveleme, sosyalleşme ve örgüte katılım.[16]

Joshua Sınai, süreci, üç farklı aşamaya bölmektedir: 1) Radikalleşme, 2) Seferberlik ve 3) Eyleme Geçme. Radikalleşme aşamasında, Sınai, altı farklı faktöre işaret etmektedir: Kişisel faktör (bireyin düşüncelerine hitap eden dini veya siyasi ideolojinin arayışına yardımcı olan zihinsel açıklık gibi), siyasi ve sosyo-ekonomik faktör (ayrımcılığa uğranıldığına yönelik algılama gibi), ideolojik faktör, toplumsal faktör (bir toplumda yer alan aşırıcı görüşlere sahip alt kültürlerin varlığı gibi), grup faktörleri (bireyin yaşadığı toplumda radikal grupların varlığı) ve olanak tanıyan faktörler (aşırıcı hale gelmeye imkân tanıyan ve fırsat sunan yapılar). Seferberlik Aşamasında ise, üç temel parça yer almaktadır: 1) Fırsat (terörist grup ile bağlantıya geçme), 2) Kapasite (silah kullanımını öğrenme) ve 3) Örgüt adına eyleme geçmede hazır olma. Eylem aşamasında ise, artık kişi, hedef seçmekte ve fiilen eylemini gerçekleştirmektedir.[17]

Fathali M. Assaf Mogdaham, radikalleşme sürecini, altı katlı bir yapı gibi tasvir etmektedir. En alt katta, çok sayıda kişi bulunurken; her bir katta yukarıya doğru çıktıkça, bu sayı azalmaktadır. Ancak bireyin radikalleşmesi, son katta tamamlanmaktadır.

Mogdaham'a göre, zemin katta, bir milyardan fazla Müslüman kitle yer almaktadır. Bu kattaki Müslümanlar, zihinsel olarak, mevcut yapısal koşulları

---

[14] Mohammed Hafez ve Creighton Mullins, *The Radicalisation Puzzle: A Theoretical Synthesis of Empirical Approaches to Homegrown Extremism*, s. 961-2.

[15] Alex P. Schmid, *Radicalisation, De-Radicalisation, Counter-Radicalisation: A Conceptual Discussion and Literature Review*, s. 23.

[16] Alex P. Schmid, *Radicalisation, De-Radicalisation, Counter-Radicalisation: A Conceptual Discussion and Literature Review*, s. 23.

[17] Alex P. Schmid, *Radicalisation, De-Radicalisation, Counter-Radicalisation: A Conceptual Discussion and Literature Review*, s. 24.

değerlendirmekte ve kendi konumu ve/veya bağlı olduğu dini grubun mensuplarının durumu hakkında çeşitli sorular sormaktadır. Örneğin, varolan adaletsizliklerin nedenleri üzerinde durmak gibi. Bu insanların bir kısmı, mevcut koşullardan fazlasıyla rahatsız olmaktadır. Bu kişiler, mevcut koşulları değiştirmek için birinci kata çıkmaktadır.

Birinci katta ise, bireyler, adaletsiz olduğunu düşündükleri koşulları değiştirmek için aktif bir arayış ve çaba içerisindedir. Buradakilerin bir kısmı, bireylerin bir üst sosyal sınıfa dahil olma imkanlarının engellediğini, protesto gösterilerinin susturulduğunu veya karar verme sürecine dâhil olma haklarının ellerinden alındığını düşünmektedir. Bu kişiler, bir üst kata çıkmaktadır. Diğerleri bu katta kalmaktadır.

İkinci katta, bireyler, dış hedeflere yönelik saldırganlık eğilimi içerisine girmektedir. Mevcut yaşanan adaletsizliğin sorumlusu olarak, grup-dışı kişileri ve/veya yapıları görmektedir. Bu kattaki bazıları, camiler ve diğer toplanma yerlerinde, bir araya gelerek radikalleşmektedir. Bu kişilerde, üçüncü kata çıkmaktadır.

Üçüncü katta, toplumdan ahlaki ayrılmayı/uzaklaşmayı ve oluşmaya başlayan terör örgütlerine dâhil olmayı görmekteyiz. Terörist gruplar tarafından başvurulan şiddetin kullanımını maruz gören değerler inşa edilmekte ve aynı zamanda mevcut rejimin otoritesi kınanmaktadır.

Dördüncü kata ise, daha az sayıda kişi çıkmaktadır. Artık bu kişiler, terör örgütlerinin varlığını, daha güçlü bir şekilde, kabul etmektedir. Örgütün, kurumsal yapısına ve değerler sistemine iştirak etmektedir. Daha az sayıda kişinin dâhil olduğu beşinci ve son katta ise, terör eylemlerine başvurulmaktadır.[18]

Radikalleşmeyi Tersine Çevirme (De-Radikalleşme) Süreçleri

Radikalleşmeyi tersine çevirme, "bireyin ve/veya grubun, örgütün ideolojisinden uzaklaşması ve siyasi amaçların hayata geçirilmesinde şiddetin kullanımının meşru olmadığının kabul etmesi" durumudur.[19] Bu kavram, temelde kişinin/grubun düşünce yapısının değişimini, yani diğer bir ifadeyle, belli değerlerin, tutumların ve görüşlerin zihinsel olarak ret edilmesini öngörmektedir.[20]

---

[18] Alex P. Schmid, *Radicalisation, De-Radicalisation, Counter-Radicalisation: A Conceptual Discussion and Literature Review*, s. 24.

[19] Alex P. Schmid, *Radicalisation, De-Radicalisation, Counter-Radicalisation: A Conceptual Discussion and Literature Review, s.* 20.

[20] Alex P. Schmid, *Radicalisation, De-Radicalisation, Counter-Radicalisation: A Conceptual Discussion and Literature Review* s. 29.

Bu durum da, radikalleşmeyi tersine çevirme, zihinsel olarak örgütün düşünce yapısından uzaklaşma anlamına gelirken; örgütten ayrılma/uzaklaşma ise, davranışsal açıdan ayrılığı ifade etmektedir.[21]

Radikalleşmeyi tersine çevirme, bireylerin radikalleşmesini önlemeyi amaçlayan çabalar olarakta anlaşılmaktadır. John Horgan, bu kavramı, önceden radikalleşen bireylerin topluma yeniden entegre olmasını veya en azından şiddetten vazgeçmesini amaçlayan programlar olarak tanımlamaktadır.[22] Ancak John Morgan ve Tore Bjorgo, radikalleşen bireylerin, daha ılımlı hale getirilmesi için bu programların gerekli olduğunu da söyleyememektedir. Çünkü bu tür bir süreci yaşamadan da, bireyler, örgütten ayrılabilmekte ve ideolojisinden uzaklaşabilmektedir.[23]

Yine de çok sayıda devlet, radikalleşmeyi tersine çevirme programlarını uygulamaya koymuştur.[24] Bu programlar da, iki şekilde uygulanmaktadır: 1) Bireysel ideolojik boyut ki burada bireyin düşünce yapısını değiştirmek için psikolojik ve dini telkinlerde bulunulur ve 2) ortaklaşa boyut ki bu süreçte, davranış düzeyinde değişimi sağlamak amacıyla siyasi müzakerelerde bulunulur (örneğin, ateşkes ve silahların bir araya getirilmesi gibi).[25]

BM CTITF Raporu, dokuz farklı ulusal program üzerinde durmaktadır. 34 ülkede uygulanan ve sivil toplumun dâhil olduğu bu programlarda, şu adımlar atılmaktadır: Hapishane programları, eğitim, kültürler arası diyalog, sosyal ve ekonomik eşitsizliklerin giderilmesi ve yasal reformlar gibi.[26]

Bjorgo ve Horgain, 2009 yılında, ulusal düzeydeki radikalleşmeyi tersine çevirme programlarının amaçlarını şöyle özetlemektedir: Aktif haldeki militanların sayısını azaltmak, şiddeti ve kurbanlaştırmayı azaltmak, katılımcıların ideolojik görüşlerini ve tutumlarını yeniden yönlendirmek, eski militanları normal yaşama geri döndürmek için yeniden sosyalleşmelerini sağlamak, pişmanlık

---

21 Alex P. Schmid, *Radicalisation, De-Radicalisation, Counter-Radicalisation: A Conceptual Discussion and Literature Review*, s. 29.

22 Alex P. Schmid, *Radicalisation, De-Radicalisation, Counter-Radicalisation: A Conceptual Discussion and Literature Review*, s. 40-41.

23 Alex P. Schmid, *Radicalisation, De-Radicalisation, Counter-Radicalisation: A Conceptual Discussion and Literature Review*, s. 29.

24 İngiltere örneği için bakınız: Charlotte Heath-Kelly, "Counter-Terrorism and the Counterfactual: Producing the 'Radicalisation' Discourse and the UK PREVENT Strategy", *The British Journal of Politics and International Relations*, Cilt 15, 2013, s. 394-415;

25 Alex P. Schmid, *Radicalisation, De-Radicalisation, Counter-Radicalisation: A Conceptual Discussion and Literature Review*, s. 41.

26 Alex P. Schmid, *Radicalisation, De-Radicalisation, Counter-Radicalisation: A Conceptual Discussion and Literature Review*, s. 41.

duyan eski militanlardan yeni görüşler oluşturmak için faydalanmak, örgütten ayrılmak için uygun koşulları sağlamak, terörle mücadelede daha insani yöntemleri benimsemek ve devletin veya yönetimin meşruluğunu güçlendirmek.[27] Örneğin, Suudi Arabistan'ın uyguladığı program, 8 ila 12 haftalıktır. Program, psikolojik ikna etme, dini eğitim alma, mesleki eğitim, spor ve sanatsal terapi gibi konuları içermektedir. Programa katılan kişilere, iş ve eş bulma konusunda yardımcı olunmaktadır.[28]

Örgüt militanları, bireysel düzeyde, farklı nedenlerden (kişisel travma – örneğin, çatışma tecrübesi, arkadaşını kaybetme, grup lideri hakkında yaşanan hayal kırıklığı, grup içerisinde yaşamın yarattığı stres, normal sivil yaşam için talep – örneğin, evlilik yoluyla bir kariyer edinme, aile ve arkadaşlardan gelen baskı) ötürü örgütten ayrılabilir ve ideolojisini terk edebilir.[29]

Bu tür programlarda başvurulan araçlar şunlardır: Aileden veya akrabadan gelen etkiler, ideolojik araçlar (karşı fetvalar, imamlar ve dini alimler ile diyalog), pişmanlık duyan eski militanlar, sosyal araçlar (eski militanın ekonomik ve sosyal açıdan topluma yeniden katılımı) ve yeniden örgüte katılımını engellemek için programa dahil olan kişilerin izlenmesi gibi.[30]

Bu tür programlar, özellikle hapishanedeki militanlar için uygulanmaktadır.[31]

Grup düzeyinde radikalleşmeyi tersine çevirme sürecinin başlatılabilmesi için üç temel unsurun varlığı önem arz etmektedir. Bunlar, devletin psikolojik baskısı – ki bu gelişme, örgüt liderlerinin şiddeti devam ettirmenin maliyetini yeniden hesaplamalarına neden olur, yerel ve/veya yabancı aktörler ile devlet tarafından sunulan teşvikler ve çoğulcu siyasi ortamda diğerleri ile sosyal etkileşim. Ayrıca stratejik hesaplamaların, siyasi öğrenmenin ve örgütün dünya görüşünün gözden geçirilmesi de, başarılı bir program için önemlidir.[32]

---

[27] Alex P. Schmid, *Radicalisation, De-Radicalisation, Counter-Radicalisation: A Conceptual Discussion and Literature Review*, s. 41-42.

[28] Alex P. Schmid, *Radicalisation, De-Radicalisation, Counter-Radicalisation: A Conceptual Discussion and Literature Review*, s. 42.

[29] Alex P. Schmid, *Radicalisation, De-Radicalisation, Counter-Radicalisation: A Conceptual Discussion and Literature Review*, s. 44.

[30] Alex P. Schmid, *Radicalisation, De-Radicalisation, Counter-Radicalisation: A Conceptual Discussion and Literature Review*, s. 44.

[31] Alex P. Schmid, *Radicalisation, De-Radicalisation, Counter-Radicalisation: A Conceptual Discussion and Literature Review*, s. 45.

[32] Alex P. Schmid, *Radicalisation, De-Radicalisation, Counter-Radicalisation: A Conceptual Discussion and Literature Review*, s. 45-46.

Elaine Pressman, sürecin başarısı için çeşitli faktörlerin etkisinden bahsetmektedir. Bu faktörleri şöyle özetlemektedir: Örgüt ideolojisinin ve başvurulan şiddetin ret edilmesi ile şiddet-dışı amaçların ve dürtünün ortaya çıkması. Militanın örgütten ayrılmasına neden olan unsurları da şöyle sıralamaktadır: Şiddetin, başarısız bir strateji olduğuna yönelik inancın oluşması, ruhani lidere karşı duyulan hayal kırıklığı, ideolojiye yönelik eleştirel bakışın ortaya çıkması, örgütün faaliyetlerine ilişkin duyulan hayal kırıklığı gibi.[33]

Türkiye'deki Radikal Dini Örgütler

İdeolojisi

Radikal dini örgütlerin (el-Kaide ve IŞİD gibi) ideolojisi, örgütün ideologları tarafından Kur'an ve Hadislere dayandırılmaktadır. Bu örgütlerin ideolojisini aşağıdaki şekilde kısaca özetlemek mümkündür.

Bu örgüt mensupları, kendilerini Allah tarafından seçilmiş bir grup olarak görmektedir. Diğer bir ifadeyle, "Peygamberimizin kıyamete kadar sürekli olarak Allah'ın emirlerine göre hareket edecek ve galip olacak bir seçkin topluluktan bahsettiğini" belirterek, bu topluluğun kendileri olduğunu söylüyorlar. İslam dini, akidesi ve menheci üzere bir araya geldiklerini ve Peygamberin ve Sahabenin yolunu izlediklerini belirtiyorlar.[34]

İslam ümmetinin işgal altında olduğunu ve bu nedenle silahlı cihadın farz-ı ayn olduğunu ifade eden militanlar, bunun namaz, oruç gibi ibadetlere nazaran en büyük ibadet olduğunu kabul ediyorlar. Irak'ta, Gazze'de, Çeçenistan'da ve Afganistan'da Müslümanlar, Batılılar tarafından öldürülmektedir. 11 Eylül 2001'deki saldırıları, "mübarek eylem" olarak nitelendiren örgüt mensupları, Rabıta, tarikat ve cemaat gibi dini yapıları de bidat görmektedir. Yeryüzünde her türlü kötülük varken, birilerinin nefis terbiyesi ile uğraşmasını makul görmeyen örgütler, bu yapılarda, dini liderlerin, Allah'ın iradesine ortak yapıldığını savunmaktadır.

Şiiliği, din-dışı gören örgüt mensupları, İslam ülkelerinin yöneticilerinin, ABD ile işbirliği yaptığını, Allah'ın ilkelerinin dışında dünyevi kurallar ile hareket ettiğini belirterek, onları, tağut ilan etmektedirler. Demokrasiyi küfür gören bu kişiler, kurulan ulusal ve uluslararası sistemlerin/düzenlerin, siyaset ve

---

[33] Alex P. Schmid, *Radicalisation, De-Radicalisation, Counter-Radicalisation: A Conceptual Discussion and Literature Review*, s. 47.

[34] Atiyyetullah El-Libi, *Türk Mücahidlerin Sorularına Cevaplar*, İstanbul: Küresel Kitap, 2014, s. 25, 30.

bürokrasi kanalıyla değiştirilemeyeceğini ve sadece silahlı cihad ile İslam devletinin kurulabileceğini savunmaktadır.

Kafirler (Batılı rejimler, Yahudiler/Siyonistler, Şiiler ve Tağut yönetimler) ile gerçek Müslümanlar arasındaki mücadelenin kıyamete kadar sürecek bir savaş olduğunu kabul eden örgütler, diğerleri ile herhangi bir şekilde barış antlaşması imzalamayı ret etmektedir.[35]

Türkiye'ye İlişkin Bakış Açıları

Türkiye halkının genelini, Müslüman kabul etseler de, bu örgütler, Türkiye'yi Dar-ül Harb görmektedir. Diyanete bağlı camilerde namaz kılmayan örgüt mensupları, kendilerine ait mescitlerde namaz kılar. Çocuklarını, devletin laik okullarına göndermezler ve kendilerine ait medreselerde dini eğitime tabi tutarlar. Türkiye'deki demokratik ve laik rejimi, küfür sayıyorlar[36], bu nedenle oy vermeyi, askere gitmeyi ret ediyorlar. Bu kişilere göre, "mürted bir devlette, her kim, o ülkenin ordusuna katılırsa, küfür ordusunda, onların devlet ve kanunları için ve onları himaye edip savunmak için hazır kıta bekleyen, onların kalabalıklarını artıran bir asker olmuş" demektir. "Sözlü ve ameli küfürler işlemeye mecbur bırakılır. Mesela kafir tağutlara tazim durmak gibi. Atatürk'e, Türk devletine, kanunlarına, bayrağına tazim göstermek ve bunları himaye edeceğine ve bunlar uğrunda öleceğine dair yemin etmek gibi."[37]

Kendisini İslam'a bağlı gösteren milletvekili adaylarına oy verilmesini de uygun bulmayan bu örgütlerin ideologları, bu kişilerin, Allah'ın kuralları ile hükmetmeyeceğini ve böylece Allah'ın izin vermediği kanunları koyacak "şirki bir Meclise" iştirak edeceklerini söylemektedir.[38]

Eleman Kazanma Yöntemleri[39]

IŞİD, Türkiye'de ideolojisini yaymak ve sempatizan kazanmak için medya iletişim araçlarından ziyadesiyle faydalanmaktadır. Facebook ve Twitter

---

35 Süleyman Erdem, *Cihatçılar: El Kaide ve IŞİD'e Katılanların Hikâyesi*.

36 IŞİD'e göre Türkiye, ırkçılık ve dinsizlik üzerine inşa edilmiş ve Allah'ın indirdiği ile hükmetmeyen bir ülkedir. Detaylı bilgi için bakınız: İsmail Saymaz, *Türkiye'de IŞİD*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2017, s. 60-68.

37 Atiyyetullah El-Libi, *Türk Mücahidlerin Sorularına Cevaplar*, s. 64.

38 Atiyyetullah El-Libi, *Türk Mücahidlerin Sorularına Cevaplar*, s. 62, 64.

39 Detaylı bilgi için bakınız: Scott Gerwehr ve Sara Daly, "Chapter 5: Al-Qaida: Terrorist Selection and Recruitment", Rand Corp., http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.140.249&rep=rep1&type=pdf (erişim tarihi: 01 Ekim 2017), s. 73-87.

hesaplarından fikirlerini yaymakta ve potansiyel sempatizanlar ile saatlerce sohbet edebilmektedir. Dabıq ismiyle bir dergi, Konstantiniyye isimli Türkçe dergi ve Rumiyah ismiyle İngilizce bir dergi yayınlamaktadır. A'maq (Amik) ismiyle bir haber ajansına sahiptir. El-Beyan adlı radyosunda, Arapça, İngilizce, Fransızca, Rusça, Türkçe ve Kürtçe yayın yapılmaktadır.[40]

IŞİD sempatizanları, resmi olmayan ders halkalarında, derneklerinde[41], cami yakınlarındaki çay ocaklarında veya küçük mescitlerde, kitapevlerinde, görüşlerini yaymaya ve yeni elemanlar kazanmaya çalışıyorlar. Potansiyel elemanlara, kitaplar, dergiler ve CDler dağıtıyorlar.[42]

Yaptıkları derslerde, "İslam ümmetinin yeryüzünde ezildiğini, bunun sebebinin de Yahudiler ve Amerikalılar olduğunu, bu zulmü ortadan kaldırmak için bunlar ve bunların işbirlikçileri ile savaşmak gerektiğini" belirtiyorlar.[43] Bu derslerde, şu kişilerin kitapları ve yazıları okutulmaktadır: Ibn-i Teymiyye, Seyyid Kutup, Gazali, Ibn-i Kayyım el Cevzi, Ibn-i Kesir, Mevdudi, Hasan el Benna, Abdullah Azzam, Muhammed bin Abdulvehhab, Makdisi ve Usame bin Ladin.[44]

Radikalleşme sürecine giren bireylerin sosyal ilişkilerinde de ani değişimler gözlemlenmektedir. Önceki çevresiyle, iletişimde bulunduğu gruplarla ve kendi ailesiyle ilişkilerini, örgütün isteğiyle, koparan bu kişiler, neredeyse tümüyle yeni sosyal çevreye yönelmektedir.[45]

Son olarak, bu örgütlerin faaliyetlerini olumlu gören Türkiye vatandaşlarının sayısı 1,6 milyon civarındadır. Ancak Selefi inanca sahip Cihatçı sayısı ise 10 ila 20bin arasındadır.[46]

Türkiye'nin bu kişilere yönelik aldığı önlemler iki şekildedir: 1) Güvenlik birimleriyle bu kişileri izleme, dinleme ve tutuklama ve 2) Diyanet İşleri Başkanlığı aracılığıyla "ideolojisinin yanlışlığını" vurgulama. 2011 yılına kadar, Emniyet yetkilileri, Türkiye sınırları içerisinde bu kişilerin faaliyetlerini izledi ve dinledi. Ancak eylem yapıldıktan sonra, bu kişilere müdahale edildi. Sınırı

---

40 Süleyman Erdem, *Cihatçılar: El Kaide ve IŞİD'e Katılanların Hikâyesi*.

41 Örneğin, Elazığ Müslüman Gençler Derneği, Sufa-Der, Fecr ve Tevhid Mektebi, Rahmet Derneği, Hayra Davet Hareketi Derneği, Bingöl Islah Derneği, Çağrı Derneği gibi. Detaylı bilgi için bakınız: İsmail Saymaz, *Türkiye'de IŞİD*, s. 63.

42 Süleyman Erdem, *Cihatçılar: El Kaide ve IŞİD'e Katılanların Hikâyesi*, s. 204-210; İsmail Saymaz, *Türkiye'de IŞİD*, s. 61.

43 Süleyman Erdem, *Cihatçılar: El Kaide ve IŞİD'e Katılanların Hikâyesi*, s. 154.

44 Süleyman Erdem, *Cihatçılar: El Kaide ve IŞİD'e Katılanların Hikâyesi*, s. 197-201.

45 Süleyman Erdem, *Cihatçılar: El Kaide ve IŞİD'e Katılanların Hikâyesi,* s. 204-210

46 İsmail Saymaz, *Türkiye'de IŞİD*, s. 59.

geçen şüphelilerin izlenmesi bırakıldı. 2014'ten itibaren, Emniyet yetkilileri, "izleme ve eyleme geçmeden müdahale etme politikası"nı benimsedi.[47] Ayrıca Türkiye, IŞİD ile bağlantılı 23 derneği ve 2654 sosyal medya hesabını kapattı. 2011-2017 arası dönemde 9350 IŞİD mensubu gözaltına alındı, 3069 kişi tutuklandı. IŞİD mensuplarının Türkiye üzerinden geçişini engellemek için 33 ilde risk analiz birimleri kuruldu. Bu birimler, şüphenilen kişileri incelemeye almaktadır.[48] Diyanet İşleri Başkanlığı da, yayınladığı fetvalar ile bu örgütlerin faaliyetlerini ve ideolojisini eleştirmiştir. Ayrıca Cuma hutbelerinde bu konulara değinmiştir. Ancak örgüt mensupları ve sempatizanları, bu camilere gitmedikleri için Diyanet'in hutbelerinden yararlanma imkanı bulamadılar.

Örgüte Katılımların Durumu

Bu örgütlere katılan bireyler hakkında ortak özellikler üzerinden bir profil çıkarmak mümkün değildir. Bireyler, yaş, eğitim, ekonomik ve sosyal durum ile örgüte katılım öncesi dini yaşantı açısından büyük farklılıklar göstermekte ve ortak/benzer özellikler tespit etmek mümkün olamamaktadır.

Örgüt mensuplarının katılımına neden olan faktörleri incelediğimizde, ilişkiler ağının gerçek anlamda etkili olduğu görülmektedir.

Süleyman Erdem, kendi kitabında, mensupların aile yaşantılarının etkisinin düşük olduğunu belirtmektedir. Görüştüğü ve tutuklu bulunan örgüt mensuplarının pek çoğu, "ortalama Türk ailesinden farklı bir dini yaşantıya" sahip değildir. Ailelerin ekonomik durumları da ortalama seviyededir. Yine de bazıları, aile mensuplarından örgüte katılım yönünde teşvik edilirken; bazı aileler ise engellemek için çaba harcamaktadır.[49]

Kitapta, bireylerin önceki sosyal yaşantılarının gözle görülür düzeyde etkisinin olmadığı ifade edilmektedir. Farklı sosyal çevrelerden gelen ve öncesinde radikal dini gruplarla hiç bir bağlantısı olmayan bireylerin, yaşadıkları süreçten sonra örgüte üye oldukları görülmüştür.[50] Son olarak, bireylerin önceki dini yaşantılarının kısmen etkisi olduğu ifade edilmektedir.[51] Dini yaşantısı olsa bile, bu kişilerin önceden ciddi İslami eğitimleri bulunmamaktadır. Bir kısmının ise dini yaşantısı yoktur. İçki, kumar ve kadın gibi alışkanlıkları mevcuttur. Bazıları

---

47 İsmail Saymaz, *Türkiye'de IŞİD,* s. 71.
48 İsmail Saymaz, *Türkiye'de IŞİD*, s. 72.
49 Süleyman Erdem, *Cihatçılar: El Kaide ve IŞİD'e Katılanların Hikâyesi,* s. 173-178.
50 Süleyman Erdem, *Cihatçılar: El Kaide ve IŞİD'e Katılanların Hikâyesi,* s. 179-182.
51 8 Süleyman Erdem, *Cihatçılar: El Kaide ve IŞİD'e Katılanların Hikâyesi*, s. 182-183.

ise, çeşitli cemaatlere mensuptu, ama sonradan onların görüşlerini eleştirerek, örgüte katılmışlardır.[52]

Ancak bireylerin örgüte katılımında, arkadaş çevrelerinin ve örgüte mensup kişilerin gözle görülür düzeyde etkili olduğu görülmektedir. Okuldan bir abi, aile büyüğü, camide tanışılan kişi ve/veya imam, askerde/hapiste tanışılan kişi, mahalleden arkadaş, belli bir muhafazakâr dergi/dernek/grup içerisinde yer alırken tanışılan cihatçılar, başlıca rol oynamaktadır.[53]

Harun İlhan, Cihad Yürüyüşü isimli kitabında, örgüt mensupları ile yaptığı mülakat sonucunda, örgüte katılma nedenlerini ve katılımı teşvik eden kişileri şöyle açıklamaktadır:

- ***Katılım nedeni:*** Allah'ın rızasını kazanma, şehit olma isteği, dini değerlere yönelik baskılar, dindar kişilere yönelik tutuklamalar, Müslümanlara yapılan zulümler, siyasi ve toplumsal ayrımcılık, günahlardan kurtulma, Ebu Gureyb'de yapılan işkenceler, psikolojik sıkıntılardan kurtulma ve mevcut rejimi değiştirme isteği gibi.
- ***Kişiler:*** Cihatçı baba, Cihatçı anne, Cihatçı eş, Cihatçı Babanın Cihatçı Arkadaşı, mahalleden abi, okul arkadaşı, cezaevindeki arkadaş, konferansta tanışılan konuşmacı, dayı, müşteri, mescitteki arkadaşlar ve akraba.[54]

Değerlendirme: Yöntem Önerisi

Terör örgütleri ile mücadele konusunda uzmanların üzerinde uzlaştığı nokta, salt askeri ve güvenlik yöntemleri ile bu örgütleri ortadan kaldırmak mümkün değildir. Çünkü bu örgütleri aslında var eden unsur, ideolojileridir, yani dini görüşleridir. Örgüt mensuplarını örgütün eylemlerinden ve ideolojisinden uzaklaştırma yönünde iknaya dayalı, müzakereye dayalı yöntemler uygulanmazsa, bir dönem iyice gücünü yitiren örgüt, zamanla ideologları vasıtasıyla yeniden dirilme imkânı bulmaktadır. Ancak şunu da ifade etmek gerekir ki, askeri ve güvenlik tedbirlerine de terörle mücadele kapsamında ihtiyaç vardır, fakat bu tedbirlerinde aşırı boyutta uygulanmaması gerekir. Yani bu araçlar kullanılırken, insan hakları, demokratik haklar gibi unsurlara da dikkat edilmesi

---

52 Süleyman Erdem, *Cihatçılar: El Kaide ve IŞİD'e Katılanların Hikâyesi*, s. 182-190.

53 Süleyman Erdem, *Cihatçılar: El Kaide ve IŞİD'e Katılanların Hikâyesi*.

54 Harun İlhan, *Cihad Yürüyüşü*, İstanbul: Küresel Kitap, 2015. Bu kitapta, yazar, cihatçıların örgüte katılımları üzerine söyleşilerde bulunuyor.

gerekmektedir. Aşırı tepkiler, karşı tepkileri doğurmakta ve örgüte yönelik sempatiyi ve karşı gruba karşı nefreti artırmaktadır.

Örgüt mensuplarının özelliklerine baktığımızda, ortak noktaları bulmak neredeyse imkânsızdır. Bu nedenle örgüt üyelerinin bir profilini çıkarma imkânı olmadığından, bu yöntemle önleyici tedbirler almak zordur. Türkiye'deki militanların yapılarına bakılırsa, şu kişilerin şüpheli sınıfına girmesi gerekir: İmam hatip mezunları, cemaat mensupları, İslamcı partilere mensup kişiler, Solcular, uyuşturucu ve alkol alanlar, çevresinde İslamcı anlayışı benimsemiş kişilerin bulunduğu bireyler, camilerin yanında kahvehanelerde oturanlar, dini yayın yapan kitapevlerinde bulunanlar, zenginler, fakirler, orta halliler, işsizler, avukatlar, inşaat işçileri, esnaflar, öğretim üyeleri, askerler ve emniyet mensupları.

Peki ama radikalleşme potansiyeli olan bireyler nasıl belirlenecek? Bu kişilerin radikalleşmeleri nasıl engellenecek? Radikalleşen ve cephede savaşmış eski militanlar nasıl radikalleşmeden uzaklaştırılacak?

Öncelikle radikalleşme potansiyeli olan bireyleri belirlemek, yukarıda ifade ettiğimiz gibi pek mümkün görünmüyor. Bu nedenle potansiyel kişilerin kim olabileceği sorusuna eğilmek yerine, eğitim kurumlarını kullanarak (özel olanları da işbirliği içerisine dâhil ederek), iletişim araçlarından faydalanarak, hemen hemen herkese kapsamlı bir şekilde ve ikna edici bir üslupla "gerçek İslam" anlatılmalı ki bu tür örgütler özellikle İslam konusunda bilgileri yetersiz kişileri kolayca ikna edebilme imkânı bulamasın. Cuma hutbeleriyle, Diyanet'in yayınladığı "ilmi değeri düşük" raporuyla bu örgütler ile ideolojik olarak mücadele etmek mümkün değildir.

Batı'da Müslümanlar diaspora konumundadır. O nedenle nüfusun daha dar bir kısmına odaklanmaktadırlar. Fakat Türkiye gibi İslam ülkelerinde, nüfusun büyük bir kısmı Müslüman'dır. Bu nedenle radikal İslami görüşler ile mücadelede daha dikkatli bir dil ve yöntem izlenmelidir. Özellikle Müslümanların, emperyalistler tarafından sömürüldüğü, bu nedenle Müslümanların geri kaldığını söylediğinizde, bunun sebebinin Batılılar, Siyonistler ve baskıcı İslam ülkeleri rejimleri olduğunu ifade ettiğinizde, aslında bu örgütlerin görüşlerini tekrarlamış oluyorsunuz. Burada sadece şu soruya evet cevabı vermeniz, örgüt ideolojisine dâhil olmanız için yeterlidir: Bu sorunların çözümü için yegâne yol, silahlı mücadele midir? Silahlı Cihat mıdır?

Bu sorunun cevabı, hayır olduğu sürece, bu tür örgütlere katılım azalacaktır. Bu durumda, radikalleşmede belirtilen nedenleri ortadan kaldırmaya yönelik adımlar atılmalıdır. Çok kültürlülüğü devlet ve millet olarak içimize sindirmeliyiz. İnsanlar istedikleri gibi yaşayabilmeli ve istediklerine inanabil-

melidir. Devlet olarak, bu fikirlerin, görüşlerin ifade edilmesine ve inançlara uygun şekilde yaşanılmasına izin verilmelidir. Ta ki, silahlı bir güce başvurana kadar. Böylece askeri yöntemlere başvurulması büyük oranda engellenebilir.

Aynı zamanda, Müslümanlara yönelik zulümlerinde durdurulması gerekir. Batı ve Batılı uzmanlar, araştırmalarında sadece bu örgütlerin yaptıkları eylemlere ve sonuçlarına odaklanmakta, ama bu eylemlerde Batılı ya da emperyalist emeller ile hareket eden yönetimlerin ve bunlara yardım eden/imkân tanıyan baskıcı yerel yönetimlerin yaptıklarına değinmemektedirler. Ancak İsrail'in Gazze'de, Rusya'nın Çeçenistan'da, Amerika'nın Afganistan'da ve Arakandaki yönetimin Müslümanlara yönelik yaptıklarını da eleştirmek, kınamak ve bunları da değerlendirmek durumundayız. İslam ülkelerindeki yönetimlerin yaptıkları İslam-dışı/insan haklarına aykırı uygulamaları da eleştirilmelidir. Bu örgütleri, CIA, MOSSAD gibi yapılar oluşturdu demek, aslında bu hükümetlerin yaptıklarını perdelemek demektir. Bu militanlar, psikolojik rahatsızlığa sahip kişiler değildir. Aksine çok ince bir strateji üzerine hareket etmektedirler. Kendi siyasi emelleri için dini kaynakları referans almaktadırlar. İşte bu nedenle yukarıda ifade edilen zulümlerin durdurulması ve İslam ülkelerinin de gerçek anlamda demokratikleşmesi gerekmektedir.

Radikalleşen militanları hapse atmak ve orada onları unutmak uygun bir yöntem değildir. Hapishaneler, bu kişiler için bir mektep/medrese haline gelmektedir. Oraya şüpheli giren, radikalleşiyor; radikal giren de katmerleniyor. O nedenle hapse atıp, unutmak çözüm değildir. Bu kişiler için mutlaka "radikalleşmeyi tersine çevirme/radikalleşmeden kurtarma" programlar uygulanmalıdır. Ancak bunun için de Türkiye'deki İslam âlimlerinin, açık, net, ikna edici söylemler ve görüşlere ortaya koyması gereklidir. Bu kişilerin beyinleri, aldıkları ideolojik eğitimler nedeniyle dışarıdan gelen ve kendilerine göre "mantık-dışı" görüşlere kapalıdır.

Bu kişileri, söylemlerinizle ve görüşlerinizle ikna etmeniz zordur. Bu nedenle farklı mesleklerden uzmanlar ile birlikte bu programlar uygulanmalıdır. Bu kişilere, terörist muamelesi yapılmamalı ve işkence uygulanmamalıdır. Bu kişiler, program sonrası topluma kazandırılırken, toplum tarafından da kabul edilmelidir. Aksi takdirde yeniden başka bir örgüte katılma durumu olabilir. Bu kişilerin çocukları ve eşleri de, benzer programlara tabi tutulmalıdır. Çocuklarda, o kamplarda, ideolojik eğitime tabi tutulmuşlardır.

Sonuç olarak, askeri yöntemlerle bu örgütlerle mücadele etmek, sorunu çözen bir yöntem değildir. Bu nedenle yönetimler, daha uzun vadeli, kalıcı programları dikkatli bir şekilde uygulamak zorundadır. Bu konu, çok ciddi bir

sorun teşkil etmektedir. Gerekli önlemler alınmazsa, ileride farklı isimlerde benzer örgüt mensupları ile karşılaşmak mümkündür.

Kaynakça

Alex P. Schmid (2013), "Radicalisation, De-Radicalisation, Counter-Radicalisation: A Conceptual Discussion and Literature Review", *International Center for Counter-Terrorism Hague, ICCT Research Paper,* Mayıs, https://www.icct.nl/download/file/ICCT-Schmid-Radicalisation-De-Radicalisation-Counter-Radicalisation-March-2013.pdf (erişim tarihi. 01 Ekim 2017).

Atiyyetullah El-Libi (2014). *Türk Mücahidlerin Sorularına Cevaplar*, İstanbul: Küresel Kitap.

Charlotte Heath-Kelly (2013). "Counter-Terrorism and the Counterfactual: Producing the 'Radicalisation' Discourse and the UK PREVENT Strategy", *The British Journal of Politics and International Relations,* Cilt 15, 394-415.

Daniel H. Heinke (2016). "Countering Radicalisation and Recruitment of So-called Jihadists – Prospcription of Radicalisation Hubs", *DATR*, Sayı 8, 89 – 97.

Harun İlhan (2015). *Cihad Yürüyüşü,* İstanbul: Küresel Kitap.

İsmail Saymaz (2017). *Türkiye'de IŞİD*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Mohammed Hafez ve Creighton Mullins (2015). "The Radicalisation Puzzle: A Theoretical Synthesis of Empirical Approaches to Homegrown Extremism", Studies in Conflict and Terrorism, Cilt 38, 958-975.

Scott Gerwehr ve Sara Daly, "Chapter 5: Al-Qaida: Terrorist Selection and Recruitment", Rand Corp., http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.140.249&rep=rep1&type=pdf (erişim tarihi: 01 Ekim 2017), 73-87.

Süleyman Erdem (2016). *Cihatçılar: El Kaide ve IŞİD'e Katılanların Hikâyesi*, İstanbul: Yakın Plan Yayınları.

ORTADOĞU BÖLGESİNDE 'BLOKLAR' VE TÜRKİYE: YENİ BİR BLOĞA DOĞRU MU?

Yrd. Doç. Dr. Mustafa YETİM

(Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF., Uluslararası İlişkiler Bölümü)

Doç. Dr. Ramazan ERDAĞ

(Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF., Uluslararası İlişkiler Bölümü)

Bölgede modern devletlerin ortaya çıkmasına dayanan Ortadoğu bölgesindeki blok siyasetinin zaman içerisinde önemli dönüşümler geçirdiği anlaşılmaktadır. II. Dünya savaşına kadar net şekilde belirginleşmeyen blok siyasetinin Soğuk Savaş süreci ile daha yerleşik olduğu söylenbilir. Bu çerçevede Soğuk Savaş süresince kabaca Suudi Arabistan'ın öncülük ettiği ve çoğunlukla körfez bölgesindeki ülkelerden oluşan monarşik devletler, batı ile kurulu güçlü askeri-siyasi bağlılıklarının da etkisi ile Ortadoğu bölgesindeki mevcut düzeni onaylayan bir blok siyaseti izlemiştir. Diğer taraftan Soğuk Savaş süresince Ortadoğu'da batı destekli-onaylı bölgesel düzene karşı çıkan revizyonist bloğa Arap sosyalizmi ve milliyetçiliğini önceleyen Cemal Abdülnasır liderliğinde Mısır öncülük etmiştir. Sonrasında kısa dönemli ve Mısır tarihindeki seçimle işbaşına gelen ve sonrasında askeri darbe ile devrilen Muhammed Mürsî (2012-2013) liderliğini bir tarafa bırakırsak Mısır'ın Riyad liderliğindeki statüko yanlısı blok ile hareket ettiği gözlemlenmektedir. Revizyonist bloğun liderliğini ise 1979'daki İslami devrim sonrasında İran'ın aldığı ve revizyonist bloğa daha İslamcı bir motif kazandırdığı söylebilir. Fakat son yıllarda özellikle Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (AK Parti) 2002'de iktidara gelmesi ile birlikte Türkiye'nin önceleri daha liberal stratejiler sonrasında sert güce dayalı unsurlar ile Ortadoğu bölgesinde alternatif bir blok oluşturma çabalarına giriştiği söylenebilir. Türkiye'nin öncülük etmeye çalıştığı alternatif blok iki aşırı tutum arasında orta yol bir politika izlemektedir. Bu blok ne revizyonist blok gibi tamamı ile batı ve İsrail karşıtı ne de statükocu güçler gibi batılı güçlerin ve özellikle ABD'nin bölgesel düzen önerilerine tamamı ile bağlı gözükmektedir. Türkiye'nin özellikle Katar ile son dönem Suriye, Libya, Mısır, İsrail, Hamas ve Müslüman Kardeşler grubuna yönelik politikalarını incelediğimizde ılımlı revizyonism olarak tanımlayabileceğimiz bu ortay yol politikanın daha belirgin olduğu fark edilmektedir. Diğer taraftan, kabaca iki blok siyasetinin şekillendirdiği Ortadoğu bölgesindeki gelişmelerin Türkiye ve Katar öncülüğündeki yeni bir bloğa ne denli izin verip veremeyeceği tartışmalı bir durum olarak varlığını sürdürmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ortadoğu, Blok Siyaseti, Alternatif Merkez, Türkiye, İran.

KÜRESEL SİSTEM BAĞLAMINDA ARAP BAHARI: ÜTOPİK BİR BEKLENTİDEN DİSTOPİK BİR GERÇEKLİĞE GEÇİŞİN ANALİZİ

Yrd. Doç. Dr. Murat SİLİNİR

(Batman Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü)

Küresel sistemin nasıl bir inşa veya entropik süreç yaşadığına ilişkin, güncel ve geçerli bir paradigmaya gereksinim duyulmaktadır. Belirsizliğin belirgin bir parametre olduğu paradoksal bir vetirede, küresel sistemi tümleşik bir çerçevede açıklayacak, anlamlandıracak, betimleyebilecek ve geleceğe yönelik güçlü projeksiyonlarda bulunabilecek teorik bir yoksunluk veya kısırlık hissedilmektedir. Soğuk Savaşın sona ermesi bu süreci başlatan ilk aşama olmuştur. 11 Eylül terörist saldırıları, kritik ikinci aşamayı temsil etmektedir. Sürecin aktüel son aşamasını ise Arap Baharı sembolize etmektedir. Arap Baharı ile birlikte ulusal, bölgesel ve küresel politik düzlemde köklü transformasyonlar yaşanmaktadır. ABD ve Rusya gibi küresel aktörlerin Arap Baharı bağlamında özellikle küresel Suriye savaş ve tatbikat alanında izlemiş oldukları jeostratejik politikaları, derin değişim sürecine henüz uyum sağlanmadığını işaret etmektedir. 'Yeni Soğuk Savaş' iddiaları da bu bağlamda hem davranışsal netlik barındırmadığı için hem de ideolojik bir çekişme zeminin bulunmamasından ötürü ikna edici bir geçerlilik yansıtmamaktadır. Bu çalışmanın temel amacı, küresel sistemik değişim bağlamında Arap Baharı olgusunu çok boyutlu bir formda analiz etmektir. Bu temel amaç çerçevesinde ilk olarak, küresel sistemik bir betimleme yapılacaktır. İkinci olarak, küresel sistem bağlamında Arap Baharı olgusu irdelenecektir. Üçüncü olarak, aktörlerin beklentileri ile yaşanan gerçeklikler arasındaki ilişki ve çelişkiler incelenecektir. Çalışmanın son kısmında ise geleceğe yönelik projekisyonlar yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Küresel Sistem, Arap Baharı, Kaos, Ortadoğu, Suriye.

SURİYE İÇ SAVAŞI'NIN LÜBNAN ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Arş. Gör. Ayşe Selcan ÖZDEMİRCİ
(Sakarya Üniversitesi- Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü)

Bu tebliğ, Suriye iç savaşının Lübnan üzerinde siyasal, toplumsal, güvenlik ve ekonomik alanlarda yarattığı etkileri ortaya koymayı hedeflemektedir. Bu kapsamda iki ülke arasındaki ilişkilerin tarihsel boyutunun Lübnan'daki toplumsal ve siyasal yapıya nasıl tesir ettiği temel alınarak söz konusu tesirin iç savaşla kazandığı boyut tartışılacaktır. Tartışmanın temelinde Suriye'nin tarihsel olarak Lübnan üzerinde sahip olduğunu iddia ettiği ayrıcalıklı konum ve bu konumun Lübnan toplumsal ve siyasal yapısı üzerindeki ayrıştırıcı etkisi yer almaktadır. Bu sunum Lübnan'da yaşanan gelişmeleri ulusal güvenlik, siyasal sorunlar, mülteciler ve sosyo-ekonomik problemler olmak üzere dört ana başlık altında ilgili literatürün yanı sıra bu süreçte ülkede yapılan saha gözlemlerine de dayanarak açıklamayı ve son noktada Lübnan'ın sosyo-politik yakın geleceğinin nasıl şekilleneceğine dair öngörülerde bulunmayı amaçlamaktadır. 2011 yılında Suriye'de başlayan halk hareketlerinin kanlı ve bitmek bilmeyen bir iç savaşa dönüşmesi tüm bölge ülkelerini hatta neden olduğu mülteci krizi nedeniyle de tüm uluslararası sistemi derinden etkilemiştir. Suriye iç savaşı ve bölgedeki başta Irak olmak üzere diğer istikrarsız ülkelerden göç eden kişilerin sayısındaki ani yükseliş II. Dünya Savaşı'ndan bugüne kadar görülen en büyük zorla yerinden edilmiş insan sayısına ulaşılmasına neden olmuştur. 2017 yılı itibariyle 60 milyonu aşkın insan zorla yerinden edilmiş, Suriye en çok göç veren ülke olarak dünyada birinci sıraya yerleşmiştir. Avrupa ülkelerinin mültecilere karşı sert tutumu krizi içinden çıkılmaz hale getirmiş ve sığınmacıları AB sınırlarından uzak tutmaya yönelik politikalar Suriyelilerin büyük ölçüde Türkiye, Lübnan ve Ürdün'de tutulu kalmasına yol açmıştır. Söz konusu durum bilhassa nüfusunun dörtte bir kadar Suriyeliyi barındıran Lübnan'da sosyal, ekonomik ve siyasi bir takım ciddi problemlerin yaşanmasına neden olmuştur. Bu noktada Suriye ile tarihsel ilişkilerinin niteliği, parçalı etnik-dini yapısı ve bu yapının iç siyaset üzerindeki olumsuz yansımaları nedenleriyle Lübnan, Suriye iç savaşından en çok etkilenen ülkeler arasında yer almıştır. İç savaşın Lübnan üzerindeki yansımaları; en çok siyasal sistemin işleyemez hale gelişi, ulusal güvenlik riskleri, mültecilere bağlı yapısal değişimler ve ekonomik sıkıntılar üzerinde görülmüştür. Lübnan'da 2011 yılı itibariyle güvenlik riskleri artmış, kontrolsüz sınır geçişleri ülkeyi terör eylemleri ve temsil savaşları noktasında oldukça kırılgan bir hale getirmiştir. Öte yandan ülke iç siyasetini şekillendiren temel unsur olan

Suriye'de savaşın varlığı iç siyasetteki ikili yapıyı keskinleştirmiş ve gruplar arası gerginlik siyasetin tamamen tıkanmasına yol açmıştır. Hizbullah liderliğindeki 8 Mart Bloğu'nun Suriye rejimini destekleyen politikaları ve Suriye'de aktif olarak savaşa dahil olmaları Lübnan içerisinde bir yandan terör eylemlerinin şiddetlenmesine neden olmuştur. Ayrıca siyasal anlaşmazlığı körükleyerek ülkede Cumhurbaşkanlığı makamının 2.5 yıl süreyle boş kalmasına ve fiili parlamentonun yokluğuna yol açmıştır. Lübnan devlet dışı aktörlerin yanı sıra bölge ülkeleri ve uluslararası güçler içinde temsil savaşları sahası haline gelmiştir. Ülkede genel seçimler yapılamamış, son dört yılda terör eylemleri giderek artmış ve son tahlilde ülke çöplerin dahi toplanamadığı, hiçbir bürokratik işlemin yapılamadığı kaotik bir yapıya bürünmüştür. Son tahlilde ülke içerisinde hakim olan kaos ortamının giderek artan bir tehdit algısı ve korku atmosferi yarattığını ifade etmek mümkündür. Söz konusu algı ile atmosferin birbirini besleyerek yeniden inşa ettiği bu noktada Lübnan'daki kaos ortamı giderek büyümektedir. Bu minvalde Lübnan'ın geleceğinin büyük oranda Suriye'nin kaderine bağlı olduğu ve Suriye meselesi çözülmeden ülke içerisinde huzurun tesis edilmesinin giderek zorlaştığı ifade edilebilir.

Anahtar Kelimeler: Suriye İç Savaşı, Lübnan, Mülteci, Hizbullah, Gelecek Hareketi, Siyasal Kriz.

Panel 32
14:00 – 15:15
(Seminer 1: Jandarma Er Bahadır AYDIN Seminer Salonu)
Oturum Başkanı: Prof. Dr. Hüseyin EMİROĞLU

Avrupa Birliği'nin Sınırlarına Dayanan Mülteci Krizi ve Yönetimi

Yrd. Doç. Dr. Muzaffer AKDOĞAN, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi

Avrupa Birliği Göç Politikaları ve Suriye Mülteci Krizinin Türkiye-AB İlişkilerine Yansımaları

Yrd. Doç. Dr. Sedef EYLEMER, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi

Nagihan SÖYLEMEZ, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi

Normatif Bir Paradoks Olarak Avrupa Birliği ve Göç Krizi

Arş. Gör. Kübra ÖZTÜRK, Marmara Üniversitesi

Arş. Gör. Fatmanur KAÇAR, Marmara Üniversitesi

Kriz Döneminde Avrupa Birliği'nin Enerji Güvenliği: Fırsatlar ve Tehditler

Dr. Ülviyye AYDIN, Manisa Celal Bayar Üniversitesi

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN SINIRLARINA DAYANAN MÜLTECİ KRİZİ VE YÖNETİMİ

Yrd. Doç. Dr. Muzaffer AKDOĞAN
(Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü)

Arap Baharı olarak literatürde yerini alan ve sonuçlarından tüm dünyanın, özellikle de Avrupa'nın derinden etkilendiği kriz ile bir taraftan Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkelerinde köklü değişiklikler yaşanmış diğer taraftan birçok insanın ölümü ve ülkelerini terk etmeleri konusu dünya gündemine oturmuştur. Öyleki 2015 yılında, Avrupa'ya ulaşan veya ulaşmaya çalışan göçmen sayısı, İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana yaşanan en büyük göç krizinin patlamasına neden olmuştur. Bölgeden Avrupa'ya yönelen hareketlilik benzeri görülmemiş bir artışla, bir milyondan fazla göçmen ve mülteciyi Avrupa'ya getirmiştir. İç savaş, yoksulluk, terör ve siyasi baskıların tesiri altında birçok insan ülkelerinden kaçarak özellikle Avrupa'ya yönelmiş ve Akdeniz üzerinden ölümü dahi göze alarak deniz yolculuğu gerçekleştirmiştir. Bu yolculukların iki önemli varış ülkesi İtalya ve Yunanistan olmuştur. Dublin II, AB içinde eşitsizlik yaratarak, sınırdaki ülkeleri kaldırabileceklerinden çok daha büyük bir sorun ve yükle baş başa bırakmaktadır. AB ve üye devletler tarafından mültecilerin ağırlıklı olarak Yunanistan ve İtalya'dan diğer Avrupa ülkelerine götürmek için kabul edilen planın da mülteci krizinde pek işletilemediği, dolayısıyla kriz yönetiminde AB'nin ciddi sorunlar yaşadığı ortadadır.

Bu krizi öngöremeyen, kriz öncesi önleyici ve etkili bir politika geliştiremeyen AB, sonradan birtakım çözüm arayışına girmiş olsa da bu konuda başarılı olduğunu söylemek mümkün değildir. Türkiye ile 2016 Martında varılan mutabakat sonrası Türkiye'nin de kriz sürecine yaptığı olumlu ve özverili katkı ile Yunanistan'a Ege rotası üzerinden gelen mülteci akını neredeyse durma noktasına gelse de bu sefer Ege'den Akdeniz'e kayan ve İtalya'nın sınırlarına yığılan yeni bir durum ortaya çıkmıştır. Mülteci sayısında bir azalma değil mülteci rotasında bir değişiklik ve/veya yoğunluk yaşanmaya başlamıştır.

Bu bildiride AB'nin sınırlarına dayanan mülteci krizi incelenecek ve bu krizin yönetiminde AB'nin politikası değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: AB Mülteci Krizi, Dublin II Tüzüğü, Arap Baharı, Suriyeli ve Afrikalı mülteciler, İtalya ve Yunanistan.

AVRUPA BİRLİĞİ GÖÇ POLİTİKALARI VE SURİYE MÜLTECİ KRİZİNİN TÜRKİYE-AB İLİŞKİLERİNE YANSIMALARI

Yrd. Doç. Dr. Sedef EYLEMER
(İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü)

Nagihan SÖYLEMEZ
(İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü)

Avrupa Birliği (AB) açısından göç, sığınma ve mülteciliğe ilişkin konular hem üye devletler arasındaki ilişkilerde hem de Birliğin üçüncü ülkeler ile ilişkilerinde her zaman önemli gündem maddeleri olmuştur. Bununla birlikte, ulus-devletlerin egemenlik yetkileri ile yakından ilişkili olan göç politikalarında AB üyesi devletler uzun yıllardır sınırlarının korunmasını önceleyen güvenlik odaklı bir yaklaşımla hareket etmiş ve bu durum Birliğin sıklıkla bir "Avrupa Kalesi" olarak nitelendirilmesine yol açmıştır. Bu bağlamda Suriye mülteci krizi AB politikaları açısından önemli bir sınav niteliğindedir. Arap dünyasındaki çatışmaların Suriye'ye sıçraması ve sonrasında başlayan iç savaş, dünya tarihinin İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra karşı karşıya kaldığı en büyük insani krizin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Milyonlarca kişi ya ülke içinde yerinden edilmiş ya da Türkiye, Lübnan, Ürdün gibi çevre ülkelere sığınmıştır. Düzensiz rotalar izleyerek Avrupa'ya ulaşmaya çalışan insan sayısı 2015 yılında bir milyona ulaşmış ve bunların yaklaşık 4,000'i denizlerde boğularak yaşamını yitirmiştir. Yaşanan gelişmeler mülteci krizinin yönetiminde Birliğin daha kapsamlı politikalar oluşturma ihtiyacını gün yüzüne çıkarmıştır. 2015 yılında oluşturulan Avrupa Göç Gündemi ile hem Birlik içi dayanışma ve yük paylaşımının sağlanması hem de üçüncü ülkeler ile işbirliğinin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Mülteci krizinin yönetimine ilişkin yerleştirme, yeniden yerleştirme, sıcak nokta merkezlerinin kurulması ve Frontex'in temelleri üzerine kurulacak olan Avrupa Kara ve Sahil Bürosu öne çıkan önlem ve politikalardır. Bununla birlikte bu önlem ve politikalar bir yandan devletlerin egemenlik alanına müdahale gerekçesi ile üye devletler tarafından diğer yandan sığınma hakkının ihlali bağlamında sivil toplum kuruluşları tarafından yoğun eleştirilerin yükselmesine yol açmıştır. Nitekim yeniden yerleştirme sayısal hedefi oldukça mütevazi olmakla birlikte geçen iki yıllık süreçte bu hedefin ancak onda biri kadar yeniden yerleştirme gerçekleşmiştir. Bu durum üye devletler arasındaki dayanışma ve yük paylaşımı ilkelerinin sorgulanmasına yol açmaktadır. Diğer yandan, sıcak nokta alanları ve yenilenen Avrupa Sınır ve Sahil Güvenlik Bürosu Birliğin duvarları-

nı daha fazla yükselttiği ve temel bir insan hakkı olan sığınma hakkına gölge düşürdüğü gerekçesi ile eleştirilmektedir. AB önlemlerinde temel motivasyon Birliğe yönelen karma akımların önlenmesidir. Bu bağlamda, yaklaşık üç milyon Suriyeliye ev sahipliği yapan Türkiye ile yapılacak olan işbirliği anahtar rol oynamaktadır. Türkiye ile imzalanan geri kabul anlaşmasının ardından 18 Mart uzlaşısı ile geliştirilen işbirliği Birliğin önleyici politikalarının devamı olarak değerlendirilmektedir. Bu işbirliği ortamı ilk aşamada müzakere sürecinde yeni fasılların açılması, gümrük birliğinin derinleştirilmesi gibi hedeflerle Türkiye-AB ilişkilerinin yeniden canlanmasını sağlamıştır. Fakat süreç içerisinde tarafların çıkarlarındaki uyuşmazlıklar işbirliği ortamını kırılgan hale getirmiştir. Bu bağlamda çalışmada Suriye mülteci krizi ekseninde AB göç politikalarının ve krizin Türkiye-AB ilişkilerine yansımalarının değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, AB Göç Politikaları, Suriye Mülteci Krizi, AB- Türkiye İlişkileri.

NORMATİF BİR PARADOKS OLARAK AVRUPA BİRLİĞİ VE GÖÇ KRİZİ

Arş. Gör. Kübra ÖZTÜRK
(Marmara Üniversitesi, AB Siyaseti ve Uluslararası İlişkiler A.B.D.)

Arş. Gör. Fatmanur KAÇAR
(Marmara Üniversitesi, AB Siyaseti ve Uluslararası İlişkiler A.B.D.)

Sui generis yani nevi şahsına münhasır bir yapı olan Avrupa Birliği (AB), bilindiği üzere temelleri yüzyıllar öncesine uzanan ve siyasi anlamda barışı sağlamak adına ekonomik hedeflerle yola çıkan ve inşası hâlihazırda devam eden uluslarüstü bir projedir. Kendisine atfedilen birtakım özellikler ile birlikte söylemleri ve bir takım politikaları göz önünde bulundurulduğunda AB'yi, hem normatif hem sivil hem de medenileştirici güç gibi çeşitli kavramlarla açıklamak ve analiz etmek mümkünken, aynı zamanda atfedilen bu sıfatlarla üstlendiği misyonları gerçekleştirme aşamasındaki nispi başarısızlıklarını eleştirmek de olasıdır. "Değerler Avrupası" olarak uzun ve zaman zaman zorlu bir süreç izleyen AB, bu değerlerini yıllar boyu çeşitli politika araçlarıyla üçüncü ülkelere de yansıtmaya çalışmıştır. 2012 yılında verilen Nobel Barış Ödülü, Afrika'ya yaptığı ekonomik ve insani yardımlar ya da Arap Baharı'nda uyguladığı ambargolar gibi bir takım eylemleri ve yaptırımları düşünüldüğünde AB'yi sınırlı da olsa, normatif güç olarak değerlendirenler vardır. Fakat İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana yaşanan en önemli krizlerden biri olarak nitelendirilen göç krizi gibi yeni küresel krizler ve bölgesel sorunlar, bu misyonların tekrar sorgulanması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Bu süreçte, birlik ortaya çıkan sorunları dışşsallaştırmayı tercih etmiş ve terör ve mülteci sorununu sınırları dışında çözme yolunu seçmişlerdir. Ek olarak, bazı AB ülkeleri ulusal mevzuatlarında sığınmacı kabulünü zorlaştıran düzenlemeler yaparak sınır kapama yoluna kadar gitmişlerdir. Söz konusu durum, AB'nin normatif gücüne dair yeni bir kavramsal tartışmayı gerekli kılmaktadır. Bu çalışma ile, AB'nin normatif gücü Suriye Savaşı'ndan doğan göç krizi özelinde literatürün taranması ve ikincil kaynakların incelenmesiyle sorgulanacak ve tartışılacaktır. Çalışmanın temel argümanı, AB'nin "değerlerini" kendi sınırları içerisinde farklı, küresel krizlerde farklı yorumladığı yönündedir.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, Normatif Güç, Göç Krizi, Mülteci Krizi, AB Değerleri.

KRİZ DÖNEMİNDE AVRUPA BİRLİĞİ'NİN ENERJİ GÜVENLİĞİ: FIRSATLAR VE TEHDİTLER

Dr. Ülviyye AYDIN[*]

Özet

Haziran 2016'da yayınlanan Avrupa Birliği (AB) Dış ve Güvenlik Politikası için Küresel Strateji Belgesi'nde Birliğin sınırları içinde ve dışında varoluşsal bir kriz döneminden geçtiği vurgulanmıştır. Belgede, Avrupa projesinin tehdit altında olduğu, Doğu'da Avrupa güvenliğinin ihlal edildiği, Kuzey Afrika ve Orta Doğu'daki terör ve şiddetin sınırları aşarak Avrupa'yı doğrudan etkilediği bu zamanlarda Birliğin çok boyutlu bir krizle karşılaştığı açıkça ifade edilmiştir. Dünyadaki gelişmelere paralel olarak meydana çıkan sözkonusu durum Birlik gündeminin en hassas konularından birinin - enerji güvenliğinin yeniden ele alınmasını gerektirmiştir. Avrupa siyasi manzarasına egemen olan göçmen ve mülteci sorunlarının enerji ve çevre politikasına odaklanmayı engellemesine rağmen, AB Şubat 2015'de üye ülkelerin ticaret anlaşmalarındaki gücünü arttırmak ve enerji pazarlarını bütünleştirmek amacıyla Enerji Birliği kurma niyetini duyurmuştur. Enerjide dışa bağımlığın daha iyi yönetilmesi, iklim değişikliğinin önlenmesi bağlamında yenilenebilir enerji kaynaklarının yaygın kullanılması, enerji sektörüne yönelik tehdit ve hassasiyeti azaltmak için enerji teknolojisi, altyapı ve siber güvenlik yatırımlarının desteklenmesi gibi geniş bir alanı kapsayan Enerji Birliği Avrupa'nın enerji güvenliğini sağlamak üzere tasarlanmıştır. Enerji Birliği ortaya çıkabilecek sorunların krize dönüşmeden çözülmesini temel hedef olarak benimsemiştir. AB'nin Enerji Birliği kurma girişiminin arkasında önemli nedenler var. Avrupa'ya baskı yapmak amacıyla doğalgazı jeopolitik bir araç olarak kullanan Rusya, üye ülkelere uyguladığı farklı fiyatlarla enerji piyasası kurallarını bozmakla kalmamakta, Birlik ekonomisini sağlıksız rekabet ortamına itmektedir. 2006 ve 2009 yıllarında Ukrayna'ya karşı gerçekleştirilen Rus doğalgaz hamleleri bu ülkeyi iç siyasi krize sürüklemiş, aynı zamanda, AB-Ukrayna ilişkilerini derinden sarsmış, çevresinde refah ve demokrasi halkası oluşturmayı hedefleyen Birliğin güvenliğini tehdit etmiştir. Ukrayna'da siyasi istikrarsızlık devam ederken, giderek tırmanan Amerika Birleşik Devletleri (ABD)-Rusya rekabeti AB'nin enerji piyasası için elverişli bir ortam yaratmaktadır. Petrol fiyatlarındaki düşüşle birlikte, Gazprom'un doğalgaz fi-

[*] Manisa Celal Bayar Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, E-mail: ulaydin91@hotmail.com

yatlarını Avrupa'ya sevkiyatta lojistik engeli bulunmayan ABD'nin LNG fiyatlarının altına düşürme girişimleri Rusya'nın elini zayıflatmaktadır. Düşük enerji fiyatlarının AB gibi fosil kaynaklarda dışa bağımlı bir ekonomide büyümeyi ilerleteceği düşünülmektedir. Bununla birlikte, düşük fosil fiyatları AB'ne enerji arzını çeşitlendirme fırsatı sunan ve enerji gelirlerine bağımlı Hazar havzası ülkeleri için kalkınmayı sağlayacak yatırımın çekilmesini zorlaştırmakta, ciddi ekonomik ve sosyal sorunlar yaratmaktadır. Benzer problemler Akdeniz havzası için de geçerlidir. Böylece, düşük enerji fiyatları AB'nin önüne başka engeller koymaktadır. Bu çalışmada yukarıda bahsedilen gelişmeler ışığında Birliğin enerji güvenliği için oluşabilecek fırsatlar ve tehditler değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, enerji arzı, enerji fiyatları, enerji güvenliği, Rusya.

THE ENERGY SECURITY OF THE EUROPEAN UNION IN THE CRISIS TIMES: OPPORTUNITIES AND THREATS

Abstract

In a Global Strategy for the European Union's (EU) Foreign and Security Policy presented in June 2016 it has emphasized that the Union lives in times of existential crisis, within and beyond its borders. Moreover, it has clearly stated in the document that the Union faces a multidimensional crisis at this time when the European project is under threat; the European security in the East has violated; terror and violence in North Africa and the Middle East directly affect Europe by crossing borders. This situation occured in parallel with the developments in the world has required the reconsideration of the energy security which is one of the most sensitive issues of the Union's agenda. While immigration and refugee issues dominated the European political landscape prevent the focus on energy and environmental policies, in February 2015 the EU has announced its intention to establish the Energy Union aiming to increase the member states' positions in trade agreements and to integrate the energy markets of them. The Energy Union, which encompasses a wide range of areas such as better management of energy external dependency, widespread use of renewable energy resources in the context of climate change mitigation, support for energy technology, infrastructure and cyber security investments in order to decrease of threats and vulnerability for energy sector, is designed to ensure the European Energy Security. To solve the probable problems before turning into crisis has been defined as a main objective of the Energy Union. The EU has important

reasons behind its attempt to establish an Energy Union. Using the natural gas as a geopolitical means to put pressure on the Europe and applying different price policies, Russia breaks the rules of energy market and causes unreliable competitive environment in the EU's economy. Russian natural gas attacks against Ukraine in 2006 and 2009, alongside dragging this country toward an internal political crisis, has damaged the EU-Ukraine relations deeply and threatened the security of the Union, which aims creating a ring of prosperity and democracy around it. While political instability in Ukraine continues, the escalating United States of America (USA)-Russia competition creates a favorable environment for the EU's energy market. Along with the drop in oil prices, attempts by Gazprom to decrease gas prices below than USA's LNG prices, which has not any logistics obstacle in shipping to the Europe, weakens Russia's position. It is considered that lower energy prices will promote the growth of high-dependent economies on fossil sources like the EU. However, lower fossil prices make it difficult to attact investment for Caspian basin countries that offer opportunities to diversify the EU energy supply and are dependent on energy incomes, creating serious economic and social problems. Similar problems are existing for the Mediterranean basin. Thus, low energy prices creates other difficulties for the EU. In this study, the opportunities and threats that could arise for the energy security of the Union were evaluated in the light of the above mentioned developments.

Keywords: Energy prices, energy security, energy supply, European Union, Russia.

Giriş

Sanayi Devrimi'nden bu yana enerji ve teknoloji arasındaki ilişkinin giderek artması ile enerji güvenliği konusu devletlerin gündeminde yer almaya başlamıştır. Geçen süre zarfında hem ulusal, hem de küresel çapta istikrar ve güvenliğin sağlanmasında önemli rol oynayan enerji kaynakları dünya ekonomisinin itici gücü olmuştur. Özellikle son yıllarda fosil enerji kaynaklarına talep artışı ve aşırı tüketiminin olumsuz etkileri ile karşı karşıya kalan devletler, tüketim ve üretimin dengelenmesi; verimli, yenilenebilir bir toplum yaratılması için mevcut enerji kaynaklarını yönetmeye kararlıdır. Enerji talebindeki bu yükseliş ve enerji piyasalarındaki baskılar, ülkeler arasındaki jeopolitik gerilimleri tırmandıran etkenlerden biri olarak görülmektedir. Enerji kaynaklarının devlet coğrafyasının önemli bir unsuru olması enerji jeopolitiğinin oluşmasına yol açmıştır. Enerji arz-talep merkezlerinin yeri ve transit güzergâhları enerji fiyatları gibi faktörleri doğrudan etkilediği için enerji güvenliğini devletlerin çıkarla-

rını içine alacak şekilde sağlamak hayati önem taşımaktadır. Öte yandan, enerji üreticisi devletlerde istikrarsızlık atmosferi, arz yollarının terör ve benzer nedenlerden dolayı güvensizleşmesi, iklim değişikliği konusundaki endişeler enerji güvenliğine yönelik risk ve tehditlerin artmasına neden olmuştur. Sözkonusu zorlukları gidermek ve enerji güvenliğinin hassasiyetini azaltmak amacıyla devletler kısa ve uzun vadeli strateji geliştirme ihtiyacı duymaktadır. Enerji kaynaklarının kullanılması konusunda meydana gelen gelişmelerden yola çıkarak, günümüzde Uluslararası Enerji Ajansı (UEA) enerji güvenliğini, enerji kaynaklarının uygun fiyatta kesintisiz olarak bulunabilirliği şeklinde tanımlamaktadır. UEA'na göre, enerji güvenliğinin pek çok yönü vardır: Uzun vadeli enerji güvenliği, çoğunlukla, ekonomik gelişmeler ve çevresel ihtiyaçlar doğrultusunda enerji tedarik etmek için zamanında yapılması gereken yatırımlarla uğraşmaktadır. Öte yandan, kısa vadeli enerji güvenliği, enerji sisteminin arz-talep dengesindeki ani değişimlere derhal tepki verme yeteneğine odaklanmaktadır.[1]

Enerji güvenliği, kullandığı toplam enerjinin %53'ünü, tükettiği ham petrolün %90'ını, doğalgazın ise %66'sını ithal eden ve günlük enerji faturası 1 Milyar Avro'dan daha fazla olan[2] AB'nin de gündemindeki önemli konulardan biridir. Altı Birlik üyesinin – Finlandiya, Estonya, Litvanya, Letonya, Slovakya ve Bulgaristan'ın doğalgaz arzında %100 Rusya'ya bağımlı olması AB'nin bu husustaki hassasiyetini arttırmaktadır. Bu çalışmanın amacı, son dönemde 2008 ekonomik krizi, Ukrayna'da yaşanan olaylar ve Kırım'ın ilhakı, sınır güvenliği, mülteci sorunu, Avrupa şüpheciliği, Brexit süreci gibi çeşitli nedenlerde dolayı çok boyutlu bir krizle karşı karşıya kalan Birliğin enerji güvenliğine yönelik bir takım çıkarımlarda bulunmaktır. Çalışmanın ilk bölümünde özellikle 2006 ve 2009 Rusya-Ukrayna doğalgaz krizlerinden etkilenen AB'nin enerji konusundaki girişimleri üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde ise dünyadaki gelişmeler ekseninde Birliğin enerji güvenliğine yönelik fırsatlar ve tehditler analiz edilmeye çalışılmıştır. Makalenin sonuç bölümünde konuya ilişkin genel bir değerlendirme yapılmıştır.

1. Avrupa Birliği'nin Enerji Güvenliği Konusundaki Girişimleri

Esasında enerji güvenliği Avrupa ve AB için yeni bir konu değildir. Enerji güvenliği, Winston Churchill'in Birinci Dünya Savaşı'nın hemen öncesinde, İngiliz donanmasını Alman donanmasından daha hızlı kılmak ve böylece küre-

---

1 Uluslararası Enerji Ajansı, https://www.iea.org/topics/energysecurity/, (e.t. 30 Ekim 2017).

2 *European Commission,* "Energy Security Strategy", https://ec.europa.eu/energy/en/topics/energy-strategy-and-energy-union/energy-security-strategy, (e.t. 30 Ekim 2017).

sel konularda etkinliğini devam ettirebilmek amacıyla, kömür yerine petrole dayalı gemilerden oluşan bir donanmaya dönüştürme yönünde aldığı tarihi karardan bugüne Avrupa ülkelerinin gündeminde yer almaktadır.[3] Nitekim Birliğin ilk temellerinin atıldığı 1951 tarihli Paris Anlaşması da Fransa ve Almanya'yı (İtalya ve Benelüks ülkelerinin de katılımıyla) bir araya getirerek, Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nu kurmuştur. Dönemin en değerli enerji kaynaklarından birini teşkil eden kömürün ortak işletilmesi Avrupa'da kalıcı barışın sağlanması yönünde bir başlangıç olarak kabul edilmiştir. Kıtada bütünleşme yönündeki bir sonraki adım olan Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (1958) da enerji sektörünü kapsamıştır. Bu bağlamda Birliğin enerji toplulukları üzerine inşa edildiği söylenebilir. Diğer taraftan, 1950'li ve 1960'lı yıllarda Avrupa bütünleşmesi tüm hızıyla devam ederken üye devletler birçok alanda ortak politikalar geliştirmiştir. Enerji Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) çatısı altında ortak işbirliği yapılan konular dışında kalmıştır. Oysa 1960'ların başından 1970'lerin ilk yıllarına uzanan 10 yıllık dönemde AET ülkeleri savaşın izlerini silmeyi başarmış, ekonomileri büyümüş, uluslararası ticaret hacimleri ve buna bağlı olarak enerji/petrol ihtiyaçları da hızla artmıştır. Genel olarak dünya ekonomisinde meydana gelen bu büyüme Arap-İsrail Savaşları esnasında Batılı devletlerin İsrail'i desteklemelerine tepki olarak Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü'nün (OPEC) uyguladığı petrol ambargosu neticesinde ağır bir durgunluğa girmiştir. 1973'te OPEC ülkeleri petrol üretimini azaltarak, ambargo uygulamış, ham petrol fiyatlarını tek yanlı biçimde ve büyük oranda arttırmıştır.[4] 1973 petrol krizi sonucu fiyat artışı ve arz hacminin azalması şeklinde ortaya çıkan iki tehdit enerji arzı güvenliğini en geniş haliyle AET ülkelerinin temel endişelerinden biri haline getirmiştir.[5] Konunun önemi Avrupa kamuoyu ve elit düzeyinde ciddi anlamda fark edilmiştir. Bu algı değişiminin esasen iki sebebi vardır. Birincisi, Arap ambargosu sadece Hollanda'ya uygulansa bile diğer üyeleri de derinden etkilemiştir. Krizin ağır sonuçları Fransa, İngiltere dahil öteki devletlerin Topluluk içinde işbirliği ve diğer çok taraflı çerçeve çabalarını yanıtsız bırakarak, OPEC ülkeleri ile ikili anlaşma yapmalarına neden olmuştur. Hollanda'nın maruz kaldığı ambargoya rağmen, üyelerin bu girişimi Avrupa bütün-

---

3 Daniel Yergin, The Quest - Energy, Security, And The Remarking of The Modern World, (London: Penguin Books, 2011).

4 Mitat Çelikpala, "Enerji Güvenliği: NATO'nun Yeni Tehdit Algısı", *Uluslararası İlişkiler,* Cilt 10, Sayı 40 (Kış 2014), 79-81.

5 Tonini, "EEC Commission and European Energy Policy: A Historical Appraisal", *European Energy and Climate Security: Public Policies, Energy Sources and Eastern Partners,* (eds), (Switzerland: Springer International Publishing, 2016), VIII, http://www.springer.com/cda/content/document/cda_downloaddocument/9783319213019-c2.pdf?SGWID=0-0-45-1528882-p177554681, (e.t. 29 Ekim 2017), 18-20.

leşme sürecindeki siyasi hassasiyetleri ortaya koymuştur. İkinci olarak, 1973 petrol krizi Avrupa'nın acil durumlarda enerji kaynaklarının çeşitlendirilmesi, kullanımı, depolanması, dağılımı ve tüketimi ile ilgili politikalarının daha yakın bir işbirliği ve daha iyi bir koordinasyon içinde olması gerektiği yönündeki eksiklikleri gözler önüne sermiştir. Kısacası, tüm bunların üstesinden gelebilmek için üyelerin dayanışma içerisinde, enerji güvenliğinin onların hepsi için eşit öncelikli olduğu bir ortamda ortak Avrupa enerji politikası geliştirmelerini gerektirmiştir. Oysa böyle bir politika oluşturulamamış, yaşanan petrol krizi ile birlikte AET ülkelerinin enerji arzı sorunlarını münferit girişimlerle çözme çabaları 1950'lerden beri hızlı bir gelişme kaydeden Batı Avrupa bütünleşmesine ivme kaybettirerek, yavaşlatmıştır. AET çatısı altında bir araya gelip ortak hareket edemeyen üye ülkeler diğer gelişmiş Batılı devletler ile birlikte Uluslararası Enerji Ajansı'nı (UEA) kurmuştur. 1973 petrol krizi benzeri gelişmelere karşı güvenliklerini sağlamak amacıyla oluşturulan Ajans'ın temel hedefi, enerji arzında yaşanan aksamalardan doğrudan etkilenen ülkeler arasında işbirliği ve koordinasyonun sağlanması olmuştur. Bu kapsamda ortak enerji politikalarının geliştirilerek uygulanmasının teşvik edilmesi, petrolün ihracatçı ülkelerce ithalatçı ülkelere karşı siyasi bir araç olarak kullanılmasını önlemek Ajans'ın öncelikli konularını teşkil etmiştir.

1970 ve 1980'ler boyunca, AET ülkeleri için enerji güvenliği 1970'lerde yaşanan krizin etkisi altında Churchill'in ismi ile anılan "arzın çeşitlendirilmesi" fikri ekseninde, siyasi ve jeopolitik bir konu olarak tanımlanmıştır.

1980'lere hâkim olan düşük enerji fiyatları enerji güvenliği konusunu bir dereceye kadar AET ülkelerinin gündemlerinin dışına çıkartmıştır. 1980'lerin sonunda Soğuk Savaş'ın bitişi, küreselleşme sayesinde yeni pazarların ortaya çıkışı ve bunun piyasaların bütünleşmesine olumlu yöndeki etkisi bu sürece katkıda bulunmuştur.[6]

Yirmi birinci yüzyıla girerken enerji güvenliği Avrupa ve dünya ülkeleri için çok daha farklı anlam ifade etmeye başlamıştır. Bu dönemden itibaren enerji güvenliği uluslararası ilişkilerde askeri, ekonomik, siyasi, ticari, çevresel boyutları ile boy göstermiştir. Burada doğal gazın artan önemine özellikle değinmek gerekir. Dünyadaki teknolojik gelişmelere paralel olarak doğalgaz yaygın kullanılan enerji kaynaklarından birine dönüşmüştür.

2004 yılında tarihinin en büyük genişlemesini gerçekleştiren AB, Doğu Avrupa ülkelerinin üyeliğe kabul edilmesi sonucu sınırları Rusya'ya dayanmıştır. Bu gelişme karşısında eski etki alanlarında gücünü kaybetmek istemeyen

[6] Çelikpala, "Enerji Güvenliği…", 81.

Rusya'nın 2006 ve 2009 yıllarında Ukrayna'ya verdiği doğalgazı kesmesiyle meydana gelen krizler enerjinin bir dış politika aracı olarak kullanılabileceğini hatırlatmıştır. Ukrayna'nın Rus gazına olan %60'lar düzeyindeki bağımlılığı ile birlikte, Rusya'ya olan enerji borcunu ödeyememesi bu anlamda fazlasıyla elverişli ortam yaratmıştır. Diğer taraftan, Rusya, ürettiği doğalgazın yaklaşık %70'ini, %80'i Ukrayna, %20'si Beyaz Rusya üzerinden olmak üzere Avrupa'ya ihraç etmektedir. Örnek vermek gerekirse, sadece 2013'de Rusya'dan temin edilen doğalgaz toplam AB doğalgaz ithalatının %39'unu, AB doğalgaz tüketiminin %27'sini oluşturmuştur.[7] Dolayısıyla, enerji konusunun önemli bir boyut oluşturduğu Rusya-Ukrayna krizi Avrupa'nın Rus doğal gazına bağımlılığını azaltmaya yönelik iki temel öneriyi - kaynak ve tedarikçi çeşitlendirmesi meselesini tekrar gündeme taşımıştır.[8]

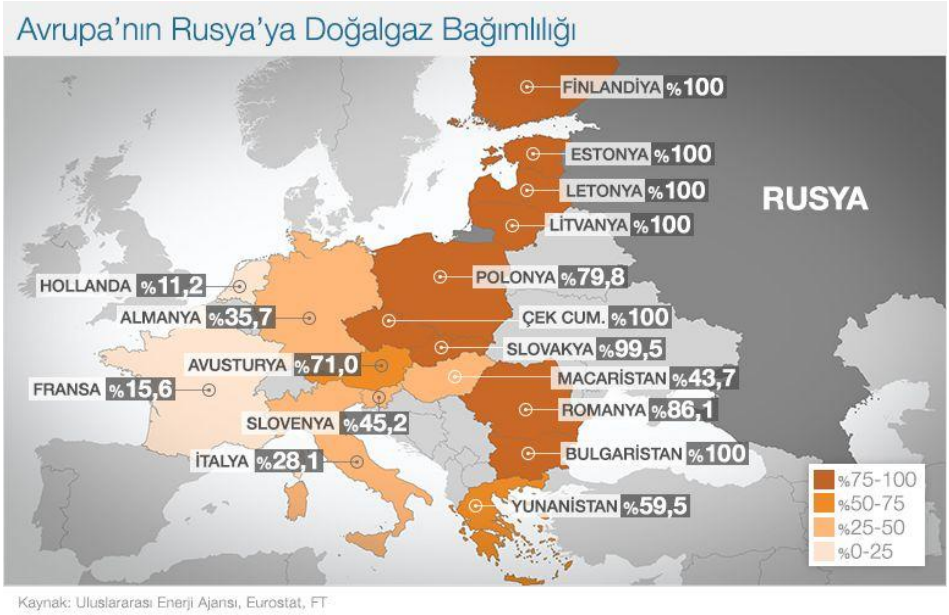

Şekil 1. Avrupa'nın Rusya'ya Doğalgaz Bağımlılığı

7 *European Commission*, European Energy Security Strategy, http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:52014DC0330&qid=1407855611566, (e.t. 7 Kasım 2017).

8 İşeri, Emre, "Ukrayna Krizinin Enerji Boyutu ve Türkiye", 15 Mayıs 2014, http://www.aljazeera.com.tr/gorus/ukrayna-krizinin-enerji-boyutu-ve-turkiye, (e.t. 08 Kasım 2017).

Birliğin enerji güvenliğinin temin edilmesi yönündeki girişimlerinden biri, Avrupa Komisyonu tarafından 08 Mart 2006'da yayımlanan, "Sürdürülebilir, Rekabete Dayalı ve Güvenli Enerji İçin Avrupa Stratejisi" başlıklı Yeşil Kitap'tır. Kitapta Birliğin enerji güvenliğine verdiği önemin altı çizilerek, enerjiye artan talep, azalan kaynaklar, yatırım, iklim, Rusya ile ortak strateji oluşturma gibi başlıklar öne çıkarılmıştır.[9] Belge üye ülkeler arasında yeterli işbirliği ortamını oluşturulmasını sağlayamamış, dahası, 2009 yılında tekrarlanan RF-Ukrayna krizi sonucu doğalgazsız kalan AB, Ortak Enerji Politikası'nın eksikliğini tekrar hissetmiştir. Bu gerçekten hareketle Avrupa Komisyonu üye ülkeler arasında bütünleşik bir enerji yapılanmasının oluşturulması amacıyla 2010-2015 yılları arasında çeşitli girişimlerde bulunmuştur. Birlik içerisinde güvenli, rekabetçi ve sürdürülebilir enerji teminini hedefleyen AB enerji politikasının önceliklerini şu şekilde özetlemiştir:

1. AB vatandaşları ve işyerleri için, AB içindeki ulusal sınırlar boyunca enerji akışının serbest kalmasını temin ederek, ev faturalarını düşürmek, iş yaratmak ve büyümeyi artırmak için yeni teknolojiler ve yenilenmiş altyapı sağlamak suretiyle güvenli, uygun fiyatlı ve temiz enerji sunacak bir Avrupa Enerji Birliği kurmak.
2. AB'nin tedarik arzını güçlendirmek için kısa ve uzun vadeli önlemler sunan bir Avrupa Enerji Güvenlik Stratejisi oluşturmak.
3. AB genelinde esnek ve bütünleşik bir enerji pazarı - iç enerji piyasası yaratmak. Bu amaçla, AB çapında gaz ve elektrik şebekeleri geliştirmek için yeni boru hatları ve enerji hatları inşa edilmekte ve tedarikçiler arasındaki rekabeti artırmak ve tüketici tercihini teşvik etmek için ortak kurallar tasarlanmaktadır.
4. Yenilenebilir enerji kaynaklarının geliştirilmesi de dahil olmak üzere, AB'nin yerli enerji üretimini artırmak.
5. Enerji verimliliğini teşvik etmek.
6. Nükleer atıkların bertaraf edilmesi ve açık deniz petrol ve gaz platformlarının işletilmesi gibi konularda kesin kurallar ile AB'nin enerji sektörlerini güvenli kılmak.

Komisyon Mayıs 2014'de yukarıda bahsi geçen Avrupa Enerji Güvenliği Stratejisi'ni yayınlamıştır. Birçok Avrupa ülkesinin doğalgazda tek bir tedarik-

[9] *European Commission,* "Green Paper: A European Strategy for Sustainable, Competitive and Secure Energy", http://europa.eu/documents/comm/green_papers/pdf/com2006_105_en.pdf, (e.t.29 Ekim 2017).

çiye – Rusya'ya – bağlı olmasından kaynaklanarak, siyasi, ticari veya altyapı yetersizliğinden dolayı sorun çıkması durumunda kesintiye karşı savunmasız kalmalarının vurgulandığı belge ile mevcut endişelere yanıt olarak, Avrupa vatandaşları ve ekonomisi için istikrarlı ve bol miktarda enerji tedarik etmeyi amaçlamıştır.

Komisyon, Birliğin enerji politikasını, reform ve yeniden organizasyon yoluyla yeni bir "Avrupa Enerji Birliği"ne dönüştürme amacı kapsamında, Kasım 2014'de Enerji Birliği'nden sorumlu bir Başkan Yardımcısı atamış, 25 Şubat 2015'de ise "İleriye Dönük İklim Değişikliği Politikası ile Dirençli bir Enerji Birliği için Çerçeve Strateji" belgesini yayımlamıştır. Enerji Birliği Çerçeve Stratejisi olarak anılan belgede, enerji güvenliği, sürdürülebilirlik ve rekabetçiliği artırmak üzere tasarlanan, birbirini tamamlayan ve birbirleriyle yakından ilişkili olan beş öncelik şu şekilde sıralanmaktadır:

- Güvenlik, dayanışma ve itimat: Avrupa enerji kaynaklarının çeşitlendirilmesi ve üye ülkeler arasında dayanışma ve işbirliği yoluyla enerji güvenliğinin temin edilmesi.
- Tam bütünleşmiş Avrupa iç enerji piyasası: Arzı ve tüketicilere en iyi enerji anlaşmasını sağlamanın etkili bir yolu olarak, uygun altyapı üzerinden herhangi teknik veya düzenleyici engel olmaksızın AB genelinde enerjinin serbestçe dolaşımının sağlanması.
- Enerji talebini azaltmaya katkı için enerji verimliliğinin artırılması: Enerji ithalatına olan bağımlılığı azaltacak, emisyonları azaltacak, iş ve büyümeyi sürdürecek gelişmiş enerji verimliliğinin artırılması.
- İklim eylemi – karbonsuz ekonomi: Enerji Birliği'ni oluşturmak için iddialı bir iklim politikası vazgeçilemez bir unsurdur. Eylemler, AB Emisyon Ticaret Sistemi (AB ETS), ETS dışındaki sektörler için sera gazı emisyonlarını azaltmak için güçlü ama adil ulusal hedefler, düşük emisyon hareketliliğine yönelik bir yol haritası ve AB'yi yenilenebilir enerji sektöründe dünya lideri yapan bir enerji politikasını içermektedir. AB, Aralık 2015'te kabul edilen iddialı, yeni küresel iklim değişikliği sözleşmesi olan Paris Anlaşması'nın hızlı bir şekilde onaylanmasını taahhüt etmektedir.
- Araştırma, yenilikçilik ve rekabetçilik: Düşük karbonlu ve temiz enerji teknolojilerindeki atılımları desteklemek, enerji sisteminin geçişini

yönlendirmek ve rekabet edebilirliği artırmak için araştırma ve yeniliğe öncelik vermek.[10]

Enerji Birliği oluşturma yönünde Komisyonun öncüllüğünde yapılan çalışmalar günümüzde de devam etmektedir. AB'nin en çok ulus üstü yetkilerle donatılmış bir kurumu olarak Komisyon bu yönde üye ülkelerle sıkı işbirliğini sürdürmeye ve Birliğin enerji güvenliği konusunu gündemde tutmaya çalışmaktadır. Bir sonraki bölümde de anlatılacağı üzere, son yıllarda dünyadaki siyasi, ekonomik ve toplumsal gelişmelere bağlı olarak Birlik eş zamanlı olarak farklı nitelikli sorunlarla karşılaşmıştır. Bu durum AB'nin enerji güvenliği konusundaki girişimlerinde öngörülen hedeflerin somut eylemlere dönüştürülmesini zorlaştırmaktadır.

2. Kriz Döneminde Avrupa Birliği'nin Enerji Güvenliğine Yönelik Fırsatlar ve Tehditler

Komisyon'un enerji arzı güvenliğinin sağlam bir zemine oturtularak, güven, rekabet ve sürdürülebilirlik ortamında sağlanması yönündeki çalışmaları devam ederken, AB Haziran 2016'da Dış ve Güvenlik Politikası için Küresel Strateji Belgesi yayınlamıştır. Belgede Birliğin sınırları içinde ve dışında varoluşsal bir kriz döneminden geçtiği vurgulanmıştır. Dahası, Avrupa projesinin tehdit altında olduğu, Doğu'da Avrupa güvenliğinin ihlal edildiği, Kuzey Afrika ve Orta Doğu'daki terör ve şiddetin sınırları aşarak Avrupa'yı doğrudan etkilediği bu zamanlarda Birliğin çok boyutlu bir krizle karşılaştığı belgede açıkça ifade edilmiştir.[11] Genel bir değerlendirme yapılırsa, Küresel Güvenlik Stratejisi'nde bahsi geçen çok boyutlu krizin esas nedenleri aşağıdaki başlıklar altında toplanabilir:

- **2008 mali ve ekonomik krizi:**

2008 yılının ikinci yarısında ABD'nin finans sektöründe ortaya çıkan kriz, kısa sürede tüm dünyaya yayılarak küresel çapta bir mali ve reel sektör krizine dönüşmüştür. Krizin olumsuz etkileri AB'nde de büyük ölçüde hisse-

---

10 *European Commission,* "Energy Union and Climate: Making Energy More Secure, Affordable and Sustainable", https://ec.europa.eu/commission/priorities/energy-union-and-climate_en, (e.t. 09 Kasım 2017).

11 *European Union,* "Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe. A Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy", http://eeas.europa.eu/archives/docs/top_stories/pdf/eugs_review_web.pdf, (e.t. 10 Kasım 2017).

dilmiş ve Avro Alanı 2009 yılında % 4,1 oranında küçülerek tarihindeki en büyük daralmayı yaşamıştır. Yaşanan küresel kriz, AB ülkelerinde kamu açıkları ve borç stoklarının ciddi boyutlarda artmasına ve birçok üye ülkede kamu maliyesinin sürdürülebilirliğinin tehlikeye girmesine neden olmuştur. Nitekim 2006 yılında 7,1 trilyon Avro olan AB hükümetlerinin borç yükü 2009 yılı sonunda kurtarma paketlerinin de devreye girmesi ile 8,6 trilyon Avro'ya yükselmiştir. Avro Alanı ülkelerinin ekonomik performanslarında daha önceki dönemlerde gözlemlenen gerileme ekonomik krizle birlikte daha da belirgin bir hal almış ve bu durum Avro'nun, dolayısıyla Ekonomik ve Parasal Birliği'n (EPB) ve nihayetinde AB'nin geleceğine dair endişeleri artırmıştır. Avro Alanı'na dahil olan Yunanistan'ın iflas noktasına gelmesinin ardından, İrlanda ve Portekiz de AB'den yardım talebinde bulunmuş ve Uluslararası Para Fonu'nun (UPF) da desteğiyle sözkonusu ülkelere yönelik kapsamlı mali yardım programları geliştirilmiştir. AB ülkelerinin hemen hemen tamamında krizin etkilerinin bertaraf edilmesine yönelik tedbir paketleri uygulamaya konulmuş, ancak bu paketlerin uygulanmasındaki başarı ve ekonomilerin buna verdiği yanıt her ülkede farklı olmuştur.[12] Yunanistan, Romanya, Macaristan, Polonya gibi üye devletler hala daha düşük ekonomik büyüme, yüksek işsizlik ve enflasyon sorunları ile mücadele etmektedir. Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile ortaya çıkan tarihi fırsatı değerlendirerek, Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerini sınırları içerisine katan AB, sosyalist düzenden kalan pürüzleri tam gideremeyişken yakalandığı mali ve ekonomik krizin bedelini ağır ödemektedir.

- **Avrupa şüpheciliği / Aşırı sağın yükselişi:**

2004 genişlemesi ile AB'nin nüfusunun 378 milyondan 454 milyona ulaşması krizle baş etmeyi zorlaştırırken, Avrupa şüpheciliğini de körüklemiştir. Vatandaşlarına sürdürülebilir refah vadeden AB'nin karşılaştığı ekonomik sorunlar Birlik içerisinde muhalif seslerin yükselmesi ve olası bölünme eğilimlerinin açıkça dışa vurulmasına neden olmuştur. AB şüpheciliği, beraberinde milliyetçi söylemleri ve aşırı sağ görüşlerin artmasını getirmiştir. Öyle ki, Avrupa bütünleşmesinin en güçlü destekçilerinden olan ve şüphecilikten bağışık olduğu düşünülen Almanya'da Almanya için Alternatif isimli aşırı sağ partinin 2017 seçimlerinde parlamentoya girmesinin önünün açmıştır.

---

[12] *Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Bakanlığı,* "Avrupa Birliği Küresel Krizin AB Üyesi Ülke Ekonomilerine Etkileri ve Gelecek Döneme İlişkin Beklentiler", Avrupa Komisyonu Ekonomik ve Mali Konular Genel Müdürlüğü 13 Mayıs 2011 tarihli "European Economic Forecast – Spring 2011" Raporu Geniş Özeti, https://www.ab.gov.tr/files/EMPB/kuresel_krizin_ab_uyesi_ulke_ekonomilerine_etkileri_ve_gelecek_doneme_iliskin_beklentiler__haziran_2011_.pdf , (e.t. 09 Kasım 2017).

- **Brexit süreci:**

Birçok üye ülkede sosyal, ekonomik ve siyasi hayatı etkileyen Avrupa şüpheciliği İzlanda'nın AB tam üyelik müzakerelerinden çekilmesinin ve İngiltere Başbakan adayı David Cameron'un 2015 seçimlerini kazandığı takdirde AB üyeliğini referanduma sunma vaadinin temelini oluşturmaktadır.[13] Nitekim seçimden zaferle çıkan Muhafazakar Parti Lideri Cameron 23 Haziran 2016'da ülkesinin AB üyeliğini referanduma sunmuş, halk oyların %51,89'unu İngiltere'nin Birlikten çıkması yönünde kullanmıştır. Brexit olarak anılan bu süreç AB tarihinde yeni ve zorlu bir dönem başlatmıştır. Brexit kararı AB'nin geleceğiyle ilgili birçok soru işareti barındırarak Avrupa şüpheciliğini yeniden gündeme taşımıştır. Ayrıca, Britanya'nın ayrılmasıyla AB, en önemli üyelerinden birini kaybetmiştir.[14]

- **Mülteci krizi:**

Nisan 2011 tarihinden bu yana Avrupa, dünya tarihinde karşı karşıya kalınan en büyük mülteci krizinin etkilerini yaşamaktadır. Özellikle 2015'de 1 milyondan fazla mülteci ve göçmen Birliğe ulaşmıştır.[15] Bunların büyük çoğunluğu Suriye'de ve diğer sorunlu ülkelerde savaş ve terörden kaçmıştır. AB, krizle başa çıkmak için bir dizi önlem üzerinde anlaşmaya varsa da, bu hususta üye ülkeler arasında mali, siyasi, ekonomik ve toplumsal anlamda derin görüş ayrılıkları yaşanmaktadır. Mülteci krizi AB'deki yabancı düşmanlığı ve İslam karşıtı kitle sayısının önemli oranda artmasına neden olmuştur. 2016-2017 yıllarında farklı AB ülkesinde yapılan seçimlerde sözkonusu kitlelerin etkisi fazlasıyla hissedilmiştir.

- **Terör saldırıları:**

Son yıllarda Avrupa'nın Berlin, Londra, Paris, Nice, Barcelona ve Brüksel gibi merkezi şehirlerinde gerçekleştirilen terör eylemleri özellikle Ortadoğu ve Kuzey Afrika'dan gelen mültecilerle birlikte Avrupa'ya çeşitli terör örgütleri mensuplarının da girdiği iddialarını güçlendirmiştir. AB kurumlarının bu sorunu çözmekte yetersiz kalan bürokratik yapıları üye ülkelerin Brüksel'e yönelik

---

13 Euronews: Euroscepticism Is On The Rise, Says EU Poll, on the rise, says EU poll, 25 Nisan 2013, http://www.euronews.com/2013/04/25/euroscepticism-on-the-rise-says-eu-poll, (e.t. 07 Kasım 2017).

14 *İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları*, "Britanya Referandumu ve Sonrası: AB Entegrasyon Sürecinin Geleceği ve Türkiye", Yayın No:284, Temmuz 2016, http://www.ikv.org.tr/images/files/IKV_Brexit_Yayin%20no%20284.pdf, (e.t.12 Kasım 2017).

15 *European Commission*, "The EU And The Refugee Crisis", http://publications.europa.eu/webpub/com/factsheets/refugee-crisis/en/, (e.t. 08 Kasım 2017).

tepkilerinin artmasına yol açmaktadır. Terör saldırıları, çalışmanın önceki bölümlerinde de bahsedildiği üzere, yabancı düşmanlığı, İslam karşıtı görüşleri, Avrupa şüpheciliği ve aşırı sağcı tutumları körüklediği gibi, üye devletlerin iç politikalarını da etkilemektedir. Fransa'da yapılan terör saldırıları sonrası ilan edilen olağanüstü hal uygulamasının (OHAL) kaldırılmasını müteakip onaylanan terörle mücadele yasası, kişisel hak ve özgürlüklerin kısıtlanması gerekçesi ile halkın tepkisi ile karşılaşmıştır.

- **Sınır güvenliği:**

"Arap Baharı" süreci sonucu Akdeniz üzerinden gelen mülteci kitleleri nedeniyle güney sınırlarını kontrol etmekte zorlanan Birliğin Ukrayna krizi ile doğu sınırları da tehlikeye girmiştir. Şöyle ki, Rusya'nın doğrudan ve dolaylı baskıları sonucu Ukrayna Devlet Başkanı Viktor Yanukoviç'in AB'yle ortaklık ve serbest ticaret anlaşmasını askıya almasının ardından Kasım 2013'te başkent Kiev'de başlayan gösterilere radikal milliyetçi ve neofaşist örgütlerin de aktif katılımı ile tırmanan olaylar 2014 yılının bahar aylarında ülkenin doğusunda silahlı çatışmaya dönüşmüştür. Rusya yanlısı ayrılıkçı güçlerin ülkeyi bölme girişimlerine karşı Ukrayna ordusu 400 kilometrelik Rusya sınırını kontrol altına almaya çalışsa da, Donetsk ve Lugansk kentleri başta olmak üzere birçok bölgede federasyon yanlısı milisler Kiev yönetimine karşı direniş başlatmıştır. Olaylar Mart 2014'de Kırım'ın, Ukrayna'dan ayrılarak bağımsızlığını ilan etmesi ve sonrasında Rusya'ya bağlanma kararı alması ile farklı bir boyuta ulaşmıştır. Bu gelişmeyi Haziran 2014'de ülkenin doğusundaki milislerin kurduğu "Donetsk ve Lugansk cumhuriyetleri"nin birleşmesi takip etmiştir. Rusya, Ukrayna, Almanya ve Fransa liderlerinin bir araya gelmesi ile Eylül 2014 ve Şubat 2015'de imzalanan Minsk-1 ve Minsk-2 Anlaşmaları çatışmaları durduramamıştır. Ukrayna ile yakın ilişkiler sürdürmeye çalışan AB, Polonya (542 km), Slovakya (98 km), Macaristan (137 km) ve Romanya (614 km) üzerinden bu ülke ile toplam 1391 km-lik ortak sınıra sahiptir. Dolayısıyla, Soğuk Savaş'ın sona ermesinden beri Avrupa'nın en büyük krizi olarak değerlendirilen Ukrayna krizi AB sınır güvenliği için ciddi tehdit oluşturmaktadır. Rusya'yı Ukrayna'nın iç işlerine karışmakla suçlayan AB ile NATO, eski Doğu Bloku ülkelerinin Başkan Putin'e karşı daha sert bir tavır alınması yönündeki eleştirilerine maruz kalmaktadır. Ukrayna krizi nedeniyle AB ile ABD'nin Rusya'ya uyguladıkları yaptırımlar Putin'i geri adım atmaya zorlayamamıştır.

- **Siber saldırılar:**

Son yıllarda Birlik sınırları içerisinde devlet ve devlet dışı aktörlerin sıkça siber saldırılara maruz kalması AB'nin önemli altyapı ağlarının işlevlerini

yerine getirememesi ile sonuçlanmaktadır. Bankacılık, kamu, ulaştırma, endüstri, sağlık, finans sektörleri gibi farklı alanlara beklenmedik zamanlarda yapılan siber saldırılar AB'de ürün ve hizmetleri, günlük yaşamı olumsuz etkilemektedir. Birlik üyeleri Ortak Dış ve Güvenlik Politikası çerçevesinde siber saldırılara ortak diplomatik tepki göstermesini sağlayacak yeni bir düzenleme üzerinde anlaşarak, kendi aralarında işbirliğini artırma, orta ve uzun vadeli tehditleri azaltmayı hedeflemektedir.

Yukarıda bahsedilen çok boyutlu kriz ortamda Birliğin enerji güvenliği açısından bir takım olumlu gelişmeler yaşanmıştır. Öncelikle genel olarak tüm bu olanlar AB'nin krizle baş etme kabiliyetini artırmıştır. 2008 krizi sonrası ilk kez büyüme kaydeden AB ekonomisi için son üç yıldır düşük fiyatlarda seyreden enerji fiyatları bir avantaj yaratmaktadır. Yapılan araştırmalar düşük petrol fiyatlarının 2020'ye kadar Birliğin GSYİH'nda %0,7'lik bir artışa neden olabileceğini öngörmüştür. Petrol fiyatının % 50 azalması, 3 milyon ilave iş - toplam işgücünün %1,3'ü kadar - üretebilir.[16] AB'ye sonradan katılan ülkeler enerjide daha fazla dışa bağımlı olduklarından dolayı bu açıdan daha avantajlı konumdadırlar. 2006 ve 2009 Rusya-Ukrayna doğalgaz krizleri Birlik düzeyinde tam olarak bir birliktelik sağlamamıştır, ama enerji anlaşmalarının imzalanması hususunda üyeler arası bilgi alış verişinin yapılmasının önünü açmıştır. Her ne kadar ekonomik sorunlar ülkelerin yatırım imkanlarını azaltsa da, Birlik son yıllarda alternatif enerji kaynaklarının kullanılması yönünde önemli mesafe kaydedilmesini sağlamıştır. Aynı zamanda, Avrupa'ya sevkiyat anlamında lojistik engeli bulunmayan ABD'nin sıvı doğalgazı Birlik için kısa vadede Rusya'ya bağımlılık konusunda seçenek oluşturmaktadır. Bu anlamda AB için Hazar havzası doğalgazını Avrupa'ya taşıyacak Güney Gaz Koridoru orta vadede, Akdeniz bölgesinde tespit edilen zengin kaynaklar ve İran ile başlatılan müzakereler uzun vadede enerji arzının çeşitlendirilmesi hususunda umut vadetmektedir. 2013'de toplam ihracat gelirlerinin yaklaşık %70'ni petrol ve doğalgaz satışlarından elde eden Rusya ekonomisinde[17], enerji fiyatlarının düşmesi ile daralma yaşanmaktadır. Orta vadede Rusya'nın enerji sektöründe sadece ABD'nin sıvılaştırılmış gazıyla değil, hem de Azerbaycan ve Norveç'ten sevk edilen doğalgazla rekabet edeceği, Gazprom'un Avrupa için vereceği mücadelede belirleyici

---

16 Vrontisi et. al., "Impact Of Low Oil Prices On The EU Economy", European Commission Joint Research Centre Technical Reports, 2015, http://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/JRC98188/jrc98188%20%20impact%20of%20international%20low%20oil%20prices%20with%20identifiers_final5.pdf, (e.t. 10 Kasım 2017), 4.

17 *U.S. Energy Information Agency,* Today In Energy, https://www.eia.gov/todayinenergy/detail.php?id=17231, (e.t. 10 Kasım 2017).

yılın 2025 olacağı öngörülmektedir.[18] Bu gelişmeler sonucu uzun vadede Rusya'nın enerji üzerinden AB'ye yaptığı baskının azalacağı tahmin edilmektedir.

Diğer taraftan, enerjide hala yüksek oranda dışa bağımlılık, üye devletlerin ortak hareket etme konusundaki isteksizlikleri, yukarıda bahsedilen Brexit süreci, mülteci ve göç sorunları, terör ve siber saldırılar gibi konuların Birlik gündeminde öncelikli sırada yer alması bütünleşik AB enerji altyapısının oluşturulması ve Enerji Birliği'nin tam anlamıyla faaliyete geçmesini geciktirmektedir. Ortak bir enerji politikası geliştirme çabaları ulus üstü zeminlerde tartışılıyor olsa da, üye ülkeler, enerji politikası konusunda kendi egemenliklerini herhangi bir üst kuruma devretmekten imtina etmektedirler. Rusya'nın enerji sektöründe liberal bir politika izlemekten ziyade devlet doğalgaz şirketi Gazprom'un tekelci konumunu güçlendirmesi de AB'nin iç doğalgaz piyasasını serbestleştirmesini engellemektedir. Ayrıca, Birlik 2020 yılı için dünyanın en iddialı iklim politikası hedeflerine sahiptir ve karbon emisyonları AB ETS tarafından kontrol edilmektedir. Dolayısıyla, AB'de mevcut emisyon sınırı, daha ucuz fosil yakıtların kullanımını sınırlamakta ve düşük petrol fiyatlarına bağlı olarak dış ticaretten elde edilebilecek kar artışını yaklaşık %0,5 azaltmaktadır.[19] Düşük petrol fiyatları enerji ihracatçısı ülkelerin ekonomilerinde gelir kaybına yol açarak, siyasi istikrarsızlığın, ekonomik ve toplumsal sorunların artmasını tetiklemektedir. Bu durum AB'nin enerji güvenliği açısından yeni jeopolitik tehditler oluşturmaktadır.

Sonuç

Bütünleşme yolunda ilk adımın atıldığı 9 Mayıs 1950'den elli dört yıl sonra tarihinin en büyük genişlemesini gerçekleştiren AB, yeni yüzyıla yeni projelerle girmiştir. Bütünleşik Avrupa'yı bir üst aşamaya taşıyacak hedefleri içinde barındıran Anayasal Anlaşmanın kurucu üye halkları tarafından (Fransa ve Hollanda'da) reddedilmesi Birliği kurumsal yapısı ve geleceği ile ilgili belirsizlik dönemine itmiştir. Sözkonusu zorlu süreci Lizbon Anlaşması ile toparlamayı başaran AB, bu kez 2008 mali ve ekonomik krizi ile karşı karşıya kalmıştır. Avro Alanı'na devam etmek için yeni önlemler almak zorunda kalan Birliğin enerji arzı güvenliği, 2009'da tekrarlanan Rusya-Ukrayna doğalgaz krizinin

---

[18] Sputnik Türkiye, "ABD'nin LNG'si Litvanyada: Gazprom Avrupa İçin Daha Fazla Mücadele Edecek", 22 Ağustos 2017, https://tr.sputniknews.com/rus_medyasi/201708221029823327-abd-lng-litvanya-gazprom-avrupa/, (e.t. 10 Kasım 2017).

[19] Boratynski, Jakub ve Kasek, Leszek, "Low Oil Prices : Long-Term Economic Effects for the EU and Other Global Regions Based on the Computable General Equilibrium PLACE Model", MFM Global Practice Discussion Paper No 3, March 2015, World Bank, Washington, DC., https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/22398, (e.t. 09 Kasım 2017).

etkisiyle ikinci kez tehlikeye girmiştir. Bu sorunla başa çıkabilmek için çeşitli girişimlerde bulunan AB hiç beklenmedik şekilde Suriye ve Kuzey Afrika'dan gelen mülteci akınına maruz kalmıştır. Tüm bu yaşananlar bir taraftan Avrupa şüpheciliği, aşırı sağcı ve İslam karşıtı görüşleri arttırırken, bir taraftan da İngiltere'nin üyelikten çekilme isteği ile Birliği çok boyutlu bir kriz ortamına sürüklemiştir. Kırım'ın ilhakı ile zirveye ulaşan Ukrayna krizi, terör saldırıları, siber saldırlar Birlik için zor olan durumu neredeyse çıkmaza sokmuştur. Bu denli karışık bir ortamda AB'nin enerji güvenliği konusu geri plana atılsa da, önemini korumuştur. Ukrayna krizi devam ederken, her an yeni bir enerji arzı kesintisi ile karşılaşılabileceği ihtimali AB'nin 2006 ve 2009 yıllarına göre daha hazırlıklı durumda olmasını gerektirmiştir. Gelinen noktada AB Enerji Birliği'nin kurulması yönünde aşama kaydetmiş, enerji kaynaklarının kullanımı, depolanması, çeşitlendirilmesi gibi alanlarda somut eylemler gerçekleştirmiştir. Bunlar olumlu gelişmeler olsa da, küresel çapta meydana gelen olaylar belirsizliğini koruduğu sürece Birliğin enerji güvenliği açısından potansiyel tehditler devam edecektir.

Kaynakça

Boratynski, Jakub ve Kasek, Leszek, "Low Oil Prices : Long-Term Economic Effects for the EU and Other Global Regions Based on the Computable General Equilibrium PLACE Model", MFM Global Practice Discussion Paper No 3, March 2015, World Bank, Washington, DC., https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/22398, (e.t. 09 Kasım 2017).

Euronews: Euroscepticism Is On The Rise, Says EU Poll, on the rise, says EU poll, 25 Nisan 2013, http://www.euronews.com/2013/04/25/euroscepticism-on-the-rise-says-eu-poll, (e.t. 07 Kasım 2017).

European Commission, "Energy Security Strategy", https://ec.europa.eu/energy/en/topics/energy-strategy-and-energy-union/energy-security-strategy, (e.t. 30 Ekim 2017).

European Commission, "Energy Union and Climate: Making Energy More Secure, Affordable and Sustainable",

https://ec.europa.eu/commission/priorities/energy-union-and-climate_en, (e.t.09 Kasım 2017).

European Commission, European Energy Security Strategy, http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:52014DC0330&qid=1407855611566, (e.t. 7 Kasım 2017).

European Commission, "Green Paper: A European Strategy for Sustainable, Competitive and Secure Energy", http://europa.eu/documents/comm/green_papers/pdf/com2006_105_en.pdf, (e.t.29 Ekim 2017).

European Union, "Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe. A Global Strategy for the European Union's Foreign And Security Policy", http://eeas.europa.eu/archives/docs/top_stories/pdf/eugs_review_web.pdf, (e.t. 10 Kasım 2017).

European Commission, "The EU And The Refugee Crisis", http://publications.europa.eu/webpub/com/factsheets/refugee-crisis/en/, (e.t. 08 Kasım 2017).

Çelikpala, Mitat. "Enerji Güvenliği: NATO'nun Yeni Tehdit Algısı", *Uluslararası İlişkiler,* Cilt 10, Sayı 40 (Kış 2014), 75-99.

İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, "Britanya Referandumu ve Sonrası: AB Entegrasyon Sürecinin Geleceği ve Türkiye", Yayın No:284, Temmuz 2016, http://www.ikv.org.tr/images/files/IKV_Brexit_Yayin%20no%20284.pdf, (e.t.12 Kasım 2017).

İşeri, Emre, "Ukrayna Krizinin Enerji Boyutu ve Türkiye", 15 Mayıs 2014, http://www.aljazeera.com.tr/gorus/ukrayna-krizinin-enerji-boyutu-ve-turkiye, (e.t. 08 Kasım 2017).

Sputnik Türkiye, "ABD'nin LNG'si Litvanyada: Gazprom Avrupa İçin Daha Fazla Mücadele Edecek", 22 Ağustos 2017, https://tr.sputniknews.com/rus_medyasi/201708221029823327-abd-lng-litvanya-gazprom-avrupa/, (e.t. 10 Kasım 2017).

Tonini, Alberto. "EEC Commission and European Energy Policy: A Historical Appraisal", *European Energy and Climate Security: Public Policies, Energy Sources and Eastern Partners,* Bardazzi, Rossella, Pazienza, Maria Grazia, Tonini, Alberto (Eds.) (eds), Switzerland: Springer International Publishing, 2016, VIII, http://www.springer.com/cda/content/document/cda_downloaddocument/9783319213019-c2.pdf?SGWID=0-0-45-1528882-p177554681, (e.t. 29 Ekim 2017), 13-35.

Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Bakanlığı, "Avrupa Birliği Küresel Krizin AB Üyesi Ülke Ekonomilerine Etkileri ve Gelecek Döneme İlişkin Beklentiler", Avrupa Komisyonu Ekonomik ve Mali Konular Genel Müdürlüğü 13 Mayıs 2011 tarihli "European Economic Forecast – Spring 2011" Raporu Geniş Özeti, https://www.ab.gov.tr/files/EMPB/kuresel_krizin_ab_uyesi_ulke_ekonomilerine_etkileri_ve_gelecek_doneme_iliskin_beklentiler__haziran_2011_.pdf , (e.t. 09 Kasım 2017).

U.S. Energy Information Agency, Today In Energy, https://www.eia.gov/todayinenergy/detail.php?id=17231, (e.t. 10 Kasım 2017).

Uluslararası Enerji Ajansı, https://www.iea.org/topics/energysecurity/, (e.t. 30 Ekim 2017).

Yergin, Daniel. The Quest - Energy, Security, and the Remarking of the Modern World, London: Penguin Books, 2011.

Panel 33
14:00 – 15:15
(Seminer 2)
Oturum Başkanı: Yrd. Doç. Dr. Mehmet ÇELENK

Arap Baharı ve İslam Dünyasının Geleceği

Yrd. Doç. Dr. Mehmet ÇELENK, Uludağ Üniversitesi

İran'ın Artan Bölgesel Etkinliği ve Yaşanan Krizler Özelindeki Uygulamaları

Yrd. Doç. Dr. Göktürk TÜYSÜZOĞLU, Giresun Üniversitesi

İran'ın Kuzey Irak Politikası: Risk ve Tehditler

Yrd. Doç. Dr. İsmail SARI, Bursa Teknik Üniversitesi

İran'da Türk Dış Politikasının Algısı: Balayından Vekâlet Savaşına (2003-2016)

Sayyad Sadri ALİBABALU, Sakarya Üniversitesi

Muhammad Yaseen NASEEM, Sakarya Üniversitesi

ARAP BAHARI VE İSLAM DÜNYASININ GELECEĞİ

Yrd. Doç. Dr. Mehmet ÇELENK
(Uludağ Üniversitesi)

İslam dünyasının son 50 yılda yaşadığı en sarsıcı gelişme hiç şüphesiz Arap Baharıdır. İslam dünyasındaki hakim köklü diktatörlüklerin yıkılışı, demokratik sistemlerin inşası, dünyaya entegrasyon, kamusal alanda temsil, şeffaf hukuk, insan hakları, onurlu bir yaşam vs. etrafında gelişen Arap Baharı kısa sürede mecra değiştirerek yerini etnik, dini, mezhebi ve bölgesel çatışmalara bıraktı. Sürecin yol açabileceğini domino etkisini hesaplayamayan ülkeler, başta Türkiye olmak üzere, iç ve dış politikalarında ciddi krizlerle karşı karşıya kaldılar. Bölge siyaseti, din-devlet ilişkileri ve mezheplerin iktidar arayışı konularına vâkıf olmayan akademisyenler siyasete güvenilir bir yol haritası sunamadılar. Güvenlik zaafı ve çatışma alanlarının sürekli artması bir yandan bölge ülkelerinin ulusal güvenliğini tehdit ederken bir yandan da geniş halk kitlelerinin gelecek tasavvurlarında ciddi kırılmalar ve endişeler yaşanmaya başladı. Ulusal çıkarlarla etnik ve mezhebi ajandaların paralel yürütüldüğü süreç Müslüman halkların idealleri üzerinde büyük tahribatlara yol açtı. Politik sistemlere entegre olmuş ulema ve akademisyenler yaşanan gelişmeler karşısında ciddi bir varlık gösteremediler. Bu da doğal olarak İslami ideallerin bir çözüm ve umut olma imkânını buharlaştırdı.

Anahtar Kelimeler: İslam Dünyası, Ortadoğu, Mezhep, Çatışma, Güvenlik, Gelecek Endişesi.

İRAN'IN ARTAN BÖLGESEL ETKİNLİĞİ VE YAŞANAN KRİZLER ÖZELİNDEKI UYGULAMALARI

Yrd. Doç. Dr. Göktürk TÜYSÜZOĞLU

(Giresun Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü)

Arap ayaklanmaları sonrası siyasal bazda "tektonik" diyebileceğimiz hareketlenmelere sahne olan Ortadoğu'da bir aktörün etkinliğinin arttığına tanıklık ediyoruz. Kendi mezhepsel, siyasal ve bölgesel duruşuna yakın olan aktörlerle yakın bağlar kurduğu bilinen İran, Arap ayaklanmalarına paralel olarak bu bağları kullanmaya başlamış ve bölgesel anlamda ne denli önemli bir aktör olduğunu kanıtlamıştır. Diplomatik, askeri ve lojistik destek sağladığı müttefikleri üzerinden yaşanan problemleri kendi çıkarları yönünde manipüle etmeyi amaçlayan Tahran'ın bu konuda belli bir başarı elde ettiğini de söyleyebiliriz. Suriye, Irak ve Yemen gibi bölgesel çatışma noktalarında gözler önüne serilen İran etkinliği bu duruma önemli birer örnek oluşturmaktadır. Ne var ki, aynı ülkenin kendi içerisinde de "yenilikçiler" ile "muhafazakarlar" bağlamında ciddi bir kırılganlığa sahip olduğunu unutmamak gerekir. Bu kırılganlık, İran'ın bölgesel görünürlüğünü azaltmak isteyen aktörlerin izledikleri strateji ve hamlelere bağlı olarak ülke içerisinde çeşitli görünümler alabilmektedir. Tahran karşıtı hamlelerin yoğunluk kazandığı dönemlerde "dini liderlik" merkezli "muhafazakarların" çatışmacı dili ve hamleleri İran'ın toplumsal/siyasal yönelimleri bağlamında daha etkin bir hal alırken, İran'ı uluslararası sistemin meşru bir aktörü olarak kabullenmeye yönelik girişimler eksenindeyse Hatemi ve şimdi de Ruhani gibi "reformcu" liderler özelinde "yenilikçi" anlayış güçlenmektedir. Ne var ki, muhafazakarların kurguladığı "güvenlikçi" karakterin devlet organları ve izlenen politikalar anlamında daha görünür olduğu açıkça ifade edilebilir. Bu durum, bölgesel krizler çerçevesinde de gözler önüne serilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Devrim Muhafızları, Arap Baharı, Husiler, P5+1, Hasan Ruhani.

İRAN'IN KUZEY IRAK POLİTİKASI: RİSK VE TEHDİTLER

Yrd. Doç. Dr. İsmail SARI
(Bursa Teknik Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü)

Steven David'in "çok yönlü denge" teorisi dış tehditler kadar iç tehditlerin de devletlerin dış politika yapım süreçlerinde etkili olduğunu ve devletlerin hem içeriyi hem dışarıyı gözeten çok yönlü bir dengeleme takip ettiklerini savunur. Bu açıdan İran'ın Kuzey Irak politikası içerde sahip olduğu önemli Kürt nüfusu ve bu etnik grubun ayrılıkçı potansiyeli nedeniyle çok yönlü dengelemenin somut bir örneği olarak karşımızda durmaktadır.

XX. yüzyılın ortalarından Saddam Hüseyin sonrası döneme kadar İranlı Kürtler ile Iraklı Kürtler arasında çift yönlü bir etkileşimden bahsedilebilir. İran, Iraklı Kürtleri Bağdat'a, Irak da İranlı Kürtleri Tahran'a karşı desteklemiştir. İran ile Irak Kürtleri'nin tarihsel süreklilik arz eden "ortak düşmana karşı iş birliği" ilişkisi I. Körfez Savaşı'ndan sonra değişmeye başlamıştır. 2003'te ABD işgali ile Saddam Hüseyin'in devrilmesi sonrası Irak'ta ortaya çıkan yeni siyasal yapı İran ile Irak Kürtleri arasındaki ilişkinin doğasını temelden sarsmıştır. Tahran ile Erbil arasındaki ortak düşman Bağdat'a karşı iş birliği ilişkisi, Bağdat'ta İran'a dost Şii bir yönetimin kurulmasıyla birlikte yerini Tahran-Bağdat ittifakına bırakmış, bu denklemde Irak Kürtleri karşı taraf/cephe haline gelmiştir. 2010 Arap Baharı sonrası Irak, Suriye, Lübnan ve Yemen üzerinden Ortadoğu'da etkinliğini arttıran İran, diğer bölgesel Sünni yönetimleri olduğu gibi Irak Kürt Bölgesel Yönetimi'ni (IKBY) de rahatsız etmiş; İran'ın Şiilik üzerinden bölgesel hegemonya arayışına karşı yeni yönelimlere girmiştir. Ayrıca bu dönemde Irak Bölgesel Kürt Yönetimi bağımsızlık arayışına ivme kazandırmış ve bölgede meydana gelen stratejik boşluğu bir fırsata çevirmeyi amaçlamıştır.

Birinci Körfez Savaşı dalgasında Irak'ın kuzeyinde yarı bağımsız bir Kürt bölgesi oluşturulmasından bu yana, Kuzey Irak'ın bağımsızlığı özellikle Türkiye ve İran gibi komşu ülkeler tarafından yoğun olarak tartışılmakta, böyle bir durumun bölgede yaratacağı negatif etkiler dillendirilmektedir. Ancak, 2003'te Saddam Hüseyin'in devrilmesinin ardından Iraklı Kürt liderler ABD'nin de koruyucu şemsiyesi altında kuzeydeki hâkimiyetlerini arttırmışlardır. Bugün Kürt yöneticiler artık açıkça nihai hedeflerinin bağımsızlık olduğunu ifade etmektedirler.

İKBY'nin bağımsızlık arayışı Erbil bölgesel yönetimi ile Bağdat merkezi hükümeti arasında sadece Irak'ın içişlerini ilgilendiren bir mesele değildir. Tek taraflı ve ani bağımsız bir Kürt devletinin ilanı bölgesel dinamiklerde önemli sonuçlar yaratacaktır. Ayrıca domino etkisi yaratması da muhtemeldir. Bu açıdan hem küresel hem de bölgesel aktörlerin IKBY'nin bağımsızlık arayışına yaklaşımları önemlidir. Bu bağlamda çalışmamızda yukarıda genel ve soyut olarak aktardığımız çerçevede İran'ın Kuzey Irak politikası ve IKBY'nin bağımsızlık arayışına yaklaşımı analiz edilecektir. Ayrıca, IKBY'nin olası bir bağımsızlık ilanının İran'da ve bölgede yaratabileceği etkiler çözümlenmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: İran, Kuzey Irak, Kürtler, IKYB, Barzani.

İRAN'DA TÜRK DIŞ POLİTİKASININ ALGISI: BALAYINDAN VEKÂLET SAVAŞINA (2003-2016)

Sayyad Sadri ALIBABALU
(Sakarya Üniversitesi, Ortadoğu Çalışmaları)

Muhammad Yaseen NASEEM
(Sakarya Üniversitesi, Ortadoğu Çalışmaları)

Türkiye dış politikası 2003-2016 arası dönemde ve bu siyasetin İran devleti ve halkı tarafından algılanmasını iki döneme ayırmak mümkündür: 2003-2011 ve 2011-2016. Birinci dönemde Türkiye'nin kimliği ve onun dış politikaya yansıması, İran'da Türkiye'ye yaklaşımları dini ve kültürel kimlik üzerinden kurdu ve bunun yansıması iki ülke arasındaki tüm ilişkilerine etki bıraktı. Türkiye-İran ilişkilerinde dini ortaklıklar, dil yakınlıkları, kültür ve diğer ortaklıklar, iki ülkeyi eşi görülmemiş şekilde birbirine yakınlaştırdı. İlk dönemin başında Türk politikasında ortaya çıkan önemli kararlar – örneğin TBMM'nin ABD'nin Iraka saldırısıyla ilgili karar - bu etkenleri olumlu şekilde etkiledi. Bu dönemde yaşanan olaylara örnek olarak 2010'da İsrail'le yaşanan Mavi Marmara olayı ve Davos'ta yaşanan kriz gösterilebilir. Tüm yaşanan bu gelişmeler iki ülke arasında bal ayı olarak adlandırabileceğimiz ilişkinin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır.

2011 sonrası dönemde Türkiye'nin Ortadoğu'da yaşanan olaylara tutumu İran'da çok olumsuz karşılandı. Türkiye'nin Suudi Arabistan ile işbirliğine girişmesi, İran'da kendisine karşı bir hareket olarak algılandı. İkinci dönemde ise İran medyası tarafından, Türkiye'nin Ortadoğu'da düzeni bozmaya çalışan bir devlet olarak yansıtması ile, İran kamuoyunda Türkiye algısını değiştirmiştir. Böylelikle Türkiye'nin izlediği politika İran'da ciddi kaygıya neden oldu. İran medyası Türkiye'nin güneydoğusunu, terörizm, silah kaçakçılığı ve yasadışı petrol alışverişinin merkezi olarak gösteridi. Nitekim İran medyasına göre, yaşanan bu eylemler Türkiye'nin başarısız bir politika yürütmesinden sonra başlamıştır.

Türkiye'nin Yeni Osmanlıcılık kuramı İran tarafından endişe ile karşılanmıştır. Tüm akademik çalışmalar ve medya bunun üzerinde durmuş ve Türkiye Ortadoğu'yu ele geçirmek arzusundan dolayı kınanmıştır. Yemen'de yaşanan olaylarda Türkiye'nin Suudi Arabistan cephesinde yer alması, İran tarafından aleni ve açık bir düşmanlık olarak nitelendirilmiştir. Bu çerçevede Kral

Selman gerçek savaşın komutanı olarak, Türkiye ise medya üzerinden bu savaşa katılmıştır ve sonuç olarak Türk dış politikasının odak noktası İran'dan Arap ülkelerine dönmüştür.

İran medyası ve kamuoyuna göre Türkiye dış politikası, Bahreyn, Arabistan ve Libya gibi ülkelerde ekonomik çıkarlara göre yumuşak ve bekleyici politika takınırken Suriye, Irak, Mısır ve Yemen'de ise saldırgan politikalar izlediği görülmüştür.

Bu konunun araştırılması iki eski devlet arasında ilişkiyi yeniden pozitif hale getirme açıdan önem taşımaktadır. Ortadoğu kaos içindeyken yeni olayların meydana gelmesinin engellenmesi gerekmektedir. Araştırma analitik tanımlayıcı yöntem ile konstrüktivizm ekolü çerçevesinde İran'da kimlik ve kültür üzerinden Türkiye'ye bakışı incelemektedir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Medya, Türk Dış Politikası, Vekalet Savaşı.

Panel 34
14:00 – 15:15
(Rektörlük A: Jandarma Uzman Onbaşı Sinan YAYLI Salonu)
Oturum Başkanı: Doç. Dr. Ferhat PİRİNÇÇİ

Ortadoğu'da Konvansiyonel Silahlanmada Arap Baharı Faktörü

Doç. Dr. Ferhat PİRİNÇÇİ, Uludağ Üniversitesi

Trump'ın İslam ve Müslüman Dünya Üzerine Söylemleri: Güvenlikleştirme Perspektifinden Bir Analiz

Arş. Gör. Özge Gökçen TERZİ, Uludağ Üniversitesi

2003-2014 Yılları Arası Irak'ta Siyasi İktidar Arayışları

Arş. Gör. Tunç DEMİRTAŞ, Uludağ Üniversitesi

ORTADOĞU'DA KONVANSİYONEL SİLAHLANMADA ARAP BAHARI FAKTÖRÜ

Doç. Dr. Ferhat PİRİNÇÇİ

(Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü)

Ortadoğu'daki savunma harcamaları ve silahlanma girişimleri her ülkenin kendine özgü güvenlik, tehdit ve çıkar algısına dayalı olarak şekillenmektedir. Her ne kadar kategorik bir şekilde genelleme yapmak mümkün olmasa da Ortadoğu'da klasik anlamda dış tehditlere dayalı askeri güvenliğin yanı sıra rejim güvenliğinin sağlanması ön planda yer alan bir önceliktir. Bu öncelik, şüphesiz bölgesel denklemde meydana gelen gelişmeler çerçevesinde güvenlik, tehdit ve çıkar algılarında da bazı değişimlerin yaşanmasına neden olmaktadır.

2011 yılında başlayan ve günümüzde de etkisini devam ettiren Arap Baharı süreci, bölgesel düzeyde dengelerin ve tehdit algılarının değişmesine neden olmuştur. Son altı yıl içinde yaşanan süreçte, bölgesel dengeler ve tehdit algılamaları bir kere değil defalarca değişmiş ve değişmeye devam etmektedir. Son dönemde öne çıkan ve bölge ülkelerine yönelik meydan okumalar olarak da ifade edilebilecek olan çok sayıda faktör bulunmakla birlikte, çalışmada bu faktörler sekiz boyutta ele alınmaktadır. Bu faktörlerin her biri birbiriyle yakından ilişkili olup aralarında hiyerarşik veya kronolojik bir ilişki bulunmamaktadır.

Arap Baharının Ortadoğu'daki silahlanma davranışları üzerindeki kısa vadeli en önemli etkisi, yaşanan siyasal gelişmeler üzerine bölge ülkelerinin silah anlaşmalarını ABD üzerinde bir baskı unsuru olarak kullanma yoluna gitmeleri olmuştur. Bir anlamda alternatif kaynak arayışı şeklinde değerlendirilebilecek olan bu durumdan kısa vadede olmasa da uzun vadede olumsuz etkilenecek olan ülke ABD'dir. Fransa, Rusya, İngiltere ve Çin gibi tedarikçiler ise Arap Baharı sürecinde yaşanan gelişmelerden silah satışları ve siyasal nüfuz elde etmeleri anlamında olumlu bir şekilde etkilenecektir.

Bu bağlamda silah satışlarının sadece ekonomik bir etkileşim olmadığı, aksine siyasi ve stratejik yönlerinin çoğu zaman ekonomik boyutundan daha önemli olduğu belirtilmelidir. Tedarikçi ülke, ekonomik kazanç elde etmesinin yanı sıra alıcı ülkeyle yoğun bir siyasal angajman içine girmektedir. Dolayısıyla ABD'nin silah satışlarıyla ve bölgedeki askeri varlığıyla özellikle Körfez'deki müttefik rejimlerin garantörü olması söz konusuydu. Arap Baharının başlangı-

cında bazı bölge ülkeleri, tehdit algılamalarındaki artış nedeniyle ABD ile ilişkilerini yoğunlaştırmak istemiş ve bu ülkeyle yeni silah anlaşmaları imzalamıştı. Ancak ABD'nin Arap Baharı sürecinde, bilhassa Suriye krizinde ve Mısır'daki darbe özelinde takındığı tavrın bazı müttefiklerinin gözündeki güvenilirliğini sarstığı görülmektedir. Bu duruma bir de İran'ın nükleer faaliyetleri konusunda yaptığı müzakereler eklenince, bölge ülkelerinden bazıları silah transferlerini ABD üzerinde bir koz olarak kullanmaya çalışmışlardır. Bu girişimler bir baskı unsuru olarak kullanılsa da uzun vadede bir alternatif güvenlik garantisi arayışının da habercisi konumundadır.

Anahtar Kelimeler: Ortadoğu, Silahlanma, Arap Baharı ve Silahlanma, Silah Tedarikçileri, Savunma Harcamaları.

TRUMP'IN İSLAM VE MÜSLÜMAN DÜNYA ÜZERİNE SÖYLEMLERİ: BİR GÜVENLİKLEŞTİRME ANALİZİ

Arş. Gör. Özge Gökçen TERZİ

(Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü)

ABD'de Kasım 2016'da yapılan seçimlerde başkanlık yarışını kazanan Donald Trump, Müslümanlar hakkında yaptığı açıklamalarla uluslararası kamuoyunun gündeminden düşmemiştir. Trump, gerek seçim kampanyası boyunca takındığı üslup gerekse başkanlık koltuğunu devraldıktan sonra Müslümanlara yönelik attığı adımlarla İslam dünyası için endişe kaynağı olmuştur.

Trump, daha adaylar için hazırlanan ön seçim reklamlarında hedefine Müslümanları oturtmuş; Amerika'ya girişlerinin durdurulması hatta sınırlara duvar örülmesi çağrısında bulunacak kadar ileri gitmekten çekinmemiştir. Bu dönemde dünyanın çeşitli yerlerinde meydana gelen terör saldırıları (San Bernardio-Brüksel-Orlando-Barcelona) da Trump'ın ötekileştirici söylemlerine devam etmesini kolaylaştırmıştır. Seçim sürecinde kullandığı retoriği başkanlık konuşmasına da taşıyan Trump "*İslamcı terörizm'i medeni dünya ile birlik olup yok etmek için mücadele edeceğini*" belirterek diğer başkanların yaptığı gibi İslam dini ve radikal hareketlerin arasına bir çizgi koymaktansa onları birlikte göstermeyi tercih etmiştir. İslam'ı siyasal bir ideoloji hatta habis bir kanser olarak gören Michael Flynn'ı Ulusal Güvenlik Danışmanı olarak atayan Trump, ötekileştirici söylemlerini eyleme çevirmek için göreve gelir gelmez "terörle bağlantılı olduğu düşünülen" yedi ülkeden mülteci girişlerini yasaklayan karara imza atarak güvenlikleştirme sürecini resmi olarak da başlatmıştır.

Çalışmada Donald Trump'ın aday adaylığını açıkladığı 2015 Haziran'ından 2017 Ağustos tarihine kadar geçen sürede İslam dini ve Müslüman dünyası hakkında benimsediği ayrımcı, ötekileştirici ve nefret içeren söylemleri incelenecektir. Trump'ın medyada yer alan sözleri ve yazıları üzerinden İslam dinini mi yoksa İslam'ı referans aldığını iddia eden radikal hareketleri mi hedef gösterdiği, bu yolla hangi amaçlar için nasıl bir meşruiyet aracı aradığı Kopenhag okulunun, John Austin'in söz edimi kuramından yola çıkarak geliştirdiği güvenlikleştirme yaklaşımına ek olarak Derrida'nın "metnin dışında bir gerçeklik yoktur" söyleminden hareketle analiz edilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Trump, Güvenlikleştirme, Söylem Analizi, İslam, Kopenhag Okulu.

2003-2014 YILLARI ARASI IRAK'TA SİYASİ İKTİDAR ARAYIŞLARI

Arş. Gör. Tunç DEMİRTAŞ
(Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü)

2003 yılında ABD'nin Irak'ı işgal etmesinden sonra Irak'ta geçici koalisyon dönemi başlamıştır. ABD ve İngiltere'nin başında bulunduğu ve 34 ülkenin yer aldığı çok uluslu güç Irak'ta yasama, yürütme ve yargı görevlerini yerine getirmiştir. Oluşturulan Geçici Irak Yönetim Konseyinde Şii-Kürt-Arap dengesi gözetilmiş ve iktidar paylaşımı bu temelde yapılmıştır. 15 Kasım 2003'te "Otorite" ve Geçici Irak Yönetim Konseyi ile imzalanan "Egemenliğin Devri Anlaşması" sonucunda 30 Haziran 2004'te işgal otoritesinin sona ermesi planlanmıştır. Bu süreçte Irak'ta yeni anayasa için çalışmalara başlanmıştır.

Irak'ta yapılan siyasi seçimler Irak'ın siyasi iktidar ve demokratikleşme çabalarını göstermektedir. Irak'ta yapılan 30 Ocak 2005 seçimlerinden sonra seçimle iş başına gelen ilk başbakan İbrahim el-Caferi döneminde sünni, şii ve Kürt gruplar arasındaki anlaşmazlıklar artmıştır. Nisan 2006'da Nuri el-Maliki o dönemde Birleşik Irak İttifakı'nın gösterdiği adaylar arasında İran'a en az bağımlı aday olarak ön plana çıkmıştır. 2007'den sonra gücünü arttıran Maliki ordu güvenlik ve yargı kurumlarındaki etkisini arttırmıştır. Ancak Maliki'nin görev süresi boyunca izlemiş olduğu politikalar 2014 seçimlerinde fazla tepki almasına yol açmıştır. 2014'te Maliki'ye karşı Kanun Devleti Koalisyonu'nun desteğini alan Haydar El-Abadi 8 Eylül 2014'ten beri görevine devam etmektedir. Maliki'den daha ılımlı politikalar izleyen Abadi Irak'ta bütünlüğü sağlama konusunda yeterli adımları atamamıştır. Ayrıca Irak'ta Kürt, Şii ve Sünnilerin parçalı şekilde durması ve bunların da kendi içinde bütün olmaması Irak'ı daha da parçalanmış göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Irak İşgali, Geçici Koalisyon, Nuri el-Maliki, İktidar Arayışı, Demokratikleşme.

Panel 35
15:30 – 16:45
(Büyük Salon: Piyade Kurmay Yarbay İlker ÇELİKCAN Salonu)
Oturum Başkanı: Prof. Dr. Muzaffer DARTAN

Avrupalı Türklerin Siyasî Perspektifleri: Almanya Örneğinde Bir Analiz

Prof. Dr. Muzaffer DARTAN, Marmara Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Emirhan GÖRAL, Marmara Üniversitesi

Avrupa Aşırı Sağının Söyleminde Türkiye: Türkiye'nin AB Üyelik Sürecinin Hegemonyaya Karşı Kullanımı

Doç. Dr. Ali BALCI, Sakarya Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Filiz CİCİOĞLU, Sakarya Üniversitesi

Avrupa'da Sağ Siyasi Partilerin Artan Öteki Retoriğine Dair Bir İnceleme

Arş. Gör. Merve Suna ÖZEL ÖZCAN, Kırıkkale Üniversitesi

Arş. Gör. Emine ERDEN KAYA, Gazi Üniversitesi

AVRUPALI TÜRKLERİN SİYASÎ PERSPEKTİFLERİ: ALMANYA ÖRNEĞİNDE BİR ANALİZ*

Prof. Dr. Muzaffer DARTAN[**]
Yrd. Doç. Dr. Emirhan GÖRAL[***]

Özet

Batı Avrupa'da 5 milyonun üzerinde Türk kökenli göçmen yaşamakta, bunların büyük çoğunluğu (yaklaşık 3 milyon) ise Almanya'da bulunmaktadır. Türkiye ile başta Almanya olmak üzere AB üyesi ülkelerle ilişkilerin bir unsuru haline gelen göçmenlerin önemi her iki taraf için de son yıllarda daha da artmıştır. Türkiye'den Batı Avrupa'ya yönelik göçün 50 yılı aşan geçmişinde ortaya çıkan sosyolojik durum uluslararası siyaseti, uluslararası iktisadı ve uluslararası hukuku içeren çok yönlü bir yapı halini almıştır. Göçmenlerin başta Almanya olmak üzere yaşadıkları ülkeye uyumları, toplum hayatında kabul görmeleri ve bugün gelinen noktada göç ettikleri ülkelerde siyaset içinde aktif yer almaları gerek yaşadıkları toplumların siyasal hayatlarını gerekse Türkiye'nin özelde söz konusu ülkelerle, genelde ise Avrupa Birliği ile olan ilişkilerini etkileyebilecek düzeye gelmiştir. Bunun sonucudur ki Almanya'da Eyalet Parlamentolarının hemen hemen hepsinde ve Federal Meclis'te göçmen topluluklarının içerisinde Türk temsilciler en aktif olanlarıdır. Eyalet düzeyinde artan Türk kökenli bakan sayısı da bunun başka bir sonucu olarak değerlendirilebilir.

Bu çalışma Almanya'nın Berlin ve Bremen şehirlerinde yürütülen anket çalışmalarının sonuçları üzerinden Almanya'daki Türk kökenli göçmenlerin siyasete bakışlarını ve Türkiye-AB ilişkilerine etkilerini uluslararası sistemin değişmekte olan yapısı çerçevesinde yorumlamayı amaçlamaktadır. Bu çalışmanın argümanı göçmenlerin siyasî beklentilerinin tarafların yaklaşımlarına uyumu üzerine inşa edilmektedir. Farklı kesimlerden oluşturulan örneklem gruba uygulanan anket sınıflı, sıralı veya aralıklı ölçekte sunulan kapalı uçlu sorulardan oluşturulmuştur. Ankete toplumsal ve iktisadi hayatın aktif şekilde içinde yer alanlarla birlikte emekliler, öğrenciler, ev hanımları gibi gruplar da dâhil edilmiştir.

---

* Bu çalışma AB projesi kapsamında gerçekleştirilmiştir.
** Marmara Üniversitesi Avrupa Birliği Enstitüsü, email: mdartan@marmara.edu.tr
*** Marmara Üniversitesi Avrupa Birliği Enstitüsü, email: emirhang@marmara.edu.tr

Anketin siyaset ile ilgili kısmında, katılımcıların siyasî hayata nasıl baktıkları ve hem Türkiye'de hem de Almanya'da siyasetçilerden neler bekledikleri sorularına cevap aranmıştır. Bununla birlikte siyasî duruşun AB'ye ve Türkiye-AB ilişkilerine bakışlarına etkisi gibi karşılaştırmalı analiz yapabilmek için gerekli bulgular da anket sonuçlarında elde edilmiştir. Avrupalı Türklerin siyasî hayattaki beklentileri, yaşadıkları ülkelerin iç politikalarına ve Türkiye'ye yönelik politikalarına bakışları ve ayrıca Avrupa Birliği'nin Türkiye'ye yönelik politikaları ile ilgili görüşleri, anketler yoluyla elde edilen bulgularla analiz edilmiştir. Çalışma ayrıca, Türkiye'nin o ülkelere ve AB'ye yönelik politikalarına AB'de yaşayan Türk kökenli göçmenlerin Almanya örneği üzerinden bakışlarına da yorum getirebilme olanağı sağlamaktadır.

Bu çalışma ile ileride yapılacak alan çalışmalarına da kaynak sağlanması amaçlanmıştır. Almanya'nın farklı şehirlerinde yaşayan göçmen topluluklarına veya Batı Avrupa'nın farklı ülkelerinde yaşayan Türk kökenli göçmenlere benzer anketlerin uygulanması yoluyla elde edilecek bulgular, gerek bu çalışmanın temel argümanının test edilmesi, gerekse daha belirgin genellemelere ulaşılması için yararlı olabilecektir.

Anahtar Kelimeler: Türk kökenli göçmenler, Türkiye-AB ilişkileri, Türkiye-Almanya ilişkileri, Göçmenlerin siyasî algıları, Değişen uluslararası yapı.

POLITICAL PERSPECTIVES OF EUROPEAN TURKISH PEOPLE: AN ANALYSIS FROM GERMANY EXAMPLE

Abstract

Western Europe hosts more than 5 million immigrants of Turkish origin a great deal of it (approximately 3 million) living in Germany. Becoming one of the components of the relations between Turkey and EU member states, especially Germany, in recent years the role of immigrants has become more important for both of the parties. Emerging social relations formed within the 50-years of history of migration from Turkey to Western Europe has turned into a multidimensional structure including political, economic, and legal consequences at international level. The integration of migrants to the countries they live in, particularly Germany in this case, their acceptance by the society and in today's circumstances their active participation in the politics of countries they have migrated not only affect the political life of the countries they live but also the politics of Turkey-in general the relations with the EU but specifically with the

mentioned country. Therefore, Turkish representatives are among the most active ones at the state parliaments and the Bundestag. The increasing number of ministers of Turkish origin can be evaluated as another consequence of this situation.

Through the questioners conducted in Berlin and Bremen, this study aims to interpret the perspectives of migrants with Turkish origin in Germany towards politics and their effect in Turkey-EU relations with the context of changing the structure of the international system. The study argues that the political expectations of migrants are constructed upon the alignment between the approaches of the EU and Turkey. The questionnaire applied to the sample group composing of diverse profiles includes close-ended questions presented with nominal, ordinal or interval scales. Along with the people who actively participated in social and economic life, groups like retirees, students, and housewives are included in the questionnaire.

In the part related to politics, the questionnaire seeks to answer how the participants perceive political life and what they expect from politicians both in Turkey and in Germany. In addition to that, findings like the impact of political stance to their perspectives towards the EU, and to the Turkey-EU relations which are necessary for a comparative analysis is added to the results of the questionnaire. The expectations of Euro-Turks in political life, their approaches to the domestic politics of the countries they live in and also their opinions on the EU's politics toward Turkey is analyzed through the findings. The study also provides the possibility of making remarks on Turkey's politics towards related countries, and towards to the EU with the case of migrants with Turkish origin living in the EU over the case of Germany.

This study aims to provide a further reference and resource to the future case studies. The findings which will be reached through similar surveys conducted with the migrant communities living in different cities of Germany or with the migrants of Turkish origin living in different countries of Western Europe might be useful both in testing the main argument of this study and in reaching more distinct generalizations.

Keywords: Immigrants of Turkish origin, German-Turkish relations, Political perception of immigrants, Changing international structure.

Giriş

Batı Avrupa'da 5 milyonun üzerinde Türk kökenli göçmen yaşamakta, bunların büyük çoğunluğu (yaklaşık 2,8 milyon) ise Almanya'da bulunmakta-

dır[1]. Türk vatandaşlarının Batı Avrupa ülkelerinde istihdamına yönelik ilk adım, 1961 yılında Türkiye ile Federal (Batı) Almanya arasında imzalanan "İşgücü Mübadele Anlaşması" ile atılmıştır. Benzer anlaşmalar, daha sonra, 1964'te Avusturya, Belçika ve Hollanda, 1965'te Fransa ve 1967'de İsveç ile imzalanmıştır. Bunların yanı sıra daha dar kapsamlı anlaşmalar 1961'de İngiltere, 1971'de İsviçre, 1973'te Danimarka ve 1981'de Norveç ile de imzalanmıştır. Bu anlaşmalar kapsamında Türkler, önce söz konusu Batı Avrupa ülkelerine işgücü olarak gitmiş, daha sonra geri dönüş planlarını erteledikçe aile fertlerini yanlarına almaya başlamışladır. Kısmen ikinci nesilden başlamak üzere özellikle üçüncü ve dördüncü nesil Türkler doğup büyüdükleri bu ülkelerde kalıcı hale gelmişlerdir. Almanya Türk toplumunun önemini artıran iki özellik ise; Batı Avrupa ülkelerinde yaşayan diğer Türk nüfusundan sayı olarak daha fazla olmaları ve Almanya içinde yaşayan (Alman olmayan) göçmenler arasında en kalabalık grubu teşkil etmeleridir. Dolayısıyla Türk göçmenler, Alman toplumunda sahip oldukları ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal potansiyel bakımından Türkiye-Almanya ilişkilerinde ayrı bir öneme sahiptir.

---

[1] Almanya'daki Türk göçmenlerin vatandaşlık statüleri ile ilgili istatistiki bilgiler oldukça karmaşık bir durum göstermektedir. 2016'da, Almanya'da yaşayan Alman kökenli olan ve olmayan göçmenlerin toplamı, 2015'e oranla % 8,5 artarak yaklaşık 18,6 milyona ulaşmış olup toplam nüfusun % 22'ine tekabül etmektedir. Bu rakamın 9,6 milyonu Alman vatandaşlığına sahip göçmen, 9 milyonu ise Alman olmayan göçmen statüsüne sahiptir. 2016 yılında Türkiye kökenli göçmenlerin sayısı 2,8 milyon civarında olup, "Alman kökenli olmayan göçmenler" arasında en büyük grubu, "Alman kökenliler de dâhil tüm göçmenler" arasında ise en büyük ikinci grubu teşkil etmektedir. Bunların yarısından fazlası (1,47 milyon) Almanya'da doğmuştur. Türkiye kökenli göçmenlerin vatandaşlık durumuna ilişkin iki farklı istatistiki kaynak bulunmaktadır. Mikro sayıma (Mikrozensus) göre, 2016 yılında yaklaşık 1,4 milyon kişi Alman pasaportuna sahiptir. Yabancılara ilişkin merkezi kayıtlara (AZR: Ausländerzentralregister) göre, 2015 yılında yaklaşık 1,5 milyonluk bir nüfus Türk pasaportuna sahiptir. AZR kayıtlı yabancılardan kaçının aynı zamanda bir Alman pasaportuna sahip olduğu ise bilinmemektedir. AZR'ye göre, Almanya'daki Türk vatandaşlarının sayısı düşüş göstermektedir. Bunun başlıca nedenleri, Türk vatandaşları arasında birçok kişinin ülkeden ayrılması veya Alman vatandaşlığını kabul etmesidir. Türkiye kökenli göçmenlerin çifte vatandaşlık durumuna ilişkin bilgiler hem Zensus hem de Mikrozensus adlı istatistiki sayımlarda bulunabilir. 2011 yılı "Zensus" hesaplamalarına göre, yaklaşık 530.000 kişi hem Alman hem de Türk pasaportuna sahipti. Buna karşılık, 2016 yılında "Mikrozensus" hesaplamalarına göre sadece 247.000 Türkiye kökenli göçmenin çifte vatandaşlığa sahip olduğu tespit edilmiştir. Gerçek sayının ise bu rakamların arasında olduğu düşünülmekte, ancak tam olarak tespit etmek mümkün olmamaktadır. Özellikle nüfus kayıt girdilerinin değerlendirilmesine dayanan Zensus'a göre nüfus sayımının çok yüksek olması muhtemeldir. Bunun sebeplerinden biri, Türk makamlarının vatandaşlıktan çıkan Türklerle ilgili bilgileri Alman makamlarına her zaman vermemesidir. Öte yandan Mikrozensus sayılarının çok düşük olması muhtemeldir. Çünkü bu yönteme göre ankete katılanlar ikinci vatandaşlık statüsünü her zaman beyan etmemektedirler. Ayrıntılı bilgi için bkz: "Bevölkerung", Mediendienst Integration, https://mediendienst-integration.de/migration/ bevoelkerung.html, (e.t. 08.11.2017)

Türkiye'den Batı Avrupa'ya yönelik göçün 56 yıllık geçmişinde ortaya çıkan sosyolojik durum uluslararası siyaseti, uluslararası iktisadı ve uluslararası hukuku içeren çok yönlü bir yapı halini almıştır. Göçmenlerin başta Almanya olmak üzere yaşadıkları ülkeye uyumları, toplum hayatında kabul görmeleri ve bugün gelinen noktada göç ettikleri ülkelerde siyaset içinde aktif yer almaları gerek yaşadıkları toplumların siyasal hayatlarını gerekse Türkiye'nin özelde söz konusu ülkelerle, genelde ise Avrupa Birliği ile olan ilişkilerini etkileyebilecek düzeye gelmiştir. Bunun sonucudur ki Almanya'da Eyalet Parlamentolarının hemen hemen hepsinde ve Federal Meclis'te göçmen topluluklarının içerisinde Türk temsilciler en aktif olanlarıdır. Eyalet düzeyinde artan Türk kökenli bakan sayısı da bunun başka bir sonucu olarak değerlendirilebilir.

Bu çalışma Almanya'nın Bremen şehrinde Haziran 2017 ve Berlin şehrinde Ağustos 2017'de yürütülen anket çalışmalarının sonuçları üzerinden Almanya'daki Türk kökenli göçmenlerin siyasete bakışlarını ve Türkiye-AB ilişkilerine etkilerini uluslararası sistemin değişmekte olan yapısı çerçevesinde yorumlamayı amaçlamaktadır. Bu çalışmanın temel argümanı göçmenlerin siyasî görüşlerinin ve beklentilerinin her iki tarafın yaklaşımlarının uyumlaştırılması üzerine inşa edildiğidir. Diğer bir ifadeyle makale, farklı siyasî görüşlerine ve bu görüşler çerçevesinde oluşan farklı beklentilerine rağmen göçmenlerin Türkiye-AB ilişkilerinin gelişmesine önem verdiklerini ve siyasî aktörlerin çıkarlar ve beklentileri doğrultusunda "bir araç" olarak görülmek istemediklerini iddia etmektedir. Farklı kesimlerden oluşturulan örneklem gruba uygulanan anket sınıflı, sıralı veya aralıklı ölçekte sunulan kapalı uçlu sorulardan oluşturulmuştur. Ankete toplumsal ve iktisadi hayatın aktif şekilde içinde yer alanlarla birlikte emekliler, öğrenciler, ev hanımları gibi gruplar da edilmiştir.

Anketin siyaset ile ilgili kısmında, katılımcıların siyasî hayata nasıl baktıkları ve hem Türkiye'de hem de Almanya'da siyasetçilerden neler bekledikleri sorularına cevap aranmıştır. Bununla birlikte siyasî duruşun AB'ye ve Türkiye-AB ilişkilerine bakışlarına etkisi gibi karşılaştırmalı analiz yapabilmek için gerekli bulgular da anket sonuçlarında elde edilmiştir. Avrupalı Türklerin siyasî hayattaki beklentileri, yaşadıkları ülkelerin iç politikalarına ve Türkiye'ye yönelik politikalarına bakışları ve ayrıca Avrupa Birliği'nin Türkiye'ye yönelik politikaları ile ilgili görüşleri, anketler yoluyla elde edilen bulgularla analiz edilmiştir. Çalışma ayrıca, Türkiye'nin o ülkelere ve AB'ye yönelik politikalarına AB'de yaşayan Türk kökenli göçmenlerin Almanya örneği üzerinden bakışlarına da yorum getirebilme olanağı sağlamaktadır.

Bu çalışma ile ileride yapılacak alan çalışmalarına da kaynak sağlanması amaçlanmıştır. Almanya'nın farklı şehirlerinde yaşayan göçmen topluluklarına

veya Batı Avrupa'nın farklı ülkelerinde yaşayan Türk kökenli göçmenlere benzer anketlerin uygulanması yoluyla elde edilecek bulgular, gerek bu çalışmanın temel argümanının test edilmesi, gerekse daha belirgin genellemelere ulaşılması için yararlı olabilecektir.

Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın bulguları üzerinden Almanya'da yaşayan Türk kökenlilerin siyasî fikirlerini ortaya çıkarabilmek amacıyla çeşitli soru gruplarından oluşan çok boyutlu bir anket uygulanmıştır. Anket göçmenlerin Alman nüfusuna oranla en yoğun yaşadığı şehirlerden olan Berlin ve Bremen'de gerçekleştirilmiştir.

Örneklem

Bu çalışmanın ana kütlesini Almanya'nın oransal olarak göçmenlerin en yoğun bulunduğu yerlerinden olan Bremen ve Berlin'de yaşayan Türk kökenli göçmenler oluşturmaktadır. Anketin gerçekleştirildiği tarihlerde Bremen'de yaşayan Türk kökenli göçmen nüfusunun yaklaşık olarak 40 bin kişi, Berlin'de yaşayan Türklerin ise yaklaşık 200 bin kişi olduğu tahmin edilmektedir. Çalışmanın uygulandığı örneklem grubun ana kütleyi doğru yansıtabilmesi için farklı özellikleri dikkate alan bir metot izlenmiştir. Göçmenler arasında yoğunluk gösteren işçi, esnaf ve memur olarak çalışan kişilerin yanı sıra akademisyen, sanatçı, öğretmen, doktor ve sosyal-pedagog gibi farklı alanlarda çalışanlar da anketin örneklemine dâhil edilmiştir. Bununla birlikte ekonomik hayatın doğrudan içinde olmayan ancak sosyal hayatın önemli bir unsuru olan ev hanımları, öğrenciler ve emekliler de ankette yer almıştır.

Her ne kadar Almanya resmi olarak göçmen ülkesi kabul edilmese de 2015 yılı itibariyle ülke nüfusunun beşte birini göçmen kökenliler oluşturmaktadır. Özellikle Almanya'nın bölünmüş olduğu dönemde göçmen akımının daha yoğun olması sonucu Batı Almanya'da (Batı Berlin dâhil) her 4 kişiden biri (% 23,9) göçmen kökenli iken Doğu Almanya'da bu oran her yirmi kişiden biri (% 5,3) şeklinde ortaya çıkmaktadır. Göçmenlerin yaşadıkları eyaletlerin genel nüfus içindeki oranına göre ise Bremen (% 29,4), Hamburg (% 28,8) ve Berlin (% 27,7) ilk sırada yer almaktadır. Bir başka dikkat çekici istatistik ise Almanya'da yaşayan 17,1 milyon göçmenin yaklaşık % 35'inin diğer 27 AB üyesi ülke vatandaşı olmasıdır. Göçmen topluluğu içinde en büyük grubu ise % 16,7 oranı ile Türkiye'den gelenler oluşturmaktadır. Türkiye'nin ardından Polonya (% 9,9), Rusya (% 7,1), İtalya (% 4,5) önemli göçmen gruplarını oluşturan ülkelerdir. Avrupa dışından ise % 5,5'lik oranla Kazakistan en çok göçmen gönde-

ren ülke konumundadır[2]. Almanya'nın resmi bir göçmen ülkesi ilan edilmemesinin getirdiği bir diğer önemli sorun ise göçmenlerin yaklaşık % 8'i hakkında bilgi bulunmamasıdır. Bu veriler ışığında Almanya'nın *de facto* bir göçmen ülkesi olduğu gerçeği ortaya çıkmaktadır[3].

Örneklem grubunun ana kütleyi anlamlı şekilde temsil edebilmesi için katılımcı sayısı mümkün olduğunca yüksek tutulmaya çalışılmıştır. Bazı sınırlılıklarla karşılaşıldığından örneklem oranı yaklaşık binde 2 olarak çıkmıştır. Özel koşullarını ve siyasî görüşlerini beyan etmemek için ankete katılmak istemeyen katılımcıların önemli bir zorluk olarak çıkmasının yanı sıra birden fazla seçenek doldurarak veya eksik form doldurarak anket sorularının birçoğunu yanıtsız bırakan katılımcılar da elenmek durumunda kalmıştır. Bremen'de 263, Berlin'de 173 olarak tespit edilen örneklem gruplarında sınırlı sayıda sorulara cevap vermeyen katılımcılar ise elenmemiştir. Bu sebeple incelenen sorulardan bazılarının frekans sayıları temel örneklemden farklılık gösterebilmektedir.

Ölçüm Aracı

Yüz yüze veya küçük gruplar halinde yapılan anketlerde gruplar en fazla 6-8 kişiden oluşmuştur. Anket sorularının katılımcılar tarafından anlaşılır olmasını sağlamak amacıyla sorular iki dilde hazırlanmıştır. Bu çerçevede, birinci ve ikinci nesil göçmenlerin genellikle Türkçe anketleri tercih ettiği görülürken, üçüncü nesil itibariyle göçmenlerin anket uygulamasını Almanca tercih ettikleri gözlenmiştir. Anket soruları arasında örneklemin demografik yapısını ve temel eğilimlerini anketin amacına odaklı soruları ile karşılaştırmak amacıyla ilk başta yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, dil bilgisi, vatandaşlık durumu gibi temel sorular yer almıştır. Bu sorular ile -gerekli olması halinde- belirli gruplar içinde yer alan bireylerin benzer görüşlere sahip olup olmadıklarını değerlendirmek mümkün olmuştur.

---

[2] "Die soziale Situation in Deutschland," Bundeszentrale für politische Bildung, 1.11.2016, http://www.bpb.de/nachschlagen/zahlen-und-fakten/soziale-situation-in-deutschland/61646/migrationshintergrund-i, (e.t.01.11.2017)

[3] Özellikle 1960'lı yıllardan itibaren Federal Almanya ve diğer Batı Avrupa ülkelerine gelen yabancı işçilerin göçmen olarak kabul edilip edilmeyeceği konusu, Federal Almanya'da, Hollanda'da ve Avusturya'da önemli bir tartışma oluşturmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz: "Merkel: Germany is becoming a 'country of immigration'," Deutsche Welle, 01.06.2015, http://p.dw.com/p/1FaOb, (e.t. 20.10.2017); Michael Jandl, Albert Kraler, "Austria: A Country of Immigration?," Migration Policy Institute, March 1, 2003, https://www.migrationpolicy.org/ article/austria-country-immigration, (e.t. 20.10.2017); Jan Rath, "The Netherlands: A Reluctant Country of Immigration", *Journal of Economic and Social Geography* 100, Issue 5 (2009).

Anket katılımcılarının siyasî görüşlerini tespit etmek için öncelikle sınıflı ölçekte verilen 4 seçeneği tercih etmeleri istenmiştir. Muhafazakâr, liberal, sosyal demokrat ve sosyalist temel tercihlerin yanı sıra siyasal görüşünü daha farklı tanımlamak isteyenler için "diğer" seçeneği de sunulmuştur. Katılımcıların Türk kökenli olup Almanya'da yaşadıkları ve üç farklı vatandaşlık statüsüne sahip oldukları göz önüne alındığında, hem Türkiye'deki hem de Almanya'daki siyasî partilerden beklentilerinin ayrı ayrı tespit edilmesi önem taşımaktadır. Bu sebeple katılımcılardan, Türkiye'deki siyasî yapılardan beklentilerinin neler olduğunu tespit amacıyla sunulan 7 seçenek arasından en önemli olduğunu düşündükleri 3'ünü sıralı ölçekte belirlemeleri istenmiştir. Yine sıralı ölçekte Almanya'daki siyasî yapılardan beklentileri farklı 7 seçenek olarak sunulmuş ve katılımcıların en önemli gördükleri 3 seçeneği işaretlemesi istenmiştir. İki soru grubunda da katılımcılara yöneltilen seçenekler hem göçmenlerin sorunlarına yönelik hem de Türkiye'nin AB ile olan ilişkisinin düzeltilmesine yönelik beklentiler çerçevesinde tasarlanmıştır. Bu sorularla ulaşılmak istenilen amaç katılımcıların Almanya'daki ve Türkiye'deki siyasî perspektiflerinin farklılığını anlamak ve siyasî taleplerinin uluslararası anlamda nasıl bir yol izlediğini ortaya çıkartabilmektir.

Katılımcılara yöneltilen bir diğer soru grubu ise örneklemin içinde yaşadığı veya vatandaşlık bağı ile parçası oldukları Avrupa Birliği ile kökenleri itibariyle bağlılıkları bulunan Türkiye arasındaki ilişkiye odaklanmıştır. Sınıflı ölçekte yöneltilen sorulara katılımcıların "evet", "hayır" veya "kararsız" seçeneklerinden birini işaretlemek suretiyle cevap vermeleri istenmiştir. Bu çerçevede katılımcılara yöneltilen sorular şu şekildedir:

- Türkiye'nin AB'ye üye olmasını destekliyor musunuz?
- Müzakere sürecinde Avrupa Birliği Türkiye'ye adil davranıyor mu?
- Türkiye müzakere sürecinde yükümlülüklerini samimiyetle ve yeterli düzeyde yerine getiriyor mu?
- Avrupalı politikacılar Türkiye'yi üye olarak görmek istiyor mu?
- Avrupalı halk Türkiye'yi üye olarak görmek istiyor mu?
- Türkiye Avrupa Birliği'ne ne zaman üye olabilir?

Yukarıdaki sorularla ulaşılmak istenen temel amaç Avrupa'da yaşayan Türkiye kökenli göçmenlerin Türkiye-AB ilişkilerini ne kadar önemsediklerini, siyasî anlamda ne kadar destekledikleri, süreç içinde yer alan aktörlerin samimiyeti konusundaki düşüncelerini analiz edebilmektir.

Genel Siyasi Görüş

Çalışmanın bu bölümünde katılımcıların siyasî görüşleri ile Türkiye-AB ilişkilerine bakışları ilişkin Berlin ve Bremen'de elde edilen veriler ayrı ayrı sunulmakta ve sonuçlar birlikte analiz edilmektedir. Berlin ile Bremen arasında benzerlikler olduğu gibi farklılıklar da çıkmıştır. Bu durum Berlin'in Bremen'e göre daha kozmopolit bir şehir olmasıyla ve Bremen'de siyasî yapının çok uzun süreden beri Sosyal Demokrat Parti (SPD) etkisinde[4] olmasıyla açıklanabilir.

Anket bulgularının analizi için öncelikle katılımcıların siyasî yelpazenin neresinde olduklarını tespit etmek gerekmektedir. Bu sebeple katılımcılara siyasî olarak kendilerini nasıl tanımladıkları sorulmuştur. Ankette sorulan siyasî görüşlerin doğru tespit edilebilmesi amacıyla katılımcıların aidiyet hissettikleri iki ülkedeki siyasî parti yapıları da dikkate alınmıştır. Bu sebeple katılımcılara sunulan seçenekler iki ülkede de var olan temel siyasî görüşler çerçevesinde şekillenmiştir. Daha açık bir ifadeyle katılımcılara temel olarak "muhafazakâr", "liberal", "sosyal demokrat" ve "sosyalist" seçenekleri sunulmuş, bunun dışında kendisini tanımlamak isteyenler için ise "diğer" seçeneği oluşturulmuştur (Şekil 1).

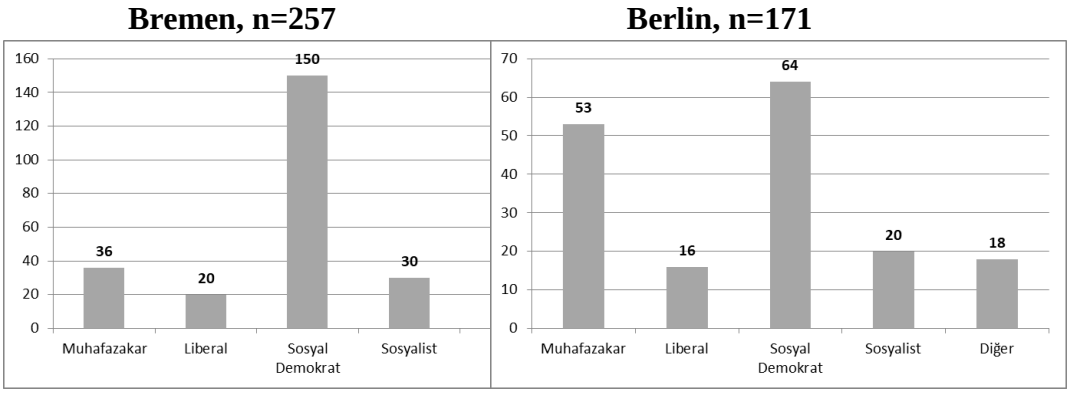

Şekil 1: Siyasî görüş olarak kendinizi nasıl tanımlarsınız?

[4] Geoffrey K. Roberts, German Politics Today. (Manchester: Manchester University Press, 2000), 210; Dietmar Henning, "German SPD achieves worst result in Bremen state elections since World War II," WSWS, 13 May 2015, https://www.wsws.org/en/articles/2015/05/13/brem-m13.html, (e.t. 03.11.2017).

Bremen ile Berlin arasında siyasî görüş anlamında en büyük benzerlik ilk sırayı sosyal demokratların almasıdır. Berlin'de % 37,4 olan bu oran Bremen'de % 57'ye kadar çıkmaktadır. Bu iki şehir arasındaki temel farklılık ise muhafazakârların oylarında görülmektedir. Bremen'de % 13,7 seviyesinde kalan muhafazakâr görüşe sahip katılımcıların oranı Berlin'de % 30,9 seviyesine kadar çıkmaktadır. Sosyalist olarak kendilerini tanımlayanlar ise iki şehirde de benzer oranda (Berlin % 11,6; Bremen % 11,4) çıkmıştır. Liberal görüşe sahip olanların oranı ise Berlin'de % 9,3, Bremen'e % 7,6 oranında çıkmıştır. Kendilerini bu dört temel siyasî çizginin dışında tanımlayanların oranı ise Berlin'de % 10,5, Bremen'de ise % 8 olarak tespit edilmiştir.

Anket bulgularının ortaya koyduğu veriler Almanya'da yaşayan Türkiye kökenli göçmenlerin siyasî tercihleri konusunda çok farklı sonuçlar ortaya çıkarmaktadır. Bu sonuçlar çerçevesinde bakıldığında en önemli tespit, kendisini sosyal demokrat olarak tanımlayan grubun farklı şekilde diğerlerinden sayıca daha fazla olmasıdır. Bu sayıya kendilerini sosyalist olanlar da eklendiğinde çok daha yüksek bir rakam ortaya çıkmaktadır. Temel seçenekler dışında kendilerini "diğer" siyasî görüş içinde tanımlayanların bir bölümünün de Yeşiller Partisi gibi siyasî duruşları temsil ettiği düşünüldüğünde, anket katılımcılarının ağırlıklı bir bölümünün göçmen politikalarında kendilerine olumlu yaklaşan siyasî partileri benimsediğini düşündürmektedir.

Oysa Türkiye'deki parlamento seçimleri için Almanya'da kullanılan oylara bakıldığında muhafazakâr partilere verilen desteğin açık ara önde olduğu görülmektedir. Tablo 1'de Türkiye'de 1 Kasım 2015 tarihinde yapılan Milletvekili Genel Seçim sonuçlarına göre Almanya'nın Berlin ve Hannover[5] eyaletlerindeki oy oranları görülmektedir. Bu sonuçlara göre Berlin'de kendilerini muhafazakâr olarak tanımlayanların oranı ankette % 30,9 çıkmasına rağmen Türkiye'deki seçimler için muhafazakâr partilerin (AK Parti ve MHP) oylarının toplamının % 55 seviyesine ulaştığı görülmektedir. Bremen'de kendini muhafazakâr olarak tanımlayanlar ise % 13,7 seviyesinde kalmışken, Hannover seçim sonuçlarına göre muhafazakâr partilerin oy oranı % 60'a yakın çıkmıştır. Bu sonuçlar, çoğunluğu muhafazakâr eğilimli olan Türklerin, göçmen toplumun haklarını muhafazakârlara (CDU / CSU) oranla daha fazla savunan Sosyal Demokrat Parti (SPD), Sol Parti (Die Linke) ve Yeşiller Partisi'ni (Bündnis 90 / Die Grünen) siyasî anlamda daha fazla benimsediklerini göstermektedir.

[5] Bremen eyaletinde ikamet eden Türk vatandaşları Hannover Başkonsolosluğu yetki alanında bulunduğundan bu eyaletle ilgili oy dağılımı Hannover sonuçları içinde değerlendirilmiştir.

Tablo 1. 1 Kasım 2015 Türkiye Genel Seçimlerinde Oy Dağılımı

	Toplam oy kullanan seçmen sayısı	AK Parti	CHP	HDP	MHP
Berlin	49.092	23.559	11.010	9.471	3.066
%		48,0	22,4	19,3	6,2
Hannover*	37.795	20.114	5.520	8.576	2.467
%		53,2	14,6	22,7	6,5

Kaynak: Yüksek Seçim Kurulu Sandık Sonuçları Paylaşım Sistemi, https://sonuc.ysk.gov.tr/module/GirisEkrani.jsf.
* Bremen eyaletinde yaşayan Türk vatandaşları Hannover Başkonsolosluğu'na bağlı oldukları için bu veri esas alınmıştır.

Berlin'de muhafazakâr olarak kendini tanımlayan katılımcıların oranının Bremen'e göre yüksek çıkması anlamlı bir bulgu olarak görülmektedir. Bu sonuç muhafazakâr kesimin Berlin'de daha güçlü şekilde temsil edildiğini göstermekte ve dolayısıyla siyasî anlamda daha faal olduğunu düşündürmektedir. Bremen'de sosyal demokratların farklı şekilde önde çıkmasında ise Bremen şehrinin uzun yıllardır sosyal demokrat ağırlıklı hükümetler tarafından yönetilmesi ve göçmenlerin en rahat yaşadığı şehirlerden biri olmasının etkili olduğu düşünülebilir.

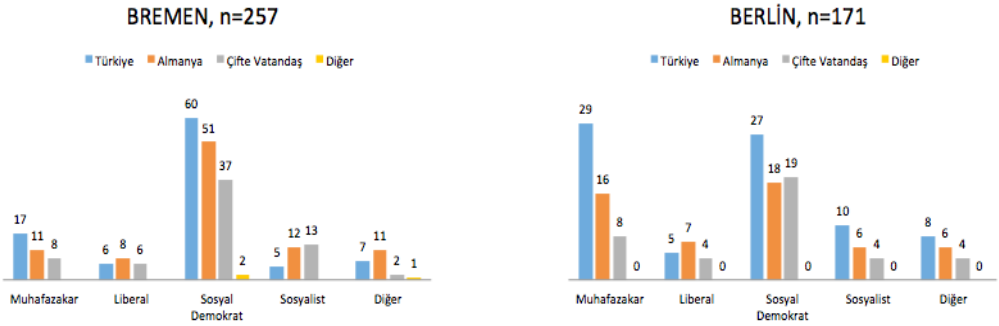

Şekil 2: Vatandaşlığa göre siyasî görüş farklılıkları

Ankete katılan kişilerin siyasî görüşleri ile vatandaşlık statülerinin karşılaştırılmasında da önemli bazı bulgular ortaya çıkmıştır (Şekil 2). Öncelikle dikkat çeken bulgu, bazı gruplar hariç anket katılımcılarının büyük bölümünde Türk vatandaşlığına sahip olma oranının yüksek çıkmasıdır. Özellikle muhafa-

zakâr kesimde, Berlin'de % 55, Bremen'de % 47 oranında katılımcı sadece Türk vatandaşlığına sahip olduğunu beyan etmektedir. Sosyal demokratlarda da sadece Türk vatandaşlığına sahip olan katılımcıların oranı Berlin'de % 42, Bremen'de % 40 olarak tespit edilmiştir. Siyasî görüşünü sosyalist olarak tanımlayanlar arasında ise Berlin ve Bremen'de farklı sonuç ortaya çıkarmıştır. Berlin'de Türk vatandaşlığına sahip olanlar % 50 oranında çıkarken, Bremen'de tüm sosyalist görüşlüler içinde sadece Türk vatandaşlığına sahip olanların oranı % 17'de kalmıştır. Diğer siyasî görüşlerden farklı şekilde liberallerde iki şehirde de Türk vatandaşlığına sahip olanların oranı Alman vatandaşlığına sahip olanlardan ve çifte vatandaşlardan daha düşük düzeyde çıkmıştır. Liberaller arasında Alman vatandaşlığına sahip olanlar en yüksek oranı temsil etmektedir (Berlin % 44; Bremen % 40).

Bu bulgular, vatandaşlık seçme zorunluluğu karşısında muhafazakâr görüşe sahip kişilerin Türk vatandaşlığını korumayı tercih ettiğini düşündürmektedir. Bir diğer önemli bulgu ise Bremen ile Berlin arasında ortaya çıkan farklılıktır. Bremen'de Alman vatandaşlığına sahip sosyal demokrat ve sol partilere yönelen seçmenlerin oranının Berlin'e göre daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Bu tespit, Bremen'in sosyal demokrat hükümet geleneğinin göçmenlerin Alman vatandaşlığına yönelmelerini teşvik edici bir etkisini düşündürmektedir. Ancak yapılan ankette bu bulguları test edebilecek nitelikte veriler olmadığından bundan sonra yapılacak çalışmalarla bu verilerin sebepleri araştırılabilir.

Siyasî Partilerden Beklentiler

Türkiye'deki Siyasî Partilerden Beklentiler

Ankete katılanların Türkiye'deki ve Almanya'daki siyasî partilerden beklentilerinin neler olduğunu tespit etmek, göçmenlerin iki ülkenin uluslararası alandaki politikalarını doğru yönlendirmelerine de yardımcı olacaktır (Şekil 3, Şekil 4). Bu anlamda Almanya'daki Türklerin Türkiye'deki siyasîlerden beklentilerinin kendilerine yönelik politikalardan ziyade Türkiye'nin AB ile bütünleşmesine yönelik olumlu politikalar üzerine odaklandığı görülmektedir. Özellikle Kopenhag Kriterleri'nin siyasî boyutunu teşkil eden demokrasi, insan hakları, hukukun üstünlüğü gibi evrensel değerlerin Avrupa standartlarına ulaşmasına yönelik politikaların Türkiye'deki siyasîlerden en önemli beklenti olarak öne çıktığı görülmektedir. Benzer şekilde, Türkiye'deki sosyal hakları AB seviyesine çıkartmayı hedefleyen siyasîlerin de Avrupalı Türkler tarafından tercih edildiği sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte Avrupalı Türkler arasında Türkiye'nin Avrupa'daki imajının daha iyi olmasına yönelik politikaların da önemli bir beklenti olduğu ortaya çıkmıştır. Buna mukabil, konsolosluk hizmetlerinin iyileştirilmesi, göçmenlerin uyum çalışmalarının desteklenmesi ve haklarının

korunması gibi konularda Türk siyasîlerden beklentinin daha düşük seviyede kaldığı gözlenmiştir.

Katılımcıların siyasî görüşleri bakımından değerlendirildiğinde, Türkiye'nin Avrupa ile bütünleşmesine yönelik olumlu politikaları siyasîlerden bekleyen grup daha ziyade sosyal demokratlar ve sol partilere yönelen kesimden oluşmaktadır. Bremen'de bu görüşlere sahip katılımcıların oranının yüksek çıkması aynı zamanda Türkiye'nin AB değerlerini benimsemesine yönelik politika beklentilerini de ilk sıraya yerleştirmiştir. Buna karşın muhafazakâr eğilimli katılımcıların Türkiye'deki siyasî partilerden beklentilerinin göçmenlerin uyum çalışmalarına destek vermeye, onların haklarını savunmaya ve Avrupa'daki Türk imajının düzeltilmesine yönelik olduğu görülmektedir. Sosyal demokrat ve sol partilere yönelen seçmenlerin ise -vatandaşlıkla ilgili daha önceki bulgularla karşılaştırıldığında- uyum konusunda daha az sorun çektiği ve Türkiye'deki siyasîlerden beklentilerini kendilerinden çok Türkiye ile ilişkilendirdikleri düşünülebilir.

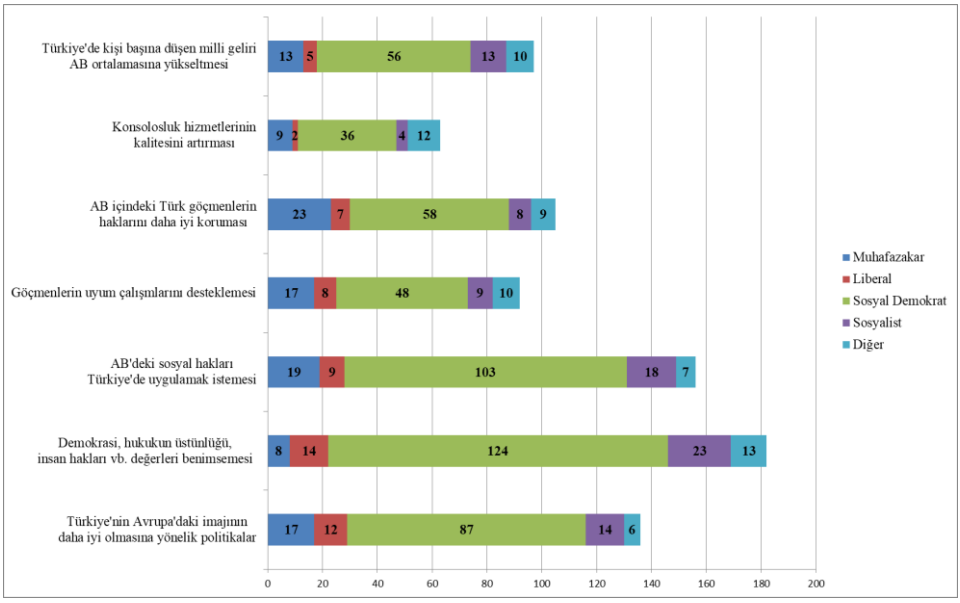

Şekil 3: Türkiye'deki seçimlerde siyasî partilerin hangi politikalara öncelik vermesini beklersiniz? (Bremen, n= 254)

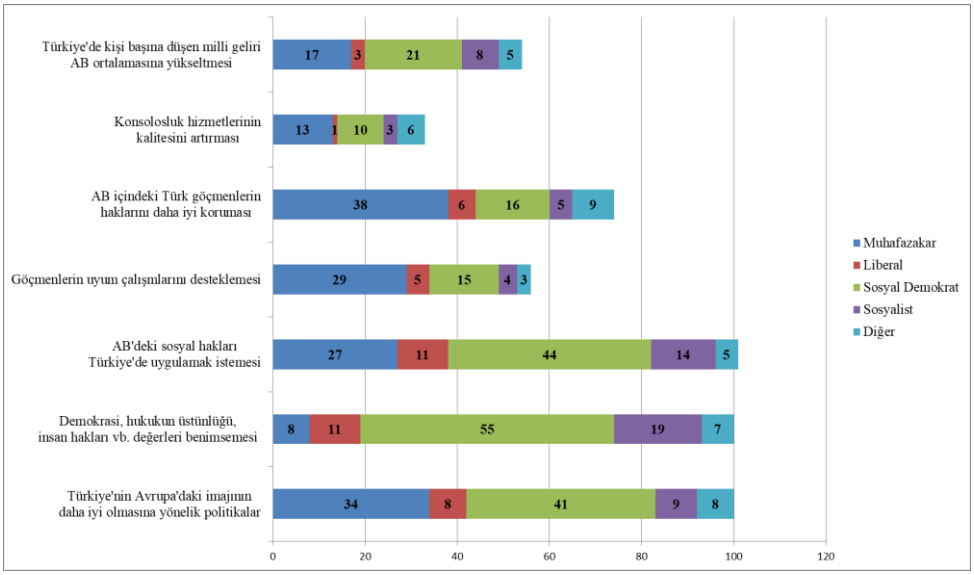

Şekil 4: Türkiye'deki seçimlerde siyasî partilerin hangi politikalara öncelik vermesini beklersiniz? (Berlin, n=170)

Almanya'daki Siyasî Partilerden Beklentiler

Katılımcıların Almanya'daki siyasî partilerden beklentileri (Şekil 5, Şekil 6) Türkiye'deki siyasîlerden beklentilerinden oldukça farklı ve anlamlı sonuçlar vermiştir. Alman siyasî partilerinden beklentileri ağırlıklı olarak göçmenlerle ilgili konulara yoğunlaşmaktadır. Özellikle eğitim ve meslek hayatında göçmenlere yönelik politikaların teşvik edilmesi ve göçmenlerin yaşadığı toplumsal ayrımcılıkla mücadele edilmesine yönelik politikalar izlemesi, Türk göçmenlerin Alman siyasî partilerinden en önemli beklentileri olarak ortaya çıkmaktadır. Özellikle bu konuların, işsizlik yardımı gibi ekonomik beklentilerin de önüne geçmesi dikkat çekici bir bulgu niteliğindedir. Bu bulgular, Türk göçmenlerin -siyasî görüşleri muhafazakâr olsa bile- Almanya'da göçmen haklarına olumlu yaklaşan sosyal demokrat partilere yönelmelerini de açıklayıcı niteliktedir.

Anket sonuçlarının dikkat çeken bir başka bulgusu ise, vatandaşlık sahibi olmayan göçmenlere yerel seçimlerde seçme ve seçilme hakkının verilmesini isteyenler arasında, üç vatandaşlık grubu içinde en çok Türk vatandaşı olan göçmenlerin öne çıkmasıdır. Özellikle Berlin'de Alman siyasî partilerden belediye seçimlerinde vatandaş olmayanların da seçim hakkına sahip olmasını iste-

yenler arasında Türk vatandaşları % 59 oranına ulaşmıştır. Bu durum Almanya'da uzun yıllar aynı mahallede yaşayan ve Alman vatandaşlığına sahip komşuları ile aynı vergileri ödemekle mükellef Türk vatandaşı göçmenlerin bu konudaki hassasiyetlerini göstermektedir. Almanya'da kamuoyunda sıklıkla tartışılan Türklerin uyum konusunda isteksiz olduğu görüşleri karşısında bu veri, yerel düzeyde dahi katılım hakkı kısıtlanan bir gruba yapılan eleştirinin haksızlığını ortaya koymaktadır.

Oysa ki bu grup -yerel seçimlerle sınırlı da olsa- ekonomik olarak katkı sağladığı toplumda sesini açıkça duyurmaya çalışmaktadır. Ne yazık ki Almanya'nın genelinde Alman vatandaşı olmayan göçmenlere henüz bu hak tanınmamaktadır. Maastricht Anlaşması'nın 8. Maddesine göre Birlik vatandaşı olan başka üye ülke vatandaşlarının tanınan "Almanya'da ikametleri halinde yerel seçimlerde ve Avrupa Parlamentosu seçimlerinde oy hakkı", 40 yıldır Almanya'da ikamet eden fakat vatandaşlığı olmayan göçmenlere tanınmamaktadır. Tablo 2'de görüldüğü üzere Almanya'da göçmen nüfusun yoğun olduğu 8 büyük eyalette yapılan bir çalışma ile oy kullanma hakkı bulunmayan göçmenlerin sayısı AB vatandaşı olarak Almanya'da yaşayanların sayısından -Baden Württemberg eyaleti hariç- fazla çıkmaktadır. Bazı eyaletlerde seçmen sayısının % 10'una yaklaşan oranda kişinin doğup yaşadıkları bölgede en temel insan haklarından birinin kendilerine uygulanmaması önemli bir demokrasi eksikliği olarak da düşünülmelidir. Bu anlamda, henüz üye olmasa bile, 1959 yılından beri ortaklık ilişkisi yürüten ve 2005 yılından bu yana üyelik müzakeresi sürdüren bir ülke olan Türkiye'nin vatandaşlarına bu hakkı tanımak, Almanya için bir göçmen ülkesi olsaydı şüphesiz çok daha kolay alınabilecek bir karar olurdu.

Tablo 2. Almanya'da Bazı Eyaletlerde Vatandaşlığa Göre Oy Kullanma Hakkı (2014)

Eyalet	Seçmen sayısı	Seçmenlerin içindeki AB vatandaşları	Oy hakkı bulunmayan yabancılar	Oy hakkı bulunmayan yabancıların toplam seçmen sayısına oranı (%)
Baden Württemberg	8.500.000	600.000	583.202	6,5
Bavyera	10.051.755	485.971	890.878	8,1
Berlin	2.517.000	200.525	286.706	10,2
Bremen	514.175	27.714	52.057	9,1
Hessen	4.388.801	276.610	408.659	8,5
Kuzey Ren Vestfalya	14.300.000	447.821	1.020.173	6,6
Rheinland Pfalz	3.200.000	100.000	148.789	4,3
Schleswig-Holstein	2.353.133	59.389	77.545	3,9

Kaynak: Ungenutztes Wählerpotenzial Kommunale Ebene, https://mediendienst-integration.de/fileadmin/Grafiken/Tabelle_Ungenutztes_Waehlerpotenzial_Kommunalwahl_Bundeslaender.pdf

Alman siyasîlerinin Türkiye'nin AB üyeliğini desteklemesine veya Türkiye ile ilişkilerin geliştirilmesini desteklemelerine yönelik beklentinin düşük düzeyde çıkması ise konjonktürel gelişmelerle açıklanabilir. Zira, Türkiye ile Almanya arasındaki siyasî ilişkilerin gergin olduğu bir dönemde ve bunun ötesinde müzakere sürecinde bile Türkiye'nin üyeliğinin tartışılıyor olduğu bir dönemde, Türk göçmenlerin gerçekçi olmayan beklentiler içinde olmadığı görülmektedir.

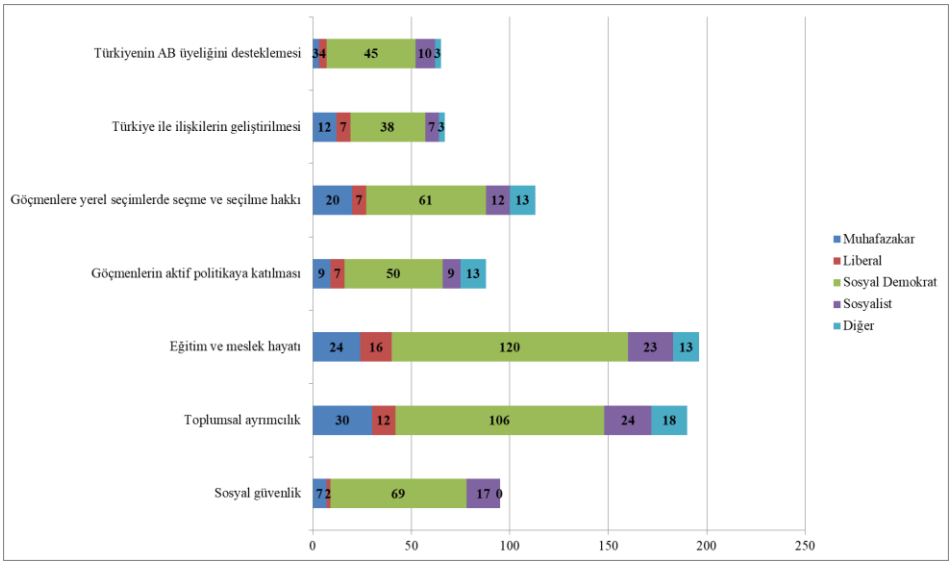

Şekil 5: Almanya'daki seçimlerde siyasî partilerin hangi politikalara öncelik vermesini beklersiniz? (Bremen, n= 254)

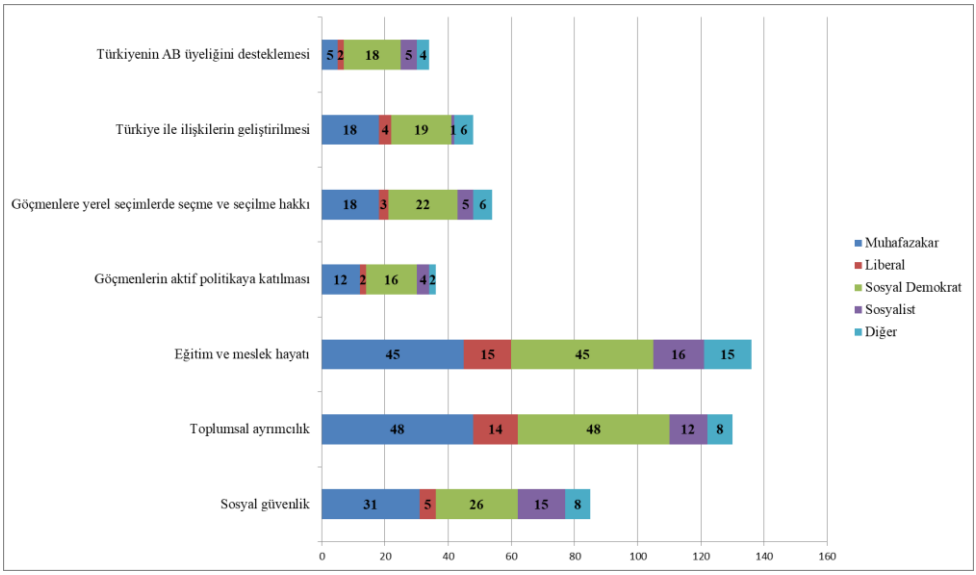

Şekil 6: Almanya'daki seçimlerde siyasî partilerin hangi politikalara öncelik vermesini beklersiniz? (Berlin, n= 170)

Türkiye-AB İlişkileri Üzerine Görüşler

Almanya'da yaşayan göçmenlerin Türkiye-AB ilişkilerine bakışı da özellikle iki ülke ilişkilerinin gergin olduğu son dönemde elde edilen sonuçlar bakımından anlam ifade etmektedir. Göçmenlerin bu konudaki düşünceleri üç temel açıdan önem arz etmektedir. Birincisi Türkiye'nin üyeliğinin Almanya toplumunda benimsenmesi açısından, ikincisi AB'nin uyum politikalarına Türkiye'nin dâhil olmasını kolaylaştırması açısından, üçüncü olarak da göçmen toplumunun Almanya içindeki diğer AB vatandaşlarının sahip olduğu olanaklara sahip olması açısından önemlidir.

Türkiye açısından bakılırsa, Almanya'da yaşayan Türkiye kökenli göçmenler birer temsilci olarak Türkiye'nin AB üyeliği lehine faaliyet gerçekleştirebilirler. Almanya'da uzun yıllar yaşamış ve toplumla uyumlu olmuş göçmenlerin Türkiye'nin AB üyeliğini destekledikleri görülmektedir. Ayrıca, özellikle üçüncü neslin arasında eğitim oranının yüksekliği ve Almanca hâkimiyeti düşünüldüğünde Almanlarla ilişkilerinin üst düzeyde olduğu ve toplumun en üst katmanına kadar temsil edilme fırsatı buldukları görülmektedir. Bu grubun iki tarafa da eşit mesafede ve yapıcı-eleştirel tutumları, daha gerçekçi bir yaklaşım

sergilemelerini sağlamaktadır. Bunların ışığında, göçmenlerin düşüncelerinin Türkiye-AB ilişkileri boyutunda dikkate alınmasının Türkiye'nin üyeliğini kolaylaştırıcı bir etken olacağı ileri sürülebilir.

Almanya açısından bakıldığında ise Alman toplumu içinde uzun süre yaşamış Türkiye kökenlilerin, Türkiye'nin Birliğe uyumunu kolaylaştırıcı bir etken olması mümkündür. Daha açık bir ifadeyle, AB'nin bugün bile en önemli sorunlarından biri olan farklı kültürlerin uyum meselesi, üye olması halinde Türkiye için de geçerli olacaktır. AB'nin kapsamlı Uyum Politikası[6] ile çözmeye çalıştığı bu sorun, Türkiye açısından AB ülkelerinde yaşayan yaklaşık 5 milyonun üzerinde göçmenin de katkısıyla daha kolay aşılabilecek bir olgu haline gelecektir. Bunun da ötesinde, Müslüman nüfus arasında en yoğun olan ve diğer Müslüman ülkelerden farklı bir siyasî kültüre sahip olan Türkiye'nin üyeliği halinde, "medeniyetler çatışması" iddiasının aksine diğer Müslüman ülkelerin göçmenlerinin uyum sürecini de -AB'nin çeşitlilikte birlik ilkesine uygun olarak- kolaylaştırıcı bir etki ortaya çıkabilir.

Üçüncü olarak, Türkiye'nin AB üyeliğinin göçmenlere getireceği faydalar düşünüldüğünde, bu grubun düşüncelerinin Türkiye-AB ilişkileri üzerindeki etkisinin incelenmesi önem taşımaktadır. Hiç şüphesiz ki Türkiye'nin AB üyeliği Alman kamuoyundaki Türkiye ve Türk algısını olumlu yönde etkileyecektir. Bunun örnekleri Türkiye gibi 1960'lardan itibaren Almanya ve diğer Avrupa ülkelerine işçi gönderen Yunanistan, İspanya ve Portekiz'in üyelikleri sonrası bu ülke kökenli göçmenlerin Almanya'daki konumlarının olumlu yönde değişmesinde açıkça görülebilir.

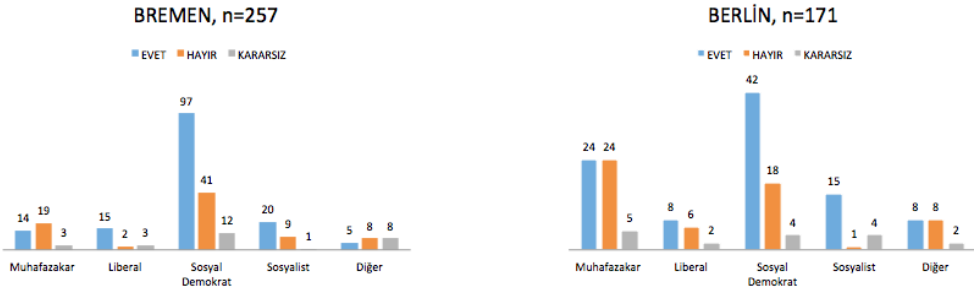

Şekil 7: Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üye olmasını destekliyor musunuz?

6 John Bachtler *et.al. EU cohesion policy in practice: what does it achieve?* (London: Rowman et Littlefield International, 2016).

Bu çerçevede katılımcılara Türkiye-AB ilişkileri hakkında yöneltilen ilk soru Türkiye'nin Avrupa Birliği üye olmasını ne kadar destekledikleri ile ilgilidir (Şekil 7). Bazı küçük gruplar haricinde katılımcıların büyük bölümünün Türkiye'nin AB üyeliğini desteklediği görülmektedir. Bremen'de Türkiye'nin AB üyeliğini destekleyenlerin oranı % 58,7 iken bu oran Berlin'de % 56,7 olarak ortaya çıkmıştır. Siyasî grupların kendi içlerindeki oranlara bakıldığında Bremen'de AB üyeliğine en yoğun desteğin liberaller (% 75) ve sosyal demokratlar (% 64,6) içinde olduğu görülmektedir. Berlin'de ise sosyalistler (% 75) ve sosyal demokratlar (% 65,6) AB üyeliğini en fazla destekleyen siyasî gruplar olarak ortaya çıkmıştır. Muhafazakârların ve diğer grupların ise Türkiye'nin AB üyeliğine daha mesafeli durdukları gözlenmektedir. Berlin'de muhafazakârlar eşit (% 40 evet, % 40 hayır) bir dağılım ortaya koyarken Bremen'de muhafazakâr görüşlüler arasında AB üyeliğine karşı olanların oranı % 52,7 düzeyinde çıkmıştır.

Siyasî görüşler kendi içlerinde değerlendirildiğinde her iki eyaletin de ortak yönü sosyal demokrat görüşlü katılımcıların çok belirgin bir şekilde Avrupa Birliği üyeliğini desteklemeleridir. Keza, liberal görüşlü ve sosyalist görüşlü katılımcılar arasında Türkiye'nin üyeliğine destek verenlerin oranının yüksekliği dikkat çekici düzeydedir. Bu üç grubun Avrupa Birliği'ne olumlu yaklaşımının temel nedeni hem Almanya'ya hem de Avrupa değerlerine uyuma daha eğilimli olmalarından kaynaklandığı ileri sürülebilir. Buna mukabil, muhafazakâr görüşlü katılımcıların AB üyeliğine desteğinde "evet" ve "hayır" oylarının birbirine çok yakın olduğu görülmektedir. AB değerlerini benimsemiş ve ekonomik faydalarından yararlanan bu grubun, Türkiye'nin AB'ye dâhil olmasını sosyal demokratlar kadar desteklememesi istatistiki olarak anlamlı bir bulgu niteliğinde değildir. Ancak bu sonuç konjonktüre bağlı olarak değerlendirildiğinde oldukça anlamlıdır. Genelde Avrupa Birliği, özelde ise Almanya ile Türkiye arasında son dönemde yaşanan siyasî gerginlik, muhafazakâr katılımcıların bu davranışını etkilemektedir. Zira muhafazakâr grubun ekseriyeti Türkiye'deki siyasî seçimlerde iktidar partisini desteklemektedir. Bu sebeple, Türkiye'deki hükümetin Almanya ve diğer AB ülkeleri ile ilişkilerinin normalleşmesi halinde yapılacak bir anket çalışmasında, bu grubun Türkiye'nin AB üyeliğini destekleme eğilimi göstermeleri de beklenebilir.

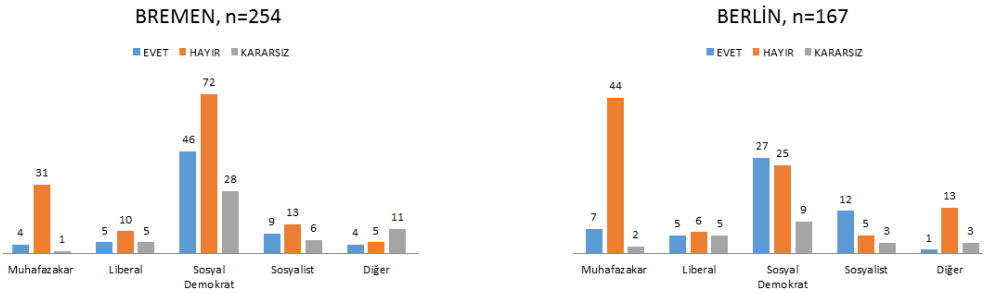

Şekil 8: Müzakere sürecinde Avrupa Birliği Türkiye'ye adil davranıyor mu?

Avrupa Birliği'nin Türkiye'ye adil davranıp davranmadığına yönelik soruya ise anket katılımcılarının ağırlıklı olarak olumsuz görüş beyan ettikleri görülmektedir. Bremen'de katılımcıların sadece % 26,7'si müzakere sürecinde Türkiye'ye adil davranıldığını düşünürken, % 51,5 oranında katılımcı ise Türkiye'ye karşı adaletsiz bir tutum olduğunu düşünmektedir. Berlin'de ise adaletsiz davranıldığını düşünenlerin oranı % 55,6 olarak tespit edilmiştir. Siyasî görüşler arasındaki farklılığa bakıldığında ise muhafazakâr görüşe sahip kişilerin Bremen'de % 86,1, Berlin'de ise % 83 oranında AB'nin adaletsiz davrandığı görüşünü beyan ettiği görülmektedir. İlginç bir görünüm ise sosyal demokratlar ve sosyalistler arasında Berlin ve Bremen'de ortaya çıkan farklılıktır. Bremen'de yaşayan sosyal demokratlar % 49,3, sosyalistler %46,4 oranı ile AB'nin adaletsiz davrandığını düşünürken, Berlin'deki sosyal demokratlar % 40,9, sosyalistler ise % 25 oranı ile AB'nin müzakere sürecinde Türkiye'ye adaletli davranmadığını düşünmektedir.

Şekil 8'deki bulgular değerlendirildiğinde ilk dikkat çeken husus bazı gruplar dışında katılımcıların genelinde Türkiye'ye karşı adil davranılmadığı düşüncesi hâkimdir. Bu bulgu, anket katılımcısı göçmenlerin Türkiye-AB ilişkilerine karşı duyarsız olmadığını düşündürmektedir. Zira 2005 yılında başlayan müzakere sürecinde Türkiye'nin karşısına çıkarılan bazı zorluklar ve suni engellerin[7]katılımcıların AB'nin adil davranışını sorgulanmasına sebep olmuştur. Farklı siyasî görüşlere sahip katılımcıların davranışları incelendiğinde, Şekil 7'deki sonuçları teyit eden nitelikte bulgulara rastlanmaktadır. Türkiye'nin AB üyeliğine desteğin muhafazakâr görüşlü katılımcılarda az olmasının (Şekil 7)

[7] Emirhan Göral, *et.al., Üniversite Gençliğinde Avrupa Birliği Algısı: Marmara Üniversitesi 2004 ve 2014 Anketlerinin Bir Değerlendirmesi,* (İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınları, 2014), 24-29.

mukabilinde muhafazakâr katılımcılar açık farkla Avrupa Birliği'nin Türkiye'ye adil davranmadığını da düşünmektedir. İlginç olan bir bulgu ise sosyal demokrat ve sosyalist görüşlü katılımcılarda ortaya çıkmıştır. Sosyal demokratların ve sosyalistlerin Türkiye'nin AB üyeliği desteklemelerine rağmen Bremen'deki katılımcılar arasında AB'nin Türkiye'ye adil davranmadığını düşünenlerin oranı yüksek çıkmıştır. İstatistiki olarak anlamlı olmayan bu bulgu yine Bremen'in kendi iç siyasî yapısı ile açıklanabilir. Zira, sol eğilimli görüşlerin daha yaygın olduğu Bremen'de 30 yılı aşkın süredir yaşayan göçmenler arasında sosyal demokrat ve sosyalist görüşe sahip olanların AB taraftarı olmasına rağmen, diğer Alman şehirlerine göre Birliğin Türkiye'ye yaklaşımına daha eleştirel baktığı düşünülebilir. Ancak bu görüşü doğrulamak için daha farklı ve kapsamlı bir çalışmanın yapılması gerekir.

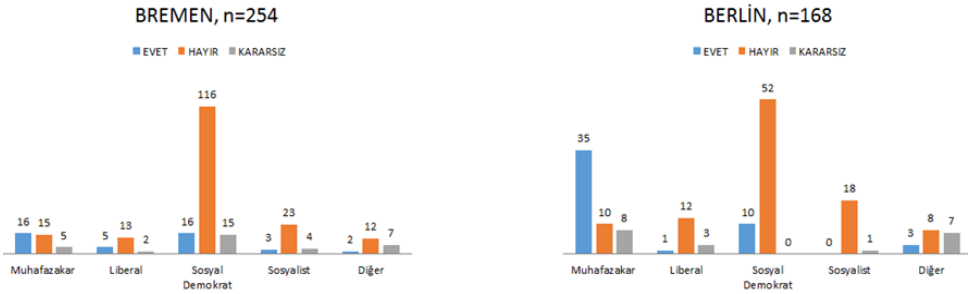

Şekil 9: Türkiye müzakere sürecinde yükümlülüklerini samimiyetle ve yeterli düzeyde yerine getiriyor mu?

Anketteki bir başka önemli soru da Türkiye'nin AB sürecinde ne kadar samimi olduğuna yönelik görüşleri tespit etmeyi amaçlamıştır (Şekil 9). Anket bulguları, sosyal demokrat görüşe sahip katılımcıların açık biçimde Türkiye'nin müzakere sürecinde yükümlülüklerini yeterli düzeyde yerine getirmediğini düşündüklerini göstermektedir. Farklı oranlarda olmak üzere sosyalistler, liberaller ve diğer görüşlere sahip olanlar da Türkiye'nin AB üyeliği sürecinde önemli eksikleri olduğunu düşünmektedir. Bu anlamda göçmenlerin büyük bir bölümünün Avrupa'nın adil davranmadığını düşünmesinin yanı sıra Türkiye'nin yükümlülüklerini de yeterince yerine getirmediğini belirtmeleri, her iki tarafa da yapıcı-eleştirisel tutumlarının olduğunu teyit eder bir bulgu olarak düşünülebilir. Bu konuda istisna, muhafazakâr görüşe sahip anket katılımcıları arasında ortaya çıkmıştır. Özellikle Berlin'de Türkiye'nin üzerine düşenleri yeterli düzeyde yaptığına olan kanaat muhafazakâr görüşlü katılımcılar arasında üst dü-

zeyde çıkmıştır. Anketin siyasî gerginliğin olduğu dönemde yapılması bunun bir sebebi olarak düşünülebilir. Zira, Türk siyasî otoritesinin, "yükümlülüklerini yerine getirdiğini ama AB'nin müzakere sürecini tıkadığı"[8] yönündeki beyanlarının özellikle muhafazakâr kesim tarafından benimsendiğini ortaya koymaktadır. Bu oran Bremen'de ise birbirine çok yakın seviyede çıkmıştır. Yukarıda sözü edilen Bremen'deki siyasî geleneğin de muhafazakârlar üzerinde kısmen etkisinin olduğunu ve onların da daha eleştirel davranış sergiledikleri düşünülebilir.

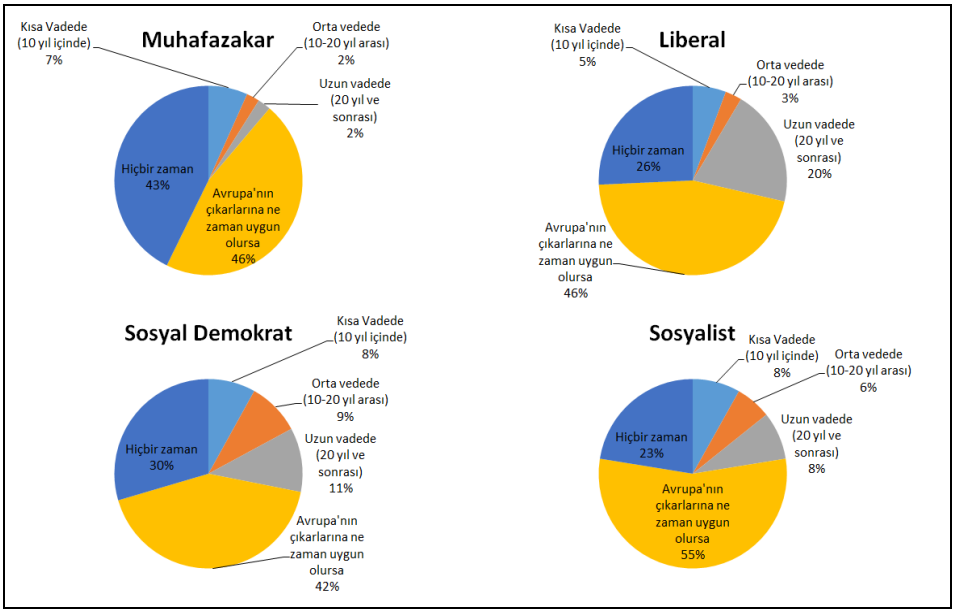

Şekil 10: Türkiye Avrupa Birliği'ne ne zaman üye olabilir?

Katılımcıların Türkiye'nin üyeliğinin ne zaman gerçekleşeceğine yönelik soruya verdiği yanıtlar da önemli bulgular sunmaktadır (Şekil 10). Ankete katılanların sadece % 23'lük bir kısmı kısa, orta veya uzun vadede Türkiye'nin AB üyesi olabileceğini düşünmektedir. Katılımcıların üçte biri (% 33) ise Türkiye'nin hiçbir zaman AB üyesi olamayacağına inanmaktadır. Ankete katılanların

8 "Bakan Çavuşoğlu: Avrupa Birliği ile maalesef bir güven bunalımı var", A Haber, 5 Ocak 2017, https://www.ahaber.com.tr/gundem/2017/01/05/bakan-cavusoglu-avrupa-birligi-ile-maalesef-bir-guven-bunalimi-var, (e.t. 30.10.2017); "Erdoğan'dan AB müzakereleriyle ilgili açıklama", Deutsche Welle Türkçe, 6 Eylül 2017, http://p.dw.com/p/2jSNQ, (e.t.30.10.2017).

% 44'ü ise Türkiye'nin Birliğe üyeliğinin AB çıkarları ile ilişkisi olduğunu ve AB'nin ne zaman Türkiye'ye ihtiyacı olursa üyeliğin o tarihte gerçekleşeceğini düşünmektedir. Nitekim bütün siyasî görüşlerin ortak özelliği Türkiye'nin üyeliği konusunda karamsar bir görüşün hâkim olmasıdır. En iyimser bakan sosyal demokratların ve liberallerin içinde bile belirli bir vadede üye olunabileceğini düşünenlerin oranı % 28 ile sınırlı kalmıştır. Muhafazakârlar dışındaki diğer siyasî görüşler, Avrupa Birliği'ne olumlu bakmalarına ve Türkiye'nin Birliğe üyeliğini desteklemelerine rağmen üyelik perspektifi konusunda aynı olumlu yaklaşımı sergilememektedir. Türkiye'nin hiçbir zaman üye olamayacağını ve AB'nin çıkarlarına uyduğu zaman üye olabileceği görüşünü savunanların toplam oranı (% 77) göstermektedir ki göçmenler, Türkiye'nin AB üyeliğinin kendisinden çok AB'nin alacağı karara bağlı olduğunu düşünmektedir. Göçmenlerin bu düşüncesinin nedeni Türkiye'nin üyeliğinin -tüm koşulları yerine getirilse bile- halkoylaması veya parlamento onayı gibi engellerle karşılaşabilecek olmasıdır. Zira Fransa[9] ve Avusturya[10] gibi bazı üye ülkelerde Türkiye'nin üyeliği için referandum tartışmaları yapılması göçmenler arasındaki bu olumsuz algıyı güçlendirmektedir. AB'nin iki temel ülkesi Fransa ve Almanya'nın liderlerinin tutumları da göçmenler üzerinde olumsuz etki yapmaktadır. Fransa son başkanlık seçimlerinde iki başkan adayının da Türkiye'nin AB üyeliğine karşı olması bunun önemli bir örneğidir[11]. Aynı şekilde göçmenler arasında Almanya'da ulusal parlamentoda yapılacak bir oylamada Türkiye'nin üyeliğinin reddedilmesi endişesinin var olduğu da düşünülebilir. Konjonktürel gelişmelerle doğrudan ilişkili olan bu durum, uzun yıllar AB içinde yaşamış göçmenlerin Türkiye'nin AB üyeliği sürecini daha gerçekçi bir zeminde değerlendirdiğini göstermektedir.

Sonuç

Bu çalışmanın yapılan anket bulguları üzerinden vardığı temel sonuç, Avrupalı Türk göçmenlerin yaşadıkları ülkedeki ekonomik ve sosyal yapının yanı sıra artık siyasî yapının da bir parçası olduklarını doğrulamaktadır. Göçün yarım

---

9 "Fransa'da Türkiye'nin AB üyeliği için referandum tartışması," Milliyet, 4 Temmuz 2008, http://www.milliyet.com.tr/fransa-da-turkiye-nin-ab-uyeligi-icin-referandum-tartismasi/dunya/dunyadetay/04.07. 2008/889910/default.htm, (e.t. 01.11.2017).

10 "Avusturya, Türkiye'nin AB üyeliğini referanduma sunacak", Hürriyet, 17 Aralık 2004, http://www.hurriyet. com.tr/avusturya-turkiyenin-ab-uyeligini-referanduma-sunacak-38676432, (e.t.01.11.2017).

11 Kayhan Karaca. "Fransa'da adaylar Türkiye'yi istemiyor", Deutsche Welle, 11 Nisan 2017, http://www.dw.com/tr/fransada-adaylar-t%C3%BCrkiyeyi-istemiyor/a-38376901, (e.t. 06.11.2017).

yüzyılı çoktan geride bıraktığı süreçte ortaya çıkan göçmenlik durumunun oluşturduğu kendine has siyasî duruşlarının, iki tarafa da mesafeli fakat eleştirel bir tutum geliştirdiği de çalışma ile ortaya çıkan önemli bir sonuç olarak dikkat çekmektedir. Bu anlamda, Türk göçmenler, Türkiye ile AB arasındaki ilişkileri önemsediklerini, Türkiye'nin AB üyesi olmasını istediklerini ve bu konuda kendilerinin de önemli bir etkileri olduğunu düşünmektedir. Ancak Türk göçmenler bu etkilerini, doğrudan Türkiye'nin "elçisi" olarak ya da Almanya'nın "taraftarı" olarak değil, iki tarafı da tanıyan "uzlaştırıcı" bir rol üzerinden ifade etmektedirler.

Çalışma ile ortaya çıkan bir başka sonuç ise AB üyesi ülkelerde yaşayan Türk kökenli göçmenlerin, Türkiye'nin AB üyelik sürecinde belirleyici bir unsur olarak görülebileceğidir. Türkiye-AB arasında devam eden müzakere süreci şimdiye kadar diğer aday ülkelerle yapılan müzakere süreçleri arasında en uzun süreli olup, halen devam etmektedir. Müzakere sürecinin başlatılması için AB'nin aday ülkelerden talep ettiği Kopenhag Kriterlerinin yerine getirilmiş olmasına rağmen, Avrupa'da özellikle aşırı sağ eğilimli kesimler tarafından başta dini ve kültürel farklılıklar ileri sürülerek, Türkiye'nin Avrupa'ya ait olmadığı yönünde kamuoyunda bir algı oluşması için yoğun bir çaba sarf edilmektedir. Oysa söz konusu farklılıklar, Birlik üyesi ülkeler arasında -hatta bazı durumlarda ülkelerin kendi içindeki bölgeler arasında- da mevcut olup, Lizbon Antlaşması'nda ifade edildiği üzere aslında arzu edilen bir durumdur. Bu anlamda, onlarca yıldır Alman toplumu ile iç içe yaşamış göçmenlerin uyum konusundaki tecrübeleri Türkiye'nin AB üyelik sürecinde önemli bir payanda olarak görülebilir.

Bu analiz bir seviye daha ilerletilip Almanya'daki ve diğer Batı Avrupa ülkelerindeki Türk göçmenlerin içinde yaşadıkları topluma uyumda göstereceği başarının, Türkiye'nin AB üyeliğine de olumlu katkı yapacağı ileri sürülebilir. Çünkü Avrupalı Türklerin uyum başarısı ile Avrupa değerlerini benimseyen göçmenlerin Müslüman olmaları ve kültürel farklılıkları ile Avrupa'nın kültürel zenginliğine de önemli bir katkı sağlayacağı düşüncesi desteklenmiş olacaktır. Böylece Huntington[12] tarafından ileri sürülen medeniyetler çatışması görüşüne karşı önemli bir örnek de ortaya çıkmış olacaktır. Nitekim Avrupa içinde de bu görüşü savunan ve Türkiye'nin önemine vurgu yapan siyasetçiler de bulunmaktadır[13]. Şüphesiz, bu durum Almanya başta olmak üzere Avrupa kamuoyunda Türklere ve Türkiye'ye bakışı da olumlu yönde etkileyecektir. Buradan hareket-

[12] Samuel P. Huntington, *Medeniyetler Çatışması*, (İstanbul: Vadi Yayınları, 2015).

[13] Ruprecht Polenz, *Besser für beide – Die Türkei gehört in die EU*, (Hamburg: Edition Körper-Stiftung, 2010).

le Almanya Türk toplumunun uyumu ile Türkiye'nin AB üyeliğinin bir zincirin iki halkası gibi karşılıklı etkileşim içinde olduğu da düşünülebilir. Bir başka ifadeyle, Türkiye'nin AB üyeliği de Avrupa Türklerinin yaşadıkları ülkelerdeki konumunu güçlendirecek ve özgüvenlerini artıracaktır.

Bu çalışmada çıkan bu temel sonuçları doğrudan etkileyecek bazı zorlukların da olduğunu vurgulamak gerekir. Almanya'da yaşayan Türk göçmenlerin üç nesilden bu yana -her türlü engellemelere rağmen- toplumsal yaşama katılımda önemli aşamalar kaydetmesinin görmezden gelinmesi ve bu insanların uyum sağlamakta başarısız oldukları algısının Alman toplumunda yaygın olması, AB ülkeleri kamuoylarında Türkiye algısını da olumsuz yönde etkilemektedir. Nitekim seçim dönemlerinde bazı siyasî partilerin ve onları desteleyen medyanın ve çeşitli kuruluşların söylemlerinde bilinçli şekilde olumsuz bir etki oluşturma çabası görülmektedir. Alman toplumunda kabul gören "*içimizdeki Türklerin uyum konusundaki isteksizliği, Türkiye'nin AB üyeliği halinde daha büyük sorunları beraberinde getirecektir"* ifadesinde açıklamasını bulan bu politikalar ile toplumun geniş kesimleri tarafından Türkiye'nin AB üyeliğinin sorgulanması da sağlanmaktadır.

Bu ve benzeri ayrımcı politikalara karşın, ne yazık ki, Almanya'daki demokratik kesimlerin ve kuruluşların Türk toplumu ile birlikte etkin bir mücadele platformu oluşturamadığı görülmektedir. Bu anlamda, Avrupalı Türklerin göçmenliğin getirdiği çok yönlü sorunlara rağmen yeterli ve bir bütün olarak tepki verememeleri, Alman demokratların Türkleri destekleme konusundaki motivasyonunun sınırlı kalmasına sebep olmaktadır. Özellikle Arap Baharı sonrasında ortaya çıkan göçmen akını ve İslam adına hareket ettiklerini iddia eden terör örgütlerinin Avrupa'da gerçekleştirdiği eylemlerin de olumsuz etkisi ayrıca değerlendirilebilir. Bu zorluklar, genelde dini ve kültürel farklılıklardan kaynaklanan, toplumun geniş kesimlerinde İslama ve dolayısıyla Türklere karşı var olan önyargıların daha yüksek sesle ifade edilmesine zemin hazırlamaktadır.

Bunun en somut örneklerinden biri Thilo Sarrazin'in 2010 yılında yayınladığı Müslüman göçmenleri ve özellikle Türkleri dışlayıcı tema üzerine inşa edilmiş "Almanya Kendini Batırıyor" başlıklı kitabının[14] 2005-2015 yılları arasında en çok satan kitaplar arasında yer almasıdır[15]. Önemli bir detay ise, Federal Maliye Bakanlığı'nda uzun yıllar üst düzey görev yapmış ve Berlin Eyaleti

[14] Thilo Sarrazin, *Deuschland schafft sich ab: Wie wir unser Land aufs Spiel setzen*, (München: Deutsche Verlags-Anstalt, 2010).

[15] "Top 40: Das sind die Bestseller des Jahrzehnts," *Der Spiegel*, 27.04.2015, http://www.spiegel.de/fotostrecke/meistverkaufte-buecher-2005-bis-2015-fotostrecke-125950-30.html, (e.t. 09.11.2017).

eski maliye senatörlerinden olan yazarın, göçmenlerin hakları konusunda en hassas olduğu bilinen ve göçmenlerin de muhafazakâr bile olsalar oylarını verdikleri SPD'li tanınmış bir siyasetçi olmasıdır. Sarrazin'in bu kitabı kamuoyunda büyük tartışmalara neden olmuş, Pegida[16] ve AfD[17] gibi aşırı sağ hareketleri güçlendirici bir zemin oluşturmuştur. Nitekim, 24 Eylül 2017 tarihinde Almanya'da gerçekleştirilen Federal Meclis seçimlerinde, sağ (CDU/CSU) ve sol (SPD) olmak üzere iki merkez partisinin oylarında azalma olurken AfD'nin önemli bir başarı elde etmesi, Sarrazin ve benzeri görüşlerin toplumun geniş kesimlerinde etkisi olduğunu kanıtlamaktadır. Her ne kadar Sarrazin kendi partisi tarafından eleştirilere maruz kalmış ve tepkiler sonucu Federal Merkez Bankası'daki görevinden ayrılmak durumunda kalmışsa da, parti üyeliğini muhafaza etmiştir. SPD'nin bu kararının şüphesiz -anket esnasında görüldüğü üzere- özellikle genç Türk göçmenler üzerindeki olumsuz etkisi yadsınamaz.

Almanya'daki Türk göçmenlerin siyasî görüşleri ve Türkiye-AB ilişkilerine bakışları üzerinden uygulanan anket yoluyla ulaşılan bulgular ve bu bulgulara dayalı çıkarılan sonuçlar elbette farklı çalışmalarla kıyaslama yapmak yoluyla test edilebilir niteliktedir. Türkiye ile başta Almanya olmak üzere AB üyesi ülkelerin ilişkilerinin daha iyimser olduğu, Gümrük Birliği revizyonunun yapılmasıyla Türkiye'nin tekrar AB nezdinde ayrıcalıklı bir konuma geldiği ve AB üyeliğinin belirli bir perspektife girdiği bir konjonktürde yapılacak çalışmalar farklı bulgular ve onlara dayalı farklı sonuçlar ortaya koyabilir. Bu anlamda bu çalışma ilişkilerin zorluklarla karşılaştığı ve durağan bir görünüm sergilediği bir dönemi yansıtması bakımından ayrıca önem taşımaktadır.

Referanslar

A Haber. "Bakan Çavuşoğlu: Avrupa Birliği ile maalesef bir güven bunalımı var." 5 Ocak 2017. https://www.ahaber.com.tr/gundem/2017/01/05/bakan-cavusoglu-avrupa-birligi-ile-maalesef-bir-guven-bunalimi-var, (e.t. 30.10.2017).

Bachtler, John, Iain Begg, David Charles, and Laura Polverari. *EU cohesion policy in practice: what does it achieve?* London: Rowman et Littlefield International, 2016.

Bundeszentrale für politische Bildung. "Die soziale Situation in Deutschland", 1.11.2016. http://www.bpb.de/nachschlagen/zahlen-und-fakten/soziale-situation-in-deutschland/61646/migrationshintergrund-i.

Deutsche Welle Türkçe. "Erdoğan'dan AB müzakereleriyle ilgili açıklama." 6 Eylül 2017. http://p.dw.com/p/2jSNQ, (e.t. 30.10.2017).

[16] Patriotische Europäer gegen die Islamisierung des Abendlandes / Batı'nın İslamlaşmasına Karşı Vatansever Avrupalılar

[17] Alternative für Deutschland / Almanya İçin Alternatif

Deutshe Welle. “Merkel: Germany is becoming a 'country of immigration'.” 01.06.2015. http://p.dw.com/p/1FaOb, (e.t. 20.10.2017).

Göral, Emirhan, Lale Özdemir, E. Serra Yurtkoru, Muzaffer Dartan. *Üniversite Gençliğinde Avrupa Birliği Algısı: Marmara Üniversitesi 2004 ve 2014 Anketlerinin Bir Değerlendirmesi.* İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınları, 2014.

Henning, Dietmar. “German SPD achieves worst result in Bremen state elections since World War II”, WSWS, 13.05.2015. https://www.wsws.org/en/articles/2015/05/13/brem-m13.html, (e.t.28.10.2017).

Huntington, Samuel P. *Medeniyetler Çatışması.* İstanbul: Vadi Yayınları, 2015.

Hürriyet. “Avusturya, Türkiye'nin AB üyeliğini referanduma sunacak.” 17 Aralık 2004. http://www.hurriyet.com.tr/avusturya-turkiyenin-ab-uyeligini-referanduma-sunacak-38676432, (e.t. 01.11.2017).

Jandl, Michael, Kraler, Albert. “Austria: A Country of Immigration?” Migration Policy Institute. March 1, 2003. https://www.migrationpolicy.org/article/austria-country-immigration, (e.t. 20.10.2017).

Karaca, Kayhan. “Fransa’da adaylar Türkiye’yi istemiyor.” Deutsche Welle. 11 Nisan 2017. http://www.dw.com/tr/fransada-adaylar-t%C3%BCrkiyeyi-istemiyor/a-38376901, (e.t. 06.11.2017).

Mediendienst Integration. “Bevölkerung.” https://mediendienst-integration.de/migration/bevo elkerung.html, (e.t. 08.11.2017).

Milliyet. “Fransa'da Türkiye'nin AB üyeliği için referandum tartışması.” 4 Temmuz 2008. http://www.milliyet.com.tr/fransa-da-turkiye-nin-ab-uyeligi-icin-referandum-tartismasi/dunya/dunyadetay/04.07.2008/889910/default.htm, (e.t. 01.11.2017).

Polenz, Ruprecht. *Besser für beide – Die Türkei gehört in die EU.* Hamburg: Edition Körper-Stiftung, 2010.

Rath, Jan (2009). “The Netherlands: A Reluctant Country of Immigration.” *Journal of Economic and Social Geography* 100, Issue 5 (2009): 674–681. DOI: 10.1111/j.1467-9663.2009.00579.x.

Roberts, Geoffrey K. *German Politics Today*, Manchester: Manchester University Press, 2000.

Sarrazin, T. *Deuschland schafft sich ab: Wie wir unser Land aufs Spiel setzen*, München: Deutsche Verlags-Anstalt, 2010.

Top 40: Das sind die Bestseller des Jahrzehnts. *Der Spiegel,* 27.04.2015, http://www.spiegel.de/fotostrecke/meistverkaufte-buecher-2005-bis-2015-fotostrecke-125950-30.html, (e.t. 09.11.2017).

AVRUPA AŞIRI SAĞININ SÖYLEMİNDE TÜRKİYE: TÜRKİYE'NİN AB ÜYELİK SÜRECİNİN HEGEMONYAYA KARŞI KULLANIMI

Doç. Dr. Ali BALCI
(Sakarya Üniversitesi, SBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü)

Yrd. Doç. Dr. Filiz CİCİOĞLU
(Sakarya Üniversitesi, SBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü)

Bu çalışma öncelikle Avrupa aşırı sağının iktidara gelmesinde Türkiye ve onun AB üyelik süreci söyleminin rolünü ortaya koymayı amaçlamaktadır. Aşırı sağ, Türkiye karşıtı söylemiyle Avrupa'nın temel değerlerine meydan okuyarak sadece çok kültürlülük ve demokrasi gibi AB'nin kurucu dayanaklarını sarsmakla kalmaz aynı zamanda hegemonya karşıtı bir söylem için boşluk oluşturur. Fransa, Hollanda ve Avusturya'da merkez partilerle aşırı sağ partiler arasındaki mücadelede, aşırı sağ partiler kendi hegemonya karşıtı söylemlerini Türkiye ve onun AB üyelik sürecine referans verme yoluyla normalleştirmektedirler. Diğer taraftan çalışma ayrıca Avrupa'daki ana akım partilerin Türkiye'ye karşı çokkültürlülüğe dayalı bir dil izlemeyi bırakarak Avrupa'nın temel değerlerinin sürdürülebilirliği konusunda başarısızlığa uğradıklarını iddia etmektedir. Bu da aşırı sağın söylemlerinin hegemon söylem haline gelmesi sonucunu doğuracaktır. Bu çalışma bu iddiaları ortaya koyma amacıyla Fransa, Hollanda ve Avusturya'daki aşırı sağ partilerin yükselişine odaklanacaktır.

Çalışmada öncelikle teorik argümanlar tartışılacaktır. Burada bir dış politika alanı olarak Türkiye'nin AB üyeliğinin neden iç siyaset mücadelesinin merkezine oturduğu irdelenecektir. İkinci bölümde AB ülkelerinde aşırı sağın yükselişi ve merkez ve sağ partiler arasındaki mücadelenin nasıl geliştiğine odaklanılarak çalışmanın örnek ülkeleri olan Fransa, Hollanda ve Avusturya'nın neden seçildiği üzerinde durulacaktır. Takip eden başlıklarda bu ülkelere derinlemesine bakılarak sonuç kısmında Türkiye tartışmasının bu ülkelerde aşırı sağ partileri nasıl hegemon parti haline getirdiği konusuna değinilecektir. Başlangıçtaki teorik argümanları desteklemek için bu partilerin söylemleri incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Aşırı Sağ, Avrupa Birliği, Türkiye, Söylem, Hegemonya.

AVRUPA'DA SAĞ SİYASİ PARTİLERİN ARTAN ÖTEKİ RETORİĞİNE DAİR BİR İNCELEME

Arş. Gör. Merve Suna ÖZEL ÖZCAN
(Kırıkkale Üniversitesi, İİBF., Uluslararası İlişkiler Bölümü)

Arş. Gör. Emine ERDEN KAYA
(Gazi Üniversitesi, İİBF., Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü)

Uluslararası alanda yaşanan dönüşümler, eş zamanlı olarak ülkelerin iç politik sistemlerinde değişimleri tetiklemektedir. Soğuk Savaşın sona erişinin ardından iki kutuplu sistemin sona erişi, yeni düşman arayışı ve oluşumlarını ortaya çıkarmıştır. "Tarihin sonu" tezi ile Samuel Huntington'un "Medeniyetler Çatışması" tezi, yeni "öteki" tanımlamasında değişen sistem algısını şekillendirmiştir. Bu noktada yaşanan küreselleşme ile birlikte devletlerarası sınırların şeffaflaşması, günümüzde uluslararası alanda yaşanan krizlerin/değişimlerin, ülkelerin iç politikalarından bağımsız olarak düşünülemeyeceğini ortaya koymaktadır. Dolayısı ile iç politik alanda yaşanan gelişmeler, küresel alanda yaşanan gelişmelere bağlı olarak, kendi siyasi kültür perspektifinden sonuçlar doğurmaktadır. Burada ise eş zamanlı olarak iktidar/iktidar olma adayı kişi ya da gruplarca araçsallaştırılan olaylar üzerinden okuma yapılabilmektedir. Bu durum siyasi partiler noktasında bizi konjonktürel değişimlere adapte olabilen, dinamik yapıları incelemeye yönlendirmektedir. Analiz düzeyimiz sadece bireyden oluşmamakta, devlet ve sistemi de içine alan üçlü bir yapı çıkarmaktadır ki bu yapı, karşılıklı etkileşimin en bariz örneklerini ortaya koymaktadır. Nitekim özellikle 11 Eylül 2001 Terör Saldırısı sonrası, Avrupa'da sağ siyasi partilerin giderek konumlarını güçlendirmesi de uluslararası alanda yaşanan yeni bir kırılmanın ardılı olarak görülebilir. Bu bağlamda "düşman" öteki algısının, sağ siyasi partiler tarafından araçsallaştırılan söylemleri iktisadi, sosyal, siyasi ve pek çok alanda güvenlik sorununa vurgu yapmaktadır. "Öteki"nin Avrupa'daki yüzü ise ağırlıklı olarak anti-İslamcılık/İslamofobi eksenli beslenen bir konuma gelmiş ve güvenlik tehdidi başta olmak üzere pek çok alanda sağ siyasi partilerin destek kitlesini arttırma aracı haline gelmiştir. Nitekim bu çalışmanın odak noktası da sağ siyasi parti ailesi içerisindeki ayrımı, ırkçılık ve milliyetçiliğin araçsallaştırılması noktasında incelemek ve yaşanan konjonktürel değişimlere göre partileri analiz etmektir.

Anahtar Kelimeler: Siyasi Partiler, Popülizm, Aşırı Sağ, Milliyetçilik, Irkçılık.

Panel 36
15:30 – 16:45
(Sinema Salonu: Özel Harekat Polis Memuru İlyas KAYGUSUZ Salonu)
Oturum Başkanı: Prof. Dr. Mehmet YÜCE

Orta Asya'da Yükselen Radikalizm Üzerine Bir Değerlendirme

Prof. Dr. Mehmet YÜCE, Uludağ Üniversitesi

Thucydides Tuzağı ve Amerikan –Çin İlişkileri

Yrd. Doç. Dr. A. İnci SÖKMEN ALACA, İstanbul Arel Üniversitesi

ŞİO'nun Genişlemesi: İki Görüşün Değerlendirilmesi

Yrd. Doç. Dr. Vügar İMANBEYLi, İstanbul Şehir Üniversitesi

Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Türkiye-Çin İlişkileri

Arş. Gör. Yusuf YILDIRIM, Uludağ Üniversitesi

ORTA ASYA'DA YÜKSELEN RADİKALİZM ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Prof. Dr. Mehmet YÜCE

(Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü)

Dünyadan tecrit edilerek uzun yıllar Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliğinin (SSCB) yönetimi ve denetimi altında kalan, 1991 yılında itibaren birer birer bağımsızlığına kavuşan Orta Asya'da kurulan yeni devletler genel anlamda üç noktada uluslararası toplumun dikkatini üzerine çekmiştir. Bunlar: Bölgede ortaya çıkan güç boşluğu, zengin doğal kaynaklar ve radikal hareketler şeklinde ifade edilebilir. Bölgede radikal hareketleri tetikleyen faktörler arasında güç boşluğu ve zengin doğal kaynakların azımsanamayacak bir rolü bulunsa da çalışmada sadece radikalizm konusu ele alınacaktır. SSCB döneminde dini eğitimden mahrum bırakılan Orta Asya halkı bağımsızlıklarına kavuşmalarıyla birlikte dini anlamda bilinçlenmeye yönelik bir çaba içine girmişlerdir. Bu çaba, başta Türkiye, İran, Pakistan, Suudi Arabistan olmak üzere İslam âlemi tarafından da desteklenmiştir. Her ne kadar İran mezhepsel açıdan olaya yaklaşarak Şialığın yaygınlaştırılması çabası içine girmişse de genel anlamda Sünni olan bölge halkı bu konuya pek ilgi göstermemiştir. Bu nedenle İran'ın çabası başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Bununla birlikte İslami anlayış biçimi konusunda bazı sorunlar baş göstermiştir.

SSCB yönetimi süresince baskı altında tutularak dini eğitimden mahrum bırakılan Orta Asya halkları İslami anlayış konusunda kaotik bir durumla karşı karşıya kalmıştır. Her ne kadar SSCB'nin dağılmasından sonra Orta Asya'da din üzerindeki baskılar yavaş yavaş kalkmaya başlamış, yeni cami ve mescitler açılmış ise de, dini hayatı düzenleyen kurumsal bir akıl oluşmamış, dini taleplerin nasıl karşılanması gerektiği konusunda ortak bir anlayış geliştirilememiştir. Çünkü geçmişten bağları kopartılan bu halk geleneksel İslami bir altyapıya sahip olmadıkları için Ehl-i sünnet anlayışı ile Selefilik anlayışı arasında tercih yapmak durumunda kalmışlardır. Bölgeye ilgi gösteren ülkelere göre yöre insanlarının İslami bakış açısı şekillenmiştir. Başka bir ifadeyle seküler devlet düzeni ile din eğitimi arasında bir düzen kurmaya çalışan yeni devletler, dini eğitimin resmi kanallar dışında yürütülmesine karar vermişlerdir. Resmi olmayan yollarla yaygınlaşan, denetimsiz ve kurumsal yapılardan yoksun oluşan dini alan özellikle Suudi Arabistan'da ya da Mısır'da eğitim alan insanların egemenline girmiştir.

Orta Asya'da dini canlanma konusunda yaşanan bu gelişme birçok Batılı devlet ve kurumlar tarafından "radikal" İslam'ın yükselmesi olarak nitelendirilmiş, bu konuda ilgili ülkelerin yönetimleri uyarılmıştır. Din devlet ilişkilerinin nasıl olacağı konusunda henüz bir denge kuramayan ilgili ülke yönetimlerinin ekseriyeti telaşa kapılarak SSCB sistemine yakın bir siyaset izlemeyi tercih etmişlerdir. Bu durum ise birçok İslami grubun Selefilerle işbirliği içine girmesine zemin hazırlamıştır, SSCB'nin yıkılmasıyla oluşan güç boşluğunu sonucu Fergana Vadisine yerleşen Selefiler için bu durum önemli bir fırsat oluşturmuştur. Buna ilaveten Afganistan'dan sonra Irak ve Suriye'de yaşanan gelişmeler, Orta Asya'da radikalizm için canlanma imkân vermiştir.

Anahtar Kelimeler: Orta Asya'da Din ve Devlet, Radikalizm, Selefilik, Aşırıcılık.

THUCYDIDES TUZAĞI VE AMERİKAN – ÇİN İLİŞKİLERİ

Yrd. Doç. Dr. A. İnci SÖKMEN ALACA
(İstanbul Arel Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü)

Uluslararası İlişkiler disiplini içerisinde savaş nedenleri arasında en çok gösterilen Güvenlik İkilemi yaklaşımı üzerinden geleceğe yönelik tahminler yapılmaya çalışılır. Harvard Üniversitesi akademisyenlerinden Graham Allison'ın iddia ettiği Çin–ABD ilişkilerinin bir savaşla sonuçlanacağı tezi analizler için değer taşımaktadır. Ancak savaşların niteliği de zaman içinde değiştiğinden bu savaşın bir ekonomik savaş mı yoksa askeri esaslara dayalı bir savaş olabileceği konusunda belirsizlik taşımaktadır. Çünkü Thuycidides'in analizinden alıntı yaparak Çin'in kendi askeri sistemini modernize etmekte ancak dış politikada saldırgan bir siyaset yerine, " barışçıl bir şekilde beraber yükselme" politikası izlemektedir. ABD ise Irak, Libya'dan sonra Venezüella müdahale hazırlığında iken dünya için daha korkulan bir ülke konumundadır. Küresel liderlikten çok küresel yönetişim konusunda terörle mücadele gibi sorumlulukları diğer devletlerle paylaşmaktadır.

ABD ise Başkan Donald Trump ile hem iç hem de dış siyasette yeni bir vizyon oturtmaya çalışmaktadır. Öncellikle ABD yeniden kendi markaları için üretim merkezi olması, ekonomik yeniden toparlanma en önemli stratejilerden biridir. NATO'da ağır mali yükümlülüklerini bile sorgulatmasına neden olmuştur. Asya bölgesinde Kuzey Kore gibi bir nükleer tehdidin olması, iç ve dış siyasette yeni başkan üzerindeki baskıları azaltmada fayda sağlayan güvenlik risklerini oluşturmaktadır. En can alıcı soru Kuzey Kore ile gerginlik politikası izlerken, Amerika'nın Çin'le de askeri bir karşılaşmayı göze alıp alamayacağıdır.

Finansal merkezler ve paranın akışının kontrolü yine ABD ve İngiltere de olduğundan, zayıf bankacılık sistemi Çin için önemli bir risk taşımaktadır. Artan gelir uçurumu ve yüksek nüfus, kent-kırsal gelir farklılıkları, daha fazla talepleri olan orta sınıf ekonomik tehditler arasında Çin'i zorlamaktadır. Aynı zamanda Batı medeniyetinin gelişmişlik düzeyinden kopmadan, uzayda ve diğer bilim alanlarında çok yakın çalışmalarda Çin tarafından gerçekleştirilmektedir. Ağır sanayinin sonuçları çevre problemleri yaratırken, hızlıca teknoloji yardımıyla yeşil politikaları devreye sokmuş, Kyoto'dan çekilen ABD sonucunda dünyanın iyiliği konusunda diğer ülkelerle ortak davranacağını belirtmiştir. Cep telefonu markası Huawei ile cep telefonu pazarında belli bir yer edinmiştir. (

Markanın reklam yüzleri olarak Amerikan ve İngiliz sinema sanatçılarının kullanılması da Çin'in halkla ilişkiler başarı olarak görülebilir.) Olimpiyat oyunlarında birçok dalda madalya toplama konusunda, ABD, Rusya ve Çin hep ilk üçü oluşturmaktadır. Avrupa'da futbol takımları satın alarak, Futbol alanında da söz sahibi olmaya başlayan bir ülke haline gelmişlerdir. En çok eleştirilen tek çocuk politikası esnetilirken, genetik alanındaki çalışmalar ile dahi çocuk yetiştirme programları ile geleceğin nüfusunu şimdiden dizayn etmektedirler.

Bu makalede Çin ile ABD arasında bir savaş olasılığı, Thuycidides tuzağı modelinden yola çıkarak güncel gelişmelerle analiz edilecektir.

Anahtar kelimeler: ABD-Çin İlişkileri, Thuycidides Tuzağı, Bölgesel Savaş.

ŞİO'NUN GENİŞLEMESİ: İKİ GÖRÜŞÜN DEĞERLENDİRİLMESİ

Yrd. Doç. Dr. Vügar İMANBEYLİ
(İstanbul Şehir Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü)

Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİO), Haziran 2017'de yapılan Astana Zirvesi'nde gerçek anlamda ilk genişlemesini gerçekleştirdi. Bu bağlamda, Hindistan ve Pakistan tam üye olarak örgüte katıldı. Peki, bu yeni aktörlerle birlikte örgütün bölgesel ve küresel siyasetteki rolü artacak mı, yoksa zayıflayacak mı? Bu genişleme "güzel bir hikayenin sonu mu, yoksa başlangıcı mı?" ŞİO'daki bu dönüm noktasının niteliği konusunda optimist ve pesimist olmak üzere iki farklı bakış temayüz etmektedir. Birinciler, örgütün geleceğinden çok ümitliler. İkinciler ise, artık bu örgütün pasif bir evreye girdiğini ileri sürmektedirler. Bu tebliğde sözkonusu iki görüş etrafındaki tartışmalar, ŞİO'nun şu ana kadar gösterdiği teşkilat performansı etrafında ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Şanghay İşbirliği Örgütü, ŞİO Genişlemesi, Rusya, Çin, Küresel Jeopolitik Dönüşüm.

SOĞUK SAVAŞ SONRASI DÖNEMDE TÜRKİYE-ÇİN İLİŞKİLERİ

Arş. Gör. Yusuf YILDIRIM
(Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü)

Bölgelerinde önemli aktörler olan Türkiye ve Çin, tarih boyunca farklı alanlarda birbirini etkilemiş ve diplomatik ilişkilerinde inişler çıkışlar yaşamıştır. Türkiye ve Çin arasındaki ilişkiler 1971 yılında Türkiye'nin Çin'i tanımasıyla farklı bir boyut kazanmıştır. Türk-Çin ilişkilerinin genel seyrine bakacak olursak, 1970'li yıllar, diplomatik ilişkilerin kurulması ve geçen ilk 10 yıl birbirini tanıma şeklinde geçerken, İkinci aşama 1980 ve 90'lı yıllar, bu dönemde ilişkiler gitgide gelişme eğilimi göstermiştir ve karşılıklı ziyaretler meydana gelmiştir. 21. yüzyılda ise ilişkiler karşılıklı saygı, güven ve işbirliğine dayalı ortaklıklar şeklindedir. Soğuk Savaş sonrası dönemde iki ülke arasındaki ilişkiler, Türkiye'nin Orta Asya devletleri üzerinde nüfuz kurmak istemesi ve Pan-Türkizm söylemleri Çin'in rahatsızlık duymasına neden olmuştur. Bunun yanında Türkiye'nin Uygur Türkleri hassasiyeti, söylemleri ve bölgeye müdahil olma arzusu Çin'in Türkiye'ye karşı Kürt kartını oynamasına neden olmuştur. İki ülke arasındaki anlaşmazlıklar ve gerginliklerin yanı sıra iki ülke liderlerinin karşılıklı ziyaretleriyle birlikte askeri, diplomatik ve ekonomik alanda önemli gelişmeler yaşanmıştır. Modern İpek Yolu projesi ve ŞİÖ üyeliği gibi iki önemli alan ilişkilerde önemli fırsat alanları olarak görülmektedir. Bunun yanında iki ülke arasındaki 2010 sonrasında zikredilen stratejik ortaklık söylemi de ilişkilerin ekonomik, kültürel ve diplomatik alanda gelişmesinin önünü açacaktır. Türkiye ve Çin arasındaki ilişkilerin stratejik ortaklık boyutu kazanması, iki aktör arasındaki ilişkilerin güçlenmesinin ve gelişmesinin yanında uluslararası sistemde güçlü ve söz sahibi olan Çin ile birlikte Türkiye'nin de çok kutuplu dünya düzeninin gelişmesine de önemli katkıları olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türk Çin İlişkileri, Stratejik Ortaklık, Pan-Türkizm, İpek Yolu Projesi, Şangay İşbirliği Örgütü.

Panel 37
15:30 – 16:45
(Seminer 1: Jandarma Er Bahadır AYDIN Seminer Salonu)
Oturum Başkanı: Prof. Dr. Sibel TURAN

Uluslararası Nükleer Tehdit Algısı: Kuzey Kore Örneği

Prof. Dr. Sibel TURAN, Trakya Üniversitesi

Öğr. Gör. Hulusi Ekber KAYA, Trakya Üniversitesi

Çifte Standartlar Politikası: Büyük Devletlerin ve Uluslararası Örgütlerin Güney Kafkasya Politikalarında Çifte Standartlar Yaklaşımı

Doç. Dr. Sevinç RUİNTAN, Bakü Devlet Üniversitesi

Rusya Federasyonu-Ukrayna Çatışmasının Neo-Avrasyacılık Çerçevesinde Analizi

Öğr. Dr. Selim KURT, Giresun Üniversitesi

Kırım Savaşı Sonrası Rus Çarlığı'nın Kafkasya Hâkimiyetinin Analizi

Arş. Gör. Murat JANE, Uludağ Üniversitesi

ULUSLARARASI NÜKLEER TEHDİT ALGISI: KUZEY KORE ÖRNEĞİ

Prof. Dr. Sibel TURAN
(Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler, Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü)

Öğr. Gör. Hulusi Ekber KAYA
(Trakya Üniversitesi, Keşan Yusuf Çapraz Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu, Uluslararası Ticaret Bölümü)

Kitle imha silahları içinde en ölümcül etkiye sahip olanları hiç şüphesiz nükleer silahlardır. 1945'den günümüze kadar sadace iki defa uluslararası arenada dehşet verici etkisine tanık olunan bu silahların gelişen teknolojinin de yardımıyla etkilerinin tahmin edilemez boyutlara ulaştığı düşünülmektedir. Devletler nükleer tehdit konusunda dikkat çekmeye çalışmakta, böyle bir nükleer etkiyi tekrar yaşamamak için çaba göstermektedirler. Fakat çabalar yeterli olmamakta ve sınırlı bir ilerleme kaydedilmektedir. Devletlerin dış politikada birincil öncelikleri güvenliktir. Güvenliklerini sağlamaya çalışan devletler önceliği caydırıcılığı yüksek olan nükleer silahlara vermektedir. Bu önceliği verirken devletlerin ekonomik ve teknolojik gelişmişliği önemli etkenlerdir. Günümüzde gerçekleştirdiği nükleer denemeler ile ve ABD'ye karşı tehditkar tutumundan dolayı dikkatleri üzerine çeken Kuzey Kore'nin ABD ile arasında yaşanacak krizin tırmanmasının sadece bölge ülkelerine değil tüm dünyaya olumsuz etkileri olacaktır. Uluslararası güvenlik açısından tedirgin edici olan nokta Kuzey Kore gibi nükleer silahlara sahip olan ve bunları gün geçtikçe geliştiren yeni devlerin ortaya çıkması ve uluslararası terör örgütlerinin de nükleer silahlara bir şekilde ulaşma ihtimalleridir. Bu çalışmada nükleer silahlanmada günümüzde gelinen nokta ortaya konularak, nükleer tehdit algısı Kuzey Kore örneği üzerinden açıklanmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kuzey Kore, Kitle İmha Silahları, Nükleer Silahlar, Uluslararası Güvenlik.

ÇİFTE STANDARTLAR POLİTİKASI: BÜYÜK DEVLETLERİN VE ULUSLARARASI ÖRGÜTLERİN GÜNEY KAFKASYA POLİTİKALARINDA ÇİFTE STANDARTLAR YAKLAŞIMI

Doç. Dr. Sevinç RUİNTAN
(Bakü Devlet Üniversitesi, Tarih Bölümü)

Uluslararası ilişkilerde çifte standartlar politikası her zaman mevcut olmuşdur. Çifte standart politikası nedir, onu mümkün eden sebepler hangilerdir? Çifte standartlar terimi, büyük devletlerin temelde aynı olan meselelere kendi çıkarları açısından haraket ederek farklı tarzda yaklaşımları demektir. Çifte standartlar politikasından adeten bir qrup devletler müttefiqleri olmayan devletleri her hangi hareketde ittiham etmek için; öz növbesinde, ittiham olunan devletler arzuolunmaz ittihamlardan kurtulmak için; hemçinin müttefiq olmayan devletlerin birbirlerine ictimai rey vasitesile baskı yapmak, kendi hareketlerine ise hak kazandırmak için istifade edilir. Bu yaklaşımlar bir çok hallarda tamamen birbirinin tersi de olabiliyor (mesela: milli herekat veya bölücülük, radikalizm; işgal veya azad etmə; insan haklarının, bireysel özgürlüyün bozulması veya güvenlik tedbirleri vb gibi). Uluslararası politikada işbirliği ve çatışmayı düzenleyen kesin ve belirgin kuralların yokluğu, var olan kurallarınsa etkin bir yaptırım gücünün olmaması, hemçinin uluslararası hukukda mevcut olan boşluklar çifte standartlar politikasını mümkün eden sebeplerdendir. Uluslararası sistemin temel aktörleri egemen devletler, uluslararası örgütler ve transnasyonal qruplar denilen diger örgütlenmiş birimlerdir. Kendilerinin askeri-politik potensiyeline göre uluslararası ilişkiler sistemine önemli ölçüde tesiretme gücüne sahip olan devletlere büyük devletler deyilir ("büyük devletler" teriminden başka hemçinin "süper devlet" terimi de mevcuttur, lakin hazırki araştırmada bu meseleden danışılmayacak). Büyük devletlerin statusunun diğer devletlerin egemen eşitliği haklarını bozmadığı, aksine, Birleşmiş Milletler Nizamnamesi ile uluslararası siyasi-hukuki sistemde barışın ve istikrarın korunub sağlanması, herkesin güvenliğinin temin edilmesi amacıyla büyük devletlerin rolununun ve sorumluluğunun belirlendiyi söyleniyor. Küresel uluslararası sistem teorisi taraftarları ise hesab ediyorlar ki, dünya siyaseti büyük devletler arasındakı ilişkilerden asılıdır. Uluslararası örgütler - iki veya çok daha fazla devletin bir araya gelerek imzaladıkları bir anlaşmaya dayanarak kurulan örgütlerdir. Bu örgütler devletlerin siyasal, ekonomik, askeri, kültürel ve toplumsal konularda işbirliği gereksiniminden doğmuştur. Amaçlarına göre örgütler: sosyal amaçlı örgütler; askeri amaçlı

örgütler; ekonomik amaçlı örgütler ve çok amaçlı örgütler olarak qruplaşdırılırlar. Büyük devletlerin ve uluslararası örgütlerin Güney Kafkasya politikasına gelince, bilindiyi gibi, XX yüzyılın 90-cı yıllarına kadar büyük devletlerin Kafkasya politikaları onların Rusya/SSCB politikalarının bir hissesi olmuşdur. Yalnız SSCB-nin dağılmasından sonra büyük güçler Güney Kafkasyaya münasibetde kendi bağımsız politikalarını yürütme imkanı elde etmiş oldular. Regionla ümumi sınırlara sahip olmayan büyük devletlerin Güney Kafkasya politikasının mühim terkib hissesi olaraq uluslararası örgütler vasitesile emekdaşlıq müeyyenleşdirilir. Burada özel olarak kaydetmeyi gerekli bildigimiz bir husus odur ki, uluslararası sistem aktörlerinin postsovyet devletlerle ilişkilerinde halen de Rusya faktörü mutlaka dikkata alınmalı meselelerden biri olarak kalmaktadır. Hazırkı araştırmada büyük devletlerden ABD ve Rusyanın, uluslararası örgütlerden Birleşmiş Milletler (BM) ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'nın (AGİT) Güney Kafkasya politikalarını nezerden keçireceyik.

Anahtar Kelimeler: Çifte Standartlar Politikası, Büyük Devletler, Uluslararası Örgütler, Güney Kafkasya, Büyük Devletlerin Güney Kafkasya Politikası.

RUSYA FEDERASYONU-UKRAYNA ÇATIŞMASININ NEO-AVRASYACILIK ÇERÇEVESİNDE ANALİZİ

Öğr. Gör. Dr. Selim KURT

(Giresun Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü)

1920'li yıllarda ortaya çıkan Klasik Avrasyacılık düşüncesinin 90'lı yılların başında belirginleşmeye başlayan yeni bir yorumu olan Neo-Avrasyacılık büyük ölçüde Aleksandr Dugin'in düşüncelerine dayanmaktadır. Dugin, dünyayı deniz ve kara medeniyetleri olarak ikiye ayırmakta ve tarihsel örneklerle de desteklediği bu zıtlıktan yola çıkarak söz konusu iki medeniyet arasındaki çatışmanın kaçınılmazlığına işaret etmektedir. Günümüzde ise bu iki medeniyetin ABD ve Rusya Federasyonu tarafından temsil edildiğini belirtmekte olup, bu noktada coğrafi konumu dolayısıyla kara medeniyetinin doğal lideri olduğunu iddia ettiği Rusların etrafında teşekkül edecek olan bir Avrasya imparatorluğunun ABD'nin liderliğindeki denizci Atlantik imparatorluğunu mağlup edebileceğini ileri sürmektedir. Dugin bu projenin başarılı olabilmesi için, Almanya'nın liderliğindeki Avrupa, Japonya'nın liderliğindeki Pasifik ve İran'ın liderliğindeki Orta Asya imparatorluklarının Rus İmparatorluğu etrafında bir araya getirilerek, Avrasya İmparatorluğunun teşkil ettirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Bu noktada Avrasya bloğunun merkezini teşkil eden Rus İmparatorluğu için Ukrayna hayati bir öneme haizdir. Öncelikle Ukrayna tarihsel süreçte Ruslar tarafından hem etnik hem de siyasi olarak küçük kardeş gibi görülmüştür. Bu nedenle bağımsız bir Ukrayna devletinin ortaya çıkışı Ruslara etnik ve dinsel açıdan yakın olan 52 milyon insanın kaybı manasına gelmektedir ki, böyle bir durumda Moskova'nın Avrasya imparatorluğunu yeniden kurma yönündeki girişimlerinde önemli bir destekten mahrum kalacağı açıktır. Diğer taraftan Rusya Federasyonu potansiyel olarak zengin bir sanayi ve tarım ekonomisi üzerindeki hakimiyetini yitirdiği gibi, eski SSCB'nin güney ve güneydoğusundaki Slav olmayan halklara egemen olma ve iddialı Avrasya imparatorluğunun lideri olma çabasını sürdürme imkanını da kaybetmiştir. Ayrıca Ukrayna'nın bağımsızlığını elde etmesini takiben attığı adımlar SSCB'nin ardılı olan güçlü bir BDT'nin oluşmasını önlediği gibi, diğer Sovyet cumhuriyetlerine de menfi yönde örnek teşkil etmektedir. İlaveten Ukrayna'nın bağımsızlığı, Rusya'yı Akdeniz ve onun ötesindeki dünya ile ticaretinin kapısı olan Odesa'dan yoksun bırakarak, Karadeniz'deki hakim konumundan da mahrum etmiştir. Görüldüğü üzere Ukrayna olmadan Rusların Dugin'in temellerini attığı Avrasya imparatorluğu

projesini gerçekleştirmesi mümkün gözükmemektedir. Hatta Dugin bu durumu "Üniter bir Ukrayna'nın daha fazla yaşamını sürdürmesine izin verilemez" sözleriyle ifade etmiştir. 2001 yılında iktidara gelen ve Rusya'yı ayağa kaldırmak gibi iddialı bir hedefle hareket eden Vladimir Putin, Rus emperyalizmini yeniden inşa etmek için büyük ölçüde Dugin'in görüşlerinden faydalanmış olup, özellikle Ukrayna'nın Rusya Federasyonu'nda kopuş manasına gelecek olan NATO ve AB'ye girme yönündeki adımlarına 2014 yılında Ukrayna'ya gerçekleştirdiği müdahaleyle sert bir şekilde karşılık vermiştir. Söz konusu müdahale sonucunda öncelikle Kırım ilhak edilmiş, ardından da ülkenin doğusunda Rus yanlılarınca Novorossiya (Küçük Rusya) adlı bir devlet ilan edilmiştir. Bu çerçevede çalışmamızda Neo-Avrasyacı perspektiften Rusya Federasyonu-Ukrayna çatışmasının temel gerekçelerinin ortaya konması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Avrasyacılık, Neo-Avrasyacılık, Rusya Federasyonu-Ukrayna Çatışması, Avrasya İmparatorluğu, Aleksandr Dugin.

KIRIM SAVAŞI SONRASI RUS ÇARLIĞI'NIN KAFKASYA HÂKİMİYETİNİN ANALİZİ

Arş. Gör. Murat JANE

(Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü)

Rus Çarlığı, çoğu kara imparatorluğu gibi dış politikasında hâkimiyet kurduğu bölgenin batısı ve doğusu arasında denge kurmaya çalışmıştır. Ruslar için doğu; tarih boyunca hem beka sorununu hem de imparatorluk kurma sürecinin önemli adımlarından birini temsil etmiştir. Doğudan gelen Moğol ve Türk tehdidini bertaraf edip 16. yy'dan itibaren bölgede etkili bir güç olan Ruslar, 17. yy'ın ilk yarısında bölgenin güneyini –yani kendi emperyal vizyonlarına uygun bir ifadeyle belirtirsek Trans-Kafkasya'yı- ele geçirmiştir.

Kafkasya'nın güneyini ele geçiren ve bölgenin iki önemli gücü olan Kaçar İranı ile Osmanlı İmparatorluğu'nu dengeleyen Rus Çarlığı, Kafkasya'nın kuzeyinde ise kolayca hâkimiyet kuramamıştır. Kuzey Kafkasya'daki Müslümanlar bölgedeki Rus etkisine karşı *"Müridizm"* ya da *"Gazavat"* hareketini kurmuş, Kuzey Kafkasya'daki Dağlı Federasyonlar ile Rus Çarlığı arasındaki denge 1853 yılına kadar sürmüştür.

Çalışmamızda Rus Çarlığı'nın Kırım Savaşı esnasında yürüttüğü dış politikanın Kafkasya'daki hegemonyasını etkileyip etkilemediği, Avrupa hâkimiyeti ile Kafkasya'daki hakimiyet arasında denge kurup kuramadığı analiz edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Kafkasya, Rus Çarlığı, Müridizm, Güç Dengesi, Kırım Savaşı.

ULUSLARARASI

IX. ULUDAĞ Uluslararası İlişkiler Kongresi

"Dünya Politikasında Kriz ve Değişim"

Uludağ Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Uluslararası İlişkiler Bölümü
Görükle Kampüsü 16059 Nilüfer Bursa / Türkiye
Telefon :+90 224 294 10 01
ucir.uludag.edu.tr

T.C. BURSA VALİLİĞİ